BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XVI.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Prosečkoga u Samoboru
Broj 1402

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE.
1890.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

K1
M57
v.16

I. KAZALO STVARNO

šestnaeste godine „Mjesečnika".

Actio negatoria 44.
Aktivan vojnik za vremena dopusta spada pod vojničku sudbenost 365.
Aktivna legitimacija na tužbu kat. obć. sela ili pojedinih žitelja glede pašnjaka u bivšoj Krajini 671.
Alkoholičnih pića uvoz može li biti zabranjen sa stanovišta ćudorednoredarstvenoga? 378.
Anatocizam po crnogor. imovinskom zakoniku strogo zabranjen 25.
Antikretični posjed naprama grunt. vlastniku 256.
Asignacija nepodpuna veže stranke 354.
Audiatur et altera pars 244.
Auktora (prednika) imenovanje nije ravno potraženju evikcije 256, 257.

Bagatelni postupak kada je uporabljiv u izlučnih parnicah? 149.
Bezuvjetno nasljedno očitovanje te učinak mu i prije krieposti ogz. 88.
Biljeg obveznice imade se povratiti, ako namjeravani zajam nije podignut 87.
— pometnjom prilieplјen na dvopis mjesto na izvoropis 85.
— utoka proti uručenju osude u parnici zamoljene povrate 85, 86.
— zapisnika može se priliepiti ma na kojoj strani ovoga 85.
Biljegovanje dražbenih uvjeta ima da podmiri ovrhovoditelj 84.
— podneska za naduknjižbu gruntovno osigurane svote 84.
— podneska za izpravak odpravka osude 85.
— pravnoga lieka, kada viši sud potvrdi prvu osudu (odluku), a prebije parbeni trošak 57.
— pri likvidaciji tražbine, prijavljene proti stečajnini 407.
— punomoći u maličnom postupku 85.
— skladnika u parnici: da se rodjeno diete proglasi nezakonitim 85.
— tužbe izlučne 84.
— utoka 39.
— utoka proti odluci o redu tabularnih vjerovnika na dražbenu kupovninu 84.
— utoka proti odluci, odpućujućoj predstavku proti ovršnoj dražbi 85.
— žalbe ništovne 409.
Biljegovini nepodpada kr. javn. bilježnika podnesak: da se nasljedniku neizdade uručbenica, jer da još nije podmirio pristojbe 38.
— nepodpada obnovna molba za ovršnu dražbu pokretnina 85.
Biljegovinu nemora naknadno platiti oprošćena stranka, ma da je parnicu dobila 85.
Biljegovna obvezanost odvjetnika 38.
— obvezanost vještaka sudbenoga 39.

Digitized by Google

Bilježnik kr. javni kao sudb. povjerenik i nagrada mu za posao, koji netraje dulje od pol dana 472.
— kr. javni koje svoje knjige i kada dužan je biljegovati? 37.
— kr. javni nesmije sastavljati spisâ o poslovih, koji se nebi ticali pravnih odnošaja stranaka 260.
Bludnost kažnjiva je, ako je izvedena silom na nedoraslom 226.
— suprot naravi 227.
Bolest živinčeta dade li se uspješno ustanoviti i jednim vještakom 263.
Brak rastavljen bez krivnje supruge i privremeno uzdržavanje ove 253.
Branitelja signatura na prizivu proti osudi sbog prekršaja nije nuždna 479.
Brisovna tužba usljed utrnule obveze ima se podnieti sudu osobne, a ne realne podsudnosti 257.
Brodar i njegovo založno pravo na robu već predanu 268.

Condictio sine causa 306.
Crkveno pravo pravoslavno po dru. Nikodimu Milašu. — Kritika 482.
Crnogorski imovinski zakonik i njegova ocjena 19.
— imovinski zakonik i njemačka kritika 105.

Da li § 391 ili 335 k. z.? 675.
Darovna pogodba i obrana nuždnoga diela 359.
Dekret sekvestra i bitni mu sadržaj 350.
Denifle, sveučilišta u srednjem vieku 381.
Detentor na koliko je ovlašćen na tužbu sbog smetanja posjeda 348, 351.
Dio nuždni v. nuždni dio
Dioba potajna i prisilna izplata zadrugarice 481.
— potajna zadruge i upliv faktičnoga posjeda 541.
— zadružne imovine i dokazna moć diobne izprave u parnici radi prava vlastnosti na stvar, u dio pripalu 312.
Dohodarina III. razreda neplaća se od doživotne rente, osigurane na nekretninah u Hrvatskoj 429.
Dokazna moć trgovačkih knjiga proti trgovcem 423.
Dokazni postupak parbeni i slučajevi prisilna zaglavljenja 245.
Domicirana kod izdatnika mjenica, prošla kroz više ruku, nemora se protestovati, ako ju izplati sam izdatnik 425.
Domirna prisega uz poštansku predatnicu da li je nuždna? 422.
Dosielost služnosti prvotno izhodjena precario 213
— služnosti staze i uvjeti joj 42.
Dostavljanje sudbenih rješenja i odredaba 420.
Dostavnica i kriv dan uručenja na njoj zabilježen; nije tim počinjena prevara 272.
Dostavnice moć 473.
— o sudbenih rješitbah, strankam uručenih 30.
Dražbeni uvjeti, — koji sud da ih potvrdi, presudni ili realni? 332.
— uvjeti neka su uvjek biljegovani ovrhovoditeljem 84.
Družtvenoga ugovora potrebštine 258
Družtvo trgovačko razvrglo se; osuda proti takovu ovršiva je takodjer i proti pojedinim članovom 224.
Dubrovačka republika i državno joj ustrojstvo 373.
Dužniku hipotek. pripadaju svi prigovori osobnoga dužnika 462, 526.
Dvoženstva zločinstvo 99.

Digitized by Google

Evikcija nije ravna imenovanju prednika 256, 257.
Firma trgovačka i izpravak njezin ureda radi 318.
Gradjansko njem. pravo i neposjedujući razredi 277.
Gruntovni izpravak upisa od fizične osobe mjesto upisa na zadrugu — nadležnost? 586.
— vlastnik proti posjedniku antikretičnomu 256,
Gruntovnice izpravak pogledom na uknjiženo pravo kmetsko i rok za molbu izpravnu 531.
Hipotek. dužniku pripadaju svi prigovori dužnika osobnoga 462, 526.
Idealni dio nekretnina zadrugara nemože se obteretiti ovršnom uknjižbom prava zaloga 481.
„Invecta et illata" i založno pravo uporabodavca 356.
Izborni oglas mora sadržavati i mjesto, gdje se bira 325.
Izgon iz kraljevine Hrvatske i Slavonije kada se može izreći proti strancu, osudjenu sbog prekršaja? 225.
Izkaz plemićkih dobara, za koja su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kr. sudb. stolovom 545.
Izključivi privatno-pravni i višegodišnji posjed obć. puta smatra se činjenicom, koja se nesmije odlukom obć. odbora ili kotar. odbora naprosto i samostalno zaniekati 667.
Izlučna parnica kada se može riešiti po bagatelnom postupku? 149.
— tužba i biljegovka na nju 84.
Izprava nebiljegovana producirana ima se manisati i to za biljeg izprave, a ne za biljeg priloga 84.
— o diobi zadružnoga imetka i njezina dokazna moć u parnici sudbenoj 312.
— za zabilježbu parnice sbog vlastnosti na nekretninu 293.
Izpravak trgovačke firme kada je dopustiv ureda radi? 318.
Izraz „rodjaci" rabljeni u § 282 kp. (§ 278 hrv. kp.) proteže se i na srodstvo, nastalo iz nezakonskoga rodjenja 674.
Izvadak iz trgovačke računske knjige i podloga za predbilježbu prava zaloga 423.
Javni put i pravo vlastnosti posebnika — parnica 411.
Jednačak pristojbeni neplaća se od stipendijalne obiteljske zaklade 104.
— pristojbeni neplaća se od stipendijalne zaklade u obće 84.
— pristojbeni neplaćaju pogrebna družtva 86, 87.
— pristojbeni plaćaju pjevačka družtva 87.
Je li potrebno prizvati vještake, kad se ogledavaju trgov. knjige, da se ispita, jesu li u redu pisane? 674.
Juristična osoba v. „korporacija".
Katastralna mapa gruntovna i njezina dokazna moć 151.
Kazna nastupljena involvira odreknuće žalbe ništovne 103.
Kaznena odredba; — na prigovore nemože biti izrečena strožija kazna 597.
— razprava ponovljena uz dielomično pridržanu prvu osudu — pravac nove osude 476.
Kazneni postupnik vojnički 300.
— troškovi v. „troškovi kazneni".
Kaznenici i kaznenice te statistički podatci o njih iz g. 1889. 194.
Kaznenoga zakona za zemlje u carevin. vieću — osnova 117, 173.

Digitized by Google

Kazne ublaženje izvanredno po § 266 kz. 480.
Kmetsko pravo i izpravak gruntovnice pogledom na upis njegov 531.
Konvencija ob uzajamnoj sudskoj pomoći izmedju Srbije i Austro-Ugarije 351.
Korporacija može biti objektom prekršaja § 496 kz. 539.
Kradnja bez nakane prisvoja „svoje koristi radi" nepostoji 428.
— „osobitom drzovitošću" izvedena 367.
Kradnju ili pronevjerenje počini li pastir, kada prisvoji ovcu od povjerena mu stada? 427.
Krčevinskih daća ovrhu povede upravna oblast; može li takovu sudbena vlast obustaviti? 310.
Kumulirani zahtjevi u jednoj tužbi, pravni liek proti takovoj 593.
Kup ruševine i pristojba za taj pravni posao 87.
Kupovnina robe, stavljena na dispoziciju po trgov. zakonu, komu da se uruči? 156.
Kupovnine razdioba i postavljanje skrbnika ad hoc vjerovnikom hipotekarnim 240.

Legitimacija aktivna na tužbu katastr. obć. sela ili pojedinih žitelja glede pašnjaka u bivšoj Krajini 671.
— na tužbu radi diela zakladnoga dobra koje rimo-katol. župe 48.
Ljekarnički obrt i prodajna narav njegova 258.
Likvidacija tražbine proti stečajnini i biljegovanje zapisnika 407.

Mapa katastralna gruntovna i dokazna joj moć? 151.
Mažuranić Ivan, nekrolog 490.
Mjenbena obveza valja, ako inozemac — u svojoj postojbini mjenbeno nesposoban, — preuzme ovdje valjanu mjenbeno-pravnu obvezu 222.
— tužba podignuta proti više mjen. dužnika, stanujućih izvan mjesta plateža; treba nadležnost dotičnoga suda glede svakoga dužnika samostalno prosudjivati; nadležnost je osnovana samo za dužnika, koji stanuje u području suda, pred kojim je tužba podignuta 673.
Mjenbeno nesposoban za vrieme obveze nemože se poslužiti tim prigovorom. kada postane sposobnim 155.
— pravna sposobnost vojničke osobe po austr. mjenb. pravu i po pravu ug.-hrv. — razlika 266.
Mjenbenoga platežnoga naloga odpravak za više obvezanika nemora svaki biti biljegovan 408, 409.
— prosvjeda pravna narav i procesualne funkcije 317.
Mjenica jednom predata sudu za naplatu postaje apsolutno nevažeća isprava bez podpisa izdavaoca po zakonu srbske kraljevine 164.
— kod izdatnika domicilirana, prošla kroz više ruku, nemora biti protestovana, ako ju izdatnik plati 425.
— nije predočena prihvatniku, za ovoga nije mogla nastati „mora in solvendo" 363.
— protestovana, prihvatnik tužen, honorira indosant; odnošaj ovoga naprama onomu 49.
Mjestni sudovi da vrše kazneno-pravnu sudbenost u stvarih sbog uvriedâ poštenja 81.
Muž izplati ženu zajedničkom stečevinom i pristojba za taj pravni posao, koji se smatra darovanjem 87.

Digitized by Google

Nadležnost suda glede mjenb. dužnika, stanujućih izvan mjesta plateža, osnovana je samo za dužnika, koji stanuje u području suda, pred kojim je tužba podignuta 673.
Naduknjižbena pristojba plaća se od iznosa uknjiženoga prava zaloga 87.
Nagoda sudbena bez podpisa parbenih stranaka nevalja 146.
Nakana na usmrćenje i što sve ovlašćuje na zaključak njezin? 159.
Naknada štete, koju je uzrokovao nedorasli 588.
— troškova u poslu izvanparb. postupka komu da pade na teret? 471.
Naknadu parb. troška dužan je platiti svaki, koji prekasno zamoli odgodu frustrirane razprave 309.
Naručilac v. „službodavac".
Nasliedjene stvari utuži netko, što mora dokazati? 305.
Nasljednik (očitovani) dok traje ostavinska razprava dužan je prijaviti promjenu trg. firme nastalu smrću dosadanjega vlastnika 223.
Nasljedno očitovanje bezuvjetno te učinak mu i prije krieposti ogz. 88.
Naslov pravni tužbovnoga zahtieva ma ostao i nedokazan, a tuženik priznade prijetak, osuda mora glasiti prema zahtjevu 313.
Nastup kazne involvira odreknuće prava na ništovnicu 103.
Nedorasli skrivi štetu, obveza dati zadovoljštinu? 588.
Neimputira se krivcu zločinstvo ubojstva, ma da je ozledjeni umro ili usljed zadane mu ozlede, ili usljed uzroka nastaloga u povodu te ozlede 676.
Nekretninom imade se smatrati kuća, ma da u gruntovnici uknjižena nije 419.
Ništovna žalba kazneno-pravna bez signature neka se odputi, ako nije naznačen razlog ništine 199.
— žalba na vrieme od obtuženika prijavljena i riešenje joj 53, 54.
— žalba nesignirana braniteljem ima li se odbaciti ili povratiti na popravak? 33.
Ništovne žalbe (gradjansko-pravne) biljegovanje 409.
Njemačko gradjansko pravo i neposjedujući razredi 277 i slied.
Nuždna obrana 514, 549, 601.
Nuždni dio utuži netko, takav nemože tražiti ukinuće darovne pogodbe 359.

Obćinski pašnjaci u bivšoj Krajini i pravo na iste 598.
Obiteljska zaklada štipendijal. oprošćena je od jednačka pristojbenoga 104.
Obnašašća uredovna sbog prikraćenih biljega nevaljaju, ako ih predstojnik suda nepodpiše, — otisak podpisa nevriedi 84.
Obnova ročišta za položenje prisege od obiuh stranaka zanemarena, dokle se može uspješno zamoliti? 361.
Obnovna molba za ovršnu dražbu pokretnina nepodpada biljegovini 85.
Obračun medju članovi družtva bez stečaja 50.
Obrt liekarnički i prodajna narav njegova 258.
— radiciran jest i prodajan 260.
Obveznica o zajmu, njezin oblik (forma) i dokazna moć njezina 462, 526.
Očitovanje odustanka od parnice kako valja biljegovati? 85.
Odklon svjedočanstva kako može uplivati na pravac kaz. osude? 478.
Odredba kaznena — na prigovore proti ovoj nemože sliediti teža kazna od one u odredbi 597.
Odreknuće (bezuvjetno) nasljedstva nemože se opozvati 362.
Odšteta regalnoga prava točenja u Hrvatskoj i Slavoniji 138, 204.

Digitized by Google

Odšteta za štetu, koju je skrivio nedorasli 588.
Odštetne tužbe kada je zahtjev prekoračen? 306.
Odvjetničkomu pomladku za novo ljeto 14—19.
Odvjetnik i njegova obvezanost biljegovna 38.
Odvjetnika umrla skrbnik nemora biljegovati podnesak o prijavi, da nemože dalje postupati sbog manjka punomoćja 85.
Onanija ma i uzajamna nespada pod udar § 129 kz. 227.
Oporuka i u njoj priznanje da je stvar ostavljena na uživanje, uz terete još za života uredjene, — nevriedi 214.
— ustmena i dokaz sadržaja njezina, ako ga sva tri svjedoka suglasno neizkažu 532.
Opravdati predbilježbu prava zaloga pcto. 45 for..c. s. c. i nadležnost suda bagatelnoga 535.
Oproščena od biljegovine stranka nemora naknadno podmiriti biljege, ako u parnici nadvlada 85.
Oružje ubojito kada nije spremljeno, kako kazneni zakon iziskuje? 55.
Osnova zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda — primjetbe 1.
— kaz. zak. za kraljevine i zemlje, zastup. u car. vieću 117 i 173.
Osobna — a ne realna podsudnost za brisovnu tužbu usljed utrnule obveze 257.
Osobni zatvor dozvoljen od c. kr. cislajt. sudova nemože se u hrvatskom području ovršiti po z. čl. VIII. g. 1870. 260.
Osuda kaznena — dielom ukinuta — razprava ponovljena — pravac nove osude 476.
— kaznena premda pravomoćna, ukinuta usljed revizije, jer je bila nastupila zastara 271.
— kaznena sbog prekršaja i izgon iz kraljevine Hrvatske i Slavonije kada je umjestan? 225.
— nižega suda nemože se promieniti na štetu tuženika, ako tužitelj nije podnio priziv, ma da glavna prisega nije zakonito formulirana 663
Oštećenje (zlobno) vlastničtva medj rodbinom 426.
Otmicom kuranda nije izvedeno zločinstvo § 96 kz. 368.
Ovlašteni mjernici, poslujući u zadružnih diobah dužni su o vlastitom trošku ispraviti neprihvaćene nacrte i osnove, ako ih valjano neizrade 679.
Ovrha ad praestandum factum neima se riešiti izravno, nego narediti ročište za preslušaj ovršenika 154.
— kazne zatvora sbog prekršaja, dosudjena kod sudb. stola, može biti ovršena i kod kotar. suda 273.
— nemože se voditi na kuću, kao stvar pokretnu, sve da i nije u gruntovnici uknjižena 419.
— proti jednomu od supruga, za kojega njih vojuje predmnieva vlastnosti na stvari ovrhe? 357.
— sbog dužnih krčevinskih daća — nadležnost suda ili upravne oblasti? 310.
Ovrhovoditelj mora ciele nekretnine pod ovrhu uzeti; niti jedina krava nije izključena od ovrhe 665.
Ovršna uknjižba prava zaloga na idealni dio zadrugara nije dopustiva 481.
Ovršni sekvestar nemože vlastniku-dužniku kuće stan u ovoj odpovjedati 58.

Digitized by Google

Paiderastija sastoji se u protunaravnom spolnom aktu (coitus internus) medju dvama mužkarcima 227.
Parbena stranka i njezina izjava poput svjedoka 401.
Parbenoga troška preboj 48.
Pašnjaci (občinski) u bivšoj Krajini i komu da pripade pravo na iste? 598.
Paušalni novac potrošen mimo službena naputka i obvezanost povrate 372.
Pismom zapečaćenim nije počinjena uvrieda poštenja naprama činovniku 51.
Pjevačka družtva plaćaju pristojbeni jednačak 87.
Platežnoga mjenbenoga naloga odpravak za više obvezanika nemora za svakoga njih biti biljegovan 408. 409.
„Podmirenje duga" porečeno involvira prigovor plateža 423.
Podpis parbenih stranaka na sudbenoj nagodi jest nuždan 146.
Podsudnost realna ili osobna za brisovnu tužbu usljed utrnute obveze? 257.
Pogodba priznatna (rekognotivna) i nauka o njoj 144.
Pogrebna družtva neplaćaju pristojbenoga jednačka 86, 87.
Pokretne naravi kada su zgrade? 584.
Pomorske stvari u prieporu riešavaju se i dielomice po franceskom zakonu trgovačkom 268.
Popis poreznih občina, za koje su novo sastavljeni gruntovni ulošci predani na rukovodjenje nadležnim sudovom 379.
Poreze javne zatomio i vrst zločinstva 319.
Posjed po kaznenom zakonu i pojam mu 427.
— smeli radnici (sluge), gospodar odgovara 356.
Posjeda smetanje na pokretninah 213.
— smetena krivcem je tuženik, ma da je odprije bio sudbeno zaštićen u istom posjedu 421.
Posesornu tužbu da li može podići sekvestar? 342, 347, 349. 351.
Postupak parbeni dokazni i slučajevi prisilna zaglavljenja 245.
Poštanska predatnica i njezina dokazna moć u gradjanskoj parnici 422.
Povratak robe, kupljene pod uvjetom preprodaje, do kad je dozvoljen? 364.
Pravedna obrana v. „Nuždna obrana" 561.
Pravni liek pismenim podneskom predan u sud zadnjega dana, a protokoliran sliedećega 324.
Pravoslavno crkveno pravo po dru. Nikodimu Milašu — kritika 482.
Preboj parbenih troškova 48.
Predbilježba prava zaloga na temelju kontokurenta 423.
— prava zaloga radi 45 for. c. s. c. može li se opravdati pred bagatelnim sudom? 535.
Predočenje mjenice radja naprama prihvatniku „moram in solvendo" 363.
Prenosna pristojba usljed preprodaje 87.
Prevara nije počinjena, ako netko na dostavnici zabilježi krivi dan uručenja 272.
Prigovori hipotekarnoga dužnika isti su, koji i osobnoga 462, 526.
Prilog podneska nebiljegovan, ima se prijaviti manjak biljega izprave same, a ne priloga 84.
Primjetbe k osnovi zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda 1.
Prisega parbene stranke poput svjedoka i važnost njezina 401.
— prisudjena može li biti položena, dok traje razprava za povratu prizivnoga roka? 309.
Prisegu položiti zanemarila stranka, dokle može tražiti obnovu? 361.

Digitized by Google

Pristojba od kupa ruševine mjeri se po visini kupovnine 87.
— pravnoga posla glede nekretnina imade se povratiti, ako je sud pravni posao uništio 87, 88.
— prenosna usljed preprodaje 87.
— za naduknjižbu plaća se od uknjižena prava zaloga 87.
Pristojbe drvarničke za stovarivanje drva mogu se pobirati samo od faktične porabe erarskih drvarnica 162.
Privatno-pravni izključivi i višegodišnji posjed obć. puta smatra se činjenicom, koja se nesmije ni odlukom obć. odbora ni kotar. odbora naprosto i samostalno niekati 667.
Priznatna pogodba i nauka o njoj 144.
Pronevjerenja kriv je punovlastnik, kada nema dovoljne zalihe za naknadu 157.
Pronevjerenje ili kradnja od strane pastira, kada posvoji ovcu od povjerena mu stada? 427.
— (uredovno) ili zloporaba uredovne vlasti? 319.
Prosvjeda mjenbenoga pravna narav i procesualne funkcije 317.
Protest mjenice kod izdatnika domicilirane, ako kroz više ruku prodje, suvišan je, kada izdatnik sam plati 425.
Punoljetnost u Crnoj Gori nastaje navršenom 21 godinom 27.
Punomoć u maličnom postupku i biljegovanje njeno 85.
Punovlastnik odsvoji povjerene mu gotovine, kada je krivac pronevjerenja? 157.
Pupil i kurand te razlika izmedju njih obzirom na § 96 kz. 368.
Puške male i njihova zakonska duljina 536.
Put javni i pravo vlastnosti posebnika u oprieci 411.
Radicirani obrt jest prodajan 260.
Rauch barun Levin, ban, — nekrolog 543.
Razdioba kupovnine i postavljanje skrbnika ad hoc vjerovnikom hipotekarnim 240.
Razriešenje zajednice tužbom bez diobne osnove, nacrta i dražbenih uvjeta 97.
Razskladni zapisnik nepodpada biljegovini 85.
Razstava braka bez krivnje supruge i njezino uzdržavanje (privremeno) 253.
— braka uslied obostrane krivnje i teret uzdržavanja supruge 219.
Razvrgnuće trgovačkoga družtva i posljedica za dugove potonjega 224,
— zajednice — parnica — tko da parbeni trošak nadoknadi? 353.
Realna ili osobna podsudnost za brisovnu tužbu usljed utrnule obveze 257.
Reasumacija ovršne dražbene prodaje pokretnina nepodpada biljegovini 85.
Rekognitivna pogodba i nauka o njoj 144.
Regalno pravo točenja (šiltija) 135, 204.
Regalno pravo točenja, odšteta u Hrvatskoj i Slavoniji 138, 204.
Renta, osigurana doživotno, nespada medju dohodke, podvržene plaćanju dohodarine III. razreda 429.
Revolveri i njihova zakonska duljina 536.
Roba, na razpoloženje stavljena, po trg. zakonu kako i kada može se prodati i kamo s kupovninom? 156.
Rok za priziv, da li je produljiv ili ne? 98.

Digitized by Google

Rok za priziv, neizvjestan uslied zamoljene povrate; može li prisudjena prisega biti položena? 309.

Savezno pravo u konfliktu s pravom državnim 378.
Sbirka gruntovnih izprava. — Pristojba za prilog molbe uknjižbene, ako ga stranka nepredloži, nego sud ureda radi pribavi 86.
Sdanja v. „Zgrade".
Sekvestar (ovršni) nemože odpoviedati stan dužniku-vlastniku u kući njegovoj 58.
Sekvestracija nekretnine, — da li treba izkazati pogibelj? 360.
— nemože se uspješno zatražiti u razpravnom zapisniku durante processu, nego molbom posebnom 360.
Sekvestrirano dobro, komu pripada pravo na tužbu sbog smetanja posjeda? 342, 351.
Signatura branitelja na priziv proti osudi sbog prekršaja nije nuždna 479.
Sipljivost konja, — dokaz preporučenim pismom 96.
Skrbljenik neuživa sankciju § 96 kz. 368.
Skrbnik postavljen za razpravu o razdiobi kupovnine 240.
— umrla odvjetnika nemora biljegovati podnesak, kojim javlja, da s pomanjkanja punomoćja nemože dalje postupati 85.
Službodavac odgovara za smetanje posjeda svojih radnika 356.
Služnost stečena dosielošću, premda prvotno izhodjena precario 213.
— staze nestiče se ni 30-godišnjom porabom, ako je vlastnik služeće nekretnine dozvolio služnost svoje koristi radi 42.
Smetana posjeda kriv je tuženik, ma da je odprije bio sudbeno zaštićen u istom posjedu 421.
Smetanje posjeda na pokretninah 213.
— posjeda naprama sekvestrovanom dobru 347, 351.
— posjeda počinili radnici (sluge) i odgovornost gospodara 356.
Sodomia ratione generis et sexus 226.
Srodstvo bliže postoji izmedju zakonitih supruga 159.
Stečajni postupak — biljegovanje pri likvidaciji tražbine proti stečajnini 407.
Stein dr. L. — Nekrolog 681.
Stovarištne pristojbe drvarničke kada mogu biti pobirane? 162.
Stranka parbena i moć njezine izjave poput svjedoka 401.
Stranke mogu sporazumno ustanoviti cienu stvari i ispod vrednosti njene 663.
Sudac civilni može razpraviti i suditi takodjer glede naknade troškova kazn. postupka 417.
— kotarski i njegov sadašnji položaj 247.
Sudbena ili upravna nadležnost u pitanju krčevinskih daća 310.
Sudbenost tutorstvena nad djecom inozemca, koji u tuzemstvu prebiva 362.
— vojnička proteže se na vojnike aktivne na vremenitom dopustu 365.
— vojnička proteže se na vojničke bjegunce 269.
Sudovi mjestni da vrše kazneno-pravnu sudbenost sbog uvrieda poštenja 81.
Suprug naprama zakonitoj supruzi stoji u bližem rodbinstvu 159.
Supruzi pod ovrhom — predmneva prava vlastnosti na stvari u ovrhu potegnute 357.
Suvlastnik izključen od uživanja stvari zajedničke i put, kojim dolazi do prikraćena ekvivalenta pridržanih koristi 533.

Digitized by Google

Sveučilišta u srednjem vieku 381.
Svjedočanstva odklon kako upliva na pravac kaznene osude? 478.
Svjedok „honestae conditionis“ 89.
Svjedoka prisegu zahtievao okrivljenik sbog prekršaja i moć toga zahtieva 479,
Svojstva dosadanjih sustava u kaz. tiskovnih predmetih, izražena u nekih zakonarstvih 65, 124, 182, 229.

Šiltija ili regalno pravo točenja 135, 204.
Šteta (zlobna) na vlastničtvu medju rodbinom 426.

Tabula (kr. ugarska) i njezino preustrojstvo 377.
Tarifa kr. javn. bilježnika kao sudb. povjerenika za posao, koji netraje dulje od pol dana 472.
— za odvjetničke tekuće poslove 458.
Terminologija pravna, rad oko nje i pravac ovoga 167, 329, 395.
Tiskovni kazneni predmeti i sustavi u postupku njihovu 65—81, 117 do 135, 182–194, 229—240.
Trgovačka firma i izpravak njezin ureda radi 318.
— firma i promjenu joj usljed smrti dosadanjega vlastnika duzan je prijaviti očitovani nasljednik 223.
— knjiga i dokazna joj moć proti trgovcu 423.
Trgovačko družtvo razvrglo se — posljedica radi dugova — osuda proti takovu ovršiva i na pojedinih članovih 224.
Trošak posla po izvanparbenom postupku i dužnost nadoknaditi ga 471.
Troška parbenoga naknada tereti stranku, koja prekasno zamoli odgodu frustrirane razprave 309.
— parbenoga preboj 48.
Troškovi kazneni jesu šteta, o kojoj može suditi i civilni sudac 417.
Troškovnika odvjetničkoga biljegovanje 38.
Tutorstvena sudbenost nad djecom inozemca, koji prebiva u tuzemstvu 362.
Tužba izlučna i biljegovanje iste 84.
— kumuliranih zahtieva i pravni liek proti takovoj 593.
— odštetna s prekoračenim zahtjevom 306.
— radi ništetnosti oporuke — rok za istu — ima li se upraviti proti tuženiku ili zapisovniku? 40.
— radi diela zakladnoga dobra rimo-katoličke župe i tko je ovlašćen podići ju? 48.
— radi nasliedjenih stvari i teret dokaza 305.
— radi razriešenja zajednice bez diobne osnove, nacrta i dražbenih uvjeta 97.
— radi smetanja posjeda nepristoji sekvestru 347, 351.

Ublaženje kazne (izvanredno) po § 266 kz. 480.
Ubojito oružje kada nije po kazn. zak. spremljeno? 55.
Ubojstva zločinstvo ubraja se, ma da je posliedila smrt iz slučajnih i nuzgrednih razloga i uzroka 594
Ugovora družtvenoga potrebštine 258.
Ukidanje ureda radi pravomoćnih odluka 665.
Ukujižba prava zaloga na posjed zadruge obzirom na zadružni zakon od 9. svibnja 1889. 261.

Digitized by Google

Uknjižba ovršnoga prava zaloga na idealni dio zadrugara nije više dopustiva 481.
Uknjižbena molba i pristojba za priepis priloga za sbirku izprava, ako ga sud ureda radi pribavi 86.
Uporabodavac i njegovo založno pravo na invecta et illata 356.
Uputa nepodpuna veže stranke 354.
Uredovno obnašašće radi prikraćenih biljega nevalja, ako nema vlastoručna podpisa predstojnika, nego samo otisak podpisa njegova 84.
Usmrćenje nakanjeno nemože biti ubrojeno, gdje nije ad hoc prikladno orudje 159.
Utok proti odluci odpućujućoj predstavku proti ovršnoj dražbi i njegovo biljegovanje 85.
Uvjerenje (slobodno) sudca kaznenoga 538.
Uvjete dražbene neka potvrdi sud presudni ili realni? 332.
Uvod u posjed sekvestra i ovoga pravo 349, 351.
— u posjed te trošak s njim skopčan tko da podmiri? 363.
Uvrieda poštenja naprama činovniku u zapečaćenom pismu nepostoji 51.
Uzdržavanje supruge za razstave bez njezine krivnje 253.
— supruge za razstave iz krivnje obiuh stranaka 219.
Vještak jedan da li je dostatan za ustanovljaj bolesti živinčeta? 263.
Vještaka sudbenoga obvezanost biljegovna 39.
Voda u pravu 515, 581, 641.
Vojni bjegunac spada pod sudbenost vojničku 269.
— kazneni postupnik 300.
Vojnik aktivan za vremenita dopusta spada pod sudbenost vojnu 365.
Vozar i njegovo založno pravo na robu dovezenu 268.
Zabilježba parnice sbog prava vlastnosti poradi nekretnine i temelj joj 293.
Zadrugarica potajno razdieljene zadruge nemora pristati na prisilnu izplatu 481.
Zadružne diobe izprava i dokazna joj moć u parnici o pravu vlastnosti radi stvari u dio pripale 312.
Zadužnica o zajmu i dokazna joj moć 462, 526.
Zaglava (prisilna) dokaznoga postupka 245.
Zagoda v. „Zastara“.
Zahtiev tužbe odštetne kada je prekoračen? 306.
Zajam namjeravani nije podignut, biljeg obveznice imade se povratiti 87.
Zajamna pogodba kao realni ugovor i pravna narav njezina 462, 526.
Zajedničku stvar uživati krati suvlastnik suvlastniku i način, kako može ovaj proti onomu doći do ekvivalenta priuzdržanih koristi 533.
Zakladnoga župnoga dobra zakoniti zastupnik 48.
Zakon o postupku u slučajevih smetana posjeda od 8. lipnja 1890. 376.
— o kaznenih osudah i posljedicah pretrpljene kazne sankcioniran 10. lipnja 1890. 376.
Založni teret i založni dug — razlika 462, 526.
Založno pravo uporabodavca na invecta et illata 356.
Založnoga prava predbilježba na temelju kontokurenta 423.
— prava uknjižba na posjed zadruge obzirom na zadružni zakon od 9. svibnja 1889. 261.
Zaprisegnuće svjedoka zahtievao okrivljenik sbog prekršaja — dokaz toga zahtieva 479.

Digitized by Google

Zastara kaznenopravna i poslje pravomoćne osude mora se uvažiti 271.
— prava na tužbu radi uništenja oporuke i rok njezin 40.
— (subjektivna) prekršaja § 496 kz. na korporaciji izvedenoga 539.
Zatvor osobni dozvoljen od c. kralj. cislajt. sudova nemože se u kraljevinah Hrvatske i Slavonije ovršiti po z. čl. VIII. g. 1870. 260,
Zgrade kada su naravi pokretne? 584.
Zlobna ošteta vlastničtva medju rodbinom 426.
Zloporaba uredovne vlasti ili pronevjerenje (uredovno)? 319.

Žalba ništovna (kazneno-pravna) bez signature branitelja neka se odputi, ako nije naznačen razlog ništine 199.
— ništovna nesignirana braniteljem, ima li se zabaciti ili povratiti na popravak? 33.
— ništovna (gradjansko-pravna) i biljeg njezin 409.
Žena primi od muža izplaćenu zajedničku stečevinu; pristojba za taj posao 87.
Ženitbe prve valjanost i zločinstvo dvoženstva 99—103.
Žestoka pića bivaju uzrokom konfliktu izmedju prava državnoga i prava saveznoga 378.
Živinče oboljelo u roku zakonitom i dokaz bolesti 96.
— oboljelo, dade li se ustanoviti bolest takodjer jednim vještakom? 263.

Digitized by Google

II. KAZALO ZAKONSKO.

1. Obći austrijski gradjanski zakonik.

Paragrafi	*Strana*
4	100
13	333
34, 35	266
65	675
91, 92	253, 426
93, 108	253
111	100
117, 127	253
287, 288 i 290	412
293	419, 585
294	419
297	419, 585
309	343
310	593
313	42
321	413
323, 324	306
327	345
339	343, 668
354	59, 412
361	44, 47
362	59
366	308, 312
369	216, 256, 307, 312, 412
370	216, 306, 357
375	256
380	256, 312
423, 424	256
424	60
425	312
427	357
428	312, 357
443, 449	462, 526
472	47, 216
473, 474, 477	47
478	216
480	213
484	47
509, 511, 512	214
523	671, 44, 213
535	92
552	215
579	40
585	89
586	89, 532
589	40
593	89
647	40
801	93
806	91
828	44, 47
830	97, 533
841—858	97
844	47
861	214
865	593
884	146
891	50
893	49 i 50
924 i 925	96
926	96, 263
928	527
951	359
957	462 i 526
961	349
968	349
971 i 983	462, 526
1001	356, 462, 526
1039	533
1042	355
1089	341
1178	259
1237	357
1264	253
1294 i 1295	307
1301	592
1305	308
1308	589
1309	588, 592
1311	590
1313, 1315, 1325	592
1333	307
1343	462, 526
1358	355
1368	462, 526
1372	49, 256
1380	148
1402	354
1422, 1425	355
1431	307, 308
1435, 1447	308
1462	584
1463	45
1464	42, 45
1470	44, 45
1477	45
1477, 1478	213
1478	413
1479	415
1487	40
1489	533
1490	462, 526
1493	46
1497	40
1500	44

Digitized by Google

2. Mjenbeni zakon, zak. čl. XXVII. g. 1876.

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
1	267	36	50, 318	50	318
3	223	39, 40	364	55	50
9	50	41, 43	425	91	49
23	363	43	317, 363	95	222, 266
30	318	44	363	98 i 99	317

3. Mjenbeni red od 25. siečnja 1850.

9	318	12	317

4. Trgovački zakon, zak. čl. XXXVII. g. 1875.

19	223	108, 111	51	343	156
22, 24	318	112	51, 224	346	364
31	424	116	224	348	156
34 i 35	674	117	51	411	268
88, 97	224	306	157		

5. Sudovnik od 16. veljače 1853.

11	335	47	149	56	258
13	258	49	335	67	335
14 b)	149	52	257, 258	69, 70	311
15	258	53	5, 13	83, 84	362
20, 29 a)	362	54	535		

6. Gradjanski parbeni postupnik.

2b), 3	588	121	536	450	349
4, 5, 11	594	158	307	455, 456	154
12	422, 593	159	218	480	59
14	354	159 t. 3	422	502, 504	333
15	462, 526	179	244	505	98
18	256	216	263	508, 509	240
22	422	235 b)	422	510	241
24	256	260	307	534, 535	358
27	527	267	223	540, 548	260
46	422	268	361	556	240
64	156	270	218, 422	571, 572	241
66, 72	242	294	306, 672	573	48, 95
104	104 i 462	325, 328	98	576	95
105	218	357	146	618	343
106, 107	593	358	310	620	343, 421
113	307	431	58	626	213
114	593	445	311	634	363
119	462, 526	447	311, 358		

Digitized by Google

7. Bagatelni parbeni postupnik.

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
1	149	52	403	71	309
2, 33	536	53, 58	405	72	418
50	401	63	418	91	155

8. Izvanparbeni postupnik.

16	224, 319	149	91	183	362
97	306	174 t. 2	91		

9. Ovršna novela od 3. listopada 1876.

4	338	7	338	23	420
5 t. 5	340	10	338		

10. Poslovni red od 3. svibnja 1853.

109	98	193	146

11. Zadružni zakon od 14. travnja 1880.

34	149

12. Zadružni zakon od 9. svibnja 1889.

6, 34	481	56	482	57	541

13. Kazneni zakon od 27. svibnja 1852.

2e)	99	171	427, 428	300	271
8	272	179	367	335, 373, 391	55, 675
34	319	181	319	460	225, 428
98	324	183	157		538, 597
101, 103	319	197, 200	320	461	272
128, 129	226	206	99	463, 468	426
129 I. b)	226	239	273	487, 493	51
131, 132	226	240, 248 f) g) h)	225	496	539
134, 135	160	249, 250, 253	225	516	228
140	160, 594	265	226	525	426
142	159, 594	266	480	530	539
152 i 155	677	279	53	531, 532	272

14. Kazneni postupnik od 17. svibnja 1875.

1	270	57	270, 366	249	540
3	478	60	270	250 t. 3	53
56	365	143, 144	478 i 679	250	537

Digitized by Google

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
277 t. 5 . . .	596	282 IV. . . .	323	347	273
277 t. 9 { 55, 228, 272		285	476	390 c)	541
277 t. 9 { 273, 537, 540		286 . 225, 271, 272		396	479
277 t. 9 a) . .	158	286 II. . . 367, 541		409, 410, 411 .	598
277 t. 10 . 52,	321	290	598	418	540
277 t. 11 . 225,	598	292	480	418 t. 3 . 52,	273
280	324	303 . . . 160,	476	421	53
281 . . 33, 53,	199	303 t. 3 . . .	271	434 . . . 367,	480
281 II. c) . . .	479	305	598	435	273
282	160	306, 313, 330, 336	417		
282 II.	53	341	476		

15. Ini razni zakoni i naredbe.

Godina *Strana*

1647. Kr. dekret, normirajući proces ad acquisitionem legati . . . 92
1715. „ „ „ „ „ inplementum testamenti . . 92
1789. } 1803. } dvorski dekreti, uredjujući legitimationem ad processum . . 156
1825. dne 31. prosinca } 1828. „ 29. lipnja } reskripti o pravnoj naravi pristojbe za drvarnice 163
1840. z. čl. XVIII. ustanovljuje pismenu formu ugovora družtvenoga 259
1841. dne 4. svibnja: dvorski dekret ob uzdržavanju supruga za razstave bračne 219
1845. dne 24. listopada: dvorski dekret ob uvjetu oglušne osude . . 318
1849. c. patenat o dohodarini (d. z. l. br. 439) 430
1849. C. naredba od 27. listopada (d. z. l. br. 12) o smetanju posjeda 668
1850. dne 17. svibnja: Krajiški temeljni zakon 598
1851. „ 20. travnja: Privremeni naputak za uredjenje trgovačkih i obrtničkih poslova 259
1852. Naredba od 12. svibnja (br. 112 d. z. l.), kojom se regulira postupak u pravnih preporih proti više tuženika 673
1852. dne 3. srpnja: Ces. naredba o mjenbeno-pravnoj sposobnosti častnika d. z. l. br. 138 267
1852. dne 24. listopada: C. patenat tičući se oružja (d. z. l. br. 223) 537
1852. „ 29. studenoga: „ „ uvodni za obć. austr. gradj. zak. u Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji 89
1853. dne 18. travnja: Naredba ministarstva pravosudja o sastavljanju novih gruntovnih uložaka 586
1853. dne 18. srpnja: Naredba ministarstva pravosudja o stečajnom redu (§§ 89, 90) 408
1854. dne 3. travnja: Naredba ministarstva pravosudja o dostavljanju sudb. odluka i osuda 420, 473
1854. Naredba ministarstva nutarnjih djela, pravosudja i financija od 3. srpnja 1854. br. 169 d. z. l. 666
1854. dne 16. srpnja: Naredba ministarstva pravosudja o rokovih kaznenoga postupka 324
1854. dne 16. rujna: Razpis c. kr. hrv.-slav. namjestničtva z. vl. l. II. br. 16. o liekarničkom obrtu 259

Digitized by Google

Godina *Strana*

1855. dne 16. veljače: Naredba ministarstva pravosudja o župnozakladnih dobrih (d. z. l. br. 34) 48
1855. dne 21. svibnja: Bilježnički red § 27 472
1855. „ 15. prosinca: Gruntovni „ § 88 c) 424
1855. Naredba minist. pravosudja od 1. kolovoza 1855. br. 8178 i 12.538 upravljena na tadanji c. i kr. banski stol glede rasprava ostavinskih 670
1857. dne 19. prosinca: Previšnja odluka o liekarničkom obrtu . . 259
1862. Zakon za obćine krajiške i pravo na pašnjake u obstojavšoj Krajini 599
1866. dne 19. ožujka: Naredba ministarstva pravosudja o pravilnoj uporabi geometričkih načela 537
1868. zak. čl. XL. o sili obranbenoj 366
1869. dana 30. svibnja: Zakon o vodi u austrijskih zemljah . . . 579
1870. zak. čl. VIII. o dužničkom zatvoru osobnom 260
1871. dana 8. lipnja: Previšnji propis glede uprave u obstojaloj Krajini 312
1872. zak. čl. VIII. uredjuje radicirane obrte 260
1874. zakon o sudačkoj vlasti (Sbornika br. 15) 311
1874. dana 7. travnja: Okružnica c. kr. glavn. zapovjedničtva kao kraj. zemalj. upravne oblasti br. 268 prsjd. uredjuje načela o diobi krajiške zadruge 312
1874. dana 30. travnja: Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade o nadležnosti u prieporih sbog posjeda naravi zadružne (Sbornika br. 21) 588
1874. dana 21. studenoga: Zakon o župnih zakladah i o zastupanju ovih pred sudom 48
1876. dana 16. rujna: Zakon o sastavljanju novih gruntovnih uložaka 153
1881. „ 6. travnja: Zakon preinačujući §§ 6 i 61 zakona o mjestnih sudovih 261
1885. zak. čl. XXIII. o vodi, kriepostan u Ugarskoj 579
1886. „ „ XXIV. o rukovanju javnih poreza 319
1889. „ „ VI. o sili obranbenoj 267, 270, 366
1889. dana 9. svibnja: Zadružni zakon 261
1889. „ 27. prosinca: ob odkupu prava regalnoga 136, 138

Digitized by Google

Digitized by Google

Primjetbe k osnovi zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda.

Napisao prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky.

(Čitano u skupštini pravničkoga družtva 20. siečnja t. g.)

Nakon podulje stanke nastavio je pravosudni odjel kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade svoj rad na polju gradjanskoga parbenoga prava, izradivši „osnovu zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda“, koju je naredbom od 11. kolovoza 1889. saobćio predsjednikom kr. sudbenih stolova u svrhu, da mu saobće mnenja izkusnijih područnih sudaca ob osnovi.

Kako razabiremo iz rieči g. predstojnika kr. pravosudnoga vladinoga odjela, prosborenih u sjednici saborskoga proračunskoga odbora 18. studenoga 1889., pozvan je i kr. stol sedmorice, da se očituje o predloženom naumljenom postupku.

Za način razpravljanja prepora o smetanju posjeda i za samu svrhu istoga imadu razlozi shodnosti i okolnosti faktične veću važnost, nego li umovanja teoretička i stanovište strogo pravno. Zato je i valjalo tražiti mnenje ob osnovi u pravnika radećih najviše na praktičnom polju pravoslovja, najpače u sudaca. Nu bilo bi nuždno, ili barem koristno, da se saznade i mnenje izkusnijih odvjetnika o predloženoj noveli; njihov bi sud s jedne strane popunio, cjelovitim učinio sud praktičnih pravnika, a s druge bi strane razpršio onaj, gdje što pojavljajući se nazor, da su tobož odvjetnici krivi zavlačenju i skupoći sadanjega postupka u parnicah smetana posjeda.

I pogledom na 2. točku § 32 odvjet. r. bilo bi opravdano pozivati odvjetničke odbore, da se očituju o pravosudnih zakonskih osnovah.

Neznamo, je li to učinjeno glede upitne osnove. Šira pravnička publika saznala je za osnovu iz 9. br. Mjesečnika g. 1889., u kojem je saobćeno i mnenje viećnika kralj. sudbenoga stola u Osieku, g. Stevana Popovića, ob istoj; drugi načelno-protivni sud

Digitized by Google

saobćuje g. T. F. u 11. broju prošlogodišnjega našega družtvenoga glasila.

Neka bude i meni dozvoljeno, da reknem koju sa teoretičkoga gledišta o načelih osnove, koja mi se ukazuje kao sasma dosljedan nastavak dosadanjega sustava u radu kr. pravosudnoga odjela na polju reforma gradjanskoga postupka. Taj sustav nalazim u novelah, koje sjedne strane udovoljuju najnuždnijim potrebam praktičnoga života, a s druge strane usvajaju moderna procesualna načela.

Iza 1. siečnja 1853., kojega je dana privremeni gradjanski parbeni postupnik od 16. rujna 1852. u našoj domovini obvezatnim postao, mienjalo se je mnogo toga u gospodarstvenih i družtvenih odnošajih, mienjale se i ciele pravne uredbe i pojedine ustanove.

Novi, brži način produkcije i razpačavanja dobara bijaše glavno poticalo, da se stvori za manje tražbine, nastajuće iz najobičajnijih poslova, brži, jednostavniji i jeftiniji postupak, nego li je t. zv. ustmeni gr. p. p.; a opet sjegurniji, nego što bijaše onaj, koji uvede u nas ministarska naredba od 26. svibnja 1859. za mjestne sudove, — kao i za to, da se izdade ovršni postupak, po kojem će se jur dosudjeno pravo brže i na široj podlozi efektuirati. To bijahu praktični razlozi postanka zakona od 3. listopada 1876. o postupcih pred mjestnimi i maličnimi sudovi, te zakonâ od 17. prosinca 1876. i 13. siečnja 1883. o djelomičnih promjenah ovršnoga postupka, kako ga je ustanovilo bilo 22. poglavje gradjanskoga parbenoga postupnika. Višegodišnje izkustvo dokazuje praktičnu valjanost obajuh postupaka od 3. listopada 1876., osobito maličnoga (abstrahirajuć ovdje od preslušavanja i zaprisizanja stranaka kao svjedoka); ovršnim zakonom pako od g. 1876. i 1883. prigovara se doniekle pravom, da mnogo više štite kretni kapital, novčano gospodarstvo, nego li nekretni imetak, naročito agrarno gospodarstvo, koje bi uprav u Hrvatskoj trebalo izdašne obrane.

Izradjivajući kr. zemaljsko-vladni odjel za pravosudje obie osnove za brži postupak, poveo se je za onimi zahtjevi, koje novija procesualna teorija opet prihvaća; uveo je naime pravi ustmeni i neposredni postupak, spojio sasma stadija razpravljanja i dokazivanja, ostavio u pravilu uvjerenju sudca da prosudi vriednost dokazala i posljedak dokazivanja, te odredio, da bude postupak javan i za občinstvo.

I najnovijom svojom osnovom, onom naime o postupku u slučajevih smetana posjeda, želi pravosudni odjel udovoljiti prekoj

Digitized by Google

potrebi praktičnoga života, i u ovoj osnovi prihvaća on iztaknuta, t. zv. moderna procesualna načela.

Jur davno tuže se ovlaštenici, da parnice o smetanju posjedâ dugo traju; da prouzrokuju mnogo troška, koji neodgovara vriednosti one privremene zaštite faktičnoga posjeda, koja se eventualno postigne.

Kr. pravosudni odjel priznava te tužbe posjednika u spomenutoj svojoj naredbi opravdanimi, osvjedočivši se o tom iz podnešenih mu spisa i statističkih podataka. Slično očitovao se je i g. predstojnik pravosudnoga odjela u rečenoj sjednici saborskoga pravosudnoga odbora.

I oba, u Mjesečniku jur saobćena mnenja praktičnih sudaca priznavaju nerazmjernu dugotrajnost i skupoću upitnih parnica; ono g. viećnika Popovića veli pače, da se je naš „sumarissimum“ izvrgao u najobširniji redoviti parbeni postupak.

Uvjerivši se kr. pravosudni odjel o tih manah, morao se je pobrinuti za liek proti dokazanom zlu; on to čini predlažuć, neka se dokine 28. poglavje gradjanskoga parbenoga postupnika i neka se stvori sasvim novi zakon za parnice o smetanju posjeda.

Od gg. sudaca, kojih nam je mnenje ob osnovi iz Mjesečnika poznato, pristaje jedan uz predlog vlade, dočim drugi scieni, da bi se moglo postojeće zlo odstraniti i jednostavnijim sredstvom: stranom autentičnom uputom sudova, stranom pako promjenom nekih ustanova 28. poglavja gr. p. p.

Prosudjujući ja osnovu sa teoretičkoga gledišta, scienim, da je kr. pravosudni odjel pravo uradio, kad je predložio, da se dokine 28. poglavje gr. p. p. te stvori novi zakon za parnice o smetanju posjeda.

Posebni propisi za postupak u tih parnicah nuždni su s toga razloga, što se one vode u sasvim drugu svrhu, nego li je ona drugih prepora. Dočim se naime svakom drugom tužbom teži za k o n a č n i m p r a v n i m rješenjem: to se tužbom u slučaju smetanja posjedovanja traži samo p r i v r e m e n a sudbena zaštita faktičnoga posjeda smetanoga ma po kom, bud i po onom, koj imade i jače pravo na stvar, ali je faktično neposjeduje.

Ta znatna razlika u svrsi, ta privremena zaštita faktičnoga samo stanja neprejudicirajuća ni najmanje samomu pravu, čini suvišnim, pače neshodnim cieli onaj procesualni aparat; dugi onaj niz procesualnih propisa, koji su neobhodno nuždni, za da se uzmogne postići svrha u drugih parnicah: konačno pravno uredjenje prepornoga odnošaja; čini naročito suvišnim onaj, više puta

*.

Digitized by Google

prividno neopravdani formalizam, koj je ipak u mnogih parnicah najjači štit jednakoga položaja i oružja stranaka.

Čim su obsežniji propisi za redoviti postupak, tim je nuždnije, da zakonodavac izdade za prepore o smetanju posjeda kratak postupak, dostatan u rečenu svrhu, koju hoće u svom posjedu smetani tužitelj da postigne.

Tako je radio i austrijski zakonodavac, uvadjajući u nas godine 1852. nove propise toli za redoviti postupak, koli i za neke posebne parnice, iduci za konačnim uredjenjem p r a v a, a povrh svih tih još i napose za „slučajeve smetana posjedovanja". (28. poglavje gr. p. p.).

Uzprkos tomu, što je taj „sumarissimum" znatno kraći i jednostavniji od redovitoga postupka — iztičem samo odredbu zakona, da se imade „najbrže" i u kraćih rokovih postupati, da je izvadjanje ilikvidnih dokazala skopčano sa razpravom, da je proti rješitbi o preporu dozvoljen samo jedan pravni liek, a prvosudna rješitba, makar je i utok uložen, odmah i ovršiva — pokazao se je u praksi onakav nepovoljan posljedak, kakav nam označuju i očitovanja kr. zem. vlade i sudaca — izvori vjerodostojni i mjerodavni.

Tomu neuspjehu nemože biti kriva jedino „nemarnost sudbenih organa" ili „objest stranaka", a niti oboje zajedno, već mu je kriv i sam zakon, barem u toliko, da su se uzanj mogle obie te mane razvijati u onom obsegu, koji nam predočuju oba netom spomenuta autentična izvora.

Abstrahirajući od toga, da poglavje 28. gr. p. p. neizključuje naročito poput austrijskoga postupka u parnicah smetana posjeda (car. naredba od 27. listopada 1849., d. z. l. br. 12, §§ 14, 16 i 17) zaprisizanje stranaka, povratu u prijašnje stanje i odredjenje ročišta za uskladu spisa, scienim da sama forma našega postupka omogućuje „toli nemarnim sudbenim organom, koli objestnim strankam — kako kr. pravosudni odjel veli — zavlačiti predmet na mnoge mjesece, dapače na mnoge godine tako, da često sumarissimum dulje traje, nego li najzamršenija redovita parnica".

Po § 619 gr. p. p. imadu se parnice o smetanju posjeda razpravljati istina „što najbrže", ali ta brzina ograničena je onom formom, koju naš gr. p. p. dozvoljuje kao najkraću, ustmenom po imenu (§ 5), al u istinu protokolarnom, označenom pobliže u 2. poglavju gr. p. p. i u carskom patentu od 3. svibnja 1853.

Na tu je formu vezan naš summarissimum, jer 28. poglavje gr. p. p. nepoznaje naročito druge, ono izrično spominje „zapisnik" i „propisani red" (§§ 619, 627, 629, 630 i 633).

Digitized by Google

Usljed te obvezatne forme mogla je lahko nastati i nije formalno nezakonita uporaba § 46 gr. p. p. i u parnicah o smetanju posjeda; usljed toga nije nezakonita niti poraba ostalih ustanova formalnosti gr. p. p. ob ustmenom postupku, na koliko jih 28. poglavje naročito nezabranjuje — držeć se onog, što označuje jedan francezki procesualista — Rodièr — kao „principe général". „Tout ce, que la loi ne defend pasaux juges, est permis", — nije rekoh, formalno nezakonito, ako i neodgovara onim intencijam zakonodavca, koje je izrazio u §§ 619, 621 i 631 gr. p. p.

U savezu s tom zapisničkom formom našega postupnika jest, da on nemora biti niti u najhitnijih poslovih, naročito niti u onih smetanja posjeda, neposredan. Rekoh nemora; pred kr. kotarskimi sudovi, koji su po § 53. sudovnika jedini nadležni razpravljati prepore o smetanju posjeda, može biti postupak neposredan, onda naime, kad biva od početka do svršetka pred samim kr. kotarskim sudcem, dotično upraviteljem suda, koj onda i osudu izriče. Nu to nepropisuje naročito naš zakon, pa i nebiva. Zato tvrdi prof. barun Canstein u svom: „Lehrbuch der Geschichte und Theorie des oesterr. Civilprocessrechtes" uprav i pozivom na § 247. poslovnoga reda, da je naš postupak samo iznimice i slučajno neposredan. Posredni pako postupak omogućuje opet zavlačenje, makar se u ostalom propisuje i najbrže poslovanje.

Kr. pravosudni odjel, uvidjajuć neshodnost sadašnjega postupka u parnicah smetanja posjedovanja i nuždu novih propisa za isti, nije mogao, nije smio ignorirati s jedne strane, da se taj postupak kreće u granicah zapisničke forme i posrednosti; s druge pako strane to, da je u naše pozitivno parbeno pravo jur uvedena prava ustmenost i neposrednost, uvedena u tu svrhu, da se prepori — bez pogibelji prenaglenja — razpravljaju i rješavaju što brže i što manjim troškom.

Nije zaista nuždno ovdje, u sboru odličnih pravnika, dokazivati prednost ustmenoga i neposrednoga postupka pred zapisničkim i posrednim, dokazivati, da ovaj može jur po svojoj konstrukciji, i uz najveće pospješenje uredovanja, lahko zapinjati, a mora, ako imade i malo samo nagnuća i vještine za to u sudjelujućih osoba.

Scienim, da se djelomičnimi reformami 28. poglavja gr. p. p., kako to zagovara g. T. F., nebi zajamčili oni probitci, koje pruža ustmeni i neposredni postupak. Predlažuć takav kralj. zemaljska vlada za parnice o smetanju posjeda, uradila je najbolje toli obzirom na brže polučenje praktične svrhe summarissima,

Digitized by Google

koli i obzirom na zahtjev teorije i stanovište novijega zakonodavstva u drugih državah: da se naime ustmeni neposredni postupak barem sukcesivno uvadja.

Čini mi se pako osobito opravdano, da kr. pravosudni odjel nije pri tom pošao putem novih, nesjegurnih pokušaja, već je predložio jednostavno uporavu u nas jur poldrugi decenij postojećega maličnoga postupka.

On će biti tim shodniji za postupak, kojemu je svrha samo privremena al brza zaštita faktičnoga odnošaja, što je „summarissimum" ograničen samo na prepor o točno označenih faktih — stanje naime posjeda faktičnoga, te smetanje istoga — i što su u njem samo dva prava petita moguća: „retinenda" ili „recuperanda possessio"; tim shodniji, što presuda izrečena u njem neprejudicira pitanju i o pravu na posjed.

Obzirom na to, čini mi se, barem sa teoretičkoga gledišta, da je malični postupak skroz dostatan, da se po njem vode parnice o smetanju posjeda i da mu nije trebalo ništa dodavati; pače mislim, da bi se mogla gdjekoja njegova ustanova izostaviti, bez svake pogibelji za pitanja, koja valja u summarissimu riešiti.

Slažuć se posvema sa načeli, prihvaćenimi u osnovi, neslažem se sasvim sa detaljnim provedjenjem istih.

Najprije neslažem se sa zahtjevom 4. al. § 5, koja traži za pismeno podnešenu tužbu, „da bude providjena podpisom kojega odvjetnika". Toga zahtjeva ne nalazimo u maličnom postupku, ali da u § 32 gr. p. p.

Nepoznavajući vladino obrazloženje pojedinih §§ osnove, nemogu niti znati razlog 4. al. § 5.

Nuždan dodatak na spisu: „hitno radi smetanja posjeda" neopravdava signature odvjetnika, a niti obzir na štete, koje priete strankam od nadripisara — proti kojim neima druge obrane, nego stroga uporava naredbe ministarstva pravosudja od 8. lipnja 1857.

Scienim, da je stanovište maličnoga postupka naravnije. Uz pravu naime ustmenost nisu pismeno podnesene tužbe mjerodavne za meritornu razpravu, kako su to u pismenom i protokolarnom postupku; već su samo povod, da se odredi razprava, na kojoj tužitelj stavlja i obrazlaže svoj zahtjev eventualno i drugačije, nego li glasi pismeno podnešena tužba.

Zato ova u tom postupku nemože biti vezana na materijalne i formalne uvjete gr. p. p., po kojem je ona za tužitelja pravi i redovito za cieli dalnji tečaj parnice strogo obvezatni

Digitized by Google

parbeni čin, pa se za to u njem opravdanije može tražiti signatura, sudjelovanje odvjetnika, nego li u postupku ustmenom.

Napokon držim signaturu odvjetnika tim manje opravdanom, što pruža 4. al. § 10. maličnoga postupka, odredjujuća eventualno saslušanje tužitelja u napisnik, da se nadopuni, razjasni tužba, sasvim dovoljno sredstvo — a uz to jeftinije, nego li je podpis odvjetnika — proti pismeno podnešenim nepodpunim ili nejasnim tužbam.

Nedržeći signaturu nuždnom, držim zahtjev iste i kadrim postupak učiniti skupljim, te scienim, da bi valjalo iz osnove izostaviti 4. al. § 5, a uvrstiti u nju propis 4. al. § 10. maličnoga postupka. Tako nejasnih ili nepodpunih pismenih tužba biti će jedva, ili barem vrlo malo, da bi uporava toga § bila tobož na uštrb brzini postupka, a povod zavlačenju. Osnova traži podpis odvjetnika jošte u §§ 42 i 47, t. j. za pismeno podnešene ništovne žalbe i utok, skoro suglasno sa maličnim postupkom u § 76. (2. al.) i 81. 2. al.; rekoh „s k o r o suglasno“, jer ovaj zakon zahtjeva signaturu samo uvjetno, t. j. „ako takav (odvjetnik) u obsegu dotičnoga kot. suda svoje sjedište imade“.

Valjda je iz osnove samo slučajno ili pometnjom izostao taj dodatak, kako bi morao glasiti po naredbi ministarstva pravosudja od 5. srpnja 1859., da naime d v a odvjetnika tamo svoje sjedište imadu.

Bez takovoga dodatka prouzročio bi zahtjev §§ 42. i 47. osnove strankam eventualno veliki trošak i otegotio jim podnašanje pismenih pravnih liekova, imenito i onda kad stanuje samo jedan odvjetnik u mjestu ili obsegu suda, a taj je zastupao protivnika stranke, koja hoće podnieti ništovnu žalbu ili utok.

Obzirom na važnost i potrebštine pravnih liekova, te obzirom na narav postupka usljed istih, držim signiranje dotičnih spisa po odvjetnicih opravdanim uprav u interesu stranke, koja nije ustmeno uložila ništovne žalbe ili utoka.

Nadalje neslažem se sa propisom toč. 6., pa onda posljednje alineje § 39. osnove.

Poput maličnoga postupka (§ 74) zahtjeva i osnova u citiranom §., da se vodi ob ustmenoj razpravi z a p i s n i k (n a p i s n i k u mal. post.), ali u oznaci sadržaja istoga nabraja osnova dvie potriebštine, kojih neima u maličnom postupku.

Spomenuta naime 6. točka ište „kratki opis tečaja ciele razprave, uz naročitu jezgrovitu oznaku bitnih izjava stranaka, svjedoka ili vještaka, kao i navod svih odlučnih okolnosti, koje mogu služiti temeljem sudbenoj rješitbi“.

Digitized by Google

U toj točki nalazim najprije suvišno opetovanje onoga, što jur 4. točka toga § zahtieva; već po njoj, pozivajućoj se na vlastita 3 §§ (2, 19 i 21) i na 4 §§ maličnoga postupka (45, 47, 49 i 59) valja u zapisnik uvrstiti one navode tužitelja, koji se protežu na sklopljenu nagodu, ili se pokazuju kao preinaka tužbe; zatim ono, što kazivaju stranke, preslušane kao svjedoci; nadalje izpovjedi samih svjedoka i napokon nalaze vještaka.

Kad bi se dakle točke 4. i 6. § 39. osnove strogo po slovu provadjale, morali bi se nabrojeni navodi dva puta uvršćivati u razpravni zapisnik.

Suvišnom nalazim nadalje posljednju izreku 6. točke, odredjujuće sasvim općenito, da se imadu u zapisnik uvrstiti sve odlučne okolnosti, „koje mogu služiti temeljem sudbenoj rješitbi"; suvišnom za to, jer se u pojedinih točkah, a napose u 4. i 6. sasvim detaljno navadja, što mora doći u zapisnik, a već to izcrpljuje sve za rješitbu relevantne okolnosti, za nju nuždan materijal.

Napokon traži 6. točka kao novi, maličnomu postupku nepoznati sadržaj zapisnika i „jezgrovitu naznaku bitnih izjava s t r a n a k a", a posljednja alineja zahtieva, da se zapisnik strankam pročita, a ove da ga podpišu.

Ovo dvoje krnji bivstvo ustmenoga postupka, a omogućuje i zatezanje parnice.

U tom postupku sudi sudac neposredno na temelju ustmeno vodjene razprave; imenito za navode stranaka valja samo živa rieč, što usvaja i § 12. osnove, sasvim suglasan sa § 13. maličnoga postupka. Ovaj provadja strogo to načelo ne samo tim, što nesadržaje ustanove, slične onoj u toč. 6. § 39. osnove, već i odredbom § 65. Po ovom naime jesu ustmeni navodi stranaka, a ne sadržaj razpravnoga napisnika, mjerodavni i onda, kad se započeta razprava nemože svršiti u jedan dan, pa valja za nju odrediti kašnije ročište. Na ovom rekapitulira sudac resultate prijašnje ustmene razprave, samo u koliko jih se dobro sjeća; bilježke, što si jih je lagljega pamćenja radi sam spisao, služe mu samo kao pomagalo. Istina, taj § govori i o protokolarnih potvrdah. Nu ove se nemogu u savezu sa § 74. protezati na navode stranaka, a najmanje onako, kako bi to po 6. točki § 39. osnove opravdano bilo.

Dočim naime osnova zahtieva imperativno i za sve slučajeve jezgrovitu oznaku svih bitnih izjava stranaka u zapisnik, to odredjuje predzadnja alineja § 74. maličnoga postupka uvrštenje navoda stranaka samo onda, kad se započeta razprava mora od-

Digitized by Google

goditi, pa i tada samo permisivno, bud na predlog, bud po rasudi suda, pa i tada ne glede svih bitnih izjava stranaka, nego samo za ona njihova očitovanja, „kojimi se steže ili preinačuje zahtjev tužbe, ili naročito priznaje dug ili koj dio od duga, zatim i prigovor, što ga ja tuženik naročito učinio proti tvrdnjam, na kojih se tužba osniva". Propisi osnove (§ 31) o novom ročištu nespominju bilježke sudčeve, ali spominju zapisnik o razpravi.

Točka 6. § 39. osnove slabi bivstvo ustmenoga postupka tim više, što navadjanje svrhe, u koju se imade sve navedeno uvrstiti u zapisnik, — da naime ti navodi mogu služiti temeljem sudbenoj rješitbi — može lahko prouzrokovati mnenje, da sudac sudi na temelju sadržaja toga zapisnika, a ne neposredno na temelju ustmene razprave. Tu svrhu pako neima razpravni zapisnik u pravom ustmenom neposrednom postupku, kakav bi imao biti i naš novi summarissimum po § 17. osnove; njegova je svrha samo ta, kako ju dr. Derenčin u svom tumaču maličnomu postupku jezgrovito označuje: da se konstatuje res judicata, da se ustanovi nuždno gradivo za rješenje ništovne žalbe i za eventualnu kaznenu iztragu radi kriva svjedočanstva.

Bivstvu ustmenoga postupka protivi se i odredba zadnje alineje § 39. osnove, navlastito ona, da se imade zapisnik svagda po strankah podpisati.

Za izpravnost bo njegovoga sadržaja jamče jur svojim uredovnim položajem i prisegom sudac i perovodja; tobožnja autentikacija istog po strankah tim je manje potrebna, što t. z. dictamina ad protocollum nisu dopuštena, što je u obće suvišna i „jezgrovita oznaka" navoda stranaka, kako to netom razložih.

Traži li se neobhodno podpis stranaka, tada jim mora pristojati i neki upliv na sadržaj zapisnika, ili barem prigovori proti istom, ili najmanje navedenje razloga, zašto ga neće podpisati.

Držim razložene dvie ustanove § 39. osnove, kojih neima u maličnom postupku (§ 74) i zato neopravdanimi, što bi one mogle prouzročiti, kako to i g. T. F. naglašuje, zavlačenje parnice, imenito scienim mutatis mutandis onakovo, kakovo danas biva, preobširnom uporabom § 46. gr. p. p., na koju se tuže oba jur saobćena mnenja ob osnovi,

Možda će se opravdavati oba ta dodatka obzirom na točku 9. § 40. osnove, koja uvrštuje medju ništovne razloge novi, maličnomu postupku nepoznati, ali u bitnosti sličan onomu 5. točke § 277. kaz. post., i na al. 3. § 44. osnove, po kojoj ima usljed ništovne žalbe eventualno kr. banski stol sam izreći presudu.

Digitized by Google

Neizpitujuć ovdje, je li je za parnice o smetanju posjeda nuždan taj novi razlog ništetnosti, iztičem samo, da niti kazneni postupnik (§ 267) neodredjuje imperativno za napisnik o glavnoj razpravi sve ono, što pobijah kao suvišno u § 39. osnove.

U savezu sa ustanovami o razpravi mogu preći na one o rokovih, izjavljujući odmah, da jih držim, u koliko su nove, izim jedne, opravdanimi.

Poglavje 28. gr. p. p. prikraćuje rokove — spram onim u redovitom postupku — dotično odredjuje, da se što brže, pače „odmah", „bezodvlačno" povede postupak, obave parbeni čini (§§ 618, 621, 623, 629, 631 i 633). I mališni postupak ustanovljuje dielomice kraće rokove, nego li gr. p. p. Osnova pako propisuje povrh svega takovoga prikraćenja jošte i najdulji rok za neke činitbe stranaka i odredbe suda, tako §§ 6, 8, 24, 31 i 43.

Držim te ustanove opravdanimi, jer su kadre znatno pospjesiti postupak, zapriečiti neopravdano zavlačenje istoga, osobito u savezu sa § 57. osnove — kazan sudca, zanemarivšega koj rok — a nemogu biti uzrokom štete stranaka, jer jih štite proti takovoj propisi ob odročbi (§ 23), ob opravdanju izostatka (§ 26), ob utoku i o povrati u prijašnje stanje (§§ 48—50).

Govoreći sa teoretičkoga gledišta ob odročbi držim dielomice kako i g. viećnik Popović, neopravdanim dodatak u 3. i 4. točki § 23., „a sudac na odgodu pristane"; naročito je neopravdan u 3. točki, slovećoj ob odgodi, koju hoće sporazumno obie, osobno prisutne stranke. Tim se vriedja toli t. z. razpravno načelo, koli i dominium litis stranaka, koja dva pravila moradu u svakom postupku o privato-pravnih preporih postojati, te jamčiti strankam svaki sporazumak toli u materialnom koli i u formalnom obziru dotle, dok isti nebi povriedio absolutno obvezatne zakonske ustanove. Sporazumnom pako odgodom nevriedja se nijedna takova ustanova, pa zato nije niti opravdano, a niti nezajamčuje povoljan praktički resultat, da sudac sili stranke proti njihovoj volji da nastave postupak.

Nije moći predmnjevati, da će stranke bez valjanoga razloga, a samo iz objesti spram sudcu, samo da ga prieče i prekidaju u njegovom uredovanju, sporazumno odgadjati ročišta; ta to bi bilo na njihovu štetu, a jedva na sudčevu ili na onu redovitoga sudovanja. Prije bi bio rečeni dodatak opravdan u 4. točki, kad naime jedna stranka iz važnih razloga zaište odročbu, pa odmah u gotovom namiri sve troškove odgoditi se imajućega ročišta. Tu bi sudčeva privola imala pružati jamstvo za to, da su razlozi te stranke ne samo za nju, nego za cieli postupak važni, i da

Digitized by Google

neće imućna stranka, koja nežali troškova, samo iz objesti spram protivniku tražiti odročbu. — Propisi o dokazu, recipirani u osnovi iz maličnoga postupka, a osnovani u glavnom na teoriji slobodnoga uvjerenja sudca, zajamčuju takodjer brži postupak nego li oni gr. p. p., na koje je sudac po 28. poglavju rečenoga zakona vezan, a povrh toga drži jih teorija naravnijimi, nego što su propisi o dokazu, temeljeći se strogo na t. zv. legalnoj teoriji.

Smatrajuć u osnovi poprimljeno načelno s t a n o v i š t e skroz opravdanim, neusvajam opet u svem detaljno izvadjanje istoga. U tom se pogledu posvema slažem sa svimi bojaznimi, što jih izražavaju gg. viećnik Popović i T. F., osobito glede preslušavanja stranaka poput svjedoka te zaprisizanja. Vrlo dobro je iztaknuo pogibelj g. T. F. imenito u religijozno-moralnom, a g. viećnik Popović u pogledu pravne sviesti pučanstva, te usvajam predlog gosp. viećnika Popovića, „da se svjedoci, vještaci i stranke u postupku radi smetanja posjeda nezaprisižu, već da jih sudac u mjesto prisege ima samo zavjeriti“; ali scienim n a k o n preslušanja, što odgovara stanovištu toli gr. p. p. koli i onomu maličnoga postupka.

Ustanovami o pravnih liekovih nadilazi osnova opet mališni postupak, i to kvantitativno i kvalitativno.

Prvo tim, što uvrštuje medju razloge ništetnosti povrh onih § 75. maličnoga postupka, pod točkom 9. jošte jedan novi uzet iz kaznenoga postupnika; zatim tim, što daje stranci, nezadovoljnoj obredjenjem troškova postupka, posebni pravni liek, pritužbu, koju rješava m e r i t o r n o kr. banski stol (4. alineja § 44.) i napokon pruža svjedokom i vještakom, osudjenim na nošenje troškova ročišta, odgodjenoga njihovom krivnjom, opeta posebni pravni liek, predstavku.

Kvalitativno pako razlikuje se osnova od maličnoga postupka: prvo ustanovom 3. alineje § 44., po kojoj može kr. banski stol, ako je ništovna žalba bila poprimljena s razloga, navedenoga u točki 9. (uzetoga iz kazn. postup.) ili 10. (sasvim jednakoj toč. 9. § 75. maličnoga postup.) § 40 osnove, izreći u stvari presudu, uzev za podlogu istoj „one stvari, koje je sud prve molbe uglavio“; a drugo tim, što „predstavka“ neima devolutivne moći, već ju riešava sam sud I. molbe, a banski stol istom usljed utoka proti neuvaženoj predstavci (§ 48).

Što se tiče pomnoženja pravnih liekova, to se istim nemogu prouzročiti pometnje, jer su uvjeti za svaki točno i jasno označeni, pa zato niti nisu kadri zavlačiti stvar; tim manje, što neimadu ni glede samoga merituma odgodne moći.

Digitized by Google

Nu uzprkos tomu scienim, da neodgovara jur iztaknutoj naravi i svrsi parnica o smetanju posjeda, dozvoliti u njih samim strankam 4 pravna lieka, imenito posebni, proti zaključkom suda, izrečenim tečajem postupka, a svjedokom i vještakom jedan posebni (uzet iz neparbenoga postupnika), dakle ukupno 5 njih.

Za uvrštenje pako novoga ništovnoga razloga jedva da postoji nužda, pa uprav onaj, koj je uvršten, imade medju pravnici dosta protivnika — sjećam gospodu na ono, što se je u tom obziru govorilo i pisalo prigodom razprava ob osnovi (sada zakonu) austrijskoga kazn. postupnika. — Kvalitativni pako odstup osnove — naročito 4. al. § 44 — od maličnoga postupka držim protuslovnim sa konstrukcijom ustmenoga neposrednoga postupka i sa naravju ništovne žalbe, pa mislim, da bi valjalo i u osnovi pridržati ustanovu 4. alineje § 78. maličnoga postupka.

Na predlog g. viećnika Popovića o II. molbi velim, da nescienim postupak o smetanju posjeda shodnom prigodom rješiti pitanje, makar samo ad hoc, o podnašanju pravnih liekova, uloženih proti rješitbam kr. kotarskih — i kao maličnih — sudova, na kr. sudbene stolove u mjesto na kr. banski stol.

Toliko sam želio u kratko reći o sadržaju osnove sa teoretičkoga gledišta.

Oprostite mi, velecienjena gospodo, ako jošte malo zlorabim Vašu strpljivost, te mi dozvolite dvie kratke primjetbe ob onom, česa neima u osnovi, a dobro je da ga neima.

Osnova, želeća stvoriti samo brži i jeftiniji postupak u slučajevih smetanja posjeda, pridržaje sasvim one materijalne uslove i onaj obseg petita, koji propisuje gr. p. p. i o. g. zakonik; ostaje dakle na dosadanjem materijalno-pravnom temelju summarissimuma. O posjedu, njegovoj naravi, uvjetih mu, vrstih te posljedicah istoga, postoje, kako je znano, i danas razne teorije; t. z. „vladajuće“ nisu mogle posvema izrinuti „vladavše“, a niti nemogu zaprieći ti, da postane koja nova, izvorna ili kombinirana „budućom vladajućom“. Zato da postoje i u praksi razne aplikacije, zato se kod razpravljanja konkretnih prepora pojavljaju dvojbe, osobito kod posjeda, koji stoji rek bi izvan okvira pozitivnoga materijalnoga prava, kako to ističe g. T. F. glede zemalja, založenih pod kamate.

Neobazirajuć se ovdje na to, da li se stiču na korist založnoga vjerovnika-posjednika tih zemalja uvjeti, nuždni za zaštitu posjeda in summarissimo; da li imade sudac u tom postupku ma bud koj drugi momenat uvažiti: ja mislim, da se ta-

Digitized by Google

kove dvojbe nebi imale riešiti uzgredno u specijalnom procesualnom zakonu neodvisno od obćega materijalnoga prava.

Drugo, česa neima u osnovi, jest ustanova o nadležnosti suda; § 53. sudovnika ostaje dakle po intenciji kr. pravosudnoga odjela i nadalje valjan.

I to je skroz opravdano.

S mnogih se strana ističe redarstveni karakter summarissimuma, pa se onda, makar redje, predlaže, neka se isti doznači nadležnosti upravnih oblasti.

Sa teoretičkoga gledišta nebih to zagovarao; jer kod smetanja posjeda neima redovito neposredno prieteće pogibelji, dotično povriede o b ć e g a poredka, već samo privatnoga interesa pojedinca; zatim, što posjed, i kao svaki fakat, spada u okvir privatnoga prava, koje, kao što u nas o. g. z., označuje njegov pojam, vrsti, posljedice i obrambena sredstva; nadalje jer upravo raznolikost nazora i teorija o posjedu zahtieva, da se sva pitanja o njem razpravljaju i rješavaju po oblastih, koje su cielim svojim djelovanjem pitanjima o posjedu najbliža; i napokon što u parnicah o smetanju posjeda valjaju — i moraju valjati — vazda načela mjerodavna za sudbeni postupak — strogo ograničenje li na predležeća fakta i stroga, vazda jednaka uporava istih — a ne i načela shodnosti, obće koristi, relativne rekao bih, vazda spram konkretnim okolnostim udešene uporabe zakona i naredaba.

A sve to upućuje zakonodavca na to, da podvrgne te parnice sudovom, a ne upravnim oblastim, pa je i u historičkom razvitku summarissima tako i bivalo.

A mislim, da neima niti praktičkoga razloga za nadležnost političkih oblasti — ako se misli na kr. kotarske urede. Ovi naime nebi sjegurno brže i jeftinije postupali, nego li kr. kotar. sudovi; jedni i drugi nalaze se redovito u istih mjestih, a stranke u tih poslovih jesu jur vične na kr. kotarske sudove. Da bi pako tko zagovarao, da se, u svrhu još bržega i jeftinijega postupka, povjeri nadležnost občinskim poglavarstvom ili mjestnim sudovom, to nemislim, jer tko iole poznaje teoriju posjeda, nuance istoga i kao pukoga fakta i oprieku toga spram pravu na posjed i pravne mu posljedice: taj nemože zagovarati, da se parnice o smetanju posjedovanja podvrgnu organom, koji, da nereknem drugo, nisu juridički naobraženi.

To je u kratko sa teoretičkoga gledišta moje nemjerodavno mnenje ob osnovi; smatram ju — gledom na načela, koja pri-

Digitized by Google

hvaća — napredkom na putu, koji vodi do gospodstva ustmenoga, neposrednoga postupka i ocienjivanja dokaza po uvjerenju sudčevom; a smatram ju — bude li se iz nje sve ono odstranilo, što je u oprieci s rečenimi načeli, dotično suvišno za svrhu summarissimuma — i za prikladnu, da zajamči brzo, jeftino a ipak sjegurno razpravljanje i rješavanje parnica o smetanju posjeda.

Odvjetničkomu pomladku za novo ljeto.

Pokraj svih političkih miena, kroz koje je Francuska prošla za ovo sto godina od njezinoga prevrata, odvjetnički stališ osta vjeran sjajnim tradicijam svoje nezavisnosti i nesebičnosti, i po tom uz svećenstvo glavnim zatočnikom slobode i časti naroda svoga. Tako se navlastito sbilo u dva razdobja, najneprijatnija za političku slobodu Francuske: za vreme uzpostave stare kraljevske loze bourbonske pod Ljudevitom XVIII. te Karlom IX., i za carevanja Napoleona III. Makar pripadali odvjetnici po svojem individualnom uvjerenju raznim političkim strankam, vazda su imali zajedničkih svezâ, koje se osnivahu na starodavnih predajah o časti zvanja svoga. Bila je i sada je tradicionalna čast francuskog odvjetnika ne pitati za političko mnenje svojih klienta, kad bud koja samovoljna ili prevratna vlada gazi pravo i slobodu. Francuski odvjetnik po predaji svoga visokog stališa nezavisan je napram gore i napram dole, ne visi od prelaznog pritiska niti vladavine niti svjetine. Braneći pravo u kojoj god političkoj ličnosti ga nalazi potlačenim, dolazi u pomoć nezavisnoj magistraturi, i kriepkom rukom suzbija zloporabe vlade; prieči joj, da se na sklizkom putu samovolje ne strmoglavi, te ju više puta spasava i spasava slobodu domovine. Francuski odvjetnik je po tradicijah svoga uzvišenog zvanja nesebičan, ne robuje zlatnomu teletu (ovomu kumiru XIX. vieka, koji broji najviše pobožnika), te je naravan branitelj slabih i nemoćnih, i po tom pomaže ostvarati pravo, gdje je ovo izvrgnuto najvećoj pogibli, da propane, da se tim sviest o pravu, glavni stožer uz vjeru slobodnih naroda, ne uzdrma i ne potamni.

Digitized by Google

Francuski barreau od stoljeća čuva ove velike predaje, na koje se svadja čast njegovog stališa: l'honneur de son ordre. Držeć se nepomično tih predaja, kojim su dali izraz zakoni o slobodi i o zaptu odvjetničkog sbora, — ovaj je došao u Francuskoj do ugleda kako nigdje na europejskom kontinentu, a u samoj zemlji djelovaše u najkobnije časove za pobjedu prava. Jer nezavisnost i nesebičnost dvajuh stališa ponajviše k toj pobjedi doprinašaju, naime svećenstva i magistrature, u koju spadaju sudačka i odvjetnička ruka: njihova servilnost i sebičnost podjarmljuju narode.

Pa ipak i kod take odvjetničke francuske elite osjeća se potreba, da je najdostojniji izmedju njezinih prvaka opomene, navlastito odvjetnički pomladak, na tradicionalne krieposti i dužnosti zvanja, u glavnom gradu Francuske i svega naobraženog svieta. Svi parižki odvjetnici sačinjavaju sbor, na čelu kojega stoji prvak (bâtonnier de l'ordre), te razpravljaju medju sobom najvažnija pitanja, kako ih bujni život francuski nosi na površje u raznih područjih privatnoga i javnoga prava. Ove conferences otvaraju se na početku sudbene godine sa govorom prvaka. Ove godine zapala je ta čast odvjetnika Cresson-a, koji je kao bâtonnier de l'ordre otvorio skupštinu 25. studenoga prošle godine sjajnim govorom, u kojem je predočio odvjetničkom pomladku dvie glavne krieposti, koje treba da riese odvjetnika: nezavisnost i nesebičnost. Donosimo u prevodu najljepše strane njegovoga govora, sastavljena onom gorljivom rječitosti, onim zanosom za sve što je istinito i pravedno, koji, rek bi, izumire gotovo svuda izuzev Francusku, te ih posvećujemo prigodom nove godine našoj odvjetničkoj omladini.

„Vi ste čuli govoriti, mladja moja braćo, ob odvjetničkom zaptu, možebit o njegovih zahtjevih, dapače i o strogosti. Neka vas to ni malo ne straši. Poštenje ne dolazi nigda u sukob sa zaptom: ovaj će vam biti štitom i obranom.

„Jer odvjetnički red posvećuje mudrim zakonom običaje našega zvanja. Ti običaji su oni, koje su u svako vrieme i pod svakom vladom zahtievali interes i dostojanstvo pravošudja,

Digitized by Google

iztraživanje istine u sudbenih razpravah, dužnosti i prava onih pravdoznanaca, govornikâ iskušanog poštenja, čiji svakdanji i zajednički rad, čije javne i uljudne borbe pripravljaju osude magistratâ. Brez tog reda, i brez onog zapta, koji sili da ga se poštuje, kakva bi postala sudnica? Kakav bi bio sám sudac? Ovaj bi izgubio svoje suradnike, pripravitelje njegovog rada; odvjetničtvo bi se uništilo, ono ne bi unovačilo pomladka.

Pokraj dandanašnje filosofije, koja u svojih naukah zamienjuje nadahnuće dužnosti kalkulom egoističkog interesa, — omladina uzdržava svoj viteški zanos. Kako u vojničkom zvanju služeći pod zastavom domovini traži samo čast pokoriti joj se, tako ona hrli da se posveti trudu, koji sreća riedko nagradjuje, zadovoljna da bude njezin rad dostojan uma i žrtava, koje prinaša. Na taj način ona se sliedi upisivati u listinu odvjetničkog stališa. Koliko ona teži za tom javnom potvrdom sposobnosti, izkustva i poštenja, toliko bi se udaljila od družtva ljudi, koje bi sjedinila mržnja na red i na zapt.

Paradoksi imadu vazda svojih sliedbenika. Neki piskarci o zaptu tvrdili su, da naš stališ (le barreau) uzdržava uz propise, koji pedepsuju nepoštenje, i zastarjelih običaja.

Brez dvojbe, tradicionalni propisi živući su: njihova mudrost prkosila je razpravam toliko starim koliko su oni, a običaj ih svakdanjim iskustvom opravdava.

Oni propisi, koji se uporavljaju na nezavisnost odvjetnika, kako i oni koji mu preporučuju nesebičnost (le désintéressement) nisu mogli zastariti. Ne ciljaju oni na uzvišenje zanatlijske časti, nego su bitni dostojanstvu odvjetničtva.

Brez nezavisnosti odvjetnik ne bi nigda zaslužio auktoriteta, koji njegovi savjeti i njegova rieč potrebuju. Trčeć za poslom, laskajuć i brzo služeć, on će poći u lov na kliente, tražiti će milost javne uprave i privatnih zavoda, vapiti će za posmjeh mogućnika, klanjati će se do crne zemlje pred bogatašem. Pače vidjet ćete ga kako miluje podčinjenike (des subalternes) i računa s njimi na kratkoumnost i na nevolju ne-

Digitized by Google

sretnika dočim će sudac izgubiti pouzdanje u hitrinu njegovih govora i u osvjedočenja, koja ti retori jeftino prodavaju.

Najviši govornik prodikaonice reče: nezavisnost je punoća bitisanja. Nezavisnost je takodjer uvjet značaja; ona je duša talenta.

Svi ljudi teže za nezavisnošću, barem tako vele; ali gotovo svi se straše njezinih zahtjeva; a malo ih ima koji po njoj znadu upriličiti svoj život.

Odvjetnički red preporučujući odvjetniku da bude nezavisan, nije ipak bud koga osudio na absolutnost kreposti (à l'absolu de la vertu). I sbilja on ne pedepsuje drugo nego zaborav i napust dostojanstva, i svako poniženje samoga sebe. Zabranjeno je oprtit se mešetarskimi poslovi, koji zahtievaju polaganje računa, jer su taki poslovi tudji odvjetničkomu zvanju, te davaju povoda tužbam, iztragam, rekriminacijam, nelaskavim razpravam i težkim potvoram.

Koji put nezavisnost kompromituje se neuztrpljivošću odvjetnika da izadje što prije na glas. Ova nestrpljivost je zla savjetnica, jer tjera slabiće na pogibeljna ulagivanja. Neka se odvjetnik čuva pohlepe da postane glasovitim; ova je bolest tako obćenita u sadanjem vriemenu . . .

Neću reći s Montaigne-om, da je reputacija najsuvišniji, najtaštiji i najkrivlji novac kojim se služimo, ali neće biti brez interesa priznati istinu, koju je on liepo preveo: „Čovjek, veli on, treba da više želi dobar nego veliki glas. Zaslužujmo reputaciju, a ne dopuštajmo, da ju drugi reklamom stiču za nas“ . . .

Na isti način kako nezavisnošću, odvjetnički zapt bavi se i nesebičnošću. Kad bezobraznik opetuje poslovicu rimske décadence: unde habeas quaerit nemo, sed oportet habere, nije li izreka obćenitija od stvari? Brez dvojbe. Ali odvjetnički stališ junački suzbija struju pohlepnu za dobit, koja sve vuče okolo njega: on oživljuje i čuva krieposti izvanrednih.

Ako zapt priznaje naravno pravo odvjetniku, da se nagradi njegov trud, ako priznaje pravo na zahvalni honorar, koji mu se

Digitized by Google

nudja, on neće da odvjetnik trguje sa svojim znanjem, on kori i kazni običaje pohlepe za dobitkom. Jer od stališkog načela: sve za poštenje, nastaju obveze prihvaćene i ovršene lično od svakoga člana odvjetničkog sbora.

Zabrana zahtievati honorare bez dostojanstva, — osigurati im uplatu podpisom mjenicâ, obveznica, jamstva, — utužiti im uplatu ili razpravljati ih pred sudom; zabrana interesirati se izravno ili neizravno ob uspjehu podieljenih savjeta i procesa svake vrsti, — ove dužnosti, koje nijedan drugi zanat ne nalaže i ne trpi, obične su i jednostavne za odvjetnika.

Nesebičnost još je strožija dužnost nego ikada, kad je odvjetniku ureda radi naloženo, da se stara za uboga, za nesretnika, za uznike zapuštene. Toli često se u to ime apelira na naš stališ, da, barem što se tiče obrane pred kaznenim sudom, čini se, da je san bezplatnosti pravde oživotvoren.

I sbilja, kroz ovu sudbenu godinu požrtvovnost odvjetnika, nekolicine starijih i sve omladine, nije bila izcrpljena najpornijim trudom. Devetnaest odvjetnika, upisanih u listinu, članovi su odbora za branitbu ubogih. Oni su nježnom ljubavi izpitali molbe i saslušali stranke u 12.404 pravde.

Prvak (le bâtonnier) povjerio je svojim kolegom 4.197 civilnih posala i 6.224 iztrage radi prestupaka i zločinstva. Ovo 10.421 parnica ne obuhvaćaju niti onih, koje se nalažu iznenada, niti onih, koje se vode pred vojničkim sudom.

„Posvetiti parnicam“ ubogih svoje vrieme, svoje nauke i svoju točnost; boriti se za pravo; podupirati slabe i zapuštene; doći u pomoć svojim znanjem, mudrošću svojih savjeta, utjehami koje milosrdje nadahnjuje, obtuženikom koje zakon štiti i protiv revnosti svojih podčinjenika i protiv svojoj strogosti; ganuti srdce i dušu onih nesretnika, koje samo svećenik i odvjetnik nigda ne zapuštaju; braniti samoga krivca analizujuć uzroke često fatalne zločinstva; govoriti, dok ne pukne osuda, u ime zakona i čovječanstva, poslje osude ostati milosrdan: — to je naše najplemenitije zvanje.

„Branitelj ubogih predstavlja vas odvjetnički sbor: nesebičnost je njegovo poštenje. Pokraj poteškoća dugih

Digitized by Google

mladenačkih godina odvjetovanja, pokraj borbâ protiv tajnih potrebâ, — on pregara pravo na nagradu radnje, dapače i svojevoljne ponude siromašnih klienata. Novac bi ponizio njegov trud. Njegova veledušnost ne nalazi druge odštete nego u priznanju sudaca, koji su svjedoci njegovih dobrih djela; u javnom počitanju, koje sliedi svaku požrtvovnost, a najviše u odobrenju sviesti.

Zapt i propisi koji ga sankcioniraju, nuždni su i dragocieni odvjetničtvu; u svako vrieme oni su podupirali značaj i uzveličavali slavu našega zvanja.

Ponosimo se svojim zvanjem! Poslje sto godina, slavnih u pobjedah i u porazih, odvjetničtvo nije malaksalo. Godinâ 1815., 1830., 1848., 1851., 1871. i za dneva revolucije, poviest pokazuje odvjetnika ponosna, milosrdna, neustrašiva, gdje pravom suzbija silu, gdje brani pobiedjene protiv pobjeditelja, koji prelaze. Po riečih Berryer-a, vazda je odvjetnik sazivao „forum et jus“; po riečih Rousse-a tješio je žrtve u tamnici.

Dogodilo se ma što, ostanimo što jesmo: vojnici slobodne obrane!“ *Prof. Vojnović.*

Novi crnogorski gradjanski zakonik.

Od R. Daresta.

Prošle godine čitao je u franceskoj akademiji za moralne i političke nauke učeni akademik R. Darest razpravicu o novom imovinskom zakoniku crnogorskom, u kojoj je vrlo simpatično prikazao najnovije djelo na polju crnogorskog zakonodavstva. Koje simpatičan ton, kojim je taj prikaz propraćen, a koje i ugledno mjesto na kom je učeni član franceske akademije prikazao civilni zakonik crnogorski, zahtievaju, da i naš narod sazna što o tom prikazu. S toga sam evo preveo tu razpravicu, koja je u Parizu pod naslovom: Le nouveau code civil du Montenegro par R. Dareste, izišla, a tim se bar koliko toliko odužio za njegov simpatičan prikaz, toga prvoga srpskoga izvornoga kodeksa.

* * *

Digitized by Google

„Kneževina Crna Gora dobila je svoj gradjanski zakonik. I ako najnovijim ugovorima povećana, ipak su joj granice uzke (9483 kvd. klm.), a broji jedva 290.000 duša; no interes za kakvo legislativno djelo ne mjeri se po prostoru, za koji će da vredi. Ovo pak djelo, o kom hoću pred akademijom da govorim, ima nekih osobina, kojimi se odlikuje od svih drugih te vrste, te će već s toga da obrati pažnju na sebe.

Crnogorci su Slovjeni, po narodnosti Srbi. Do na kraj prošlog stoljeća nisu imali drugih zakona do li svojih ne pisanih starih običaja. Na čelu im stajaše vladika, a dielili su se u plemena, svako pleme u više bratstava. Pleme je imalo na čelu vojvodu ili kneza, po kadkada jednog i drugog. Vojvoda, koji uz sebe imadjaše glavare, dielio je pravdu u toliko barem, u koliko je to bilo moguće u zemlji, gdje je krvna osveta gotovo dužnost, i gdje je privatni rat na dnevnom redu (?). Tek godine 1796. doneo je vladika Petar I. kratak zakonik u 16 članaka, koji zemaljski glavari prihvatiše, te u kom je vladika zabranio Crnogorcem, da sude sami sebi — zabrana, koja je ostala bez uspjeha, jer još godine 1860. pade knez Danilo kao žrtva lične osvete. God. 1803. dodano bijaše još 17 novih članaka. Na taj način je pomoženo prvoj potrebi, naime potrebi, da se kazni umorstvo, kradja, i da se uredi policija. Svega biše 33 članka, a samo jedan se ticao gradjanskog prava. Sadržaj mu beše: „tko hoće da proda kakvu nepokretnu stvar, mora ju ponuditi pre svega rodjakom svojim, zatim susjedom. Tek kad od ovih neće nitko da je kupi, može ju prodati kome hoće. Prodaja mora biti učinjena na pismeno, u prisutnosti triuh svjedoka, a pismeno mora pisac podpisati i datirati". Tada naime beše u Crnoj Gori malo njih, koji su znali podpisati svoje ime.

Poslje smrti vladike Petra II. god. 1851. ne htjede njegov nasljednik Danilo I. ostati kalugjerom, te se proklamuje knezom. Na taj način stvorena vladavina beše mnogo snažnija, te se i zakoni Petra I. pokazaše nedostatnimi. Godine 1855. bude izdan nov zakonik u 95 članaka. Ovoga puta su uredjeni po nešto obiteljski, nasljedni i bračni odnošaji, ali je i ovaj drugi zakonik kao i onaj prvi u glavnom zakonik krivični (kazneni) i policijski.

Digitized by Google

U njem ima još čudnovatih naredjenja kao n. pr. ustanovà tzv. „susvjedoka“, ustanova, po kojoj ima ona strana pravo, koja više takovih susvjedoka (cojureur) dovede pred sud. U toj ustanovi nalazimo trag onoj starinskoj sujeveri, koja je po riečima Plinija (H. N. XXIX. 54) još u starom Rimu vladala.

Crna Gora, postavši pod knezom Nikolom nezavisna (?) ne mogaše više zadovoljiti se tako primitivnim zakonodavstvom. Valjalo joj je stupiti sa susjednimi zemljami u saobraćaj i zauzeti mjesto u kolu civilizovanih država. Za taj posao morala je imati prije svega sudove i civilni zakonik. Teškoća bijaše velika, jer u Crnoj Gori nebeše nikoga koji bi takova šta da izvede. Bilo je dosta razboritih ljudi, koji su poznavali pravne običaje, ali ne beše juriste, koji bi koliko toliko poznavao pravnu znanost ili praksu, koju je moguće steći samo u velikih centrih.

Na sreću Crne Gore mogla je vlada ruska staviti joj na razpoloženje čovjeka, koji je takovo djelo mogao preduzeti i sretno dovršiti. Bješe to sin dubrovačke oblasti, koji je nauke svršio u Njemačkoj i Franceskoj, a zatim stupio u rusku službu te postao profesorom na universitetu u Odesi. Nitko ne poznavaše južne Slovjene bolje od g. Bogišića. On je više godina polazio Crnu Goru, skupljajući još zaostale pisane dokumente i izpitujući stare ljude. Na temelju tog obsežnog izpitivanja započe on svoje djelo god. 1878. Nacrt zakonika je čitan i pretresan više puta pred senatom te napokon dobi godine 1887. kneževu sankciju. Prvog srpnja god. 1888. stupio je na snagu.

Prije nego što pogledamo sâm zakonik, valja nam razgledati okolnosti, pod kojimi je zakonodavac radio. U Crnoj Gori vladaju veoma stari pravni običaji, koji odgovaraju stanju stvari, koje danas nigde više u zapadnoj Evropi ne nalazimo. Nije se ovdje radilo samo o tom, da se ti običaji prosto stave na pismeno. Valjalo je izmedju njih i onih velikih principa, koji danas sačinjavaju pravo obće svim civilizovanim narodom, naći svezu, ali tim nepovrediti jako narodnih tradicija i starodavnih navika. Kad se već jednom htjelo stupiti u saobraćaj sa civilizovanimi narodi, valjalo je od njih pozajmiti istina ne njihove ustanove, ali svakako temeljna načela njihovih zakona, drugimi riečmi:

Digitized by Google

razna zakonodavstva se moraju približiti, ali ne sliti; moraju se na obća, istovjetna načela svesti dati, i moraju kako po svojoj metodi tako i po svojoj terminologiji biti u glavnom jednaka. Da se pak tako teško poduzeće dobro izvede, morao je zakonotvorac skroz poznavati kako teoriju pravne znanosti tako i žive pravne običaje u zemlji.

Naročito trebalo je mnogo takta i umjerenosti, da se ne pokvari ravnoteža; nuždno je bilo pravne običaje dovesti u sklad s teorijom, a ipak niti ih uništiti niti izopačiti. Teškoća bješe toliko velika, da ni sâm zakonotvorac nije mislio, da će je savladati. S toga je i obradio samo imovinski dio civilnog prava nedirajući za sada u intimni sustav porodice. To je u istinu elemenat, koji je bar za sada najteže kodificirati. Kad jednom novi zakonik udje u narodne običaje, moći će se odnosi medju članovima obitelji koristnije normirati. No u ovom slučaju zakonotvorac nije htio samo da dovede svoj zakonik u sklad s Evropom. Trebalo je — a to ne bijaše lahko — zakonik udariti tako, kako će ga i narod razumieti. Jezik srpski je u pravnoj terminologiji siromašan. Valjalo je stvoriti nove rieči za nove ideje, koje crnogorski narod do sada nije poznavao. Prema tomu je morao zakonodavac postupati posve drugčije, nego li ostali moderni zakonodavci, morao je poći s konkretnog na abstraktno; morao je opisati i razjasniti pa onda tek definirati. Šta više nuždno je bilo u jednu knjigu, u kojoj se nalazi 200 posliednjih članaka, staviti sve ono, što je čisto teorijsko i dogmatičko, pa kako je tomu dodana čitava sbirka poslovica, koja broji do 200 članaka: to zakonik naliči u mnogom pogledu na Digesta Justinianova, kojim su, kao što je poznato, zadnje dvie glave de verborum significatione et de regulis iuris.

Novi zakonik crnogorski ima 1.033 članka.

Osim VI. diela, u kom su objašnjenja, odredjenja i dopune, ima još 766 članaka, koje ćemo u kratko da analiziramo.

Prvih 25 članaka čine prvi dio i nose naslov „u v o d n a p r a v i l a i n a r e d j e n j a“, te se u njemu govori o zakonih, imaonicama, o imovini i njenoj zaštiti i najposlje o p o s j e d u i l i d r ž i n i. I ova potonja uživa sudsku zaštitu a svaka samo-

Digitized by Google

volja je izrekom zabranjena. Tko bude smetan u posjedu ili mu ovaj bude oduzet (lišen posjeda), taj može podići u roku od 3 mjeseca tužbu na zaštitu ili povraćaj posjeda.

Drugi dio (26—221) nosi naslov: O vlaštini i drugim vrstama prava ukorenjenih u stvari. Zakonik postavlja ovdje jedno načelo, koje se posve razlikuje od načela, koje je temelj našem (franceskom) civilnom pravu. Vlastničtvo se po crnogorskom pravu ne prenaša prostim obligatornim ugovorom t. j. saizvolom stranaka. Svaki takav ugovor, kojim se prenaša vlastnost (vlaština) nepokretnina, mora biti pismeno sastavljen i po sudu potvrdjen. Vlaština na pokretninah prenosi se predajom (tradicijom).

Održati (dosjesti) može nepokretnu stvar samo posjednik u dobroj vjeri (nezlomišljeni) i to za 15 godina, ako je posjed utemeljen na zakonitom temelju, inače tek za 30 godina. Svaki je Crnogorac vlastan prodati svoja nepokretna dobra komu hoće, u koliko se ta vlast ne steže pravom preče kupnje, koje pravo pripada bratstvenikom, medjašem, seljanom i u obće plemenicima Žalba o povriedi prava preče kupnje zastaruje za nedelju dana, od dana kad je molilac doznao za prodaju. Ako bližika nije obaviešćena o prodaji, žalba zastaruje kad izteče mjesec dana, od kada je ugovor, kojim je stečeno kakvo nepokretno dobro, od suda potvrdjen bio.

Stranac ne može postati vlastnikom nepokretnog dobra u Crnoj Gori, osim kad mu ga vladalac na dar dade.

Vlaština ili vlastnost na pokretninah prelazi predajom. Održaj biva kao i kod nekretnina samo za korist nezlomišljenog posjednika i to za 5 godina, ako posjednik drži stvar na zakonitom temelju, inače za 15 god.

Iza zakonskih ustanova o načinu stečenja vlastnosti govori zakonik o obsegu i zaštiti njenoj. Predmet ove potonje su kako pokretne tako i nepokretne stvari. Suvlaština prava i obveze medju medjaši, realni servituti, pravo uživanja (ususfructus) — sve je to normirano onako isto od prilike kao u franceskom ili rimskom pravu.

Digitized by Google

Jedino za pravo natapanja postoje osobita naredjenja u smislu starih pravnih običaja.

To isto važi i za ona poglavlja (razdiele), koja govore o zalogu i antihrezi.

Za hypotheku je usvojen sistem njemački; postaje samo ugovorom i ravna se po principu specialiteta i publiciteta. Upis u zastavne (hypothekarne) knjige biva kontradiktorno, a dotični registri stoje pod nadzorom suda. Za svaki upis ili brisanje treba odluka suda, koji prije toga treba da je saslušao ili bar pozvao obie stranke. Zakon dopušta hypothekarnom vjerovniku, da svoju hypotheku dade u podzalog — po rimskom pravu tzv. pignus pignoris.

Poslje stvarnih prava normira zakonik lična (osobna) prava i to, ostajući vjeran usvojenoj metodi, govori prvo o pojedinih vrstah ugovora, pa tek onda postavlja obća načela dugovinskog prava. O tom govore treći (čl. 222—493) i četvrti (čl. 494—635) dio.

Pojedine vrste ugovorâ idu od prilike istim redom kao i kod nas (Franceza).

Ipak ima neke razlike u nomenklaturi i klasifikaciji. Tako je na pr. ugovor najma razdieljen u više zasebnih pogodaba: ima zakup, davanje životinje u napolicu, pod kerim, na izor, najam službe i radnje, pogodba o radnji i pomoći na uzajmicu i t. d. Osobiti su ugovori, kojih kod nas (u Franceskoj) nema, ali koji su u Crnoj Gori česti, supona i sprega.

Supona je neka vrsta udruženja, kojom postaje gnoj stoke zajednički svim suponikom. Svaki je suponik dužan poslati svoju stoku u pašu, te za svoju stoku i sol davati.

Sprega postaje, kad dvoje ili više njih volove upregnu, da njimi po nekom izvjestnom radu svoje zemlje oru.

Posljednji razdio govori o daru.

Posmatrajući zakonske ustanove, koje se tiču raznih pogodaba, primietit ćemo nekih interesantnih osobinâ.

Tako n. pr. može prodavalac za neko izviestno vrieme, koje i do 50 godinâ može da traje, zadržati sebi pravo, da prodatu stvar nazad kupi, ako kupac bude htio kupljenu stvar prepro-

Digitized by Google

dati. Kupac je u takovu slučaju dužan izviestiti o namišljenoj preprodaji prodaoca, koji se za dva odnosno za nedelju danâ — to zavisi od toga, da li je stvar pokretna ili nepokretna — mora očitovati, da li će stvar natrag kupiti ili ne.

Zakonite su kamate 8%. Najviše kamate pri pogodbah su 10%. Anatocizam je strogo zabranjen.

Ugovor o radnji i pomoći na uzajmicu biva, kad tko pozove radnika ili njih više, da mu u kakvoj radnji na uzajmicu pomognu t. j. da će i on njim pomoći, kad im bude trebalo. Takva pogodba je bez plaće, a ekvivalenat leži u uzajamnoj pomoći.

Radnici imaju jedino pravo na hranu za vrieme radnje i to za sebe i svoju marvu. Tražba za protuuslugu zastaruje za godinu danâ.

Radnjom može se pomoći i iz milosti n. pr. kakvoj udovici ili siroti. U tom slučaju nemaju radnici prava na hranu, bila radnja u svetačni ili radni dan.

Pri ostavi odgovara hranilac za osobitu pažnju. On odgovara za svaku štetu, pa ako se služi novcem, koji mu je u ostavu dan, dužan je platiti i kamate, počamši od dana ostave; u takom slučaju može sud iste odmjeriti od 10—20%.

Ako je pri ostavi povjerena još i kakva tajna, dužan ju je hranilac vjerno čuvati, jer u protivnom slučaju odgovara za sve posljedice.

U ortakluku odlučuje višina glavnice; samo kad se ima što preduzeti, što prelazi običnu upravu, red je, da najmanje dvie trećine na to pristanu.

To je pravilo ali se ugovorom može i drugo što uglaviti.

Jemstvo je ili obično ili jemstvo za jemca, ili solidarno jemstvo ili napokon jemstvo, gdje jemac odgovara drugom jemcu za svu štetu, koja za jemca usljed jamčenja nastane.

Pri igri i okladu vladaju ista načela, koja su i u franceskom gradjanskom pravu mjerodavna. Dugovi, koji potječu od igre ili oklada, ne mogu se sudom tražiti; ili kad gubitnik takav dug dobrovoljno namiri, ne može više tražiti, da mu se namiri što je platio, osim u izuzetnih slučajevih. Isto tako po-

Digitized by Google

vladjuje zakon i one igre, koje kriepe um i tielo ljudsko. Osobita je pak ustanova: da se dugovi, koji potječu od igre ili oklada, a nisu inače protivni poštenju i blagonaravlju, da se taki dugovi mogu sudski tražiti onda, kad je zaloga bila dana komu trećem ili u ruke suda.

Dar koji prelazi 500 franaka vriednosti, treba da je pismeno utvrdjen i po sudu potvrdjen. To isto vriedi i za darove, što se daju na odredjene rokove, kad darovi prelaze godišnje 40 franaka. Dar se može opozvati samo onda, kad je obdarenik krajnje neblagodaran, a dar sâm nije učinjen iz blagodarnosti. Pravo iskati povraćaj dara zastaruje za 10 godinâ. Dar se može opozvati i onda, kad obdarenik ne ispuni uslova darovanja.

Rušljiv je svaki dar, koji je učinjen u namjeri, da se vjerovnici darovavčevi oštete.

Četvrti dio zakonika govori o ugovorih u obće, te o drugih poslovih i prilikah, od kojih dugovi potječu.

Tu se nalaze obći principi, koji su u svih zakonicih gotovo jednaki.

Teorija o obvezah, koje potječu iz delikta i quasi-delikta, jako je točno precisovana kao i razni stupnji odgovornosti te razni slučajevi. Tužba na odštetu iz delikta ili quasi-delikta proiztekle štete zastaruje za godinu dana, počamši od dana kad je oštećenik saznao za štetu; svakako pak za 10 godinâ, računajući od dana, kada je šteta počinjena. Samo za onu štetu, što potječe od djela, za koje zakon postavlja kaznu višu od 3 god. tamnice, zastara je gotova tek poslje 20 god., od dana kog je djelo počinjeno.

Pod naslovom: o dugovima, koji potječu od različitih poslovâ, djelâ i prilikâ, govori zakon o obećanju, koje se čini oglasom (pollicitatio) i o nezvanu vršenju tudjih poslovâ (negotiorum gestio), pa na posljedku ob onom, često zlo shvaćenom pravilu, po kom nitko nema prava da se obogati tudjim imanjem.

Članak 600 glasi: „Isto se tako može tražiti ono, što je tko primio, da bi nastojao oko kakva nedopuštena posla ili ga sam izvršio, i to bez razlike, da li je djelo izvršeno ili nije.

Digitized by Google

Ipak, to biva samo u onom slučaju, kad je taki primac nepošteno radio što je primio, a s davaočeve strane opet nije bilo takvoga nepoštenja. Kad su pak obojica nepošteno radila, tada davalac nemože više tražiti povraćaja nego će primac u crkvenu kasu dati to, što je primio".

Posljednji razdio IV. tog diela govori o zastari (praescriptio extinctiva). Svako pravo zastaruje u pravilu za 30 godinâ, u nekih slučajevih zastaruje kao i kod Franceza za 5, 4 i 2 godine.

Rokovi su dosta dugi, naročito za tako malenu zemlju kao što je Crna Gora; ali rokovi zastare stoje uvjek u obratnom odnosu prema socijalnom i ekonomskom napredku jedne zemlje. U starom običajnom pravu nije ni bilo zastare. Jedna crnogorska poslovica glasi, da se ono, što tko komu duguje, može tražiti i nakon stotinu ljetâ. Valjalo je s timi starimi običaji računati te dozvoliti rokove, koji se u ostalom mogu u brzo skratiti.

Peti dio zakonika govori o čovjeku i o drugih imaonicih, o svojevlasti i u obće o razpolaganju u imovinskih poslovih.

Punoljetan postaje Crnogorac kad navrši dvadeset i prvu godinu. Maloljetnik, koji je navršio osamnaestu godinu, pa se pokaže, da je podoban upravljati svojimi poslovi, može i prije 21. godine postati punoljetnim; isto tako i onaj mužki maloljetnik, koji se oženi te živi u zasebnoj kući i njom upravlja.

Naprotiv i punoljetan čovjek, ako je nezdrava uma ili ako je rasipnik, može biti stavljen pod starateljstvo. Nadležni sud može tada opredieliti veći ili manji obseg starateljstva, te točno specijalizirati prava, koja smije samo staratelj vršiti.

Odsutnim, pritvorenim, udovicam i nasljedstvu bez nasljednika mogu se postaviti kuratori, koji imaju više ili manje prava. Izpod 7 god. nemože maloljetnik preduzeti nikakovo djelo; jedino što može prihvatiti bezteretni dar. Poslje 7 god. može se maloljetnik obvezati samo dozvolom tutorstva, ali druge može prema sebi obvezati. U ostalom mogu otac ili tutor u ime maloljetnika obavljati pravne poslove, representiraju ga dakle u svem na polju privatnoga prava.

Digitized by Google

Zatim govori zakon o juristićnih osobah, koje samo usljed zakonske fikcije postoje. Za nas (Franceze) je medju timi moralnimi osobami najzanimljivija — **zadruga**. Zakonik ju posmatra samo s imovinskog gledišta. Sve, što se tiče unutarnje organizacije zadružne, ravna se po starodavnih pravnih običajih. S toga nećemo da dalje o tom govorimo. Dosta je da spomenemo, da je zadruga, takva kakva je kod južnih Slovjena od pamtivieka, jako nalik na udruge (communauté) po našem običajnom pravu, naročito po nivernijskom običajnom pravu. No ma kako da su u zakonu u tom pogledu sačuvani osnovni principi običajnoga prava, ipak se trudio zakonodavac, da te principe dovede u sklad sa potrebami suvremenog družtva, ustanoviv u zakoniku individualnu odgovornost svakog pojedinog zadružnog člana.

Zadružno imanje sastoji se od onoga, što zadruga od vajkada ima t. j. od kapitala, koji su razne generacije stekle, zatim od onoga, što svaki pojedini zadrugar zaradi. Naprotiv ono što zadrugar nasljedi ili na dar dobije, postaje njegova svojina, s kojom može kad postane punoljetan, slobodno razpolagati. Šta više i žena može time slobodno razpolagati i netreba zato muževljeve ili sudske dozvole, osim u nekih slučajevih, koje zakon tačno normira.

Zadrugu representira prema trećim osobam **domaćin**, koji zadrugu zastupa i obvezuje; zadrugar može samo sebe obvezati. Zadruga odgovara za dugove zadrugarske samo quatenus locupletior facta est, ili pak kad je dotični ugovor imao tu svrhu, da podmiri prešne potrebe zadrugara, koji je za zadrugu radio.

Još manje je odgovorna zadruga za delikte pojedinih zadrugara, osim ako je delikt počinjen u interesu zadruge, u obranu imanja i časti zadružne. Za štetu što ju počini zadrugar, odgovara zadruga samo u ova 4 slučaja:

1. kad je zadruga mogla predupredити štetu, pa toga nije učinila;
2. ako je sama saučesnik u deliktu;
3. ako je šteta počinjena nepažnjom, ili
4. ako šteta ne iznosi više od 100 f. Prema okolnostima može sud, kad je zadrugar maloljetan, narediti, da zadruga za nj plati.

Digitized by Google

Osuda proti zadrugaru ovršuje se prije svega na njegov peculium, ako ga ima, a zatim na dio, koji mu pripada iz zadružnog imetka. S toga mora zadruga izlučiti taj dio, koji pripada zadrugaru; neučini li to za 2 mjeseca, znak je, da zadruga sama prihvaća dug zadrugarev.

Zakonik govori zatim ob ostalih moralnih osobah, kao o plemenu, bratstvu, crkvi, manastirih i o državi. Osim tih osoba, koje zakon samo priznaje ali ih ne stvara, ima još i drugih moralnih osoba, koje slobodnom voljom stranakâ postaju. Istina, država sudjeluje pri aktu, kojim te osobe dobijaju pravo imaoničtva, ali to sudjelovanje državno ne mienja njihovoga karaktera. Mislim naime asocijaciję i fundacije. Asocijacijam daje državni savjet pravo imaoničtva i oduzima im to pravo po postupku, koji svaku samovolju izključuje. Fundacije mogu po crnogorskom pravu kao i po njemačkom same po sebi biti moralne osobe, dočim u Franceskoj važi to samo za bolnice. Tako n. pr. fundaciju za sirote ili za izdržavanje mostovâ ne mora prihvatiti kakva općina ili fabrika ili drugo kakvo moralno tielo, koje već postoji. Takve fundacije postaju same sobom, te imaju zasebnu administraciju.

Već smo govorili napred o posliednjem dielu zakonika, koji nosi naslov: Objašnjenja, odredjenja i dopune. Govorili smo takodjer zašto je morao crnogorski zakonodavac svoj zakonik sastavljati po planu, koji je posve drugčiji od onoga, koji vidimo u drugih modernih zakonicih. U ovih potonjih, naročito u njemačkih, dolaze prvo obća pravila, koja vriede za sve specijalne ustanove u zakonu. U Crnoj Gori je učinjeno baš obratno, pa da bi narod razumeo zakonik, došle su na kraju zakonika definicije i teorija, tako da onaj, tko hoće da sazna pravi smisao kakve zakonske ustanove, mora dotična naredjenja na više raznih mjesta tražiti. Ta nezgoda nije se dala izbjeći, ali ona u stvari nije tako velika, kao što to izgleda. Usljed te metode mogao je zakonodavac neke materije podpuno i originalno normirati, kao n. pr. materiju o posjedu, naročito pak internacijonalno privatno pravo, koje se sastoji iz 19 članaka, od kojih su 4 u prvom a 15 u šestom dielu.

Digitized by Google

Eto takav je u glavnom zakonik crnogorski. Pokušali smo da pokažemo, pod kojim je uslovima sastavljen i uveden, kakve osobite težkoće je imao zakonotvorac da savlada, i u koliko mu je to za rukom pošlo. Djelo to služi na čast učenom pravniku, koji ga je sastavio, kao i knezu, koji ga je inspirirao.

S franceskog pr. *Dr. Giga Avakumović.*

Dostavnice o sudb. rješitbah, izručenih strankam.

Dobro uredjenom manipulacijom u kom mu drago podhvatu je jur obavljena polovica posla. Dobra manipulacija olahkoćuje razdiobu posla, hitar pregled, točan nadzor. Tu se nedangubi, nesmeta jedan drugoga, nepodmeću se umjetne zaprieke; tu ima svaki svoju zadaću; tu se sve kreće kao točkovi na jednom stroju.

Resultat ovako dobro uredjene manipulacije je sudbena pismohrana. Ona je duša svakog suda, ona mu perpetuira onaj auktoritet, koji mu je zakonom namienjen i u narodu priznan.

Tu se moraju matice sudb. riešenja pronaći nakon 30—50, pače važne imovinske izprave i nakon 100 godina.

U dobro uredjenoj pismohrani mora svaki gradjanin naći svoje utočišće, ako bi komu na pamet palo po izmaku stanovitog niza godina napadati na legalnost stečenja.

U istinu imao sam priliku viditi dobro a i lošo uredjenih pismohrana, — nu skoro nigdje ne opazih, da se d o s t a v n i c i posvećuje ona pomnja, koju ona zaslužuje po svojoj sućnosti.

Koli neznatan je to p a p i r č i ć, pa ipak o njegovoj obstojnosti odvisi udes i najbolje provedene parnice, odnosno najmudrije osude.

Koli često sam opazio takove papirčiće (dostavnice) porazbacane medju tiskanicami, koje su se imale sažgati; pod stolovi, u košarah, medju spisi, koji nisu bili s nji ni u nikakovu savezu.

Zar je čudo, da se takova maljušna izpravica izgubi, i da usljed toga stranka, koja je pred više godina parnicu dobila, sada u stadiju ovrhe ju izgubi, jer ovršenik tvrdi, da on niti je kada primio tužbe, a još manje osude. A jer se tada u pomanjkanju dostavnice ne može dokazati, da je ovršenikova tvrdnja neistinita, ne preostaje drugo banskomu stolu, nego da cieli postupak do uključivo tužbe uništi.

Baš u najnovijoj dobi opetovano se je dogodilo, da je kr. banski stol uništio ne samo prije 10 ili 12 godina na temelju

Digitized by Google

pravomoćne osude izhodjenu uknjižbu prava zaloga (sa jur davno provedenimi naduknjižbami), već da je pače uništio sav postupak do odluke na tužbu izdane, ter naredio, da se sva parnica iz nova provede.

Da li to odgovara propisom obć. gradj. zakonika i postupovnika, nije zadaća ovomu članku da iztražuje? Da je to sa velikom materijalnom štetom skopčano, ne treba dokazivati.

Što vriedi ob izgubljenih dostavnicah, vriedi i o manjkavo sastavljenih. Specijalno je to glede manjkava podpisa.

Naredbom c. kr. ministarstva za pravosudje od 3. travnja 1854. br. 82 d. z. l. odredjuje se, ako adresat neumije pisati, da ima staviti svojeručno znamenje, a osoba prizvana i pismu vješta napisat će ime stranke (adresata), pak i svoje ime kao podpisatelj a zatim ima supodpisati uredovnik (podvornik ili stražar).

Mučan je to posao, osobito u nekih krajevih naše domovine n. pr. u našoj Lici. Ima tu cielih sela, gdje neima osobe pismu vješte.

Tu ne ima druge nego ili da idu dostavu obavljati dvojica pismu vještih stražara, ili da se dotični naslovnik pozove k obć. uredu i tamo pred dvojicom pismu vještih svoj rukoznak dade. Jedno i drugo je skopčano sa velikimi neprilikami.

Občine razpolažu sa 4—6 stažara, — koji moraju obično biti pri uredu i tamo najhitnije ter najvažnije redarstvene poslove obavljati.

Gdje je daklem moguće dvojicu njih poslati u udaljeno mjesto, a adresata možda ipak nenadju kod kuće.

Isto tako je skoro neizvediva dostava, ako se stranka pozivlje k obć. uredu, i ondje da joj se izruči dotična sudbena rješitba.

Jer ako je predmet priešne naravi, kao u mjenbeno-trgov. poslovih, radi smetanog posjeda, u uporabnih parnicah i t. d., gdje je tu moguće uredovati onom hitrinom, koju zakon propisuje, a interes stranke zahtieva? U takovu slučaju mora se adresat najprije pozvati, da dodje k obć. uredu, a on će doći, kad ga bude volja, odnosno kad bude imao lazno!

Ja s toga mislim, da bi trebalo naredbu od 3. travnja 1854. br. 82 d. z. l., jer našim odnošajem neodgovara, preinačiti, odnosno s drugom zamieniti.

U tom slučaju, mislim, bilo bi najshodnije sliedeće načelo:

Čim stranka, od koje imamo samo rukoznak i jednoga svjedoka, zanieče, da taj rukoznak potječe od nje, imao bi sud ureda

Digitized by Google

radi tu okolnost izviditi najkraćim putem, pozvavši prije svega preda se naslovnika i dostavljača.

Ako se suočenjem obojice odmah konstatovati može, da je naslovnik tu sudb. odredbu primio stanovitog dana, odnosno, ako bi usljed saslušanja ove dvojice nuždan bio još koji korak, koji bi se imao obaviti u najkraćem vremenu: to bi imalo substituirati dostavnicu, koja gore spomenutoj naredbi neodgovara.

Ovim načinom udovoljilo bi se dokazu, da je u istinu ova ili ona odredba dostavljena. Ovimi izvidi konstatovani čin dostave bio bi dovoljan, pače i sigurniji, nego ako imadu dostavnice 2 svjedoka, — koji su ju mogli podpisati, ni ne bivši prisutni pri dostavljanju.

Ta naredba od 3. travnja 1854. ne traži drugo, van nekakav legalni dokaz, da je stanovita napadnuta sudbena odredba u istinu dostavljena, pa ako se dokaz doprinieti može drugim načinom, van ove naredbe, nije li umjestno protivnika tada štititi od nepovoljnih posljedica?

Tà značilo bi se zakonom igrati, ako ja imadem tvrd dokaz, da je moj protivnik stanovitu osudu primio, — a ipak se, jer dostavnica neodgovara propisu spomenute naredbe od 3. travnja 1854. (br. 82 d. z. l.), uništuje ne samo sav do ovršnog postupka nadospjeli posao, već dapače odredjuje, da se na temelju možda prije 15 ili 16 godina podnešene tužbe započme nova parnica, a osim toga da se ukida jur više godina obstojeća uknjižba prava zaloga (dà i obterećena pravom nadzaloga).

Koliko je koštala takova parnica, — morda stotine, a sada samo se zato sve gubi, jer dostavnica neodgovara formi spomenute naredbe, ili jer se je morda krivnjom kojeg sudb. činovnika ili podvornika izgubila.

Dok kr. vladni odjel za pravosudje neizda ovakov normativ, ne bi sgorega bilo, da kr. banski stol shodno uputi sve podčinjene kot. sudove, da veću pomnju posvete dostavam i dostavnicam sudb. rješitba.

Neće biti suvišno, ako ovdje iztaknem okružnicu izdanu u tom pogledu dne 11. ožujka 1889. po kr. kot. sudu u Senju, koja glasi: „Opetovano se opazilo, da taj obć. ured nedostavlja strankam ovostranih osuda, odnosno odluka onako, kako to zakon propisuje, a tim prouzročuje ne samo ovom sudu suvišna posla, već takodjer i strankam velike štete.

Dogodilo se opetovano, da višji sudovi samo zato, što dotična osuda po propisu nije bila dostavljena, — takovu ukinuše

Digitized by Google

po izmaku više godina, iza kako je na njezinom temelju jur davno bila izhodjena uknjižba prava zaloga.

Toga radi se taj obć. ured upućuje na sliedeće:

a) ako se ima dostava obaviti na zadrugu, to se uručuje dotična izprava gospodaru kuće, a čim stražar takovu dostavnicu tomu uredu vrati, ima se sa strane tog ureda potvrditi na toj dostavnici (bit će najprobitačnije tu potvrdu atergirati) da je N. N. (t. j. onaj, koji je izpravu primio) u istinu gospodar kuće;

b) svaka dostava ima se uručiti onomu, koji je naznačen na izpravi, uz točnu naznaku dana kada je obavljena;

c) ako dotičnik nezna pisati, ima se pozvati još jedna pismena osoba, koja ima adresatu oduzeti rukoznak i tad ga podpisati dodavši: „po N. N.“ — a uz taj podpis ima staviti i dotični stražar svoj supodpis;

d) ako se stranka krije, ima joj stražar ostaviti pismenu opomenu, kad će se vratiti, pa ako je i opet ne nadje, ima o tom pismeno izvjestiti obć. ured, a taj izvještaj ima se s mjesta amo poslati;

e) ako je stražaru poznato, da je u onom predmetu, glede kojeg ima sada dostaviti ponovnu odluku ili osudu, stranka primila jur više odluka, može ponovnu odluku dostaviti i sukućanu, nu ta okolnost ima se odmah po stražaru zabilježiti na dotičnoj dostavnici.

Ova vrst dostave neka bude lih iznimkom, i to tek u onom slučaju, kada bi se adresat sakrivao;

f) ako se stranka ustručava potvrditi primitak dotične izprave, odnosno ako se krati primiti tu izpravu, ima se uz naznaku, kada je dostava pokušana, na dostavnici po stražaru to zabilježiti, i sa izvještajem obć. uredu povratiti ne samo dotičnu odluku, odnosno osudu, već i dostavnicu, a obć. ured imade zatim s mjesta taj izvještaj amo priposlati.

U obće dan dostave ima se svaki put savjestno zabilježiti.“

§§.

§ 281 k. p.

Slučaj je ovaj: „Ni u prijavi ni u izvedenju žaobe ništovne proti osudi nije naznačen ni jedan od razloga ništetnosti; izvedenje je predano pismeno, nu po ovlaštenu branitelju nije podpisano.“

G. Lukić u br. 11 Mjesečnika g. 1889. pod gornjom oznakom tvrdi, da sudb. stol ne ima odbiti takove žaobe ništovne, nego da podnesak mora žalbeniku povratit po § 281 II. alin. 2. kp. (novele od god. 1888.)

Digitized by Google

uputiv ga, da za osam dana izvedenje žaobe ništovne dade u zapisnik kod suda.

Ja držim, da u takovu slučaju valja odbit žaobu ništovnu po § 281 II. b. kp. Evo zašto.

Tko pročita samo 1. alin. st. II. § 281 k. p. uvidjeti će odmah, da sudb. stol mora odbiti žaobu ništovnu primjerice i onda, kada je samo prekasno prijavljena, ili kada samo nije naznačen koj od razloga ništetnosti, ili kada samo „naznaka" razloga ništetnosti, predana pismeno, nije podpisana po kojem ovlaštenom branitelju, a inače je sve u redu. O tom nebi smjelo biti dvojbe, jer su razlozi, s kojih valja odbiti žaobu ništovnu, te koji su navedeni pod a) b) c), već pod istim slovom razstavljeni veznikom „ili", pa se tim više imadu smatrati razstavljenimi razlozi, navedeni pod raznimi slovi a) b) c). Mora li sud odbiti žaobu ništovnu, ako za to ima samo jedan od navedenih razloga, morat će to učiniti i onda, kada se sastanu dva razloga, u gornjem slučaju razlozi b) c).

Poradi toga mora sudb. stol odbiti žaobu ništovnu — gosp. Lukić veli, da se u tom slučaju ima podnesak samo povratit, a ne odbiti žaoba ništovna — i onda, kada podnesku „manjka samo podpis ovlaštena branitelja" (al. 2. st. II.) i ništa drugo, jer to izrično propisuje zakon pod II. c. Ova ustanova § 281 II. c. k. p. naime jasno veli, da će sudbeni stol odbiti žaobu ništovnu, ako „naznaka" kojega od razloga ništetnosti „nije učinjena u podnesku, podpisanom po kojem branitelju (§ 40)." Tu se dakle radi o podnesku, u kojem je razlog ništovni naznačen, te se žaoba ništovna ne može odbiti po II. b. Da žaobu ništovnu, ako pada pod sankciju propisa § 281 II. a., valja odbiti bez obzira na to, da li je na pismenu podnesku podpis branitelja ili ne, to je prije iztaknuto, a to, čini mi se, dopušta i g. Lukić.

Dakle samo onda, kada žaobi ništovnoj ne manjka ništa drugo osim podpisa branitelja na podnesku, ili, kako veli al. 2. st II. „ako manjka samo podpis ovlaštena branitelja", postaje manjkanje toga podpisa posebnim, od ostalih razloga (II. a. b.) ne ovisnim razlogom, s kojega treba odbiti žaobu ništovnu (II. c.). Prema tomu ta al. 2. st. II. radi o istom slučaju, koji je predvidjen i pod II. c., ona je u istinu samo al. 2. ustanove II. c., a zato takovu žaobu ništovnu, kako je rečeno, valja odbiti po § 281 II. c., nu ujedno podnesak vratiti žalbeniku tim, da ili podnesku proskrbi podpis branitelja, ili izvedenje žaobe ništovne dade u zapisnik kod suda (al. 2.). Kriepost takove odluke je uvjetna, kao i sličnih odluka, koje se daju po zadnjoj alineji § 2 gpp.

G. zagovaralac protivnoga mnenja veli, da hrv. zakon zahtjeva podpis ovlaštena branitelja očito zato, da na put stane nadripisarstvu, pa da s toga gledišta valja shvatiti smisao alin. 2. st. II. bez obzira na rieč „samo" iste alineje.

Digitized by Google

Promatrajuć stvar s toga višega gledišta, veli g. L.: Odbije li se žaoba ništ., jer po branitelju nepodpisani podnesak ne ima razloga ništetnosti, dočim se podnesak, koji sadržaje razlog ništetnosti vraća na popravak, promašena bi bila svrha zakona; nespretniji bi nadripisari naime bili siljeni, da dodijavaju pritužbami po § 281 IV. k. p., dočim bi spretniji, koji znadu navesti razlog ništovni, bili bodreni na dalnji rad. Naprotiv tomu neka mi bude dozvoljeno primjetiti, da zakon o kaznenom postupku nije zakon o nadripisarstvu. Ma da ima po koju ustanovu, koja dosegne i nadripisare, izključujuć podneske, što jih često sastavljaju ovi: zakon o kazn. post. neima te ustanove zato, da zatre nadripisarstvo, nego zato, da bolje rieši svoju zadaću, koja je u tom, da opredieli djelatnost državne vlasti u svrhu uporave kaz. zak. u pojedinom slučaju. Zakon propisuje, da naznaka razloga ništovnoga bilo to u prijavi, bilo u izvedenju žaobe ništovne, mora biti — izuzev žalbu ništovnu državnoga odvjetničtva — ili uvrštena u zapisnik kod suda ili sadržana u podnesku, podpisanu po kojem ovlaštenom branitelju; a to propisuje i u interesu obtuženoga i u interesu države, da krivac bude kažnjen i to što prije. Pravom naime zakon drži, da će sudci i ovlašteni branitelji navesti tegobe žalbenika u najprikladnijem obliku, izcrpivo i jasno, kloneć se napose nepotrebne obširnosti. Osim toga je u sudbenom zapisniku i u podnesku podpisanu po ovlaštenu branitelju veće jamstvo, da u istinu sadržaju žaobu dotičnika, dočim bi to glede drugih podnesaka redovito trebalo tek iztraživati.

Tom ustanovom (§ 281 II. c.) se dakako ponešto prieči zanat nadripisarom, nu to je samo posljedica uporave zakona, a ne svrha zakona, pa je očito krivo tu nadripisarom štetnu posljedicu iztaknuti kao neko načelo zakona o kazn. post., te pomoćju toga načela tumačit smisao proti jasnomu slovu zakona. Nadalje veli g. L., da hrv. zakon uzimlje žalbenika u zaštitu, tako rekuć ga žali, što se je obratio na nadripisara, a da žalbenik krivnjom nadripisara ne izgubi pravnoga lieka, da ga zakon upućuje, neka izvedenje žaobe ništovne dade u zapisnik kod suda.

Nije tako. Podnesak se vraća na popravak ne zato, jer se je žalbenik poslužio nadripisarom — to bi bio nezasluženi privilegij i samih nadripisara, — već zato, jer žalbi ništovnoj ne manjka ništa drugo osim podpisa ovlašt. branitelja na podnesku. Ta moguće je, da je žalbenik i sam sastavio taj podnesak, a možda mu ga je sastavio i ovlašten branitelj, nu nije ga podpisao! Žalba ništovna će ipak biti odbijena po § 281 II. c. kp. i vraćena na popravak i u tih slučajevih i kad se izviestno bude znalo, da žaoba ništovna ne potiče od nadripisara. Što se tiče one doista osobite brige ob udesu žalbenika, što ju iztiče g. L., ne treba zaboraviti, da se tu radi i o žaobi ništovnoj privatnoga tužitelja. U koliko se radi o žaobi ništovnoj obtuženika, zakon o kazn. post. se je,

Digitized by Google

istina, pobrinuo za to, da zaprieči osudu nekrivoga; nu morao je pripaziti i na to, da nebi kraj prevelikih obzira u korist obtuženoga krivac umakao kazni. Tako po § 281 II. a. k. p. valja odbiti ma kako inače osnovanu žaobu ništovnu, ako prijava nije predana u roku od 3 dana (§ 280 kp.); tako § 305 kp. dopušta samo pod strogimi uvjeti povratu u prijašnje stanje radi promašena roka i to samo za prijavu pravnoga lieka proti osudi; tako se po § 4 kp. rokovi u kazn. post. u pravilu nemogu produljiti; tako po § 286 kp. stol sedmorice ima odbiti žaobu ništovnu, ma koliko bilo u postupku razloga ništetnosti, samo ako jih u žalbi ništovnoj čijom mu drago krivnjom neima navedenih, izuzam razloge ništovne § 277 toč. 9—11, na koje stol sedmorice ima paziti ureda radi. Riešenje od obtužbe i obnova postupka po § 303 kp. su riedka, jer se riedko nadju i uvjeti za to.

Zato valja biti oprezan i držati se toga, da zakon o kazn. post. ne žali nikoga i da ne uzimlje, a ne ima ni razloga, da uzimlje u zaštitu one, koji se služe nadripisari, više od onih, koji toga ne čine. Ako u podnesku, podpisanom po kojem ovlaštenom branitelju, pometnjom, nemarom ili neznanjem branitelja nije „jasno i izrazito“ (§ 281 st. I. al. 2. st. II. sl. b) naznačen koj od razloga ništovnih, prem je u postupku počinjeno više ništetnosti: to žaobu ništovnu i po nazoru g. L. valja odbiti po § 281 II. b. kp.; nu ako u posve jednakom slučaju samo podnesak (istoga sadržaja) nije podpisan po ovlaštenu branitelju takovu žaobu ništovnu da ne valja odbiti, već ju vratiti žalbeniku, jer da zakon predpostavlja, da je takov podnesak sastavljen po nadripisaru! Ne bi li to bio privilegij nadripisara i onih, koji se služe njim?

U pogledu one, po g. L. uztvrdjene razlike medju hrv. i austr. zakonom, primjetiti mi je, da se hrv. zakon (§ 281 II. 2 kp.) dometkom „odnosno u istom roku izvedenje žaobe ništ. kod suda (§ 74) u zapisnik dati“ u stvari ne razlikuje od austr. zakona, u kojem § 1. toč. 3. zak. od god. 1877. ne ima toga dometka. I po austr. zak. može žalbenik po jasnom sadržaju § 1. toč. 3. naznaku razloga ništovnoga dati u zapisnik kod suda, a zato on može i mjesto vraćena mu na popravak podneska uvrstiti izvedbu žaobe ništovne u zapisnik i to tim više, ako se uvaži, da ni austr. zakon nije mogao htjeti, da izgubi pravni liek onaj, komu je podnesak vraćen na popravak u roku od 3 dana, a on primjerice ili taj podnesak izgubi, ili je ovl. branitelj predaleko, ili branitelj nemože ili neće da podpiše podneska i t. d. Ali osim toga i po hrv. i po austr. zakonu može žalbenik — česa g. Lukić nedopušta — predati drugi po ovl. branitelju podpisani podnesak, a nije vezan na to, da proskrbi podpisom branitelja i sudu opet preda baš onaj vraćeni mu podnesak, ili da izvedenje žaobe ništ. dade u zapisnik. Tomu se neprotivi ni hrv. ni austr. zakon, a ne ima ni razloga (ratio), da se protive. Iz toga, što žalbenik

Digitized by Google

ne mora sudu opet predati podneska, vraćena mu na popravak, već što ne može izvedenje žaobe ništ. dati u zapisnik, sliedi po tvrdnji g. L-a. bez svake dvojbe, da podnesak ne mora sadržavati razloga ništovnoga. Ja nikako ne mogu iz ote predpostave da izvedem taj nedvojbeni zaključak i držim, da to nije ni moguće. *Dr. Mudrovčić.*

Crtice iz financijalne judikature.

I. Biljegovna obvezanost kr. javnih bilježnika. 1. Ponajprije moram upozoriti naše kralj. javne bilježnike na vrlo bitnu pogrieška, sadržanu u zadnjoj alineji točke g) tar. čl. 105/65. — Kako se iz ove točke razabire, kr. javni bilježnici imadu od knjiga, koje vode, samo tri t. j. knjigu prosvjeda, knjigu pologa i u § 102 bilježničkoga reda spomenutu poslovnu knjigu (našastar) biljegovati.

Glede vremena i načina biljegovanja ovih knjiga sadržaje spomenuta alineja — kako rekoh — bitnu, u materijalne interese kr. jav. bilježnika zasjecajuću odredbu. U spomenutoj naime alineji veli se, da se biljegovina imade podmiriti prije, nego se „**knjiga**" počme rabiti. Tako glasi hrvatski tekst; po tom bi dakle kr. javni bilježnik sve arke svojih knjiga imao na jedan put, prije nego ih počme rabiti, biljegovati. — Nu to nestoji. Magjarski tekst odnosne alineje glasi, da se biljegovina ima podmiriti prije porabe „arka" a ne knjige, dakle se biljegovina postepeno, a ne najednom podmiruje. — Naši kr. javni bilježnici usljed ove pogrieške u hrvatskom tekstu prist. tarife ne samo da biljegovinu — barem većim dielom — tako rekuć predujmljuju eraru, već je proti mnogim, ako nisu sve arke knjige najednom biljegovali, sastavljeno obnašašće, pa su obterećeni znatnom jednostavnom i povišenom pristojbom.

Dok se ova pogrieška — na koju je fin. upr. sudište nadošlo prigodom rješenja utoka iločkoga kr. jav. bilježnika B. — neizpravi svojim putem, želim kr. jav. bilježnike na nju upozoriti u ovom listu.

2. Često se dogadja, da se proti javnomu bilježniku sastavi obnašašće, kada on postupa u smislu § 183 bilježničkoga reda kao sudbeni povjerenik u ostavinskih poslovih, ili kad provadja sudbenu dražbu pokretnina, što nije koji spis (zapisnik i t. d.) biljegovan, ili što nije podmirena pristojba po ljestvici III. od unišle kupovnine.

Ovaj postupak skroz je neumjestan. Upozorujem na obrazloženje decisije fin. upr. sudište br. 24*. Kr. javni bilježnik naime, kada postupa

* Nedavno su u brojevih 279 i 282 „Narodnih Novina" službeno saobćene decisije fin. upr. sudišta i na hrvatskom jeziku, imadu dakle odsele i u Hrvatskoj i Slavoniji valjanosti.

Digitized by Google

kao sudbeni povjerenik, nevrši strogo javno-bilježničke poslove, s toga ima iste dužnosti, koje i sudac. A može li se sudcu odmjeriti pristojba? Nemože, već ako nesastavi obnašašća zbog pomanjkanja biljegovine, može se samo kazniti globom, nipošto se pako nemože mimoišav dotične stranke, obteretiti samom pristojbom.

U ostalom upućujem čitatelje na ono, što sam u br. 7. ovoga lista g. 1889. na strani 384 naveo glede dužnosti sudaca.

3. Molbenice kr. javnih bilježnika, podnesene ostavinskomu sudu, da neizda dotičnim nasljednikom uručbenice, jer mu nisu platile trošak i pristojbe za razpravu ostavine, nepodpadaju biljegovini, jer se ovakova molbenica smatra pritiskom na dotične stranke, da svojoj dužnosti udovolje, dakle nekom vrsti i načinom utjerivanja troška i pristojba, a pošto kr. jav. bilježnik, kad postupa kao sudbeni povjerenik, ima pravo — bez svakog daljnjeg troška tražiti sudbeno utjeranje svojih pristojba i troška, to se ni ovakova molba nemože smatrati biljegovini podvrženom. — (f. u. s. 1374).

4. Stalna biljegovina za javno-bilježničke odpravke pripada i od onog arka, na kojem se nalazi lih zaporka ovjerovljenja, jer je ova zaporka nadopunjujući dio odpravka (f. u. s. 1265).

II. Biljegovna obvezanost odvjetnika. 1. Troškovnici odvjetnika — ma i sadržavali više nastavljenih ubilježenja, imadu se kao prilozi samo prema broju araka biljegovati.

U jednom konkretnom slučaju naime priložio je odvjetnik drugotnici svoj troškovnik, te ga je biljegovao kao prilog sa 15 novč. Kasnije izvadi on isti troškovnik i upisa u nj svoj dalnji trošak, sbog čega bje obnašašće sastavljeno. Nu fin. upr. sudište odpisalo je pristojbu, jer odvjetnik smije i nastavke pisati u svoj jur priklopljeni troškovnik, dok arak traje, a nemora od svakog nastavka posebno i iznova biljegovinu plaćati za prilog. (F. u. s. 1349).

2. Za biljegovinu na podnesak (i priloge), u kojem odvjetnik moli da se njegov zamjenik (perovodja) ubilježi u registar odvjetničkih kandidata, odgovara u prvom redu dotični kandidat sam, a ne odvjetnik, jer je molba u njegovom interesu podnešena. (F. u. s. 1362).

3. Ako parbena stranka u maličnom postupku povjeri zastupanje neposredno odvjetničkom kandidatu (a ne odvjetniku), za biljegovnu prikratu odgovara u prvom redu stranka, a ne odvjetn. kandidat, jer se u ovom slučaju nemože uporaviti § 70 prist. propisa. (F. u. s. 1364).

4. Želim ovom sgodom potaknuti pitanje o biljegovanju utoka proti globam, koje sud nametne odvjetnikom. Većina odvjetnika drži, da su takovi utoci prosti od biljegovine, uz to pako sami sebe pobijaju, kada iztiču, da je takova globa disciplinarne naravi.

Digitized by Google

U prist. tarifi naime pod glavnom rieči „Disciplinarni poslovi“ sadržana je odredba — a ova se može i mora per analogiam rabiti i na predležeće pitanje, — da se utoci proti disciplinarnim osudam, dakle i proti odlukam, kojimi sud odvjetnika kazni globom, imadu biljegovati po točki IV. 14 tar. članka 13/48. Ovo je stanovište zauzelo i fin. upr. sudište. (F. u. s. 1371).

III. Biljegovanje utoka. U br. 12. Mjesečnika od god. 1888. saobćena je vrlo pomno i temeljito izradjena crtica g. A. Strohala, kako se ima biljegovati utok. — Nejmam toj crtici ništa dodati, samo ponovno iztičem, da neodlučuje terminologija odnosno naziv podneska, t. j. da li je uložen priziv ili utok, jer to odvisi od odnosnog parbenog postupnika.* Glavno obilježje, koje ima služiti za ravnanje je ovo: je li odnosno sudbeno rješenje (osuda ili odluka), podvrženo biljegovini? Ako jest, ima se priziv odnosno utok biljegovati isto tolikim iznosom, kolika biljegovina ide od napadnutog sudbenog rješenja ili pako sa 10 for. (vidi toč. IV. 12. tar. čl. 13/48); ako pako odnosno rješenje nepodpada biljegovini (pristojbi) t. j. ako se nedonese nijedno od spomenutih u toč. A. tar. čl. 37/48 rješenja, ima se utok biljegovati po toč. IV. 14. tar. čl. 13/48 sa 1 odnosno 2 for.

Neka dakle naziv pravnoga lieka nesmeta kod prosudjivanja, kako se ima biljegovati utok.

IV. Biljegovna obvezanost sudbenoga vještaka. U br. 3. Mjesečnika od god. 1888. na strani 151 imao sam priliku izjaviti svoje uvjerenje, da će fin. upr. sudište danom sgodom odustati od zauzetog, u spomenutom broju iztaknutog svoga stanovišta, odnosno da će urediti pitanje, imadu li sudbeni vještaci biljegovati podneske, kojimi mole sud da im utjera njihove pristojbe i trošak.

Načelnom rješitbom br. 8548 god. 1889. izreklo je fin. upravno sudište baš iz razloga, koje sam i ja u br. 3. Mjesečnika iztaknuo, da takovi podnesci sudbenih vještaka nepodpadaju biljegovini. Tim je derogirano naredbi min. financija br. 67328/1886., kojom je izjavljeno, da se ovaki podnesci moraju biljegovati.

Ali moram iztaknuti, da utok, što ga sudbeni vještak uloži proti odluki suda, kojom mu se trošak ustanovljuje, nije oprošten od biljegovine, nego se ima po toč. IV. 14 t. čl. 13/48 biljegovati. (F. u. s. 1249).

(Sliedi.)

---

* U Ugarskoj n. pr. riešavaju se priepori smetanja posjeda osudom, proti kojoj ima mjesta prizivu; u Hrvatskoj pako odlukom, proti kojoj ima mjesta utoku. Pošto pako odnosno rješenje (osuda odnosno odluka) bezdvojbeno podpada biljegovini od 2 for. 50 novč., to se i od odnosnog pravnog lieka (zvao se priziv ili utok), imade podmiriti biljegovina po toč. IV. 12 tar. čl. 13/48 a ne po točki IV. 14.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K § 1487 o. gr. z. Zagoda prava pobijati odredbu posljednje volje teče od dana proglašenja iste. Neznanje o sadržaju iste odredbe i čini ostavinske razprave niti zaustavljaju niti prekidaju tek zagode. Tužba za ništetnost odredbe posljednje volje ima se upraviti i proti baštiniku i proti zapisovniku.

Dne 1. lipnja 1881. umre u Batomlju kod Baške Jelena žena Bona D., imenovav oporukom, proglašenom 4. srpnja i. g. svojim baštinikom muža si Bonu D. uz nalog, da ima hraniti i njegovati njezinu babu Dumu Ć. Braća njezina Ivan Č. i Dume Ć., ne priznavajuć valjanosti oporuke, očitovali se 12. studenoga 1881. njezinimi nasljednici na temelju zakona, te su bili odlukom od 28. travnja 1884. br. 1662 upućeni na redoviti put pravde. Ova im je odluka bila dostavljena 17. kolovoza 1884., a oni su u opredieljenom njim roku od šest tjedana podnesli tužbu d. pr. 14. rujna 1884. br. 3843, kojom su proti jedinomu oporučnom baštiniku Bonu D. pitali, da se prizna ništetnost oporuke Jelene D.

Osudom od 3. studenoga 1887. br. 5213 odbio je c. kr. krčki kotarski sud tužbu sa sliedećih razloga: Tužitelji pobijaju valjanost oporuke Jelene, žene Bona Derenčinovića, rodjene Čeperić, preminule 1. lip. 1881. u Batomlju. Tuženik prigovara: 1. da je tužba imala biti upravljena ne samo proti Boni, kao baštiniku, nego i proti zapisovnici Dumi udovi Č.; 2. da je tužba kasno podnešena, jer je nastala zagoda po §§ 1487 i 1497 o. g. z., i 3. da je oporuka valjana, jer odgovara propisom §§ 579, 580 i 581 o. gr. z.

Prvi prigovor ne vriedi, jer je dosta, da je bila tužba upravljena proti tuženiku, kao baštiniku i kao zastupniku ostavštine; i jer kad bi jednom bila priznana nevaljanost oporuke s pomanjkanja formalnih potrebština po §§ 579, 580 i 581 o. gr. z., zahtjev zapisovnice bi postao ništetnim, a kad bi ona zahtjevala zapis, morala bi prije svega dokazati valjanost zapisa (§ 647 o. gr. z.).

Drugi se prigovor zagode, postavljen po tuženiku, smatra osnovanim u zakonu po §§ 1487 i 1497 o. g. z., jer pošto je bila oporuka proglašena u srpnju 1881., a tužba predana 14 rujna 1884., to je ova podnešena izvan roka. Zagoda prava pobijati valjanost oporuke teče od dana proglašenja oporuke, što se u ovom slučaju sbilo u srpnju 1881., a ne od dana 12. studenoga 1881., kad su tužitelji podnesli svoje nasljedno očitovanje; budući se oporuka proglašuje, da saznadu sadržaj oni, kojih se to tiče i da dignu prepis za provedbu svojih prava u propisanom

Digitized by Google

roku. Ne može zagoda teći od dana nasljednoga očitovanja, jer bi tada visilo o volji dotičnika, da dade očitovanje kad mu se uzhtije i tim zategne početak zagode na štetu protivnika, što se protivi i duhu zakona i slovu § 1487 o. gr. z., koji s onim kratkim rokom zagode hoće, da tko se smatra povredjenim u svojem pravu, što prije ustane na njegovu obranu, da ne bi on, ili tko drugi, štetovao gubitkom dokaza o valjanosti ili nevaljanosti oporuke. Niti ostavinska razprava ne može obustaviti tek zagode po § 1487 o. gr. z., a niti odluka od 28. travnja 1884. br. 1662, kojom su bili tužitelji sa svojim zahtjevom odpućeni na redoviti put pravde, može prekinuti zagodu prema § 1497 o. gr. z. Tvrditi pak, da je u ovom slučaju zagoda počela teći od dana dostave spomenute odluke, naime od 17. kolovoza 1884., nije po gore iztaknutom osnovano. Zato se imalo prihvatiti prigovor po §§ 1487 i 1497 te prestaje potreba baviti se valjanošću oporuke.

Usljed priziva, podnešena od tužitelja, c. kr. prizivni sud u Trstu potvrdio je osudu prve molbe i obrazložio svoju rješitbu od 26. svibnja 1888. br. 1682 ovako:

Iz oporuke priložene tužbi izvire, da je oporučiteljica Jelena, osim što je imenovala baštinikom svoga muža, odredila i zapis za svoju babu Dumu Č.

Pošto se tužbom traži ništetnost oporuke, jasno je, da se ova imala upraviti proti svim onim, koji na oporuci osnivaju kakovo pravo i kojim je do toga, da se ju valjanom smatra. Kad bi se oporuka priznala ništetnom iza tužbe upravljene proti samo jednomu učestniku, odlučilo bi se u isti čas i o pravu trećega, koji nije u pravdi učestvovao. Niti vriedi prigovor, da osuda nema moći proti nepozvanim osobam, jer, pošto se radi o ništetnosti oporuke, koja da nema svih zakonskih potrebština, ne može se priepor riešiti tako, da oporuka bude ništetna za jednoga učestnika, a valjana za drugoga, dočim s druge strane, ako se jednoga samoga tuži, ovaj ne može po sebi valjano zastupati drugoga. Temeljit je s toga formalni prigovor, da tužba nije upravljena proti svim učestnikom.

Nego kad se i nebi htjelo obazrieti na ovaj prigovor, tužbom hoće da se pobije oporuka tobože s nestašice zakonskih potrebština. U tom pogledu propisuje § 1487 o. gr. z,, da se ima odredba posljednje volje pobiti u tri godine pod prietnjom zagode prava pobijanja. Nije prieporno, da je pokojna oporučiteljica umrla 1. lipnja 1881. i da je oporuka proglašena 4. srpnja 1881. Pošto je tužba podnešena 14. rujna 1884., dakle iza roka od triuh godina ne samo od smrti oporučiteljice, nego i od dana proglašenja oporuke, jasno je, da se je obistinila troljetna zagoda, te se tužba ukazuje netemeljitom i to tim više, što iz izkaza svjedoka ne izvire, da je oporučiteljica bila nagovorena od muža, neka razpoloži svojim imetkom onako, kako su svjedoci kazali.

Digitized by Google

Tobožnje neznanje o sadržaju oporuke i pretresanje kod ostavinske razprave nemogu prekinuti zagode, koja je po § 1478 o. gr. z. počela teći onim časom, kad se je pravo moglo p o s e b i na sudu vršiti, dakle već časom, kad je iza smrti oporučiteljice bila oporuka proglašena i tužitelji se mogli o njezinom sadržaju obavjestiti.

Tužitelji su podnesli proti ovoj rješitbi izvanredni previd, koj je c. kr. vrhovno sudište u Beču odbilo sa sliedećih r a z l o g a: Nema ništetnosti u jednoglasnih rješitbah prve i druge molbe, niti očite nepravednosti, jer je oporuka bila proglašena 4. srpnja 1881., a tužba podnešena tek 14. rujna 1884.; jer su tužitelji znali za smrt Jelene D. rodjene Č. već od 1. lipnja 1881., kad se je i dogodila, te su mogli još prije studenoga 1881. iztražiti, je li i kako je Jelena D. svojim imetkom razpoložila; i jer tužitelji niti ne tvrde, da je tuženikovo nasljedno očitovanje bilo primljeno i da je oporuka bila postavljena temeljem ostavinske razprave iza 13. rujna 1881.; sbog česa se ima smatrati, da je bila nastala zagoda po § 1487 o. gr. z. 14. rujna 1884. kad je bila tužba podnešena. Nema za to mjesta izvanrednom previdu, predvidjenom u dvorskom dekretu od 15. veljače 1833 br. 2593. *Pr. dr. M. Trinajstić.*

Služnost staze nebiva stečena ni 30-godišnjom porabom, ako je vlastnik zemljišta, preko kojega se prolazi, dopustio prolaz radi svoje koristi. (K §§ 1464 i 313 o. g. z.).

Parcela br. 350 spadaše k posjedu B-a u M. br. 33. — Susjednoga zemljišta vlastnik A. br. 60 podigne proti B-u tužbu sadržaja: da preko parcele br. 350 vodi staza, kojom su on i njegovi predci-posjednici dobra br. 60 od zamande, imenito najmanje tečajem 30 godina, računajuć od 1. travnja 1878. u prošlost — nepretrgnuto prolazili do crkve i dalje do u selo; a prema svemu tomu stavi tužbovni zahtiev: „Tuženik dužan je priznati, da njemu (tužitelju A-u) pristoji pravo služnosti staze preko parcele br. 350, dosliedno tomu da je dužan i nadalje trpiti, da tužitelj tom stazom u crkvu hodi i dalje u selo prolaziti može i smije".

C. kr. kotarski sud u Steinu presudnom odlukom od 22. srpnja 1883. br. 809 odbije tužitelja s razloga: Tužitelj dokazao je sve faktične okolnosti, koje je u tužbi uztvrdio. — No nastaje pitanje: da li je tužitelj tim, što je preko parcele br. 350 tečajem više od 30 godina pješke prolazio, pogledom na tu tuženičku nekretninu pravo služnosti staze steći mogao, odnosno stekao? Ovo pitanje mora se odlučno zaniekati. Tužitelj nije stekao spomenutu služnost dosjelošću, niti je ovdje dosjelost mogla nastupiti; jer tužitelj ni njegovi predci nisu nikada poduzeli čina, odkud bi tuženik mogao zaključiti: da bi tužitelj i predci mu bili naumili obratiti prolaze preko tuženičke parcele br. 350 u trajno pravo svoje.

Digitized by Google

Tužitelj zahtieva, da mu se priznade poljska služnost. Bitnost poljske služnosti nedvojbeno stoji u tom, da služi za probitačniju i udobniju po rabu ovlašćena (gospodujućega) zemljišta; taj pako probitak mora da je naravi gospodarstvene. — Da pristup k crkvi ili hod u selo nije takov gospodarstveni probitak, posvema je jasno, pa to tim većma, gdje tužitelj mogaše i drugim daleko udobnijim putem doći do crkve i dalje do u selo, pa upravo ova okolnost jest dokazom, te tuženik nije mogao ni pomisliti, da tužitelj i predci mu, prolazeć preko spominjane parcele, namjeravaju kakovo pravo za sebe uzkrisiti i utemeljiti; faktični dakle posjed, u kojem se tužitelj sa svojim pravom prolaza preko parcele br. 350 nalazi, očito je neistinit, te se neima zakonom štititi niti je podoban da za tužitelja bud kakovo pravo utemelji.

Prizivni sud u Gracu osudom od 20. prosinca 1883. br. 11.861 uvaži tegobe tužitelja, ukine osudu prvoga suda, izrekavši svoju po zahtievu tužbe s razloga: Izjavom preslušanih svjedoka biva dokazano, da su tužitelj i njegovi predci-posjednici prolazili stazom preko spominjane parcele br. 350 tečajem više od 30 godina, a da im toga nikad nitko ni riečcom kratio nije. Za tridesetgodišnju dosjelost neiziskuje se zakonit naslov, te se namiće pitanje: da li neistinit posjed može biti zapriekom, te prieporna služnost nije mogla biti stečena dosjelošću. Za ovo negovori nikoja okolnost, imenito nije ustanovljeno: da bi tuženik, koji je za prolaz preko parcele br. 350 znati morao, bio išta poduzeo, čim bi tužitelju prolazak stazom bio mogao zapriečiti. — Sve ako i jest istina, da je poljskim služnostim svrha, da unapriede i promaknu koristniju i udobniju porabu ovlašćena zemljišta; to ipak nemogu se ti momenti uvažiti u nazočnom konkretnom slučaju, gdje je u pitanju stečenje služnosti i neosvrćuć se na to, da je tužitelju stajao otvoren i prost pristup do crkve i u selo još putem i pravcem drugim.

Na previdnu žalbu ukine vrhovno sudište pod br. 4033 od dana 21. svibnja 1884. osudu druge molbe, a potvrdi onu prve molbe s razloga: Doduše uglavljeno je izjavom zapriseženih svjedoka, da su tužitelj i posjednici-predci mu prolazili stazom preko parcele br. 350 tečajem više od 30 godina, a da ih u tom nikad nitko smeo nije; ali je isto tako dokazano, da je C., predak-posjednik tuženika pred više od 30 godina na zemljištu parcele br. 350 — naročito prvih četrdesetih godina podigao i otvorio krčmu, te da je onda tim povodom preko parcele br. 350 dozvolio čeljadi pješke u krčmu dolaziti.

Sve da je tužitelj tečajem svega razdoblja — kako to on tvrdi, dok je Č. još krčmu držao — spominjanom parcelom poput inih pješke prolazio: to ipak kraj svega toga nedade se tvrditi, da je tužitelj u smislu § 313 o. g. z. stekao pravo prolaza stazom preko parcele br. 350; jer je C. nedvojbeno otvorio i trpio prolaz preko iste parcele samo radi sob-

Digitized by Google

stvene koristi: da naime svojoj krčmi bolji i sigurniji promet namakne i zajamči, nipošto pako nije on tim namjeravao prolaznikom dopustiti pravo, da oni i poslje napuštena krčmarenja ostanu u uživanju prava, kojim bi ovlaščenim svojim zemljištima ekonomičnu korist namakli i pridržali, pa to tim manje, jer su se tužitelj i prednici mu mogli služiti i drugim putem u svrhu, u koju su rabili stazu preko spominjane parcele. — Tužitelj je prolazio stazom i nakon što je napustio krčmu, t. j. i poslje godine 1869. sve do 1. travnja 1878.; ali buduć tužitelj nije ovlašćen, te nemože prolaz stazom, koji mu je radi krčmarenja bio dozvoljen, preokrenuti u trajno pravo: mora se on smatrati posjednikom neistinitim, koji utuženo pravo služnosti staze na osnovu § 1464 o. g. z. zaposjednućem steći mogao nije. *Pr. L. Matasović.*

Actio negatoria § 523 o. g. z. Tužitelju nepripada prigovor § 1500 o. g. z., pošto je znao, da tuženici vrše služnost, kad je služeće zemljište kupio. Suvlastnici i suposjednici gospodujućega zemljišta predstavljaju samo jednu osobu prema vlastniku služećega zemljišta kao tužitelja. (Na § 361 i 828 o. g. z.).

Kr. kot. sud u Vel. Gorici sudio je sa osudom od 10. ožujka 1888. br. 1758 u parnici A. K. proti M. R. i M. O. radi prisvajanja prava služnosti puta preko čest. br. 8 grunt. nap. br. 35 občine Obr., da tuženikom nepristoji pravo služnosti puta ni prevoza preka spomenute tužiteljeve parcele i to sa sliedećih r a z l o g a:

Tužitelj A. K. je gruntovno uknjiženi vlastnik sjenokoše čest. br. 8 zemlj. br. 35 porez. obć. Obrezina, o kojoj tvrdi, da ju je neobterećenu nikakovom služnosti dobrom vjerom u javne knjige od svoga prednika stekao, pa stoga traži, da tuženici napuste služnost puta i prevoza preko te čestice, koju faktično izvršuju. Tužba se dakle temelji na ustanovi § 523 o. g. z. Tuženici priznadoše tužiteljevo pravo vlastnosti na spomenutu česticu i da si oni prisvajaju služnost puta i prevoza preko nje, nu prigovoriše, da su oni pravo na ovu služnost 30-godišnjim posjedom iste služnosti dosjeli i stekli. Naprotiv tomu prigovara tužitelj, da je on vlastnost spomenute čestice tekar god. 1875. prostu od tereta služnosti dobrom vjerom u javne knjige stekao. Tuženici pobijaju tužiteljevu dobru vjeru i tvrde, da je tužitelj prije stečene vlastnosti istu česticu uživao i znao, da tuženici vrše služnost puta i prevoza preko iste čestice i da preko nje vodi vidljivi put, kojim su služnost vršili. Ob ovom prigovoru ponudjeni dokazi očevidom i po svjedocih provedeni su doduše, nu sud držeći ove okolnosti kao posve irrelevantne, neuzme u obzir rezultat tih dokazala. Prigovor tuženika, da su oni pravo služnosti dosjelošću stekli, pada u oči ustanove § 1500 o. g. z., pošto nebijaše to pravo u gruntovnici uknjiženo, kad je tužitelj pravo vlast-

Digitized by Google

nosti na istu česticu stekao; dobra vjera tužiteljeva nebi bila narušena sve da je on i znao, da su se tuženici preko 30 godina prevozili preko one čestice, jer odatle još nesliedi, da je znati morao, da oni to čine u namjeri, da vrše posjed prava služnosti. Nu sve kad bi se uzelo da je i to znao — što skoro nije moguće dokazati, jer je to lih subjektivan momenat, — ipak ga to znanje nebi priečilo, da, vidiv u javnih knjigah onu česticu neobterećenu, steče vlastnost njenu prostu od svake služnosti.

Znati bo, da netko imade **naslov** za stečenje kakovoga stvarnoga prava na nekretnine, nemože smetati trećega, da mimo toga steče neobterećeno kakovo pravo na istu nekretninu, jer nije u zakonu ustanove, po kojoj bi se imao respektirati i puki naslov za pravo treće osobe, nego se propisuje u § 1498 o. g. z., da treba pravo, koje je predmetom javnih knjiga, dati upisati u javne knjige.

Po gotovo nepripada tuženikom prigovor, da je preko spomenute čestice javan put, jer se za taj slučaj oni nebi smjeli držati u posjedu prava služnosti, nego bi se mogli takim putem služiti kao stvari javnom, pa ako bi je tko u tom smetao, imala bi nadležna oblast zastupati javni interes i tražiti lieka povriedjenom pravu. U ostalom tuženici neuspješe dokazati, da preko spomenute čestice ide javni put, jer da je to, bio bi upisan u gruntovnici kao javan.

Kr. banski stol osudom od 23. svibnja 1888. br. 11.325. odbije tužbu glede prvotuženoga M. R., a glede drugotuženoga N. O. izreče, da ima priznati, da mu nepristoji pravo služnosti puta i prevoza preko tužiteljeve čestice, sa sliedećih razloga: Po § 523 o. g. z. može se posjednik služnosti proti negatornoj tužbi vlastnika uzdržati u posjedu služnosti samo ako dokaže, da je tu služnost stekao načinom pravovaljanim. Medju naslove takova stečenja spada i dosjelost.

Po § 1470 o. g. z. stiče služnost, na kojega ime nije upisana u javnih knjigah, nu koji ju je vršio kroz najmanje 30 god., ako je posjed njegov bio pošten i istinit. (§§ 1463 i 1464 u savezu sa § 1477 o. g. z.). Nepoštenje mora mu protivnik dokazati.

Što se tiče M R. prvoga tuženika, to je svjedok J. V. pod prisegom kazivao, da je M. R. odmah, čim je gospodarstvo preuzeo, a tomu da će biti i do 40 god.. vršio služnost hodnoga puta preko tužiteljeve sjenokoše. A svjedok Gj. F. kazivaše takodjer pod prisegom, da je pred 23 godine vidjevao, da je M. R. preko rečene sjenokoše tužiteljeve vozio svoje sjeno; a kada je on, — svjedok, — kojemu je sada 60 godina, bio 18 godina star, dakle pred 42 godina, da je vidio Gj. H., koji je tada pod zalog uživao sjenokošu M. R., kako vozi sjeno preko ove sjenokoše

Digitized by Google

tužiteljeve. Ako i valja vrieme dosjelosti računati a momento ad momentum, može se od te potrebštine abstrahirati kad je očevidno, da je posjed dotičnika, koji se na dosjelost pozivlje, i preko propisanoga zakonom vremena trajao. A to se je u ovom slučaju izpunilo kod M. R.

Ako i nije svjedok Gj. F. potvrdio, da je sam M R. vršio ovu služnost kroz više od 30 g., ipak si može M. R. kao juristični posjednik po § 1493 o. g. z. uračunati vrieme dosjelosti zalogodržca i uživaoca njegove sjenokoše Gj. H. U ostalom kazivanje svjedoka J. V. i Gj. F. podupire kazivanje svjedoka M. J., koji posvjedoči, da M. R. vrši ovu služnost već 29 do 30 godina.

Jedno je još pitanje: može li pravo služnosti stečeno po M. R. dosjelošću, biti na štetu tužitelju A. K., koji je stekao vlastnost služeće zemlje još prije, nego je uknjiženo pravo služnosti na korist M. R.? Po § 1500 o. g. z. nemože to biti na štetu onomu, koji si je pribavio stvar povjerenjem u javne knjige. Nu svjedok M. P. očitova, da je tužitelj još prije nego li je spomenutu sjenokošu kupio, vidio gdje M. R. preko iste izvaža svoje sjeno; a svjedok J V., da mu je tužitelj rekao nekom sgodom, prije nego je kupio sjenokošu, da bi on svim zabranio voziti preko sjenokoše za slučaj da ju kupi.

Ako se k tomu uvaži, da je tužitelju bez dvojbe bilo poznato, da M. R. vrši ovu služnost, to se tužitelj nemože pozvati na ustanovu § 1500 o. g. z. na svoju korist.

S ovih razloga valja odbiti tužbu proti M. R.

Glede pako drugoga tuženika R. O, nije kazivanjem svjedoka dokazano, da je on prije podignute tužbe stekao služnost dosjelošću, a drugoga naslova nije ni naveo. Zato valja glede njega potvrditi osudu prvoga suda.

Usljed previda tužitelja i izvanrednoga previda tuženika kr. stol sedmorice, osudom od 4. travnja 1889. br. 3484, odbaci previd tužitelja A. K. i potvrdi osudu kr. banskoga stola u onom dielu, kojim se tužitelj u pogledu prvotuženoga M. R. odpućuje; povodom pako izvanrednoga previda tuženika preinači napadnute niže osude u onom dielu, u kojem se drugotuženi N. O. odsudjuje, te izreče, da se zahtjev tužitelja A. K. i glede drugotuženoga N. O. ima odbaciti sa sliedećih razloga: Napadnuta osuda banskoga stola je u svom prvom dielu, kojim se odpućuje tužba, u koliko se na prvotuženoga M. R odnosi, obzirom na stanje spisa i propise zakona opravdana i to tim više, jer se iz kazivanja svjedoka ne vidi, da postoji još drugi put osim onoga preko tužiteljeve čestice, koji bi od javnoga poljskoga puta do čestice tuženika vodio; pa pošto previdne tegobe tužitelja nesadržavaju ino, nego tvrdnje, koje su jur u obrazloženju bansko-stolne osude temeljito oprovrgnute, to

Digitized by Google

valja previd tužitelja odputiti i osudu banskoga stola u tom dielu potvrditi.

Naprotiv nije osuda drugomolbena u drugom dielu, kojim potvrdjuje osudu prvoga suda glede na drugom mjestu tuženoga N. O., „da je dužan priznati neobstojnost upitne služnosti", na zakonu utemeljena. Tužitelj je proti obojici tuženika ustao nazočnom tužbom toga radi, jer da si oni kao suvlastnici i suposjednici parc. br. 6 prisvajaju pravo služnosti puta i prevoza preko spomenute tužiteljeve čest. br. 8 zemlj. br. 35 obć. Obrezina na njihovu zajedničku česticu br. 6.

Tuženici predstavljaju s toga samo jednu osobu napram tužitelju (§ 361 i 828 o. g. z.), pa pošto je njihovo pravo puta i prevoza preko tužiteljeve čestice skopčano sa posjedom zajedničke im čestice — dakle služnost zemljištna (§ 473 i 477 o. g. z.), koja je kao takova pripadnost te njihove čestice, to je ovo pravo služnosti tuženika, odnosno tomu pravu odgovarajuća dužnost tužitelja trpiti „da tuženici u svrhu koristnijeg i sgodnijeg upotriebljenja svoje čestice voze preko tužiteljeve čestice", po samoj naravi svojoj nerazdjelivo, t. j. kao pravo pripada svakomu posjedniku gospodujućeg dobra, a kao dužnost mora ju trpiti svaki posjednik služećega dobra (§§ 472, 474, 484 i 844 o. g. z.). S ovih razloga valja obie niže osude, u koliko tužbenom zahtjevu glede drugotuženoga N. O. udovoljuju, kao na zakonu neosnovane preinačiti (§§ 334 i 355 g. p. p.), te tužitelja i u pogledu drugotuženoga odbiti.

Opazka: Načelno pravilo ob uporabi § 1500 o. g. z., izraženo u gornjih osudah kr. banskoga stola i kr. stola sedmorice, odgovara konstantnoj novijoj praksi bečkoga vrhovnoga sudišta. Ovo je sudište opetovano riešilo, da vlastnik nekretnoga dobra nemože prigovor po § 1500 o. g. z. suprotstaviti onomu, koji je kakovu služnost na isto dobro dosjeo, ali nije dotično pravo služnosti u gruntovnici uknjižio, — ako je vlastnik u doba, kad je služeće nekretno dobro stekao, očevidom saznao ili uz potrebnu pozornost saznati mogao, da dotična služnost sbilja, faktično postoji, jer se tada nemože uzeti, da je on javnimi knjigami zaveden. Izmedju ostalih donose to pravilo rješitbe beč. vrh. sudišta od 11. svibnja 1871. br. 3001. Gl. U. br. 4164, od 12. siečnja 1876. br. 10.307. Gl. U. 5982, od 28. travnja 1880. br. 3671. Gl. U. br. 7957.

Izričuć gore citiranu prvomolbenu osudu, imao sam pred očima ove načelne riešitbe beč. vrh. sudišta; nu neslažem se s njimi, nego mislim onako kako je iztaknuto u obrazložbi osude prvomolbene, jer držim, da je u skladu sa principom publiciteta, na kom se temelje naše javne knjige. U tom smislu donielo je bečko vrhovno sudište na tužbu konfesornu osudu od 27. ožujka 1856. br. 1937. Gl. U. br. 174 uz ovu obrazložbu: „Makar da je po svjedocih dokazano, da su se posjednici

Digitized by Google

kuće br. 897 dugim vremenom služili putem preko upitnoga prostora do ove kuće, to ipak dolazi ovdje § 1500 o. g. z. do prave uporabe; služnost bo se, ma da se je dosiela, nemože oživotvoriti proti partikularnomu nasljedniku u vlastnosti dobra, na kom je dotle izvršivana, ako nije uknjižba dotičnoga prava služnosti zamoljena prije, nego li je novi vlastnik zatražio gruntovnu uknjižbu prava vlastnosti i ako je pouzdanje potonjega u javne knjige u smislu § 1500 o. g. z. bilo osnovano. Što je tuženi opazio, da se je tužitelj (koji zahtieva priznanje prava služnosti) služio putem na upitnoj površini, nije ga moralo osvjedočiti, da postoji „pravo služnosti", o kom nespominju niti dražbeni uvjeti niti gruntovnica, tim manje, što je podjedno opazio, — kako nalaz i svjedoci dokazuju, — da tužitelju po njegovom vrtu prema cesti preostaje dosta prostora za pristup do one kuće. Tuženi je obzirom na to, što su i njegovi prednici upitnu prostu površinu za put rabili, mogao to uvjek smatrati za nedužan prekarij te je tim, što je stupivši u posjed te površine i namislivši istu inače upotriebiti, naime da na njoj gradi, jasno izrekao, da nepriznaje služnost, nepredbilježenu u javnih knjigah, i da netrpi dalnje vršenje iste". *Pr. Dragutin Markovac.*

Zakoniti zastupnik zakladnoga župnoga dobra.

Riešitba kr. stola sedmorice razjasnjuje i parnični predmet i prieporno pitanje. Naprama tomu saobćujemo jednostavno taj vrhovni pravoriek.

Riešitba kr. stola sedmorice od 1. lipnja 1882. br. 1118 glasi: „Riešavajući izvješće od 3. svibnja 1882. br. 8362, kojim kralj. banski stol podnosi spise ustmeno razpravljene parnice Lj. S., župnika krapinskoga, tužitelja, proti ostavini župnika Janka Bedenka, tuženika radi izpravka grunt. nap. br. 92. obć. Krapina glede vlastničtva superedifikata, u kojoj je kr. sudbeni stol u Varaždinu tužitelja oglušnom osudom od 31. prosinca 1881. br. 2774 odbio, a banski stol odlukom od 15. ožujka 1882. br. 4777 istu osudu ukinuo i odredio nadopunu razprave presluhom svjedoka u tužbi navedenih, — kr. stol sedmorice: uvažujući, da se ovdje radi ob integritetu zakladnoga dobra krapinske župe; uvažujući, da je po § 2. točka 5 ministerijalne naredbe od 16. veljače 1855. d. z. l. br. 34, u savezu sa zakonom od 21. studenoga 1874. Sb. br. 57 samo državno-pravno zastupničtvo (državno nadodvjetničtvo) ovlašteno, da u toj parnici zastupa rečenu župu, da dakle župnik Lj. S. nije za tu parnicu legitimiran: obnašao je usljed previdnoga utoka tužene ostavine obje niže riešitbe sa cielim postupkom do uključivo odluke od 19. siečnja 1881. br. 153 kao ništetne temeljem § 339. točka 2 i § 343 g. p. p. ureda radi ukinuti . . ." *Saobćio G. Št.*

O preboju parbenoga troška (§ 573 g. p. p.).

St. J. tuži kot. sudu u K. T. Sp. i dr. radi smetanja posjeda oranice. Prvi sud odlukom od 22. svibnja 1889. br. 3955 odbaci tužbu i

Digitized by Google

naloži tužitelju, da plati parbeni trošak. — Kr. banski stol, povodom utoka tužiteljeva: Vidiv, da tuženici priznavaju, da je tužitelj kroz mnogo godina u ime kamata za danu J. Sp., otcu tuženih, zajamnu glavnicu od 25 for. 50 novč. uživao priepornu oranicu, i da su oni na način u tužbi navedeni dne 16. travnja 1889. tu oranicu izorali; vidiv, da su takove pogodbe po § 1372 o. g. z. doduše nevaljane, ali da se u ovoj parnici neradi o valjanosti pogodbe, nego izklopno o pretresu i dokazu činjenice posljednjega faktičnoga posjeda i sbivšeg se smetanja, i da se onaj, koji je rad stopram steći posjed, mora prema ustanovi § 620 gpp. primiti redovitoga puta pravde, na koji se imadu odpraviti i pitanja o naslovu, a tako isto i o dobroj ili zloj vjeri posjeda; vidiv, da tužitelj, kad je prepornu oranicu primio u ime kamata, nije stekao posjeda, već je postao samo faktičnim držaocem iste, ali da je stekao ipak posjed prava na uživanje iste: — obnašao je, davši mjesta utoku, napadnutu odluku preinačiti i suditi:

Tuženi smetali su tužitelja u posjedu prava uživanja oranice zvane Ravno tim, što su dana 26. travnja 1889. T. Šp. odredili, da se ta oranica ima izorati, M. L. što je za to oranje dao svoje volove; M. L. što je volove tjerao, a M. Šp. što je plužio, — dužni su s toga sva petorica tužitelja ostaviti u dalnjem mirnom posjedu spomenutoga prava uživanja, a u buduće se okaniti svakoga dalnjega smetanja pod globom od 20 for. a. vr. za svakoga, dočim se parbeni troškovi medju se po § 573 gpp. prebijaju: s razloga, što tuženici za sebe imadu jedno povoljno riešenje i što su, obzirom na različita u sličnih slučajevih izdana riešenja, imali povoda u parnicu se upustiti; prema tomu nosi utočenik i sâm trošak utoka. *Dr. R. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Mjenica je protestirana i prihvatnik tužen da ju isplati ali on toga ne učini, nego ju isplati indosant na zavratu obvezani. Ovaj potonji stupa u procesualne odnošaje na mjesto regredienta.

A. isplatila je putem zavrate mjenicu, koju je njezin sliednik utužio proti prihvatniku B., pa zaišće da se na temelju platežnoga naloga, što ga je M. izposlovao proti B., povede ovrha. Niži sudovi odbace tu molbu, prizivni sud u Beču odbaci ju s razloga, jer da svi mjen. obvezanici odgovaraju solidarno (čl. 81 mj. z.; § 91 hrv.-ug. m. z.); A. isplativ mjenicu nije platila dug prihvatnikov nego vlastiti dug, a kad uplati jedan solidarni dužnik, tad je tražbina tužitelja proti svim obvezanikom utrnula (§ 893 o. g. z.); tražbina pako neobstojeća ne može se više prenieti; u ostalom A., pošto njezin giro na M-a na utuženoj

Digitized by Google

mjenici nije izbrisan, nije prama čl. 10 i 36 mj. z. (§§ 9 i 36 hrvat.-ug. m. z.) legitimirana zatražiti ovrhu.

C. kr. vrhovno sudište bečko rješenjem od 2. listopada 1889. br. 11.419 zadovolji previdnomu utoku A. te dozvoli zamoljenu ovrhu proti B-u s ovih razloga: Ne ima sumnje, da je A., budući ima tražbinu proti prihvatniku mjenice, legitimirana zaiskati ovrhu, pošto je A. bila mjen. indosantica, a sada posjeduje mjenicu i prosvjed, te je po čl. 55 m. z. (§ 55 hrv.-ug. z.) vlastna kad god hoće brisati svoj i giro svoga sliednika M. Svaki indosant mjenice, koji je mjenicu isplatio (iskupio), — a da je A. isplatila mjenicu, to dokazuje mjenica nalazeća se u njenih rukuh zajedno sa protestom i platežni nalog, isposlovan po M-u proti prihvatniku — stupa u prava svoga sliednika, kojega je podmirio prebrisav naledju svoju i svoga sliednika, kao indosatar njegov (ovoga potonjega, čl. 10 m. z.), a medju prava, koja su ovako od M. prešla na A-a spada takodjer, jer ide medju tražbine, i pravo povesti ovrhu, što ga je stekao M. isposlovav platežni nalog. Premda po čl. 81 mj. z. izdatnik, prihvatnik i indosanti mjenice solidarno odgovaraju mjen. vjerovniku, ipak ovi nestoje medju sobom u pravnom odnošaju kakov se navodi u § 891 o. g. z., nego stoje u odnošaju odgovornosti i obvezanosti, koji je osebujnost mjen. prava, i koji je nalik odnošaju po obćem pravu postojećem medju dužnikom, cedentom i cesionarom, a na taj odnošaj nemogu se uporaviti ustanove obć. gr. z., a imenito ne one § 893 ogz. u smislu, kako to hoće prizivni sud u razlozih svojega riešenja. Ako A. kao pravna nasljednica M-a provede ili nastavi ovrhu proti prihvatniku na temelju platežnoga naloga, izdanoga na parbu M., ne može se obseg obveze prihvatnikove, koji je platežnim nalogom pravomoćno ustanovljen, ni razširiti ni mienjati, pa kad bi prihvatnik imao kakovih zahtjeva ili protuzahtjeva obzirom na tu mjenicu proti A., nimalo im se neprejudicira, te ih može isto tako dignuti proti A-u, kao što bi je bio mogao prije, da je sam M. ovrhu poveo.

1. Kako se može izuzev slučaj stečaja, obaviti obračun medju članovi družtva kad se ovo razvrgne: potrebna je likvidacija. 2. Sto valja, ako jedan član družtva zahtieva od drugoga člana, da odobri ili maniše račun, što ga je onaj sastavio ob upravi družtvenoj ovoga posljednjega?

A. B. i C. ugovoriše, da će zajednički tjerati mlinarsko poduzeće; ali doskora družtvo se ovo razvrgne i oni pismeno ustanoviše, da će mlin dati drugomu u zakup, da vlastitu režiju odmah obustavljaju, da će postojeću zalihu brašna i mekina prodati, zaostatke utjerati, a gubitak, koji bi se pokazao kod zaključnoga računa, da će na jednake dielove razdieliti medju sebe. A. i B. nalože knjigovodji obstojaloga družtva, da na temelju inventara i glavne knjige sastavi zaključni račun, pa zaišću

Digitized by Google

od C-a., da taj račun odobri ili maniše. Ovaj zahtjev odobri prvi sud, ali ga odbije prizivno sudište u Brnu, s ovih razloga: A., B. i C. ustrojiše god. 1888. družtvo trgovačko, da tjera mlinarski posao; ali ga razriešiše već iste godine. Pošto su računapoložitelji A. i B. upravljali ne tudjom negc imovinom zajedničkom svoj trojici, i pošto pravni odnošaj, obstojavši medju položitelji računa i rekurentom nije odnošaj punomoćnika naprama punomoćitelju, nego odnošaj članova trgovačkoga družtva: to se medjusobne tražbine ovih osoba nakon razvrgnuća trgovačkoga družtva imaju obračunati putem likvidacije, a ne položenjem računa. Posto dakle A. i B. nisu dužni položiti računa, nije ni rekurent dužan bez potrebe položeni račun odobriti ili manisati. Mora se dakle molba njihova odbiti.

Previdni utok odbilo je c. kr. vrhovno sudište bečko odlukom od 10. rujna 1889. br. 10.092, jer se ovdje radi jedino o konačnom obračunu medju članovi družtva, koje se je na temelju dogovora njihovoga od 18. lipnja 1888. razvrglo; jer po ustanovah 5. odsjeka trg. z., i napose po čl. 133, 136 i 142 (sr. §§ 108, 111 i 117 hrv.-ug. t. z.), odlučnih za razvrgnuće trgovačkoga družtva izuzev stečaj, imade se likvidacijom kroz likvidatore obaviti konačni obračun; jer su, pošto nije postavljen poseban likvidator u ovom slučaju, po čl. 133 i 137 t. z. (§§ 111 i 112 hrv.-ug. t. z.) pozvana sva tri člana družtva, da zajednički povedu likvidaciju; jer rekurentom u ovom njihovom svojstvu ne pripada nikakovo pravo ovakov zahtjev proti trećemu ortaku i likvidatoru, i to tim manje, što predloženi računi imadu za predmet upravu mlina, koju je upravu C., kako svi priznavaju, u ime družtva i za družtvo vodio, pa rekurenti nisu legitimirani mjesto C-a i bez njegovoga sudjelovanja o toj njegovoj upravi sastaviti ili sastaviti dati račune, pa ga tada prisiliti, da te račune odobri ili maniše, a osobito pošto se takav postupak ne osniva na nikakovoj odredbi zakona. Molba rekurenta u svakom je pogledu pogrešna, pa se s toga morala potvrditi odluka prizivnoga suda, koja ju odbija. *(„Centralblatt“).*

C. Kazneno.

Uvrieda poštenja, nanešena činovniku obzirom na njegovo uredovanje u zatvorenom, na njega upravljenom pismu, netvori prekršaja § 487 k. z.

Kr. kot. sud u O. na prijavu D. St., gradskoga podkapetana, izreče osudom od 22. srpnja 1889. na br. 1576, da je prijavljeni J. S. kriv prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 487 k. z., te ga radi toga osudi po § 493 k, z. na kazan zatvora od 6 tjedana, itd.

Razlozi: U pismu dne 18. lipnja 1889. u d. O. na poštu pod adresom: „D. St., gradskomu podsatniku“ predanom i D. St. uručenom,

Digitized by Google

okrivljuje se ovaj medju ostalimi i tim, da je pomogao „Schwindleru Kr.“, zlorabeći svoju uredovnu vlast, da se brani i da je za to sigurno dobro plaćen bio, jer da je morao pomagati tomu „Schwindleru Kr.“, koji je državu prevario, i koji bi inače u zatvor došao. — Obzirom na to, što je notorno, da priv. tužitelj kao gradski podkapetan vodi redarstvene izvide povodom sbivših se u području grada O. kažnjivih čina, i da su po prijavi vodjeni proti tvrdki J. K. et Söhne redarstveni izvidi: to nema sumnje, da učin, kojim se u gore spomenutom pismu okrivljuje priv. tužitelj D. St., nosi sve oznake zločinstva zloporabe uredovne vlasti po § 101 k. z. i da bi se priv. tužitelj učinio krivcem toga zločinstva, da je objeda istinita. Obtuženik J. S. priznaje, da je to pismo pisao i na poštu predao; priznaje, da sadržaj istoga nije istinit.

Na temelju toga vlastitoga priznanja obtuženika J. S. je ustanovljeno, da je on lažno okrivio priv. tužitelja D. St. zločinstvom zloporabe uredovne vlasti. Okriva ta, obzirom na način i okolnosti, pod kojimi je usliedila, nije sizala tako daleko, da bi mogla dati povoda poglavarstvenoj iztrazi ili izsledjivanju proti okrivljenomu, s toga se je obtuženik J. S. morao proglasiti krivcem prekršaja suproti sigurnosti poštenja po § 487.

Obranu obtuženika, da priv. tužitelja nije javno niti u javnosti tim kažnjivim činom objedio, sud nije mogao uvažiti, jer se po jasnom slovu § 487 k. z. za učin ondje normiranog kažnjivog čina neiziskuje, da objeda lažna bude učinjena bud javno, bud pred jednom ili više osoba, kojih se objeda neposredno netiče.

U ostalom priv. tužitelj je javni zvaničnik i kao takav dužan o toj objedi svoga neposrednog predpostavljenog ubavjestiti; a pošto su te okolnosti obtuženiku poznate bile, to je morao znati, da će tako za njegovu lažnu objedu više osoba saznati, i da će eventualno u javnost doprieti.

Na pravodobno prijavljeni i izvedeni priziv obtuženoga J. S. izrekao je kr. sudb. stol u Osjeku osudom od 30. studenoga 1889. br. 8145 (ceteris exmissis) „vidiv, da je obtuženi prijavio priziv poradi izreke suda o krivnji, i da je ujedno naveo u izvedenju priziva razlog ništovni § 418 točka 3 k. p., odnosno § 277 točka 10 k. p.; pa vidiv, da je kot. sud ustanovio, da su uvrede, okrivljenja i predbacivanja tužitelju D. St. po obtuženom nanešene samo pismeno u zapečaćenom, preporučenom i na tužitelja adresovanom pismu, te vidiv, da takovo djelo nesačinjava učin prekršaja proti sigurnosti poštenja, označen u § 487 kaznenoga zakona, niti u obće po k. z. kažnjiv, jer ma da § 487. k. z. za učin netraži, da okrivljenje bude učinjeno javno ili pred više ljudi, to ipak za učin prekršaja § 487 k. z. mora predležati dokazano, da je okrivljenje učinjeno ili saobćeno ma komu drugom osim samom uvredjeniku; buduć je poštenje po svom pojmu samo dobro mnenje, što ga drugi o značaju osobe koje imaju, a uvriedom u zapečaćenom

Digitized by Google

pismu na uvredjenika upravljenom, nemože se to dobro mnenje nikako povrieditи ili umanjiti; vidiv dakle, da je osudom kot. suda čin, na kojem se osniva riešitba, podvrgnut bio usljed kriva tumačenja zakona takovoj ustanovi k. z. (§ 487 k. z.), koja se nanj uporaviti ne može (§ 277, toč. 10 k. p.); i vidiv, da se nikoja ima ustanova glave 12 k. z. na taj čin uporaviti ne može: obnašao je po § 421 k. p. uz preinačenje napadnute osude kr. kot. suda u Osieku u samoj stvari suditi, da se obtuženi J. S. od obtužbe odriešuje po § 250. toč. 3 k. p., naime, što proti činu, na kojem se obtužba osniva, kazneni zakon ne odredjuje kazni, naloživ ujedno, da kr. kot. sud spise ove kaznene parnice odstupi nadležnoj političkoj oblasti, naime poglavarstvu grada O., buduć je ovaj čin kažnjiv samo po § 1339 o. g. z. po nadležnoj političkoj oblasti".

Opazka. In abstracto nesvidja mi se definicija poštenja, kako ju postaviše razlozi osude druge molbe. U pojmu poštenja leži dublji moral, nego li je dobro mnenje, što ga drugi o značaju koje osobe imaju. Ćudoredna nutarnjost jest nutarnje poštenje, a ovo je prava podloga poštenja u vanjskom svietu. Obćenita ljudska i posebna gradjanska vriednost osobe, jest vanjsko poštenje. (Berner str. 465). Naš kazneni zakon štiti samo vanjsko poštenje, pošto nikakova povrieda nemože dosegnuti nutarnjega poštenja. Bilo bi interesantno pravno pitanje, kad bi se uzelo, da tko činovniku, kad baš uredjuje, kakove uvriede u zatvorenom pismu izruči, naravno animo injuriandi. Držim, da bi takav čin pao pod sankciju § 312 k. z. *Pr. Dragutin Markovac.*

Prinos k tumačenju § 281 k. p.

I.

Kr. sudbeni stol u O. proglasio je osudom od 1. veljače 1889., br. 77. F. M. i J. J. M. krivimi prestupka suprot javnomu miru i redu, označenoga u § 279 k. z., te je osudio svakoga na kazan strogoga zatvora od mjesec dana.

Proti ovoj osudi prijavili su obtuženici pravodobno žaobu ništovnu, ali izvedenje njeno podnieli prekasno.

Kr. sudbeni stol u O. odbio je zaključkom svojim od 23. veljače 1889. br. 668. po § 281 st. II. k. p. prekasno podnešeno izvedenje žaobe ništovne zajedno sa pravodobno učinjenom prijavom iste.

Povodom pritužbe obtuženika proti tom zaključku ukinuo je kralj. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice rješitbom od 5. travnja 1889. br. 796 zaključak kr. sudbenoga stola u O. po § 282, st. II. k. p.

Razlozi: Zaključkom od 23. veljače 1889. br. 668 odbio je sud prve molbe u smislu § 281. st. II. k. p. kao prekasno podnešeno izvedenje žalbe ništovne obtuženika F. M. i J. M. zajedno s njihovom pravodobno učinjenom prijavom žalbe ništovne proti osudi od 1. veljače 1889. br. 77.

Digitized by Google

Po zakonu od 6. srpnja 1888. (br. 42 „Sbornika“) odnosno po novom tekstu § 281 k. p. može sam sudbeni stol žalbu ništovnu proti osudi odbiti samo u slučajevih taksativno navedenih u § 281. st. II., sl. a) b) i c) k. p. Odatlje sliedi, da su propisi § 281. st. II. k. p. iznimne naravi, što biva tim jasnije, ako se ti propisi sravne sa §§ 281 i 282 k. p. od 17. svibnja 1875. (po starom tekstu), zatim sa § 281. st. III. po novom tekstu i sa § 417 (po novom tekstu) k. p., po kojem je prvi sudac samo u postupku glede prekršaja vlastan bez razlike odbiti svaki zakašnjeni priziv i zakašnjeno izvedenje priziva. S toga imadu se ustanove §. 281 st. II. k. p. strogo, a nipošto ekstensivno tumačiti.

Istina, da je prepis osude branitelju obtuženika dostavljen bio 12. veljače 1889., pa da je izvedenje žalbe ništovne i priziva istom 21. veljače 1889., dakle za jedan dan prekasno podnešeno (§ 281. st. I. k. p.). Nu pošto je kr. sudbenomu stolu 23. veljače 1889, (kada je stvorio svoj gore spomenuti zaključak) predležalo osim pravodobno učinjene prijave žalbe ništovne i izvedenje te žalbe, odgovarajuće svim formalnostim, propisanim u § 281. st. I. i II., sl. b) i c) k. p., imao je kr. sudbeni stol s izvedenjem žalbe ništovne postupati po § 281. st. III. k. p., a nije smio odbiti izvedenje zajedno sa prijavom žalbe ništovne, pošto mu ovakova povlast nepripada po nijednoj točki § 281. st. II. k. p. S ovih razloga valja povodom pritužbe obtuženika dotični zaključak kr. sudbenoga stola po § 282. st. II. k. p. ukinuti.

II.

Kr. sudbeni stol u O. odbio je zaključkom od 23. veljače br. 667 po § 281. st. II. k. p. prekasno podnešeno izvedenje žalbe ništovne D. M. zajedno sa pravodobno podnešenom prijavom iste.

Povodom pritužbe obtuženika proti tom zaključku ukinuo je kralj. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice rješitbom od 5. travnja 1889. br. 797, po § 282. st. II. k. p. prvosudni zaključak, ter je postupajućem prvom sudu naložio, da sa izvedenjem žalbe ništovne i priziva d. praes. 21. veljače 1889. br. 667. postupa po propisih § 281. st. III. k. p.

Razlozi: Ako se uvaži, da je obtuženik D. M. pravodobno prijavio žalbu ništovnu proti prenavedenoj osudi; ako se uvaži, da je kr. sudbenomu stolu u O. 23. veljače 1889. (kada je stvorio svoj prenavedeni zaključak) predležalo izvedenje žalbe ništovne, primljeno dne 21. veljače 1889. br. 667 i providjeno sa svimi formalnostmi. propisanimi u § 281. st. I. i II., sl. b) i c) k. p.; ako se uvaži, da je izvedenje žalbe ništevne podnešeno doduše istom deveti dan iza dostave osude, pa s toga za jedan dan prekasno (§ 281 st. I. k. p.), no da prvi sud ipak nije bio vlastan sam odbiti žalbu ništovnu obtuženikovu, pošto mu ovakovo pravo

Digitized by Google

pripada po zakonu od 6. srpnja 1888. (br. 42 „Sbornika“) samo u slučajevih, taksativno navedenih u § 281. st. II., sl. a), b) i c) k. p., od kojih ovdje nijedan nepredleži: valjalo je prvosudni zaključak ukinuti i postupajućem sudu naložiti, da sa izvedenjem žalbe ništovne i priziva postupa po propisih § 281 st. III. k. p.

III.

Kr. sudbeni stol u G. odbio je zaključkom od 2. ožujka 1889. br. 357 žalbu ništovnu obtuženice M. B., proti osudi od 10. siečnja 1889., br. 4340, kojom je ista radi zločina čedomorstva osudjena po § 139 k. z., uporabom § 254 k. p. na kazan težke tamnice od 3 godine.

Obtužena uloži proti tom zaključku pritužbu, koju je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice od 5. travnja 1889. br. 904. kao neosnovanu odputio, i ustupio spise kr. banskomu stolu na riešenje priziva proti osudi.

Razlozi: Ako se uvaži, da obtuženica u prijavi svoje žalbe ništovne nije naznačila jasno i izrazito nijednoga od razloga ništetnosti, navedenih u § 277. br. 1—11 k. p., kako to § 281. st. I. k. p. propisuje; ako se uvaži, da se zakoniti rok od 8 dana, uz koji je obtuženica imala podnieti izvedenje žalbe ništovne, ima računati od dana 9. veljače 1889., kojega je prepis osude na zahtjev same obtuženice dostavljen bio njezinom branitelju odvjetniku B. (§ 281. st. I. k. p.), no da odvjetnik B. i sama obtuženica izvedenje žalbe ništovne sve do dana 2. ožujka 1889. (kojega je kr. sudbeni stol stvorio svoj gore navedeni zaključak) sudu predali nisu; ako se uvaži, da je u takovom stanju stvari napadnuti zaključak od 2. ožujka 1889. br. 357 po § 281. st. II. sl. b) k. p. opravdan po zakonu, pa da se na to izvedenje žalbe ništovne, spojeno tekar sa pritužbom obtužene A. B. proti prenavedenom zaključku, pogledom na propise § 281. st. I. i II. i § 305 k. p., nikakav obzir uzeti nemože: valjalo je pritužbu obtužene proti zaključku suda po § 282 st. II. k. p. kao neosnovanu odputiti i ustupiti spise kr. banskomu stolu na riešenje priziva proti osudi. *Pr. dr. Šilović.*

K §§ 373 i 335 k. z. Nije zanemarena dužna pazka na ubojito oružje već tim, što se nekomu trećemu, koji se za čuvanje ponudi, povjeri skrb, da takovo oružje na sigurno mjesto spravi.

Ukidno sudište bečko rješitbom od 6. listopada 1888. br. 6756 zabaci ništovnu žalbu, kojom je drž. odvjetničtvo bilo napalo osudu, kojom je Miha M. bio riešen krivnje prestupka § 373 k. z., odnosno prekršaja § 335 k. z.

Razlozi: Ništovnimi tegobami nastoji se utemeljiti razlog ništine § 281 br. 9. a) (§ 277 br. 9 a) hrv. k. p.); jer da sve činjenice, koje

Digitized by Google

je presudni sud uzeo dokazanimi, imadu na sebi obilježja prestupka § 373 k. z. odnosno prekršaja § 335 k. z. proti obtuženiku Mihi M.; prema čemu je prvi presudni sud — riešivši ovoga od obtužbe, krivo uporavio zakon. Ali taj ništovni razlog nije nigdje na zakonu utemeljen.

Diljem obrazlaganja ništovnice tvrdi se, da je obtuženik Miho M. zanemario § 373 normiranu dužnost: „nabijenu pušku čuvati pred djecom i pred ostalimi nesmotrenimi osobami"; no prema okolnostim, uglavljenim iztragom i na glavnoj razpravi nemože se to dopustiti. — Prvi sud uzeo je ustanovljenim, da je okrivljenik Miho M. na silno moljakanje svojemu lovnomu drugu Iliji S. popustio i dopustio, da ovaj nabijenu pušku spravi; jer ga je ovaj bio uvjerio, da će doista tako s puškom upraviti. Nadalje je prvi sud uzeo ustanovljenim, da je Ilija S. unatoč osiguranoj pazki i skrbi s puškom ovu ostavio u radionici Pavla B., gdje da ju je djetić našao i s njom nesmotreno baratajuć da ju je nehotice odapeo i tako dječaku Ivanu K. naneo smrtonosnu ozledu, usljed koje je ovaj morao umrieti i umro.

Kada je dakle okrivljenik Miho M. nabijenu pušku predao Iliji S. samo povodom onim, jer ga je ovaj uvjerio, da će pušku na prikladno i sigurno mjesto spremiti i kada ni obrazloženjem prve osude nije ustanovljen razlog, s kojega da Miho M. nebi bio mogao odnosno smio Iliji S. povjerovati, da će on preuzetu pušku doista valjano spremiti, niti se takova šta u ništovnici netvrdi: tada se mora reći, da je Miho M. učinio sve, na što je ustanovom § 373 k. z. obvezan bio, te se njegovo riešenje od krivnje prikazuje na zakonu podpuno utemeljenim.

Posve je neodlučno, da li tko glavom spremi ubojito oružje, ili to prepusti da učini netko treći, u kojega opreznost neima razloga posumnjati; nemanje posvema izpravno je iztaknuto u ništovnici: da je Mihi M., kada je Iliji S. pušku na ostavu bio povjerio, bilo više stalo do toga, da mu puške nebi tkogod ukrao ili oštetio, nego do toga, da bude odstranjena § 373 k. z. predvidjena pogibelj. I neosvrćuć se na to, da ovaj u ništovnici iztaknuti razlog prvi sud nije izvidio ni ustanovio, ostaje svakako neodlučnim, s kojega motiva je okrivljenik Miho M. baš onako, a ne drugojačije postupao, dok se mora uzeti bitnom i odlučnom okolnost: da je okrivljenik imao dovoljno razloga povjerovati, da će Ilija S. spremiti pušku tako, da nitko nepozvan neće moći do nje doći; tim pako je svrha predvidjena ustanovom § 373 k. z. u podpunoj mjeri polučena.

Konačno je u ništovnici naglašeno, da se je okrivljeniku Mihi M. kažnjiv propust § 335 k. z. svakako ubrojiti morao: a) što je Iliji S. izručio pušku nabijenu, a imao je dovoljno vremena i prilike odstraniti naboj iz puške; b) što predajuć pušku Iliji S. nije ovoga upozorio, da je puška nabijena, te ju je prema tomu Ilija S. morao držati praznom;

Digitized by Google

c) što se okrivljenik Miho M. nije brinuo za vrst prostorija, u kojih je Ilija S. pušku spremio.

No svi ovi nazori neimadu nikoje zakonsko uporište, te padaju sami od sebe; jer ad a) tim, što biva na čuvanje postavljena nabijena puška, nebiva učin prekršaja § 373 k. z. utemeljen, samo ako je poskrbljeno, da oružje bude — kako valja — spremljeno; ad b) uztvrdjena činjenica nije ničim ustanovljena, a sve kada bi i bila, nebi bila odlučnoga momenta; jer čim je Miho M. prema uvjeravanju Ilije S. mogao steći uvjerenje i umirenje, da je puška doista na sigurnu mjestu spremljena, nije on više mogao imati povoda, niti mu je trebalo posebice upozoriti Iliju S., da je puška nabijena. Ilije S. bila je dužnost i skrb ogledati pušku i odstraniti iz nje naboj, ako ju nije mogao spremiti onako, kako je to u § 373 k. z. propisano; ad c) izbor prostorija, u kojih je puška imala biti spravljena — kako je već ustanovljeno, može i mora se samomu Iliji S. u grieh upisati.

Iz svih ovih razloga razabire se, da uložena ništovnica nije na zakonu utemeljena, dosljedno tomu morala se odputiti.

Pr. L. Matasović.

D. Upravno.

Kako valja biljegovati pravni liek, kad viši sud potvrdi osudu odnosno odluku u glavnoj stvari, ali izreče preboj parbenih troškova?

H. K. podnese po odvj. dru. J. M. utok proti riešitbi kr. banskoga stola, kojom je odluka prvoga suda pto. smetanja posjeda potvrdjena ali izrečen preboj parbena troška. Ovaj podnesak providi biljegom od 2 for. 50 novč. a napis sa 15 novč.

Dr. M. dobi platežni nalog, da plati od premalo biljegovanog utoka u ime stalne pristojbe 2 for. 50 novč., a u ime povišene pristojbe 10 f., ukupno 12 for. 50 novč.

Proti tomu nalogu podnese dr. M. priziv tvrdeć, da je dostatno biljegovan utok — pošto odluke nisu suglasne, pošto je izrečen preboj parbenih troškova.

Financijalno ravnateljstvo zabaci priziv, jer da su osude (mjesto odluke) glede glavne stvari jednako glaseće, s toga da je trebalo utok providiti biljegevkom od 5 for.; što je po višem sudu izrečen preboj parb. troškova, to da se u obzir uzeti nemože.

I proti ovoj odluci uloži dr. M. priziv na kr. financ. upravno sudište, koje je rješitbom svojom pod br. 8639 prizivu udovoljilo, ter promjeniv odluku zagreb. kralj. „ugar.“ (sic!) financ. ravnateljstva od 22. ožujka 1888. br. 72504/87 i oprašťajuć prizivatelja od uplate odredilo, da se ista odpiše.

Digitized by Google

Razlozi: Ona odredba sadržana u prvoj alineji opazke 1. točke 12 stvar (?) 48/13 pristojbene tarife, polag koje se 1 primjerak priziva, upravljenog proti dvim glede glavne stvari jednako glasećim osudam, imade providiti dva puta tolikom biljegovkom, kolika pripada za prizive, upravljene proti osudam prvomolbenoga suda, nemože se glasom druge alineje pozvane opazke uporaviti tada, kada drugomolbena osuda glede glavne stvari, razumievajuć amo i kamate i parničke troškove, nije posvema suglasna, ma bio priziv naperen i proti onomu dielu obijuh osuda, koji je suglasan.

Pošto je predmet utoka sačinjavajuća odluka suda prve molbe odlukom banske table (sic!) pretrpila faktično u pogledu parničkih troškova promjenu, i pošto najamni (što je to?) prestanak parničkih troškova sa stanovišta biljegovne pristojbe od priziva podpada takodjer pod onaj obzir, kao što i sniženje ili povišenje parničkih troškova; konačno što je prizivatelj podnešeni treće molbeni utok faktično providio biljegom odgovarajućom biljegovnoj pristojbi osude (odluke): moralo se je, pošto nakon svega toga nepostoji slučaj biljegovne prikrate, u gornjem smislu odlučiti.* *Priobćio —ć.*

K § 431 g. p. p. Može li ovršni sekvestar za korist vjerovnika zahtievati, da vlastnik izprazni stan u svrhu, da ga što povoljnije unovči?

Tužitelj — sudbeno postavljeni sekvestar neke kuće — podigne proti vlastniku kuće tužbu i zahtievaše, da ovaj izprazni stan, za koji nije plaćao najamnine. Tuženik dopusti, da najamninu neplaća ali ujedno prigovori, da ga nemože nitko pritegnuti na plaćanje najamnine, jer da njemu pristoji podpuno pravo vlastnosti na kuću, u kojoj imade stan, za koji se od njega najamnina zahtieva.

Prvi sud odbije tužbu s razloga:

Tužitelj upire svoj tužbovni zahtiev na ustanovu § 296 o. s. r. = (§ 431 g. p. p.). Istina je doduše, da valjau sekvestar ima da upravlja sekvestrovanom stvarju tako, kako da za vjerovnike što više koristi donosila bude; no to se nemože tako daleko protegnuti ni uzeti, da bi sekvestar za postignuće te svrhe bio ovlašćen zadirati u stečena prava trećih osoba.

Kao što sekvestar u svrhu. da poluči viši prihod neke kuće, nije ovlašćen povisiti najamninu stanaru, koji je na stanovito vriema utanačio

* Ova rješitba ima nedvojbene praktične važnosti; nadamo se, da su druga riešenja istoga sudišta, koja se izdavaju na hrvatskom jeziku, korektnije hrvatski pisana, jer u ovoj ima debelih jezičnih pogriešaka. Mislimo pako, da toga nebi smelo biti; kao što god se u osudi upravnoga sudišta nebi smelo čitati, da je zagrebačko fin. ravnateljstvo ugarska oblast. Ured.

Digitized by Google

najamnu pogodbu s vlastnikom najamnoga objekta; isto tako i još manje bit će mu temeljem zakona dozvoljeno, te neće moći siliti vlastnika, da izprazni stan, u kojem ovaj kriepošću svojega prava vlastnosti stanuje. Da sekvestar iztisne vlastnika iz posjeda, morao bi se jačim pravom izkazati; ali on nije za zahtjev svoje tužbe naveo nikoji pravni naslov; jer § 296 o. s. z. ustanovljene su samo dužnosti sekvestra naprama vjerovnikom, odnosno naprama sudu, koji ga je takovim postavio. Tim što je ustanovljeno, kako i kojim načinom dužan je sekvestar upravljati sekvestrovanom stvarju, nije još stvoren pravni naslov, temeljem kojega bi on proti trećim osobam tužbe podizati mogao, a najmanje proti vlastniku.

Istina bog tužitelj posve pravo naglašuje, da je sekvestracija mandat. No punovlašćem mogu biti utemeljena samo prava i dužnosti izmedju punovlastitelja i punovlastnika, nipošto pako naprama trećim osobam, kakovom se u nazočnom slučaju kućevlastnik punim pravom smatrati mora. Ako vjerovnikom nepristoje stanovita prava proti trećim osobam, to je posve naravno, da oni tim manje mogu ta prava prenieti punovlašćem na sekvestra.

Prije svega moralo bi biti dokazano, da su vjerovnici zadobivenom sekvestracijom kuće postigli takodjer pravo dati izpražnjivati stan i prostorije, u kojih vlastnik stanuje. To medjutim nepostoji; jer po § 320 o. s. z. = (§ 480 g. p. p.) biva sekvestar samo ovlašćen i on može samo pobirati plodove na mjesto ovršenika kao vlastnika sekvestrovane kuće. Ti plodovi u predležećem slučaju jesu najamnine, koje je do sekvestracije vlastnik-ovršenik pobirao, nipošto pako i njegov stan. Na ovaj nepristoji vjerovnikom, a po njem ni sekvestru nikoje pravo, baš kao što im nepristoji nikoje pravo na pojedine stanove u sekvestrovanoj kući; ovi su sućanstvo, nikad plodovi sekvestrovane kuće. Kao što vjerovnici nemogu zahtievati za sebe stanove u sekvestrovanoj kući, ravno tako niti nemogu tražiti, da ovaj ili onaj stan izpražnjen bude.

Prizivni sud ukine osudu prvoga suda i udovolji zahtievu tužbe s razloga:

Sekvestracijom postizava se, da stvar budi pokretna budi nekretna biva oduzeta iz posjeda i uprave onoga, proti komu se ta odredba izposluje i nekomu trećemu predana, da ju posjeduje i s njom upravlja. Iz §§ 354 i 362 o. g. z. za vlastnika izviruća prava . . . „sućanstvom i koristmi neke stvari po volji raditi i svakoga inoga od toga izkjučiti; zatim: istom stvarju služiti se ili neslužiti, moći zatrti ju, prenieti svukoliku ili stranom na druge, ili odreć se je bezuvjetno t. j. ostaviti ju —“ bivaju dozvoljenom sekvestracijom ograničena i sekvestar prema svojoj dužnosti „da sekvestrovanom stvarju poput dobra gospodara upravlja i njenimi koristmi razpolaže u okviru,

Digitized by Google

ustanovljenu zakonom ili sudačkom odredbom" biva još ovlašćen i on može, ako mu prigodom uvoda u sekvestrovano dobro nije zajamčena mogućnost upravljati sekvestrovanim objektom, ili ako bi ga vlastnik u upravljanju priečio, — tužbom zahtievati, da mu sekvestrovani predmet bude izručen u posjed i u upravu; za što sve netemelji se naslov na propisu § 296 o. s. r., kojim su dužnosti sekvestra opredieljene, nego na sudačkoj rješitbi (§ 424 o. g. z.), kojom biva sekvestracija dozvoljena i njom vlastnikovo pravo porabe stegnuto.

Na tuženički previd ukine c. kr. vrhovno sudište drugomolbenu osudu i uzpostavi onu prvoga suda s razloga: Osobnom porabom — kako ju ovršenik za dozvoljene sekvestracije u običajnih granicah uživa na dobru sekvestrovanom, — nemogu se smatrati plodovi, koji bivaju birani i koji jedino mogu biti predmetom sekvestracije: prema čemu niti se nemože uzeti, da bi vlastnik, nastavljajuć osobnu porabu, priečio sekvestra u upravljanju dobrom sekvestrovanim, što kada bi postojalo, bila bi se imala potražiti zaštita u sudca, koj je ovrhu dozvolio; pravni naslov, da ovršenik-tuženik u priepornim prostorijam stanovati može, temelji se na pravu vlastnosti, a izvršivanje ovoga nebiva sekvestracijom ukinuto, nego samo sužено u mjeri zakonom propisanoj; napokon manjka tužitelju kao i vjerovnikom, u kojih ime i interesu onaj radi, svaki privatno-pravni naslov za tužbovni zahtiev: da bi vlastnik bio obvezan u korist vjerovnika svojih prieporni stan izprazniti.

Pr. L. Matasović.

VIESTNIK.

(Društvene viesti.) Upravni odbor pravničkoga družtva imao je 11. siečnja o. g. sjednicu, u kojoj je blagajnik izviestio o stanju imovine družtvene u g. 1889., predložio račune za rečenu godinu, te je ustanovljen proračun za tekuću godinu 1890. Tajnik je pročitao izvješće o radu odborovu u minuloj godini. Izvještaj blagajnikov i tajnikov izniet će se pred glavnu skupštinu, koja je urečena na 22. veljače t. g., a ujedno napose s imenikom družtvenih članova štampati i članovom družtva dostaviti.

Pravničkomu družtvu pristupljuju kao *novi* članovi za god. 1890. sliedeća gg.: *Kovačić* Karlo, c. kr. prislušnik u Bišću; dr. *Lenac* Rikardo, odvj. perovodja na Rieci; *Nemec* Konrad, prislušnik u Varaždinu; dr. *Trinajstić* Dinko, odvjet. perovodja na Krku (Veglia); dr. *Fischer* Josip, odvjetnik u Mostaru.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva držana je bila 20. siečnja o. g.; u njoj je čitao kr. j. r. prof. sveučil. g. dr. Al. pl. *Bresztyenszky* svoje „primjetbe k osnovi zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda". Skupština je bila prilično posjećena. Moramo ipak reći, kako smo se pouzdano nadali, da će članovi baš u ovu skupštinu doći u mnogo većem broju, jer je profesor-stručnjak podvrgao kritici osnovu zakona skroz praktičnoga domašaja, koja će do skora doći pred sabor naš, i o kojoj se dade misliti, da će sve *praktične*

Digitized by Google

pravnike zanimati. — Ako se budu skupštine slabo posjećivale, uzalud odboru trud, da što češće priredi ovakih sastanaka.

(Umrli.) 24. o. m. preminu Franjo pl. *Žigrović*, umirovljeni hrvatski podkancelar i dvorski savjetnik, vitez reda željezne krune III. razreda, u 76. godini. Pokojnik se je već kao mlad čovjek izticao iskrenim rodoljubjem te ozbiljnim shvaćanjem javnih dužnosti. On je bio posljednji protonotar kraljestva hrvatskoga, bivši izabran za tu čast g. 1848.; služio je kod banske vlade, a kasnije kod c. kr. namjestničtva u Beču, a ustrojenjem hrvatske dvorske kancelarije god. 1861. postane podkancelarom. Do smrti zagrevalo ga čisto rodoljubje; bavio se mnogo hrvatskom knjigom; bijaše članom upravnoga odbora pravničkoga družtva; preveo je na hrvatski jezik Pauly-ev „Urbar", što ga je izdalo pravničko družtvo; napisao je „Ueber das Verhältniss Croatiens zu Ungarn" (1846); „Ueber das Selbstbestimmungsrecht Croatiens zu Ungarn" (1865.); „O samosvojnih pravih i pravicah". Hrvatski narod neće zaboraviti zasluga ni vrlina Franje pl. Žigrovića, koga sahranismo u „ilirskoj arkadi". — Dva dana prije t. j. 22. siečnja preminuo je nakon duge bolesti Aleksander pl. *Fodroczy*, viećnik kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice, c. kr. komornik, itd. u 63. godini života. Pokojnik u godinah 1850. bio je odvjetnikom, kasnije kroz više godina predsjednikom bivšega žup. sudb. stola u Križevcih, g. 1875. bje imenovau velikim županom županije riečke, a pred tri godine viećnikom kr. stola sedmorice. Pokojnik, čestit hrvatski patriota, radio je i živo se zanimao za boljak naroda svoga. Sudačko svoje zvanje vršio je sdušno. Pokoj njegovoj duši. — U Zemunu umre 31. prosinca prošle godine dr Petar *Mihajlović*, odvjetnik, u 56. godini života. — 30. prosinca prošle godine umre u Beču Karlo barun *Haerdtl* u 72. godini života. Pokojnik je kroz mnogo godina bio predsjednikom dolnjo-austrijske odvjetničke komore; kao odvjetnik dostao se velika ugleda i poštovanja; sudjelovao je živo kod izradjivanja nekih novijih pravosudnih zakona, imenito kod izradjivanja osnove novoga k. z.

(Sudb. stol u Vukovaru.) Zagrebačke novine doniele su onomadne viest, da će se u Vukovaru opet podignuti sudb. stol, da se tako odvali jedan dio posala od kr. sudb. stolova u Osieku i Mitrovici.

(Odvjetnik Munckel u Berlinu) preuzme nedavno obranu obtuženoga, koji je, da ga ostave slobodna, položio kauciju od 40.000 maraka. Obtuženoga odsude; nu usljed priziva njegovoga bje ona osuda dokinuta i odredjena nova rasprava; poslje ove druge rasprave bješe obtuženi osudom odriešen. Branitelj predloži, da se kaucija vrati obtuženom; tomu odupre se državni odvjetnik, jer da osuda nije još pravomoćna, i da će on od svoje strane predložiti, da se ova osuda dokine. Sud pronadje ovo mišljenje temeljitim te odbije predlog, da se kaucija vrati; tim kao da je stvar svršena. Ali neće tako branitelj Munckel, on ustane još jedan put, zamoli da mu dozvole govoriti, pa tad predloži, da njegovoga klienta *zatvore*, a kauciju, položenu da ga ostave na slobodi, neka mu vrate. Ovaj predlog zatjera sud u očevidnu nepriliku; jer borme čovjeka riešenoga od obtužbe nemože pridržati u zatvoru kao sumnjiva, da je počinio delikt, od česa je baš malo prije proglašen nevinim; a s druge strane ne može se uzkratiti povratak kaucije, ako neima razloga, da se obtuženi zatvori. Nakon duga i svestrana viećanja odluči sud, da se kaucija povrati, ali se pri riešenju netakne predloga, da se obtuženi pridrži u zatvoru.

Digitized by Google

Književne viesti.

God. 1890. izlaze sliedeci *slavenski* pravnički časopisi:

1. „*Slovenski Pravnik*“. God. VI. Izdaje ga družtvo „Pravnik“ u Ljubljani, a uredjuju: dr. Fran *Papeš* i dr. Danilo *Majaron*. Izlazi jedan put na mjesec, i to svakoga 15.; članovi družtva dobivaju ga bezplatno, a za nečlanove stoji na godinu 4 for.

2. *Juridičko Spisanie*. Bugarski časopis. Izdavaju i uredjuju: P. V. *Dančov*, Georgi *Zgurev* i A. *Kableškov*. Izlazi na mjesec jedan put u Sofiji. Ciena: za Bugarsku 10, a za inozemstvo 12 leva (franaka).

3. „*Právník*“ (češki), časopis věnovaný vědě právni i státni. Izdaje ga Právnická Jednota u Pragu, a uredjuju: dr. Juraj *Prášak* i dr. Josip *Stupecky*. Izlazi dva puta svakoga mjeseca, svaki put na dva štampana tabaka. Ciena za članove Právnicke Jednote 4 for. 80 novč. na godinu; za nečlanove 6 for.

4. *Przegląd sądowy i administracyjny* (poljski). Redaktor dr. Ernest *Till*, profesor i odvjetnik; uz sudjelovanje profesora sveučilišta krakovskoga i lavovskoga i praktičnih pravnika. — Godina petnaesta. Izlazi jedan put na mjesec u svežčićih od pet štampanih araka. Ciena za Lavov 6 f., izvan Lavova 7 f.

5. *Pravnik* (poljski). Organ poljskoga pravničkoga družtva. Izdaje i uredjuje: dr. Ignacy Szezęsny *Czemeryński*. God. 21. Izlazi u Lavovu svake subote na jednom arku. Ciena: za Lavov 6 fr., izvan Lavova 6 f. 50 n. na godinu.

6. *Časopis Pravniča* (ruski). Mjesečnik. God. II. Izlazi u Lavovu; izdavaju ga: dr. Kost. *Levickij*, dr. Anton *Gorbačevskij* i dr. Evgenii *Olesnickij*. Ciena na godinu 3 for.

7. U *Rusiji* izlaze: a) u Moskvi: *Juridičejski Věstnik*, što ga izdaje pravničko družtvo moskovsko; a u Petrogradu „*Žurnal graždanskago i ugolovnago prava*“, koje izdaje pravničko družtvo u Petrogradu.

A. Rušnov: Obći gradjanski zakonik I. Nasljedno pravo. I. sveščić Zagreb 1889. Nakladom akadem. knjižare Kugli i Deutsch. Mi ćemo donieti ob ovom djelu g. viećnika Rušnova posebnu ocjenu.

N. Dučić, arhimandrita: Primjetbe na projekat zakona o crkvenskim vlastima istočne pravoslavne crkve u kraljevini Srbiji. Beograd 1889. Stoji 50 p. d. Ova liepim jezikom pisana brošurica, koju je zaista vredno pročitati, sadržaje sliedeće: Pismo g. mitropolitu Mihailu o zakonskom projektu o crkvenskim vlastima. Nekoliko riječi o prvom i drugom projektu. — Primjetbe na prvi projekat. — Pismo g. mitropolitu Mihailu o zakonskom projektu o nižoj i višoj bogosloviji.

— Карабеговъ А. Реформа судебныхъ установъ въ связи съ современнымъ состояніемъ правосудія. С.-Петербургъ 1889.

— Шимановскій М. Новый законъ о преобразованіи мѣстныхъ крестьянскихъ учрежденій и судебной части Имперіи. 1889.

— Сборникъ гражданскихъ законовъ улож А. Гожевъ и И. Цвѣтковъ. С.-Петербургъ 1886 и 1889,

Prof. dr. Wladislaw Abraham. Początki prava patronatu w Polšce, Lwów 1889. (Odbitek z czasopisma „Przegląd sądowy i administracyjny“).

Digitized by Google

Na ubavjest.

Ovim brojem zalazi Mjesečnik u **šestnaestu** godinu.

Kao do sada tako će i u buduće neumorno raditi oko svoga zadatka; a gledat će, da bude u ovoj godini u većoj mjeri obradjivana i upravna struka; zato molimo gg. teoretike i praktike, da nam budu u pomoć priobćivajuć teoretičkih rasprava i praktičnih slučajeva, zasjecajućih osobito u granu uprave nutarnje i financijalne.

Mjesečnik izlazi jedan put na mjesec, najmanje na tri štampana tabaka. Članovom pravničkoga družtva šalje se bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 f., na pó godine 4 f. — Slušaocem pravo- i državoslovnih nauka na sveučilištih daje se za polovicu ciene za predplatnike ustanovljene, t. j. za 4 f. na godinu, 2 f. na pó godine. — Tko pristupi pravničkomu družtvu kao član, dobiva starije godišnjake, u koliko ima podpunih otisaka, za 4 for. godišnjak.

Članci i drugi sastavci, štampani u Mjesečniku, nagradjuju se, i to jedan štampani tabak originalne radnje po 20 for., praktičnih slučajeva štampani arak po 15 f., a prevoda, računajuć ovamo i prevedene praktične slučajeve, arak po 10 f. av.

Prinos članova i predplata šalje se blagajniku pravničkoga družtva, gosp. kr. sveučilištnomu profesoru dru. Josipu Pliveriću; rukopisi pako uredničtvu Mjesečnika.

Sve reklamacije sbog neprimljenih pojedinih brojeva neka se u otvorenom pismu dostavljavaju uredničtvu.

Uredničtvo Mjesečnika.

Digitized by Google

Glavna skupština pravničkoga družtva

bit će 22. veljače t. g. u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi s ovim dnevnim redom:

a) godišnje izvješće upravnoga odbora; predlaganje godišnjega računa o družtvenoj imovini skupa s izvješćem izabranih u posljednoj glavnoj skupštini pregledatelja za taj račun;

b) izbor dvojice pregledatelja i dvojice zamienika za ispitanje godišnjega računa, koji im se imade dostaviti najkasnje 14 dana prije glavne skupštine;

c) predlaganje i odobrenje proračuna za sliedeću družtvenu godinu;

d) izbor predsjednika upravnoga odbora. (§ 17 pravila).

Opazka. Da se zaključci valjano stvarati uzmognu, treba da je u skupštini najmanje 20 članova prisutno.

Upravni odbor prav. družtva.

Odvjetnički perovodja.

Za jednu odvjetničku pisarnu *u zaposjednutim zemljama* traži se *perovodja* (*koncipient*), koji je *njemačkomu* i *hrvatskomu* jeziku vješt.

Pobliže kod uredničtva ovoga lista.

Digitized by Google

Svojstva dosadanjih sustava u kaz. tiskovnih predmetih, izražena u nekih zakonarstvih.

Pravno-povjestna prouka odvjet. dra. Vl. Pappafave.

Tisak, ta plemenita umjetnost, koja po riečih Ljudevita XII., íma više božanstvena no ljudskog[1], i u velike je dopriniela, da sredovječne tmine razprši, da praznovjerju podignute oltare sruši, da kumire predsudâ razkrši i da razlomi lance, što no sapinjahu ljudsku misao, — nije dugo prošlo odkad se tomu čudnovatnom sredstvu razprostranjenja misli shvatila moć, pa su ga već podvrgli predhodnomu pregledu, biva prosudi (censuri).

Prvo djelo, koje se uz predhodnu prosudu tiskalo, izišlo je u Koloniji (Köln) 1475. pod naslovom: Wilhelmi episcopi Lugdunensis Summa de virtutibus, — impressum per Henricum Quentel.

[1] „Pour la considération du grand bien qui est advenu en notre royaume au moyen de l'art et science de l'impression, l'inventation de laquelle semble être plus divine qu'humaine, laquelle, grâce à Dieu, a été trouvée et inventée de notre temps". Louis XII., Déclaration de Blois du 13 Avril 1513. — O izumu tiska pisahu: Amati, Ricerche storico-critiche sulle origini, scoperte, invenzioni e perfezionamenti fatti nelle arti e nelle scienze; De Rossi, Origine della stampa; Besso, Le grandi invenzioni antiche e moderne; Orlandi: Sulla origine e sui progressi della stampa; Micheletti, Presagi scientifici sull'arte della stampa; Mazzucotelli, L'arte del Guttenberg, ossia la stampa; Carini, Dell'arta tipografica; Clerico, Della origine della stampa in Italia; Ottino, La libreria e la tipografia in Italia; Chasles, Les origines de la presse (Revue des deux mondes, 15. siečnja 1843); Falkenstein, Geschichte der Buchdruckerkunst in ihrer Entstehung und Ausbildung; La Serna, Dictionnaire bibliographique choisi du XV siécle, knj. I; Tonelli, Sunto storico sull'origine della stampa; Lichtenberger, Initia thypograph. illustr.; Natolini, Intorno l'arte della stampa; Requeno, Osservazioni sulla chirotipografia; Bertan, La invenzione della stampa a tipo mobile fuso rivendicata all'Italia; Giliberti, Studi storici sula tipografia; Tiraboschi, Hatin, Caracciolo, Leclerc, Minolfi, Prarolan, Labus, Crapelet, Logoteta, Piota, Gebé, Baldamo, Winckler, Hartzenbusch, itd.

Digitized by Google

God. 1485. vidimo, gdje nadbiskup u Mainzu (Moguncija) naredjuje tiskovnu prosudu (censuru), da zaprieči pogrešne prevode svetih teksta. „Uzprkos — piše nadbiskup u dotičnoj naredbi — lahkoći, što je božanstvena umjetnost tiska podala stečenju znanosti, našlo se, da ovaj izum neki zlorabe i na štetu čovječjeg roda upotrebljuju, što mu je bilo namienjeno na nauk. I odista s latinskoga se prevadjaju na njemački i u narod unatoč vjerozakonu razdavaju knjige o vjerozakonskih dužnostih i naucih; a neki dotjeraše smjelost do toga, da nesklapno tumače crkvene zakone, odnoseće se na toli težku znanost, koja je dostatna, da zabavi cieli život najučenijeg muža. Htjelo bi se, da naš njemački jezik može izrazit, što veliki spisatelji grčki i latinski napisaše o dubokih tajnah kršćanske znanosti i znanosti u obće! To se ne da; te su oni prisiljeni, da nove rieči skuju ili da stare u pogrešnom smislu rabe: opasno to sredstvo, osobito kad se radi o svetom pismu. Tko bi vjerovao, da će ljudi, znanosti nevješti i žene, u čije ruke takovi prevodi mogu pasti, znati iznaći pravi smisao evangjela i poslanica sv. Pavla? Tim manje pako mogu se upuštat u pitanja, koja su i medju katoličkimi spisatelji povodom tankim razpravam. Ele, pošto je ovu umjetnost Gutenberg, smije se reći, uprav božjom pomoći u Mogunciji odkrio[2], a mi ju moramo poštovati: to svakomu strogo zabranjujemo, da na njemački prevede ili u sviet razturi ikakvu knjigu o kom god predmetu s latinskog, grčkog ili drugog jezika prevedenu, nego li budu takovi prevodi prije tiskanja i prije no se dadu na prodaju, odobreni po četvorici niže imenovanih

[2] Izpod kipa Ivanu Gutenbergu u Mogunciji podignuta 1837. čita se:
„Artem quae Grecos latuit, latuitque Latinos,
Germani solers extudit ingenium.
Nunc quidquid veteres sapiunt, sapiuntque recentes,
Non sibi, sed populis omnibus id sapiunt".
Životopisnih o Gutenbergu crta naći je u djelih: Faccio, Notizie storico-tipografiche di Gutenberg, Fust e Schöffer, primi inventori della stampa; Tonelli, Cenni storici sull'origine della stampa e sull'artefice che primo fece uso dei caratteri sciolti e fusi; Denis, Pinçon et Martonne, Nouveau manuel de bibliographie universelle; u knjižici nepoznatog spisatelja „Cenni sull' invenzione della stampa e inaugarazione delle statue di Gutenberg in Magonza e Strasburgo"; te u djelih Vernazze, Castelli-a, Amati-a, Boni-a, Galeotti-a, Pellegrini-a, Sardini-a, Gussaya, itd.

Digitized by Google

naučitelja; kazan tomu: izobćenje, zapljena knjigâ i globa od sto zlatnih forinta našoj blagajni u korist".

Izdavanje knjiga, koje sadržavahu nauka po crkvi prosudjenih krivimi, bilo je uzrokom, eda bi se tomu stalo na put, da jednom posreduje sama vlast pape Aleksandra VI., koga je smatrati zasnovateljem duhovne prosude. Znajuć, „da se mnoge škodne knjige tiskaju u raznih stranah svieta, navlastito u pokrajinah Kolonjskoj, Moguntskoj, Trevirskoj i Djevinskoj (Magdeburg)", zabrani tiskarom rečenih pokrajina, da nikakovih knjiga ne tiskaju bez dozvole nadbiskupâ, koji bi razvidjali, da li u knjigi, što kane izdat, ima izraza pravoj vjeri protivnih, bezbožnih ili sablaznivih.

Pečatnica od 4. svibnja 1515. ustanovi, da u svih državah kršćanskoga svieta nijedna se knjiga nema tiskati bez predhodne povlasti biskupâ i vjerosudaca „ne id quod in Dei gloriam et fidei argumentum ac bonarum artium propagationem salubriter est inventum, in contrarium convertatur, ac Christi fidelium saluti detrimentum pariat . . . . . ne de caetero cum bonis seminibus spinae coalescant, vel medicinis venena intermisceantur".

Pio IV. pak pečatnicom od 24. ožujka 1564. proglasi pravila tridentinskim saborom ustanovljena o tisku i o zabrani knjigâ, uz imenik osudjenih djela (Index Tridentinus). A pó vieka zatim Pavao V. stvori Congregatio Indicis, koja je služila pravilom i podsudnost imala u kršćanskih državah, i kojoj ini pape, naime Aleksander VII. i Benedikt XIV. preinačiše sastav.

Crkvenoj pridružila se i gradjanska vlast, da slobodu tiska, što se ikad može, stegne.

U Njemačkoj censura (prosuda) se pod Karlom V. ukorjenila kao nikad prije. Odlukom špirskog (Spayer) sabora god. 1529. prosuda se poprimila osnovnim načelom u zakonarstvu i razvila na dalje odlukom augsburskog sabora 1530. te naredbami od 1541., 1548. itd., kojimi se najstrožija prosuda naložila, da ništa katoličkoj crkvi i zakonom carevine protivna ne bude tiskano. „Mi hoćemo — glasila je stara naredba — da svaki tiskar i knjižar, prije no otvori svoje skladište ili dućan, i prije no koju

Digitized by Google

knjigu s njega proda, prikaže (nadzornikom knjižarâ) imenik svojih knjiga i da povlast o njihovom tiskanju opravda".

Zakoni tisak stežući postadoše sve to oštriji, kad je nadošao razkol, taj provalni i neobuzdivi vjerski pokret, ili nasrtač i dušman osudjenim vjerovanjim i zavjetom, koji se što silom, što milom dao na propovjedanje i na sabiranje pristašâ.

Naredbom od 11. prosinca 1570. sabora u Spayeru odlučilo se, da tiskarnâ ne smije biti no u njekih gradovih, gdje se prosuda mogla lakše vršiti; a redarstvenom naredbom god. 1577. i riešitbom od 15. ožujka g. 1608. cara Rudolfa II. izdalo se inih uzprežnih propisa.

Ovi propisi dadoše povoda književnomu kriomčarenju i potajnim tiskarnam, pa i tomu, da naredbe o tisku nisu uvjek strogo uporavljali ni oni, kojim bijaše povjereno izvršenje njihovo; kao što ističu opomene i pobude u uvodu navedenih naredba sadržane.

Carskom odlukom od 14. kolovoza 1715. zabranilo se opet, uz ostala, razširivanje nauka državnomu vladanju i temeljem svetog rimskog carstva protivnih.

Od 10. lipnja 1815. do 1848. političke obstojnosti Njemačke, sastojeće od saveza država, bijahu uredjene saveznim saborom (Bundes-Versammlung). Ovaj, od koga potekoše mnoge natražnjačke providbe, odlukom 20. rujna g. 1819. prihvaćenom podvrgne prosudi u svih 28 saveznih država ne samo pisma, što bi se izdala u obliku dnevnih listova ili u svezcih, već i svako pismo, koje bi u obsegu nadmašilo dvadeset tabaka; izjavi nekriepostnimi zakone tada u pojedinih državah obstojeće; prisvoji sebi oblast, da tiskopise uništi, i urednikom uništenih povremenih tiskopisa zabrani, da novih uredjuju za pet godina.

No pošto se danomice sve to veća i obćenitija pojavljala težnja za slobodnijom uredbom, savezni sabor, potican opet zgodami nadošlimi usljed francuzkoga prevrata 1848., dana 3. ožujka iste godine prizna slobodu tiska, koju zatim potvrdi čl. 4. ustava za carevinu od 21. prosinca 1848., koj ukine censuru i ine slične odredbe i proglasi porotu nadležnom za prosudjivanje tiskovnih delikta.

Digitized by Google

U Francuzkoj, nakon prvog iznenadka i sućuti prama divnom izumu, tisak bio je podvržen prosudi kao i u Njemačkoj. Strogost kazne, ustanovljena za prekršaje tiskovne, doprla je do okrutnosti.

Heinrik II., izrokom potvrdjenim izjavom 1553., naredi ništa manje no smrtnu kaznu proti svakomu tiskaru, knjižaru ili pojedincu, koji bi tiskao, prodavao ili razdavao kakovo djelo bez predhodne formalne dozvole, i za krieposti baš tog izroka bijahu u Parizu osudjeni na smrt neki trgovci iz Žinevre, koji bijahu unieli kalvinističkih molitvenika.

Moulinska naredba ukine smrtnu kaznu u navedenom predmetu, no ipak, po moćnom uplivu stožernika Richelieu-a, bila je uzpostavljena glede spisatelja djelâ proti vjerozakonu i državnim poslovom, pa tek 1728. zamienjena trlicom i galijom.

Za vladanja Ljudevita XV. izdao se 1723. tiskovni pravilnik, koji je svakomu neknjižaru pod prietnjom ogromnih globa zabranio, da tu trgovinu tjera; pa 1767. izjava, koja je postala okrutnom proti potajnim tiskarnam i pretežkih je kazna zaprietila zlodjelom, toli neizvjestno označenim, da se sve ostavljalo samovolji sudaca o vladi zavisnih.

U Italiji prvi je propis, što ga nalazimo glede tiska, Parte[3] od 29. siečnja 1526. vieća desetorice mletačke republike, koja je naredjivala svakomu tiskaru, da si pribavi predhodnu dozvolu vieća za izdavanje ma kakva djela. Takova je dozvola morala biti „njihovom rukom podpisana, pokle će to djelo pregledati dvojica, što će predstojnici odredit, da ga razvide i prouče i da svoje mnenje in scriptis cum juramento iznesu, pod prietnjom gubitka tiskanih djela".

A pošto je zloporabâ sve jednako bilo, rečeno vieće zaprieti kaznom od petdeset mletačkih dukata tiskarom, koji bi bez dozvole radili i naredi, da si dozvolu izhode i prodavaoci protuhe, „te ne budu na Rialtu bičevani i u tamnicu na šest mjeseci zatvoreni".

[3] Tako se zvahu neki zakoni mletačke republike, jer bi im se u odredbenom dielu čitale uviek obične rieči: „L'andarà Parte", biva „bit će glasovano".

Digitized by Google

U uvodu tomu propisu naznačivahu mu se razlozi: „tiskari i dućandjije postadoše u ovom gradu tako razuzdani, da, ne obaziruć se na malu kaznu, tiskaju i etiam javno prodavaju knjige i djela inudje tiskanih, kojih mnoga su protivna poštovanju prama Gospodinu Bogu i kršćanskoj vjeri; a mnoga jako bezsramna, a to toli zlim izgledom i obćenitom sablazni, koli je svakomu poznato".

Udovoljiv uplivu vremena, mletačka republika pusti, da se vjerosud u njoj udomi. Sa Parte, prihvaćenom u vieću 9. veljače 1558., zabranilo se, da se knjige dignu s carinare a da se prije vjerosudu ne dostave pokazke; a 1562., po odluci poglavarstva reformatorâ paduanskog nauka, komu bijaše povjeren posao o knjigah i tiskopisih, odredio se otac vjerosudac, koji će pregledavat knjige.

Prosuda knjigâ nije ipak vjerosudu bila doznačena kao vlastito preimućtvo, no kao prosta odredba gradjanske vlasti, koja ga je mogla opet oduzeti i opozvati, što je kasnije i učinila.

Zaslužuje spomena pače sliedeća diplomatička isprava, koja bilježi pravo doba, kad je mletačka republika došla na taj opoziv; izprava to sastojeća u odgovoru na dvie spomenice papinskog poslanika, kojimi je prosvjedovao proti imenovanju svjetovnjaka kao preglednika knjigâ mjesto otca vjerosudca, koj je tu službu odprije obavljao:

„Dne 13. rujna 1766. riešilo se u molbeničkom vieću: „Da jedan redoviti bilježnik duždeve pisarnice podje večeras pragospodinu papinu poslaniku proštiti i u prepisu izručiti što sliedi:

„Prepoštovani pragospodine. Čustvom podpunog poštovanja i sinovljeva poklonstva primismo dojave sadržane u dvie spomenice V. P. G. od 2. svibnja i 22. srpnja pr., što nam prikazaste u papino ime, o uznemirivanju Njegove Svetosti porad riešanja od 3. kolovoza prošaste god. 1765., kojim se postavio novi preglednik knjiga, što se u gradu Mletcih i u našoj državi tiskaju.

„Ipak, pošto je staro vieće (vieće starih) naredilo, da pomenutu odluku učeni, pošteni i vjerni ljudi iz nova svestrano prouče, ujedno sa pismom nam priposlanim prvom rečenih spomenica, i pokle je razloge toj odluci pomnjivo razmatralo, ono ne nalazi, da se mora što obnoviti, ni preinačiti što se opreznimi proukami i zrelim naumom odredilo.

Digitized by Google

„Osoba za pregledbu knjiga odredjena nije bila nametnuta, no odredjena po svjetovnom vladaocu onim istim razlogom, istim naslovom i istimi temelji, s kojih je 1562., po riešenju tadanjeg poglavara reformatorâ Padnanskog nauka, bio opredieljen ondašnji otac vjerosudac.

„Htjedne li Njegova Svetost svojim najčistijim i pravičnim sudom ovaj posao opet razmatrati, staro vieće je uvjereno, da će sama uviditi, kako otci vjerosudci po samoj javnoj vlasti na takovo zvanje pozvani, ne vrše ga kao redovitu zadaću svetomu vjerosudnom uredu pripadajuću, no kao prosto i puko odredničtvo još tada po republici naredjeno, nezavisno o svakom ugovoru sa predšastnici sv. Otca.

„Je li staro vieće dakle iz svojih pravednih razloga moralo odredit toga umna, poštena i vriedna na pregledbu knjiga, koje će se u našem gradu i državi tiskati, ono je to učinilo krieposti naslova i prava, koje ga bez ikakve sumnje ide i uvjek je vršilo u pogledu tiska, koj je čisto svjetovni predmet, odkad se ovdje uveo a i na primjeru onoga, što se i u inih katoličkih državah i predjelih radi".

U Napulju za vladanja Filipa II. izdan bje izrok 20. ožujka 1586., koji je odredjivao, „da nitko iz kraljevine ili u njoj nastanjen ne smije unutri ili van nje, u nikakvom mjestu, dat tiskati koje god djelo, odprije po našem nalogu nepregledano, bez naše dozvole in scriptis obtentae, pod kaznom, i to: za vlastelina izgonom na dvie godine, a za prostaka kaznom galije!

Vladarica Christiana, Francuzkinja, proglasila je u Sardinskih državah izrok 9. siečnja 1648., koj je branio „svakomu, da odsele, bud u Turinu, bud u kom god drugom gradu il zemlji ovih država tiska ili dade tiskati koju knjigu ili pismo, ako prije nije zadobio pismene dozvole našeg preslavnog velikog pečatnika, izim one crkvenog starešine; i tim suviše, da na prvom listu knjiga i inih djela, što će tiskati, bude naznačeno pravo ime, prezime i rodno mjesto spisatelja. A to pod kaznom života, okrom kazne gubitka knjigâ.

U Toskani izišao je 28. ožujka 1743. izrok velikoga vojvode Franje III., koji je medju ostalom odredjivao što sliedi:

„I. Svakoj osobi, ma koje časti i staleža bila, zabranjujemo, da uvede i prodaje ili razglasi knjiga vjerozakonu i ćudoredju protivnih, i da o sebi il tudjim posredstvom, pod ikakovom izlikom ili imenom tiska ili utišti ikakvi list ni tiskom, ni rukom, bio tiskopisan ili urezban, bez predhodne pismene dozvole našega državnoga vieća u Firenci, ili onoga,

Digitized by Google

koje izričnо bude u tu svrhu odredjeno u inih mjestih naših država, gdje obstoji tiskarna.

„IV. Tko bi htio taj zanat zakonito tjerat, dužan je naznačiti svoje ime, odabranu kažu i mjesto svomu dućanu; glavna dućanska vrata imadu gledati na javnu cestu, koja imadu biti uvjek otvorena kao što ona ostalih dućana; a ulaz kroz nje da je uviek slobodan; a bude li drugih pridodanih soba, iz njih da se ulazi u javni dućan, ne inače. Neka dade ubilježen broj tisaka, što će imat i tiskani, vlastoručno podpisani ogled svijuh svakovrstnih pismena, što će držat, razlučenih pravim umjetničkim nazivom, obuhvativ i napisna slova i svaku abecedu, koja bi se prigodom uredovne obrane mogla strogo uzeti obćenitim imenom pismenâ.

„VII. Ako bi u čem promienio koji oblik ili kakvi već ubilježeni prodao, neka to namah prijavi sudu; inače u svakom možebitnom slučaju smatrat će se kao da ga još posjeduje.

„VIII. Ako bi novih abeceda stekao, ili stare već ubilježene zamienio novimi, neka i o njih, polag načela, prikaže ogled prije nego ih počme rabiti, i prije još nego ih prenese ili u svom dućanu namjesti.

„XVIII. Tko bi se pak usudio prekršiti ovu našu volju tiskanjem bez predhodne dozvole, koja se dozvola ima izhoditi propisanim načinom: ako li je dotičnik dućanski starešina ili poslovač, koj bi naredio ili dopustio tiskanje, neka se kazni gubitkom djela ili inih tiskovnih ili utištenih listova, koliko ih god bilo na broju, te mu uzkrati, da ne smije ni sam, ni tudjim posredstvom držati i tjerati tiskarnu, kako se nam svidi, i suviše ima platit globe pet stotina škuda; bude li pak slagar pismena, koji bi to znajuć izradio, njega je tri puta javno uzdrmati konopom; a razumie se, da to znanje bude dokazano te se izvrši kazna, man da nebi nadvladao dokaz, da ga je starešina ili poslovač dućanski prevario, pokle je njegova uvjerit se, da li na dnu matici, što ju slaga, stoji potrebita dozvola.

„XIX. A da se iznadje, da je uzprkos zakonu tiskana knjiga ili utišteni list protivan vjerozakonu ili ćudoredju, neka ga krvnik javno spali; spisatelj neka izgubi javne časti i službe, što bi vršio, i kazni globom od tisuću škuda, koja kazna može ići sve dalje do uklopno galije; a slagar pismen nek se kazni, osim što na tri uzdrme konopom, na pet godina galije.

„XX. A pošto mi hoćemo, da oštrinom kazne izkorenimo zlorabu od nekog doba nastalu o tiskanju i razpačavanju pod raznimi izlikami rugopisâ proti različitim osobam, javljamo, da svi ovovrstni sastavci, koji bi sadržavali uvriedu ili pogrdu, premda napisani kao odgovor i pod imenom novina, bilježaka, pripovjedka i književnih spomenica nadnevkom iz drugih zemalja, i premda uvršteni pod kojom god izlikom u kakvo

Digitized by Google

drugo djelo, makar da osobe i nisu izrično imenovane, ali bi se sa sobstvenih okolnosti ili s upotrebljenih izraza mogle pogoditi, — imaju se smatrat knjigami vjerozakon i čudoredje vriedjajućimi, te je postupat na izvršenje kazne u predjašnjem paragrafu propisane.

„XXI. A da se dokaže, da takove knjige, što ih spomenusmo u dva predjašnja članka, bijahu tiskane gdje vani i ne bi im se znao spisatelj, tada unositelji, prodavatelji i koji bi ih kako inu drago razdavali ili naglasivali, uzimaju se kao pravi spisatelji, te se proti njim može postupati sa svom oštrinom zakonâ, dok ne imenuju nalazive ili stavne osobe, od kojih su ih primili, ili ne iznesu stroga dokaza o nevinom neznanju, u kom jedinom slučaju sudac smije odustat od redovite kazne".

Zakoni malo različni od ovoga, koj nam pruža pravi pojam o žalostnoj onoj dobi, bijahu i u inih talijanskih državah proglašeni i kriepostni sve do francuzkog prevrata 1789.

I Englezka, sadanje utočište slobode, nije se razlikovala od ostalih država; dapače, osobito za Tudorâ, prestrogih je propisa izdala o tiskovnih zlorabah.

Nije smielo biti knjižarâ izvan prestolnice i sjedišta dvajuh glasovitih sveučilišta, oksfordskog i kembridžkog (Cambridge). Bedarstvo pak osobito je zlosrdno nadziralo prodaju knjigâ i strogih je premetačina izvadjalo i po privatnih kućah, ne bi li zabranjenih izdavanja odkrilo. Svako je izdanje moralo proći pod prosudu londonskog biskupa i kanterberijskog nadbiskupa, a uvedba knjiga po moru bijaše zabranjena. Prekršaji bi se kaznili zatvorom, trlicom, žigom, osakaćenjem.

Dugi parlamenat, koj iza pada zviezdne komore (Star Chamber), zbivšeg se u veljači 1641., bijaše još za vladanja Karla I. preduzeo svaku državnu vlast, postavio je na 14. lip. 1643. naročitih prosudioca za knjige, slike, matematička djela, koledare i proricanja.

Sudbina tiska ne krene na bolje ni pod vladom republike, za koje Milton, nedostiživi pjesnik „Izgubljenog raja", pokuša preoštrim pismom na parlamenat[4] da zaišće slobodu razpravljanja i tiska.

---

[4] V. Areopagitica. Eine Rede für die Pressfreiheit an das engl. Parlament. 1644. Aus dem engl. übersetzt von Prof. Dr. Röpell. Berlin, 1851.

Digitized by Google

Restauracija postavi u kriepost stroge prietnje Tudorove dobe, koje pod vladom okrutnog Jakova II. (1685—1688) bijahu užasno uporavljivane.

Tek iza prevrata 1688. započeo je pramà tisku sustav snosljivosti, koj je prokrčio put konačnomu ukinuću u englezkom zakonarstvu licensing act-a, izvedenomu 1697.[5], a to ne s izjave načela ili priznanja slobode, no s toga, što na izmaku acta o prosudi, koj je višekrat bio produžen kao providba sigurnosti, komora zastupnikâ ne htje ga ponovit.

Cilj, što ga naumismo, ne dopušta nam, da obširno razglabamo poviest zgoda, kojim je tisak tekom vjekova bio podvrgnut kod raznih naroda. Zadosta nam iztaknuti, da pošto je prosvjeta stala zapored napredovati, navlastito poslie francuzkog prevrata 1789. — koj je obišao sviet uz pomoć dvostrukog razplodišta, pojmovâ i oružja —, tisak, postav sve to čvršći na svom zakonitom stanovištu, dopre do toga, da se održi nikad do tada neuživanimi sustavi slobode, kao što će dokazat kratki pregled onih novovjekih zakonarstva, koja izrazitije predočuju svojstva raznim do sada provedénim sustavom.

U Francuzkoj[6] obstojala je do malo godina nazad velika hrpa propisa o tisku, izdanih po raznih vladah, koje su slie-

[5] Sravni: De Lolme, Constitution de l'Angleterre, knj. II, pogl. XII, str. 41; Fischel, La constitution de l'Angleterre, trad par Vogel, knj. I, lib. I. pogl. VII; Rossi, Cours de droit constitutionnel, knj. III, predavanje LII; Bonasi, Sulla legge della stampa, str. 5; Manfredi, Il diritto penale della stampa, str. 123; Pincherle, La legge e la stampa, str. 56; Crivellari, La stampa str. 7; Ricotti, Breve storia della costituzione inglese, dio IV, pogl. 1, § 4. str. 404; Christian, u opazki Blackstone-u, Commentarii, lib. IV, cap. XI, str. 454; Erskine May, Constitutional History of England, knj. I, pogl. VIII; Guerzoni, u „Nuova Antologia". čislo prvo, knj. XII, str. 55; Macaulay, The History of England, knj. II, pogl. III; Russel, The english Constitution, pogl. XXXVI; Hallam, Const. Hist., IX, 131.

[6] Književnost: Annuaire de législation étrangère, publié par la Société de Législation comparée, knj. III. IV, VII, VIII, IX; Annuaire de législation française, knj. I. str. 64—84, II, str. 110—112; III, str. 4; Bazille et Constant, Code de la presse. Paris, 1883; Berny, Code des lois de la presse; Block, Dictionnaire général de la politique. Paris. 1864; Bonasi, navedeno djelo, str. 21—44; Bories et Bonnasies, Dictionnaire pratique et code complet de la presse. Paris 1852; Brayer, Loi annotée du 11 Mai 1868 sur la presse. Paris, 1868; Broglie, Manuel de la liberté

Digitized by Google

dile jedna za drugom u upravi javnih posala, a svaki je ovih zakona ponaoseb donekle vriedio.

Glavni bijahu: zakon od 21. listopada 1814. o slobodi tiska; naredba od 24. listopada 1814. o tiskarnah; naredba od 8. kolovoza 1815. o povremenih izdavanjih; zakon od 28. veljače 1817. o zapljeni; naredba od 18. listopada 1817. o kamenopisih (litografija); odluka od 10. rujna 1870. vlade za narodnu obranu; zakon od 17. svibnja 1819. ob uzprezi zlodjela tiskom i svakim inim izdavnim sredstvom počinjenih, što ga Guizot

de la presse; Celliez, Code annoté de la presse; Chassan, Traité des délits et contraventions de la parole, de l'écriture et de la presse. Paris, 1851; Chateaubriand, La monarchie selon la Charte; Constant, Cours de politique constitutionelle. Paris, 1861; De la Forge, La liberté de la presse en France. Moniteur, travanj 1879; Derôme, Les journaux et les journalistes (Revue de France 1872—1873); Detourbet, La presse sous le régime de l'état de siége; Draper, Hist. du développement intellectuel en Europe; Duboys, La presse, l'imprimerie, la librairie, le colportage. Paris, 1869; Gavazzi-Spech, Sulla libertà della stampa. str. 122 do 132; Giboulet, Code complet de la presse. Paris, 1872: Girardin, L'impuissance de la presse; Gonet, Code alphabétique. Dictionnaire des crimes, délits et contraventions commis par la voie de l'imprimerie, la librairie, la presse périodique, etc. Paris, 1869; Graverend, Manuel de la liberté de la presse; Grattier, Commentaire des lois de la presse; Grallet-Dumazeau, Traité de la diffamation, de l'injure et de l'outrage; Guizot, Histoire parlamentaire de France, knj. I. Paris, 1863; Guizot, Quelques idées sur la liberté de la presse; Hatin, Manuel théorique et pratique de la liberté de la presse. Paris, 1868; Hélie, Traité de il'instruction criminelle; Laboulaye, Le parti libéral. Paris, 1868; Leber, La presse en France depuis François I jusqu' à Louis XIV; Manfredi, nav. djelo, str. 87—107; Mirabeau, Sur la liberté de la presse; Parant, Lois de la presse. Paris, 1836; Pégat, Code de la presse annoté. Paris, 1837; Petit, Essai sur la condition légale des journaux. Paris, 1869; Lisbonne, Rapport fait au nom de la Commission chargée d'examiner les diverses propositions de loi relatives à la liberté de la presse; Pincherle, nav. djelo, str 24—52; Nordier, La liberté de la presse; Robaglia, Presse, imprimerie, librairie. Manuel administratif suivi d'un recueil des lois sur la presse annotées Lyon, 1874; Rolland de Villargues, Code des lois de la presse, interprétées par la jurisprudence et la doctrine Paris, 1876; Rousset, Nouveau code annoté de la presse. Paris, 1856; Serre, Manuel de la liberté de la presse; Thiers, Discours sur la liberté de la presse. Thours 1868; Vibert, Du droit de réponse en matière de presse. Paris, 1878; Voltaire. Dictionnaire philosophique. Oeuvres completes, knj. XII. Paris, 1817; Zola, La république et la littérature (u prnuki pod naslovom: Le Roman expérimental. Paris, 1879); te djela: Baudoina, Chassina, Cherbullieża, Dareaua, De Bernya Carnota, Garnier-Dubourgneufa, Helloa, Isamberta, Peignota, Pica, Simona, Vingtaina, Ventea, Rousseta, itd.

Digitized by Google

nazvao „najiskreniji, koji je u ikojoj zemlji bio izdan o slobodi tiska“; zakon od 26. svibnja 1819. o postupku glede tiskovnih delikta; zakon od 9. lipnja 1819. o izdavanju časopisâ; zakon od 25. ožujka 1822. o uzprezi prestupaka, itd.; zakon od 18. lipnja 1828. o časopisih; naredba od 29. srpnja 1828. o jamčevini; patent od 14. kolovoza 1830., koja je u čl. 7. glasila: „censura nemože se više uzpostaviti“; zakoni od 8. listopada, 14. rujna i 29. studenoga, koji joj sliedeše iste godine; odluka od 22. ožujka 1848. o sudovih glede tiskovnih zlodjela na štetu kakvu službovnika počinjenih; odluke od 9. i 11. kolovoza 1848. o tiskovnih deliktih; zakon o tisku od 27. srpnja 1849; zakon od 16. srpnja 1850. o jamčevini i o podpisu sastavaka; ustrojni zakon o tisku od 17. veljače 1852.; odluka od 25. veljače 1852. o nadležnosti u tiskovnih iztragah; odluka od 5. siečnja 1853. o izplati globâ; zakon o tisku od 11. svibnja 1868.; zakon od 6. srpnja 1871. o uzpostavi jamčevine; zakon od 10. kolovoza 1871. o obćih viećih; zakon od 4. rujna 1871. o porezih; zakon od 12. veljače 1872. o izvještajih glede tiskovnih iztraga; i zakon od 25. prosinca 1875. o uzpregi tiskovnih zlodjela.

Naravno, ovoliko množtvo zakona moralo je radjati neizbrojnih praktičnih dvojba, pa je Darnaudat imao pravo, kad je francuzko zakonarstvo o tisku prispodobio šumi, čije grane svojim zapletom čine put tegotnim i dvoumnim, te je veoma težko na njem se iznaći[7]; tim više, što nijedan ovih zakona nije izcrpio zadatka o tisku, a još manje predjašnje izriečno ukinuo. „Si le législateur — reče Rolland de Villargues — avait eu la précaution d'indiquer les dispositions des lois antérieures qui il entendait abroger, on n'aurait à regretter que la mobilitè de cette partie de notre législation. Mais on sait qu'en entassant ainsi lois sur lois, il a le plus souvent laissé à ceux à qui elles s'imposent, comme à ceux qui les appliquent, le soin de discerner et de démêler les dispositions qui sont encore en vigueur et celles qui

[7] „. . . une epaisse forêt dont les branches s'entrelacent et à travers la quelle il est malaisé de se reconnaître“ („Journal officiel“ od 16. svibnja 1877. str. 3634).

Digitized by Google

ne le sont plus. Il en résulte une incohérence, une confusion, qui rendent l'étude de ces lois si difficile".

Narodna skupština 1876., priznav ozbiljnu nuždu, imenovala je odbor, da sve francuzke zakone o tisku pregleda i sabere. Pošto s političkih razloga odbor nije dospio izvršiti težke zadaće, bje mjeseca veljače 1879. odabran drugi odbor, kojemu je bio predsjednikom Emilio de Girardin, slavni starina francuzkoga novinarstva, a članovi: Lisbonne kao podpredsjednik, Lefèvre, kao tajnik, Rénault, Bouchet, Talson, Maunoury, Versigny, Noël-Parfait, Sallard, Noirot, Hériston, Vavasseur, Seignobos, Papon, Casse, Beaussire, Ninard, Agniel i Thompson.

Da se ne bavimo proukom zakonske osnove po tom odboru sastavljene; razpravami, kojim je dala povoda pri ustavnom pretresivanju, učinjenimi joj dodatci i preinakami, što bi nas na odviše dugo poviedanje povelo: reći ćemo, da sada u Francuzkoj obstoji samo jedan zakon o tisku, naime onaj od 29. srpnja 1881., koji je stupio u kriepost 1. kolovoza iste godine.

Propisi o slobodi tiska u tom se zakonu diele i zaglavljuju u pet poglavja, kojih prvo piše o tiskarah i knjižarah (čl. 1—4); drugo o povremenom tiskopisu (čl. 5—14); treće o pravilih odnosećih se na pribijanje, izručbu i prodaju tiskopisa na javnih mjestih i po ulicah (čl. 15—21); četvrto o zločinih i prestupcih tiskom ili drugimi izdavnimi sredstvi počinjenih (čl. 23—41); peto pak o pravilih glede progona i uzprege tiskovnih zlodjela.

Svako poglavje, izuzam prvo, dieli se opet na odsjeke i glave.

Da vidimo važnije propise ovoga zakona:

Proglašena je sloboda tiskarskog i knjižarskog obrta.

Svaki tiskopis mora nositi tiskarevo ime, izuzam djela nazvana „de ville ou bilboquets". Prekršaj se kazni globom od 5 do 15 franaka, a u slučaju priupada može se izreći i zatvor.

Izuzev glasovna pisamca, trgovačke ili obrtničke okružnice i djela „de ville et bilboquets" moraju se od svakoga tiskopisa položiti (predat) po dva eksemplara u Parizu kod ministarstva unutrnjih djela, a po inih departementih nadstojničtvu, podnadstojničtvu ili občini u gradovih, koji nisu glavna mjesta pokrajine ni okružja.

Digitized by Google

Što je slikâ, glasbotvora ili raznih u obće novih prerada iz tiskopisa, od svih ovih valja podnieti tri mjesto dva primjerka.

Svaki časopis ili povremeni tiskopis može se izdat bez predhodne dozvole i bez jamčevine, samo ako se prije izdanja izruči uredu prokuratora republike pismena i biljegovana izjava, koja sadržaje: naslov časopisa ili povremena tiskopisa i način izdavanja; ime i stanište obršnika (gestora), koj mora biti francuzki gradjanin, punoljetan, da uživa gradjanska prava, i da nije lišen svojih političkih prava usljed sudbene osude; naznaku tiskarne, u kojoj će se časopis tiskati.

Obršnik odmah pri izdanju svakog lista ili svezka časopisa ili povremenog pisma mora uredu prokuratûre republike, ili općini u gradovih gdje nema prvomolbenog sudišta, poslati dva primjerka po obršniku podpisana, a to pod prietnjom globe od 50 franaka. To isto mora se učiniti i vlastim od prije naznačenim.

Obršnikovo ime mora biti tiskano na dnu svakoga primjerka, da tiskar ne bude kažnjen globom od 16 do 100 franaka za svaki broj povriedom ovog propisa izdani.

Obršnik, pod prietnjom globe od 100 do 1000 franaka, dužan je, da na čelu (na prvom mjestu) časopisa ili povremena tiskopisa, koji prvi izadje, uvrsti bezplatno svaki izpravak, što bi mu ga koj javni pouzdanik upravio glede čina, na njegovo službovanje se odnosećih, a netočno u časopisu ili povremenom pismu dojavljenih.

Izpravci ipak ne smiju biti dva puta duži od članka, na koji se odnose.

Odgovore svake osobe, koju bi časopis ili povremeno pismo imenovalo ili naznačilo, obršnik mora za tri dana, računajuć od dana sliedećeg onomu kad ih je primio, uvrstiti u prvi dojdući broj, na isto mjesto i istimi pismeni, kojimi je članak, na koj se odgovara, izišao, a to pod prietnjom globe od 50 do 500 franaka, nezavisno od inih kazna i odšteta, što bi članak mogao prouzročiti.

Takova uvrstba biva bezplatno, ako joj obseg ne nadmašuje dva put onaj odnosnog članka. Nadmašuje li taj obseg, stranka namiruje uvrstbinu u razmjerju ustanovljenom za sudbene oglase.

Digitized by Google

Lahko je shvatit nježni obzir, s koga potekoše predjašnji propisi. „Izvraćane činjenice — veli Ellero (Trattati criminali, str. 364) —, dvoumni izrazi, dvoznačne rieči, te striele kradimice poput Partâ odapete, škode glasu državljana i ugledu vlade, a ne mogu se uvjek podvrći zapelom poruge i klevete; da se uklone negodovanja i osvete, da se novinarske trpkoće gladkim načinom ublaže, koristna je indi obvezna uvrstba prosvjedâ".

Samo usljed osobite odluke ministarskog vieća smije se u Francuzkoj zabraniti razpačavanje časopisa ili pisama u inozemstvu izdanih; a razturivanje pojedinog broja zabranjuje se jedino riešitbom ministarstva unutrnjih djela.

Zakon dieli u pet razreda razne delikte, što se tiskom ili drugim sličnim sredstvom mogu počiniti, naime: 1. P o t i c a n j e n a z l o č i n e i p r e s t u p k e. Ovo se ipak kazni samo ako je bilo uspješno. Za njegovu je ubjedu dostatno, da je zlodjelo ostalo i u granicah pokušaja. Ako se podtaknuće pak odnosi na zločinstvo razbojstva, pohare i požara, ili na zlodjela proti državnoj sigurnosti, predvidjena u čl. 75. do 101. francuzkog kaz. zak., kazni se nezavisno od uspjeha. 2 P r e s t u p c i p r o t i j a v n o j s t v a r i. Ovi obuzimaju uvriede predsjednika republike; razturivanje krivih viesti; izopačenih, krivotvorenih ili krivo komu pripisanih djela, kad bi to poremetilo javni mir, a izvelo se zlonamjerno; povriede ćudorednosti. 3. p r e s t u p c i p r o t i o s o b a m (kleveta i pogrda). 4. p r e s t u p c i p r o t i g l a v a m i d i p l o m a t i č k i m p o s l o v a č e m i n o z e m n i h d r ž a v a. 5. napokon, z a b r a n j e n a i z d a v a n j a i n e p o v r i e d i v o s t i o b r a n e.

Kaznena tužbu pravilno se vrši s ureda i na predlog državnog odvjetničtva. Radi li se ipak o prestupcih klevete proti osebnikom ili sborovom, ovi moraju podnieti tužbu.

Pokraj kaznene odgovornosti ustanovljena je i gradjanska odgovornost.

Zlodjela tiskom počinjena, koja se tiču obćega reda i javne stvari, podvržena su poroti; ostala popravnomu redarstvu i prostomu redarstvu.

Digitized by Google

Javna i privatna tužba sbog tiskovnih zlodjela zastaraju za tri mjeseca od dana kad bijaše delikt počinjen, ili od dana kad pravni spisi bijahu prekinuti, ako je bilo postupka[8].

Kazne, što ih zakon o tisku donosi, imaju svojstva uzpregnih kazna, te nema predhodne prosude.

Državno odvjetničtvo može zaiskati zapljenu časopisa tek poslje nego je zalegla odsuda, koja priznaje kaznjivost osobe proglašene krivom. Ako se predaja obveznih primjeraka nije izvela, iztražni sudac, na zamolbu drž. odvjetničtva, može narediti zapljenu četiriuh primjeraka inkriminirana pisma, časopisa ili nacrta. Jedino kad se radi o povredi ćudoredja, dozvoljena je zagloba svijuh primjeraka bezsramnih, javno izloženih, na prodaju stavljenih, razdanih ili razprodanih nacrta, tiskopisa, slikarija, slika ili znamena[9].

---

[8] Skoro se u svakom zakonarstvu sreta ukida pravila o običnoj kazni glede roka zastare tiskovnih zlodjela. Taj je rok povoljni, ili kraći. A to s pravednih razloga. Kao što opaža Ellero, „razpršenje dokaza, koje biva iza dugog teka vremena, a stajalo bi na put pravičnomu sudu; osviešćenje što se predmnieva u krivca, koji nekaznjen, nije upao u novi grieh; navlastito suvišnost izgleda nakon obće zaboravnosti, koja je pokrila zlodjelo: to su razlozi, što kaznenu zastaru opravdaju i što tiskovna zlodjela najviše podpomažu. Nekaznjivost, koju su neko doba uživala, uklapa suviše težku sumnju o škodnoj im moći; a prolaznjivost, njim vlastita, veoma ćuti zgode, što vrieme sobom nosi. Pokle se utažile strasti i bojazni, koje ona u stanovitih okolnostih bijahu prouzročila ili podtaknula, ili medju kojimi se pojavila, kazan bi mogla izgledati kao osveta. Jednom rieči, skraćenje roka zastari takovim zlodjelom daje se raztumačiti tim poglavito, što im pogibelj i šteta često mine za malo dana, iza kojih neumoljivost pravde mogla bi biti netemeljita".

[9] Povrede ćudoredja kojim sredstvom javnosti u zakonu predvidjenim počinjene, bijahu u Francuzkoj kaznjene tamnicom, koja se mogla protegnuti do dvie god. i globom do 2000 fran. Jedna te ista kazna prietila je onim, koji bi prodali, razdali ili izložili bezsramnih nacrta, rezbina, kamopisa ili znamena. Taj se propis ipak pokazao nedovoljnim. Ozbiljniji parižki časopisi počeše se odazivati tužbam poštene strane občinstva, koja je žalila neograničenu slobodu podanu prodavateljem pornografičnih listova i po obilazitijih ulicah, da svoju trgovinu bezkazneno razglasuju. S toga, po započetku ministra Fraycineta, bio je izdan zakon 27. lipnja 1882, komu ova matica:

„Čl. 1. Članak 330 kaznenog zakonika preinačuje se kao što sliedi:

Tamnicom od tri do šest mjeseca i globom od 16 do 3000 franaka kaznit će se:

1. svaka osoba, koja će javno povrieditи ćudoredje;

2. koji bi počinili prestupka proti ćudoredju sredstvom tiskovnih pisama, oglasa, rezbina, slikarija, bezsramnih znamena ili slika na prodaju stavljenih, prodanih, razdanih, po javnih mjestih ili u javnih sastancih izloženih ili prilјepljenih;

Digitized by Google

Za kazne, koje smjeraju na uzpregu zločina ili prestupaka tiskom počinjenih, odgovaraju najprije o b r š n i c i ili i z d a v a t e l j i, bez uštrba odgovornosti počinitelja, koji se proganjaju kao dionici. Nema li obršnika ili izdavatelja, odgovaraju sastavitelji; nema li sastavitelja, tiskari; a nema li ni ovih, prodavatelji, razdavatelji ili priljepitelji.

Ako se obršnici ili izdavatelji poznaju, sastavitelji proganjaju se kao dionici. (Sliedi.)

Mjestni sudovi kao sudovi kazneni u prekršajih suprot sigurnosti poštenja.

U broju 11. „Mjesečnika" god. 1889. napisa na moj članak „Mjestni sudovi kao sudovi kazneni u prekršajih proti sigurnosti poštenja" uvršteni u broju 1. „Mjesečnika" god. 1889., g. dr. —n. kritiku. Ja sam g. kritičaru puno zahvalan, što mi je dao priliku, da pobliže razjasnim svoju osnovu, po kojoj bi u prekršajih proti sigurnosti poštenja u prvom redu sudili mjestni sudovi. Razabirem bo iz kritike g. dra. —n., da on mojih misli nije dobro shvatio, a poput njega bit će valjda i drugih, kojim moja osnova nije dosta jasna. Evo u čemu je nesporazumljenje:

Gosp. dr. —n. nalazi tragova sličnosti izmedju mjestnoga suda moje osnove i porotnoga suda, pa tako dolazi do zaključka, da je postupak po mojoj osnovi neshodan, jer dok inače kod porotnoga suda ureduju učeni sudci i porotnici zajedno, dotle se po mojoj osnovi muče najprije laici riešavanjem stvari, a onda opet preuzimaju istu stvar učeni sudci.

Prispodabljajuć krivo sud, kako ga moja osnova pred očima ima, sa porotnim sudom, mora se naravno i do krivoga zaključka doći. Mjestni sud, sudeći po mojoj osnovi o tužbah radi uvrede poštenja, nebi bio nikakav „porotni sud", nego bi to bio poseban sud za uvrede poštenja sa sudačkom vlašću, ograničenom samo u toliko, što nebi mogao dosudjivati kazne, već bi se u tu svrhu

---

3. počinitelji istovrstnih prestupaka bezsramnimi govori, pjevanji ili vikami u javnih mjestih ili u javnih sastancih.

Čl. 2. Dionici u takovih prestupcih, u okolnostih pod člankom 60 kaznenog zakonika predvidjenih i ustanovljenih, kaznit će se istom kaznom i pred sudište popravnog redarstva dognati, polag obćenog prava i po pravilih kaznen. zakonika.

Čl. 3. Svi propisi ovomu zakonu protivni ukidaju se".

Digitized by Google

imao obratiti na redoviti, po državi postavljeni sud. Mjestni sud bio bi kao takav sud samostalan — porotnici pako nisu samostalni. Izreka o krivnji, izrečena po mjestnom sudu, bila bi nezavisna; djelovala bi istina svojim moralnim efektom, ali ona ipak nebi bila mjerodavna za redovitog sudca; izreka porotnikâ pako je mjerodavna za učene sudce. Kako se vidi, razlika medju mjestnim sudom kao sudom kaznenim i porotnim sudom je znatna. Ti sudovi srodni su si samo po svojem sastavu, naime po laikalnom elementu; nu po svojih funkcijah, koje su ipak glavno i odlučno obilježje, razilaze se posvema. Ja sam si bio podpuno svjestan razlike izmedju porotnoga suda i suda, koj bi po mojoj osnovi imao suditi u prekršajih suprot sigurnosti poštenja, pa se s toga nisam trebao plašiti, a u istinu nisam se ni plašio prigovora takvih, kakve je g. dr. —n. iznesao. Ako sam medju ostalimi motivacijami za moju osnovu iztaknuo i tu, da će se mnogi zadovoljiti moralnim efektom osude mjestnoga suda, pa da neće tražiti, da se povreditelj još i kazni: učinio sam to jedino s toga, da razpršim svaku bojazan, koja bi se bila mogla kod nekih glede očite koristi institucije mjestnih sudova kao sudova kaznenih pojaviti. Da pako ta motivacija nije bila izljev neopravdana optimizma, to će mi g. dr. —n. sigurno dopustiti, ako uvaži, da sam do te motivacije došao na temelju izkustva, crpljenog iz moje sudačke prakse. U ostalom ako bi se i htjelo o tom dvojiti, da li bi se znatan broj parnica, u kojih je tužitelj uspio, kod mjestnoga suda svršio bez dalnjeg iskanja, nesmije se ipak dvojiti o tom, da bi se kotarskim sudovom svakako prištedile barem objestne parnice, naime one, koje se zameću budi bez dovoljnog dokaza, budi bez pravnog temelja, a takvih je parnica kod svakoga kotarskoga suda priličan kontingenat. Čini se, da je g. dr. —n. zaboravio na slučajeve, kad tužitelj neuspije, i da je pregledao onu partiju moje osnove, gdje se govori o slučajevih, kad mjestni sud tužbu odbije, inače nebi mogao u svojem članku tvrditi, da bi najmanje 90% svih prijava podnesenih mjestnim sudovom, prispjelo na iznovično razpravljanje kotarskim sudovom.

Gosp. piscu nesvidja se moja osnova ni s toga, što hoću njom da razširim kompetenciju mjestnih sudova; a ipak si, kako on veli, institucija mjestnih sudova od postanka svojega tečajem 13 godina nije bila kadra pribaviti privrženika. Moram priznati, da se i meni institucija mjestnih sudova s onom sudbenom vlašću, koju joj naš zakon daje, osobito nesvidja, i da bih ja volio, da se ti mjestni sudovi provrgnu u mirovne sudove (Friedens-Gerichte). Sasvim tim ja nevidim razloga, zašto se nebi mjestnim

Digitized by Google

sudovom dala sudbenost u prieporih radi uvrede poštenja, jer ako su mjestni sudovi nesposobni riešavati temeljito priepore gradjanskoga prava, nesliedi odatle, da nebi bili sposobni riešavati priepore u slučajevih radi uvriede poštenja. Glavno je, kakva se sudbenost mjestnim sudovom podieljuje i kakav postupak kod tih sudova vlada. Ukinuti naprečac instituciju mjestnih sudova nedržim za probitačno, i s toga gledišta ima g. dr. —n. pravo, kad veli, da moja osnova otežčava proces ukidanja mjestnih sudova. Doista ja neželim, da se mjestni sudovi ukinu, ali pozdravio bih s veseljem onu osnovu, koja bi išla za reformiranjem mjestnih sudova na temelju stanovišta, da se mjestni sudovi upotrebe u gradjanskih parnicah samo kao mirovni sudovi. I po mojoj osnovi fungirali bi mjestni sudovi donekle kao mirovni sudovi, naime u toliko, što bi aplanirali priepore medju strankami prije nego bi došlo do potrebe, da se uporavi strogost kaznenog zakona. U takvih pako slučajevih, gdje uvreda poštenja — da se poslužim izrazom običajnim u gradjanskih parnicah — nije likvidna („non liquet"), postupao bi mjestni sud takodjer kao mirovni sud naime u toliko, u koliko bi nastojao, da se stranke pomire; nu ako mu to nebi pošlo za rukom, imao bi vlast poput presudjujućega suda tužbu odbiti i to pravomoćno.

Napokon prigovara g. dr. —n., da je moj predlog neprovediv s nedostatka fizičkih (rectius „umnih") sila. Taj prigovor bio bi dosta težak, da se od mjestnih sudova zahtieva, da oni na prijave radi uvrede poštenja apliciraju poput učenih sudaca ustanove kaz. zak. Nu to se po mojoj osnovi od njih nezahtieva. Mjestni sudovi imali bi jednostavno prosuditi, da li po običnih pojmovih postoji slučaj uvrede poštenja u obće, a u jestnom slučaju imali bi naprosto izreći osudu po primjeru ove formule: Petar Pavlović uvredio je poštenje Pavla Petrovića tim, što je i t. d. (sliedi opis učina)*, a nebi trebali učin kvalificirati, naime nebi trebali izreći još naročito, koji od prekršaja, naznačenih u poglavju dvanaestom kaz. zak., je uvredom počinjen, pošto i onako mjestni sudovi po mojoj osnovi nebi odmjerivali kazne, za koje odmjerenje je kvalifikacija čina dakako nuždna. Da pako mjestni sudovi nebi bili kadri prosuditi, da li postoji u konkretnom slučaju uvreda poštenja ili ne, toga, mislim, neće niti g. dr. —n. tvrditi.

---

* K toj izreci mogao bi se dodati prema okolnostim i koj zaključak, na primjer: moralna obveza dati pred sudom zadovoljštinu, ili opomena za uvreditelja, da nedira u poštenje tužitelja dotično njegove svojte, i t. d.

Digitized by Google

Ja nebih imao ništa proti tomu, da se materijalno-kazneno pravo, u koliko se tiče slučajeva uvrede poštenja, reformira; nu držim, da i veća strogost kaznenog zakona nebi učinila, da dvoboji prestanu; jer bi još uvjek ostala kod mnogih ona tradicionalna, makar objektivno neopravdana ali u duševnih dispozicijah ležeća nesklonost iskati intervenciju redovitog suda. Nasuprot kad bi se mjestnim sudovom dala vlast, da presudjuju slučajeve uvrede poštenja, pružio bi se, kako mislim, uvredjenikom povoljan forum i tako bi malo po malo nestajalo dvoboja, koli onih, koji se po svih pravilih dvoboja udešavaju, toli onih, kud i kamo običnijih, koji se pod vulgarnim imenom „tučnje" sbivaju.

Dr. M. Bišćan.

Crtice iz financijalne judikature.

(Svršetak.)

V. Biljegovina u parbenom postupku. 1. U prilogu br. 1. „Fin. Viestnika" sadržana je načelna rješitba fin. upr. sudišta br. 1232, da uredovna obnašašća, sastavljena po dnevničarih ili manipulacionalnih činovnicih na takovih litografiranih arcih, na kojih je već unapred tiskan podpis nadčinovnika — neimaju dokazne moći.

Nemogu dosta upozoriti naše sudove na ovu rješitbu, jer ovakovo obnašašće, pošto ga fin. upravno sudište neprihvaća, neima upravo nikakove svrhe; stranka ostane nekažnjena, a sud i sebi i fin. organom zadaje utaman posla.

2. Utok proti odluci, kojom se ustanovljuje red podmirenja tražbina iz kupovnine, unišle na sudbenoj dražbi pokretnina, — ima se biljegovati po toč. IV. 14. tar. čl. 13/48.

3. Biljegovinu na dražbene uvjete, koji sačinjavaju nadopunjujući dio dražbenoga zapisnika, imade uvjek podmiriti ovrhovoditelj (F. U. S. 1264).

4. Podnesci tečajem parnice radi naduknjiženja gruntovno-osiguranih svota, odnosno takove podneske nadomještajući zapisnici nisu oprošteni od biljegovine (F. U. S. 1283).

5. Ako se biljegovini podvrženomu parbenomu podnesku priklopi nebiljegovana izprava, imade se sastaviti obnašašće sbog pomanjkanja biljegovine na izpravi, a ne za prilog (F. U. S. 1300).

6. U izlučnih parnicah, nastalih tečajem sudbene ovrhe, smatra se vriednošću parnice — sa gledišta pristojbenih propisa i podmirbe biljegovine — ako je vriednost zaplienjenih i svojatanih predmeta veća od vriednosti glavne parnice, vrednost zaplienjenih predmeta glavne parnice; u protivnom pako slučaju vriednost zaplienjenih predmeta, jer dočim za-

Digitized by Google

plienjeni predmeti, ma kolika im bila vriednost, samo do iznosa utjerivane svote (glavne parnice) jamče, s druge opet strane, ma kolika bila ova svota, ako je vriednost zaplienjenih predmeta manja, nalazi ona pokrića samo do ove manje vriednosti (F. U. S. 1320).

7. Nije riedak slučaj, da se u odpravak osude uvuče pisarska pogrieška, te stranka (odvjetnik) u formi utoka traži izpravak osude. — Ovakovi podnesci neimadu se kao utoci, već kao jednostavni parbeni podnesci po toč. I. tar. čl. 13/48 biljegovati (F. U. S. 1325).

8. U parnicah, da se rodjeno diete proglasi nezakonitim, smatra se predmet parnice neprocienjivim (F. U. S. 1336).

9. U maličnom postupku molba, da se obavi odredjena ovrha na pokretnine — nepodpada biljegovini (F. U. S. 1340).

10. Sudbene odluke, kojimi se izjavljuje, da je opravedni posao usljed toga, što je opravdajuća molba natrag uzeta, prestao, nisu podvržene biljegovini (F. U. S. 1348).

11. Zapisnik o razpravi, zametnutoj usljed molbe za izskladu spisa, podpada biljegovini (F. U. S. 1357).

12 Stranka, koja je parnicu vodila, te sbog ubožtva bila oproštena pristojbe i biljegovine, nemože se pozvati na platež biljegovine naknadno ni onda, ako je parnicu dobila (F. U. S. 1369).

13. Ako se u maličnom postupku faktično izda pismena ponomoć, valja istu po propisih biljegovati (F. U. S. 1376).

14. Zapisnik, u kojem skrbnik imenovan za pisarnu umrloga kojega odvjetnika sudu prijavljuje, da od stranke, koju je pokojni odvjetnik zastupao, još nije dobio punomoći za dalnje zastupanje, i da usljed toga nemože u parnici postupati — nepodpada biljegovini (F. U. S. 1383).

15. Ako se očitovanje odustaje od parnice uvrsti u skladnik, ima se kako biljegovina za zapisnik, tako i biljegovina za očitovanje podmiriti (F. U. S. 1384).

16. Utok proti odluci, kojom se odpućuje predstavka podnešena tečajem sudbene ovrhe proti dražbi, ima se biljegovati po toč. IV. 14. tar. čl. 13/48 (F. U. S. 1386).

17. Biljegovina za zapisnik može se ma na kojem listu zapisnika podmiriti (F. U. S. 1387).

18. N. N. odvjetnik molio je u jednoj molbi uknjižbu prava zaloga i odredjenje dražbe, te je biljegovku za potonju molbu (od 1 for.) priliepio pometnjom na dvopis molbe.

Ovakav slučaj uzima fin. upr. sudište kao jednostavnu pometnju, te briše propisanu jednostavnu i povišenu pristojbu (F. U. S. 1259).

19. Nije riedak u praksi sliedeći slučaj: Odvjetniku N. N. bude uručeno rješenje stola sedmorice. Nu pošto je on molio obnovu parnice, to je proti uručenju toga rješenja uložio utok i ništovnu žaobu, jer je

Digitized by Google

uručenje rješenja stola sedmorice prerano, pošto se u smislu § 358. parb. post. ima pričekati s uručbom do rješenja obnove parnice.

Ovaj utok, providjen biljegom od 1 for., bijaše obustavljen, jer je vriednost parnice veća bila od 50 for., dakle bi se po toč. IV. 13. tar. čl. 13/48 imao biljegovati sa 2 for.

Fin. upr. sudište odpisalo je odmjerenu pristojbu, jer utok nije naperen proti nijednom od spomenutih u tar. članku 37/48 sudbenih rješenja, koja biljegovini podpadaju, nego proti odredbi suda, kojom mu se rješitba stola sedmorice uručuje. Utoci pako proti odredbam sudova i oblasti imadu se biljegovati po toč. IV. 14. tar. čl. 13/48 (F. U. S. 4304—1889).

20. Molbi za uknjižbu ovršnoga prava zaloga nisu priklopljena tri prepisa, potrebita za gruntovnu sbirku isprava, s toga je nuždne prepise sud ureda radi dao načiniti i ujedno sastaviti obnašašće do 1 for. biljegovine za svaki prepis.

Fin. upr. sudište pridržalo je ovu odmjeru, jer prepisi, nuždni za sbirku isprava, u smislu toč. f) tar. čl. 63/74 samo onda nepodpadaju biljegovini, ako ih načini stranka; nu ako ih dade sud ureda radi načiniti, imadu se biljegovati prema naredbi min. financija br. 7178 od g. 1887. (P. K. str. 437).*

Nekoja s pravnoga gledišta zanimivija rješenja.

1. Poznato je, da kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada rukuje neke štipendijalne zaklade, utemeljene zapisima privatnika.

Sve ove zaklade obterećene su pristojb. jednačkom, dielom što fin. organi smatrahu, da te štipendijalne zaklade ne služe svrham javne nastave; dielom što su nekoje štipendijalne zaklade u prvom redu namienjene članovom obitelji dotičnih utemeljitelja.

Jur god. 1888. izreklo je fin. upr. sudište, da su štipendijalne zaklade u obće, dakle bez obzira, tko uživa i dobiva iz njih štipendija, oproštene poreza na kamate. God. pako 1889. rješitbom br. 8199 povodom utoka kr. drž. nadodvjetničtva zagrebačkoga izrečeno je, da su ove zaklade oproštene i od pristojbenog jednačka, jer je svrha štipendijalnih zaklada eminentno javno-nastavna, a okolnost, tko dobiva iz nje štipendij, da li rodjak ili nerodjak, nemože uplivati na zakoniti oprost.**

2. Ima i kod nas pogrebnih družtva, koja se uzdržavaju prinosima, koji se plaćaju povodom smrti pojedinih članova. — Bilo je slučajeva, da su ova, eminentno dobrotvorna i pietetna družtva podvrgnuta

* Vidi stranu 348. moje pristojbene sbirke.

** Vidi u ovom broju rješitbu dotičnu str. 104. Ured.

Digitized by Google

prist. jednačku. Fin. upravno sudište izreklo je rješenjem god. 1889. br. 8504, da ovakova družtva nepodpadaju prist. jednačku.

O pjevačkih družtvih, kojim je svrha u glavnom zabava a ne poduka, izrečeno je, da imadu plaćati prist. jednačak.

3. A. ima tražbinu proti B-u, recimo od 15.000 for., koja je uknjižena na nekretnost B-a. — Sada dodje treća osoba, kojoj A. duguje n. pr. 20.000 for. i dade svoju tražbinu naduknjižiti na tražbinu A-a od 15.000 for.

Nastaje pitanje: ima li se upisna pristojba od naduknjižbe ($^7/_{10}$%) odmjeriti od 20.000 ili od 15.000 for.?

Rješitbom br. 8514 god. 1889. odlučilo je fin. upravno sudište, da temelj pristojbe nemože biti veći od vriednosti samoga prava zaloga t. j. od 15.000 for., na koje je tražbina od 20.000 for. naduknjižena; jer glasom opazke 2. tar. čl. $^{20}/_{16}$ vriednost, od koje se odmjerava upisna pristojba, nemože biti veća od vriednosti dotične nekretnosti — dakle niti od vriednosti podzaloga, na koju ili na koji se koja tražbina bud uknjižuje bud naduknjižuje.

4. U prometu s nekretninami nije riedak slučaj, da kupac, nemogavši izpuniti ugovorenih uvjeta, a da nemora platiti kupovnine, nekretnost jednostavno natrag preda prodavaocu.

Ako je on kupljenu nekretnost prije toga rabio t. j. u posjed uzeo, smatra se ova natrag-predaja novom kupoprodajom, a nipošto darovanjem (F. U. S. 1308).

5. Ako muž ženu — glede zajedničke stečevine — još za života izplati, smatra se ovaj pravni posao — s gledišta prist. propisa — darovanjem (F. U. S. 1309).

6. Od kupa ruševine kuće nemože se odmjeriti pristojba na minimalnom temelju, t. j. od 15-strukog iznosa prošlogodišnjeg najamnog dohodka, nego se ima odmjeriti od kupovnine (F. U. S. 1314).

7. Ako se dokaže, da namjeravani zajam nije sklopljen, odnosno da je revociran, ima se na obveznici upotriebljena biljegovina povratiti (F. U. S. 1359).

8. Završujuć želim iztaknuti dvie veleważne rješitbe, koje se u životu tiču čestih slučajeva.

U mojoj sbirci zakona i propisa o biljegovini i pravnih pristojbah str. 91 i 389 uvrštena je rješitba fin. upr. sudišta br. 2, da se naime ima u slučajevih, kada se kupoprodaja sudbeno uništi tek u vrieme, kada su nekretnine već prepisane, od povratit se imajuće pristojbe pridržati pristojba od $1^9/_{10}$% za obavljeni prenos.

Ova je rješitba — kao netemeljita i protivna duhu zakona u najnovije vrieme derogirana, te je fin. upr. sudište načelnom rješitbom br.

Digitized by Google

1366 i br. 5098:1889. izreklo, da se u slučajevih § 100 prist. propisa, t. j. u slučajevih sudbenog uništenja pravnoga posla o nekretninah, imade ciela pristojba, bez ikakvog odbitka, povratiti. *S. Kocian.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Nasljednik, koji se je očitovao bezuvjetno na nasljedstvo oporučitelja, preminulog prije nego li je stupio u kriepost obći gradjanski zakonik, odgovara ostavinskim vjerovnikom i zapisovnikom samo u toliko, u koliko je ostavinski imetak dosizao.

Kr. kotarski sud u Z. osudom od 14. srpnja 1887. br. 2874 odbio je tužitelje K. F. te D. Z. i F. Z. tražeće, da im je tuženi P. J. dužan zapis od 10.000 for. ujedno sa 6% kamati od 18. travnja 1879. do plateža tekućimi izplatiti, te ih odsudio, da naknade tuženom parbeni trošak od 177 for. 60 novč.

Razlozi: A. J., djed tužiteljâ, a otac tuženog, ostavio je ustmenom oporukom A ad I. od 24. travnja 1852. sav svoj gibivi i negibivi imetak svomu sinu P. t. j. tuženom, te mu naložio, da imade iz toga imetka djeci njegove kćeri a tuženikove sestre K. udate Z., t. j. tužiteljem izplatiti legat u iznosu od 10.000 for., ali istom u vrieme njihove punodobnosti, a dotle plaćati 6% kamate. Ovu su oporuku u njoj naznačeni svjedoci 25. travnja 1852. na pismo stavili i podpisali. Pošto je 25. travnja g. 1852. oporučitelj umro, bijaše oporuka A. ad I., glasom zaporke nalazeće se na njoj, 28. travnja 1852. po obstojavšem c. kr. kot. sudu u B. otvorena i proglašena. Za onda još malodobnoga P. J., t. j. tuženika proglasi c. kr. zem. sud kao nadtutorstvena oblast u Z., odlukom od 14. svibnja g. 1855. B. ad I., punoljetnim, te se je očitovanjem od 13. veljače 1856. C. ad I. na temelju oporuke A. ad I. kao universalni nasljednik P. J. bezuvjetno očitovao, koje očitovanje je obstojavši c. kr. zem. sud glasom zaporke na C. ad I. od 28. veljače 1856. na znanje uzeo.

Tuženi premda se je na temelju oporuke A. ad I. nasljedno očitovao, prigovara joj, da je ništetna po hrvatsko-ugarskom pravu, jer nema na njoj dovoljno svjedoka; jer nije solemnisirana njihovom prisegom, i jer bijaše od svjedoka jedan Izraelićanin, koji po hrv.-ug. pravu nebijaše valjanim svjedokom kod oporuka; tvrdi nadalje, da je ništetna po obć. gr. zakonu, jer neodgovara propisom § 586, budući je nisu tri svjedoka suglasnim prisežnim svjedočanstvom potvrdila, ter § 593 o. g. z., jer jedan od svjedoka bijaše Izraelićanin.

Digitized by Google

Carski patent od 29. studenoga 1852., kojim je uveden obći gr. zakon u kraljevini Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, veli u čl. XII, t 5.: Ustanove . . . o moći koju imaju još prije uvedenja obć. gr. zak. sačinjene naredbe posljednje volje . . . . sadržane su u zakonu ob uredjenju razmjerja djedinstva. A carski patent od 29. studenoga g. 1852. (br. 2. z. vl. l. 1853.), veli u § 7.: u obziru formalnosti izvanjskih ima se valjanost naredaba posljednje volje, sačinjenih prije krieposti obć. gradj. zak., ako je ostavnik preminuo prije proglašenja novih zakona o nasljedju, prosudjivati ili po dosad obstojavših ili po novih zakonih o nasljedju, kao što ovi ili oni budu povoljniji uzdržanju naredbe posljednje volje.

Pošto je A. J. umre 25. travnja 1852., a o. g. z. uveden car. pat. od 29. studenoga 1852., stupio u kriepost 1. svibnja g. 1853., ima se valjanost ove oporuke obzirom na njenu izvanjsku formalnost prosudjivat po zakonu povoljnijem uzdržanju naredbe posljednje volje.

Po § 585. o. g. z. zahtievaju se za ustmenu oporuku tri sposobna svjedoka, dočim su po hrv.-ugar. pravu na privilegiranu ustmenu oporuku parentum inter liberos po decretu I. god. 1715., articulu 27. § 5, dovoljna dva svjedoka Nadalje § 593 o. g. z., koji je do c. naredbe od 5 siečnja 1860. bio u krieposti, ustanovljivao je, da tko nije vjere kršćanske, nemože biti svjedokom posljednje volje kršćanina, dočim je po hrv.-ugar. pravu po navedenom zakonu bilo u slučaju potrebe dovoljno, da bijahu ljudi „honestae conditionis". Po ob. gr. z. § 586. zahtjeva se za pravomoćnost ustmene oporuke, da ju na zahtjevanje interesenta suglasnim prisežnim svjedočanstvom potvrde tri ili bar dva svjedoka; dočim toga uvjeta pravomoćnosti hrv.-ug. pravo nepostavlja, prem su i po njem na poziv interesenta svjedoci bili dužni svoj izkaz o sadržaju posljednje volje prisegom potvrditi.

S navedenih razloga mora se vanjska formalnost oporuke A. ad I. prosudjivati po zakonih valjajućih kod nas prije uvedenja o. gr. z., jer su uzdržanju njezinom povoljniji.

Oporuka A. ad I. spada po dekretu I. god. 1715. articulu 27 § 5 medju privilegirane oporuke, te su za njezinu valjanost dovoljna dva svjedoka. Pošto se na njoj nalaze četiri svjedoka, a od ovih dvojici tuženi niti neprigovara, to je oporuka A. ad I. u tom pogledu valjana, jer odgovara posve propisom zakona. Okolnost, što nije solemnizirana prisegom svjedoka, neukida njezine valjanosti tim manje, što u nazočnom slučaju interesenti toga od svjedoka tražili nisu. Radi tih razloga ukazuju se prigovori tuženikovi proti valjanosti oporuke A. ad I. neosnovanimi, a oporuka A. ad I. u formalnom pogledu valjanom.

Premda se je tuženik na temelju ove i u formalnom pogledu na zakonu osnovane oporuke bezuvjetno nasljedno očitovao, koje očitovanje je po nadležnom sudu na znanje primljeno, ipak mu obstojavši c. kr.

Digitized by Google

zemalj. sud u Z. pravomoćnom uručbenicom D. ad I. od 3. kolovoza 1859. br. 5372 nije uručio ostavine na temelju one oporuke, nego ju je na temelju nadtutorstveno-odobrene nagode od 2. svibnja 1857. br. 2845, 13 ad II. uručio A. J., koji je g. 1830. preuzeo upravu ostavine brata svoga P. J. na korist vlastite djece si, koja su po bratu mu P. J. nasljednici na jednake dielove postavljena, pošto je tuženi svoje sunasljednike Ch. Z. rodjenu J. i mld. A. H. iz ostavine iza P. i A. J. izplatio.

Razpravni sud je uručio ostavinu tuženiku na temelju nagode 13. ad II., a ne na temelju oporuke A. ad I. sa sliedećih razloga:

Javnom oporukom, napravljenom pred autentičnim mjestom kaptolom z... dne 28. lipnja 1830., koja prileži spisom u izvoru pod 4. ad II., imenovao je P. J. brata svoga A. J. fiduciarnim nasljednikom dobra F. sa svimi pertinencijami, a fideicomisarnimi nasljednici imenovao je djecu ovoga na jednake djelove, odrediv u toč. 20. oporuke: „Totum quod a praeviis legatis resultabit, ad absolutam fratris mei proprietatem ita referatur, ut quoad vixerit usumfructum pro se capiat, post mortem autem eius proles ipsius substantiam meam in capita dividant et Sibi eatenus semper mutuo succedant".

Poslje smrti P. J. nebijaše ostavinska razprava povedena, ali ta se je po tadanjih zakonih povadjala samo u slučaju nastaloga priepora, inače je bilo dovoljno, da je nasljednik stupio u posjed nasljedstva.

Budući je bio A. J. fiduciarni nasljednik P. J., morao je poslje svoje smrti nasliedjeno dobro St. sa svimi pertinencijami ustupiti svojoj djeci odnosno njihovim nasljednikom na jednake dielove kao fideicomisarnim nasljednikom brata mu P. J., a nije smio njim slobodno razpolagati, komasirav ga sa svojim vlastitim imetkom.

Zato je i D. J., tutor ml. A. H. u ime fideicomisarne sunasljednice iza P. J., A. udate H. kod bivšega c. kr. zemalj. suda u Z. zamolio separaciju ostavine A. J. od one P. J. Na tu molbu odredi rečeni sud ročište na dan 15. travnja 1856. Glasom zapisnika istoga suda od 15. travnja god. 1856. sklopiše in thesi sudbenu nagodu, da P. J. odustaje od emolumenta, pripadajućih mu na temelju oporuke A. ad I., ter da se obvezuje subaštinici Ch. Z. izplatiti za njezin nasljedni dio 20.000 for., a isto tako subaštiniku mld. A. H. 20.000 for. za njegov nasljedni dio iza P. i A. J. Sunasljednici tuženika Ch. Z. i ml. A. H. po svom tutoru D. J. pristaše na gornju ponudu, ovaj potonji naravno uz uvjet, ako nagodu odobri nadtutorstvena oblast, te je za taj slučaj i odustao od molbe za zaprisegnuće oporučnih svjedoka i za separaciju ostavine P. J. od one A. J.

Odlukom c. kr. zem. suda u Z. od 19. travnja 1856. br. 2664, odobrena je spomenuta nagoda in tesi za mld. A. H. s razloga, što je oporukom A. ad I. A. J. postavio universalnim nasljednikom sina si P.

Digitized by Google

J., ter mu naložio, da iz cieloga imetka „izplati" djeci sestre si Ch. Z. 10.000 for. a nećaku si mld. A. H. 10.000 for.; s razloga, što je brat A-ov P. J. djecu brata svoga A. J. imenovao svojimi nasljednici na jednake dielove; s razloga, što je cieli komasirani imetak iza smrti A. J. inventiran i procienjen na 43.636 for. 38 novč., te je odbiv dugove ostao čisti imetak od 36.588 for. 38 novč.; s razloga, što je oporukom A. ad I. imenovani universalni nasljednik dobrovoljno od oporuke odustao, te obećao platiti iz komasiranog imetka sunasljednikom i to sestri si Ch. Z. 20.000 for., a nećaku svomu mld. A. H. takodjer 20.000 for., dočim bi po inventaru svaki od njih bio dobio samo nješto preko 12.000 for.; konačno s razloga, što je Ch. Z. na ovu ponudu pristala.

Glasom zapisnika od 1. svibnja 1857. br. 2845. sklopljena je kod suda medju D. J kao tutorom ml. A. H. i P. J. nagoda, koja je već prije in tesi sklopljena i odobrena bila, ter je glasom odluke od 2. svibnja 1857. br. 2845, po istom sudu kao nadtutorstvenoj oblasti i odobrena.

Medju Ch. Z. i P. J. sklopljen je izvansudbeno kupoprodajni ugovor od 27. lipnja 1856., kojim Ch. Z. prodaje svoj nasljedni dio iza P. i A. J. svom bratu i sunasljedniku P. J. za 20.000 for.

P. J. je naslov nastupa nasljedstva, izražen u njegovom očitovanju C. ad I., promienio tim, što je odustao od emolumenta, pripadajućih mu oporukom A. ad I., te što je kupio od mld. A. H. i Ch. Z. nasljedne dielove, pripadajuće ovim iz ostavine A. i P. J. On je to učiniti mogao, jer § 806. o. g. z. zabranjuje onomu, koji se je sudu očitovao za nasljednika, samo poreći svoje očitovanje, ter preinačiti bezuvjetno u uvjetno, nipošto pako promjeniti naslov nastupa na nasljedstvo.

Tuženi je to konačno učiniti morao, jer mu razpravni sud nebi bio mogao kao universalnomu nasljedniku uručiti ostavine na temelju oporuke A. ad I., prem je ova u formalnom pogledu sasvim prema zakonu, jer je u toj oporuci A. J. razpolagao dobrom St. i njegovimi pertinencijami, što više nije smio, jer nebijaše St. njegovo, nego vlastničtvo fideicomisarnih nasljednika: brata mu P. J. te njegove djece P., Ch. udate Z. i A. udate H.

Da je sud na tom temelju uručio tuženom ostavinu iza A. i P. J., a ne na temelju oporuke A. ad I., vidi se povrh navedenog i iz okolnosti, što mu je u protivnom slučaju temeljem § 160 izvanparb. post. nebi bio uručio prije, dok nebi bio tuženi zapisa ostavljenog tužiteljem, koji bijahu onda malodobni, u iznosu od 10.000 for., ter zapisa ostavljenog malodobnom A. H., takodjer u iznosu od 10.000 fr., ili kod suda položio, ili kao što treba osjegurao.

Pošto dakle glasom pravomoćne uručbenice D. ad I., koja je pisana izprava, ter temeljem §§ 149 i 174 toč. 2. ivz. p. p. podpuno dokazuje pravni naslov na nasljedstvo, nije tuženom uručena ostavina iza

Digitized by Google

A. i P. J. temeljem oporuke A. ad I., nego na temelju sudbene, po nadtutorstvenoj oblasti potvrdjene nagode od 2. svibnja 1857. br. 2845; pošto je dokazao, da je nasljedni dio H. Z. kupio kupoprodajnim ugovorom: to su se morali tužitelji sa svojim tužbenim zahtjevom cdputiti.

Konačno prigovara tuženi tužbenom zahtjevu zastaru, jer je oporuka A. ad I. datirana 25. travnja 1852., kad još nebijaše u krieposti o. g. z., a § 9. car. pat. od 29. studenoga 1852. (br. 2. z. vl. l. od g. 1853.) odredjuje, da se o tražbinah nasljednih, koje su postale prije krieposti o. g. z., a nisu još podignute, ima pod ugasnuće istih za godinu dana, računajući od dana krieposti o. g. z., povesti parnica.

Ovaj se prigovor nije mogao uvažiti s ovih razloga: § 9 gore cit. zakona nabraja taksativno nasljedne tražbine, radi kojih se mora povesti parnica za godinu dana, računajući od dana krieposti o. g. z., ako od vremena, kad su ove tražbine postale, pak da krieposti o. g. z. nisu još minule 32 godine; a to su nasljedne tražbine, koje se mogu potjerat parnicom na izpunitbu, na zabačenje ili porušenje oporuke, na popravu diobe i na uzeće imetka beznasljednoga (processus successionalis ad implementum, repositionem, invalidationem Testamenti, ad rectificationem divisionis ex caducitate). Tuj se nespominje nijednom riečju parnica na izplatu legata.

Tuženi tvrdi, da se parnica na izplatu legata mora subsumirati pod parnicu na izpunitbu (processus successionalis ad implementum), ter se za dokaz toga pozivlje na § 535 o. g. z., po kojem zahtjevati legat znači zahtjevati baštinstvo t. j. ostavljene po ostavniku stvari, svote itd. Ovo nestoji po § 535 o. g. z., jer ovaj § naročito kaže, da onaj, komu je ostavljen legat, nema se smatrati nasljednikom, nego zapisovnikom; a nestoji niti po hrvatsko-ugarskom pravu, po kojem se to pitanje prosudjivati mora, jer se izplata legata nije mogla postići procesom ad implementum testamenti, normiranim kraljevskim dekretom od g. 1715., nego procesom na izplatu legata (ad acquisitionem legati), normiranim kr. dekretom od g. 1647., (articulus 126), koji proces se je morao voditi proti nasljednikom.

Buduć je oporukom A. ad I. odredjeno, da imadu tužitelji dobiti od tuženog legat od 10.000 for. istom onda, kada postanu punoljetni, to bi njihova tražbina dospjela bila, da u obće obstoji, i to za H. udatu F. 6. listopada g. 1874., za D. Z. 12. prosinca god. 1876., a za F. Z. 12. kolovoza god. 1879., pa bi tek od navedenih dana mogla počet teći zastara, jer je i po hrvatsko-ugarskom pravu vriedilo načelo, koje i danas vriedi: actioni nondum natae non praescribitur.

Osuda u pogledu parbenih troškova temelji se na § 573. gr. p. p.

Usljed priziva tužitelja preinačio je kr. banski stol osudom od 5. prosinca 1888. br. 7174. osudu kotar. suda u Z. i sudio, da je tu-

Digitized by Google

ženi P. J. dužan tužiteljem H. F., D. Z. i F. Z. legat ostavljen im po djedu A. J. oporukom od 24. travnja 1852. sa 10.000 for. zajedno sa 6% kamati od dana tuženiku dostavljene tužbe isplatiti. Zahtjev da plate 6% kamate, računajuć 3 godine natrag od dana podignute tužbe, odbija se. Parbeni troškovi prebijaju se medjusobno.

Razlozi: Iz provedene razprave pokazuje se sliedeće stanje stvari:

Djed tužitelja i otac tuženika imenova oporukom od 24. travnja 1852. tuženika svojim universalnim baštinikom naloživ mu u oporuci, da ima djeci svoje sestre, udate Z., sadanjim naime tužiteljem, izplatiti legat od 10.000 for. u srebru ali istom onda, kada postanu punoljetna.

Nepreporno je nadalje, da su tužitelji sada već punoljetni, da je ostavina A. J. tuženiku uručena, da im tuženik ostavljeni legat nije izplatio, i na tom temelju zahtjevaju tužitelji izplatu spomenutoga legata.

Tuženik poreče, da je A. J. ostavio oporuku A—I, nu ako je takovu i ostavio, da ova nevalja. Nu ove poreke i prigovori tuženika proti toj oporuci nemogu se uvažiti s razloga navedenih zato jur u prvomolbenoj osudi, ter s razloga, što je neprieporno, da je tuženik tu oporuku priznao valjanom, ter se na temelju iste i očitovao bezuvjetno nasljednikom na ostavinu svoga otca A. J.

Prigovor, da je tužba tužiteljâ zastarila, dovoljno je oprovrgnut u razlozih prvomolbene osude.

Glavni prigovor tuženika, što no ga je i prvomolbeni sud priznao osnovanim, jest taj, što dobro St., o kojem tuženik mišljaše da je vlastničtvo oporučitelja A. J., nije bilo njegovo, nego je spadalo u ostavinu P. J., a A. J. bio je samo uživaoc toga dobra, koje je po smrti njegovoj pripalo u vlastničtvo tuženiku, K. Z. materi tužitelja, i mld. A. H.

Prema tomu stanju stvari nagodio se je tuženik sa suvlastnici dobra St., ter je izplatio svakoga sa 20.000 for. i na temelju te nagode uručena mu je ostavina A. J.

Jer dakle tuženik nije baštinio iza A. J. cielo dobro St., već je izplatio suvlastnike mld. A. H., i mater tužitelja K. Z., drži, da je riešen obveze, da izplati tužiteljem ostavljeni im po A. J. legat od 10.000 for.

Nu za riešenje ovoga priepora je posve neodlučno, da li je dobro St. spadalo u ostavinu A. J. i da li je ostavina istoga uručena tuženiku na temelju nagode, sklopljene sa sunasljednici A. J., jer se je tuženik na temelju oporuke rečenoga oporučitelja očitovao bezuvjetno za nasljednike, pak s toga mora da odgovara svim zapisovnikom za njihove zapise, ma zaostavština i nezalegla (§ 801. o. g. z.), i jer uručbena izprava, koja se tužitelja netiče, nemože ove lišiti prava, koja im daje volja oporučiteljeva i zakon.

Iz provedene razprave, a napose iz ugovora od 27. lipnja 1856. vidi se istina, da je tuženik, kad je materi tužitelja u ime nasljedstva

Digitized by Google

iza A. J. izplatio 20.000 for., bio u bludnji, da je tim riešen oporukom naložene mu obveze, da plati njezinoj djeci, a sadanjim tužiteljem, legat od 10.000 for.; nu ta bludnja nemože biti izvorom za utrnuće njegove obveze.

Valjalo je indi prvomolbenu osudu preinačiti i suditi u stvari glavnoj po tužbenom zahtjevu.

Sa zahtjevom na platež trogodišnjih kamata za tri godine natrag od dana tužbe, morali su se tužitelji odbiti, jer rok plateža nije bio ustanovljen zakonom ili pogodbom, niti predleži ustanovljeno, da je tuženik ikada bio opomenut, pak s toga pripadaju samo kamate od dana dostavljene tuženiku tužbe (§ 1335 o. g. z.).

Parbeni troškovi prebijeni su s toga, što se nemože uztvrditi, da se je tuženik bez svakoga razloga upustio u parnicu.

Usljed previda tuženog P. J. preinačio je kr. stol sedmorice osudom od 28. studenoga 1889. br. 633. osudu kr. banskog stola i potvrdio osudu prvog suda, uz medjusobni preboj parbenih troškova svih molba.

Razlozi: Tužitelji, izvadjajuć kao legatari svoje pravo na zapis od 10.000 for. iz oporuke pok. A. J., utemeljuju svoj tužbeni zahtjev, da im tuženik kao nasljednik rečenog oporučitelja plati legat od 10.000 for. spp., na propisih o. g. z., a imenito na ustanovi § 801. o. g. z., po kojoj bezuvjetno očitovani nasljednik odgovara svim vjerovnikom oporučiteljevim za njihova iskanja i svim legatarom za njihove zapise, ma ostavina i nezalegla.

Uvaži li se pak, da je ostavitelj A. J. preminuo 25. travnja 1852., dakle prije krieposti o. g. z.: to se obzirom na propise §§ 6. i 7. ces. pat. od 29. studenoga 1852., (br. 247. d. z. l.) o djedinstvu i na ustanovu § 5. o. g. z. ne samo pitanje o valjanosti oporuke pok. A. J. i o pravu razpolaganja ostavitelja, već i pravni odnošaj, nastavši usljed te oporuke izmedju tužitelja kao legatara i tuženika kao nasljednika, mora prosudjivati po onih zakonih, koji su u vrieme sačinjenja oporuke valjani bili, a ne po za tada još nekriepostnih normah o. g. z.

Zakoni, valjani prije krieposti o. g. z. nisu poznavali razlike izmedju uvjetnog i bezuvjetnog nasljednog očitovanja, nego je svaki nasljednik odgovarao za ostavinske dugove i za izplatu učinjenih legata samo u toliko, u koliko je ostavinski imetak dosizao (vidi Dec. 10. de evictore et evictione, Dec. 25. liquidorum debitorum).

Pošto iz javnih izprava, po tuženiku po 5, 6, 7, 8 i 9 ad II. doprinešenih proizlazi, da dobro St. nije bilo vlastnost pokojnog mu otca A. J., već brata ovog potonjeg, a strica tuženikovog P. J. st., koji je svojom imovinom, dakle i dobrom S. oporučno razredio posljednjom voljom od 28. lipnja 1830., imenovav za nasljednike svoje djecu brata si

Digitized by Google

A. J., naime tuženog P. J. i sestre ovoga K. udatu Z. i A. udatu H. na jednake dielove, — pošto po tom ostavina iza pokojnog A. J., procienjena zajedno sa dobrom S. na 31.556 for. 38 novč. i po odbitku vriednosti dobra S. od 20.889 for. 55 novč., iznaša 10.666 for. 83 nvč., odnosno 12.666 for. 83 novč., kad se k tomu pribroji i vriednost kbr. 106 u Z., označena u zapisniku od 15. travnja 1856. br. 11. ad II. sa 2000 for., po čemu se jasno vidi, da čista ostavština pok. A. J. nije bila dovoljna za podmirenje oporučno po njemu ostavljenih 2 legata djeci njegovih dvijuh kćeri u ukupnom iznosu od 20.000 for.; pošto tužitelji tečajem razprave nisu ni pokušali protivno dokazati, naime da dobro S. spada u ostavinu ostavitelja A. J. i da po tom ostavina njegova iznaša toliko, da im tuženik kao nasljednik iz iste može izplatiti ostavljeni legat od 10 000 for.; pošto nadalje iz odluka i zapisnika razpravne oblasti i iz uručbenice od 3. kolovoza 1859. br. 5372, po samih tužiteljih produciране, proizlazi, da tuženom P. J. dobro S. nije na temelju oporuke otca mu A. J. i kao na ostavinu ovoga spadajuće uručeno, nego kao nasljedniku iza strica P. J. st. na temelju poravnanja, sklopljenog sa sunasljednicami sestrami si, koje poravnanje je glede na K. udatu Z. našlo izražaja u ugovoru od 27. lipnja 1856, a glede mld. A. K. u nagodi od 1. svibnja 1857. i nadštitnički odobrenoj odlukom od 2. svibnja 1857. br. 2845. i to uručeno skupa s ostavinom otca A. J.; pošto napokon sami tužitelji u svom protuodgovoru priznavaju, da su na temelju pomenutog ugovora od 27. lipnja 1856., kojim je njihova mati K. udata Z. svoj nasljedni dio tuženiku za 20.000 for. prodala, dobili od tuženika jednu kuću, više razteretnica i jednu privatnu obveznicu, sve skupa vredno 6996 for. 18 novč. srebra, ili 7346 for. 12 novč. a. vr., te da je u istom ugovoru izrikom odredjeno, da je tim njihov legat posve izcrpljen tražbinami K. proti K. Z., dakle, da im je rečenih 6996 for. 18 novč. sr. po namisli stranaka, koje su sklopile gore spomenuti ugovor, iz utanačene kupovnine od 20.000 for. po tuženiku dano naslovom utuženog legata: to se zahtjev nazočne tužbe pokazuje sasvim neosnovanim, jer ostavina iza pok. A. J. prema izkazanom aktivnom stanju nedosiže za podpuno namirenje tužiteljem i mld. A. H. ostavljenih legata u cielom iznosu, šta više niti u iznosu od 6996 for., s kojim je tuženik tužitelje jur namirio.

S tih razloga opravdana je osuda prvog suda odpućujuća tužbu, pa ju za to valja, preinačiv drugomolbenu osudu potvrditi.

Preboj parbenih troškova svih molba temelji se na §§ 573 i 576 gr. p. p., buduć svaka stranka ima povoljnu jednu nižu osudu i jer se nijedna nije iz objesti u parnicu upustila. *Priobćio dr. Silović.*

Digitized by Google

K § 926. o. g. z. Poštom u preporučenom listu odpremljena ubaviest ***„da je živinče obolilo u roku zakonom opredieljenom“*** *valja dokazom, da je bolest predku doista javljena.*

A. podigne proti B-u tužbu sbog razvrgnuća kupoprodaje konja i povratka kupovnine navodeć: da je četvrtoga dana nakon kupoprodaje primjetio, da je sipljiv konj, kojega mu je B. prodao, pa da mu je to s mjesta javio u rekomandiranom pismu, koje da je odmah na poštu preporučeno predao pod adresom njegovom; a kada na ovo nije dobio odgovora, da je dvanajestoga dana prieporna konja dao pregledati po vještacih, koji su na njem sipljivost ustanovili.

Tuženik prigovori, da mu nije stigla nikoja prijava o bolesti konja i uglavi svjedocima; da je tužitelj, koji se trgovinom konjâ bavi, prieporna konja točno ogledao prije nego ga je pogodio i kupio, te da ga je tada posve zdrava pronašao; ustanovljena pako bolest da se je nakon pogodbe zavriežila i pokazala, što je tužitelj konja vozača rabio za jahanje.

Sud prve molbe odbio je tužbovni zahtjev, dočim su oba viša suda tužbovnomu zahtjevu udovoljila, ali pod uvjetom, ako tužitelj položi odlučnu prisegu, „da je već četvrtoga dana nakon kupoprodaje preporučenim, na poštu predanim pismom tuženiku javio, da se je na konju sipljivost pokazala; jer kada bude dokazano, da je tužitelj opaženu bolest na konju javio tuženiku već četvrtoga dana pismom, na poštu preporučeno predanim, tada je tim izvan sve dvojbe ustanovljen uvjet, da je za tužitelja nastupilo pravo na izbjedu po § 926. o. g. z., jer pisma na poštu preporučeno predana, obično i redovito prispievaju adresatom; a tuženik nije ni ponudio dokaza, da spominjano pismo nebi bio primio.

Uza sve to, što tuženički svjedoci potvrdjuju, da je tužitelj-kupac pogodjena i kupljena konja neposredno prije i za pogodbe valjano ogledao, a da nije mogao ustanoviti nikojega znaka, da bi konj bio sipljiv: to ipak nije tim postignut dokaz, da je konj za kupoprodaje bio podpuno zdrav, a skudjena manjkavost da je nastupila istom poslje pogodbe; jer tim, što su se simptomi sipljivosti već četvrtoga dana nakon kupoprodaje i prijetka konja pokazali, biva ustanovljena §-om 924. i 925. o. g. z. normirana zakonska predmneva: da je konj bio sipljiv i prije nego je pogodjen odnosno kupljen i primljen, i jer je suglasnim izjavama preslušanih vještaka dokazano, da se konštatovana bolest na konju, — bio ovaj kako mu drago upotrebljivan, — za četiri dana nije moglo zavriežiti ni pojaviti u onoj mjeri, ako je konj odprije podpuno zdrav i od takove bolesti čist bio. S istoga razloga niti se nije mogla uvažiti okolnost: da je tužitelj-kupac neposredno prije i za kupoprodaje prieporna konja svestrano ogledao i pretražio, a da na njem nikoje mane primjetio nije; jer baš tada, kada se kritični znaci bolesti pokažu, predmnieva zakon, da je ži-

Digitized by Google

vinče — unatoč tomu, da je bilo na oko posve zdravo — bilo zaraženo bolešću već onda, kada je prodano i predano bilo. *Pr. L. Matasović.*

Tužba na razriešenje zajednice bez diobne osnove, nacrta i dražbenih uvjeta.

J. L. podnio je 26. studenoga 1888. br. 9414 kod kr. kot. suda u G. tužbu na razriešenje zajednice sa sliedećim zahtjevom: „da je tužena ostavina po svojih nasljednicih dužna priznati zajednicu dobara glede nekretnina, upisanih u z. br. 362. občine V. i br. 961. občine M., izmedju tužitelja i nje pravno razvrgnutom, pak da je s toga dužna dozvoliti, da se ista u naravi razvrgne po načelih § 841. do uključivo 858. o. g. z. i naknaditi trošak".

Na to izdade kr. kotar. sud 15. prosinca 1888. br. 9414. sliedeću odluku: „Vraća se nazočna tužba tužitelju neuvaženom ureda radi temeljem § 2. g. p. p., jer ne odgovara propisom § 4. toč. 4. i § 10. g. p. p. Zahtjev bo iste tužbe, da je protivnica dužna pristati, de se njihova zajednica dobara u naravi razvrgne po načelih § 841. do uključivo § 858. o. g. z. suviše je občenit i neopredieljen, te se iz njeg ne vidi, koje dielove traži tužitelj u naravi i koje bi se nekretnine imale moguće prodati i njihova ciena podieliti, o čem svem treba da predleži osnova i eventualno dokaz, da se stanovite nekretnine s obzirom na § 843. o. g. z. moraju dražbi podvrći; a o tom svem se imade razpravljati u smislu § 841. i sliedećih o. g. z. i § 10. g. p. p.

O tom se obavješćuje tužiteljev zastupnik uz povrat tužbe time, da mu pristoji pravo u gornjem pravcu nadopunjenu tužbu iznovično podnieti".

Proti toj odluci uloži tužitelj utok, u kojem navadja: Tužba se nije smjela, obzirom na § 35. g. p. p., odbiti ex primo decreto, već provesti načelo: audiatur et altera pars. Tužba bo ne ima nikakovih manjkavih formalnosti, propisanih §-om 4. g. p. p., s kojih bi se po § 2. g. p. p. ureda radi ex primo decreto odbiti smjela.

Petit tužbe odgovara posvema zakonskim ustanovam. § bo 830. o. g. z. ustanovljuje vlastniku pravo tražiti ukinuće zajednice uz jedinu dužnost, da mora pristati na okolnostim primjerenu odgodu. § pako 841. o. g. z. veli, da pošto je zajednica ukinuta (nach aufgehobener Gemeinschaft u smislu § 830. o. g. z.) ima se dioba preduzeti na način propisan u §§-ih 841., 842., 843. do 849. o. g. z. Zakon dakle razlikuje dvoje: 1. zahtjev na ukinuće zajednice; 2. provadjanje diobe. Ovo drugo pako ne može se tražiti prije, dok još prvo dovršeno nije pravomoćnom osudom; dok naime nije načelno izrečeno, da se zajednica razvrgnuti ima (nach aufgehobener Gemeinschaft, § 841. o. g. z.).

Digitized by Google

Diobna osnova ne spada u tužbu, jer ju zakon nigdje ne propisuje; a naročito ne ustanove § 841. do 858. o. g. z., temeljem kojih je tužba podignuta.

Diobna osnova i dražbeni uvjeti spadaju u ovršni postupak, nakon izrečene osude o razvrgnuću zajednice, prema § 505. g. p. p.

Kr. banski stol rješitbom od 17. srpnja 1889. br. 18.248 ukinuo je odluku kr. kot. suda i naložio mu, da tužbu rieši, povedši na istu postupak zakonom propisani, i to s toga, što je tužba toli u obrazloženju koli u zahtjevu tako udešena, da nema zaprieke, da se na istu zametne propisani postupak, kad tužitelj želi, da se izmedju njega i tuženika rieši u načelu priepor o razvrgnuću zajednice, a ne želi, da se na temelju iste ujedno već i ovrši razriešenje iste.

Usljed toga odredjeno je za razpravu tužbe ročište.* *G.*

Je li dopušteno produljiti rok za podnos priziva u ustmenom postupku?

U ustmeno razpravljanoj parnici C. G-a po odvj. dr. B. na Rieci proti nekoj banki po odvj. dru. S. u Zagrebu pcto. 16.219 for. 50 novč., izreče kralj. sudb. stol kao trgovački sud u Zagrebu 22. kolovoza 1889. osudu br. 8083, kojom se tužba bezuvjetno odpućuje. Na ovu osudu, koja je tužiteljevu zastupniku dostavljena 26. kolovoza 1889., stiže presudnom sudu 3. rujna — dakle na domaku prizivnog roka — od zastupnika tužiteljeva sliedeća brzojavka: „Proti osudi od 22. kolovoza 1889. br. 8083 u parnici C. G. proti banki X. pcto. 16.219 for. 50 novč. prijavljam priziv". Podpis. Na ovu brzojavnu prijavu priziva izdade kr. sudb. stol sliedeću odluku od 5. rujna 1889. br. 10.848: „Budući da ova pravodobno podnešena prijava priziva ne odgovara propisom § 2. sl. d i § 4 gpp., to se prizivatelj pozivlje, da u roku od 8 dana ovamo podnese upodpunjeni priziv".

Proti ovoj odluci uloži zastupnik tužene banke utok sa žalbom ništovnom, koji je u glavnom obrazložio ovako: § 325. gpp. propisuje naročito, da je u postupku ustmenom produljenje roka za podnos priziva posve nedopušteno. § 328. gpp. pako nalaže sudu, da prijavu priziva, ma tegobe prizivne i ne bile predane u zakonitom roku, predloži drugoj molbi; ergo je prvi sud brzojavnu prijavu priziva tužiteljeva imao podastrieti višemu sudu, nipošto pako dozvoliti novi rok za izvedenje prizivnih tegoba, jer se ovakova praksa protivi pozitivnom zakonu.

Kralj. banski stol riešitbom svojom od 7. listopada 1889. br. 11.840 potvrdi odluku prvoga suda, jer: „ne ima dvojbe, da se prema § 109. posl. reda ima smatrati brzojavka podneskom na sud, kad nosi naziv suda, te je istomu prispjela, pa je i primljena u uručbeni zapisnik,

* Vidi riešenja ovakih prepora str. 22, 562 i 618 Mjesečnika g. 1889.

Digitized by Google

a pošto ista ne odgovara propisom parbenog postupnika, pravilno je ista vraćena na popravak.

Izvanredni previdni utok s ništovnom žalbom, uložen po tuženoj banki, odputi kr. stol sedmorice riešitbom od 14. studenoga 1889. br. 3815. s razloga: „što u suglasnih dolnjosudnih odlukah ne ima ništine niti očite nepravde, već su pogledom na propise § 2. sl. d. i § 4. gpp. opravdane po zakonu".

Paralele radi saobćujem evo u najnovijem svezku Unger, Walther Pfaffove sbirke štampanu riešitbu vrhovnog sudišta austrijskog od 14. srpnja 1885. br. 7719: U ovršnom nekom predmetu B-a proti A-u odasla potonji na zem. sud u Černovicah brzojavku sliedećega sadržaja: „Uložih utok proti odluci br. 25.640". Sud mu povrati brzojavku uputom, neka u roku od 3 dana podnese pismeni utok, sastavljen po propisu postupnika (§ 15. zap. gal. post.) i minist. naredbe od 5. srpnja 1859. br. 122 tim sigurnije, što se inače na brzojavnu prijavu utoka nikakav obzir uzeti neće. Proti toj odluci uloži B. utok na viši zemalj. sud u Lvovu, koji utočenu odluku ukine.

Usljed previdnog utoka A-a potvrdi vrhovno sudište odluku višeg zemalj. suda s razloga, što je prva odluka protuzakonita, jer je ulaganje utoka vezano na stanovit rok, pa nije dozvoljeno, rok taj produljiti brzojavnom prijavom, i jer u brzojavnom utoku manjka svako obrazloženje.

Priobćio dr. Siebenschein.

B. Kazneno.

Zločinstvo dvoženstva. § 206. kz. Oženjeni, privremeno od stola i postelje rastavljeni katolik, pripadnik Hrvatske, prelazi u Ugarskoj na unitarsku vjeru i vjenča se ondje sa djevojkom katolikinjom iz Hrvatske, prešavšom takodjer na unitarsku vjeru. (Prinos k nauci o bludnji u činu na § 2. sl. e k. z.).

Ivan K. rodom iz Gradišta, trgovac u Sikirevcih, oženi se 1876. kao katolik sa katolikinjom Adelom K.; no izhodi 1879. kod duhovnoga stoja djakovačke biskupije privremenu rastavu od stola i postelje.

Poslje toga, ali još iste godine odoše Ivan K. i katolikinja Mara Nj., iz Bošnjaka, u Kološvar, gdje oboje predje na unitarsku vjeroizpoviest i stupe u svezu gradske občine Kološvarske.

Pošto je iza toga unitarski duhovni stol presudom od 13. rujna 1879. br. 51. dozvolio rastavu braka Ivana K. sa prvom ženom Adelom K., vjenčahu se Ivan K. i Mara Nj. po unitarskom obredu, a kašnje nastaniše se u Sikirevcih.

Digitized by Google

Usljed prijave duhovnoga stola djakovačkoga donio je postojavši kr. sudb. stol u Vinkovcih tužbovnu odluku od 21. ožujka 1881. br. 627., u kojoj medju ostalimi razlozi doslovce veli:

„Okrivljenik priznaje čin i predao je sudu za dokaz legalnoga njegovoga razvjenčanja od prve žene Adele rodjene K. dotične izprave, kao i ostale, koje se odnose na njegovu novu ženitbu sa Marijom Nj. Pošto pak glasom § 4. te u savezu sa § 111. o. g. z. ženitbe medju katolici samo se smrću razkidaju, te obzirom na §§ 56, 57 i 59 ženit. zakona od 8. listopada 1856., kojim se nedopustljivost razriešenja braka medju katolici uzakonjuje i za slučaj, da su i vjerom prevrnuli prešav na koju drugu konfesiju; napokon gledeć na minist. odpis od 14. srpnja 1854. br. 193., kojim se odredba § 111. o. g. z. još više učvršćuje zabranjivajuć razriešenje braka za slučaj, ako bi supruzi katoličke vjere ili samo jedan njih prešao na evangelički zakon za to da udju u novi brak: to je objektivni učin predležećega zločina kao i subjektivni ustanovljen priznanjem okrivljenika po § 264. kp., te je podkriepljen dotičnimi izpravami, koje se odnose na drugi brak, sklopljeni sa Marijom Nj.

Moglo bi se možda prigovoriti, da bi trebalo u ovom slučaju postupati po § 4. kp. te predati stvar kompetentnomu sudu da rieši, u koliko ovaj drugi brak vredi ili ne; nu pita se: da li riešenje o valjanosti toga braka u krajini spada pred gradjanski ili duhovni sud, budući da u krajini ne valja zakon od 25. svibnja 1868.? Pošto pak sva ta pitanja neuplivišu ničim u kriminalnom obziru gledeć na kažnjivost ovoga slučaja, jer je očevidno, da je okrivljenik obilazeć o. g. z. hotomično za tim išao, da neopravdanim putem dodje do drugoga braka: to je opravdana obtužba".

Na priziv Ivana K. promjeni postojavši krajiški odsjek bansk. stola riešitbom od 15. travnja 1881. br. 2243 ovu tužbenu odluku, i obustavi proti Ivanu K. svaku dalnju istragu radi zločinstva dvoženstva sa sliedećih razloga: „Usljed toga, jer je glede valjanosti prve po iztraženiku s Adelom K. sklopljene ženitbe presuda nadležnoga duhovnoga suda t. j. biskup. duhovnoga stola u Djakovu donešena, te se s toga ni podvojiti o tom neima, da je ženitba ta kriepostna, pa da je samo dozvoljena razstava od stola i postelje medju supruzi Ivanom K. te Adelom K. na neizvjestno vrieme t. j. dok Adela K. posvema ozdravi, nije takodjer potrebito izazivati presude u pravcu sada pomenutom, nego se jedino kaz. iztragom imadu ustanoviti sve okolnosti i odnošaji, koji bi kadri bili izključiti kažnjivost iztraženika (§ 4. p. k.), budući se po kaz. zak. zločinstvo dvoženstva ima smatrati kao povreda bračnoga prava istinitoga ženitbenoga druga, i budući se kaz. iztragom iznieti mora, u koliko su prava ta u zločinstvenoj nakani narušena (§ 1. z. k.).

Digitized by Google

Uvaži li se pako, da se poput (? Ured.) obrane iztraženikove i pokupljenih u to ime izvidjenja pokazuje, da je okrivljenik prije sklapanja druge ženitbe sa djevojkom Marijom Nj. izprosio, da ga primu u svezu gradskoga občinarstva grada Kološvara u Erdelju, počem je predpolagati mogao, da će se njegova osobna sposobnost za poduzimanje pravnih djela i poslova prosudjivati po ugar. gradj. zak., a ne pako po propisu § 4. o. p. z., koji vredi u hrvat.-slav. krajini; uvaži li se, da je kao zavičajnik grada Kološvara mogao uzeti, da je vlastan i vrstan bio pravovaljano na temelju zak. čl. LIII. g. 1868. ugar. sabora promieniti konfesiju svoju; uvaži li se, da se sva djela onoga, koji konfesiju promienio i koja je dotičnik učinio nakon izmjene, moraju prosudjivati po načelih one crkve, kojoj je prestupio te da ga od toga časa više ni nevežu načela crkve, iz koje je izstupio (§ 8. zak. čl. LIII. od 1868. god.); uvaži li se, da se je iztraženik, prešav na vjeroizpovjest unitarsku, tako glede razvrgnuća ženitbe, koju je prije sklopio bio s Adelom K., kao i glede ženitbe, koju je nakan bio sklopiti sa unitarkom Marijom Nj., mogao povesti po ženitbenom pravu, valjanom za unitarce u Ugarskoj, a napose u Erdelju, te da je mogao povjerovati, da su duhovni sudovi unitarski na to i zvani i ovlašteni bili, da glede novih privrženika unitarske vjere t. j. iztraženika i Marije Nj. prosude tako valjanost ženitbe iztraženikove s Adelom K., kao i uvjete pod kojimi može zaći u novu ženitbu s unitarkom Marijom Nj. (§ 22. zak. čl. LIV. g. 1868. ugar. sabora); uvaži li se, da je unitarski duhovni sud prve i druge molbe osudom koli ženitbu iztraženika s Adelom rodj. K. razvrgnutom proglasio, toli i podielio mu sposobnost, da po obredu vjere unitarske novu ženitbu sklopiti može; uvaži li se, da je iztraženik na temelju toga, te pošto su i roditelji vjerenice Marije Nj. privoljeli na tu ženitbu, i pošto je zadobio oprost od navještanja, zaisto oženio se sa Marijom Nj. u Kološvaru 15. prosinca 1879. po obredu unitarskom i na način zakonom propisani za unitarce, koja je ženitba i u maticu vjenčanih dotične župne crkve unešena; uvaži li se, da je iztraženik, kako se iz sada navedenoga vidi, mogao i morao misliti, da je njegov brak s Adelom rodj. K. pravovaljano razvrgnut i da je bio vlastan nakon toga opet pravovaljano drugi put se ženiti, pa da mu se je s toga glede u grieh mu upisana dvoženstva takova bludnja podkrala, usljed koje nije bio kadar u sklapanju ženitbe sa Marijom Nj. zločinstveno djelo, u § 206 z. k. označeno, upoznati; uvaži li se, da iztraženiku poput (Što je to? Valjda bi moralo stajati: „usljed") toga izprični razlog točke e. § 2. zak. kaz. u prilog ide, pa da mu se obzirom na taj razlog po § 1. kaz. zak. ne može pripisati zločinstvena nakana; uvaži li se, da pošto neima zle nakane, nije ni zločinstvo ubrojivo: to treba uvažiti priziv i napadnuti zaključak tako promieniti, da se proti

Digitized by Google

Ivanu K. svaka dalnja iztraga radi zločinstva dvoženstva na temelju zakona od 16. listopada 1872. obustavlja".

Dalnji priziv Ivana K., uložen proti drugomolbenomu ovomu obustavnomu zaključku poradi toga, što se u razlozih drugomolbene riešitbe govori o valjanosti braka Ivana K. sa Adelom K. i sa Marom Nj., zabacio je c. kr. krajiški odsj. stola sedmorice riešitbom od 15. lipnja 1881. br. 387 po § 211. kp. kao neumjestan, ali uz dodatak, da drugomolbeni riešitbeni razlozi neuplivaju na riešenje gradjansko-pravnoga spora o valjanosti braka s Adelom K. ili Marom Nj.

Opazka: Priobćujem ovaj produkt naše starije judikature s razloga, što nabačeno pravno pitanje i danas zanima, pošto se slični čini ponavljaju. Na aplikaciju ustanove § 2. sl. *e)* kz. na analogni čin ja nebih pristao, pošto u konkretnom primjeru držim zlu nakanu dokazanom ea re. Da se je okrivljeni stalno nastanio u Kološvaru i ondje prešav na drugu konfesiju ponovno vjenčao, moglo bi se vjerovati, da je bio u bludnji glede inkriminiranoga čina; ali odatle, što je on prividno stupio u svezu občine Kološvarske te se poslje drugoga vjenčanja povratio u Hrvatsku, jasno probija, da je radio u nakani, da učini, što kazneni zakon u Hrvatskoj zabranjuje.

Medjutim je i bečko vrhovno sudište riešitbom od 12. travnja 1880. br. 977 (Manz. sbir. br. 237) u posve analognom slučaju sudilo, kao i postojavši c. kr. kraj. odsjek bansk. stola, te je u rješitbenih razlozih medju ostalim izreklo načelno: „Kako se u razlozih prve molbe uzimlje, nebi u nazočnom slučaju predležao objektivni učin inkriminiranoga zločinstva s toga, što nije do sada po gradjanskom pravu odlučeno, koja od obiuh ženitba, što ih je Antun R. sklopio, nevalja, a kaz. sudac po ustanovah §§ 5 i 371 kp. (naš §§ 3 i 312 kp.) nije vlastan riešiti to pitanje. Ovaj je nazor prvoga sudišta posve pogrešan, ako se pomotre sliedeći razlozi.

Učin zločinstva dvoženstva po § 206 i 207 kz. sastoji se u tom, da „oženjena = udata" osoba stupi u brak sa drugom osobom, ili da se „neoženjena = neudata" osoba sa „oženjenom = udatom" osobom, znajuć za postojeći brak, vjenča.

Kaz. zak. govoreći ondje ob „oženjenoj = udatoj" osobi izriče kao predmnjevu toga zločinstva, da je prva ženitba „valjano" sklopljena i da još postoji. Odlučna je dakle „valjanost prve" ženitbe, ne pako druge, glede koje dostaje formalnost vjenčanja; „nevaljanost druge" ženitbe nije nikakovo zločinstveno obilježje §§ 206 i 207 kz., nego je samo posljedica — od pitanja o valjanosti druge ženitbe posve neodvisnoga — ustanovljenja objektivnoga učina toga zločinstva, posljedica, koja može nastati i onda, kad se tko rieši obtužbe radi zločinstva bigamije jedino poradi neubrojivosti, koja opet s druge strane nemora nastati usljed svake osude izrečene radi bigamije, pošto bi ju krivac mogao kakogod mimoići ili osujetiti. Da je u nazočnom slučaju prva ženitba valjana i da još postoji, nemože se sumnjati imajuć pred očima austrijske zakone, a nije niti prva molba uztvrdila, da je prvi brak Antuna R. sa Franjicom rodjenom V. razriešen bio sporazumnom rastavom, isposlovanom po austrijskom zakonu, budi inom kojom poznijom činjenicom. Pošto nije nitko niti napadao valjanost ove prve ženitbe, to

Digitized by Google

nije niti predležalo pitanje, o kom bi gradjanski sudac po § 5 kp. (§ 3 hrv. kp.) odlučiti imao.

Vez ženitbeni, koji je po § 62. o. g. z. priečio Antunu R. drugu ženitbu s obtuženom Agnesom M., nije mogao u tekućem kaznenom postupku potaknuti kazn. sudca, da uporavi ustanovu § 5. kp. i da predhodno potraži riešitbu ženitbenoga suda, pošto već iz samoga učina zločinstva dvoženstva sliedi, da o postojnosti u § 62. o. g. z. normirane ženitbene zaprieke imade odlučiti kazneni, a ne gradjansko-pravni sudac. Zato je pogriešan pravni nazor sudišta prve molbe, da bi morala osudi poradi zločinstva dvoženstva predhoditi civilno-pravna izreka, da je druga ženitba nevaljana.

Kasaciono sudište neukine ipak prvomolbene osude, koju je drž. odvjetničtvo ništovnicom pobijalo, jer je pronašlo, da je opravdano odrešenje obtuženoga od obtužbe radi pomanjkanja subjektivnoga učina. Kasaciono sudište uze si za temelj uvjerenje sudišta prve molbe, da je obtužena Agnesa M., usljed uvjeravanja pastora Friedricha, smatrala rastavu braka izmedju Antuna i Franjice R. pravim razvrgnućem njihove ženitbe, te da je tim zavedena bila u takovu bludnju, s koje nije mogla u svom činu spoznati zločinstvo; a ova faktična (thatsächliche) bludnja da po § 2. lit. e) kz. izključnje ubrojivost inkriminiranoga zločinstva".

Priobćio Dragutin Markovac.

Kad okrivljeni očituje, da nastupa odmah kaznu, tim se odriče pravnoga lieka žalbe ništovne.

A. bje odsudjen na kazan slobode. Kad mu je osuda bila proglašena te poučen, da može proti izrečenoj kazni najaviti priziv, i kad ga predsjednik sjeti, da može, ako se odreče prava podnieti žalbu ništovnu, odmah nastupiti kaznu, očitova odsudjeni: ja nastupam kaznu. Nu pored toga očitovanja prijavi A. za tri dana žalbu ništovnu. Tu prijavu zabaci sud prema § 1. br. 1. zakona od 31. prosinca 1877. (d. z. l. br. 3. g. 1878.). Proti tomu podnese A. žalbu, u kojoj poriče, da je očitovanje, da se kazna nastupljuje, isto kao da se je odrekao i žalbe ništovne. Kasacionalno sudište bečko rješenjem od 13. lipnja 1889. br. 6669. odbaci tu žalbu, „jer nije u zakonu osnovano mišljenje, da se pravnoga lieka žalbe ništovne može odreći samo naročitim očitovanjem; jer tko očituje, da hoće osudom dosudjenu kaznu odmah nastupiti, tim ujedno izjavljuje, da priznaje valjanost i ispravnost sudačke izreke o kazni; jer se iz očitovanja okrivljenikovoga u ovom slučaju tim prije mora izvoditi, da se odriče žalbe ništovne, što se je predhodećom prijavom priziva jasno dalo razabrati, u koliko se je namjeravalo pobijati osudu; i jer u ostalom obtuženi usljed dotične primjetbe predsjednika, odnoseće se na odreknuće žalbe ništovne, nije mogao ni najmanje sumnjati, da se iz njegovoga očitovanja vidi, da se odriče žalbe ništovne. (*„Centralblatt"*.)

Digitized by Google

C. Upravno.

Štipendijalna obiteljska zaklada oproštena je od pristojbe i pristojbenog jednačka.

Kr. ured za odmjerivanje pristojba u Karlovcu odmjerio je štipendijalnoj zakladi Nikodema Mudrovčića od zapisa iznosećeg 3160 for. postotnu pristojbu sa 316 for.

Proti platežnom nalogu, kojim je ta pristojba odmjerena, uložilo je kr. državno nadodvjetničtvo, zastupajuć štipendijalnu tu zakladu, priziv. Kr. financ. ravnateljstvo u Zagrebu odbilo je taj priziv te odlukom od 4. lipnja 1889. br. 3258/II potvrdilo napadnuti platežni nalog s r a z l o g a, što su po tar. čl. 9 slovo B. g. odnosno tar. čl. 97 opazka sbirke pristojbenih propisa baštine, zapisi i darivanja, namienjena znanstvenim svrham, svrham javne nastave i javnog dobrotvorja samo onda od pristojbe oproštene, ako su utemeljene za sve državljane; ako nisu ograničene na stanovitu obitelj ili mjesto po zakladatelju označeno, te ako je postignuće štipendija iz takove zaklade konkurencijom osigurano svim državljanom odnosno sugradjanom. Štipendijalna zaklada kanonika Nikodema Mudrovčića, pošto je ista glasom oporuke toč. 4. nstrojena samo za nećake pokojnikove, odnosno u pomanjkanju sposobnih od tog roda, za siromašne odlične učenike grada Bakra, ne može se subsumirati pod takove zaklade, koje bi nosile na sebi biljeg obće javnosti, jer je ista zaklada osnovana specijalno za rod pokojnikov odnosno mladića grada Bakra, dakle izključiv inu učeću se mladež, imade indi vrlo ograničenu svhu.

Kr. financijalno upravno sudište u Budapešti ukine na priziv kralj. državnog nadodvjetničtva, riešitbu kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu i platežni nalog obstojalog kr. ureda za odmjerivanje pristojba u Karlovcu, te osudom od 7. studenoga 1889. br. 8893. preinači odluku kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu te naredi da se napadnuta pristojba briše.

R a z l o z i: Kanonik Nikodem Mudrovčić ostavio je u svojoj oporuci 3160 for. kao štipendijalnu zakladu za podpomaganje učenika u prvom redu iz vlastite obitelji. Proti odmjerenoj od toga zapisa 10% pristojbi po državnom nadodvjetničtvu kao zastupniku spomenute stipendijalne zaklade uloženi priziv odputilo je zagrebačko kr. financ. ravnateljstvo za to, jer da u govoru stojeći štipendij imade u prvom redu obiteljski karakter, ter zato da ne može udioničtvovati u oprostu od pristojbe.

Usljed priziva državnog nadodvjetničtva valjalo je pristojbu sa sliedećih razloga brisati:

Polag § 21. zak. čl. XXIII. od god. 1868., odnosno polag točke B. g. stavke 9/95 pristojbene tarife su znanstvenim, javno-nastavnim i dobrotvornim svrham namienjeni zapisi oprošteni od pristojbe, koji oprost

Digitized by Google

od pristojbe je u točki c. opazka D. 1. iste stavke pristojbene tarife izrečen i glede pristojbenog jednačka u tu svrhu služećih zaklada.

Odredba rečenih zakonskih ustanova je obćenita, te u istih nije nikakovo ograničenje, načelna razlika ili uvjet ustanovljen, iz čega samo po sebi proizlazi, da je indiferentno, da li dotični zapis ili zaklada posredno ili neposredno služi za javno-nastavne i t. d. svrhe, nadalje da je ma u koju nastavnu, dobrotvornu i nabožnu svrhu opredieljeni zapis (zaklada) oprošten toli od redovite pristojbe od prenosa imovine, koli i od pristojbenog jednačka. Ne može biti od upliva okolnost, da je zapis stanovitim ograničenjem namienjen štipendijem t. j. u prvom redu za učenike iz obitelji oporučitelja, jer se ne može praviti razlika, a i zakon je ne pravi, tko je ta osoba, koja iz dohodka zapisa (zaklade) štipendij vuče, da li je siromašna ili bogata, da li je iz obitelji zakladatelja ili je tko drugi, pošto zakon odredjuje samo svrhu karakteristikonom oprosta, a stipendijalnoj zakladi je svrha bezuvjetno nastavna. *Pr. Strohal.*

Crnogorski gradjanski zakonik i njemačka kritika.*

Od dra. I. J.

„St. Petersburger Herold" bijaše prvi list, koji je svratio pozornost svojih čitalaca na novi crnogorski gradjanski zakonik, o kojem se od onoga doba rado u tuzemstvu i u inozemstvu na široko i potanko razpravlja. Ali nigdje nije bilo ovo djelo crnogorskog kodifikatora tako osobito uvaženo, kao u Njemačkoj,[1] gdje je učeni član berlinske magistra-

* Zanimiv ovaj osvrt na ocjenu crnogorskoga imovinskoga zakonika napisanu drom. Dickelom donese „St. Petersburger Herold" u broju od 27. novembra (9. decembra) 1889. Ured. Mj.

[1] Pisac se ovoga članka vara; — u slovjenskom je svietu, i u učenih družtvih i u časopisih bilo o zakoniku vrlo mnogo govora, i to temeljita. Nama netreba nego napomenuti: obširnu raspravu prof. K. Vojnovića, čitanu 9. marta 1889. u jugoslav. akademiji, a zatim štampanu u 95. svezku „Rada" i u posebnoj knjizi; niz članaka prof. A. Gjorgjevića, štampanih u biogradskome Braniču (u svezkama 15—22 od 1888. g.); — varšavskog prof. F. Zigelja, u moskovskome Juridičeskom Vjestniku (rujan 1889.); — dra. V. Spasovicza, u petrogradskom Vjestniku Jevropy (veljača 1889.); — dra. Trakala, u pražkoj Osvěti (br. 2. g. 1889.); — prof. Rande i dra. Ružičke, u českom Pravniku (svez. XII. i XIII. 1889.); — senatora Hube u varšavskom Ateneum (ožujka 1889.); — P. J. Dančova u sofijskom Juridičkom Spisanju (travanj, lipanj, srpanj 1889); — dra. Majarona, čitana u slovenskom družtvu „Pravnik" i t. d.

Digitized by Google

ture dr. Dickel o njem napisao čitavo djelce: „Ueber das neue bürgerliche Gesetzbuch für Montenegro und die Bedeutung seiner Grundsätze für die Codification im Allgemeinen mit Bemerkungen über den neuen Entwurf eines deutschen bürgerlichen Gesetzbuches".[2] U ovoj izvrstnoj razpravi, koja bijaše najprije držana u berlinskom pravničkom družtvu, razmatra učeni pisac, koji posvjedočuje da vanredno dobro poznaje predmet, kratko i sbito, ali ipak izcrpljivo iztičuć sve što je važno, ovo netom spomenuto općenito hvaljeno djelo profesora dra. V. Bogišića.

Učeni kritik iztražuje u svojoj razpravi s jedne strane načelna i metodička pitanja ovog kodifikacionoga djela sama i za sebe; a s druge strane razpravlja i ona, koja se odnose na uredjenje pojedinih pravnih instituta.

Naročito iztiče recensent vrlo važne novote, kojim je crnogorski kodifikator u ovom svom djelu pribavio vrednost. Premda je već do sada izašao kod nas i u inozemstvu priličan broj ocjena, komentiranih izvadaka i referata u učenih strukovnih družtvih o tom djelu, i premda sva ta djela naglasuju veliku važnost ove kodifikacije; ipak svraća Dickelova razprava pozornost čitatelja na takove točke, na koje se mnogi dosadanji, premda stvari vješti recenzenti nisu obazrieli.

Mnogi ovih kritika konstatovali su, da se još nikada u nijednoj sustavnoj kodifikaciji gradjanskog prava nije u tolikoj mjeri obzira uzimalo na elemente običajnoga prava, pak su radi toga svi pohvalili kodifikatora. Dr. Dickel čini doduše takodjer to, ali, što je mnogo važnije, on pokazuje u isto doba nove putove, kojimi je kodifikator uvažujuć običajno pravo išao. Tako on primjerice naglašuje, da se nisu stanovite materije kodificirale radi toga, da se uzdrži u ravnotežju nepisano pravo sa pisanim; on iztiče, da je u zakoniku naročito priznata valjanost pravila običajnog prava kao nadopunjenje pisanoga prava; on govori o proširenju uporabe običajnog prava osobitim uredjenjem analogije i nauke o tumačenju.

Već same ove novote po sebi su jamačno važne, ali mi jako dvojimo, da bi naš recenzent (dr. Dickel) samo radi njih bio već u naslov svoje razprave postavio onu vrlo važnu izreku „O znamenitosti njegovih (crnogorskog zakonika) načela za kodifikaciju u obće", kao što je

---

Piscu bi još lakše bilo znati, da je i u francuskoj pravničkoj književnosti već dosta o zakoniku pisano bilo; na pr. razpravica Dareste, čitana u Institut de France; — 2 članka G. Ardeut-a u Reforme Sociale"; — obširni članak Toubeau u Nouvelle Revue itd. Mi pače znamo, da se sam tekst zakonika prevodi na francuski jezik, a čujemo da se prigotavlja i francusko izdanje Dickelove rasprave. Uredničtvo.

[2] Marburg (Hessen), Erhardt's Universitäts-Buchhandlung 1889.

Digitized by Google

to sbilja učinio. I u istinu nalazi on u zakoniku još mnoga posve nova važna načela i, što je za znanost ne manje znamenito, konstatuje više po kodifikatoru postavljenih znamenitih pravila, kojimi je nastojao postići pojedine ciljeve, što si ih je u svojoj kodifikacionoj radnji postavio bio. Dr. Dickel naglašuje zaista još napose: „Ustanovu zakonsku, koja počiva na vlastitih načelih, gdje je mnogo toga izlučeno, što se obično u drugih zakonicih nalazi, i naprotiv mnogo toga poprimljeno, čega u drugih zakonicih nema".

„Posebni razporedjaj materija, koji se temelji pretežno na načelih: valja polaziti od poznatog do manje — ili sasma nepoznata".

„Cio sustav načela o jeziku, slogu i fiksiranju umjetnih izraza itd., za da bude zakonik razumljiv ne samo učenim strukovnjakom nego i laikom".

„Više inih odredaba i pravila, da se preprieči u pravnom životu zemlje opreka medju narodnim i pravom pravnika, koja postoji u većini europskih zemalja".

Dr. Dickel ocjenjuje rezultate ovih i drugih novih puteva i postavljenih načela u crnogorskoj kodifikaciji, često ih sravnjiva sa odnosnimi rezultati nove osnove gradjanskoga zakonika za Njemačku, te više puta otvoreno očituje, da su crnogorski vrstniji.

O nekih po profesoru Bogišiću postavljenih novih načelih veli dr. Dickel, da su vriedna općega priznanja i nasljedovanja; za druga opet veli, da mogu biti uzorom stanovitim kategorijam država; a glede nekih opet preporuča konačno, da bi ih valjalo svestrano ispitati i o njih razpravljati.

Ovi neočekivani rezultati kodifikacione radnje malene kneževine, gdje do prije kratkog vremena učenoj Temidi nije bilo mjesta, osiguravaju crnogorskom zakoniku, kako dr. Dickel veli „častno mjesto medju europskimi kodifikacijami".

Nu medju temeljnimi načeli, koja si je crnogorski kodifikator postavio kod svog rada, čini nam se jedno osobito važno po obću kodifikatornu teoriju i praksu, mislimo ovdje prvi pokus: da se naime one materije, o kojih se obično drži da sačinjavaju gradj. pravo, na poseban način kategoriziraju, da se svaka od ovih kategorija prema njezinoj specialnoj posebnosti u savezu sa zajedničkom svrhom kod kodifikacionog posla razno obradjuje.

Iz razprave Dickelove, prispodobivši ju sa raspravom samoga kodifikatora o načelih i metodi, koju je sliedio,[3] razabiremo, da dr. Bogišić

[3] V. Bogišić: Quelques mots sur les principes et la méthode suivis dans la codification du droit civil du Montenegro. Paris 1888.

Digitized by Google

smatra didaktične elemente gradjanskog prava posebnom kategorijom, te da ih sasma različito od dispozitivnih elemenata obradjuje; isto tako izlučuje više pravnih instituta od ostalih materija kao heterogene, dočim narodno-regionalne elemente obradjuje drugačije nego li one, koji imadu kozmopolitski karakter, i više toga.

Što se tiče didaktičnih elemenata, to svaka naučna knjiga dokazuje svojim čitateljem ad oculos, da ne valja u gradjanske zakonike uvrštivati definicije i druge školske elemente. Ta naravna je rola zakonodavca: naredjivati, zapovjedati, sve ostalo je stvar pravnih fakulteta i učitelja prava. Pored svega toga nema do sada ni jednoga zakonika, koji bi bio smatrao mogućim sasma izlučiti didaktične elemente iz zakonika. Pače i najnovija osnova njemačkoga gradjanskoga zakonika puna je definicija i drugih školskih razjašnjenja, pomješanih sa masom dispozitivnih ustanova.

Crnogorski kodifikator, koji u svojoj zemlji nije našao pravnika, a niti pravničkih fakulteta, još je manje mogao biti bez ovih didaktičnih elemenata. Ali on ih je sasma izlučio iz svih pet dielova zakonika te ih uvrstio u posebni, obsežni šesti zaglavni dio. Nu on ih je i ovdje obradio posve drugčije nego li materije prediućih pet dielova. U ovom šestom dielu crnogorskoga zakonika nalazimo u izobilju popularnih opisa, bogatih primjera, svakovrstnih pouka itd., česa svega u predjašnjih pet dielova nema.

Posebnu kategoriju sačinjavaju elementi narodnoga prava. Već je gore rečeno, da su svi recensenti, a naročito dr. Dickel, osobito izticali, što je sastavitelj crnogorskog zakonika narodne elemente prava u tolikoj mjeri uvažio, u kolikoj toga nije učinio nijedan zakonodavac pred njim. Razumie se po sebi, da je on ove elemente crpio iz narodnih i regionalnih pravnih običaja, ali da ih nije uvjek kodifikovao u obliku, u kojem ih je našao.

U ovom pravcu konstatuje pače dr. Dickel mnoge običajno-pravne institute, koji su veoma promienjeni u zakonik unišli, n. pr. duboko zasizuće modifikacije dosadanje odgovornosti ciele obitelji za članove kućne. (Dickel str. 101—103). Mnogo toga bo valjalo je preinačiti, da bude prema novim potrebam života; mnogo toga je trebalo tako uvrstiti u zakonik, da ostane i nadalje u organičkoj harmoniji i ravnovjesju sa elementi, koji ostadoše izvan zakonika.

Pravna pravila kozmopolitskoga zuačaja prislanja, istina, i crnogorski kodifikator na rimsko pravo i pravnu znanost, pri čem se je obazirao, gdje mu se je to činilo mogućim i shodnim, na najbolje novije zakonike. I za ovu kategoriju propisa morao je crnogorski kodifikator ustanoviti i slieditи poseban postupak. On si niti kod ove kozmopolitske skupine propisa nije mogao stvar tako lahko udesiti, kako su to učinili mnogi njegovih predšastnika. Pitanje o sustavu, razdiobi predmeta, ravno-

Digitized by Google

teži sa nepisanim pravom, harmonija cielosti: sve ga je to učilo, da svoju materiju shodno izabere, razdieli i obradi; veoma obzirna načela, koja si je postavio pogledom na narodni jezik i slog, nukahu ga, da postupa samostalnije i u vanjskoj formi.

Od mnogobrojnih gradjanskih zakonika, kojim je uzorom služio Code Napoléon, napominje dr. Dickel najnoviji, naime talijanski i veli, da se ovaj, inače toliko hvaljeni zakonik, gledeć na njegov sustav i cieli sadržaj, može nazvati novo izdanje Code Napoléona, ili najviše njegova repetita praelectio. Ova činjenica dokazuje, da se je sastaviteljem ovoga pače novijega zakonika činila posve suvišnom razlika izmedju kozmopolitskih i narodnih elemenata, pak da im je dosljedno ideja kategorisanja posve manjkala.

Posebnu kategoriju sačinjavaju kod prof. Bogišića heterogeni predmeti. Takovimi zove on obiteljsko i nasljedno pravo. U pravnoj znanosti pojavili su se već i prije Bogišića ovdje i ondje glasovi, koji su tvrdili, da bi ove predmete valjalo izlučiti iz gradjanskog prava. Ali se na ove osamljene glasove nitko nije obazirao, a u kodifikatornoj praksi ostalo se je pri starom. Crnogorski zakonik bijaše dakle prvi, koji je u istinu proveo ovo izlučenje.

Prema znanstvenom uvjerenju prof. Bogišića, koje je u navedenoj razpravi razvio, nemaju se obiteljsko i nasljedno pravo izlučiti samo od ostalih gradjansko-pravnih materija, nego, ako se ovim izlučenim predmetom hoće dati zakoniti oblik, mora se ta kodifikacija provesti sasma po drugih načelih nego li se je običavalo raditi kod drugih gradjansko-pravnih materija.

Nećemo se ovdje osvrtati na kategoriju materija, koje je Bogišić pridržao kasnijoj kodifikaciji. Ali moramo spomenuti, da nalazimo ovo kategorisanje i u podrazredih posve dosljedno provedeno. Tako n. pr. premda crnogorski kodifikator izključuje načelno iz zakonika obiteljsko pravo, ipak čini mu se potrebnim sa raznih i dosta važnih razloga, da se iz obiteljskoga imovinskoga prava izluči posebna kategorija, koju zove externa, i koju uvrsti u peti dio zakonika. Isto tako je obzirom na lakše razumievanje cjelosti nauka o posjedu, koja je i za strukovnjaka teška, razdieljena u ustanove temeljne i nuzgredne, te je prva skupina uvrštena u prvi, a druga u šesti dio zakonika, i svaka od njih drugčije obradjena; ove potonje obradjene su kao i ostali didaktični elementi ovoga diela, a one prve na kratko i jezgrovito kao i sve čisto zakonske ustanove.

Sve ove činjenice navedene su u razpravi Dickel-ovoj i protumačene; nu pošto nam se je činilo, da dr. Dickel nije dovoljno naglasio ovo kategorisanje, držali smo, da to moramo mi učiniti. Mi naravno nemožemo ovdje ispitivati, da li je ovo kategorisanje svuda ispravno, da li i

Digitized by Google

u koliko bi se moglo preporučiti drugim zemljam; da li je svaki od načina obradjivanja, odabrani po Bogišiću, u cielom svom obsegu shodan i izpravan, jer ovakovo iztraživanje niti je sada moguće niti važno. Mi smo htjeli samo konstatovati ovu metodu kategorisanja, koju je Bogišić prvi u ovakovom poslu sa punom sviesti uporavio; jer bi nam to moglo svakako služiti izhodištem za dalnja iztraživanja u tom pravcu, što bi bilo od najveće važnosti za radnje kodifikacije u obće.

Prije nego li svršimo, moramo ovdje još sliedeće dodati: dr. Bogišić je u spomenutoj franceskoj razpravi postavio dvie znamenite zasade, koje je i sam Dickel (str. 23.) opetovao, naime one o relativnosti svrha i sredstava u radnjah kodifikacionih raznih zemalja. Kategorisanje, o kojem smo malo prije govorili, čini nam se samo daljim razvojem njegovih navedenih načela o relativnosti svrha i sredstava. Bogišić veli u rečenoj razpravi, da imade kodifikator u svakoj zemlji prvo težiti za raznimi ciljevi prema raznim oblikom života, koji potiču iz skupa povjestnih, religioznih, kulturnih, družtvenih i gospodarskih elemenata, i drugo, da ista relativnost mora obstojati i pogledom na sredstva za postignuće tih ciljeva.

Ako se ima pred očima navedeno stanovište relativiteta, vidi se već a priori, da postupak u kodifikaciji, koji nazvasmo kategorisanjem, nije nepromišljeni hir kodifikatora, nego da je dalji, tako reći, organički razvitak istog stanovišta; temelji se na dubokom proučavanju i razmišljanju.

Ovaj postupak, inauguriran po crnogorskom kodifikatoru u njegovom zakoniku, mogao bi imati liepu budućnost; on se može, pače mora se prema svojoj naravi modificirati i dalje razvijati; ali temeljna misao jest, kako nam se čini, posve izpravna te će se imati u interesu znanosti i zakonodavne prakse njom ozbiljno baviti pozvani na to krugovi.

Predaleko bi pošli, kad bi ma i letimice htjeli taknuti se najzanimivijih točaka razprave Dickelove, koje se odnose na obradjivanje pojedinih pravnih ustanova u crnogorskom zakoniku. Valja se zadovoljiti tim, da čitatelja uputimo na bogati i uzorno ocrtani sadržaj same Dickelove razprave.

Konačno želimo opetovati ovdje karakteristiku crnogorskoga zakonika, kako ju dr. Dickel na svršetku svoje učene razprave crta.

Dickel veli: „Bogišić hat ein Gesetzbuch geschaffen, welches trotz der sorgfältigen Berücksichtigung der besten vorhandenen Gesetzbücher zu den originellsten Leistungen der Codification gehört. Es ist ihm gelungen, seine vielen Originalitäten im grössten Umfange zur Geltung zu bringen, und doch von jeder falschen Originalität sich sorgsam frei zu halten; es ist ihm gelungen, das lebendige Volksrecht des Landes festzuhalten und doch den Eingang der Cultur und Wissenschaft Europa's sicherzustellen; es ist ihm gelungen, ein Gesetzbuch in die denkbar

Digitized by Google

concreteste und volkthümlichste Form zu kleiden und doch volle wissenschaftliche Strenge durchzuführen".

Razprava Dickelova služi na čast piscu, koji je svoj predmet uzorno obradio i predočio nam silesiju zanimivih znanstvenih činjenica, a ipak nije dao da na prosudjivanje njegovo utiču razni narodnostni momenti, koji, žali bože, u posljednje doba sve više prodiru i u područje čiste znanosti. *Preveo dr. Šilović.*

VIESTNIK.

(Glavna skupština pravničkoga družtva.) Kao što je u posljednjem broju „Mjesečnika" oglašeno, glavna skupština pravničkoga družtva držana je 22. veljače poslje podne u sveučilištnoj sgradi, u dvorani za državne ispite. Otvorio ju predsjednik družtva presv. g. dr. Franjo *Burgstaller,* koji pozdravi skupštinare te označiv predmete dnevnoga reda, pozove tajnika prof. dra. Franju *Spevca,* da pročita izvješće o djelovanju družtva i odbora tečajem god. 1889. Nu pošto je to izvješće štampano i medju prisutne skupštinare razdieljeno, zaključi skupština, da se ne čita. Isto tako zaključi skupština, da se ne čita izvješće blagajnikovo o financijalnom stanju za god. 1889., jer je i ono tiskano u „Izvješću pravničkoga družtva za g. 1889." Ipak iztakne na ovom mjestu predsjednik, da je upravni odbor nastojao, da se što više utjera zaostataka iz prijašnjih godina, ali je samo donekle uspio. Isto tako da se do sada ne može ustrojiti pravnička čitaonica, jer budget družtva jedva bi podnosio s tim spojeni nemali trošak. Konstatuje napokon, da nema pravoga mara medju članovi oko priredjivanja čitanja i vježba u sudbenom govorničtvu. — Revizori računa pregledali su račune položene za god. 1888. i 1889. te našav ih posvema u redu predlažu, da se blagajniku prof. dru. Jos. Pliveriću dade absolutorij, koji je predlog glavna skupština jednoglasno usvojila. Izraziv zahvalnost revizorom računa gg. Juliju pl. *Halperu* i Iv. pl. *Kugleru,* izabra ih glavna skupština s nova da pregledaju račune, koji će se podnieti za g. 1890.; a za zamjenike im prof. i o. g. rektora sveučilišta dra. L. *Marjanovića* te odsječnoga savjetnika A. *Mošinskoga.*

Odobri poslje toga proračun, predložen po upravnom odboru za g. 1890., koji glasi ovako:

Prihod:

Naslov	Stavka	Vrst dohodka	Predlog for.	Predlog nč.
I Prinos	1	Prinos članova za god. 1890.	2000	—
	2	Od zaostaloga prinosa do 31. prosinca 1889.	1000	—
II. Predplata	3	Od vis. kr. zem. vlade	664	—
	4	Od privatnika	100	—
III. Od knjiga	5	Za prodane družtvene knjige	50	—
IV. Gotovina	6	Gotovina u blagajni dne 31. pros. 1889.	178	97
V. Kamati	7	Kamati od uložene glavnice 2898 f. 41 n.	115	94
		Ukupno . . .	4108	91

Digitized by Google

Razhod:

Naslov	Stavka	Vrst izdatka	Predlog for.	Predlog nč.
I. Mjesečnik	1	Štampa za 12 brojeva u 700 komada .	1000	—
	2	Vez, omot i ekspedicija	150	—
	3	Poštarina za „Mjesečnik“	70	—
	4	Uredničtvu nagrada	600	—
	5	Honorar za pisce	600	—
II. Uprava	6	Nagrada za g. 1889. blagajniku . .	240	—
	7	Paušal tajniku	10	—
	8	Paušal blagajniku	30	—
	9	Štampanje izvješća za g. 1889. . .	50	—
	10	Tiskanice	20	—
	11	Pomanje nagrade	50	—
	12	Sabiranje prinosa u Zagrebu (7% od ubrane svote)	60	—
III. Biblioteka	13	Časopisi, knjige, vezanje istih . . .	150	—
IV. Izvanredno	14	Honorar piscem za prosinac 1889. . .	50	—
	15	Štampanje 12. broja „Mjesečnika“ 1889.	162	90
	16	Nepredvidjeni troškovi	30	—
		Ukupno . .	3272	90

Izabrav skupština gg. viećnika kr. stola sedmorice pl. *Rakodczaya* te Sv. *Gaja*, viećnika kr. sudb. stola, da ovjerove zapisnik ove glavne skupštine, zahvali se predsjednik rektoru sveučilišta, u kojega sgradi odbor i glavna skupština drže svoje sjednice i sastanke, na ovoj dobroti te zamoli, da se to i u buduće dozvoli.

Napokon se prešlo na posljednju točku dnevnoga reda. Predsjednik zahvali se u ime svoje i u ime odbora na povjerenju, pozove skupštinu da izabere, kako pravila odredjuju, predsjednika i 12 odbornika za god. 1890., te umoli vel. g. rektora i prof. dra. L. *Marjanovića*, da primi privremeno ravnanje skupštine, dok se obavi izbor. G. kr. državni nadodvjetnik *Spitzer* predloži, da se ukupnomu odboru na njegovom radu i maru oko družtvenih posala izrazi zahvala i priznanje, što je jednoglasno prihvaćeno.

Biralo se najprije predsjednika, te je sa 20 od 21 glasova prisutnih skupštinara izabran za g. 1890. predsjednikom družtva dosadanji predsjednik presv. g. dr. Franjo *Burgstaller*, viećnik kr. stola sedmorice. U odbor pako izabrana su većinom glasova sliedeća gg.: dr. Mihovil *Bišćan*, kralj. kotarski sudac; *Daubach* Mirko, odvjetnik i predsjednik zagreb. odvjet. odbora; *Hruby* Kajetan, viećnik kr. stola sedmorice; dr. *Jakšić* N., viećnik kr. sudb. stola; *Kranjčić* Stjepan, tajnik u kr. vlad. odjelu za pravosudje; dr. Blaž *Lorković*, kr. sveuč. profesor; dr. *Malin* Ivo, tajnik u kr. vladnom odjelu za pravosudje; dr. *Mikulčić* Mirko, odvjetnik; dr. *Pliverić* Josip, kr. sveuč. profesor; *Rušnov* Adolf, viećnik kr. sudb. stola zagreb.; dr. Franjo J. *Spevec*, kr. sveuč. profesor; dr. pl. *Špun-Strižić* Napoleon, viećnik kr. stola sedmorice. Izabran je dakle prijašnji odbor, tek je na mjesto gosp. prof. dra. Al. pl. *Bresztyenszkoga* izabran g. dr. Mihovil *Bišćan*.

Tim je bio dnevni red izcrpljen, te je novo izabrani predsjednik, zahvaliv se na iznovičnom povjerenju zaključio glavnu skupštinu.

Digitized by Google

(Hrvatski sabor) sastao se 20. veljače o. g. da nastavi svoj rad. Vlada je već u prvoj sjednici predložila osnovu zakona „ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i kaznenoj odgovornosti pravosudnih činovnika u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji". Osnova je obsežna, pak žalimo, da ju nemožemo u ovom broju diljem priobćiti.

(Baron Metel Ožegović) pravi tajni savjetnik, umirovljeni državni viećnik, preminu u Hietzingu kraj Beča 10. veljače o. g. u 76. godini života. Pokojnik temeljito poznavaše naše javno-pravne odnošaje, prava i preimućtva Hrvatske, pak je u borbah predožujskih u saboru ugarskom najodrješitije branio prava zemlje; a i poslje je bitno uticao u javne poslove domovine. Za absolutne periode pozvaše ga u ministarstvo, a kašnje bje imenovan viećnikom vrhovnoga suda u Beču, odaklje dodje u državno vieće, u kojem ostade sve do g. 1868. kad je ovo bilo ukinuto. Počam od god. 1868. napustio je polje javnoga djelovanja, ali nepresta nikada najživahnije zanimat se za interese naroda hrvatskoga, kojemu bijaše svom dušom odan. Pokoj plemenitoj duši njegovoj.

(Slovensko prav. društvo „Pravnik" u Ljubljani) imalo je 25. siečnja o. g. glavnu skupštinu. Tajnik družtva ujedno urednik „Slovenskoga Pravnika" dr. D. *Majaron* crta u svom izvješću rad družtva tečajem g. 1889., koji je gledeć na potežkoće, na koje nailazi svako mlado družtvo, zaista povoljan. Družtvo izdaje časopis „Slovenski Pravnik", koji je preuzelo od prijašnjega vlastnika odvj. dra. Moscheta; počelo je izdavati „Zbirku austrijskih zakonov v slovenskem jeziku", od koje je izašao prvi svezak, a drugi se dotiskuje; ima već dovršene rukopise, sadržavajuće prevod mjenbenoga i trgovačkoga zakona; odbor je zaključio, da se sastavci „iz sodno-zdravniške prakse", štampani u „Slov. Pravniku" otisnu u posebnoj knjizi, čim je položen temelj za sasma novu struku u slovenščini, za sudb. medicinu; pozvao je slovenske pravnike, neka ispisuju iz zakona slovenske izraze, da se tako dobije gradivo za pravnički njemačko-slovenski rječnik; tečajem minule godine držano je više sastanaka, u kojih se predavalo i razgovaralo o raznih pitanjih pravničkih. Družtvo „Pravnik" stupilo je u svezu sa pravničkimi družtvi u Zagrebu, Pragu, Brnu itd. Koncem g. 1889. imao je „Pravnik" 168 članova, a medju ovim 7, koji nisu pravnici u najširem smislu ove rieči, predplatnika na časopis „Slovenski Pravnik", koji nisu članovi, bijaše 147. — Do konca prošle godine unišlo je u družtvenu blagajnu 1400 for. 30 novč., potrošeno 1118 for. 05 novč., ostalo gotovine 278 for. 36 novč., na dugu od predplate i članarine ima 106 for. 50 novč. Za tekuću god. 1890. izabran je jednoglasno za predsjednika dosadanji predsjednik dr. Fran *Papež*. U odbor izabrana su i to: trojica od *vanjskih* članova, medju njimi Bogdan *Trnovec*, viećnik zemalj. suda u Trstu; a sedam od članova stanujućih u Ljubljani. — „Slovenski Pravnik" uredjivat će i na dalje dr. D. *Majaron*, kandidat odvjet.

(Krst sam neodlučuje.) Bečki listovi pripovjedaju, da je zakonita žena nekoga umjetnika iskala, da se brak njezin razvrgne. Muž njezin nehtjede na to pristati; digla se dakle parnica, koja je prošla kroz sve molbe. Vjenčana su bila obojica kao protestanti po evangeličkom obredu. Suprug predloži prepis krstnoga lista njenoga, koji dokazuje, da je njegova žena krštena po katoličkom obredu, a pošto je ona katolikinja, to je njezin brak nerazriešiv. Na to morala je supruga priznati, da je nezakonska kći majke evangeličke vjeroizpovjesti, da je u nahodištu ugledala svjetlo božje, gdje je pometnjom kršćena kao katolikinja, nu kasnije da je odgojena u evangeličkoj vjeroizpovjesti i kao takova zaručena.

Digitized by Google

Vrhovno sudište bečko sudilo je, da treba suprugu priznati za protestantkinju, a usljed toga može se lahko razriešiti njezin brak. U *razlozih* osude veli se: krst je čin žajednički svim kršćanskim vjeroizpovjestim, pa se ne ponavlja, ako tko od jedne take (kršćanske) vjeroizpovjesti prestupi k drugoj; po krstu diete stupa u občinstvo kršćana, a istom *odgoj* ga dovodi konačno do vjeroizpovjesti. — Pošto je supruga, kako je dokazano, polazila jedino evangeličku crkvu i školu, biskupski konsistorij izreče, da se supruga nemože po kanoničkom pravu smatrati za člana katoličke crkve. (Sl. Prk.).

Književne viesti.

Das Justizwesen Bosniens und der Hercegovina, von Eduard *Eichler*, Regierungsrath der Landesregierung in Sarajevo. Herausgegeben von der Landesregierung für Bosnien und die Hercegovina. Wien. 1890. Vel. 8° str. 395.

Ob ovom djelu pisalo se u raznih novinah. Sastavitelj njegov namienio je svoje djelo prije svega tomu, da bude obći putovodja u svem, što je u Bosnoj i Hercegovini postojalo, što je stvoreno i što će se dalje još stvoriti, pa je prema tomu i označio okvir sadržaju svoga djela. Ovo sastoji od uvoda, i dvajuh dielova, a koji se opet sastoje od knjiga i odsjeka.

U uvodu se na dvie i pol strane spominje *proklamacija* cara i kralja Franje Josipa I. od god. 1878., kada je austro-ugarska vojska po smislu XXV. članka berlinskoga ugovora od 13 srpnja 1878. prešla granicu Bosne i Hercegovine; dalje razlozi, radi kojih je potrebno, da se u ovom djelu najprije nacrta *otomansko pravosudje*. Prema tomu veli se najposlje, da će se u *prvom* dielu govoriti o *pravosudju* Bosne i Hercegovine iz doba prije okupacije, pa tim joj u isti mah dati potrebnu osnovu, kako bi se u *drugom* dielu podpuno moglo razumieti djelovanje austro-ugarske uprave u toj oblasti,

I doista je u tom svom napred iztaknutom programu pisac vješto *pravnički* i razgovjetno izvršio svoj zadatak tako, da ova knjiga mora da zanima pravničke krugove, a napose zanimat će Srbina i Hrvata, koji će razabrati stanje i institucije pravosudne zemalja, u kojih mu veliki dio naroda boravi.

Za ovaj mah samo toliko, a kasnije, ako mi slav. uredničtvo Mjesečnika mjesta dade, mislim koju više reći, a povrh toga i pretiskati neka važnija mjesta, za koja sam uvjeren, da će zanimati čitaoce „Mjesečnika".

Milan P. Jovanović.

— *Financijalni Viestnik* za Hrvatsku i Slavoniju. Izdaje se pod nadzorom kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu; uredjuju ga gg.: Filip *Perok*, Franjo *Derežan* i Samuel *Kocian*. Broj 5. ovoga časopisa donosi osim nekih zakona i naredaba i prilog od 1 arka, sadržavajući rješitbe upravnoga financ. sudišta u Budimpešti.

— *Občinar*. Tjednik za upravu i javnu sigurnost. Odgovorni urednik dr. Milorad *Cuculić*, nakladnik Ig. Granitz i drug. Izlazi jedan put u tjednu. a stoji na godinu 6 for., na pó godine 3 for.

— *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Knjiga 98. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Knjiga 27. — Zagreb 1889. Tisak dioničke tiskare. Ciena 1 for. 50 novč.

— *Studya nad prawem polskiém*. Napisao dr. Oswald *Balzer*. Poznanj 1889., 8° str. 348. Ciena 5 maraka.

— *Glówne kierunki najnowszej ekonomici politicznej*, na podstawie historycznej i krytycznie itd. od dra. *Mayera* Mavre, prevod s njemačkoga.

Digitized by Google

— *Das oesterreichische Obligationenrecht* in systematischer Darstellung mit Einschluss der Handels- und wechselrechtlichen Lehren, von Dr. Victor *Hasenöhrl.* II Band. II. Abtlg. Beč. 1890. Manzova naklada. Str. 310—662. — Ciena 3 f. — Ovim svezkom završena je obsežna ta monografija ob obveznom pravu; trebalo je za to skoro devet godina, jer je prvi dio izašao g. 1881., a drugoga diela prvi razdiel 1886. — Radnja je to liepa i temeljita.

Imenovanja. Sudb. pristavi II. razr.: Artur *Durbešić* u Otočcu, Andrija *Smodek* u Križevcih, Milorad *Uzelac* u Virovitici, Petar *Žužić* u Jaski i Janko *Šibenik* u Belovaru imenovani su sudb. pristavi I. razr., svi ostadoše na dosadanjih mjestih do P. *Žužića,* koji je premješten kotar. sudu u Bakar; sudb. pristavi II. razr. extra statum: Lavoslav *Hirschenstein* dodieljiv ga na službu k držav. odvjetničtvu u Belovaru; Ljubomir *Kapetanović* za kot. sud u Požegi, Ivan *Žigović* za kotar. sud u Križevcih; Milan *Akurti* za kotar. sud u Zagrebu, Josip *Križ* dodieljen držav. odvjetničtvu u Mitrovici; Bogdan *Novaković* kot. pristavom uz pridieljenje kr župp. oblasti u Vukovaru; Milan *Ključec* kot. pristavom, ostaje kod kr. vlad odjela za nutarnje poslove; Makso *Graff* kot. pristavom u Križu, a Dragan vitez *Trnski* pristavom kod kotar. oblasti u Ivancu; Dimitar *Kušević* vieć. tajnikom, Milan *Melinčević* tajničkim pristavom, oba kod kr. banskoga stola; dr. Adolf pl. *Mihalić* Prigorski pristavom u statističkom uredu; dr. Nikola pl. *Tomašić* tajnikom u hrvatskom ministarstvu u Budimpešti; Josip *Šarić* prislušnikom u obsegu kr bansk. stola; Petar *Živko* perovodnim vježbenikom u obsegu kralj. zemalj. vlade; Stjepan *Krcivoj* financ. perovodnim vježbenikom u Zagrebu.

U Bosnoj i Hercegovini: Karlo barun *Pitner* okružnim povjerenikom; Alfred grof *Hoyos* vladinim perovodjom; Camillo barun *Meleonese* političkim pristavom II. razr.; dr. Franjo *Hofstätter* prislušnikom kod okružnoga suda u D. Tuzli.

Premještenja. August pl. *Baneković,* kr. sudb. pristav, iz Novoga u Delnice; Franjo *Kadić,* kotar. predstojnik u Dugoselo; Antun *Koljevina,* kotar. pristav iz Novoga u Čabar.

U Bosnoj i Hercegovini: dr. Karlo *Wandakiewicz,* kot. predstojnik iz Zvornika u Jajce; Franjo *Večerina,* polit. pristav iz Ljubuškoga u Bos. Kostajnicu; Josip *Kellner,* polit. pristav iz Mostara u Ljubuško; Viktor pl. *Barczay,* kot. predstojnik u Rogaticu; dr. Ivan pl. *Stratimirović,* sudb. pristav iz Banjaluke u Višegrad.

Stečaji.

Travanj. Ostavina Katarine *Mutavdjić* u Karlovcu. — Kr. kot. sud u Karlovcu (odl. od 22. siečnja o. g. br. 679). — Z. i m. u. odvjet. dr. G. Kornitzer, zamj. odvjet. perovodja dr. Reiner. — R. pr. 1. travnja; ročište 10. travnja o. g.

— Milan *Šarić,* protok. trgovac u Otočcu. — Kr. sudb. stol u Gospiću (odl. od 11. siečnja o. g. br. 22). — Z. i m. u. st. Fr. Brelić, odvjetnik u Gospiću, zamj. Gnjajo Dimić, umirovljeni oficijal u Gospiću. — R. pr. 11. travnja, a ročište 14. travnja o. g.

Lipanj. Milan *Nikolić,* protok. trgovac u Staroj Gradiški. — Kr. kot. sud u Novoj Gradiški (odl. od 6. veljače o. g. br. 977). — Z. i m. u. st. dr. Posilović, odvjet. u Novoj Gradiški, zamj. Joco Živković u Staroj Gradiški. — R. pr. 8. lipnja, ročište 15. lipnja o. g.

Digitized by Google

„**Mjesečnik**“ pravničkoga družtva u Zagrebu izlazi svakoga mjeseca jedan put najmanje na tri štampana tabaka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga **bezplatno**; za nečlanove stoji na godinu 8 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka plaćaju polovicu ove ciene t. j. 4 for. na godinu. — Pojedini brojevi stoje 60 nč. — Novi članovi mogu dobiti starije godišnjake, u koliko ih ima, za 4 for. — Novac šalje se blagajniku pravničkoga družtva g. prof. dru. **Josipu Pliveriću.**

Sastavci štampani u Mjesečniku nagradjuju se. Za štampani tabak izvorne radnje plaća se 20 for., prevoda 10 for., a praktičnih slučajeva 15 for. a. v.

Rukopisi šalju se uredničtvu franko. Nefrankirana pisma neprimaju, a poslani rukopisi nevraćaju se. Sastavci neka se pišu in fracto, da se laglje obavljaju potrebne korekture.

Reklamacije molimo da se upravljaju uredničtvu, i to najkašnje mjesec dana nakon izdanoga broja, koji se reklamira.

„Mjesečnik“ prima i oglase te ih što jeftinije računa.

Uredničtvo.

Pošlo mi je za rukom preuzeti sve za prodaju odredjene iztiske znamenitoga djela našega učenjaka dra. V. V. Bogišića:

Општи имовински законик за књажевину Црну Гору.

Издање Цетинске државне штампарије, а тисак Ђ. Шамро (G. Chamerot) у Паризу. 1888. (8⁰, VI. + 356 str. na velenovom papiru.) Ciena 2 for. 60 nč., sa poštarinom 3 for.

Novce molimo pošiljati: gospodjici Ljubici **Heruc** u Križevce. a naručbu meni u Petrograd.

Krunoslav Heruc,
vladělec slavjanskago kniževnago sklada
u Petrogradě, Nevskij 74.

Digitized by Google

Osnova novoga kaznenoga zak. za kraljevine i zemlje, zastupane u car. vieću.

(Predavanje dra. A. Ferjančića u sastanku družtva „Pravnik“ u Ljubljani dne 28. rujna 1889.)

Ponudio sam se, da ću predavati ob osnovi novog kaznenog zakona, ne bi li po svojih silah našemu mladomu družtvu pripomogao, da poluči cilj, za kojim teži, priredjujuć družtvene sastanke. Danas se vrlo mnogo govori o tom kodifikatornom djelu, koje radi svoje velike važnosti zanima, kako je i pravo, sve austrijske pravničke krugove.

Općenito se priznaje potreba, da se kazneno pravo s nova kodificira. Austrija treba da sliedi primjer drugih kontinentalnih država, koje su, gotovo sve, posljednjih godina svoje kaznene zakone uredile i prema novim prilikam života udesile. Prieka je potreba, da i mi to isto učinimo. Kazneni bo zakon od g. 1852., koji sada kod nas vriedi, glede mnogoga je zastarjel i manjkav. To dokazuju mnoge novele, što su u posljednje doba izdane. Tako zakon od 15. studenoga 1867.; zakoni proti skitalicam, zakon proti osujećenju prisilne ovrhe, proti porabi razprskavih tvari, itd. Radi preglednosti moramo željeti, da se te ustanove uvrste u kazneni sustav i da ga tako popune. U životu se takodjer mnogo toga opaža, što zahtjeva uporabu represivne sile po kaznenom zakonu. Upozorujemo ovdje na nepodobštine, koje se kod stečaja sbivaju, kod t. zv. „štrajka“, te na škodljiv postupak agentâ kod obročnog kupovanja (Ratengeschäfte) i t. d. Sve to treba zakonom urediti. Da ovim i drugim potrebam udovolji, predložila je vlada, doduše kasno, naime predzadnje godine zakonodavne periode, osnovu kaznenoga zakonika.

Digitized by Google

Občinstvo se je takodjer počelo zanimati za tu novu osnovu, te ju je različitim osjećajem pozdravilo. Spočitava se novoj osnovi, da je prepis ili barem za cielo plagiat njemačkog kaznenog zakona. To spočitavanje nije opravdano; jer bi se i njemačkomu zakonu moglo spočitnuti, da je prepis nekoliko godina starijih kodifikacija u drugih državah. Svi bo novi zakoni osnovani su na istih načelih i sastavljeni po istom sustavu; prilike života su osobito na europejskom kontinentu malo ne posve jednake, pa za jednake prilike zahtjeva znanost i praksa jednake kaznenopravne ustanove. Ako ni sadašnja osnova ne postane zakonom, nego se u skoro stvori drugi zakon, morati će se taj stvoriti na istih načelih i po istom sustavu, kao i ova osnova. Naša pako osnova nije ništa nova, jer je to već četvrta osnova, što se je predložila zakonodavnomu tielu ova dva decenija, odkako u Austriji nastojimo da se kazneno pravo u modernom smislu reformira.

Dne 27. lipnja 1867. predložio je tadašnji ministar Komers prvu osnovu. Izvješće o toj osnovi nije ni dospjelo u razpravu, jer je g. 1869. državni sabor razpušten. Takav udes zadesio je i drugu osnovu, koju je godine 1874. predložio ministar Glaser. Takodjer ni izvješće od g. 1878. o toj osnovi nije razpravljano, jer je g. 1879. državnom saboru iztekla perioda. Treća osnova, koju je g. 1881. predložio ministar Pražák, nije se prije izminule izborne periode g. 1885. niti u odboru raspravila. Bog zna, da li je sadašnjoj osnovi druga sudbina dosudjena, ili će i ona za dvie godine kao makulatura putovati u pismohranu državnoga sabora! Nu makar ju koji god udes zadesio, ipak ne će makulaturom biti. Kao što su elaborati starijih odbora u mnogom pogledu odlučni bili za prijašnje osnove, tako ni eventualna kasnija osnova ne će moći da prezre djelo sadašnjega odbora.

Glede same stvari moram najprije spomenuti, da nova osnova, kao što i sadašnji zakon, dieli kaznjive čine u zločine, prestupke i prekršaje, te ustanovljuje, da su zločini takva djela, koja se kazne više nega petgodišnjom državnom uzom (Staatsgefängniss) ili robijom (Zuchthaus) ili smrću; — prestupci su pako oni čini, koji se kazne novčanom kaznom preko 300 for., državnom

Digitized by Google

uzom do 5 godina ili uzom (Gefängniss). Čini, koji se kazne zatvorom (Haft) ili novčanom kaznom do 300 for., jesu prekršaji.

Prigovara se, da je ta razdioba posve spoljašnja, i da se ništa ne tiče bitnosti kaznjivih čina. Nu zakonodavstva i kriminaliste zaludu se trude, da bi kaznjive čine razdielili po obilježjih, koja se same stvari tiču. Zla nakana „dolus" n. pr. ne može biti temeljem razredbi, jer, recimo, za najveću kradju treba upravo tako zle nakane, kao za najmanju kradju, te mnogi kulpozni čini kažnjivi su mnogo više, nego gdjekoji dolozni. Kulpoznih pako zločina ne pozna nova osnova, kao ni današnji zakon, a prekršaji i prestupci jesu dolozni i kulpozni. Samo o prekršajih, koji su u osnovi prihvaćeni, može se u popriek reći, da su samo takvi čini, koji se protive policajnom redu, te se tako bitno razlikuju od prekršaja postojećega zakona.

Prestupci su takodjer po drugom sustavu uredjeni, nego li danas. To su ponajprije ili prestupci, koji se pojavljuju u najlakšoj formi kaznjivih čina, kao n. pr. uvriede poštenja (slov. razžalenje časti) u svih načinih, ili su pako najniža gradacija zločina. Tako je n. pr. kradnja ili tjelesna ozlieda u gorem obliku zločin, a u blažem i najblažem prestupak. Premda su manje kaznjivi čini takve vrsti uvršteni u prestupke, ipak im ne sudi sudbeni stol (sodni dvor), koji je sada pozvan suditi sve prestupke, nego im sudi okružno sudište (okrajno sodišče) ili inokosni sudac.

Razdieljenje kaznjivih čina po kazni, obzirom na kakvoću i visinu kazne, ima tu prednost, da nikada u zakonu ne treba reći, je li ovaj ili onaj kaznjivi čin zločinstvo, prestupak ili prekršaj. To se pozna po opredjelenju kazne; drugčije je to u današnjem zakonu, koji o svakom deliktu napose veli: to je zločinstvo, to prestupak, a to prekršaj.

Kazne su: smrtna kazna, robija (Zuchthaus), državna uza (Staatsgefängniss), uza (Gefängniss), zatvor (Haft) i novčana kazna. Kod nekih kaznjivih čina dosudjuju se oštećeniku globe (Geldbussen). Smrtna kazna vrlo je ograničena, te je odredjena samo za veleizdaju i umorstvo; za veleizdaju pako samo onda, ako tko vladarevu životu ili zdravlju nahudi, ili mu osobnu slobodu

Digitized by Google

oduzme ili ako započne o životu mu raditi; umorstvo je takodjer jače ograničeno, te se dieli s ubojstvom u svoj današnji obseg; današnje pako ubojstvo je po osnovi smrtna tjelesna ozlieda.

Najteža kazna slobode jest robija, koja može takodjer i dosmrtna biti; no takova je samo u jednom slučaju, i to kod zloporabe prskavih tvari, ako je pri tom izgubio tko god život, te ako je zločinac mogao razabrati, da će se to dogoditi. Robija vremenita kao i državna uza traje do 20 godina, kazna uze najviše 5 god., a kazna zatvora dva mjeseca. Minimum je: kod robije jedna godina, kod državne i obične uze jedan dan, kod zatvora 6 sati. Te ustanove zato su koristne i važne, jer skraćuju dikciju zakona. Ako je kazna za neki zločin n. pr. uza bez dodatka, može se ta kazna odmjeriti od jednoga dana do pet godina; ako je robija, onda od jedne do 20 godina; ako je zatvor, onda od 6 sati do 2 mjeseca. U mnogih slučajevih ograničena je kazna glede maksimuma, n. pr. ustanovljena je uza do tri godine, a tako isto i glede minimuma, n. pr. uza ne izpod tri mjeseca; u takovih slučajevih nikako se ne može odmjeriti ni viša ni niža kazna, nego li je zakonom odredjena.

Po osnovi često puta kazne kumuliraju, gomilaju se; to dosele nije bilo dozvoljeno, osim u nekih novijih zakonih, n. pr. kod lihvarstva. Po osnovi pako kumuliraju se kazne često obligatorno ili fakultativno, te i u slučajevih, kada alternuju; n. pr. za neki čin odredjena je uza ili novčana kazna, — tu je moguća kumulacija, te se može svake kazne po nešto dosuditi.

Poseban je oblik kazne i to, što zakon kod nekih kaznjivih čina dopušta, n. pr. kod dovršene kradnje, lihvarenja i pronevjerenja, kumulativnu novčanu kaznu, i to do dvostrukog iznoska vriednosti, što ju ima ukradena, prilihvarena ili pronevjerena stvar.

I kod alternativno dozvoljenih kazna nije posve slobodno dosudjivati jednu ili drugu vrst kazne. Ako n. pr. alternuje robija sa uzom, mora se odsuditi na robiju, ako čin potiče od pakostnih motiva.

Zamienjivati kazne nije slobodno, pa baš zato ima toliko alternativnih kazna; samo kod političkih delikta, kada je odredjena uza (ali ne alternativno sa robijom), smije se uza, ako

Digitized by Google

krivac tu obzirnost zaslužuje, promieniti u državnu uzu, koja nije ništa drugo, nego „custodia honesta".

Otegotnih i olahkotnih okolnostih, kakve današnji zakon u §§ 43.—47. nabraja, osnova ne poznaje, te izvanrednih ublaženja ne će u buduće rabiti. Zato opet ima osnova vrlo raztegnute (elastične) kaznene stavke i daje sudcu dosta prilike, da uvaži otegotne i olahkotne okolnosti, da ih savjestno prosudi i kaznu prama krivnji primjereno odmjeri, a da ne treba izvanredna ublaženja (slov.: izvanredne milosti).

U odboru se je i o tom živo razpravljalo, da li bi se dozvolilo ili ne pooštrenje kazne. Osnova od g. 1878. zabacila je pooštrenje, sadašnja osnova opet je pooštrenje prihvatila. S neke strane silno su se protivili toj ustanovi, tobože radi toga, što se pooštrenje ne slaže s čovjekoljubivimi načeli. Drugih razloga nisu navadjali. Nu većini odbora bili su drugi razlozi mjerodavni, naime ono, što su sami opažali. Seljak, obrtnik muči se u znoju lica svoga, da prehrani sebe i obitelj, pa ne ima li koji puta zaslužbe, ne ima ni komadić kruha. A gle, zločinac ne bi smjeo postiti, ne bi smjeo na tvrdom ležati! Ako se još pomisli, da je lienom potepuhu zatvor više puta željkovano prebivalište i zaklonište proti nepogodi zimskoga vremena, moraju onda uzmaknuti čovjekoljubivi nazori. Za hranu uznika tako je savjestno poskrbljeno, da krivci ne bi ni osjećali kazne, kada ne bi dozvoljeno bilo da im se umanjuje hrana. Nu kod dugotrajnih kazna ne smije pooštrenje dulje od 5 godina trajati.

Prije sam uz kazne spomenuo i globe. Globe nisu kazne, nego naknade, koje se kod nekojih kaznjivih čina dosudjuju oštećenikom u popriečnom iznosu najviše do 500 for. Oštećenik nije dužan zadovoljiti se s dosudjenom globom, nego može tražiti veću naknadu civilnim putem. Ako mu ju civilni sudac dosudi, mora se u dosudjen iznos uračunati i globa. Ne ima dvojbe, da je po kazneno-pravnih ustanovah slabo pomoženo onim, koji kaznenimi čini štetu trpe, pa se praksa često služi pravom, da privatnoga oštećenika upućuje na civilni put pravde. Nu poznato je, kako je taj put trnovit i često bezuspješan. Nade je, da će se tomu nedostatku globami pomoći, jer sudac ne će morati na

Digitized by Google

potanko izračunati naknadu, nego ju dosuditi u popriečnom iznosu, uvaživ sve okolnosti ustmene i neposredne obrane.

Posve je nova ustanova: odpust iz uze uz opoziv (slov., izpust iz kazni na preklic) i uvjetni odpust (pogojni odpust) kazne. Naš družtveni list („Slovenski Pravnik“) već je pisao o tih ustanovah osnove, pa ću ih samo u kratko spomenuti. — Odpust iz uze smije se dozvoliti onom kažnjeniku, koji je pretrpio godinu dana svoje kazne, ako su tom godinom protekle barem $^2/_3$ čitave kazne. Dozvoljen je taj odpust samo kod dugih kazna, te se dozvoljava onda, kada se opazi, da je kazna popravila kažnjenika i ako je nade, da kažnjenik, bude li slobodan, ne će buniti javnoga reda, nego da će se vladati po zakonu. Ako je ta nada opravdana, ministar pravosudja dozvoliti će odpust, saslušav prije kazneno povjerenstvo; on i opozivlje taj odpust, ako kažnjenik nije opravdao nade, u kojem slučaju mora preostali dio kazne pretrpiti. Usljed te ustanove prestaje prečesta uporaba vladarevog pomilovanja; a tim, što je odpust uz opoziv povjeren ministru, dano je jamstvo, da će se postupati po istih i jednakih načelih.

Uvjetni pako odpust kazne ili odgoda ovrhe kazne jest uredba, koju samo belgijski zakon poznaje, i to tek od jedne godine. Uvjetni odpust kazne može dozvoliti sud (svake vrsti), jer su postavljeni posebni uvjeti, a ti su: da odsudjenik nije odsudjen na više, nego na šest mjeseci kazne slobode; da još nije bio radi zločina ili prestupka kažnjen i da nisu s osudom skopčane takve posljedice, po kojih se razabire, da kaznjiv čin potiče od nepoštenja, nesramnosti ili sličnih motiva. Uvjet je pako, da odsudjenik u vrieme, opredieljeno mu po sudištu i trajuće najviše 3 godine, ne postane krivcem zločina ili prestupka. Ako počini jedno ili drugo, mora nastupiti kaznu, koja se je uz ovaj uvjet odgodila. Uvjetni odpust kazne uveden je radi načela pravičnosti. Tà mogli smo i sami koji puta opaziti, da je mnogi obtuženik iztragom, obtužbom i obranom više muke i kazne pretrpio, nego li drugi zločinac, koji je pretrpio kaznu. Odpust se pako dozvoljuje kod kratkih kazna samo takvim odsudjenikom, koji još nisu kažnjeni bili. Kratkotrajne kazne ne pokazuju po-

Digitized by Google

sljedica poboljšanja, nego naprotiv često puta onaj, koji je s prva proti zakonu sgriešio, postane još gori poslje kratkotrajne kazne, te mu se moralna sviest uništi.

S osudom su često spojene i posljedice glede časti. Takovih posljedica ima i u današnjem zakonu, ali se one u osnovi koječim razlikuju od današnjih.

Obligatorno nastupa gubitak gradjanskih prava sa osudami na smrt ili robiju; kod osuda na uzu pako smije se samo u nekih slučajevih odsuditi na taj gubitak. S osudom nije spojen gubitak plemstva; ako se pako oduzme akademički grad, nije tim oduzeto, kao danas, i pravo obavljati zvanje, koje je spojeno s akademičkim gradom. Ako se osudom na uzu sudi takodjer glede posljedica časti, može sudište po svojoj uvidjavnosti nekoje posljedice izuzeti, koje onda odsudjenik ne trpi.

Ponešto drugčije je u osnovi takodjer glede dobe ili starosti zločinca. Doba do navršene 12. god., sada 10. god., izključuje kaznu, — od 12. do navršene 18. g. valja prosudjivati, je li počinitelj svjestan kažnjivosti svoga čina. Ako se to dokaže, valja ga kazniti, nu ipak drugčije, nego li odraslog. Nikada se ne može na robiju odsuditi, nego na uzu; n. pr. ako je zločinac počinio djelo, koje se smrću kazni, odmjeruje mu se kazna uze od 3—20 godina. Tu je, da mimogred spomenem, jedan slučaj, da naime uza traje više od 5 godina, premda po zakonu u obće ne prekoračuje 5 godina. Sudac u tom slučaju nije vezan na najnižu granicu. Ako je n. pr. za delikt odredjena uza ne izpod 6 mjeseci, to ta granica za počinitelja izpod 18 godina ne vriedi, nego kod njega može se ići do obične najniže granice, koja je kod uze jedan dan. Sjećam se kaznenog slučaja, koji se je prije nekoliko dana u Ljubljani dogodio; po njem ću protumačiti uporabu novih ustanova. Dječak u 15. godini oskvrnuo je 8-godišnju curicu. Po današnjem zakonu imao bi se kazniti težkom tamnicom, koja je jednaka robiji, od 1—5 godina; nu odsudjen je, pošto su uvažene sve olahkotne okolnosti, čini mi se, na 3 mjeseca težke tamnice. Takav čin kazni se po osnovi robijom do 5 godina ili uzom ne izpod 6 mjeseci. Onaj dječak sjegurno je toliko razvijen bio, da je mogao uviditi kažnjivost

Digitized by Google

svoga čina, pa zato ga je valjalo kazniti. Nu robijom ne bi se smio kazniti, te najniža granica, uza ne izpod 6 mjeseci, ne veže u tom slučaju — premda se nikada ne ide izpod najniže granice, — pa bi naš zlikovac dobio i po novom zakonu po trajanju približno jednaku kaznu — 3 mjeseca, ali uze, a ne robije.

Sada toliko važna doba navršenih 14 godina dolazi i u osnovi, ali samo kod kažnjivih čina, kojimi se vriedja ćudoredje, te štiti djevojke, koje tu dobu nisu navršile, proti oskvrnuću.

Spomenuti je i dobu 16 godina. Ako tko spolno netaknutu djevojku, koja nije 16 godina navršila, zavede na puteno obćenje, biva kažnjen, ako to zahtievaju roditelji ili zastupnik zavedene. Ta ustanova nije bila jasna članovom odbora, te su tražili razjašnjenje od vlade. Vladin zastupnik izjavio je, da je ta ustanova ponekle zaštita proti socijalnim nesrećam. Napose iz tvorničkih krajeva često se čuju pritužbe, da mlade djevojke nisu sjegurne od požude mužkaraca, koji su u tvornici namješteni, i da ovi sav svoj upliv upotrebljuju za to, kako bi djevojke za svoje požude pripravili. To obrazloženje sklonulo je odbor, da je za tu ustanovu glasovao. Zanimivo je, što ćemo gledom na to imati nešta kao „privilegium militare“, ako osnova postane zakonom te ako uz taj zakon i nadalje u krieposti ostane vojnički kazneni zakon, koji onu ustanovu ne poznaje. (Svršit će se).

Svojstva dosadanjih sustava u kaz. tiskovnih predmetih, izražena u nekih zakonarstvih.

Pravno-povjestna prouka odvjet. dra. Vl. Pappafave.

(Nastavak.)

U Belgiji, što je bud redovita, bud povremena tiska, uporavljuju se: ustav od 17. veljače 1831., neki propisi belgijskoga kaz. zak. od 1867. i dekret od 20. srpnja 1881.[10]

[10] Glede ovih raznih zakona mogu se proučiti: Duchaine, Du délit de presse; De Gerlache, Histoire du royaume des Pays Bas depuis 1814

Digitized by Google

Proglašena je sloboda tiska u raznih mu gledištih razplodišta, razpravljanja i obrane, a samo zlorabe smiju se uzpregnuti i kazniti.

Izključena je censura, kao što i dužnost jamčevine.

U načelu potvrdjena je podpuna uporava općeg prava na zlodjela, što se mogu počinjat tiskom, i priznato, da sloboda onoliko je plodna, koliko je razuzdanost uzpregnuta.

Ako je pisac poznat i u Belgiji nastanjen, izdavatelj, tiskar ili razdavatelj ne smiju se stavit pod iztragu (čl. 18 belg. ustava od 7. veljače 1831.). Tim svaki učestnik u tiskovnom zlodjelu ispričava sebe očitovav, tko je odgovoran prije njega: razdavatelj dojavlja izdavatelja, ovaj tiskara, a ovaj pisca. To je odgovornost par cascades, jedan bo proti drugoga. Izdavatelji i tiskari, veli Bonasi (navedeno djelo, str. 51), da izbjegnu kaznenim posljedicam, paze s toga najviše, da ne primaju pisama od onoga, koji, kao u inozemstvu nastanjen, ne bi se mogao pozvati na odgovornost pred zemaljskimi zakoni, pa i da im se nije uvjek obskrbiti dokazî, kojimi bi sastaviteljevu ličnost ustanovili. A da možebitna odgovornost izdavateljâ i tiskarâ ne bude prividna, oni su isto uvjek progonjeni i kad imenuju sastavitelja i kad ovaj je nastanjen u Belgiji; a od kaznenog progona nisu riešeni nego kad se sudbeno prizna, da je imenovana osoba pravi sastavitelj pisma. U tu svrhu, prije još nego se upita porotu, kojoj su sva tiskovna zlodjela bez razlike povjerena, da li upitno pismo tvori zločin ili prestupak, predlaže joj se pitanje, da li je osoba naznačena kao sastavitelj baš takova.[11]

---

jusque 1830; Huyttens, Discussion du Congrés national de Belgique; Seance du 26 Décembre 1830, discours de M. Nothomb; Laurent, Études sur les délits de presse; Thonissen, La constitution Belge annoté; Haus, Principes généraux de droit pénal belge; Sirtaine, Le régime constitutionnel et la liberté de la presse; Bavard, Éleménts du droit public et du droit administratif en Belgique; Bivort, Commentaire sur la Constitution Belge; i navlastito „Code de la presse“ gosp. Schvermansa, znamenita radnja, u kojoj, osim uglednog razglabanja po sebi, odlikuje se odah slobode, što iz svake stranice izlazi, ono bezuvjetno pouzdanje i uvjerenje u svoje umieće, koje nadahnjuje sjajne predaje belgijskog prava, što ih posvećuje i podkriepljuje.

[11] Bonasi, nav. djelo, str. 51; Simonis, Guide des jurés devant la Cour d'Assise en Belgique; Tardieu, Nouveau manuel de juré belge, str. 42.

Digitized by Google

Postupak glede tiskovnih zlodjela jednak je, radi li se o zločinih ili o prestupcih. Samo glede zadnjih valja naglasiti, da nije dopušten predtečni zatvor okrivljenika u Belgiji nastanjena.

Okrivljenik pred porotom zauzima drugo mjesto, a ne ono, gdje sjede okrivljenici inih kaznjivih djela.

Tiskovna zlodjela zastaraju za tri mjeseca ili za godinu dana.

Prva zastara od tri mjeseca vriedi za napadaje na obveznu kriepost zakonâ i za poticanje na njihovo neobdržavanje, za napadaje na kraljevu ustavnu vlast, na nepovriedivost njegove osobe, na ustavna prava vladalačke mu porodice, na prava ili vlast komorâ, i za uvriede ili potvore kralja, javnih službenika, ostavoprimnih sborova, poslovača javne vlasti, ili kojega inoga ustanovljenoga sbora; druga od godine dana, za poticanja na počinjanje kakva zločina ili prestupka. Vrieme zastare teče pak od dana, kad se počinilo zlodjelo, ili od zadnjeg sudbenog spisa.

U Holandiji kriepostni su glede tiska dekret od 24. siečnja 1814., zakoni od 28. rujna 1816., 16. svibnja 1829., od 1. lipnja 1830. usvojeni prije razstavljenja Holandije od Belgije, i zakon od 3 svibnja 1851.

Svaki je odgovoran za ono što piše ili izdaje, za ono što tiska, prodaje ili razdaje. Tiskar samo odgovara ako sastavitelj nije poznat ili se ne može naznačiti. — Kazneni zakonik ustanovljuje obseg takove odgovornosti i oblike, kojimi se razjasnjuje.

Nije odredjena dužnost jamčevine za povremene tiskopise.

Tiskovna zlodjela povjerena su redovitim sudovom, to je slaba strana ovoga zakona, jer slobodi tiska oduzimlje bitnu joj sastojinu, naime porotni sud. I zaista, priznav tisku kao glavnu dužnost, da vladi dojavi što je dobrostanju naroda nuždno i da joj doglasi mahne, koje bi uredbe mogle možebitno imati u sebi, te da otvoreno i bez sustezanja očituje i zlorabe, što bi ih koja oblast s daleke podmjene počinila: ne da nam se dokučiti, kako bi on mogao otvoreno i savjestno toj dužnosti udovoljiti bez uvjerenja, da će mu sudit tko nema bližeg ili daljeg doticanja sa vlasti, koja bi se smatrala uvriedjenom.

Holandezko zakonarstvo priznaje se u obće nesavršenim, a nužda preinake danomice se to življe pojavlja.

Digitized by Google

U Njemačkoj carevini[12] tisak je uredjen zakonom od 7. svib. 1874., koji je zaslužan, što je ukinuo množtvo opakih redarstvenih pravila te iznimnih propisa, koji su u više njemačkih država sapinjali posve nepravedno slobodni pokret tiska.[13]

---

[12] Njemačka carevina obuzima ove države: 1. Prusku s Lauenburgom; 2. Bavarsku; 3. Sasku; 4. Würtemberg; 5. Baden; 6. Hesiju; 7. Mecklenburg-Schwerin; 8. Sasku-Weimar; 9. Mecklenburg-Strelitz; 10. Oldenburg; 11. Braunschweig; 12. Sasku-Meiningen; 13. Sasku-Altenburg; 14 Sasku-Coburg-Gothu; 15. Anhalt; 16. Schwarzburg-Rudolfstadt; 17. Schwarzburg-Sonderhausen; 18. Waldeck; 19. Reuss (starija loza); 20. Reuss (mladja loza); 21. Schaumburg-Lippe; 22. Lippe; 23. Lubeku; 24. Bremu; 25. Hamburg. Ovim zemljam nacrt mira od 10. svib. 1871. pridruži Alzaciu i Lorensku, Francuzkoj oduzete, koje ipak ne satvaraju osobitu državu, već carevine područje, Reichsland. — Takova carevina satvara zajednicu, koju ustav izjavlja vječitom (ewig). Vršenje vrhovne vlasti pripada caru, koji ju vrši sa zastupnici pojedinih udruženih država, od kojih sastoji savezno vieće (Bundesrath). Uz njih carevinski sabor (Reichstag) ukazuje se kao čimbenik vlast vrhovne savezne oblasti stežući. Reichstag i Bundesrath tvore zakonarske poslovače carevine.

[13] Književnost: Ascher, Idee einer Pressfreiheit und Censurordnung. Berlin, 1818; Baltzer, Pressfreiheit und Censur. Breslau, 1845; Bamberger, Die Flitterwochen der Pressfreihet; Berner, Lehrbuch des deutschen Pressrechtes. Leipzig, 1876; Bluntschli, Politik. Stuttgart, 1876; — Staatswörterbuch. Zürich, 1876; Brendel, Betrachtungen über den Werth der Pressfreiheit. Bamberg, 1815; Collmann, Quellen, Materialien und Commentar des gemein deutsch. Pressrechts. Berlin, 1844; Conrad, Die preuss. Press- und Nachdrucks-Gesetzgebung. Berlin, 1865; Dessewffy, Ueber Pressfreiheit; Drais, Materialien zur Gesetzgebung über die Pressfreiheit der Deutschen. Zürich, 1820; Grävell, Drei Briefe über Pressfreiheit und Volksgeist. Berlin, 1815; Gustavson, Ueber die unbeschränkte Pressfreiheit. Aachen, 1833; Heinsius, Die bedingte Pressfreiheit; Heldenberg, Ueber die Pressfreiheit und Presszwang. Augsburg, 1832; Hillebrand, La presse contemporaine et ses institutions; Hoffmann, Censur und Pressfreiheit. Leipzig, 1819; Krug, Entwurf zur deutschen und Darstellung der englischen Gesetzgebung über die Pressfreiheit. Leipzig 1818; Leve, Ueber Censur und Redefreiheit. Aachen, 1848; Lilienstern, Studien zur Orientirung über die Angelegenheiten der Presse; Löffler, Grundlinien eines neuen inneren Rechtszustandes der Presse; Marbach, Was ist Pressfreiheit? Leipzig, 1848; Marquardsen, Das Reichs-Press-Gesetz vom 7. Mai 1874, mit Einleitung und Commentar. Berlin, 1875; Mittermajer, La prova dell'eccezione della verità, ked Mori-a, Scritti germanici, itd., knj. II. Milan, 1847; Pfotenhauer, Ueber die öffentliche Verbrennung der Druckschriften. Halle, 1819; Rösslin, Krit. Versuche über den Zeitgeist, die Pressfreiheit, und Geschwornengerichte; Rebmann, Censur oder Pressfreiheit? Leipzig, 1847; Rudhart, Ueber die Censur der Zeitungen im Allgemeinen und besond. nach dem baiersch. Staatsrechte, Erlangen, 1826; Schletter, Handbuch der deutschen Pressgesetzgebung; Schütz, Deutschlands Pressgesetz;

Digitized by Google

Taj zakon ima i 31 paragraf, a dieli se u odsjeke: I. (§§ 1—5) obćenita pravila; II. (§§ 6—19) uredba tiska; III. (§§ 20—21) odgovornost glede kaznjivih djela tiskom počinjenih; IV. (§ 22) zastara; V. (§§ 23—29) zapljena; VI. (§§ 30—31) završne ustanove.

Sloboda tiskarska nije stalno ovim zakonom označena. Zakon ipak ustanovljuje, da se ni upravnim ni sudbenim putem ne smije udarat granica sposobnosti državljanâ, da tiskarski obrt tjeraju lično, ili se daju na izdavanje i razprostranjenje tiskopisâ. Dopušta samo, da se zabrani colportage onim, kojim se, po glasu obrtnog zakona (Gewerbe-Ordnung), može uzkratit tjeranje kakovog obrta.

Glede tiska pridržani su u krieposti osobiti zakoni o obrtih u obće. Ipak nikakvi osobiti porez ne udara se na tisak i na pojedine mu proizvode (novinarska i koledarska biljegovina, uvrstbine, itd.). Uzdržala se samo odredbina na igračke karte, a to pravedno, jer one nisu tiskarski razprostranjenju namienjeni proizvodi, niti se može glede njih pozvati na načelo o slobodi tiska.

Ukinuta je dužnost svake jamčevine, pa i za povremeni tisak.

Svaki tiskopis, koji izlazi na svjetlo unutri carevine — izuzam koji su namienjeni obrtničkim i trgovačkim, domaćim i družtvenim svrham, te viestnice o javnih izborih — mora nosit tiskarevo ime i stojbinu. Ako je tiskopis namienjen knjižarskoj trgovini ili razprostranjenju, mora nosit suviše tiskano ime i stojbinu izdavatelja tiskara, ili (koliko li ga puta o svom računu tiska) ime sastavitelja ili izdavatelja netiskara.

Spaun: Ein Beitrag zur Geschichte der Pressfreiheit; Struve, Positiv-rechtliche Untersuchung der auf die Presse sich beziehenden bundesgesetzlichen Bestimungen, und Bezeichnung der Mittel, deren Freiheit zu erlangen; Stein, Handbuch der Verwaltungslehre, t. I; Welcker, Die vollkommene und ganze Pressfreiheit nach ihrer sittl., rechtl. und polit. Nothwendigkeit und ihrer Uebereinstimmung mit deutschen Fürstenwort und nach ihrer völligen Zeitgemässheit dargestellt; Wieland, Bemerkungen über von Bergs vorgetragene Uebersicht der verschiedenen Gesetzgebungen über Pressfreiheit; Wohlfahrt, Ueber Censur und Pressgesetzgebung; Wurmbrand, Einige Worte über Press-Anarchie, Pressfreiheit und Anonymität; Zernecke, Ueber Pressfreiheit und Censur-Gesetze; Fichteova razprava „o slobodi mišljenja"; monografije Maucregnausta, Rhedena, Van Hommela, Van Wicka i Vereicka „ob odnošajih kazne prama mišljenju", i one Kettenackera, Waltera i Webera „o uvriedah".

Digitized by Google

Povremeni tiskopisi, naime časopisi ili pisma, koja izlaze mjesečno ili na kraće rokove, moraju u svakom broju, listu, svežku li nosit ime i stojbinu odgovornog urednika, koji ima biti punoljetan, uživat gradjanska prava i stanovat u carevini.

Dozvoljena je naznaka više odgovornih urednika, samo da se po obliku ili sadržaju povremenog lista uzmogne jasno razabrati, koji je dio lista svakomu povjeren.

Krive naznake kazne se zatvorom do šest mjeseci i globom do hiljadu maraka. Jedna te ista kazna uporavlja se na izdavatelja povremenog lista, koji znajuć dopušta, da se na tom listu urednikovo ime tiska krivom naznakom.

Svakoga broja povremenog tiskopisa (osim onih, kojim je jedinim predmetom znanost, umjetnost i obrtnost) ima se predat po jedan primjerak redarstvenoj vlasti gdje se tiskopis izdaje. Predaju treba izvesti čim počima razdavanje ili razašiljanje tiskopisa. Bezplatna je i izvadja se uz primku, koju vlast izručuje izdavatelju.

Od takove predaje oprošćene su knjige, nepolitički časopisi i političke kamenopisne ili inače proizvedene dopisnice, ako su namienjene jedino uredničtvom časopisa.

List povremeni, koji tiska uvrstbe uz plaću, obvezan je primat i službene uvrstbe.

Glasoviti središnji tiskovni ured, što ga zametnuo u Berlinu ministar Manteuffel, šalje časopisom svoja priobćenja; a svi znadu kako se knez Bismarck služio, navlastito za francuzkog rata, i još služi službenimi članci.

Odgovorni urednik povremenog tiskopisa obvezan je, da na pitanje javnih vlasti ili osebnika, uvrsti bez prekidanja i propušta izpravke, koji bi se iznieli proti činom u tom tiskopisu javljenim, samo da ih podpiše tko ih šalje, da ne sadrže izreka kaznjivo djelo tvorećih i da se ograniče na čisto stvarne viesti. Uvrstba ima se unesti u broj, koji prvi izadje poslje nego se primio izpravak, man da ne bude već gotov za tisak. Izpravak ima se uvrstit na istom mjestu i istimi pismeni, gdje i kojimi je izišao članak, koji je dao povoda izpravku. Uvrstba biva bezplatno, ako je izpravljiva obaviest duga kao članak. Za suvišne

Digitized by Google

redke plaća se obična za uvrstbe odredjena ciena. Nije ipak zabranjeno uredniku, da očituje u istom broju gdje uvršćuje izpravak (ma ovaj bio i službena izjava koje oblasti), da unatoč izpravku potvrdjuje istinu svoje tvrdnje i da si priuzdržaje tu istinu dokazati.

Položaj uvriedjenika, što se kani zaštitit, niži je po tom od položaja časopisa, koji lahkom hitrinom može osumnjičit izpravak pred občinstvom i priuzdržat sebi dokaz o svojoj tvrdnji; obvezanje to, koje opet nije dužan da izpuni. Ograničenje pak izpravaka na proste stvarne viesti i škrt im dozvoljeni prostor, smeta tim više obranu i otežčava uvriedjenikov položaj, što je naravno, da odgovoru na kratki napadaj hoće se ponajviše duge strane i da razjasnitbi hitrog oprovrgavanja može uztrebat obširno navadjanje činjenica: časopisu je bo često dostatna dvoumnost, a uvriedjenik u obće ljubi jasnoću i svjetlost. Izpravak pako, stegnut na čine, izlaže uvriedjenika svim zlobnim ocjenam novinara, koji kakvom dvoznačnošću ili sustezanimi rieči može biti uvriedljiviji nego otvorenom osvadom stanovitih djela, a da se ne ubode u nijedan članak kaznenog zakonika; pokle vještina takovih spisatelja ne stoji toliko u tom, da odkriju zlo, koliko da ga tek prišapnu i puste čitateljem, da o njemu sami sude, učiniv ih tim nuždnimi dionici svomu opakom djelu i izbaviv sebe od kazne, što bi ju njihova zlobnost zaslužila. Oprost uredniku napokon podieljen, da ne uvrsti izpravka u p r v i s l i e d e ć i broj, ako je ovaj već složen, obmahnjuje sasvim svrhu uvrstbe, pokle uredniku, koji se plaši izpravaka, lasno biva, da ga zateku složenim brojem i da izpravak tim odpravi na kasnije vrieme, a možda i na ono, kad bi postao suvišnim; kao što bi se dogodilo, kad bi uvriedljiv članak bio naperen proti osobi, koja prilikom kakva glasovanja očekuje tudji glas, a izpravak bi joj se odgodio na dan poslje tog glasovanja.

Državni kancelar ima vlast, da putem javne objave zabrani za dvie godine dalnje razdavanje inozemnih povremenih časopisa, koji bi dva put upali u kaznu u smislu §§ 41 i 42 kaz. zak., gdje se odredjuje, da se unište svi iztisci, koji ne bi bili u osebničkih rukuh, svaki put kad bi sadržaj kakvog tiskopisa

Digitized by Google

satvarao kaznivo djelo, a ne bi se moglo izreći odsude ili zametnuti iztrage proti stanovitoj osobi, i da se razmetnu pismena i oblici, kojimi bi se taj tiskopis dao ponovit: zadnja ova odredba odista ne može vriedit ni najmanje glede inozemnih tiskopisa.

Takov propis podvrgnut je pravednim prikorom. Najprije — ovako odvjetnik Stivanello (Il quarto potere, str. 59) — s koga li razloga treba, da se dvogodišnja zabrana izriečno proglasi, zašto se ne bi mogla pretvorit nuždnom i zakonitom posljedicom drugoj osudi? Zatim, zašto li podati tu vlast državnom kancelaru, biva političkoj vlasti, a ne sudbenoj? Zašto li pobrkat redarstvo sa sudišti, zašto li puštat vladi na volju propis, koji se daje opravdat u svakom slučaju? Zašto li kancelaru dozvoliti da zabranu udari jednomu a ne drugomu povremenom časopisu, kad su oba po dva put zaslužila strogost sudištâ? Čemu raztvorit ta vrata prijaznosti, čemu li stegnuti djelatnost zakona i sudca na kaznu (uništenje tiskopisa), koja je po sebi prividna, a ponajviše neuporavljiva?

Ako li se opet našlo, da je zabrana priupadnih časopisa kaznom za inozemce, zašto da se neuporavlja i na domaće? Odvratit će nam se, da zabrana nadomješćuje kaznu, koja se ne može odrediti s toga, jer nadležnost tuzemnih sudova ne ide preko granica države, a da to ne biva sa časopisi, koji izlaze u državi i mogu se progonit u osobi odgovornog urednika. Istina, ali ovim umovanjem smjera se prije na kaznu nego na obranu družtva i osobe bud proti škodnim uplivom, bud proti opakim uvriedam. Gubi se s vida strogo uzprežno svojstvo zakona. Kad se inozemni povremeni tiskopis zabrani nakon druge osude, to je znak, da je dalnje izdavanje opasno i da mu je vriedjanje postalo običajem, pa je zato pravedno, da se tomu stane na put; ali to isto umovanje vriedi i za tiskopise u tuzemstvu tiskane, te i ovi, po strogom umoslovju, imali bi se nakon druge osude zabraniti. Radeći drugčije, zakon se drži neumjestne nagode ili sliedi kulu na oblacih. Hoće kaznu u tuzemstvu kao uzpregu ili obranu, ali nesposoban, da joj takovo svojstvo sa-

Digitized by Google

čuva, kad se radi o krivcu u tudjoj zemlji, prihvaća mjesto nje načelo osvete, tek da progoni.

Pod prietnjom globe do 1000 maraka ili zatvora ili tamnice do šest mjeseci zabranjeno je pozivati u novinah na sabiranje i priobćivat iznose sabrana novca, da se plate globe i štete kaznenimi odsudami udarene, te priobćivati obtužnice ili ine službene izprave o kaznenoj iztragi, dok nisu prodrle u javnost usljed glavne razprave, ili dok se ne dovrši iztraga.

Njemački zakon, veli vrstni profesor Geyer (Rivista penale, knj. III, str. 42), dobro je učinio, da nije usvojio propisa, koji je bio ušao u osnovu a glasio: „U novine ne smiju se dat imena porotnikâ ili skabinâ, nego kad se javlja kako je sastavljeno sudište". I razborito baš (nastavlja rečeni profesor) odbacila se takova namisao, koja je potekla iz natražnjačkog francuzkog zakonarstva od god. 1835., a bijaše se 1848. uvukla u Njemačku; razlogom smatrala se ona zanovetanjem, tisku bez nužde nametnutim.

Odgovornost uredjena je obćenitimi pravili, te pada na sastavitelja i kao dioničtvo na svakoga, koji je kakvim god načinom sudjelovao pri izdavanju i razdavanju pisma. Što je povremenog tiska, odgovorni se urednik ipak kazni kao sastavitelj izim da stvarne činjenice izključuju svako djelatno učešće njegovo pri deliktu.

I da se uklone dioničtvena svojstva, odgovorni urednik, izdavatelj, tiskar i razdavatelj bivaju s nepomnje kaznjeni globom do 1000 maraka, ili prostim zatvorom, ili uzom u tvrdjavi, ili tamnicom do godine dana, izim da mogu dokazati, da su dužnu pomnju uložili, ili da ju nisu mogli uložiti. To je tako zvani sustav kazne s neupotrebljene pomnje ili sa zanemarenog reda (Fahrlässigkeits- oder Ordnungsstrafe). Svaka ipak spomenutih osoba oprašta se takove kazne, ako imenuje sastavitelja, ili osobu, koja je poslala pismo i čijom privolom izvelo se izdanje; samo da se radi o nepovremenom tiskopisu i da se očitovanje učini prije nego se proglasi odsuda i da sastavitelj ili drugi predpomenuti spada pod kompetenciju suda koje države njemačke carevine, pa i jedan njih ili drugi ne premine prije no se odsuda

Digitized by Google

proglasi. To isto vriedi glede razdavatelja pisama u inozemstvu tiskanih, ako ih prime u knjižarskom poslu radi prodaje.

Kaznena tužba zbog tiskovnih ili tiskom počinjenih zlodjela zastaruje za šest mjeseci.

Upravna vlast može, i bez sudbene presude, narediti zapljenu tiskopisa, koji nisu obskrbljeni propisanimi po zakonu naznakami, ili su iz inozemstva doneseni u državu unatoč kancelarove zabrane, ili koji dojavljaju kretanje vojske u ratno doba, kao što i zbog povriede §§ 89, 95 i 184 kaz. zak., koji se tiču podticanja na veleizdaju, na uvredu vladaoca i na povriedu ćudorednosti, pa i zbog povriede §§ 111 i 130 istog zak., koji se odnose na pobudu borbâ izmed raznih družtvenih razreda, ako je velika pogibelj (dringende Gefahr), da će takova pobuda polučit svoju svrhu.

Geyer i još neki njemački pisci ne odobravaju, što je dozvoljena zapljena, koju ćemo nazvat u p r a v n o m, zbog same povrede zakonskih pravila glede izdavanja, naime povriedâ, koje se odnose na izjavu o časopisu, na naznake imena tiskara ili izdavatelja, ili na predaju propisanih primjeraka kod poglavarstva i redarstva. Zaista — piše odvjetnik Stivanello (Il quarto potere, str. 65) — zapljenbena providba može se činit pretjeranom kad se radi o činih, koji izlaze kao prosta i možda nevina izostavljanja; ali da prietnje o zapljeni nema, takova bi izostavljanja odista postala češća i dalo bi se slučajeva, da bi korist izdavanja bila jača od štete kazne, te bi svakomu bilo dano na volju, da bira medju obdržavanjem zakona i kazne, a ova zadnja ne bi bila zapriekom, da izdavanje uzprkos zakonu dodje do svog uspjeha; a poznato je, da bi mnoga izdavanja, da ih zapljena ne susdržaje, otvoreno išla pram prekršajnoj kazni, zadovoljna, da postignu svoju svrhu uz izplatu globe, koja bi u više prigoda bila znatno tegotna. Nadodaj, a to je ukidni razlog, da oni propisi zakona nisu posljedci hirova zakonodavca, no da se uz malo slučajnih promjena ponavljaju u svakom zakonarstvu, pošto su neobhodnim uvjetom, da vlast uzmogne tražit i kaznit sastavitelje prestupnih pisama i druge osobe porad razdavanja odgo-

Digitized by Google

vorne. Takove su naznake kao r o d n a i z k a z n i c a tiskopisa, komu inače ne bi se moglo naći otčinstva.

Vlast, koja je naredila zapljenu, dužna je zaiskati, da bude za dvadeset i četiri sata potvrdjena po sudu; a ovaj opet mora izreći svoju kroz dvadeset i četiri sata odkad je zamoljena potvrda. Proti njegovoj presudi, ako izrekne uništenje, nema pravnoga lieka.

Ako je redarstvena vlast zapljenila tiskopis bez naloga državnog odvjetničtva, mora ovomu dostaviti spise najkasnije za dvanaest sata. Državno odvjetničtvo ima tada izreći zapljenu gotovo izvršivom naredbom, ili pobrinuti se drugčije za dvanaest sata odkad je primila spise, da sud potvrdi zapljenu.

Zapljena je ukinuta, ako se za pet dana ne potvrdi, ili ako za četrnaest dana od potvrde ne bi se zametnula parnica o glavnoj stvari.

Izvršba je zapljene stegnuta na obzirne granice, pošto obuhvaća samo iztiske za razpačavanje spremne, ali ne one, što su osebnici već dobili; ako se je zapljena protegnula i na ploče, kalupe i tvorila, interesovana stranka može zatražit, da se, mjesto zapljene, izbrišu riekovi, s kojih se ova naredila.

Kao što je viditi, ako je zakon s jedne težio za tim, da zapljene budu što manje škodne, da stane na put zlorabam, da pospješi ljekove kad bi ih uztrebalo; nije s druge došao do toga, da ustanovi načelo odštete, kad bi sudište izreklo odriešenje.

Dok zapljena traje, zabranjeno je razdavanje konfiscirana tiskopisa i pretiskavanje stavaka, koje bijahu uzrokom zapljeni.

Tko zna za obstojanje zbivše se zapljene, a proti dotičnoj naredbi radi, podpada novčanoj kazni do 500 maraka i tamnici do šest mjeseci.

Glede tiskovnih zlodjela nije dozvoljena porota, kao što je sabor želio. Presuda o njih pripada iznimice nadležnosti sudištâ, a to i u onih državah carevine, gdje je ta presuda prije zakona 1874. pripadala upravnim vlastim.

Ovih zadnjih godina veoma se strogih propisa izdalo u njemačkoj carevini proti socialističkoj štampi. Ako oni, kao što opaža profesor B o n a s i (navedeno djelo str. 64), mogu se ipak i

Digitized by Google

opravdat vrhovnom potrebom, da se ljudsko družtvo spasi, ne mogu odista služit uzorom onomu, koji bi prionuo uz nauk normalnog prava. Dosta je iztaknuti, da tiskarski ili izdavateljski obrt smije se, po čl. 17. i 24. zakona od 21. listopada 1878. proti socialistom, uzkratit onomu, koji je kao socialista bio predobiven ili osudjen, i da po čl. 11. istog zakona „zabranjena su izdavanja, koja opasnim načinom za javni mir, a poglavito za slogu izmed raznih družtvenih razreda, naglašuju demokratičkih, socialističkih ili komunističkih težnja, koje idu za tim, da politički ili družtveni red ruše". Po §§ 11. i 14. rečenog zak. pako redarstvene vlasti vlastne su zapljeniti tiskopise, koji bi sadržavali „socialističkih ili komunističkih poticanja nakanom, da državnu i družtvenu uredbu poremete načinom opasnim za javni mir i navlastito za slogu izmed raznih družtvenih razreda", a držav. kancelaru podieljena je podpuna oblast, da zabrani razširenje časopisa u inozemstvu izdanih, budu li il ne budu predtečno osudjeni. (Sliedi.)

Šiltije i regalno pravo točenja.

Napisao Jos. **Hoholač**, kr. žup. perovodja.

Pod šiltijom (Schildwirthshäuser), koja vrst krčmarenja se jedino nalazi u bivšoj hrvat.-slav. vojnoj krajini, razumjeva se realno ovlaštenje krčmarenja t. j. pravo spojeno ne sa osobom ovlaštenika, nego sa objektom u kojem se vrši t. j. sa kućom. Ovo pravo može se i otudjiti, prodati, nu ovo potonje uz ograničenje, da se je smije prodati jedino takovoj osobi, koja je bila sposobna za posao krčmarski, i proti kojoj ne ima prigovora tako glede ćudorednoga ponašanja kao i glede imućtvenih okolnosti.

A kako i pod kojimi uvjeti moglo se je takovo pravo krčmarenja steći? Tko je želio dobiti šiltiju, morao je zamoliti to od c. kr. dvorskoga ratnoga vieća te u svojoj molbi: 1. naznačiti onu vrst točenja, koju traži t. j. izrično naznačiti, da li traži osobno ili realno pravo krčmarenja; 2. priložiti nacrt dotičnoga objekta, u kojem kani pravo krčmarenja vršiti, naznačiti koliko dielova ima kuća, od kakovoga je materijala sagradjena, itd.; 3. naznačiti mjesto, gdje se dotični objekt nalazi t. j. da li na glavnoj ili uzgrednoj cesti; 4. spomenuti, koliko ima krčma u mjestu, gdje traži pravo vinotočja naznačiv vrsti

Digitized by Google

točenja u tih pojedinih krčmah to jest da li postojećim jur krčmam pripada osobno ili realno pravo, ili da li su t. z. proste krčme; 5. naznačiti svoj stališ; doprinieti dokaz o svojoj imovini i o ćudorednom ponašanju; naznačiti broj pučanstva mjesta, u kojem je pravo krčmarenja zamolio, i od kakovih razreda to pučanstvo sastoji; napokon 6. morao je naznačiti visinu dohodka od vinotočja — kao i tecivarinu, koju plaćaju u dotičnom mjestu postojeće krčme.

Ako nije bilo s nijedne strane prigovora, i ako je molitelj bio valjan, ćudoredna ponašanja i u dobrih imućtvenih prilikah, njegovoj se je molbi zadovoljilo, te mu realno pravo krčmarenja (šiltija) podieljeno.

Ovako izhodjeno pravo krčmarenja uknjižilo se na dotičnoj kući i tim postalo realnim pravom.

Tko je ovako stekao pravo krčmarenja, imadjaše od iztočenoga vina državi plaćati akcizu, a uz tu i tecivarinu, pače moradjaše državi jamčiti za desetgodišnji prosječni dohodak, te se je i to njegovo jamstvo moralo osjegurati na njegovoj kući tako, da je država svake godine morala dobiti svoj prihod bez obzira koliko je dotičnomu ovlašteniku realno pravo točenja donielo koristi; pa ako mu nije donielo nikakove, morao je iz svoga posebnoga imetka dati eraru koliko ga je išlo.

Ako ovlaštenik u vrieme od 2 godine, od dana podieljene mu dozvole, krčmarenje nije započeo, izgubio je podieljenu mu povlast (naredba c. kr. dvorskog ratnog vieća od 28. ožujka 1822. broj 1277).

Sad se pita: da li se ovakovo realno pravo krčmarenja pojedinca može smatrati regalnim pravom, odnosno da li imadu ovakovi ovlaštenici, kojih ima u bivšoj vojnoj krajini prilično mnogo, pravo na odštetu u smislu zakona od 27. pros. 1889. ob okupu regalnoga prava? § 1 spomenutoga zakona hrv. sabora od 27. pros. 1889. odredjuje „da se pravo regalno točenja pića ukida sa 1. srpnja 1890. i da će se onim, koji su to pravo dosele izvršivali u granicah toga zakona, dati odšteta“. A u smislu § 2 zakona i § 4 provedbene naredbe odštetit će se sliedeća prava:

1. Plemićko vlasteosko pravo t. j. ono pravo, koje sačinjava pripadnost vlasteoskoga ili plemićkoga posjeda bez obzira na to, da li sadanji vlastnik toga prava još posjeduje nekretnine, kojih je pripadnost ovo pravo sačinjavalo;

2. pravo koje se osniva na zakonu (urbarsko pravo). Ovamo spadaju sva ona prava točenja, koja su bivši podanici izvršivali

Digitized by Google

tečajem trijuh ili šest mjeseci i koja se obćenito nazivlju „urbarskim vinotočjem (zak. čl. VI: 1836.);

3. prava osnivajuća se na povlastici t. j. prava točenja podieljena pojedincem, moralnim osobam, obćinam itd. poveljami, koje još stoje u porabi;

4. prava točenja, što su ih obćine kao juristička osobe izvršivale;

5. konačno sva ona prava, koja su godine 1848. i odtada samostalno i bez zaprieke izvršivana t. j. ona prava, koja je ovlaštenik vlastitim svojim pravom kao svoju vlastitost sve od godine 1848. nesmetano izvršivao.

Osvrnemo li se sada na ove krajiške šiltije (Schildwirthshäuser), to se ove gledeć na njihovu narav a i gledeć na pojam „regala“ ne mogu ubrojiti u nijednu od gore spomenutih vrsti.

Šiltije ne imadu obilježja, kakovih imade pravo regalno, to dokazuje okolnost, da je vlastnik šiltije morao državi plaćati uz točarinu (tecivarina III. razreda) jošter i akcizu od iztočenoga vina, a i jamčiti za desetgodišnji prosjek dohodka; česa u bivšem provincijalu ovlaštenik regalnoga prava nije bio dužan. Vlastnik bo regalnoga prava vinotočja u bivšem provincijalu plaća državi samo porez od toga dohodka, dočim od iztočenog vina nije plaćao nikakove daće, dakle to njegovo pravo regalno bilo je lih njegova vlastnost neokrnjena; što se o šiltijah kazati ne može. Odavlje bi se moglo izvesti, da za ovo pravo ne pripada odšteta, kakova pripada vlastniku regalnoga prava, kad se ovo dokida. Nu kad se uvaže sve dužnosti one, koje je vlastnik šiltije napram državi vršiti morao; n. pr. da je morao državi jamčiti za desetgodišnji prosječni dohodak; da je morao kuću, u kojoj je kanio šiltiju otvoriti, onako sagraditi odnosno preurediti, kako mu je to naloženo bilo od c. kr. dvorskog ratnog vieća; da je daklem time znatnoga troška imao; nadalje, da su se kuće, u kojih se pravo šiltije vršilo, kod prodaje skuplje prodavale upravo radi toga prava: to se čini, da bi za dotičnike nepravedno bilo, da im se takovo pravo bez ikakove odštete naprečac dokine i tako njihovo materijalno stanje znatno pogorša.

Ova okolnost, mislim, bila je i povodom, da je kr. vladni odjel za unutarnje poslove pod 13. veljače 1890. br. 5240 naredio, da se ima kod odkupa regalnoga prava točenja uzeti obzir na one šiltije, koje su podieljene prije god 1848. i to samo na one, koje su tu povlast dobile od dvorskog ratnog vieća.

Naredba ta ubraja ove šiltije u smislu § 2. zakona od 27. prosinca 1889. (ob odšteti regalnoga prava) medju ona prava,

Digitized by Google

koja bijahu godine 1848. i kasnije samovlastno bez zaprieke izvršivana.

Moje je nemjerodavno mišljenje, da je ova visoka naredba potekla više odatlje, da se bar onim posjednikom šiltija, koji su takove prije god 1848. zadobili, dade naknada; jer se te šiltije ne mogu subsumirati pod § 2. toč. 5. zakona od 27. prosinca 1889. — pošto nisu izvršivane samovlastno i bez zaprieke — jer kad bi to bilo, tada nebi postojala ustanova od 28. ožujka 1822. br. 1277 (vidi Stopfer: Erläuterungen der Grundsätze, Wien, 1830, str. 379), da tko kroz dvie godine nije točio, pravo točenja gubi; dočim takova ustanova za regalno pravo točenja u bivšem provincijalu postojala nije; vlastnik regalnog prava mogao je točiti ili ne, bez da mu je od tuda takova pogibelj prietila, da će to pravo izgubiti.

Uzmemo li sada na um intenciju samoga zakona od 27. prosinca 1889. ob odšteti regalnoga prava, koja sastoji u tom, da se odšteti onaj ovlaštenik regalnoga prava, koji je od toga prava korist imao, a ne onaj, koji je vršeć pravo točenja morao regalnomu vlastniku za tu povlast plaćati i terete nositi (ali je imao takodjer i koristi. Ured.): to se samo sobom kaže, da se šiltije nebi imale smatrati regalnim pravom — jer posjednik šiltije nije bio vlastnikom prava vinotočja, nego lih država — koja je odtuda korist vukla i kojoj jedinoj bi kao vlastnici odšteta pripasti imala.*

Ob odšteti regalnoga prava točenja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Zakon od 27. prosinca 1889. ob odšteti regalnoga prava točenja stao je na snagu (postao kriepostnim) glasom § 27. danom 7. siečnja

* Priobćujemo ovo mnenje, jer se tiče pitanja aktualnoga, ali nismo sporazumni s jezgrom njegovom: naime da se ovlaštenikom šiltija nebi imala nikakova odšteta dati. Nam se čini korektnijim shvaćanje vladine naredbe od 13. veljače o. g. br. 5240, koja ova prava ubraja medju ona, koja su god. 1848. i dalje ovamo samovlastno izvršivana. Nu kad i nebi bilo pravo šiltije usporedjeno pravu regalnomu točenja onako kako ga vladina naredba čini, to mnenje g. pisca, da nepripada nikakova odšteta, nebi moglo vrediti, jer ako šiltija nije pravo regalno, to je svakako vrst radicirana obrta, pak bi bilo prema načelu pravičnosti, da se dokidajuć to pravo ovlaštenikom dade primjerena odšteta, kao što su ju dobivali ovlaštenici i drugih radiciranih obrta amo tamo. U ovakovu slučaju država nebi mogla dobiti odštete. U nijednom slučaju, odštetili se ovlaštenici šiltija ovako ili onako, neće tu biti nikakove milosti, kad se i kod drugih sličnih odnošaja daje neka naknada. Ured.

Digitized by Google

o. g. Mislim, da će biti koristno, ako se u kratko iztaknu glavna načela toga zakona, a podjedno izcrpivim načinom predoči postupak u pojedinih slučajevih proračunavanja odštetnoga temelja odnosno čiste regalne odštete.

Zakonom ovim ukida se pravo regalno točenja pića u Hrvatskoj sa 1. srpnja 1890. te se u § 1. spomenutoga zakona veli „da onim, koji su dosele izvršivali to pravo, pripada obzirom na zak. čl. XXXV : 1888. sabora hrv.-ug. u granicah hrvatskog zakona od 27. pros. 1889. i prema njegovim ustanovam pravo na odštetu, koja će se namirivati iz prihoda, što će se pod nadzorom posebna, zato opredieljena povjerenstva dobiti od točarine, koja će se po navedenom zajed. zakonu pobirati. Odštetom dakle za regalno pravo točenja prestaju dosada postojeće povlastice bud občina bud privatnih osoba, te od 1. srpnja o. g. pripada izključivo pravo razpolaganja sa točenjem žestokih pića i sa prodajom istih na malo u smislu § 1. zak. čl. XXXV : 1888. državi.

Spomenuv to, pita se sada:

I. Koja će se prava odštetiti i tko je vlastan odštetu tražiti?

II. Kako se proračunava redovito odštetni temelj?

III. Kada se smije odstupiti od redovitoga proračunavanja odštetnoga temelja i postupak u pojedinih slučajevih?

IV. Tko je nadležan riešavati regalne odštetne predmete?

V. Koji su modaliteti odštete?

Ad I. Odštetu dobiti će u smislu § 2. zakona od 27. pros. 1889. i § 4. prov. naredbe od 31. prosinca 1889. samo oni bivši ovlaštenici prava točenja, koji imadu

1. plemićko vlasteosko pravo, t. j. ono pravo točenja, koje sačinjava pripadnost vlasteoskoga ili plemičkoga posjeda bez obzira na to, da li sadanji ovlaštenik na to pravo još posjeduje one nekretnine, čiju je pripadnost ovo pravo sačinjavalo;

2. pravo koje se osniva na zakonu. Ovamo spadaju sva ona prava točenja, koja su bivši podanici tečajem 3 ili 6 mjeseci izvršivali i koja se občenito nazivlju urbarskim vinotočjem;

3. prava osnivajuća se na povlastici, t. j. prava točenja podieljena pojedincem, moralnim osobam, gradovom i občinam, gradskim kurijam, riečju bud komu sredstvom povelja, providjenih propisanimi formalnostmi, kojimi se još služe;

4. prava točenja, što su ih občine kao jurističke osobe izvršivale;

5. sva ona prava, koja su godine 1848. i od tada samovlastno i bez zaprieke izvršivana.

U svih ovih slučajevih neima samo onaj pravo na odštetu, kojemu je to pravo izvorno pripadalo nego i njegovi pravni nasljednici.

Digitized by Google

Onim pako, koji su pravo točenja inim kojim načinom ili drugim kojim pravnim naslovom stekli, n. pr. na temelju oblastne dozvole, ili temeljem zakupnoga ugovora s kojim regalnim ovlaštenikom, nepripada nikakova odšteta.

Nu i za gore od 1—5 spomenute ovlaštenike, da imadu uvjet na odštetu, traži se osim jur rečena još i sliedeće:

a) da je ovlaštenik od dohodka ovoga prava tečajem pet godina i to od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. ili barem tečajem jedne godine porez plaćao;

b) da je odštetnu tražbinu redovito u smislu § 15. zakona pismeno prijavio bud ovlaštenik bud zakoniti zastupnik njegov nadležnomu podžupanu ili vladinomu povjereniku do 28. veljače 1890.

Na kasnije stigle prijave neima se obzir uzeti.

Pogodovnost tražiti odštetu daje § 15. zakona nadalje i onomu:

α) koji dakaže, da je pravo ili odštetni zahtjev pravovaljano na nj prenešen; ili

β) ako dokaže, da je u cielom ili dielomice ovlaštenik, ma da je porez od prava točenja pod drugim imenom plaćan bio; ili

γ) ako dokaže, da je u tečaju oblastni postupak radi ustanovljenja njegovog vlastničkog zahtjeva; ili

δ) napokon ako izjavi, da će najkasnije do 30. travnja 1890. pokrenuti sudbeni postupak.

Nu i ovi moraju da drže gore spomenuti prijavni rok.

Kod tih prijava valja paziti i na to, da se prijava podnese nadležnomu podžupanu iliti vladinomu povjereniku i da bude točno naznačena občina, u kojoj se traži odšteta za izvršivano pravo točenja pića.

Manjka li ovo dvoje, moraju se odštetne molbe u smislu § 15. zakona ureda radi zabaciiti; a tako i one prijave, u kojih je javljeno, da će se radi ustanovljenja vlastničkog zahtjeva do 30. travnja 1890. pokrenuti sudbeni postupak, pa do 15. svibnja 1890. nije dokazano, da je to učinjeno.

Ako se odštetna prijava odbije radi toga, što je podnesena nenadležnomu organu; ili radi toga, što je občina, u kojoj je izvršivano regalno pravo točenja, krivo naznačena: može stranka za od 14 dana nakon primljene odbitne odluke svoju odštetnu prijavu popuniti i opeta predložiti.

Ad II. Što se uzimlje za podlogu ili temelj odštete i kako se izračunava redoviti odštetni temelj?

Redovitim temeljem odštete smatra se petina ukupnoga regalnoga dohodka za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886, od kojega se plaćala dohodarina odnosno porez na rente i kamate.

Digitized by Google

Ako je proti oporezovanju prije 31. prosinca 1886. uložen utok, koji je bio kasnije riešen, ima se u obzir uzeti onaj iznos poreza, koji je ustanovljen utočnim putem.

Prema tomu ima se iz poreznih spisa dohodak izključivo od regalnoga prava točenja kroz vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. pros. 1886., ili ako je utočnim putem ustanovljen, sbrojiti. Ovako pronadjenu svotu valja kroz 5 razdieliti, i tim se dobiva temelj odštete. Ako u jednoj ili u drugoj od gore označenih pet godina dohodak regalnoga prava točenja nije bio oporezovan, tada treba kod sbrajanja godine, u kojih pravo oporezovano nebijaše, izpustiti, pa samo dohodak ostalih godina, dogodice i samo jedne godine, sa pet podieliti, a izračunanu petinu uzeti za temelj odštete. Da se pako dobije podpuni iznos odštete, valja od odštetnoga temelja u smislu § 3. zakona odbit jošte 10% i tako dobljenu svotu pomnožiti sa 20.

Jedina iznimka, gdje se od odštetnoga temelja neima odbiti 10%, sadržana je u § 11. zakona (§ 14. prov. naredbe točka 5), ako je naime ovlaštenik pravo točenja poslje 1. siečnja 1882. od državnoga erara prekupio, jer tu služi kupovnina za temelj odštete.

Ovo sada spomenuto zaračunavanje nastaje samo onda:

1. ako zakupnik nije morao podpuno ili dielomice plaćati državne i občinske poreze preko ugovorene zakupnine, pa ako se iz spisa ob oporezovanju ne vidi, da je po zakupniku plaćeni porez pribrojen očitovanomu dohodku;

2. ako je pravo točenja vršeno samo bez svake nekretnine ili drugoga prava, kao n. pr. pravo mlina, lova, mostarine, maltarine ili prevoznine pa ako je i dohodak toga prava posebno fatiran i oporezovan; nadalje, da nisu k tomu dohodku primješane ili kod oporezovanja pridane kamate kakove glavnice;

3. ako je pravo točenja doduše vršeno uz nekretnine, naime uz kuće, intravillan ili zemljišta, ali su dohodak tih nekretnina, odnosno njihovu zakupninu ovlaštenici napose prijavljivali pak je prema toj prijavi ili na drugom kojem temelju posebno takodjer oporezovan dohodak;

4. ako je pravo točenja doduše izvršivano uz prava napomenuta gore pod 2, nu dohodak tih prava je bio posebno prijavljen i posebno oporezovan.

Ako se pako nije ovako fatirao dohodak odnosno porez odmjerivao od regalnoga prava točenja, tada mogu nastati sliedeći slučaji:

A. Zakupnik je morao za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. preko ugovorene zakupnine plaćati još državne i občinske poreze ili barem jedan dio ovih; ali se iz poreznih knjiga razabire, da ova naplata nije uračunana u dohodak koji služi za temelj oporezovanja.

Digitized by Google

U ovom slučaju proračunava se temelj odštete tako, da se porezna svota plaćena po zakupniku u smislu § 3. zakona priračuna ukupnomu prihodu, koji valja kao temelj odštete. N. pr. ako je ovlaštenik svoje pravo točenja dao u zakup počam od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. za godišnjih 100 for. pod uvjetom, da zakupnik ima takodjer plaćati državni porez od toga dohodka; pa ako taj porez iznaša na godinu 10 for., valja tih 10 for. pribrojiti u prihod vlastnika regalnoga prava. Prema tomu morati će se njegov prikod uzeti svake od ovih 5 godina sa 110 for. a ne sa 100 for.

Sbrojiv te svote kroz pet godina, daju svotu od 550 for. Razdieli li se ta svota sa 5 te odbije u smislu § 3. zak. od 27. prosinca 1889. od tako dobivene svote 10% dobiva se temelj odštete sa 108 for. 90 n.

Da se dobije čisti odštetni iznos, valja svotu od 108 for. 90 novč. pomnožiti sa 20, čim se dobije čista odštetna svota sa 2178 for.; što se nebi dobilo da se ne pribroji k dohodku regalnoga vlastnika i porez, koji je zakupnik od toga prava imao plaćati; nego bi izašao čisti odštetni iznos samo sa 1980 for. dakle manje za 198 for.

B. Gdje je u dohodku prava točenja fatiranom radi oporezovanja uračunan takodjer dohodak nekretnina, služećih za izvršivanje toga prava.

U ovom slučaju treba najprije iztražiti, jesu li od skupnoga dohodka prava točenja, spojenoga sa dohodkom nekretnina služećih za izvršivanje prava, jur odbiti troškovi za uzdržavanje nekretnina ili ne? Ako to nije učinjeno, mora se najprije to učiniti; jedino ne ima se odbijati onda, ako je zakupnik imao nekretnine u dobrom stanju držati.

Nakon ovoga treba razlučiti, koliko dohodka ide na samo pravo točenja, a koliko na dohodak od nekretnina, koji je zajedno sa dohodkom prava točenja služio kao podloga porezovanja. Kad se je i to razlučilo, valja sbrojiti svote dohodka od regalnoga prava točenja, a tako dobivenu ukupnu svotu razdieliti sa 5, čim se dobiva temelj odštete. Od toga pako temelja ima se u smislu § 3. zakona odbiti 10%; što ostane pomnožati sa 20; i ta svota predstavlja čisti odštetni iznos.

Sada se pita: kako da se taj dvovrstni dohodak, odnosno dvovrstni porez razluči? O tom upućuje § 10. provedbene naredbe, koji veli:

1. fasije predložene da se odmjeri porez na kamate i rentu, treba uzeti za podlogu tako, da se po ovlašteniku ili njegovu punomoćniku na valjanih bjelicah podnesena valovanja (fasije) ovom prigodom s nova izpitaju, i tako pronadjeni podatci sravne s ustanovljenim oporezovanim dohodkom; — pa ako bi se kod ovoga sravnjivanja našlo, da su dohodci nekretnina služećih za vršenje prava točenja doduše po ovlašteniku bili posebno navedeni, nu da unatoč tomu ova razlika kod oporezovanja dohodka nije uvažena, neka se to sada, u koliko je to potrebnim, uvaži,

Digitized by Google

ter ustanoviv ovako dohodak nekretnina, isti odbije od dohodka prava točenja i s njim spojena dohodka nekretnina.

Isto tako imadu se upotrebiti, u koliko bude nuždno, i podatci o fatiranju iz godina, dotičnoj godini predhodećih ili za njom sliedećih, koji su podatci služili za ustanovljenje ili izpravak poreza, i to tako, da se, ako cjelokupni prihod regala iznosi istu svotu, ali ga je budi ovlaštenik odieljeno fatirao, budi porezni organ odieljeno propisao od dohodka nekretnina služećih za vršenje prava točenja — ovako odieljeni porez uzme mjerilom i za onu godinu, u kojoj ovo odlučenje nije bilo izvedeno.

2. Ugovori najmovni, zakupni i drugi postojali ob uporabi nekretnina, u kojih su sadržani podatci, koji bi izravno dokazali, koliko zakupnine ide na vršenje prava točenja, koliko opet na porabu nekretnina, imadu se takodjer upotrebiti kod odlučivanja regalnoga dohodka.

Razumjeva se, ako se ovakovi ugovori makar samo na jedno ljeto protežu, ipak mogu i za sva druga ljeta služiti mjerilom, na koliko neima u pojedinih godinah velike razlike u prometu i prodji.

3. Isto ovako valja upotriebiti za ustanovljenje glavnične vriednosti služeće procjenbene, oporučne, kupoprodajne i druge prenosne izprave, fasije učinjene radi osiguranja proti vatri ili drugim štetam, a i drugi ove vrsti spisi i podatci.

Ove podatke valja tako upotrebiti, da se najprije nastoji, da se iz glavnične vriednosti nekretnine izračuna njezin dohodak; a samo u koliko se to nebi u obće dalo, ima se tek u drugom redu uzeti glavnična vriednost za mjerilo.

4. Može se vriednost nekretnina ustanoviti na licu mjesta saslušav obć. poglavarstvo i žitelje, zatim na temelju izvida, učinjenih kod zakupnika i najmitelja, ili kod takovih osoba, koje su u položaju, da mogu točno poznavati uporabivost i dohodak upitnih nekretnina.

Tako u slučaju pomenutom u predidućoj 3. točki, kako i ovdje valja o tom nastojati, da se pronadje godišnji dohodak odnosnih nekretnina i od dohodka prava točenja odluči, pa samo ako to nepodje za rukom, ima se ustanoviti glavnična vriednost.

Kod postupka pomenuta u točkah 2—4 netreba s vida pustiti, da se čisti dohodak dotične nekretnine isto tako ustanoviti ima, kao što se ustanovljuje čisti dohodak koje nekretnine u svrhu oporezovanja iste.

S toga, ako se uporabom postupka naznačena u točkah 2—4 izvadja odlučivanje dohodka nekretnina od dohodka prava točenja, dotično ako se u tu svrhu ustanovljuje dohodak nekretnine: tada se ima k dohodku iste, u koliko je bila u zakupu, i zakupnik je preko zakupnine jošter morao porez plaćati, ili druge nuzgredne usluge obavljati, još pripojiti plaćeni porez i vriednost obavljenih nuzgrednih usluga na način

Digitized by Google

kako je to gore pod točkom a) razloženo. Kao uzgredna usluga neima se ipak smatrati preuzeta po zakupniku dužnost dobrog uzdržavanja nekretnine.

U svih onih slučajevih, gdje je uporabom jednoga od načina u točkah 2 do 4 označenih pošlo za rukom ustanoviti dohodak nekretnina, služećih za vršenje prava točenja, ima se ovaj dohodak odbiti od dohodka prava točenja spojena s dohodkom nekretnina, a tim je dohodak prava točenja odlučen od dohodka nekretnine služeće za vršenje prava točenja. Ako nepodje za rukom gornjim načinom ustanoviti dohodak nekretnina, valja kod ustanovljenja odštetne glavnice obzir uzeti na glavničnu vriednost upitne nekretnine, koja se u ovom slučaju imade pronaći načinom označenim u točkah 3—4 na temelju tamo izbrojenih podataka, obziruć se ujedno na mjestne odnošaje i okolnosti.

Gdje se ima glavnična vriednost nekretnina odbiti, biva izračunavanje odštetne glavnice načinom, koji će biti dolje opisan, i to na temelju skupnoga dokodka prava i nekretnine, a od tako ustanovljene svote odbije se glavnična vriednost nekretnine.

Već ovdje valja napomenuti, da u onih slučajevih, gdje se pronadjena po gornjih ustanovah glavnična vriednost nekretnina odbiti ima od odštetne glavnice, sastavljene od dohodka prava i od dohodka nekretnine, ova ipak nekretnina nije služila kroz sve godine od godine 1881. do 1885. za vršenje prava točenja, dakle u godina 1882.—1886. ni oporezovana bila nije, ima se pronaći odštetna glavnica različno od drugih, niže dole označiti se imajućih redovitih načina tako: da se odštetna glavnica po redovitom načinu doduše, nu za svaku godinu posebice izračuna, a u onoj godini, gdje se je pravo točenja vršilo uz porabu nekretnine, glavnična vriednost ove odbije, tako pronadjene odštetne glavnice imadu se sbrojiti, a od ove svote peta stran sačinjava odštetnu glavnicu.

U onom izvanrednom slučaju, da se radi posvemašnoga manjka podataka nebi na gornji način mogla pronaći glavnična vriednost nekretnina, ima se izračunati na temelju § 4. zak. čl. XLV : 1887. zakonita najmanja vriednost.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Prinos k nauci o pogodbi priznatnoj (recognitivnoj). U samoj priznatnoj pogodbi leži samostalna causa debendi.

Kr. kot. sud u Velikoj Gorici zadovolji sa platežnim nalogom od 12. rujna 1885. br. 6728 gr. mandatnoj tužbi T. pl. G. tužitelja, proti S[illegible] F., J. F., i M. F., da povrate zajam od 430 for. spp.

Digitized by Google

Tuženici podnesoše prigovore 11. listopada 1885. br. 7555., na što isti kotarski sud poslje dovršenoga ustmenoga postupka i po naredbi kr. banskoga stola od 23. veljače 1887. br. 25.789. obavljenoga nadopunjenja, osudom od 10. listopada 1887. br. 5673. platežnu zapovjed djelomice preinači odsudiv tuženike St. F,, J. F. i M. F., da moraju tužitelju T. pl. G. izplatiti dio utužene zajmovne glavnice od 412 for. 80 novč. sa 8% kamati od 12. travnja 1883. do plateža i naknaditi mu parbeni trošak.

Razlozi: Tužitelj temelji zahtjev svoje tužbe na zadužnici od 12. travnja 1881. Kako tužitelj u protuodgovoru tvrdi i kako tuženici u svojih govorih priznadoše, učinjena je ova zadužnica za dokaz o postojalom do tada pravnom odnošaju izmedju tužitelja i tuženika, sadržaje dakle pogodbu recognitivnu. Njom naime priznadoše tuženici tužitelju, da mu duguju, i da će taj dug od 430 for. sa 8% kamati platiti mu do 15. listopada 1881.

S ovim recognitivnim pravnim poslom nastala je ako ine materijalno, to ipak formalno nova obveza, različna od prvobitne zajamne pogodbe. U samoj ovoj priznatnoj pogodbi leži causa debendi, utemeljena na dispositiji volje stranaka. Proti tražbini iz ove recognitivne pogodbe nemožeš podići prigovore, koji su u doba recognitivne pogodbe postojali i kojimi bi se uspješno braniti mogao proti zahtjevu, osnovanomu na prvobitnoj zajamnoj pogodbi, jer ovim u formi pogodbe učinjenim priznanjem udaren je posve nov zasebni pravni temelj obvezi. S ovoga razloga dakle neuvažuje se prigovor, da su tuženici do 12. travnja 1881. od utužene svote plaćali kamate veće, nego li zakon od 8. prosinca 1877. (br. 70. Sbor.) dopušta. U koliko su tuženici od 12. travnja 1881. ovamo računajuć plaćali više od 8% kamata, imao bi se preke zakonite kamatne mjere plaćeni višak u duhu ovoga zakona odbiti od glavnice; nu tuženici treba da dokažu, koliko su kamata zaista platili. Tuženici hoće da tužiteljevom namirom 2 ad II. dokažu, da su plaćali u ime kamata 12% i da su kamati plaćeni do ožujka 1884. Ali ta namira, koju tužitelj priznaje istinitom, dokazuje jedino, da su tuženici platili u ime kamatnoga ostatka za g. 1882. 32 for., a u ime kamata za g. 1883., i to do ožujka g. 1883. 51 for. 60 novč. Da li su tuženici za g. 1882. preko ova 32 f. u ime kamata što platili, ne dokazuje ta namira, a nije potvrdio ni svjedok Stj. pl. G. Indicij pako, što ga tuženici iz ove namire izvode, nije po našem g. p. p. dostatan za pravni dokaz. Ovom je namirom dokazano jedino to, da je tužitelj za jednu godinu, koja je iztekla mjesecom ožujkom 1883., primio na kamata 51 for. 60 novč. Ovaj iznos nadmašuje za 17 for. 20 novč. zakonom dozvoljene 8% kamate za jednu godinu od utužene glavnice, i zato je ovih 17 for. 20 novč. uračunano

Digitized by Google

u odplatu glavnice, jer to odgovara §. 4. gore cit. zak. Kako u samoj namiri nije točno naznačen dan, do kojega su upitnim iznosom kamate podmirene, to valja uzeti, da je godina računana od dana sklopljene recognitivne pogodbe, dakle od 12. travnja 1881. i tako da su podmirene kamate do 12. travnja 1883.

Tuženi baš ničim nedokazaše što vele, da su u ime kamata za vrieme od 12. travnja 1881. do 12. travnja 1884. tužitelju 154 for. 80 novč. platili i s toga se ovaj prigovor nije mogao uvažiti.

Kr. banski stol osudom od 23. svibnja 1888. br. 2106 odbi priziv tuženika i potvrdi osudu prvoga suda sa sliedećih razloga: „Tuženici su imali dokazati po ovostranoj riešitbi od 23. veljače pr. g. br. 25.789, da su tužitelju platili 63 for. 60 novč. u ime kamata, prelazećih zakonitu mjeru od 8%. Ali taj dokaz nije uspio, stranom što svjedok Stj. pl. G. nije potvrdio tobožnju pogrešku u namiri 2 ad II., stranom što su izgubili dokaz sa prisegom, jer je tužitelj medjutim umro prije, nego se je izjavio o prisegi (§ 269 gr. p. p.). Što tuženici navode, da teret dokaza pada na protivnika, jer da za nje vojuje zakonita predmjeva § 1429 o. g. z., da su platili kamate po namiri 2/II i za g. 1881., 1882. i 1883.: to je doduše istina, ali im nekoristi, jer se neradi o tom, da li su platili kamate, nego da li su platili veće od 8% i koliko ukupno. S toga je trebalo priziv tuženika odbiti, pošto je preplaćeni višak kamata za g. 1883. po sudu prve molbe u glavnicu uračunan".

Kr. stol sedmorice osudom od 12. travnja 1889. br. 3018 odbaci izvanredni pravodobno podnešeni previd tuženika s razloga: „Osude nižih sudova nisu utemeljene na očito pogrešnoj uporabi zakona, niti su protivne jasnomu sadržaju spisa, i pošto nije niti osnovana previdna tegoba, da je razprava sbog zanemarena propisa § 46 gr. p. p. ostala manjkava, mora se izvanredni previd tuženika, pošto manjkaju uvjeti § 335. gr. p. p. kao po § 334. gr. p. p. nedopustiv zabaciti, a tuženici po § 573. gr. p. p. osuditi na naknadu protivniku za previdno protuizvedenje prouzročenoga troška".* *Priobćio Dragutin Markovac.*

Sudbenu nagodu valja da parnične stranke vlastoručno podpišu. (Prinos k § 884. o. g. z., § 375. g. p. p., § 193. posl. reda i dvorskomu dekretu od 9. studenoga 1811. br. 961).

Zadruga Tenšek k. br. 27. podigne proti zadruzi Tenšek k. br. 28. tužbu na ustanovljenje granica izmedju čestica br. 594. i 593, upisanih u gr. uložcih br. 126. i 127. občine Škaričevo.

---

* Gore priobćena prvomolbena osuda u obrazložbi odgovara nauci dra. Victora Hasenöhrla u „Das österreichische Obligationenrecht" II. svezak, strana 284, naročito str. 297 i 301. — Protivno tomu uči dr. M. Stuben-

Digitized by Google

Kr. kot. sud u Krapini osudom od 28. travnja 1888. br. 3787. gr. odbi tužbeni zahtjev „ . . . tim više, što su medje porazumkom obijuh stranaka po mjerničkih vještacih obnovljene i granični stupci ukopani, te je glede toga medju obima strankama polučena sudbena nagoda, koja se ipak nemože smatrati svršetkom ove parnice; jer ju zastupnik tužiteljice nehtjedne podkrižati, nenavodeći razloga tomu".

Usljed priziva tužiteljice proti ovoj osudi ukine kralj. banski stol riešitbom od 16. siečnja 1889. br. 13.616. napadnutu osudu ovim obrazloženjem: „Vidiv, da je dokazom zapisnika od 27. travnja 1888. br. 3787. medju strankami izrično sklopljena sudbena nagoda, usljed koje tuženi Ivan Tenšek, kao jedini nasljednik pok. Mije Teušeka, bivšega jedinoga reprezentanta preobstojavše zadruge Tenšek, pristaje na to, da se izpravi medja izmedju priepornih čestica, te da se po medjašnoj crti zakapaju medjašni stupovi i da se odnosne čestice ovlaštenikom u posjed predadu; vidiv, da je s druge strane tužitelj Imbro Teušek, kao bivši kuće gospodar preobstojavše zadruge Tenšek k. br. 27. iz Škaričevoga, kao sadanji vlastnik dotičnih nepokretnina, po glasu gore pomenutoga zapisnika, na ovu nagodu izrično pristao, te odustao od svoje tužbe de pr. 30. travnja 1881. br. 1891., a u pogledu parbenih troškova da je medju strankami sklopljena nagoda onamo, da se troškovi medjusobno prebijaju; vidiv, da je dokazom toga zapisnika tužitelj izrično izjavio, da je s ovom nagodom zadovoljan, pa da s toga naprama ovako točnomu u zapisnik uvrštenomu očitovanju stranke sklopljenoj sudbenoj nagodi vjerojatnost i pravnu kriepost oduzeti nemože jedino okolnost ta, što je tužitelj, potvrdiv nagodu, uzkratio staviti na nju rukoznak (dvorski dekret od 9. studenoga 1811. br. 961. sb. pr. zakona i § 193. ces. pat. od 3. svibnja 1853. br. 81. d. z. l.), a to u nazočnom slučaju tim manje ne, što su obje stranke nakon na temelju ove nagode po vještacih ustanovljene medje izjavile, da su s tom medjom podpuno zadovoljne, jer da odgovara sasvim katastralnoj mapi; vidiv prema tomu, da se nagoda, sadržana u zapisniku od 27. travnja 1888. smatrati imade jur sklopljenom, dakle perfektnom, pa usljed toga gledom na ustanove § 375. g. p. p. nije bilo mjesta riešiti priepor ovaj još osudom: obnašao je kr. ban. stol povodom priziva tužitelja napadnutu osudu ureda radi po § 343. g. p. p. ukinuti i kotarskomu sudu naložiti, da zapisnik de pr. 28. travnja 1888. br. 3787. o sklopljenoj nagodi iz nova prema ustanovam § 375. gpp. rieši i u stvari samoj prema posljedku dalje postupa po zakonu".

---

rauch „Commentar zum österr. allg. bürg. Ges." (5. izd.), II. svez.. str. 737 i 738. Sadanji izdavatelji potonjega komentara dr. Schuster i dr. Schreiber pobijaju vrlo interesantnimi razlozi u opazci 1. na strani 738, II. svez. nauku dra. V. Hasenöhrla o pogodbi priznatnoj. Op. pr.

Digitized by Google

Proti ovoj riešitbi podnese tužiteljica previdni utok, iz kojega crpimo sliedeće misli:

„Sudbene nagode valja da su po ugovarajućih strankah vlastoručno podpisane, §§ 884. i 1380. o. g. z. i 375. g. p. p. Vlastoručnost podpisa jest dakle sućnost, nuždna za perfektnost nagode; vlastoručnost podpisa jest sućnost, koja jedina dokazuje, da je suglasnom voljom i slobodnim, ozbiljnim, stanovitim i razumljivim očitovanjem nagoda zaista nastala, §§ 861. i 869. o. g. z. — Citovani zakonski propisi u napadnutoj presudi, tičući se uzkrate podpisa, daju se uporaviti na sva ina sudačka uredovanja, al nipošto nepadaju pod nje sudbene nagode, koje se, kako dokazah, tek podpisom u perfektne promeću. Kad bi svako sa strankami preduzeto sudačko uredovanje moralo nositi vlastoručni podpis stranaka kao uvjet svoje obvezne i dokazne krieposti, onda bi se, naravno, uzrok i svrha institucije sudstva izjalovila. Stranka bo, koja bi slutila, da će se parnica po nju nepovoljno svršiti, uzkratila bi prosto podpis, ter odvalila od sebe svuku dužnost. Da provadjanje ovakove anomalije zaprieči, stvorio je zakonodavac citovane zakonske propise.

Nu sudbene nagode nespadaju u sudačka uredovanja, kojim je po stavnih načelih zakona sabirati parnično gradivo, ter na temelju istoga odkrojiti pravo, već spadaju u sudačka uredovanja, kojim je na papir postaviti suglasnu, slobodnu, ozbiljnu, stanovitu i razumljivu volju s a m i h s t r a n a k a.

Samo se sobom kaže, da tek ona izprava nosi ovakovu volju stranaka, koja pokazuje njihov podpis. Neda se bo nikakovimi, najmanje psihološkimi rarlozi opravdati uzkrata podpisa po stranci, koja priznaje, da izprava sadržaje njezinu volju, dapače ovakova uzkrata, ako nije posljedak poremećenih moždjana, tvrdim i posve pouzdanim je dokazom, da izprava nesadržaje volje uzkratitelja, već vjerojatno predloge i očitovanja stranaka k nagodi, koja nije uspjela, § 374. g. p. p.

Pored toga valja uvažiti, da mališni zakon netraži podpisa stranaka na zapisniku, sastavljenom u ostalih uredovanjih sudačkih, nu zahtieva, da taj podpis nosi zapisnik, koji sadržaje nagodu, § 20. m. z. . . . . .“

Na ovaj previdni utok poteče sliedeća odluka kr. stola sedmorice od 16. svibnja 1889. br. 755.:

„Vidiv, da glasom propisa § 884. o. g. z. i § 375. g. p. p. nagoda, da se može smatrati pravovaljano sklopljenom, m o r a biti podpisana po nagodu sklapajućih strankah; vidiv, da se dvorski dekret od 9. studenoga 1811. br. 961. i § 193. posl. reda za sudove od g. 1853. odnose samo na zapisnike razpravne u obće, a ne na nagode pred sudom, povodom razprave sklopljene, kako to proizlazi jasno iz § 375. g. p. p., koji izrično sadržaje ustanove, kako se ima postupati, ako se nagoda u zapisnik stavi — obnašao je kr. stol sedmorice usljed previdnoga utoka

Digitized by Google

tužitelja napadnutu riešitbu kr. banskoga stola po § 339. br. 3. g. p. p. ukinuti, ter kr. banskomu stolu naložiti, da mimo ukidajućega razloga ovaj predmet s nova u pretres uzme i nakon toga dalje po zakonu postupa". *Priobćio G. St.*

*Tužbe sbog izlučenja ovršno zaplienjenih pokretnina iz ovrhe imadu se razpraviti i okončati osudom po bagatelnom postupku, kada se tužitelj ponudi, da je — na mjesto izlučit se imajuće pokretnine — voljan primiti odpremnu gotovinu od 50 for.**

Ana B. dugovaše zaostalog drž. poreza 80 for. i za ućeranje toga dužnoga zaostatka bje proti njojzi političkim putem obavljena ovrha pljenitbom i procjenom raznih pokretnina. Tim povodom ustane Abraham C. kod c. kr. grad. del. kotar. suda K. proti c. kr. financ. prokuraturi u zastupanju državne blagajne izlučnom tužbom, i zahtievaše uvjeravajuć, da zaplienjeni objekti nepredstavljaju veće vriednosti od 50 for. „da razpravni postupak bude poveden i okončan osudom po bagatelnom postupku."

Prvi sud izdade odluku za razpravu po redovitom postupku. Na utok c. kr. financ. prokurature prizivni sud ukine odluku prvoga suda i odbije tužbu a limine, jer da kot. sud za razpravu nije nadležan.

C. kr. vrhovno sudište bečko rješitbom od 3. listopada 1888. br. 10.201 ukine obje odluke nižih sudova i naloži prvomu sudu, da povede postupak i izrekne osudu po zakonu maličnom s razloga: jer se je tužitelj — tražeć doduše izlučenje pokretnina iz ovrhe ujedno izjavio i ponudio, da je voljan namjesto izlučenih predmeta primiti vriednost ovih iznosom 50 for.; jer prema § 1. zakona od 27. travnja 1873. i prema zakonu od 1. ožujka 1876. parnice sbog inih predmeta —, kada se tužitelj izrično izjavi i ponudi, da je voljan namjesto utuženih predmeta primiti gotovinu nepremašujuću 50 for., — imadu se raspraviti i rješiti pred bagatelnim sudom po zakonu bagatelnom, niti se te zakonske ustanove nesmiju obići; jer odluka prvoga suda za razpravu po redovitom postupku utemeljuje ništetnost; napokon, jer je odluka prizivnoga suda „da je kotarski sud za razpravu nenadležan" u očitoj oprieci s ustanovom § 14. b. zagl. stavke gr. sudovn.

Pr. L. Matasović.

§ 47. Sudovnika i § 34. zadružnog zak. od 14. travnja 1880.

Usljed odluke kr. kot. suda u V. od 1. kolovoza 1883. br. 5554 gr. uknjiženo je na nekretninah zadruge Carević kbr. 9 iz Perkovaca ovršno pravo zaloga radi dužnih Antunu M. 90 for. spp.; zatim na temelju od-

* Od 100 for., po našem zakonu od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti.

Digitized by Google

luke od 19. studenoga 1884. br. 8073 pravo zaloga za osiguranje tražbine Miše A. od 120 for. na parcelah, izlučenih za Angju Carević od zadružnog imetka razriešene zadruge Carević; i napokon na temelju odluke od 15. travnja 1886. br. 739 ovršno pravo zaloga na sve nekretnine upitne zadruge radi dužnih Ani F. 248 for. spp.

Prigodom gore navedenih uknjižba nije bilo kotarskomu sudu poznato, da je upitna zadruga razriešena, niti je to kotarska oblast prijavila; ali kad je radi ovih tražbinâ razpisana bila ovršna dražba nekretnina zadruge C., dostavio je kr. banski stol kot. sudu u V. prepis dopisa kralj. vladnog odjela za unutarnje poslove od 2. veljače 1889. broj 46.715, kojim se na temelju § 47. gradj. sudovnika moli, da se ukinu sve gore navedene odluke kotarskoga suda u V.; pa pošto su kr. banskom stolu sa izvješćem o stanju stvari priposlani svi na upitni predmet odnoseći se spisi, izdao je kralj. banski stol 17. travnja 1889. br. 10.182 sliedeću riešitbu:

Riešavajuć tamošnje izvješće od 1. travnja o. g. br. 2591, te povodom dopisa kr. vladnog odjela za nutarnje poslove od 3. veljače o. g. br. 46.715 ex 1888., kojim na temelju § 47. sudovnika moli, da se ukinu odluke kr. kotarskoga suda u V., kojimi je Antunu M. dozvoljena uknjižba prava zaloga radi 90 for. spp., a M. A., odvjetniku u V. predbilježba prava zaloga radi dužnih 120 for. spp. na nepokretnosti postojale zadruge Carević u Perkovcih kbr. 9, — kr. banski stol: — vidiv, da je, dokazom priobćenih diobno-razpravnih spisa, zadnji muški član u zadrugi C. Ivan Carević, 18. studenoga 1882. umro, te da je rečena zadruga istim danom na temelju § 34. sl. c) zadružnog zakona od 14. travnja 1880. razriešenom postala; nu vidiv, da je ciela imovina te zadruge, dokazom gruntovnog izvadka, na temelju odluke kotarskog suda u V. od 1. kolovoza 1883. br. 5554 uknjižbom ovršnog prava zaloga radi dužnih Antunu M. iz Perkovaca 90 for. spp., i sa predbilježbom prava zaloga na dio Andje udove C., izlučen joj iz iste imovine odlukom postojalog kr. kot. ureda u V. od 24. lipnja 1884. br. 6190 radi dužnih odvjetniku M. A. 120 for. spp., na temelju odluke tog kralj. kotarskog suda od 17. prosinca 1884. br. 1560., obterećena; — vidiv, da je uknjižba odnosno predbilježba tih založnih prava zatražena a i dozvoljena daleko poslje 18. studenoga 1882. kao dana, kada je imovina rečene razriešene zadruge na temelju stavke 12. provedbeue naredbe k zadružnom zak. od 14. travnja 1880 i normativne naredbe kralj. zem. vlad. odjela za nutarnje poslove od 10. rujna 1881. broj 14.496 prestala biti zadružnim dobrom; — vidiv, da se je pri tom vrhu tužbe Antuna M. de praes. 19. svibnja 1883. br. 3646, upravljene proti zadrugi Andje Carević pcto. 90 for. spp., razpravljalo jedino š njome i dozvolila ovršna uknjižba prava zaloga na temelju po njoj samoj poslje razriešenja zadruge sklopljene

Digitized by Google

sudbene nagode od 22. lipnja 1883. br. 4542, premda su sa danom 18. studenog 1882. osim rečene udovice jošte poudane iz iste zadruge žene, naime Lucija V., Liza N. i Fema J. jednako pravo š njom na imovinu te razriešene zadruge stekle; — vidiv izviše, da se predbilježba prava zaloga u korist odvjetnika M. A., dozvoljena na imovni dio Andje udove C., osniva na odluci kr. kotarskoga ureda u V. od 24. lipnja 1884. br. 6190, koja je povodom utoka, proti njoj podnešenog, riešitbom kr. vlad. odjela za nutarnje poslove od 20. listopada 1885. br. 25.089 ukinuta, i što su rečenoj udovici poslje kod faktične diobe zadruge posve druge nepokretnosti u dio pripale, nego li na koje je predbilježba prava zaloga u korist M. A. stečena; — pak vidiv, da je kr. kot. sud u V. prigodom dozvole i obave gore pomenute uknjižbe i predbilježbe, obzirom na sada razloženo stanje stvari, posve protuzakonito postupao: obnašao je gore-navedene odluke od 1. kolovoza 1883. br. 5554 i od 17. prosinca 1884. br. 1560 i sav postupak poveden na tužbu Antuna M. proti zadruzi Angje C. radi dužnih 90 for. spp., povodom predloga stavljenog po § 47. gr. sudovnika i po § 343. gpp. kao ništetnu ukinuti te nižemu sudu naložiti, da prema tomu rečenu tužbu a i molbu M. A. de praes. 19. studenoga 1884. broj 8073 rieši.

Proti banskostolnoj rješitbi podneo je Mišo A. previdni utok; nu kr. stol sedmorice riešitbom od 1. kolovoza 1889. br. 2376 potvrdio je riešitbu kr. banskoga stola s razloga u ovoj navedenih.

Priobćio Josip Galjer.

Katastralna mapa, koja sačinjava sastavni dio gruntovnice, jest gruntovna mapa, te pruža dokaz ne samo o pripadnosti čestica stanovitoj nekretnini nego i o položaju i medjah njihovih.

(Riešenje od 19. prosinca 1888. br. 12.157 preinačujuće osude c. kr. kot. suda u Odenburgu od 30. travnja 1888. br. 1617 i c. kr. višega suda u Gracu od 9. kolovoza 1888. br. 6542.)

A. traži tužbom, neka se B. odsudi, da je dužan priznati, da je livada, čestica kat. br. 472. sačinjavajuća sastavni dio nekretnina ulož. br. 753 sada br. 35 občine T. u cielom svom obsegu izključivo vlastničtvo tužitelja, te da je dužan kaniti se samovlastnog smetanja posjeda istoga. — Za dokaz svoga iskanja pozivlje se tužitelj na gruntovni izvadak, koji dokazuje, da je on vlastnik spomenutih nekretnina i da livada čestica kat. broj 472 sačinjava sastojinu nekretnina ulž. broj 35; nadalje pozivlje se na dokaz vještački, po kojem zemlja, koju svojata tuženik, čini sastavni dio livade čestice kat. br. 472.

Tuženi prigovori, da su prije 50—60 godina zajednički prednici postavili granice; da je on, odnosno njegov prednik prepornu livadu

Digitized by Google

uživao više od 40 godina, i to hoće da dokaže svjedocima i navrati odlučnu zakletvu. Od preslušanih svjedoka potvrdi jedan posjed tuženika preko 30 godina.

Vještaci izjaviše, da od prepornoga zemljišta, što ga tuženik posjeduje, komad od 23 č. hv. sačinjava sastavni dio livade čest. kat. br. 472.

Prvi sud osudom naloži domirnu prisegu tuženiku, da se nadopuni dokaz jednoga svjedoka glede dosielosti, te učini uspjeh parnice ovisnim o položenju domirne prisege. Na priziv obijuh stranaka preinači viši sud u Gracu osudom od 9. kolovoza 1888. br. 6542 prvu osudu tako, da je tužbu bezuvjetno odbacio s ovih razloga: Nazočna tužba jest tužba o vlastnosti. — Kako naredjuje § 369 o. g. z., mora tužitelj dokazati, da tuženik ima u svojoj vlasti stvar iskanu putem pravice, i da je stvar tužiteljeva vlastnost. — Ovu posljednju okolnost nije tužitelj dokazao. — On osniva svoju vlastnost na tom, što je gruntovni vlastnik nekretnina grunt. ul. br. 35 občine T., kojoj da pripada šuma čestica kat. br. 472, pa da je preporni prostor u površini od 23 četv. hv. sastavni dio te čestice. — Prem su te činjenice dokazane stranom priznanjem tuženika, stranom mnenjem vještaka, ipak nemogu one dokazati, da je tužitelj vlastnik preporne stvari. — Gruntovnicom zaista jest posvjedočeno, da čestica kat. br. 472 sačinjava dio nekretnina tužiteljevih, ali ne takodjer i to, da je ona to u cielom katastralnom obsegu. — Glede obsega čestice u naravi i glede njezinih granica faktičnih nedaje nova gruntovnica nikakova dokaza, jer nije za to sastavljena, da to dokaže, kako se vidi iz zakona o sastavljanju novih gruntovnica za Štajersku od 25. ožujka 1874. z. v. l. br. 28, koji zakon veli, da oznaka čestica (sastojina) gruntovne stvarnosti treba da se slaže s oznakom u katastru i sa katastralnom mapom; a da nisu preduzeta izvidjenja o tom, da li se katastralna slika i ograničenje nekretnine sudara u istinu sa postojećimi odnošaji u naravi ili ne. — Po tom nemože se gruntovnici dati dokazna moć u obsegu i ograničenju nekretnina. Nestoji li nepobitno, da čestica kat. br. 472 sačinjava po svojem katastralnom obsegu sastavni dio grunt. ul. br. 35 obć. T., to okolnost, da preporni prostor pada u katastralni obseg njezin, nije odlučna za riešenje pitanja o vlastnosti. — Ako neima gruntovnica već od početka svrhu, da u tom obziru pruži dokaz, nemože joj se pripisati veća dokazna moć u toj točki, što je minuo rok za konačni izpravak i što je gruntovnica stupila u kriepost. — Drugi dokaz za svoje uztvrdjeno vlastničtvo nije tužitelj ponudio. — Budući da tužitelj nije dokazao pravnoga naslova na zahtjevano vlastničtvo, to se je imala tužba, netražeć od tuženika ikakva dokaza, naprosto odbiti.

C. kralj. vrhovno sudište bečko osudom od 19. prosinca 1888. br. 12.157 preinači usljed priziva tužitelja obie osude nižih sudova izrekav: da je tuženi dužan priznati, da je preporno zemljište u prostoru od 23

Digitized by Google

četv. hv. vlastnost tužitelja, te je tuženi dužan okaniti se svakog samovlastnog posjedovnog čina na tom dielu čestice, nu samo onda, ako tužitelj položi odlučnu zakletvu: „Da nije istina, u koliko zna i pamti, da je po prilici prije 50—60 godina medju tadanjimi posjednici i prednici obiuh pručih se stranaka bila sporazumno ustanovljena granica izmedju čest. kat. broj 472 i broj 473/2 i 423/I občine T. tim, što je od e — b i b — a nacrta načinjen prosjek i u točki a medjaš od kamena postavljen".

Razlozi: Pošto je zahtjev tužitelja, u koliko se tiče prostora prepornog zemljišta naznačenog u nacrtu VII. sa C. B., jur pravomoćno odbijen, radi se sada samo ob ostatku prepornog prostora ubilježenog u nacrtu B. C. sa. e b u iznosu od 23 č. hv. Dobro veli prizivno sudište, da je ovo tužba o vlastnosti; a pošto tuženik priznaje, da imade preporno zemljište u svojoj vlasti, ima tužitelj da svoje vlastničtvo dokaže. On je to takodjer i dokazao, pošto polag grun. izvadka šuma čest. kat. br. 472 občine T. sačinjava sastavni dio tužiteljevih nekretnina ulž. br. 35 iste občine, a izjavom vještaka dokazano je, da preporno zemljište CB eb pripada istoj čestici. Više sudište scieni doduše, da se gruntovnicom posvjedočuje, da čestica br. 472 sačinjava sastavni dio tužiteljevih nekretnina, nu ne, da to mora biti glede cielog katastralnog obsega iste čestice. — Ovo mnenje višega sudišta nemože se dovesti u sklad sa propisi izdanimi za sastavak novih gruntovnih uložaka i pisanje istih.

Po ustanovah bo §§ 16, 21 i 28 zakona od 25. ožujka 1874. broj 28 (hrv. zak. od 16. rujna 1876. § 3, 13 i 18) i naredbe ministarstva pravosudja od 18. svibnja 1874. z. vl. l. br. 33. za Štajersku §§ 3, 12 i 26 (za Hrvatsku i Slavoniju naredba kr. zem. vlad. odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876. br. 5716 br. 2. Sbornika od 1877.) imade se radi izvida za sastavljanje novih grunt. uložaka nabaviti copia katastralne mape, izvidjenja sama imadu se protegnuti na to, da se iztraži izpravnost katastralnih mapa; valja potrebite izpravke u kopiji mape preduzeti, te se po svršenih izvidih imadu posjedovnice sa kopijami katastralnih mapa izložiti tečajem roka za prigovore, da jih svatko može razgledati, našto ima slieditи postupak o konačnom izpravku u smislu zakona od 25. srp. 1874. dr. z. l. br. 96 (§ 25 hrvat. zakona od 16. rujna 1876.). Tim postaje katastralna mapa, koja je s početka bita sastavljena li u porezne svrhe, gruntovnom mapom, koja, kako se u naredbi min. pravosudja od 4. travnja 1878. br. 367. naročito priznaje, sačinjava sastavni dio gruntovnice (§ 21 hrv. gr. zak. od 16. rujna 1876.). — S toga dolazi u zakonu od 23. svibnja 1883. dr. z. l. br. 82. § 11. izraženo načelo suglasja gruntovnice sa katastrom, te naredjeno, da se dogodne promjene u sastavu pojedinih gruntovnih predmeta imadu provesti u mapi, katastru i gruntovnici. Odatlje sliedi, da gruntovna mapa predpostaviv njezinu izpravnost, ima da predoči čestice, tvoreće sastavni dio gruntovnog tiela,

Digitized by Google

po položaju i granicah, da se dakle slika, koju prikazuje mapa o kojoj čestici, prenešena u narav, mora smatrati kao na posjedovnici dotičnog grunt. uložka unešena.

Pošto dakle po mnenju vještaka iz mape, koje izpravnosti nije prigovoreno, u narav prenesene granice šume čestice br. 472 občine T. dokazuju, da preporni prostor B. C. eb. pada u obseg ove čestice, mora se prema tomu tužitelj smatrati kao gruntovni vlastnik toga prepornog predmeta; odatlje sliedi, da je tužitelj potrebštini § 369. o. gz. zadovolio, i da mu se nemože u tom obziru naprtiti dalnji dokaz. Ako pako tuženik tvrdi, da je preporni predmet stekao izvanknjižno, valja da to usljed poreke protivnika dokaže. U tom pravcu navodi tuženik u odgovoru ono što je u obrazcu dosudjene prisege navedeno, o čem je tužitelju navraćena odlučna prisega. — Što tuženik tvrdi, da je preko 30 godina, računajuć od podignute tužbe natrag, uživao taj preporni prostor on, odnosno njegov prednik: to od njegovih svjedoka samo jedan potvrdjuje navode njegove, te je s toga prvi sudac dosudio tuženiku domirnu prisegu glede dosjelosti. — Proti osudi prvoga suda prizvale su obie stranke punim pravom, i to tužitelj s toga, što je tuženi odlučnu prisegu glede ustanovljenja granica kao neuzvratnu, a glede 30-godišnjeg posjedovanja kao uzvratnu samo za vrieme od 27 godina navratio veleć, da je on tekar god. 1860. u taj predjel došao. Budući da preporno zemljište samo 23 č. hv. iznaša, i da su čini posjedovni na toj maloj čestici šume samo redko mogli biti izvršivani, to je za riešenje nazočnoga spora odlučno ustanovljenje medja prije 50—60 godina izmedju prednika obiuh pućih se stranaka, i pošto je tužitelj kao pravni nasljednik svoga otca dužan to ustanovljenje držati, i pošto je s druge strane jedan svjedok tvrdnje tuženika potvrdio; i budući je tuženi dokazao odlukami o smetanju posjeda, da se je uzdržao u posjedu prepornoga zemljišta: to se mora prema dvorskom dekretu od 26. travnja 1842. sb. pr. z. br. 610 suditi na odlučnu prisegu ob ustanovljenju granica tužitelju neuzvrativo navraćenu, te su se u tom smislu morale preinačiti obie niže osude.

Preveo P. Petaj.

Na ovršnu molbu po § 456 gpp. imade se ovršenik saslušati.

Na temelju prvomoćne osude kr. kot. suda u B. od 6. rujna 1888. br. 5171 naloženo je A. i S. H., da imadu na livadi S. H. uzpostaviti plot i izkopati zasuli jarak za 14 dana pod prietnjom globe od 50 for., odnosno zatvora od 10 dana. Pošto tomu neudovoljiše, zamoli S. H., da se zapriećena globa propalom proglasi i da joj se po § 456 gpp. dozvoli, da taj posao dade obaviti po kom trećem i da troškove iztjera po ustanovah § 455 gpp. Ovoj molbi udovolji sud. Nu kr. banski stol usljed

Digitized by Google

utoka ovršenika riešitbom od 4. rujna 1889. br. 22.403 ukine odluku i sudu naloži, da o povodnoj molbi ovrhovoditelja sasluša obie stranke i zatim da prema uspjehu novu odluku donese i to zato, jer se je sud imao prije saslušanja stranaka osvjedočiti, da li se navodi moliteljice obistinjuju, i jer se po tom odluka ova izdana na jednostrani navod ovrhovoditeljice ukazuje prerano donešenom.

Proti toj rješitbi posluži se S. H. previdnim utokom, u kojem iztakne, da se tu radi o ovršnoj molbi, pa da je sud dužan vjerovati navodu ovrhovoditelja, dočim ovršeniku, ako misli da je već udovoljio naloženoj mu dužnosti, prosto stoji proti ovrhovoditeljici ustati tužbom ili molbom na utrnuće ovršnoga prava. Nu kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 28. prosinca 1889. br. 4240 obnašao je uz odpućenje previdnoga utoka potvrditi banskostolnu riešitbu s razloga tamo navedenih.

Priobćio dr. Strižić.

Prinos k § 91. zakona od 3. listopada 1876. o pravnih poslovih manje vrednosti.

Na pritužbu S. O. proti S. T. radi 5 for., koja je podnešena kod mjestnoga suda u Gjurmancu na kr. kotarski sud u Krapini, izrekao je ovaj potonji odlukom od 8. studenoga 1883. br. 6984, da se tužitelj obsudjuje, da imade tuženomu nadoknaditi parbeni trošak od 15 fr. 33 n. u roku itd.

Proti rješitbi ovoj maličnoga sudca uložio je S. O. utok na kralj. banski stol, koji je riešenjem svojim od 19. prosinca 1883. br. 25.791 odlučio: Kralj. banski stol riešavajuć izvješće od 6. prosinca 1883. broj 7679, kojim se podnaša utok S. O. proti odluci od 8. studenoga t. g. br. 6984 radi preobilno obredjenih parbenih troškova, u iznosu od 15 f. tuženiku S. T., obnašao je uvaženjem razloga utočnika obredjene parbene troškove sa 15 for. sniziti na 9 for. 43 novč.

Pridodajem, da je kr. banski stol medju istimi strankami uvaživ utok S. O. izrekao još dvie riešitbe od istoga dana pod brojevi 25.792, 25.413. *Priob. dr. R. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Za vrieme mjenbene obveze bivši mjenbeno nesposobni potakne taj nedostatak pošto je postao samosvojnim.

Austrijski državljanin A. kao otac i upravitelj imovine svoje kćeri Kate, udate za Petra D. pripadnika občine Šopron, dakle ugarskoga državljanina, stanujućega u Leobenu, zaišće, da se kao ništetan dokine proti njegovoj kćeri Katarini izdani i pravomoćnim postali platežni nalog od

Digitized by Google

6. prosinca 1888. i na temelju ovoga dozvoljeni ovršni čini, itd. radi toga, jer da je Kata, kći njegova, malodobna, pošto se je rodila 5. lipnja 1866., a udala 15. ožujka 1887. Prvi sud zadovoljio je ovomu zahtjevu pozivom na gradj. p. p. i na dvorski dekret od 4. lipnja 1789. (sb. pr. zak. br. 1015). Prizivno sudište odbaci molbu A-ovu i to s razloga, što se dokinuće platežnoga naloga i za ovim sliedećih ovršnih čina traži jedino radi malodobnosti Kate D.; ova potonja istina nije bila navršila 24. god. kad je mjenicu prihvatila, a nije ni sada još dosegla tu dobu; nu dokazom certifikata gradske občine u Leobenu i svjedočbe kr. ugar. ministarstva pravosudja, ona je udav se za D-a ugarskoga državljanina, stekla ugarsko državljanstvo, postala je dakle inozemkom, a ujedno steče, kao da je punoljetnom, samosvojnost, čim je u smislu gradj. p. p. postala vlastnom samu sebe zastupati; da po ugarskih zakonih otac može biti zakonitim zastupnikom jedino svoje zakonite malodobne djece; A. dakle nebijaše vlastan zatražiti dokinuće platežnoga naloga.

Vrhovno sudište bečko potvrdi riešenjem od 3. rujna 1889. br. 9840 odluku druge molbe obazriev se na to: da je u nazočnom preporu posve irelevantna okolnost, da Kata D. nije mjenbeno-pravno sposobna, jer ta okolnost jedino bi ju ovlastila, da prigovori platežnomu nalogu, i da zahtieva, da se od njega odustane, što ipak nije učinjeno; da se § 64. gr. p. p. kao i dvorski dekreti od 4. lipnja 1789. (sb. pr. z. br. 1015) i od 14. listopada 1803. (sb. pr. z. br. 629) tiču samo onoga slučaja, ako tužitelj ili tuženik nije vlastan sama sebe zastupati, ili da ga je zastupala osoba na to neovlaštena; da je Kata D. udav se za ugarskoga državljanina i sama tim stekla ugarsko državljanstvo, čim postade punodobnom te vlastnom sama sebe zastupati; ako ona za svoje fizične malodobnosti i po ugarskih zakonih nije mjenbeno sposobna bila, tim se nimalo ne mienja njena samosvojnost, a po tom i njeno pravo, da u svih svojih poslovih, pa s toga i u ovoj mjenbenoj parnici, sama sebe zastupa; tu dakle ni nodolazi slučaj § 64. gr. p. p. (§ 64. austr. gr. p. p. glasi ovako: „Svako, kojega zakoni neograničuju u upravi s imovinom njegovom, vlastan je svoje pravo proti svakomu pred sudom utužiti i braniti).

Tko hoće u smislu čl. 343. i 348. t. z. drugomu na dispoziciju stavljenu robu javno prodat, nije vlastan a niti dužan da za to zatraži intervenciju suda; nu ako je sudbena prodaja dozvoljena i provedena, kupovnina ima se svakako prodavalcu izručiti.

C. kr. kot. sud u Karlovih Varych (Karlsbad) dozvoli odlukom od 16. srpnja 1889. br. 12.923 Antunu B., u smislu čl. 343 i 348 trg. z. (§§ 343 i 347 hrv.-ugar. trg. z.), da sudbenim putem proda dva konja, koja je on od C-a kupio, ali se ustručavao ih pridržati radi pogrešaka nekih. koje je prigovorio. Konji bijahu prodani za 305 for.

Digitized by Google

Odlukom istoga suda od. 23. srpnja 1889. br. 13.701 bijahu obie stranke obavieštene o prodaji, a c. kr. poreznomu kao pologovnomu uredu naloženo, da preuzme čistu kupovninu od 300 for. 93 novč. u sudbenu pohranu kao novac pripadajući masi Antuna B. i Franje C.

Kad je usljed toga Antun B. zamolio, da mu se kupovnina izda, odbije njegovu molbu isti kot. sud u Karlovych Varych odlukom od 5. kolovoza 1889. br. 14.247, jer da ovaj novac nije uzet u sudbenu pohranu za Antuna B., nego za Antuna B. i Franju C.; a nije dokazano, da je ovaj potonji pristao, da se polog uruči Antunu B.

Antun B. podnese utok proti obim odlukam, a c. kr. prizivni sud u Pragu rješenjem od 3. rujna 1889. br. 23.391 zabaci taj utok, jer da je zakonom opravdano, što je polučena kupovnina uzeta u sudbenu pohranu kao na masu Antuna B. i Franje C. spadajuća, pošto medju B. i C. teče parnica radi nevaljanosti kupoprodajne pogodbe, uglavljene glede obajuh konja (ova je parnica medjutim povedena kod c. kr. okružnoga suda u Olomucu), usljed česa niti se nezna, komu polučena kupovnina pripada. S toga i nemože se dozvoliti Antunu B., da digne kupovninu, ako nije dokazao, da pristaje na to njegov protivnik.

Na vanredni previdni utok Antuna B. izreče c. kr. vrhovno sudište bečko rješenjem od 29. listopada 1889. broj 12.158: „uvaživ, da se u ovom slučaju radi o prodaji u smislu čl. 343 i 348 trg. z. i uvaživ, da se glede načina prodaje imadu uporaviti odredbe čl. 311 trg. z. (§ 306 hrv.-ug. t. z.); da Antun B. nije bio vlastan ali niti dužan pozvati sud na posredovanje; uvaživ dakle, da se prodaja obajuh konja nemože smatrati ovršnom prodajom, nego najviše dobrovoljnom sudb. prodajom, na koju se imadu uporaviti ustanove car. patenta od 9. kolovoza 1854. (br. 208 d. z. l.): — promieni obie odluke nižih sudova i to tako, da se iz zaglavne izreke odluke c. kr. kot. suda u Karlovych Varych od 23 srp. 1889. br. 13.701 izpuste rieči „i C.“ a da se na molbu Antuna B. de praes. 31. srpnja 1889. br. 14.247 ovomu uruči u sudbenu pohranu uzeti iznos kupovnine od 300 for. 93 novč., a kot. sudu naloži, da ovu odluku ovrši. *(Jur. Blätter)*

C. Kazneno.

Punovlastnik, koji povjerene mu novčane iznose prisvoji, a da podjedno neima zalihe za pokriće potrebâ, za koje je namienjeni novac bio povjeren, krivac je pronevjerenja i onda, kada nije bilo pogodjeno vrieme, u kojem da punovlašće bude izvršeno ili novčana vriednost povraćena. K § 183 kz.

(Riešitba od 28. listopada 1889. br. 4344.)

Ukidno sudište usliša ništovnicu državnoga odvjetničtva proti osudi c. kr. zemaljskoga suda u Lavovu od 21. lipnja 1889. br, 55.113, kojom

Digitized by Google

je Stanko S. bio riešen krivnje zločinstva pronevjerenja po § 259 br. 3. austr. k. p. (250 br. 3. hrv. k. p.) — ukine napadnutu osudu i naredi, da se razprava ponovi i dopuni, te nova osuda izrekne.

Razlozi: Kako se iz svega obrazloženja napadnute prve osude razabire, uzeo je prvi presudni sud na temelju vlastita priznanja okrivljenikova dokazanim: da je on (okrivljenik) ranoga proljeća 1885. oglasio hodočastničko putovanje u Palestinu i pozvao pobožne vjernike, da tomu hodočašću učestvuju i putne troškove od glave po 130 for. a. vr. predujme; — da se je tomu pozivu silesija vjernika odazvala, hodočastiti obećala i u tu svrhu obtuženiku novčanih iznosa poslala, te da je ovaj pod tim naslovom sveukupnu gotovinu oko 1400 for. austr. vr. primio; obtuženik, akoprem naviešćeno i obećano hodočašće nije izveo, da ipak nije imao na okupu primljene predujmove, nego da je neki dio ovih potrošio na pripreme za naumljena putovanja, dobar pako dio, daleko preko 300 for., da je u sobstvene svrhe upotrebio. Još je presudni sud prema sobstvenoj izpovjesti obtuženika uglavio istinitim, da je on godine 1885. počeo predujmice pobirati novčane prinose u svrhu, da nabavi zlatnu lampu, koju da će hodočastnici na sveti grob darovanu položiti, pa da obtuženik ni od te gotovine iznos 300 for. daleko premašujući više neposjeduje; jer da je i potonji na ine cieli svoje upotrebio.

Uzprkos ovim dviema uglavljenim činjenicama držao je prvi presudni sud, da obtuženika mora riešiti krivnje pronevjerenja obadvajuh upisanih mu čina; jer da si nijedan od predujmitelja nije pridržao pravo s predujmom razpolagati, dotično predujam nazad tražiti; što više oni da su predujmljene novce namienili svrsi, a da nisu označili rok, u kojem da se svrha ta udjelotvori; radi čega svega nemože biti spomena o pronevjerenju, kakovo ustanove §§ 181 i 183 kaz. zak. normiraju i predvidjaju, pa to tim manje, jer obtuženik može još uvjek svojevoljno udovoljiti nalogu pogledom na način uporabe primljena novca, ili barem može k tomu putem gradjanske parnice biti pritegnut.

Nazor ovaj prvoga suda svakako počiva na pravnoj pometnji i bludnji, te se mora razlog ništetnosti § 281. br. 9. lit. a) austr. k. p. (§ 277. br. 9. sl. a) hrv. k. p. g. 1875.) po drž. odvjetničtvu podignuti smatrati opravdanim.

Tko povjeri neku stvar drugomu s tim, da ovaj njom u ime njegovo razpolaže, budi da ju prodade, promieni ili da za istu što privriedi (steče), nenapušća tim svoje pravo vlastnosti na cielu stvar, šta više punovlastitelj sve dotle, dokle namienjena svrha nije polučena, ostaje vlastnikom iste, koja se ima naprama punovlastniku smatrati tudjom, a njezin prisvoj dopustivim (zakonitim) samo onda, ako je punovlastnik

Digitized by Google

usljed naknadnih možebit priegovora na nju pravo stekao. Manjka li ovakovo pravo na prisvoj, mora se uzeti, da je stvar protupravno posvojena, pa to tim prije; jer se tomu protivi poseban — punovlastniku podieljeni nalog, prema kojemu njemu prinadleži dužnost i on imade povjerenu mu stvar stanovitoj svrsi privesti, a nipošto u sobstvenu korist upotrebiti. Ovo stanovište trpi i dopušća iznimku, — kada su povjerene stvari zamienuljive, kao što je novac, — samo na toliko, na koliko ostaje svejedno, da li je punovlastnik baš one iste stvari, ili druge ali istovrstne u namienjene svrhe upotrebio dotično potrošio. On može povjerene mu novce sa svojimi posebnimi pomiešati i tim ih pravom svojom svojinom učiniti predpostavljajuć, da uvjek i u svako doba iste vriednosti iznos na zalihi drži, te da je pripravan udovoljiti namienjenu i prihvaćenu nalogu; nemože li ovomu zadostiti, a bio si je svjestan te nemoći, potrošio je povjereni mú novac samo zato, jer mu je smanjkalo vlastitih sredstava za pokriće svojih potreboća; — on je izveo čin, koji je u protuslovju s presumtivnom voljom punovlastitelja, i tim počinio djelo protupravnoga prisvoja: time pako biva učin pronevjerenja izcrpljen i konsumiran i neglededć na to, da li je povratak povjerena novca bio stipuliran, niti da li je bio utanačen rok, za kojega se je imao povjereni novac namienjenoj svrsi privesti, a najmanje da li će obtuženik ikada doći u sgodu i položaj, da nadomjesti uzročenu štetu; jer §-om 183. k. z. nije nenaknadivost štete uvjetovana. *Pr. L. Matasović.*

Za postojalost usmrtbene nakane potrebno jest, da se je netko kao krivac „na čin pripravljao“ ili „da ga je već i prije izvesti bio nakanio“; nadalje je potrebno, da je kod čina upotriebio orudje samo po sebi prikladno komu bezuvjetno smrt zadati. — Suprug prema svojoj zakonitoj supruzi stoji u bližem srodstvu, kako to uvjetuje viša stavka § 142. k. z.

Jantol Š. iz Male Solne već u 45. godini oženi 26. siečnja 1876. sada pokojnu Baru C.

Prvih godina življahu supruzi kako tako u skladu; nu u posljednjih godinah poče Jantol Š. progoniti pače i zlostavljati svoju ženu Baru. Kako je bio obći glas, da je Bara vriedna i poštena žena, sumnjalo se na Jantola Š., da je on kriv bračnoj neslogi; a i dokazalo se, da ga je polit. oblast radi zlostavljanja supruge više puta kaznila. Više puta je pokojna Bara morala bježati od kuće, da se ukloni zlu. Nu sve bilo je kako tako, dok konačno zlostavljanja sa strane J. Š. nisu postala takova, da je Bara Š. 18. studenoga g. 1888. istim podlegla. Toga naime dana, usljed prijave samoga Jantola Š., nadjena je žena njegova Bara u sobi na zemlji mrtva. Sudbeno-liečnički vještaci pronadjoše, da je Bara udarcem tupotvrdoga orudja zadobila na zatiljnjači, lievoj tjemeničnoj i lievoj slie-

Digitized by Google

počnoj kosti težke i životu pogibeljne ozlede; da je zadobila više odljusaka kože na vratu i prsima, potičućih od gušenja noktima; konačno da joj je prelomljeno 2., 3., 4., 5., 6. i 7. desno te 6. i 7. lievo rebro, ozledjena pluća i žigerice, koje dve potonje povriede tiela da su prouzročile i morale prouzročiti smrt Bare Š., koja je pretrpiv velike muke zaista umrla.

Jantol Š., muž umorene Bare, prizna, da je sa svojom ženom u velikoj neslogi živio, da ju je pače mrzio, kadno je bio po kotar. oblasti radi zlostava žene si kažnjen.

Rečenoga pako dana (18. studenoga 1888.) reče, da je žena već s jutra počela unj zadirkivati, da je prema njemu i sa nožićem, kojim si je nokte čistila, potekla da ga ubode; na što da je on sav uzrujan pograbio malu klupčicu te njom ženu si Baru udario po glavi, a kad se je srušila, da ju je gazio i gnjavio, dok nije gotovo mrtvom ostala.

Kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji digne usljed svega toga proti Jantolu Š. obtužnicu radi zločinstva prostoga umorstva, označenoga u §§ 134. i 135. toč. 4. k. z.

Kr. sudb. stol u Petrinji osudom od 5. ožujka 1889. br. 579. kaz. proglasi obtuženoga krivim zločinstva prostoga umorstva i osudi ga po § 136. kz. osvrtom na § 13. kz. na kaznu smrti, koja se na vješalih ovršiti imade.

Proti toj osudi prijavio je obtuženik ništovnu žalbu, pa je kr. stol sedmorice kao kasacionalno sudište, iza kako su bila obavljena još neka izvidjenja za prosudjenje stanja duše i uma obtuženikova, riešitbom od 3. kolovoza 1889. br. 2337 osudu prvoga suda temeljem § 303. k. p. ureda radi ukinuo i sudio: Obtuženi Jantol Š. kriv je zločinstva ubojstva, označenoga u § 140. k. z., pa se radi toga osudjuje po § 142. kz. i to po višoj stavci na težku tamnicu od dvanajst godina, itd.

Razlozi: Tečajem iztrage i prigodom glavne razprave porodila se bila dvojba ob ubrojivosti obtuženika, što je potaknulo branitelja, da stavi predlog, neka se glavna razprava odgodi i odredi motrenje obtuženika po liečničkih vještacih.

Predlog je taj bio odklonjen, jer sud nije imao nikakove dvojbe o ubrojivosti obtuženikovoj.

Nu pošto je branitelj obtuženikov tu dvojbu ponovno u žalbi ništovnoj iztaknuo, to je sud kasacionalni po § 282. VI. kp. odredio naredbom od 4. svibnja 1889. br. 1303 izvidjenja u svrhu, da se pitanje ob ubrojivosti obtuženika sasvim razjasni.

Izvidjenja ta bila su odredjena u pravcu, da se preslušaju glede ponašanja obtuženika prije i poslje izvedenoga zločinstva takove osobe, koje su šnjim obćile i da se pozovu dva liečnika, da obtuženika motre,

Digitized by Google

ter da na temelju svoga motrenja dadu svoje mnenje o duševnom stanju obtuženikovom.

Posljedak tih izvidjenja jest, da sada ne obstoji ni najmanja dvojba o ubrojivosti obtuženika — jer na temelju obavljenih i vještakom priobćenih izvida i sobstvenoga duljega motrenja potonjih glasi mnienje vještaka dra. Modoša, da je obtuženik u podpunoj neporemećenoj vlasti svojih duševnih sila; a mnienje vještaka dra. Lindnera, da je obtuženik bio prije počinjenoga zločinstva na umu zdrav, da je zločinstvo počinio u svjestnom si stanju, pa da je samo sada usljed dugotrajnoga zatvora i što ga savjest peče, nešto poremećene ćudi, čim se ipak nevidi, da bi bio umobolan.

Prelazeć nakon toga na prosudjivanje zakonitosti napadnute osude, valja opaziti, da je obzirom na priznanje obtuženikovo dokazano, da je obtuženik proti svojoj ženi tako postupao, da je ona usljed toga postupka umrla i umrieti morala. Sud prve molbe uzimlje takodjer dokazanim, da je obtuženik proti svojoj ženi na u dispozitivnom dielu osude navedeni način postupao u nakani, da ju usmrti, pa je crpio to svoje uvjerenje iz činjenica: 1. što obtuženik sâm priznaje, da je sa pokojnom si ženom zlo i u neslogi živio; da ju je mrzio, jer da mu je bila nevjerna; 2. što samo izvedenje čina nedvojbeno pokazuje, da je obtuženik baš umorstvenom nakanom postupao, jer je svojoj ženi nanio više ozlieda na glavi, a kada se je ona nakon tih udaraca srušila, da ju je gnjavio, očevidno kroz dulje vremena i velikom silom, što nedvojbeno sljedi iz nastaloga uspjeha, kada su joj naime prelomljena sva rebra i uz to joj ozliedjena pluća i žigerica; 3. što se ne može uvažiti obrana obtuženikova, pošto se ne može izključiti umorstvena nakana njegovom obranom, jer je bio nož, s kojim je na njega navodno žena napala, malen i što je on dosta učinio za svoju navodnu obranu, kada je ženu udarci po glavi srušio — pa za oto da nije imao razloga nastaviti svoje grozno djelo; 4. što je obtuženik već u jeseni izjavio, da će suprugu si usmrtiti.

No ako se uvaži, da sud prve molbe uzima dokazanim, da su rečeni supruzi veoma zlo živili; da je obtuženik svoju ženu zlostavljao; da je radi toga oblastno kažnjen bio; da je dana 18. studenoga 1888. medju istimi supruzi i opet do sukoba došlo radi toga, što žena nije htjela pripravljati jelo, ter da je ona tečajem te pravde navaljivala na muža nožićem; da se je obtuženik usljed te navale prepao; da je uzeo klupčicu i da je s ovom udario ženu po glavi; da ju je, kada se je srušila, gurnuo dva puta nogom; da je žena taj dan od rana jutra unj zadirkivala itd. — to se mora dopustiti, da je upitni sukob obzirom na sve činu predišavše i isti prateće prenavedene okolnosti nastao ponajglavnije usljed krivnje pokojne Bare Š. i da već obzirom na to nemože

Digitized by Google

biti govora o tom, „da se je obtuženik na taj čin pripravljao“ ili „da ga je već prije toga sukoba izvesti nakanio“.

Ako se nadalje uvaži, da za nakanu na usmrćenje ne govori ni upotriebljeno orudje naime stolčić, s kojim su zadane ozliede, koje su samo kao težke označene; ako se uvaži uzrujanost, u kojoj se je obtuženik cio dan usljed ponašanja njegove žene nalazio, koja se je kratila jelo mu kuhati; ako se uvaži, da je žena svojim napadajem neposredni povod dala, da je obtuženik proti njoj na inkriminirani način postupao; da se pri takovom stanju uzrujanosti ne može govoriti o promišljenoj nakani na usmrćenje; ako se uvaži, da se obtuženik svojoj ženi u jeseni nije prietio usmrćenjem, jer svjedok M. veli, da je bio u jeseni kod obtuženika i da je ovaj u nazočnosti svoje žene rekao: „da će svoju ženu ubiti“; da se je pri tom smijao i da mu je na to žena odgovorila: „ćeš ti mene ubiti dr. k.“; da se indi iz tih rieči ne može izvoditi ozbiljna prietnja, da će obtuženik svoju ženu usmrtiti: ako se to sve uvaži, to valja priznati, da se radja temeljita sumnja ob istinitosti činjenice, da je obtuženik upitnom sgodom radio u nakani na usmrćenje, kako je to uzeo presudni sud, dočim nasuprot tomu neprijateljski namišljaj leži u samom činu pod okolnostmi, ustanovljenimi u suglasju sa spisi po sudu prvom — jer o pravednoj obrani ni ne može biti govora, pošto je obtuženomu sasma lahko bilo navaljivajuću ženu razoružati ili se njoj ukloniti — pošto neprijateljski namišljaj obtuženika leži u postupku, ustanovljenom nakon zadanih ženi udaraca, usljed kojih se je na zemlju srušila. Obzirom na to ukazuje se ova vrhovna osuda po § 140. kz. i § 303. kp. opravdanom u pitanju krivnje i kvalifikacije čina itd.

Priobćio Krunoslav Klaić.

D. Upravno.

Stovarištne pristojbe drvarničke u bivšoj vojnoj krajini su pristojbe u financijalno-tehničkom smislu, te se mogu pobirati samo od faktične porabe erarskih drvarnica.

D. M., zastupnik pobiranja drvarničkih pristojba u Zemunu, tužio je prvo c. kr. povelj. dunavsko parobrodarsko družtvo na platež drvarničkih pristojba.

Gradsko poglavarstvo osudilo je I. c. kr. poveljeno dunavsko parobrodarsko družtvo, da ima platit. Usljed utoka družtva podnesena po njegovom pravozastupniku dru. A. B. odlučio je kr. hrvat.-slav.-dalm. vladni odjel za nutarnje poslove odlukom od 19. rujna 1889. br. 29.371 što sliedi:

Odluka gradskoga poglavarstva u Zemunu od 9. ožujka 1889. br. 201, kojom bje izrečeno, da I. c. kralj. poveljeno dunavsko parobrodsko

Digitized by Google

družtvo imade zastupniku prava pobiranja stovarištne pristojbe Dimitriji Milosavljeviću u Zemunu u smislu reskripta c. kr. ratnoga ministarstva od 8. ožujka 1865., odjela 10. br. 825, platiti pristojbu od 1 novč. od svakoga metričkoga centa ugljena, što ga je isto sa svoje zemunske stanice počam od 1. srpnja 1887. prodalo — povodom utoka, po rečenom parobrodskom družtvu pravodobno uložena, ukida se, ter izriče, da to družtvo nije dužno plaćati stovarištne pristojbe od drva, ugljena i inih predmeta, stovarenih na vlastitom zemljištu, a ne na občinskom stovarištu i to sa sliedećih razloga: Pitanje je, da li se pristojbe za drvarnice (stovarišta), postojeće u bivšoj vojnoj krajini imaju smatrati javnom daćom, koju valja plaćati za stovarivanje drva, bilo ono učinjeno na privatnom zemljištu ili na erarskih, odnosno občinskih stovarištih, ili su te pristojbe samo naplata za porabu erarskih odnosno občinskih stovarišta.

Pristojbe za drvarnice (Holzlagstätten-Taxe) uvedene su u bivšoj vojnoj krajini reskriptom od 31. prosinca 1825. br. 4764. i u tom reskriptu označena je pravna narav tih pristojba ovako:

„Da die Holzlagstätten als Holzwaarenlager angesehen werden, so ist es billig und recht, dass jeder, der sich deren bedient, dafür auch den Lager-Zins bezahlt".

Odtud je jasno, da se pristojbe za drvarnice imaju smatrati odštetom za porabu erarskoga zemljišta kod stovarivanja drva (Holzwaarenlager) i da te pristojbe ima platiti samo onaj, koji se timi erarskimi stovarišti služi. I u kasnijem reskriptu od 29. lipnja 1828. broj 2378., označene su pristojbe za drvarnice sa „Lagerzins".

Tih se je načelnih ustanova držalo i obstojalo c. kr. vrhovno vojno zapovjedničtvo u svojoj naredbi od 11. listopada 1860. odjela 16. broj 3863, u kojoj se doslovce veli: „Die Reskripte vom 31. December 1825 Z. 4764 und 29. Juni 1828 Z. 2378, lassen deutlich erkennen, dass die fräg'iche Taxe als blosser Ausfluss des ärarischen Eigenthumsrechtes nicht weiter als dieses selbst gehen, daher auf Privatgrundstücke sich nicht erstrecken könne, indem eine Betaxung der Letzteren mit einer solchen Abgabe lediglich durch eine positive Norm verfügt werden könnte, welches jedoch bisher nicht geschehen ist, und ein so weit gehender Sinn bezüglich der fräglichen Taxe den obbezeichneten Reskripten nicht beigelegt werden kann. Nach dem Vorangesagten hat sich daher die Holzlagstätten-Taxe auf Grundstücke, welche Privaten gehören, nicht zu erstrecken, und es ist lediglich der Grundsatz im Auge zu behalten, dass die Taxen ein Entgelt für die Benützung ärarischer Holzlagstätten bildet".

Digitized by Google

Prema tomu nije spomenuto parobrodsko družtvo dužno plaćati stovarištne pristojbe, ako drva i ugljen stovariva na svojemu zemljištu, te se je morala napadnuta odluka dokinuti.

Obzirom na ove gore citirane reskripte nemože se reskript c. kr. ratnoga ministarstva od 8. ožujka 1865. odjela 10. br. 825., po kojem je više spomenuto družtvo oprošteno od plaćanja stovarištne pristojbe samo za drva skladjena na vlastitih stovarištih za vlastite svrhe, smatrati odlučnim, jer nije obćenite, normativne naravi, a zakupnim ugovorom, sklopljenim izmedju gradske obćine i zakupnika, nije se mogla parobrodskom družtvu kao trećoj osobi nametnuti dužnost plaćati pristojbe, koje po zakonu nije dužno plaćati, jer gradska obćina neimajuć po zakonu prava od parobrodskog družtva tražiti pristojbe za stovarivanje drva i ugljena na zemljištu družtva, nije takovo pravo ni na zakupnika prenieti mogla (§ 442. o. g. z.).

Što se gradskom poglavarstvu povratkom priloga tamošnjega izvješća od 1. svibnja 1889. broj 3321, daljega uredovanja radi priobćuje.

Priobćio A. B.

Iz srpske sudbene prakse.

Menica jednom predata sudu za naplatu bez potpisa izdavaoca, postaje apsolutno nevažeća isprava, jer na njenu važnost ne može imati uticaja ni docniji potpis izdavaočev.

(Odluka opšte sednice srpskog kasacionog suda.)

P. prijavio je u stečajnu masu svoga dužnika S. meničnu sumu od 400 dinara za naplatu. Branilac mase nije priznao ovu menicu za važeću za to, što na njoj nema potpisa izdavaoca. Usljed toga sud (stečajne mase) uputi poverioca P. na redovnu parnicu, koji uzev natrag ovu menicu popuni je svojim potpisom kao izdavalac, i tuži sudu masu za naplatu. Branilac na ročištu opet nije priznao ovu meničnu sumu za to, što se ona traži po menici, koja je jednom za nevažeću po masi oglašena. Kad — veli — ta menica nije imala potpisa izdavaoca u doba kad je sudu po masi prijavljena, onda i sada ne vredi, jer docnije stavljeni potpis izdavaočev na njoj nema uticaja na njenu važnost.

Prvi sud (prvostepeni) presudom svojom od 7. decembra 1888. br. 31.469 odbio je zahtev tužbe sa ovih razloga: Po toč. 5. § 80. trg. zakona uz druge uslove menica mora imati i „potpis izdavaoca", pa kako sporna menica nije imala potpisa izdavaoca u doba kada je u masu za naplatu prijavljena, što se iz podnesenoga sudskog rešenja vidi, to podnesena menica po § 81. pomenutog zakona ostaje ne važeća isprava, jer

Digitized by Google

u prilog njene važnosti ni u koliko ne ide docnije stavljen potpis izdavaočev.

Po žalbi tužioca P. drugi sud (apelacioni) presudom svojom od 30. avgusta 1889. br. 1220. uništio je presudu prvoga suda i zadovolio zahtevu tužbe sa ovih razloga: Podnesena menica, na kojoj tužilac osnova svoje pravo, odgovara svima uslovima propisanim § 80. trg. zak., jer pored ostalih uslova propisanih gornjim zakonom ispunjen je i uslov 5. tačke zakona, jer ima i potpisa izdavaoca. Sad, kad je ovaj potpis stavljen, da li u vreme samog izdanja menice ili posle, kad je izdavalac upotrebu od ove menice učinio, to ni u koliko samu stvar nemenja niti može važnost menici pobiti, kad izdavalac kao sopstvenik menice ima pravo kad oće svoj potpis na njoj staviti pre ili posle, kad mu to upravo zatreba. Dosta je, da se ovde ne poriče fakt, da je menica u vremenu izricanja presude prvoga suda bila snabdevena svima propisanim uslovima, kao i potpisom izdavaoca, te je prvi sud trebao da po njoj donese presudu onaku kakva se ona pred njim u vremenu presudjenja našla, bez pogleda na to kad je izdavalac svoj potpis stavio.

Najviši sud (kasacioni) — primetbama svojim od 21. novembra 1889. br. 4141. po žalbi branioca tužene mase poništio je presudu apelacionog suda sa ovih razloga: Kad se tužena strana brani od plaćanja sporne menice nevažnošću njenom, što nije imala potpisa izdavaoca u doba, kada je u stečajnu masu za naplatu prijavljena, sud apelacioni i ako pomenuta menica sada odgovara propisu § 80. trg. zak., trebao je važnost ove menice da ceni kakva je ona bila u vremenu, kad ju je tužilac po stečajnoj masi za naplatu podneo, dakle kad je u tečaj puštena, i da li ona kao takva može sadržavati meničnu obavezu po § 81. trg. z. Sem toga, kad apelacioni sud ovakoj menici daje zakonsku vrednost, onda je dužan da u svojoj presudi navede zakonski propis, koji dopušta, da se jednom puštena u tečaj menica bez potpisa izdavaoca može docnije potpisom istoga popuniti.

Apelacioni sud nije usvojio gornje primetbe kasacionog suda, nego je 1. decembra iste godine br. 2025. učinio kasacionom sudu sledeće protivrazloge: U § 80. trg. zak. pobrojeni su uslovi, koji se iziskuju, da bi jedna menica kao punovažna isprava mogla postojati. Pa kako menica, na osnovu koje se traži naplata od tužene strane, ima sve pobrojane uslove u § 80. trg. zak., to se ovom slučaju ne može primeniti § 81. trg. zak. To pak, što prvostepeni i kasacioni sud navode, kako je rešenjem sudskim br. 10.451. konstatovano, da sporna menica u vreme izdanja svoga nije od strane izdavaoca potpisana — ni u koliko stvar nemenja niti može važnost menici pobiti, kad izdavalac kao sopstvenik menice ima pravo kad oće svoj potpis na nju staviti pre ili posle, i kad se ni od koje strane ne poriče, da je sporna menica u vremenu sudjenja

Digitized by Google

pri prvostepenom sudu imala sve uslove po § 80. trg. zak., a pri oceni ispravâ u opšte, isprava se ne može ceniti prema onome kakva je nekad bila, nego prema onome kakva je sad, kad se ona ceni i kad se po njoj sudi.

Kasacioni sud u svojoj opštoj sednici od 11. januara t. g. br. 4596. rasmotrio je akta ovoga spora i učinjene protivrazloge apelacionog suda, pa je našao, da su primedbe odeljenja kasacionog suda učinjene na presudu apelacionog suda zakonu saobrazne, a protivrazlozi da ne stoje, te za to je apelacioni sud prema ovim primedbama opšte sednice kasacionog suda drugom svojom presudom od 22. januara tek. god. br. 118. odobrio presudu prvoga suda, kojom je tužilac od traženja naplate ove menične sume odbijen.

* * *

P r i m e d b a. Iz gorepomenutoga saopštenja čitaoci su videli, kako je sporna stvar tekla i presudjena. Mi smo radi da svrh ovoga presudjenja učinimo jednu primedbu tim pre, što se o ovom pitanju zakon n i j e i z r a z i o, a medju tim u koliko mi znamo, to pitanje nije pre-čišćeno ni u t e o r i j i; no pre toga treba upamtiti razlog sa koga je poglavito ova stvar ovako svaćena i presudjena. Kao što se vidi, menica je ova oglašena za nevažnu za to, što je tužilac P. takovu podneo u stečajnu masu S. za naplatu bez da ju je kao izdavalac p r e t h o d n o potpisao, te sa toga, da ni docniji njegov potpis nije bio od uticaja na njenu važnost. Kad bi ova menica u vremenu sudjenja po njoj bila bez potpisa izdavaočeva, onda je jasno, da ona ne bi vredila ni kao menica ni kao u opšte gradjansko-pravna isprava po § 81. trg. zak. (vaš 6); ali kad je ona u vremenu sudjenja po njoj bila sa podpisom izdavaoca, onda nenalazimo ozbiljnih pravih razloga, što je za nevažnu oglašena.

Naš trgovački zakon (menični) a isto tako i vaš nema odredbe, koja bi glasila: d a s e n e d o s t a t c i n a j e d n o j m e n i c i n e m o g u d o c n i j e p o p u n i t i te u tom slučaju valja pribeći naučnom tumačenju. Po „tumaču“ meničnog zakona od g. V r b a n i ć a, vidi se, da se ovakovi nedostatci na menici mogu i docnije popuniti (str. 154), samo što on popunjenje nedostataka na menici vezuje za č a s protesta (str. 575). Prema ovome mi držimo, da je drugi sud ovu stvar bolje svatio i presudio u smislu: da je sporna menica vredeća, kad je u vremenu sudjenja sadržavala i „potpis izdavaoca“, te da se ovde ne treba obzirati na to, kad je izdavalac nju potpisao. Zar samo za to, što je izdavalac sa neznanja ili sa zaboravnosti propustio svoj potpis na nju staviti, oglasiti menicu apsolutno za nevažeću? Ovako razumevanje protivi se i gradjansko-pravnim načelima. Tako § 860. gradj. zak. (vaš 1388) dopušta, da se o č i t e pogreške u računu mogu i posle p o r a v n j e n j a ispraviti

Digitized by Google

a § 902. (vaš 1431.), kad ko u pometnji stvari ili prava (zabludi) plati nešto što nije bic dužan platiti, ili izda nekom stvar držeći da ona njemu po nasljedju pripada, — dopušta rehabilitaciju (povratom u predjašnje stanje) onda ne znamo za što poverilac P. u ovom slučaju nije mogao docnije da se potpiše kao izdavalac? Načela gradjansko-pravna u ovom slučaju nikako se ne mogu odbaciti. Kad menični zakon ne sadrži nikakve odredbe za popunjenje nedostataka na menicama, a medju tim to i ne zabranjuje, to u tom slučaju vredi i načelo: dopušteno je sve što nije zabranjeno, onda mi držimo: da se menica, za koju je n u ž d a n protest, do časa protesta (kao što vaš g. Vrbanić), a koja ne potrebuje protesta kao što je sporna, jer je prirode s o p s t v e n e bila — može sve do časa dok se po njoj presuda ne izreče, popuniti potpisom izdavaoca, razume se, kad je taj potpis propušten sa neznanja ili sa zaboravnosti, gde dakle nema d o l u s a.

Iznoseći ovaj slučaj u „Mjesečniku" želeli bi, da svrh istog čujemo i mnienje koga pravnika odatle.

P o ž a r e v a c. *St. Maksimović.*

Važno za pravnu terminologiju.

U sjednici upravnoga odbora pravničkoga družtva, koja je držana 1. ožujka o. g., pročitao je g. dr. F r a n j o S p e v e c, kr. sveuč. profesor sliedeći predlog, koji donosimo diljem, koji netreba ni preporuke ni obrazloženja, jer je jasan, a tiče se vrlo važne i prešne theme. Predlog glasi ovako:

„Slavni odbore! Kad naše pravničko družtvo ima da njeguje pravnu znanost, imade to naravno činiti poglavito za naše odnošaje i u našem jeziku. Znade pak svako s kolikim jezičnim potežkoćama ima se boriti u nas pravnik, da dobro izrazi ovu ili onu misao, ovaj ili onaj pravni pojam. Pravnoj znanosti prigovara se i drugdje ne samo u nas, da govori jezikom nerazumljivim. Ako oni, koji tako prigovaraju, misle, da je moguće i u kojoj znanosti izražavati se tako, da bude ona naprosto svakomu razumljiva, da je bez ikakove muke može shvatiti obični t. zv. zdravi razum, onda se oni jako varaju. Pravna znanost operira pojmovima, koji se moraju učiti poznavati; ko ih ne pozna, za toga je dakako njezina nauka nerazumljiva. Kod pravne je znanosti u tom pogledu isto onako, kao što i kod svake druge znanosti; znanje o pravu mora se steći isto onako, kao što i svako drugo znanje. Ko si ga hoće pribaviti, taj mora naravno naučiti najprije njezin jezik, koji nije jezik običnoga života. Onaj mora n. pr. znati, što su osobna, što li stvarna prava, kakova je razlika medju dužnosti, poštivati tudju vlastnost i dužnosti, platiti svojega vjerovnika. Pravna će s toga znanost, kao što i svaka druga,

Digitized by Google

vazda imati svoj jezik. Komu nije poznato, kako pravnik često mora nješto reći onako, kako veli, makar to ne bilo jezično korektno, ali samo tako izrazio se je juristički! Taj jezik mora si pravna znanost u nas velikim dielom tek stvoriti. Koliko imade pojmova, za koje nemamo nikakova izraza, a ipak ga trebamo. Velike bi si s toga steklo pravničko družtvo zasluge, da uzradi oko stvaranja i čišćenja toga jezika. S toga ja predlažem, da ovaj odbor učini nješto u tom pogledu, da preuzme inicijativu. Moglo bi se raditi tako, da svaki član odbora ili drugi koji član družtva prijavi odboru pojam, za koji bismo trebali izraz, ili pako izraz, o kojem dvoji, da li je dobar. Odbor bi onda, uvidi li, da je potrebno, iznio stvar pred skupštinu, gdje bi se povela o tom diskusija, često puta dakako pobliža razprava, da se obrazloži, što ima dotični izraz reći. Radeći tako radili bismo po prilici kako su radili Rimljani, kad razpravljahu de verborum significatione. Rezultat viećanja priobćio bi se u „Mjesečniku", gdje bi i oni, koji ne bijahu na skupštini, mogli priobćivati svoje opazke, a moglo bi se staviti onda u savez i s filolozima. Tim putem mogao bi se onda ustanoviti izraz, koji trebamo, i koji bi valjalo onda obćenito rabiti".

KNJIŽEVNOST.

Südslavische Revue. Gg. Kamilo *Zajčić-Todorov* i M. A. *Dokuzović* u Beču pozivlju na predplatu mjesečnika pod ovim naslovom. U pozivu vele sliedeće: „Danas se sveobće priznaje, da južnoslovjenska plemena igraju u današnjih velevažnih političkih pitanjih veliku i prevažnu, skoro odlučujuću ulogu. Zato se i sav naobražen politički sviet zanima vrlo toplo za nacijonalne, političke i kulturne odnošaje južnoslovjenskih naroda.

Nu u isto vrieme neda se poreći, da se upravo u onih krugovih i kod onih naroda, kojim bi moralo mnogo do toga biti, da tačno i vjerno poznavaju južnoslovjenske prilike, nailazi na ogromno nepoznavanje naših odnošaja, na često puta hotomično izvraćanje pravoga stanja na slovjenskom jugu.

Zato se već dulje vremena ćuti prieka potreba lista na njemačkom jeziku, koji će narodnosne i kulturne odnošaje, težnje i nastojanja južnih Slovjena prikazivati širem obćinstvu u pravom svjetlu; koji će zastupati njihove interese odlučno i bezobzirno, i koji će biti vjerno ogledalo naših političkih i kulturnih prilika i svega, što se kod nas dogadja.

Mi smo si već osigurali suradničtva mnogih hrvatskih, srpskih, bugarskih, slovenačkih publicista, pa se nadamo, da će toj zadaći moći da zadovolji „Südslavische Revue", mjesečna smotra, koja će počam od mjeseca aprila izlaziti u 3—4 tiskana arka u Beču.

„Südslavische Revue", svakako će naći odziva u tudjini, a nema dvojbe, da će si kod kuće osigurati izdašne podpore, da tim laglje uzmogne svojoj zadaći zadovoljiti.

Digitized by Google

Prvi svezak „Südslavische Revue“ izaći će koncem marta, a stajati će do konca godine 1890. za Austro-Ugarsku i Crnu Goru for. 6.—, za Srbiju i Bugarsku franaka 14 (dinara ili leva).

Uprava i uredničtvo: Wien IV., Waaggasse 15, kamo se šalju pisma i predplatnine.

— *Rušnov Adolf,* kr. sudb. viećnik. Tumač obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. §§ 682—812. O nasljednom pravu. Svezak drugi. Zagreb 1890. Tisak i naklada akademijske knjižare Lavoslava Hartmana. Str. 129—256. — Ciena 80 novč.

— *Zakon od 27. prosinca 1889. ob odšteti regalnoga prava točenja* u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji i *provedbena naredba* kralj. zemalj. vlad. odjela za nutarnje poslove od 31. prosinca 1889. br. 49.050 k istomu zakonu. Zagreb 1830. Naklada kr. zem. vlade, odjela za nutarnje poslove. — Ciena 30 novč.

— *Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* za god. 1889. Četvrti svezak. Zagreb 1889. Ova veoma koristna knjiga ubavješćuje čitajuće obćinstvo u kratkih crtah o svem radu akademije, o njenih zavodih i uredbah tečajem g. 1889., te upućuje u život njezin i zavoda njenih donosećˊ: njena pravila, poslovnik, pravila knjižnice njene, pravila za akademijsku galeriju Strossmayerovu. Ljetopis ima 216 strana.

— *Popis hrvatskih i srpskih knjiga,* nalazećih se na skladištu u *knjižari dioničke tiskare* (Jelačićev trg Pongračeva palača). Ovaj će popis svakomu baš u horu doći; knjige naručene odpremaju se brzo i uz povoljne uvjete.

— *Slovenski Pravnik.* Br. 2. (mjesec veljača) donosi: *Ferjančić:* o načelu novoga kaz. zak.; A. *Kupljen*: o gospodarstvu in njegovih vrstah; iz pravosudne prakse; viesti književne, pravničke, itd.

— *Juridičesko spisanie.* Broj 6. (februar), god. II., donosi sliedeće:

I. За правата на кредиторитѣ да опровергаватъ договоритѣ, сключени отъ длъжникътъ съ трети лица. (А. Каблешковъ). II. За отмѣната на рѣшенията по новооткрити обстоятелства. (Г. Згуревъ). III. По въпросътъ за примѣнимостьта на закона за дознанието чрезъ околни лица въ Мировия Гражд. процессъ (Ф. Филчевь). IV. За същественитѣ условия въ мѣнителницитѣ и записките. (Х. Д. Павлевъ). V. Практически случаи. VI. Разни. VII. Книжовни извѣстия.

— *Udziela dr. Edm.:* Prawo nadzastawu wedle prawa austryackiego. Kraków 1890.

Flamm F.: Wspołki rolnicze ekonomiczne na tle prawodawstwa porównawczego. Lavov 1890.

Starzyński Dr. Stanislaus v. Prof.: Das Reichsgericht und die Virilstimmen. Lemberg 1890.

Rosin Dr. Heinrich: Das Recht der Arbeiterversicherung für Theorie und Praxis, systematisch dargestellt von etc.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(U hrvatskom saboru) razpravljena i prihvaćena je osnova zakona „ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i kaznenoj odgovornosti pravosudnih činovnika u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji". Mišljasmo, da će se ob ovoj vrlo važnoj osnovi i u odboru i u saboru duže raspravljati, pak da bi se možda mogle bile priobćiti neke primjethe s naše strane o njoj. Videć da je to prekasno za raspravu saborsku, mi ćemo ipak u svoje vrieme ma i u drugom obliku ove misli svoje iztaknuti. — Na 19. ožujka došla je u raspravu osnova zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) sastao se je 1. ožujka prvi put poslje glavne skupštine, da se konstituira i vieća o tekućih poslovih. Na predlog predsjednikov izabra odbor za podpredsjednika g. Mirka *Daubacha,* odvjetnika i predsjednika zagreb. odvjet. odbora; za blagajnika g. prof. dra. Josipa *Plivarića*; za tajnika dra. Mihovila *Bišćana,* a uredjivanje družtvenoga časopisa Mjesečnika povjeri i za tekuću god. 1890. dosadanjemu uredniku prof. dru. Bl. *Lorkoviću.* — Riešilo se za tim nekoliko tekućih posala: predlog jednoga vanjskoga člana družtva, da se družtveni organ izdaje svake sedmice (svake nedjelje) jedan put na cielom tabaku, doći će u razpravu u jednoj budućih sjednica, a uredniku je povjereno, da pribavi točne podatke, koliko bi troškovi iznosili, da se taj predlog oživotvori. Predlog g. dra. Franje *Spevca,* pročitan u istoj sjednici, priobćujemo u današnjem broju na drugom mjestu, pa dodajemo, da je u odboru pozdravljen jednoglasnim odobravanjem kao vrlo nuždan, pa se isto tako preporuča članovom družtva, da ga prouče i da svaki nastoji što više, da se svrha njegova postigne.

Za članove družtva za g. 1890. primaju se gg.: A. *Přikril,* kr. auskultant i dr. Julio *Rorauer,* pristav u sveučilištnoj biblioteki.

(Umrli.) Dana 3. ožujka o. g. umro je u Zagrebu Hinko *Schreiber,* viećnik kr. stola sedmorice, nakon duže i težke bolesti u 62. godini života. Pokojnik rodio se 22. prosinca 1828. u Českoj; izučiv auditoriatski tečaj u Beču, imenovan bje g. 1854. vježbenikom kod auditoriata u Petrinji; cielo dalnje vrieme služio je u Hrvatskoj najprije u bivšoj vojnoj Krajini a poslje razvojačenja u sjedinjenoj domovini. God. 1872. imenovan predsjednikom sudb. stola u Zemunu dodje g. 1875. krajiškom odjelu banskoga stola, a prole godine bijaše imenovan viećnikom kr. stola sedmorice. Pokojni H. *Schreiber* bijaše izkusan, vješt i savjestan sudac; pravničkomu družtvu pripadao je kao član od njegovoga osnovanja pa do smrti, a kao predsjednik sudb. stola u Zemunu bijaše i revni njegov povjerenik. — U Osieku umre 28. veljače Nikola *Thaller,* kralj. sudb. pristav I. razr. u 62. godini; u Virovitici 19. veljače Simo *Philipović,* odvjetnik; 6. ožujka u Zagrebu Gjuro *Galac,* hrvatski književnik, koji je kao odvjet. perovodja radio i za Mjesečnik. — Lahka im zemlja.

(Eduard Eichler), sudb. savjetnik, imenovan je pravosudnim direktorom kod zem. vlade u Sarajevu; a dosadanji direktor Adalbert *Anger* umirovljen je.

(Češka akademija Franje Josipa znanosti, jezikoslovja i umjetnosti.) Carskim riešenjem od 23. siečnja o. g. potvrdjena je češka akademija znanosti i ujedno je imenovan nadvojvoda Karlo Ljudevit njezinim protektorom. Svrha je akademiji, da njeguje i podupire nauku na jeziku češkom, a ne manje gojiti jezik češki i njegovu literaturu, nastojati oko umjetnosti itd. Pravnim i državnim naukam akademija je u svojih pravilih opredielila mjesto, koje im u krugu nauka pripada. Akademija ima četiri razreda, u prvom njegovat će se nauke državne, pravne i socijalne uz filosofiju, povjest i starožitnosti.

Digitized by Google

(Frekventacija pravo- i državoslovnih fakulteta.) „Verordnungsblatt des Minist. für Cultus und Unterricht 1890“ u br. 3. priobćuje rezultate inskripcije djaka na juridičkih fakultetih sveučilišta u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću, u zimskom polječu naukovne god. 1888/90. Upisano je u Beču: 1307 redov. slušatelja (prošle god. 1888/89. bilo 1434); u Pragu na češkom fakultetu 733 red. slušatelja (prošle god. 899); na njemačkom fakultetu 416 red. sluš. (lani 437); u Insbrucku 172 redov. slušat. (lani 218); u Štaj. Gradcu 414 red. sluš. (lani 435); u Lavovu 564 r. sl. (prošle god. 632); u Krakovu 450 red sluš. (prošle god. 459); u Černovicah 150 red. sl. (lani 146). U svem ima dakle na svih fakultetih juridičkih inskribirano 4206 red. slušatelja, dočim ih je prošle god. bilo 4660, dakle je ljetos za 454 manje, i to manje na svakom sveučilištu izuzev ono u Černovicah. A zašto je manje? Jer je ove godine stupio u život novi vojnički zakon, pod kojim jednogodišnji dobrovoljci nisu upisani kao redoviti slušatelji.

(Právnická jednota u Pragu), to vrlo radino pravničko družtvo česko imalo je 30. siečnja o. g. glavnu skupštinu. Iz izvješća o radu družtva i o stanju imovinskom evo najglavnijih crta: Koncem god. 1889. brojilo je družtvo 320 članova, za 3 manje od g. 1888., od tih 9 utemeljitelja a ostali podupirajući. U družtvenu blagajnu unišlo je do konca g. 1889. svega 2862 for. 73 nvč., a izdano je u istom razdobju 2085 for. 39 novč.; po tom suficit iznosi 777 for. 74 novč. Pribrojiv ovaj suficit družtvenoj *gotovini* broji ova koncem rečene godine u svem 5792 for. 04½ novč.; vriednost knjiga po družtvu izdanih računa se na 6242 for. 97 novč., ciela dakle imovina 12.035 for. 01½ novč. a. vr. Ovo je družtvo o svom trošku izdalo liepi broj knjiga, od kojih neke sadržavaju gradju za povjest prava českoga, a druge mogu rabiti kao priručne knjige slušaoci pravnih nauka na sveučilištih, n. pr. Právnicka Jednota izdala je: Justinianove *Institucije;* Arndtsove *Pandekte*, Rittnerovo crkveno pravo, Laurinov spis, „vlast zakonodavna“ i t. d. A sad se upravo izradjuje generalni *Indeks* družtvenoga organa „Pravnika“, koji će ove godine bit i dotiskan. Za tekuću godinu 1890. izabrani su: prof. dr. Antun *Randa* za predsjednika, za podpredsjednike odvjetnik dr. Ljudevit vitez *Aull* i viećnik prizivnoga suda českoga Karlo *Dreszler*; za tajnike: Ljudevit *Vaněk*, perovodja kod zemaljsk. odbora i dr. Ferdinand *Pantůček*, auskultant — Odbor će učinit potrebito, da se 25-godišnjica družtva, koja ljetos dolazi, dostojno proslavi, a ovoj svrsi liepo će poslužiti izdanje generalnoga Indeksa „Pravnika“, koji izlazi eto već 25. godinu.

(Socijalna pitanja) Radnički nemiri, strajkovi ogromnih dimenzija, uvjerenje da od neuredjenih odnošaja radnika priete Njemačkoj nepredvidjene štete: sve to potaknu njem. cara Vilima, da uzme riešenje pitanja socijalnoga u svoje ruke; a njegova dva pisma, publicirana u „Reichsanzeigeru“ pokazuju, u kojem smjeru misli on raditi. Nu on želi, da se kod riešavanja toga postupa jednako, pa je pozvao na sudjelovanje i ostale evropejske države, da se u tu svrhu sastanu u konferenciju „radi uredjenja rada u industrijalnih podužećih i rudnicih“. Evo o čem će se na toj konferenciji raditi i vićati:

Car predlaže, neka se sastane skupština zastupnika onih vlada, koje se za to zanimaju, da poboljšaju sudbinu tvorničkih i rudničkih radnika. Zastupnici neka razprave medjunarodna pitanja, koja sadržaje program. Budući su ova pitanja *bez političkog obsega*, shodna su, da ih u prvom redu razprave strukovnjaci. Vlada predlaže u glavnom ovaj program:

Digitized by Google

1. *Uredjenje radnje u rudnicih.* Podredjena pitanja: Imade li se za radnju preko dana zabraniti uporaba djece izpod neke stanovite dobe kao i za svu žensku djecu? Ima li se u rudnicih, u kojih je radnja osobito pogibeljna zdravlju, ograničiti vrieme radnje? Je li moguće u redovitu izvažanju ugljena stalnu radnju u ugljenicih podvrći medjunarodnoj uredbi? 2. *Uredjenje nedjeljne radnje* Podredjena pitanja: Ima li se radnja po nedjeljah, izuzev osobitu nuždu, zabraniti, i koje bi se iznimke mogle dozvoliti? Imade li se iznimka ustanoviti medjunarodnim sporazumkom, zakonom ili upravnom naredbom? 3. *Uredjenje dječje radnje.* Podredjena pitanja: Imadu li se djeca izpod stanovite dobe izključiti od tvorničke radnje, i kako bi se ta doba ustanovila? Bi li se ustanovilo ograničenje dječje radnje za sve grane industrije ili samo za nekoje, te koje bi se granice eventualno stavile trajanju radnje, a koje vrsti radnje za djecu? 4. *Uredjenje radnje mladih ljudi.* Podredjena pitanja: Ima li se radnja mladih ljudi, koji su prevalili dječju dobu, ograničiti, do koje dobe i kako? Bi li se za pojedine industrijalne grane stvorile posebne ustanove? 5. *Uredjenje radnje žena.* Podredjena pitanja: Imade li se radnja udatih žena ograničiti po danu ili po noći? Ima li se ograničiti radnja svih ženskih radnica i koje bi se iznimke dozvolile? Bi li se za pojedine industrijalne grane stvorile iznimke, i za koje to grane? 6. *Provedba dogovorenih ustanova.* Podredjena pitanja: Imadu li se za provedbu dogovorenih propisa kao i za njihov nadzor stvoriti ustanove? Imadu li se obdržavati ponovne konferencije zastupnika sudjelujućih vlada i kakovi bi im se nalozi podielili?

Imenovanja. Mavro *Herzog* adjutiranim perovodnim vježbenikom kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu.

Premještenja. Premješteni su kotarski pristavi: Dragutin pl. *Novak* iz Zlatara u Pregradu; Mirko *Pašameta* iz Pregrade u Zlatar; Franjo *Kovačić* iz Ludbrega kotarskoj oblasti u Varaždin; Eduard pl. *Mrzljak* iz Varaždina u Ludbreg.

U Bosnoj i Hercegovini. Abraham grof *Vay*, polit. pristav iz Banjaluke u Mostar; Alois pl. *Curinaldi*, sudb. pristav iz Stôca u Trebinje; Andro *Perelka*, sudb. pristav iz Trebinja u Brčku; Josip *Treskiewicz*, sudb. pristav iz Brčke u Mostar: Josip vitez *Paitoni*, sudb. pristav iz Banjaluke u Prnjavor; Mihajlo *Stefanowicz*, sudb. pristav iz Prnjavora u Prijedor; dr. Viktor *Ungar*, sudb. pristav iz Prijedora u Banjaluku; Ljudevit pl. *Farkaš*, sudb. savjetnik iz Travnika u Dolnju Tuzlu.

Natječaj. U obsegu kralj. sudb. stola u Požegi ima se popunit mjesto kr. javnoga bilježnika sa sjedištem u *Daruvaru*. Molbenice predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Stečaji.

Travanj. Berta *Lustgarten*, vlastnica protok. trgov. tvrdke Lustgarten u Daruvaru. — Kr sudb. stol u Požegi (odl. od 21. siečnja o. g. br. 154 gr.) — Z i m. u. im. dr. Ladislav Virag, zamj. Franjo Toplak, oba odvjetnici u Požegi. — Pr. r. 10. travnja, ročište 11. travnja o. g.

Svibanj. Albert *Reich*, protokol. trgovac u Sisku. — Kr. sudb. stol u Petrinji (odl. od 14. veljače o. g. br. 281 gr.). — Z. dr. Jos. Ivandija, odvjetnik u Petrinji, zamj. dr. Vl. Cernadak, odvjetnik u Sisku, m. upr. st. V. Egersdorfer, odvjetnik u Sisku. — R. pr. 6. svibnja, ročište 9. svibnja o. g.

Digitized by Google

Osnova novoga kaznenoga zak. za kraljevine i zemlje, zastupane u car. vieću.

(Predavanje dra. A. Ferjančića u sastanku družtva „Pravnik“ u Ljubljani dne 28. rujna 1889.)

(Svršetak.)

Poslje toga zapodjelo se je pitanje, da li se osiguratelјni, odnosno iztražni zatvor ubraja u kaznu ili se ne ubraja. Ako se ubraja, onda je rečeno, da se iztražnim zatvorom može i ciela kazna ovršiti. Proti obligatornom uračunavanju spomenuti je napose i to, da bi to bila nagrada za zlobu prevejanih zločinaca, koji bi videći, da odsudi ne će umaći, lako mogli iztragu zategnuti, izmisliv n. pr. svjedoke, koje bi trebalo saslušati. Recimo, da su svjedoci daleko u inozemstvu, onda se iztraga može tako daleko zavući, da dosegne trajanje kazne, te zločinac na taj način pretrpi svoju kaznu u iztražnom zatvoru. Iztražni pako zatvor nije tako neugodan, kao kazneni, jer mu nije druga svrha, nego zapriečiti, da obtuženik ne umakne ili da se ne dogovara sa svjedoci, suobtuženici i t. d., ili da čin ne ponovi, odnosno započeti ne dovrši. S kaznenim zatvorom spojen je često post, pa i druga pooštrenja. Zato se je već Glaserova osnova izjavila proti obligatornom ubrajanju kazne, ali uz važno ograničenje, da se uračunava samo nezakrivljeni zatvor. Odbor od g. 1878. nije to prihvatio, nego je uračunavanje dopustio, ali ga nije izrično odredio. Odbor je naime uvažio, da je često težko razsuditi, kada je zatvor zakrivljen, a kada ne. Pomislimo si prijašnji slučaj, da obtuženik zahtieva — bona fide — da se njemu u prilog sasluša odaljeni svjedok, koji u inozemstvu boravi. Toga mu nije moći uzkratiti, ali tim se zavlači iztraga. Svjedok još

Digitized by Google

k tomu ništa ne zna ili se ničega ne sjeća. Tu je težko reći, da li je iztražni zatvor zakrivljen ili nije. Gledom na sve to ustanovljuje nova osnova, da se iztražni, odnosno osigurateljni pritvor može uračunati, ali se ne mora uračunati. Sudac dakle ima prosuditi, da li su takve prilike, da se opravdava uračunavanje ili nisu.

Glede bezuspješnog zavadjanja (pokušanog zavadjanja), koje sadašnji zakon (§§ 9. i 239.) kazni kod svih kaznjivih čina, zapodjela se je obširna razprava. Osnova dopušta bezuspješno zavadjanje kod umorstva i krive prisege. Odbor nije bio s tim zadovoljan i prihvatio je ustanovu, da je bezuspješno zavadjanje kaznjivo, ali ne u obće, nego samo ondje, gdje to zakon izrično spominje. To je nastalo radi toga, što odbor nije htjeo, da sadašnji zakon bez nužde mienja, pa i poradi izkustva u njemačkom zakonodavstvu. Po njemačkom naime kaz. zak. bezuspješno zavadjanje nije bilo kaznjivo. Njemački zakon je od 15. svibnja 1871. Godine 1875. pako dalo je nešto povoda, da je njemački državni sabor zakonom uveo kaznjivost pokušanog zavadjanja, t. zv. „§ Duchesne“. Duchesne, bravar iz Belgije, dodje k parižkom nadbiskupu, te mu se ponudi, da će za neku svotu novca ubiti Bismarcka. Nadbiskup prijavi to njemačkoj vladi, koja zatraži diplomatičkim putem, da se Duchesne kazni; ali belgijski zakon nije imao ustanove, po kojoj bi Duchesna kaznio. To se je u javnosti živo rešetalo i od tada potječe, da su Njemačka i Belgija u tom smjeru svoje zakone popunile. Ako se pako načelno odobri kaznjivost bezuspješnoga zavadjanja, onda ne ima ni malo razloga, da to vriedi samo za umorstvo i za krivu prisegu. Njemački zakon ustanovljuje tu kaznjivost samo za zločine, a naša osnova dopušta ju i kod prekršaja. Njemački zakon kazni poziv, prihvat poziva i ponudu izvršenja, naša pako osnova kazni poziv, ponudu izvršenja (Duchesne) samo kod umorstva, a prihvat poziva ne kazni nikada.

Nedavno pisao je kritičar u „N. Fr. Presse“ o novoj osnovi kazn. zakona te je hvalio savršenost njemačkog zakona. Nu običaj jest, da se kritičari, kada pišu za neuko obćinstvo, pozivlju na tudje zakone samo onda, kada ovi pogoduju njihovim nazorom,

Digitized by Google

a ne pozivlju se onda, kada imadu sami drugo mnienje. Našemu kritičaru dogodilo se je tako glede točke o bezuspješnom zavadjanju. Ne mareć za ustanove njemačkog zakona o tom predmetu i preziruć njegove mnogo šire ustanove, nego li smo ih prije spomenuli, pobija kaznjivost bezuspješnog zavadjanja kakvimi god razlozi, tobože, da je od dovršenog kaznjivog čina još više odaljeno, nego li pokušaj ili priprava za čin. Svakako pako čini mu se smiešnom naša ustanova, koja osigurava zavoditelju nekaznjivost, ako sâm zaprieči izvršenje čina. Kako, veli, da zavoditelj zaprieči izvršenje, ako se još nije ni započelo, tà njegovo utjecanje bilo bi bez uspjeha! Da je taj prigovor netemeljit dokazuje nam već i ovaj slučaj, koji se vrlo lako može dogoditî. Netko dade se zavesti, da usmrti čovjeka, pa kupi si revolver. To je bez sumnje pripravni čin i nekaznjiv. Ako zatim zavoditelj oduzme drûgu revolver, prije nego taj počini pokušaj, zapriečio je izvršenje i zato je nekaznjiv.

Nova je t. zv. k o m p e n s a c i j a kaznjivih čina, koja nastaje kod uvrieda. Ako onaj, koji je bio uvriedjen, ili njemu bliža osoba uvriedu odmah odvrati, sudac može da ne kazni nijednog krivca ili da ne kazni onoga, koji je manje kriv, i to kod uvrieda i kod tjelesnih ozleda najlaglje vrsti. Kod težih i kod smrtnih ozleda smije sudac sići do najniže mjere dotične vrsti kazne, te ako nije bila smrtna ozleda ili ako nije bila učinjena s nakanom, da se komu zadade težka ozleda (da izgubi nogu, ruku, vid, sluh, i t. d.), smije sudac i uzu pretvoriti u novčanu kaznu. Recimo, da uvrieditelj ili njemu bliža osoba odvrati uvriedu time, što uvrieditelja s mjesta udari kakovom stvari, koju baš pri ruci ima, prouzrokujuć — ali bez nakane — gubitak vida, sluha ili plodne sposobnosti, i t. d., onda smije sudac dosuditi kaznu do jednog dana uze ili novčanu kaznu do 5 for. (najniža mjera uze jest jedan dan, a najniža mjera novčane kazne mjesto uze jest 5 for.); — ali se inače takve ozlede kazne uzom ne izpod mjesec dana, nikada pako novčanom kaznom. Ako je počinitelj namjeravao zadati težku ozledu ili ako je ozleda bila smrtna, smije se ići dapače do najniže mjere zatvora, ali novčanom kaznom ne kazni se, — sada se pako u obće takve ozlede kazne

Digitized by Google

tamnicom ne izpod 6 mjeseci, odnosno ako su smrtne ne izpod jedne godine.

Na jednake razloge upire se odredba, da dapače i kod ubojstva (ubojstvo je namjeravano usmrćenje čovjeka, ali u naglosti i bez promišljavanja) dosudi se, ako su slične okolnosti, samo kazna uze ne izpod jedne godine, — a inače je za ubojstvo postavljena kazna robije od 3—15 godina ili uze ne izpod trijuh godina.

Različito od sadašnjega zakona jest i to, što osnova ne pozna samo zastaru kaznjivoga čina, nego i z a s t a r u p r a v o m o ć n o d o s u d j e n e k a z n e. Po današnjem zakonu kazna nikad ne zastaruje. Osnova ne pozna drugih uvjeta zastare, nego da izmine zakonom opredieljeno vrieme. Baš zato je to vrieme tako raztegnuto. Najneznatniji kaznjivi čini prestaju, utrnjuju tek za 6 mjeseci, najneznatnija kazna, zatvor ili novčana kazna do 300 for., zastaruje tek za 2 godine. Kaznjivi čini, za koje je odredjena smrtna kazna, nikada ne zastaruju, a tako isto ne zastaruje ni smrtna kazna. Ako je pako od časa počinjenja ili od časa pravomoćno dosudjene smrtne kazne proteklo 20 god., nastupljuje mjesto smrti robija od 10 do 20 god. — Zastara počiva od časa, kada okolnosti zakonom ustanovljene prieče, da se proti zločincu postupa. Odsele će n. pr. počivati zastara kod zastupnika, koje štiti imunitet, za ono vrieme, kada se u državnom saboru razpravlja o njihovom izručenju.

Novi kazneni zakon poznavati će i čine, koji će se progoniti samo na zahtjev (predlog) oštećenika, nazovimo ih z a h t j e v a n i d e l i k t i. Sada valjajući zakon pozna samo čine, koji se ex officio progone i takove, koji se progone samo na privatnu tužbu. Lahke tjelesne ozlede, kaznjivi čini proti prijateljskim državam, prelaz na nedopušteni zakon (vjeru), otmica ženske, koja je na to privoljela, te još mnogi drugi čini kazniti će se samo na zahtjev.

Ovi na zahtjev kažnjivi delikti u koječem se bitno razlikuju od privatnih delikta. Progon tražiti ovlašten je onaj, koji kaznjivim činom štetu trpi. Progon zahtjeva se ustmeno ili pismeno, kod suda, organa državnoga odvjetničtva, ili kod redarstvene oblasti. Dovoljna je svaka izjava, po kojoj se razabire,

Digitized by Google

da se hoće ili želi kazneni postupak. Kada je takova izjava učinjena, postupa se uredovno (ureda radi) proti svim sudionikom kaznjivoga čina, premda se prijava tiče samo jednoga ili samo nekojih. Zahtjev ne može se više opozvati — kako je to dopušteno kod privatnih delikta — do pravomoćne osude (sada do proglašene osude, odnosno do onog časa, kada sud ide da stvori osudu).

Općenito se priznaje, da je opravdano, da se delikti neki na zahtjev dotičnika kazne; samo mnogi ne odobravaju, da je zahtjev neopoziv. Prigovara se, da tužitelj često izrazi zahtjev u uzbudjenosti, kada ne promišljava o posljedicah svoga čina, — zato se često kašnje kaje te bi rada opozvati osvadu uvidiv, da kazneni postupak može kobnim biti po rodbinske i prijateljske odnošaje. Nu pomisliti treba, da su zahtjevani delikti samo takvi, koji se po sadašnjem zakonu javno progone; ne može se opravdati, da javni tužitelj ili sud postupaju i kaznenu stvar možda do konca dotjeraju, a to sve bez uspjeha, ako oštećenik u zadnji čas od svog zahtjeva odustane. To bi bilo tratenje vremena, često skopčano s novčanimi troškovi.

Iz posebnoga diela osnove spomenuti ćemo samo nekoje ustanove, kojim u sadašnjem zakonu ne ima traga. O tih se je ustanovah živo razpravljalo u odboru i po novinah, te su izazvale najviše prigovora. To su ustanove o bankerotu (p r e z a d u ž e n o s t i) i k a z n j i v o m k o r i s t o l j u b j u.

Najviše oštećuju vjerovnike oni dužnici, koji su materijalno propali ili su blizu propasti. Nije tomu baš dugo, da u takvih slučajevih vjerovnik nije imao nikakve sigurnosti. Prenos imetka na ženu bio je običajem, te vjerovnikom, koji nisu bili osigurani, žena nije ništa dugovala. Došlo je kadšto do vrlo nepravednih prilika: šuma se je izsjekla, a vjerovnikom ostala je pustara; rušile su se i prodavale sgrade na eksekviranom zemljištu, dapače odvažala se je i rodna zemlja. Te prilike glasno su zahtjevale, da se takvi dužnici kazne. Zakon od 25. svibnja 1883., kojega ustanove primljene su u osnovu, pomagao je u tom pogledu. Tužbe glede takovog postupka utišale su se, pa se po tom opažaju blagotvorne posljedice toga zakona. Novi pako zakon

Digitized by Google

mora svoju pozornost obraćati i na moderne stečaje te baviti se praksom, koja se je udomaćila kod kriditara i kod jednog diela vjerovnika na štetu velike većine drugih vjerovnika; praksa, koja se smatra dozvoljenom, jer ju nikoji zakon ne zabranjuje. Današnji kazneni zakon u § 199. sl. f. nipošto ne pruža dovoljna lieka proti tomu. Već ministar Glaser god. 1874., obzirom napose na novi kazneno-pravni postupak i po njem uvedeni porotnički institut, upozori državna odvjetničtva, da po postojećih zakonih postupaju koliko moguće strože, da se bar nešto učini u prilog opravdanim pritužbam iz trgovačkog svieta. Kasacionalni sud počeo je pomalo strože suditi. Nadošli zakon koješta je pomogao i napose zabranio prenos imetka bilo na ženu bilo na druge osobe, te tako zapriečio, da vjerovnikom ne umaknu sredstva za podmirenje.

Nu uzprkos svemu tomu nije bilo dovoljno pomoći. Trebalo je najtočnije promotriti mahinacije i manipulacije vjerovnika kod stečaja i napose u vjerovničkom odboru, te takodjer pripaziti i na samog skrbnika stečajnine.

Prije spomenuti pisac članka u „N. Fr. Presse“ prigovara naročito tim ustanovam osnove kaz. zak. Nije mu pravo, što se prezaduženiku, koji je svjestan svoje insolvencije, zabranjuje plaćati, djelomice pružati sigurnost pojedinim vjerovnikom na štetu drugih vjerovnika, tobože da je ta zabrana protivna § 63. stečajnoga reda, po kojem dužnik lahko može biti prisiljen, da što takvoga počini. Ako dužnik radi postupka po § 63. steč. reda zaista vjerovniku plati ili mu dade sigurnost, premda je svjestan svoje insolventnosti, tada je pravo da bude kažnjen, jer u tom slučaju ne smije plaćati, nego mora stečaj prijaviti te tako čitavu masu svim vjerovnikom sačuvati. To je već danas zabranjeno po § 486. kaz. zak. i nije se čulo, da bi ta kaznena ustanova bila vrlo protivna § 63. steč. reda.

Da je ta ustanova opravdana i da je njezin izvor jasan, kaže i to, što je odbor, koji je razpravljao ob osnovi od god. 1874., i u kojem je vladao slobodouman duh, svojom inicijativom tu ustanovu u zakon primio. A imala je ta ustanova dodatak, naime taj, da se proti vjerovniku ne smije kazneno postupati.

Digitized by Google

Toga dodatka kanio se je sadašnji odbor, što je, kako ja mislim, posve pravo. Valja pomisliti, kolika je opasnost u tom, ako vjerovnici u svakom slučaju nekažnjeni ostanu. Tim se u velike daje prilika terorisovanju i napastovanju dužnika, ako je vjerovnik siguran, da ne će kažnjen biti. Napose vjerovnici, koji su blizu dužnika, radili bi sebi u korist, a na štetu odaljenih vjerovnika. U kratko, ne ima razloga, zašto ne bi bio kažnjen onaj vjerovnik, koji je možda svemu kriv. Tim, što je odbor onaj dodatak odklonuo, želi, da se i vjerovnik kazni, ako je radio tako, da se ima krivcem smatrati. Ni njemački zakon ne ima toga dodatka, te takodjer traži, da se proti vjerovniku postupa onako, kao što se postupa proti sudionikom kaznjivih čina u svih drugih slučajevih. Dakako da vjerovnik nije sukrivac, ako nije ništa drugo činio, nego tražio izplatu te na ponudu ili bez nje izplatu prihvatio. U teoriji je to t. zv. „nuždno udioničtvovanje". Ako n. pr. stražar pusti, bilo navlaš bilo radi nemarnosti, da uznik pobjegne, kazniti je samo stražara, a nipošto uznika, premda je sudionik kod kaznjivog čina stražareva. I njemačko vrhovno sudište shvatilo je to tako. Radi toga, da to, kako se po interpretaciji izvadja, bude posve nedvojbeno, prihvatio je odbor samo dodatak, da zahtjevanje ili primanje plateža nije kaznjivo.

Nadalje prigovara se ustanovi, koja zabranjuje vjerovnikom i skrbniku stečajnine, da primaju plaću za svoje djelo. Nu osnova ne zabranjuje to bez dodatka, nego samo onda, ako si vjerovnik daje plaćati za to, da kod glasovanja stečajnih vjerovnika u ovom ili u onom smjeru glasuje ili se od glasovanja uztegne; ili ako članovi vjerovničkoga odbora ili skrbnik stečajnine na štetu vjerovnika primaju plaću za svoje čine u obće ili u pojedinom slučaju, onda su kaznjivi, jer to je nešto drugo. Valja pomisliti, da je tražbina vjerovnika u rukuh vjerovničkoga odbora i skrbnika stečajnine, naime u koliko siže stečajna masa. Mnogo ovisi o tom, kako vjerovnici glasuju i da li su za to plaćeni, da u stanovitom smjeru glasuju ili da se od glasovanja uztegnu, jer onda je to pravo podmićivanje, pa treba, da se kazni. Dakako da t. zv. „stečajne hijene" ne će više uspievati kao dosele, pa zato nije to nekojim krugovom po volji.

Digitized by Google

Iz poglavja o kaznjivom koristoljubju pobija se odredjenje kazne za one, koji od pohlepe za dobitkom zlorabe lahkoumnost ili neznanje malodobnika za to, da si daju obećati svotu novca ili izpunenje kakove druge imovinske obveze. Ta ustanova naperena je osobito proti lihvarom, koji vrebaju na kavalire i na one, koji bi htjeli biti kavaliri. Razlikuje se od ustanove u § 1. zakona proti lihvarstvu poglavito u tom, što štiti maloljetnike, dočim § 1. spomenutoga zakona štiti samostalne ljude, da po lihvarstvu ne propanu. Zakon proti lihvarstvu nedvojbeno dobro djeluje, jer su pritužbe postale vrlo riedke. I odbor od g. 1878. priznao je, da je nuždna ustanova za zaštitu maloljetnika, pa ju imaju i inozemni zakoni.

U tom poglavju nanizane su i ustanove proti zloporabam, koje se pokazuju kod novijih oblika trgovanja i kod „strajka".

Često se čuju i čitaju opravdane tužbe proti konfekcionarstvu. Obrtni zakon nije donio pomoći poštenomu obrtu, upravno sudište priznalo je konfekcionare kao obrtni stališ. Konfekcionari često su u pogodbi s obrtnici, koji im od vremena do vremena, recimo svake nedelje, donašaju uz neku cienu izradjene stvari. Obrtnici nadaju se zaslužbi, koju bi imali koncem tjedna dobiti, pa, ne dobe li novca, u nuždi su. Konfekcionar to dobro znade i obraća to u svoju korist; počme se izgovarati, da ne treba izradjenih stvari, da mu posao nije po volji i tako dalje, pa napokon veli, da će djelo ipak uzeti, ako ga dobije za manju cienu. Obrtnik ne će da on i obitelj dodju u silnu nevolju, pa si mora dati oduzimati od zaslužbe i često uz gotovu svoju štetu mora djelo prepustiti konfekcionaru.

Isto tako biva, ako se dogovore djelodavci te radnikom navieste, da će im davati manju plaću; ili ako se dogovore radnici, pak obustave radnje, da od djelodavca iztisnu veću plaću. Ako ovi ili oni čine to namjerice, da poluče dobitak, na koji po pravu nisu ovlašteni, onda podpadaju pod kaznu. Tom ustanovom ne će se strajki zatrti, primjereni zahtjevi smjeti će se i nadalje tim načinom dostizavati; nu ne će biti pretjeranosti i nesmiljenog izsisavanja.

Digitized by Google

Napokon još nešto o kupovanju na obroke. Dan danas dolaze u krajeve, gdje još do nedavna nije bilo ni glasa ni traga agentom, ti brbljavi ljudi, koji nudjaju na prodaju svakakove stvari i to tako rječito i tolikim uvjeravanjem za niže slojeve bilo u gradu bilo u selu, da polučuju najljepše uspjehe. Često se nudja i prodaje t. zv. „pofel", za koji ne ima kupaca u stalnoj i solidnoj trgovini. Često se vreba na žene, kada muža nije kod kuće, te lukavim načinom prikažu im se tobožnje vrstnoće stvari, koje ženskoj gizdi ugadjaju. Upotrebljuju se tiskana obročna pisma. Ciena daleko nadmašuje vriednost, izključeno je pravo pobijati pogodbu radi ispod polovične vriednosti kupljene stvari. Ustanovljen je „forum contractus" obično u Beču. Kupcu se ne veli, što to znači, a sam ne čita. Agent obećava sve moguće pogodnosti, zamjenu i t. d., ali toga ne ima na papiru, te u krepost stupi ustanova o. g. z., da ne vriede dogovori, kojih ne ima u pismu, ako je načinjena pismena pogodba. To kupovanje na obroke postalo je za nekoje krajeve i slojeve žiteljstva upravo kobnim, pa kako su kupci zaslieplјeni, odnosno kako slabo mogu izpunjavati preuzete dužnosti, pokazuje i to, da kod okružnog suda u Beču za nutarnji grad ima 80% svih tužba iz obročnog kupovanja. Osnova dakle ustanovljuje, da je kaznjiv onaj, koji sebi u korist upotriebi lahkoumnost i neizkusnost kupca, pa ga navede na kupovanje, koje nije primjereno njegovim (kupčevim) prilikam ili mu proda stvar za cienu, koja je nerazmjerno veća od vriednosti stvari, — i ako takove poslove obavlja kao obrt. Proti toj ustanovi osobito odlučno dižu se oni trgovački krugovi, koji su njom dirnuti, tobože, da agitacija proti obročnom trgovanju potiče od stalnih trgovina, da je i onako konkurencija oslabila oštrine, da druge države ne imadu sličnih kaznenih ustanova i t. d. — Nu pomisliti valja, da je tako razgranjeno obročno trgovanje od najnovijeg vremena i da zakoni još nisu imali prilike, te bi se tim pitanjem bavili. Napose gledom na naše slovenske prilike moramo željeti, da se to kupovanje ograniči te ni najmanje ne ćemo se žalostiti, ako nam ti gosti iz priestolnoga grada za uvjek izostanu. *Pohrv. B. Vinković.*

Digitized by Google

Svojstva dosadanjih sustava u kaz. tiskovnih predmetih, izražena u nekih zakonarstvih.

Pravno-povjestna prouka odvjet. dra. Vl. Pappafave.

(Nastavak.)

Tisak je u Austriji uredjen zakonom od 17. prosinca 1862. uz preinake, što ih donosi zakon od 18. listopada 1868., i kaznenim postupnikom od 23. svibnja 1873.[14]

Glavni su mu propisi, što ih skoro doslovno prinosimo, ovi:

Obrtni zakoni uredjuju pravo na proizvadjanje, na izdavanje tiskopisâ i na trgovanje ovih, ali je prosto svakomu, da po sebi preduzme izdavanje rukopisa, što ih je izradio sám ili tudjim sudjelovanjem, no osobitim po njem zamišljenim nacrtom, i da ih na svoj račun prodaje u vlastitom stanu ili u drugom izključivo na to opredieljenom mjestu. Ima se ipak predtečno obavjestiti vlast javne sigurnosti ob otvorenju takova mjesta, a neobdržavanje ovoga propisa kazni se kao prekršaj globom od deset do sto forinta.

Pravo tiskanja i razpačanja tiskopisâ može se izgubiti: a) odsudom sudbene vlasti, ako je obavljač proglašen krivcem zločina sbog sadržaja po njem polag obrtnih zakona proizvedenog, izdanog ili razdanog tiskopisa, ili ako je porad takova pisma bio po triput kroz dvie godine proglašen krivcem prestupka ili prekršaja po obćem kaz. zak., ili zanemarenja dužne pažnje i pomnje; b) odlukom političke vlasti, ako je obavljač bio

[14] Književnost (literatura): Glaser, Gutachten in den Juristentagsverhandlungen; — Gesammelte kleinere Schriften; Harum, Die gegenwärtige österr. Pressgesetzgebung. System. Darstellung und Erläuterung der gesetzlichen Bestimmungen über das Autorrecht der Presspolizeigesetzgebung. Wien, 1857; Jaques, Abhandlungen zur Reform der Gesetzgebung (I. Press-Gesetzgebung); Lentner, Die Grundlagen des Pressstrafrechts. Wien, 1878; Lienbacher, Historisch-genetische Erläuterungen des österr. Pressgesetzes und des Gesetzes über das Strafverfahren in Presssachen vom 17. December 1862 sowie der Amts-Instruction zu beiden Gesetzen. Wien, 1863; — Die österr. Pressgesetzgebung. Wien, 1868; Liszt, Lehrbuch des österr. Pressrechts. Leipzig 1878; Wahlberg, Zur Revision des Press-Strafrechts in Oesterreich. Kleine Schriften, T. I. Wien 1875; Winckler, Die periodische Presse Oesterreichs. Wien, 1875.

Digitized by Google

osudjen porad kakva djela, pomenuta u § 7. zakona obrtnoga od 20. prosinca 1859., a obzirom na vrst obrta i narav počinjenog kaznjivog djela bojat se je, polag okolnosti, zlorabe pri dalnjem tjeranju obrta.

Sve što zakonarstvo odredjuje o tiskopisih, vriedi ne samo glede tiskarskih proizvoda, već i glede književnih i umjetničkih ma kakvim mekaničkim sredstvom razmnoženih proizvoda.

Povremenim tiskopisom smatrat je, koji ugleda svjetlo bar jedan put na mjesec, pa bilo i na nejednake rokove. Nisu ipak tu ubrojena djela izdana u posebnih izdanjih, koja na kraju sačinjaju podpunu cjelinu.

Svaki tiskopis, osim naznake mjesta tiskare, mora nosit ime (podpis) tiskara i ime izdavatelja, ili, kad se radi o povremenih tiskopisih, mjesto izdavatelja, ime sastavitelja. Dopušta se oprost takove dužnosti samo glede tiskovnih proizvoda, koji su namienjeni jedino obrtnim i trgovačkim ili domaćeg i družtvenog života potrebam, kao formulari, trgov. okružnice, posjetnice, i t. d.

Svaki list (broj) ili razdatba povremenog tiskopisa ima doniet i ime bar jednoga odgovornog urednika.

Tko kani izdavat povremeni tiskopis, mora to predhodno dojaviti državnomu odvjetniku i vlasti javne sigurnosti u kotaru, na koji spada mjesto izdavanja. Takova prijava ima da sadržaje naslov povremenomu tiskopisu, dobu izdavanja i izkaz predmetâ (program), kojimi će se bavit, ime i boravak urednika ili odgovornih urednika, tiskara, te i izdavatelja, ako je ovaj drugo čeljade a ne sastavitelj.

Odgovornim urednikom povremenog tiskopisa smije biti samo austrijski državljanin, koji je u podpunom uživanju svojih prava i boravi u mjestu, gdje izlazi tiskopis. Za ovo zvanje nisu sposobni, koji nisu izberivi u občinsko zastupstvo sbog počinjenih zlodjela, ili su pod iztragom radi zločina; zatvorenik je po zakonu nesposoban, da se bavi uredjivanjem povremenog tiskopisa.

Položiti jamčevinu dužan je svaki izdavatelj povremenog tiskopisa, koji izlazi više nego dva puta na mjesec i koji se ma i uzgredno bavi dnevnimi političkimi dogodjaji, ili razpravlja politička i vjerozakonska pitanja. Jamčevini ipak nisu podložni

Digitized by Google

znanstveni i tehnički časopisi i ako uzgred razpravljaju dnevna pitanja, koja stoje s njihovim zadatkom u savezu. Časopisi, koje izdaje vlada, nepolažu jamčevine.

Odavlje vidi se, da je austrijskog zakonodavca potaknuo dvostruki red pojmova, da naloži dužnost položiti jamčevinu: lahkoća zlodjelu (vrst razpravljanih predmeta) i češća prigoda, te krepčije djelovanje časopisa (povremenost izdavanja).

Jamčevina iznosi 8000 forinta za Beč i okolicu, biva do dvie njemačke milje daleko; iznosi 6000, 4000 ili 2000 forinta, kad list izlazi u drugih mjestih u razmjeru prema broju stanovnika mjesta.

Netom počima razdavanje ili razašiljanje svakog pojedinog lista ili razdatbe povremenog tiskopisa, a usuprot bar dvadeset i četiri sata prije razdavanja i razašiljanja svakog tiskopisa, koji nije namienjen da služi jedino obrtnim i trgovačkim ili domaćeg i družtvenog života potrebam, tiskar mora izručiti jedan primjerak vlasti javne sigurnosti u mjestu izdavanja, a drugi primjerak i državnomu odvjetniku u mjestih, gdje ga ima. Predstojniku pako upravnog područja, gdje tiskopis izlazi, ima se dostavljati dužnostni primjerak svakog povremenog tiskopisa. Svakog tiskopisa u državi izdana ili tiskana, izuzam formulara, trgov. cirkulara, posjetnicâ, itd., odpravljat je takodjer po jedan primjerak ministarstvu unutrnjih djela, c. kr. dvorskoj knjižnici i sveučilištnim ili zemaljskim knjižnicam, kojim se takovo pravo naročitom naredbom podieli u svakom upravnom predjelu, — propis to, koji nam se u ostalom ne čini suglasnim s podpunim štovanjem, što ga je po pravu nosit vlastničtvu, koje je svakako povriedjeno, kao što opaža Ellero, kad pod vidom opreza ili javne koristi osebnik se razvlašćuje bez odštete.

Odprema takovih dužnih primjeraka pripada izdavatelju, a tiskaru usuprot, kad tiskopis ne nosi ime ovlaštena izdavatelja ili nosi krivo ime, ili se izdaje u inozemstvu. Obavlja se pako glede povremenih tiskopisa, za redovito vrieme njihova izdavanja, a glede inih tiskopisa, najkasnije za osam dana, odkada je izašlo. Radi li se o tiskopisih osobito skupog izdanja, dužni stvarno prim-

Digitized by Google

ljeni primjerci naknadjuju se isplatom ciene naročitom odredbom obaljene.

Svaki izpravak čina, u povremenom tiskopisu priobćenih, mora se, na zahtjev vlasti ili zanimanog osebnika, uvrstit u prvi ili drugi list ili razdatbu, koja izlazi poslje zahtjeva, a to na onom mjestu i onimi pismeni (slovi), na kojem je i kojimi je tiskan članak ili priobćenje, koje se ispravlja.

Uredovni izpravci uvršćuju se uvjek bezplatno; osebnikovi pako samo ako im obseg nije dvostruko veći od članka, proti komu su napereni; jesu li veći, redovito plaća se uvrstbina, u koliko ispravak nadmašuje tu mjeru.

Ministarstvo unutrnjih djela može inozemne tiskopise zabranit uzkrativ im odpremu poštom (pošt. debit).

Kaznene tužbe zbog tiskovnih zlodjela zastaruju za šest mjeseca od počinjenog zlodjela ili od prekinutog postupka, izuzev kraće rokove o zastari odredjene kaznenim zakonikom.

Austrijski zakon tiskovni ograničuje se jedino na propise i zlodjela, kojim je sami tisak predmetom, a ostavlja općemu kaz. zakonu, da progoni delikte, koji — kao što veli učeni Glaser — ne nalaze u tisku no jedino izvršbeno sredstvo;[15] načelo to strogo znanstveno i pravedno. S toga, kad se tiskopisom počinja djelo po obstojećih kaz. zakonih kaznjivo, uporavljuju se propisi tih zakona.

Po istih propisih sudi se dakle i o kažnjivosti osoba, koje su sudjelovale pri tisku ili razdavanju kakva tisk. proizvoda.

Kaznjivost ne prestaje s toga, što se izjavlja u tiskopisu, da se ne pristaje uz sadržaj kakva priobćena članka; ili da se ne odgovara za koje priobćeno, kao ni s toga, što bi drugi očitovao, da na se prima svaku odgovornost.

Urednik povremenog tiskopisa, kojega bi sadržaj tvorio zločin ili prestupak, ma se i ne bi mogao po obćih načelih kaz. zak. okrivit porad tog zločina ili prestupka, odgovoran je ipak porad zanemarene pažnje, jer bi točna uporava ove branila uvrstbu. Takove odgovornosti ne rieša ni dodatak obćenitih ili osobitih

[15] Glaser, Oesterreichisches Pressgesetz. Wien, 1869.

Digitized by Google

prosvjeda, ni tudja kakva izjava, da svaku odgovornost na sebe uzimlje.

Što se tiče nepovremenih tiskopisa, redovne kazne uporavljaju se postepeno, stopiv ovaj sustav s onim pomoćne odgovornosti: tiskar naime odgovara za nepomnju, ako ne može dojavit izdavatelja, a izdavatelj, ako ne očituje sastavitelja.

Po kaz. post. od 23. svibnja 1873. zvanje kaznenog sudca u tiskovnih poslovih pripada izključivo sudovom. Na razpravljanje i presudu o tom pozvani su kotarski sudovi, kad se radi o prekršajih, porotni pak sudovi, kad se radi o zločinih ili o prestupcih.

Redarstvena vlast neposredno ili po načetku državnog odvjetnika može zaplienit tiskopise, koji bi se izdali i razdali proti propisom zakona o tisku, i glede kojih išću javne koristi, da se zaustave radi njihova sadržaja.

U svakom drugom slučaju može zapljenu naredit jedino sud na tužbu i u njoj učinjeni predlog osebnog tužitelja.

Proti odredbi predhodne zapljene nema nikakve posebne žalbe.

Zapljenu po redarstvenoj vlasti neposredno ili po načetku državnog odvjetnika izvedenu, priobćit je za dvadeset i četiri sata, zajedno s jednim iztiskom tiskopisa, državnomu odvjetniku mjesta gdje stoluje sud na kaznenu presudu pozvan (§ 487 austr. kaz. post.).

Je li državni odvjetnik naredio zapljenu tiskopisa, mora za tri dana, odkad mu se prijavila izvršba te naredbe. zaiskati, da zapljenu potvrdi prvomolbeno sudište dotično kotarski sud (§ 485 austr. kaz. post.).

Kada redarstvena vlast odredi zapljenu neposredno, državni odvjetnik ima za tri dana od dobivene prijave nastojat kao u predjašnjem slučaju, da se zapljena po redarstvenoj vlasti izvršena uništi ili potvrdi (§ 488 k. p.).

Sud treba da odluči za tri dana, hoće li se potvrditi ili uništiti zapljena. Ako se potvrda ne izreče kroz osam dana iza izvršene zapljene, a ne visi žalba državnog odvjetnika proti uzkraćenoj potvrdi, zapljena smatra se utrnulom i redarstvena vlast, na zahtjev stranke, ima pazit, da se bezodvlačno digne

Digitized by Google

Potvrda zapljene kriepostna je sve do konačne meritorne presude o glavnoj parnici (§ 490).

Ako nisu obdržavani sada navedeni propisi § 488. k. p., ili ako se je digla zapljena, tim se ne smeta dalnji kazneni progon (§ 489 k. p.).

Državni odvjetnik u osam dana od potvrdjene zapljene — nije li se to učinilo prije — ima ili predložit, da se sudbeni postupak napusti, ili iznieti svoju obtužnicu; zapljena inače drži se kao neučinjena i na isku stranke ima se dignuti.

Ako utrne ili se digne zapljena neposredno izvedena po redarstvenoj vlasti ili usljed naloga državnog odvjetnika, oštećenika ide naknada štete, u koliko dokaže, da je ima; a ako se je ta zapljena izrično digla, ide ga naknada samo, ako se zapljena ne bi priznala opravdanom ni sbog sadržaja tiskopisa, ni sbog zanemarenja kakva propisa zakona o tisku. Taj zahtjev na naknadu, ako neće, da se izgubi, mora se za četrnaest dana podnieti sudu.

Sud, saslušav predhodno državnog odvjetnika, mora odlučit o tomu, uz priuzdržaj žalbe, koju je dostavit kroz osam dana (§ 491 k. p.). Ako se izrekne, da sadržaj tiskopisa netvori kaznjiva djela, ili se odluči, da se odustaje od iztrage ili se obtuženik rieši krivnje, sud ima ipak, po propisu zakona, odredit podpuni ili dielomični uništaj tiskopisa, proglašenih kaznivimi i zabranit im dalnje izdavanje (§ 492 k. p.).

Državni odvjetnik, ma i ne digao obtužbe proti stanovitoj osobi, smije zatražit u javnom interesu, da sud odluči, da li sadržaj kakva tiskopisa stvara kažnjivo djelo i da u tom slučaju zabrani dalnje izdavanje. O tom odlučuje prvomolbeno sudište; a radi li se o prekršaju, nadležni kotarski sud, u nejavnoj sjednici, saslušav državnog odvjetnika, ali bez da ta odluka povriedi kazneni postupak, što bi se zatim mogao zametnuti proti stanovitoj osobi.

Proti sudbenoj presudi — koju, izriče li zabranu, treba pribiti javno u sudbenom sjedištu i proglasit u službenom glasilu — svaki zanimanik može prijavit utok za osam dana od progla-

Digitized by Google

šenja. O tom utoku odlučuje sud u javnoj sjednici, saslušav državnog odvjetnika i utočnika.

U sjednici carev. vieća od 26. studenoga 1881. podnese dr. Jacques u svoje i u ime drugih šestdeset i tri zastupnika osnovu zakona, da se preinači sadanji postupak u tiskovnih poslovih, točnije: 1. da se porotnomu sudu doznači i presuda o pritužbah proti potvrdi zapljena i zabrani dalnjeg razdavanja tiskopisa; 2. da se strankam dozvoli, neka porotnikom predlože pitanje o kaznivosti tiskopisnog sadržaja, premda bi porotnici izjavili obtuženika nekrivim, i da dalnja sudbina tiskopisa i sud o naknadi šteta usljed zapljene pretrpljenih zavisi o odgovoru, što bi porotnici dali na to pitanje; 3. da se ustanovi, da državno odvjetničtvo nema se ograničit na zaputu t. zv. objektivnoga postupka, nego da mora izazvati kaznenu parnicu u svakom joj stepenu, kad bi koja osoba, po kaznenom zakonu pozvana na odgovornost porad zločinstvenog ili prestupnog sadržaja tiskopisa, zaiskala, da bude progonjena.

Ta osnova dodje na dnevni red u prvom čitanju u sjednici 3. prosinca 1881. i dr. Jacques obrazloži ju sjajnim govorom. Usljed ponešto žive razprave, što ju izazvao taj govor, tankimi i zanimivimi opazkami obasut, carevinsko vieće odluči, na predlog savjetnika vrhovnog sudišta a nekoč i za dugo državnog odvjetnika, zastupnika Lienbachera, da se ta osnova ne izruči naročitomu odboru petnaestorice članova, po zahtjevu dra. Jacquesa, već pravnomu odboru jur izabranomu, da prouči i izviesti o predlogu, po istom Lienbacheru iznešenom u zadnjem zasjedanju, glede preinaka kaz. post.; što dovodi u sumnju, da upitna osnova ne će ostati no prazna želja.

Osnovna načela glede tiska u Švajcarskoj udariše savezni ustavi od 12. prosinca 1848. i 31. siečnja 1874., koji jamče za slobodu tiska i prepuštaju kantonalnim vladam, da izdaju osobitih propisa proti zlorabam; nu te propise treba ipak da odobri savezno vieće.

Savezno vieće ima pravo, da stvori kaznenih zakona proti zloporabi tiska, koji bi uzimali na oko savez i njegove vlasti.

Digitized by Google

Švajcarski kaz. zak. od 4. veljače 1853. (Bundesstrafrecht der schweizerischen Eidgenossenschaft) u čl. 69—72 sadržaje nekoliko propisa ob odgovornosti sastaviteljâ, knjižarâ i tiskarâ, ali se odnose jedino na zločine počinjene tiskom proti savezu.

Švajcarska kanton. zakonarstva ustanovljuju ponajviše predtečnih mjera, koje se drže ipak kao posve suglasne sa tiskovnom slobodom u smislu švajcarskog ustava. Takove su mjere: umjerene jamčevine i predhodna zapljena, koju je namah dojaviti sudbenoj vlasti. Glede uzprežnih mjera, neki kantoni, kao n. pr. zürički, zovu na odgovor najprije pisca, a ako ovaj nije poznat, izdavatelja, a nema li ni njega, tiskara učiniv ih nerazdielno odgovornimi samo za troškove; neki kantoni usuprot, n. p. tessinski, okupiv odgovornost samo pri jednoj osobi, zovu na odgovor u povremenih izdavanjih urednika, koga je vlada takovim potvrdila.

U Englezkoj[16] rede sada tisak, osim što neka ponešto

[16] Književnost: Bertrand, Le régime légal de la presse en Angleterre; Blackstone, Commentaries on the laws of England; Bowyer, Commentaries on the constitutional laws of England; Bonasi, nav. djelo, str. 3—16; Chasles, L'Angleterre politique. Paris, 1860; Cooke, On the law of Defamation, or Slander and Libel, with an Appendix containing the Recent Statutes affecting this portion of the Law, and Precedents of Pleading London, 1844; Cowell, Institutes of the Laws of England; Crabb, History of the English Law, London, 1829; Cucheval Clarigny, Histoire de la presse en Angleterre; De Lolme, On the Rise and Progress of the English Constitution. London, 1834; Fischel, On the English Constitution. London, 1863; Hallam, Constitutional history of England, from the accession of Enry VII to the death of George III; Holtzendorf, England's Presse. Berlin, 1870; Horseman, Notes on the Fundamental Laws of England; Kardor, Institutions Anglaises; Laya, Droit anglais; Macaulay, The History of England; Manfredi, nav. djelo, str. 122—128; May, Constitutional History of England; Mill, On Liberty. London, 1874; Miller, Inquiry into the Statute and criminal Law of England, London, 1822; Oke, Licensing Law London, 1872; Paterson, Compendium of English and Scoteh Law. London, 1860; Liberty of the Subject; the Press, Speech and public Worship. London, 1877; Licensing Acts. London, 1874; Pincherle, nav. djelo, str. 53—69; Plowden, Jura Anglorum; Prevost-Paradol, La presse en Angleterre et en France (Revue des deux mondes, 1858, knj. III); Ricotti, Costituzione inglese; Starkie, On Stander. Libel, Scandalum Magnatum, and False Rumours. London, 1813; On the Law of Slander, Libel and Malicious Prosecutions. London, 1830; 1869; Trusler, Summary of the Constitutional Laws of England; Stephen, New Commentaries of the Laws of England; Wanostrocht, Britisch Constitution, or an Epitome of Blackstone's Commentaries; Townsed, A Treatise on the Wrong called

Digitized by Google

stara,[17] nikad neopozvana zakonska pravila, štatuti[18] VI i VII, cap. 96, XI i XII, cap. 12, XX i XXI, cap. 83, kraljice Viktorije, te Newspaper libel and registration act. 1881.[19]

Svaki buntovni poziv, da se kraljica liši vlasti, na rat, ili u obće na uporabu sile proti kraljici ili parlamentu, ili na navalu u zemlju, smatra se veleizdajom i kazni glavom; ali to, po Ellerovoj primjetbi (Trattati criminali, str. 308), izgleda više kao prietnja nego što drugo, jer dok drugi narodi slove sa slobode, Englezi ju nose u srdcu.

Prieti se kaznom godinu dana tamnice i naknadom štetâ onomu, tko postaje krivcem potvornoga pisma, ma i neimao namjere da uvriedi; a ako se ta namjera dokaže, kazna može se protegnut do dvie godine.

Pod nazivom rugopisa (libels), po profesoru Cooxu (British Commonvealth, str. 273), razumieva se neopravdana ili zakonito neizpričana publikacija, sastavljena u nakani, da se čini krivo tudjemu dobromu glasu, izlagajuć koga mržnji, preziru ili porugi.

Da li se što priobćilo u javnom interesu, je li se dokazalo kao istinito, što je napisano, postaje nekažnjivim.

Točno i vjerno priobćenje spisâ o kakvoj iztragi ne smatra se rugopisom, ali to stoji samo o konačno dovršenih iztragah, a ne proteže se na one, koje se s razloga javne ćudorednosti ili pristojnosti drže tajno ili pred vrlo ograničenim brojem slušaocâ.

Slander and libel on the remedy; Wood, Institute of the Laws of England; Worrall, Bibliotheca legum Angliae.

[17] Neki ovih zakonarskih propisa odviše su oštri, ali čuvstvo pravičnosti, načelo pravde, koje je skoro obćenito kod englezkih sudaca, dovelo ih je do navike, da opake zakone ne uporave, već ih puste u zaborav. U Englezkoj, dobro reče Vigliani, zakonarstvo se malo stvara u sabornici, a mnogo u sudnici, više ga stvara zemlja no njeni zastupnici.

[18] Štatuti zovu se u Englezkoj zakoni kraljem potvrdjeni uz privolu parlamenta. Po tomu statut VI i VI Viktorije, cap. 96, znači zakon 96 kraljicom Viktorijom potvrdjeni šeste i sedme godine njezina vladanja.

[19] Albert Gigot taj je zakon pomnjivo ocienio u jedanaestoj knjizi „Annuaire-a de Législation étrangère“ (str. 128—131), što ga u Parizu izdaje družtvo sravnjivajućeg zakonarstva.

Digitized by Google

Lord Hardwicke mislio je, da svaka publikacija, koja bi mogla uplivati na duhove glede glavne stvari kakve parnice prije no bi došla do razprave, tvori uvriedu suda, koji se njom bavi, pa da bi trebalo dotičnog krivca, na kratkoslovnu isku, zatvoriti u tamnicu. To isto glede dielomičnih i preranih priobćivanja o predmetih, koji bi mogli doći pred porotu.

Englezko se zakonarstvo veoma zauzimlje za neodvisnost i dostojanstvo službenih izvršitelja narodne volje.

Uvriede englezkoga parlamenta paze se kao pokušaji proti njegovoj slobodi i proti ličnoj slobodi svijuh njegovih članova, a točnije kao povrieda parlamentarnog preimućtva.

Obstoji razlika medju uvriedom parlamenta dotično jedne ili druge komore, koja se zove ut universae, i medju uvredom proti pojedinim članovom parlamenta, koja se zove ut singulae. U jednom i drugom slučaju drže se kao povriede preimućtva parlamenta, radšta, kao što opaža Crivellari (navedeno djelo, str. 92), razlika nije no prividna, a obći su delikti jednake naravi, koji se mogu pedepsati istimi kaznami.

Stiču li se skrajnosti delikta, pisci, izdavatelji i razdavatelji (prodavaoci, priljepitelji, itd.) odgovorni su dotično kao sastavitelji i dionici. Tiskar (štampar, kamenopisar, itd.), prosto materijalno orudje, nije progonjen nego kad se nije našao izdavatelj ili sastavitelj; u kom slučaju smatran je sam izdavateljem pisma. Osim pisca, prosti su kazne svi ostali, ako uzmognu dokazati, da nisu poznavali sadržaja pisma.

Kod časopisa odgovornost prama kaznenomu zakonu, izim pisca, ako je poznat, okuplja se u publischer-u, koji je izdavatelj ili glavni sastavitelj.

Sudbena konfiskacija bez predhodne osude dopušta se samo glede bezsramnih i ćudorednost vredjajućih knjiga i slika.

Svaki redarstveni poglavar (magistrat) ili dva mirovna sudca,[20] na temelju zakletę izjave štovanja vriednih osoba, mogu izdati

[20] U Englezkoj, gdje kô naravna posljedica decentralizacije vlada sad sustav, da se djelokrug državljanom protegne na sve grane javnog poslovanja, neizuzev izvršbu i uporavu zakonâ, obstoji 18,300 mirovnih sudaca, a vlast im je znamenita ne samo sa sudbenog, nego i sa upravnog i političkog gle-

Digitized by Google

osobitu poruku, koja dopušta takovu zapljenu ob dan i pače, do potrebe, provaliv vrata.

Ne radi li se o bezsramnih knjigah ili slikah, zapljena smije se naredit jedino na temelju osude sudbene.

Mogu časopise tiskat tako državljani kao i inozemci, samo da to dojave ministarstvu nutrnjih djela, ako bi časopis izlazio u Londonu, a tiskovnomu kotarskomu uredu, ako izlazi u pokrajinah. U prijavi pod prietnjom globe do 500 funti šterl. ima se naznačiti naslov časopisa, mjesto izdavanja, ime tiskara, izdavatelja, vlastnika i p u b l i s c h e r a, ne bude li ovaj kao navadno vlastnikom, i imena članova, ako bi časopis pokrenulo kakvo družtvo.

Časopis ima pak položiti jamčevinu producirajuć očitovanje dvijuh imućnih (solventnih) osoba, kojim se obvezuju plaćat sve globe i odštete, na koje bi se časopis osudio, i to do iznoska od 400 f. št. za časopise, izlazeće u Londonu, a do 300 f. št. za časopise, koji izlaze u pokrajini.

Proti odgovorniku za izdavanje časopisa ne smije se zabacit nikakva iztraga sbog štamp. zločinstva bez „fiat“ ili predtečne pismene ovlasti „director of public prosecutions“ (An act to amend the law registration of newspaper proprietors, 44, 45, c. 60, art. 3).

Jednoč propisan je bio pečat (valjda: biljegovanje časopisa. Ured.), no pošto se 1850. ustrojiše dva družtva, jedno pod Williamom Ewartom, a drugo pod Milnerom Gibsonom, obojica članovi parlamenta, namjerom, da se skine ta, kao što ju zvahu, d a ć a (ili porez) n a z n a n j e, — god. 1853. ukinut je porez na oglase, a dvie godine kasnije onaj na pečat, te 1861., nakon duge prepirke u obih komorah, i posebna pristojba na hartiju za tiskarske proizvode upotrebljenu.

---

dišta. Bezplatni su to poglavari, ali odgovorni, odabrani zaživotno izmed izobraženijih, imućnijih i za dobro mjesta gdje žive zauzetijih državljana. Velike tomu zvanju pridieljene povlastice i počast, kojom ih državljani paze, uzrokom su, da svi žele do njega doći. Svaki državljanin može se svojimi pritužbami uteći kojemu mirovnih sudaca, što prouzrokuje, da nesposobniji se zapostavljaju i da medju njimi nastaje neko takmenje, neko natjecanje ne o podsudnosti i nadležnosti već o sposobnosti i djelatnosti.

Digitized by Google

P o r o t i su povjerene sve štamparske iztrage i parnice.

Z a s t a r a je odredjena na dvie godine glede sastavaka, koji prouzrokuju samo tužbu pred gradjanskim sudom bez dokaza o šteti. Glede rugopisa ili s c a n d a l i m a g n a t u m, biva uvriede članova kuće lordova ili drugih visokoga zvanja ličnosti, zastara je ustanovljena na šest godina, kao što u svakom slučaju, kad se ne da opredielit šteta.

Svatko je vlastan da potakne kazneni progon porad koga mu drago zločina ili prestupka, a poglavar je dužan, da ga odputi usljed zakletve svakoga, koji bi ga zaiskao.

Poglavar sa svoje strane može ipak dužit dojavitelja, neka jamči, da će uztrajat u iztragi sve dok se ova svrši; obveza to, kao što primjećuje C r i v e l l a r i (navedeno djelo, str. 345) tim tegotnija, što vodi na predplatu troškova uz pretnju, da mu se nikad neće naknaditi, ako dojavljenik ne bude osudjen.

Prosti osebnici, i da nisu lično uvriedjeni, mogu neposredno potaknuti tiskovnih pravica. Kadšto dapače zameću se zadruge, da ih podignu; a dr. R e y povieda u svom djelu „O sudbenih ustanovah u Englezkoj“ (knj. I, str. 47 i 48), da se zametnulo družtvâ na ukinuće ove zloće, pa i tako zvanih ustavnih zadruga, koja su potakla množtvo ovovrstnih iztraga. Zvanje državnog odvjetničtva ipak nije zastupano, kao što opaža dr. F i s c h e l u svojoj „Poviesti englezkog ustava“ (knj. I, pogl. VIII), a s toga biva — dodaje — da tiskovne iztrage, koje u ostalom nisu posve česte, donekle ne uspjevaju, jer u Englezkoj snošljivost, medjusobno poštovanje i osjećaj vlastitog dostojanstva većma drže tisak u pristojnih granicah, no sami zakon.

Nije zaboravit, da je štampa u Englezkoj tek poslje 1771., nakon dugih prepiraka, smela priobćivati izvještaje o sjednicah parlamenta bez odobrenja parlamenta. Takovo priobćivanje biva ipak i dandanas s proste snošljivosti komorâ, nipošto pak s priznatog prava. To je pobjeda mnienja zakonu protivna. Pravo uvjek obstoji, ali se ne uporavlja. Pače, kako opaža vrstni profesor B o n a s i (navedeno djelo, str. 11), občinstvo se i štampa pripuštaju samo s toga, da prisustvuju parlamentarnim sjednicam, što se prečinja, da ih tobože nema; no upozori li koj član

Digitized by Google

komore o tom Speakera, ovaj mora odmah naredit, da se izprazne triemovi, što se dogodilo i 27. travnja 1875. porad mušičava zastupnika Biggara, koji, da bolje iztakne nedosljednost starih propisa, odabere sjednicu, kojoj bijahu prisutni knez Galleski i knez Crétien, te ovi, od poštovanja prama zakonu, moradoše izaći s ostalim svietom, da malo zatim opet unidju iza predloga zastupnika Disraeli-a, jednoglasno primljena, da se naredba o izključenju občinstva obustavi za cielo tadanje zasjedanje (The Times, 28. travnja 1875.). (Svršetak sliedi.)

Statistički podatci o kaznenicih i kaznenicah u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji g. 1889.

U samostalnih kaznionah naše kraljevine: u Lepoglavi, Glini, Gospiću i Mitrovici i u kralj. zem. ženskoj kaznioni u Zagrebu, zatim u filijalnih kaznionah kod kr. kotarskih sudova u Križevcih, Novoj Gradiški, Vinkovcih i Zemunu, ter u uzah svih sudbenih stolova bila su tečajem g. 1889. popriečno 2424 kaznenika i to 2251 mužkarac i 173 žene. Od ovoga ukupnoga broja bilo ih je u gore navedenih samostalnih kaznionah i u zemalj. ženskoj kaznioni u Zagrebu, u koje se redovito šalju kaznenice i kaznenici, osudjeni na kazan težke tamnice preko jedne godine, 1654 i to 148 u ženskoj kaznioni, a 1506 u ostalih samostalnih kaznionah.

Ponajprije razgledat ćemo pobliže ukupni broj kaznenika i kaznenica od 2424, a zatim nešto potanje progovoriti i o kaznenicih i kaznenicah u samostalnih kaznionah, gdje se sistematično ovršuje kazna.

Od ukupnoga broja 2424 bijaše 17 osoba osudjeno radi prestupaka, a 34 radi prekršaja, prema tomu 2373 radi raznih zločinstva.

Po posljednjem popisu pučanstva od god. 1880. brojila je kralj. Hrvatska i Slavonija 1.892.499 žitelja, prema tomu čine g. 1889. radi zločinstva odsudjeni 0·128% pučanstva.

Od 2424 odsudjenih bijaše ih tečajem g. 1889. popriečno svaki mjesec 194 ili 8% bolestnih, a umrlo ih je 109 ili 4%. Radnjami bilo je zabavljeno 1911 kaznenika ili 78·8%, a da nisu svi radili, uzrokom je, što u uze sudbenih stolova i filijalnih

Digitized by Google

kaznionah nije uvedeno sistematično zanimanje radnjom a i nemože se uvesti, jer dosudjene kazne traju kratko vrieme.

Od navedena 2424 kaznenika jesu 2253 ili 92·9% pripadnici Hrvatske i Slavonije; 34 ili 1·4% pripadnici Bosne i Hercegovine (u zem. ženskoj kaznioni u Zagrebu ovršuje se kazna i na kaznenicah iz Bosne i Hercegovine); 101 ili 4·3% pripadnici Ugarske; 30 ili 1·2% bijahu pripadnici ostalih zemalja austro-ugarske monarkije; napokon na inozemstvo ide 6 kaznenika ili 0·2%.

Gledeć na vjeroizpovjesti 1289 ili 53·2% odsudjenih bijahu rimo-katolici, 1071 ili 44·2% grčko-iztočne vjeroizpovjesti, 10 ili 0·4% grčko-katoličke, 33 ili 1·4% evangeličke, 14 ili 0·5% izraelitičke, 6 ili 0·3% Muhamedove (iz Bosne i Hercegovine), napokon bio je jedan kaznenik nazarenac.

Po popisu pučanstva od god. 1880. pripada rimo-katoličkoj vjeroizpovjesti od svega pučanstva u Hrvatskoj i Slavoniji 71·1%, a kaznenika ima, kako smo gore vidili, 53·2%; sljedbenici grčko-iztočne vjeroizpovjesti čine 26·3% ukupnoga žiteljstva, a broj kaznenika njihovih 44·2% svih kaznenika; na grčko-katoličku vjeroizpovjest ide od ukupnoga pučanstva 0·5%, a od kaznenika 0·4%; na evangelike odpada od pučanstva 1·24%, a od kaznenika 1·4%, na izraelitičku vjeroizpovjest odpada od pučanstva 0·7%, a od kaznenika 0·5%.

Po presudnih sudovih diele se navedena 2424 kaznenika ovako: na sudbeni stol u Zagrebu odpada 276 ili 11·4%; u Osieku 475 ili 19·6%, u Varaždinu 134 ili 5·5%, u Belovaru 334 ili 13·8%, u Požegi 302 ili 12·4%, u Petrinji 326 ili 13·5%, u Gospiću 96 ili 3·9%, u Ogulinu 157 ili 6·5% i u Mitrovici 324 ili 13·4%.

Po popisu pučanstva od god. 1880. stanuje u području kr. sudbenoga stola u Zagrebu 269.637 duša ili 14·2%, a od kaznenika odpada nanj 276 ili 11·4%; u području kr. sudb. stola u Osieku stanuje 280.675 duša ili 14·8%, a od kaznenika ide nanj 475 ili 19·6%; u području kr. sudb. stola u Varaždinu prebiva 229.063 ili 12·1%, a od kaznenika ide 134 ili 5·5%; u području kr. sudb. stola u Belovaru stanuje 219.529 ili 11% stanovnika, a kaznenika pripada mu 334 ili 13·8%; u području sudb. stola u Požegi stanuje 166.512 duša ili 8·8%, a od kaznenika pripada mu 302 ili 12·4%; u području sudb. stola u Petrinji stanuju 150.242 duše ili 7·9%, a od kaznenika ide ovamo 326 ili 13·5%; u području sudb. stola u Gospiću stanuje 174·239 duša ili 9·2%, a od kaznenika 96 ili 3·9%; u pod-

Digitized by Google

ručju sudb. stola u Ogulinu stanuje 203.173 duša ili 10·7%, a od kaznenika pripada mu 157 ili 6·5%, i napokon u području kr. sudb. stola u Mitrovici stanuje 199.429 ili 10% duša, a od kaznenika odpada 324 ili 13·4%.

Po pučanstvu od najvišega do najnižega broja idu kr. sudbeni stolovi ovim redom: 1. Osiek, 2. Zagreb, 3. Varaždin, 4. Belovar, 5. Ogulin, 6. Mitrovica, 7. Gospić, 8 Požega i 9. Petrinja.

Po kaznenicih pako od najvećega broja do najmanjega: 1. Osiek, 2. Belovar, 3. Petrinja, 4. Mitrovica, 5. Požega, 6. Zagreb, 7. Ogulin, 8. Varaždin, 9. Gospić.

Po dobi diele se navedena 2424 kaznenika ovako:

U dobi do 16 godina bijaše ih 22 ili 0·9%; od 16 do 20 god. 179 ili 7·4%; od 20 do 30 g. 858 ili 35·5%; od 30 do 40 g. 842 ili 34·7%; od 40 do 50 god. 340 ili 14%; od 50 do 60 god. 155 ili 6·4%. Preko 60 god. 28 ili 1·1%.

Po trajanju kazne bijaše ih osudjeno na kaznu:

Do 6 mjeseci 420 ili 17·4%; od 6 mjes. do 1 god. 239 ili 9·8%; od 1 do 2 god. 299 ili 12·3%; od 2 do 5 g. 612 ili 25·3%; od 5 do 10 g. 443 ili 18·2%; od 10 do 15 god. 200 ili 8·2%; od 15 do 20 god. 184 ili 7·7%; i napokon doživotno 27 ili 1·1%.

Gledeć na kažnjiva djela bijahu navedena 2424 kaznenika osudjena radi zločinstva: 1. kradnje 859 ili 35·4%; 2. ubojstva 387 ili 15·9%; 3. težke tjelesne ozlede 364 ili 15%; 4. umorstva 336 ili 13·4%; 5. razbojstva 79 ili 3·2%; 6. raznih vrsti javnoga nasilja 77 ili 3·1%; 7. paleža 72 ili 3%; 8. prevare 59 ili 2·4%; 9. čedomorstva 57 ili 2·3%; 10. pronevjerenja 33; 11. silovanja 14; 12. zločinstva bludnosti 6; 13. uvriede veličanstva i članova cesarske kuće 5; 14. bune 5; 15. potvore 4; 16. krivotvorenja javnih vjerovnih papira 3; 17. pripomoći dane zločincem 3; 18. veleizdaje 2; 19. oskvrnuća 2; 20. izloženja djeteta 2; 21. smetanja javnoga mira 1; 22. ustanka 1; 23. zloporabe vlasti uredovne 1; 24. smetanja vjerozakona 1; 25. radi prestupaka ih je osudjeno 17; 26. radi prekršaja 34.

Radi zločinstva dvoboja i dvoženstva nebješe ni jedan osudjen.

Uskočenih kaznenika, koji su vodjeni u evidenciji, a nisu uhićeni do konca god., bijaše popriečno 14. Na uvjetnom dopustu bilo ih 111 ili 4·6%.

Podieljenje uvjetnoga dopusta zamolilo je tečajem g. 1889. 479 kaznenika, od tih odbijeno 371, podieljeno 108 uvjetnih

Digitized by Google

dopusta, a samo je bio u jednom slučaju uvjetni dopust opozvan. Tečajem g. 1888. pako bilo je podnešeno 430 molbenica, odbijeno 348, a podieljeno uvjetnih dopusta 82, s toga je g. 1889. 49 molbenica više podnešeno, 23 ih više odbijeno, a 26 uvjetnih dopusta više podieljeno. Tih 108 kaznenika, kojim je g. 1889. bio podieljen uvjetni dopust, bijaše osudjeno radi zločinstva: umorstva njih 16, čedomorstva 9, ubojstva 57, javnoga nasilja 2, težke tjelesne ozlede 22, potvore 1 i izloženja djeteta 1. Od ovih 108 kaznenika bijahu osudjeni: do 6 mjeseci njih 2; od 6 mjeseci do 1 god. 6, od 1 do 5 god. 81, od 5 do 10 g 10, od 10 do 15 god. 6, i napokon od 15 do 20 god. 3.

U samostalnih kaznionah u Lepoglavi, Gospiću, Glini i Mitrovici, u zemalj. žen koj kaznioni u Zagrebu bijaše poprečno kaznenika i kaznenica 1654, i to, kako je jur gore navedeno, 1506 mužkih i 148 žena, i to: u zemalj. kaznioni u Lepoglavi 757, u Mitrovici 332, u Glini 190, u Gospiću 227, i u zemalj. ženskoj kaznioni u Zagrebu 148.

U samostalnih kaznionah ovršuje se kazna sistematično, pak s toga i imamo podpunijih podataka ob njih.

Od 1654 kaznenika i kaznenica smještenih u onih zavodih bila su tečajem god. 1889. u tamnom i samotnom zatvoru te u željeznih samicah poprečno svaki mjesec 184 ili 11·1%, u skupnom zatvoru 1319 ili 79·9%, u posrednom zavodu 151 ili 9·2%, a na uvjetnom dopustu 103 ili 6·2%. Od kaznenika, koji su bili na uvjetnom dopustu, odpada na kr. zem. kaznionu u Lepoglavi 37, u Mitrovici 14, u Glini 14, u Gospiću 17 i na zem. žensku kaznionu 21.

Da se bolje shvate navedena data spominje se naročito, da svaki kaznenik ili kaznenica, prema usvojenom progresivnom ili irskom sustavu samostalnih kazniona, dolazi najprije u samotni ili tamni zatvor, zatim u skupni zatvor, poslje u posredni zavod i napokon pusti se prema okolnostim na uvjetni dopust.

Od 1654 kaznenika i kaznenica disciplinarno ih je kažnjeno bilo poprečno svaki mjesec 39 ili 2·3%.

Bolestnih bijaše poprečno svakoga mjeseca 127 ili 7·6%. U m r l o je u samostalnih kaznionah g. 1889. 100 ili 6·04%, i to u kaznioni u Lepoglavi 29, u Mitrovici 16, u Glini 4, u Gospiću 46 i u kr. ženskoj kaznioni u Zagrebu 5.

Radnjom bilo ih je zabavljeno poprečno svaki radni dan 1476 ili 89·2% i to na račun erara 207, na račun raznih zavodskih obrta 1143, a na račun poljskoga gospodarstva 126.

Digitized by Google

U samostalnih kaznionah klasificirani su kaznenici prema dobi, prema kažnjivu činu i prema predživotu.

I. U mužkih kaznionah u Lepoglavi, Mitrovici, Glini i Gospiću od 1506 kažnjenika bijaše ih prvi put radi zločinstva osudjeno 955 ili 63·4%, a priupadnika jur prije osudjenih 551 ili 36·6%.

a) Od prvi put osudjenih bilo ih je u dobi izpod 24. godine, koji zločinstvo nisu počinili dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka I. a) 67; koji su počinili zločinstvo dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka I. b) 85, i koji su počinili zločinstvo iz pohlepe za dobitkom (oznaka I. c) 52.

Od prvi put osudjenih bilo ih je u dobi preko 24 godine, koji zločinstvo nisu počinili dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka II. a) 121, koji su počinili zločinstvo dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka II. b) 269, i koji su počinili zločinstvo iz pohlepe za dobitkom (oznaka II. c) 361.

b) Priupadnika u dobi izpod 24. godine, koji su bili već prije osudjeni, a zločinstvo nisu počinili dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka III. a) bilo je 74; priupadnika iznad 24. godine, koji su već prije bili osudjeni, a zločinstvo su počinili dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka III. b) 119. Priupadnika, koji su bili već prije i sada osudjeni radi zločinstva, počinjena iz pohlepe za dobitkom bilo je prvi put u samostalnoj kojoj kaznioni (oznaka III. C/1) 144, drugi put (oznaka III. C/2) 121, treći put (oznaka III. C/3) 71, četvrti put (oznaka III. C/4) 18, peti put (oznaka III. C/5) 2, šesti put (oznaka III C/6) 1, i osmi put (oznaka III. C/8) 1.

II. U kr. zem. ženskoj kaznioni od ukupnoga popriečnoga broja kaznenica 148 bijaše ih prvi put osudjenih radi zločinstva 122 ili 82·5%, a priupadnica jur prije osudjenih 26 ili 17·5%.

a) Od prvi put osudjenih u dobi izpod 24. godine, koje zločinstvo nisu počinile dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka I. a), bilo ih je 12, koje su počinile zločinstvo dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka I. b) 20, i koja je počinila zločinstvo iz pohlepe za dobitkom (oznaka I. c) 1.

Od prvi put osudjenih bilo ih je u dobi iznad 24. godine, koje zločinstvo nisu počinile dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka II. a) 14, koje su počinile zločinstvo dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka II. b) 60, i koje su počinile zločinstvo iz pohlepe za dobitkom (oznaka II. c) 15,

b) Priupadnica u dobi izpod 24. godine, koje su bile već prije osudjene, a zločinstvo nisu počinile dobro promišljenom

Digitized by Google

zlom nakanom (oznaka III. a) bilo je 8, priupadnica iznad 24. godine, koje su već prije bile osudjene, a zločinstvo su počinile dobro promišljenom zlom nakanom (oznaka III. b), bile su 4. Priupadnica, koje su bile već prije osudjene, a počinile su zločinstvo iz pohlepe za dobitkom bile su prvi put u samostalnoj kaznioni (oznaka III. C/1) 4, drugi put (oznaka III. C/2) 4, treći put (oznaka III. C/3) 2, četvrti put (oznaka III. C/4) 2, a peti put (oznaka III. C/5) 1. *Priobćio S. Kranjčić.*

Izvedenje žalbe ništovne, podnešeno bez podpisa ovlaštena branitelja, ima se odmah odbiti, ako u njem nije naznačen nijedan razlog ništovni.*

U 11. broju „Mjesečnika" g. 1889. razvio je g. Lukić nazor, da se imade izvedenje žalbe ništovne, podnešeno bez podpisa ovlaštena branitelja, ako u njem nije naznačen nijedan razlog ništovni, po § 281. II. k. p. predhodno povratiti žalbeniku, da ga uzmogne kod suda u zapisnik dati.

Ja mislim, da se ovaj nazor na temelju § 281. II. k. p. neda opravdati, nego da se mora takovo izvedenje žalbe ništovne odmah odbiti.

Stavka II. § 281. k. p. glasi: „Sudbeni stol imati će žaobu ništovnu odbiti:

a) ako je prijava prekasno učinjena, ili ako ju je učinila osoba takova, koja za to ovlaštena nije, ili koja se je iste odrekla;

b) ako u prijavi žaobe ništovne ili u izvedenju iste nije jasno i izrazito naznačen koji od razloga ništetnosti, navedenih u § 277. br. 1 do 11, navlastito, ako okolnost, koja bi imala biti razlogom ništetnosti, nije navedena naročito ili ako barem nije bilo razgovetno upućeno na nju;

c) ako naznaka, zahtjevana pod drugom alinejom stavke I. ovoga §, u koliko se neradi o žaobi ništovnoj, poprimljenoj po državnom odvjetničtvu, nije dana u zapisnik kod suda (§ 74.), ili nije učinjena u podnesku, podpisanom po kojem branitelju.

* Ovaj članak bio je prije napisan i predan uredničtvu nego li je izašao odgovor g. dra. Mudrovčića u broju 1. Mjesečnika o. g. str. 33., a mi smo navlaš počekali, misleć da će možda još tko reflektirati na navode g. Lukića. Ured.

Digitized by Google

Nu ako manjka samo podpis ovlaštena branitelja, ima se podnesak povratiti, da žalbenik uzmogne takav podpis naknadno pribaviti i popunjen podnesak uz osam dana opet predati, odnosno u istom roku izvedenje žaobe ništovne kod suda (§ 74.) u zapisnik dati.

Zaključak, kojim se odbija žaoba ništovna, ne smije ipak sudbeni stol u slučajevih sl. b) i c) donieti prije, nego što bude predano izvedenje žaobe ništovne ili ne bude minuo rok, koj je na to ustanovljen."

Ova ustanova suglasna je sa § 1. austrij. zakona od 31. prosinca 1877. br. 3. d. z. l. od g. 1878., odaklje je i uzeta. Razlikuju se samo u tom, što se po austrijskom zakonu, ako manjka samo — „lediglich" — podpis ovlaštena branitelja, ima podnesak povratiti, da žalbenik uzmogne takav podpis naknadno pribaviti i popunjen podnesak uz 3 dana opet predati, dočim mu se po našem zakonu ostavlja za izpravak toga manjka rok od 8 dana, i što je u našem zakonu dodano „odnosno u istom roku izvedenje žaobe ništovne kod suda (§ 74.) u zapisnik dati."

Po austrijskom zakonu nema dvojbe o tom, kako to i g. L. tvrdi, da mora podnesak sadržavati nazuaku razloga ništovnih, jer se inače ima odmah odbiti, a nesmije se vratiti na popravak, što nebi imalo ni smisla, pošto mora isti podnesak, providjen podpisom ovlaštena branitelja, u roku od 3 dana opet sudu predati, pak bi se tim stranci samo uzaludan trošak, a sudu dvostruki posao prouzrokovao.

Sa svim tim veli prof. dr. S. Mayer u svom „Commentar zu der oesterreichischen Strafprocess-Ordnung, sv. III. str. 608; „Der blosse Mangel dieser Unterschrift soll jedoch noch nicht zur Abweisung a limine berechtigen, da es der Fall sein kann, dass den sonstigen Anforderungen des Gesetzes im Bezug auf gehörige Anmeldung und Angabe der Nichtigkeitsgründe entsprochen ist.

Die betreffende Eingabe ist in einem solchen Falle vorerst ad emendandum und behufs Wiedervorlage innerhalb drei Tagen zurückzustellen. Erfolgt innerhalb dieser Frist die Wiedervorlage, dann erst hat der Gerichtshof seine Prüfung auf die übrigen Erfordernisse des § 1 des Gesetzes vom 31. December 1877 zu erstrecken, also dann erst beispielsweise zu prüfen, ob die betreffenden Nichtigkeitsgründe deutlich und bestimmt bezeichnet sind".

Ja držim, da se ovo tumačenje protivi javnomu slovu zakona, koji ustanovljuje, da se samo onda ima podnesak povratiti na popravak, ako nemanjka ništa drugo osim podpisa ovlaštena branitelja. Čim zakon veli, da se podnesak ima vratiti na popravak samo onda, ako manjka samo podpis ovlaštena branitelja, nalaže implicite sudbenom stolu, da imade razviditi, nemanjkaju li još i ostali uvjeti, naznačeni u stavci 1. i 2. § 1.; pak ako manjkaju, imade sud žalbu ništovnu a limine odbiti.

Digitized by Google

Sada se pita: nije li možda naš zakonodavac tim, što je dodao „odnosno u istom roku izvedenje žaobe ništovne kod suda (§ 74.) u zapisnik dati", odredio, da se imade i u onom slučaju, kada manjka osim podpisa ovlaštena branitelja i uvjet naznačen u sl. b) st. II. § 281 k. p., izvedenje žalbe ništovne žalbeniku povratiti s uputom, da takav podpis pribavi i popunjen podnešak uz 8 dana opet preda, odnosno u istom roku izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade.

Obrazloženje osnove zakona, kojim se preinačuju neke ustanove zakona od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku, govori na str. 23. gledeć na navedene preinake: „Tim je odklonjena svaka pogibelj za žalbenika, kojemu je ozbiljno stalo, da mu žalba dodje pred vrhovno sudište, pošto će u tako široko odmjerenom roku bez potežkoće moći, ako mu se neće tražiti branitelja, pristupiti pred sud, ter dati izvedenje u zapisnik, našto ga naša osnova, udaljujuć se u toj točki od austrijskoga zakona, izrično upućuje riečmi „odnosno (sc. da uzmogne) u istom roku izvedenje žaobe ništovne kod suda (§ 74.) u zapisnik dati."

Po mom mnienju je time rečeno, da je navedeni dodatak izključivo radi toga u naš zakon uvršten, da žalbenik, kojemu je vraćen podnesak, jer mu manjka s a m o podpis ovlaštena branitelja, ako neće da traži branitelja, i naknadno si takav podpis pribavi, uzmogne izvedenje žalbe ništovne u roku od 8 dana kod suda u zapisnik dati.

Da je hrvatski zakonodavac polazio sa toga stanovišta vidi se i odatlje, što drži, da žalbenik može u svakom slučaju, kad mu bude povraćen podnesak, jer nije signiran, ili providiti ga podpisom ovlaštena branitelja, pa ga onda sudu na novo predati, ili dati izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik. Da nije pošao sa toga stanovišta, morao bi bio, kao što je to učinio i g. L., samo u onom slučaju dozvoliti žalbeniku jednu i drugu pogodnost, da je u podnesku naznačen bio razlog ništovni; ako pako u podnesku razlog ništovni nebi bio naznačen, nebi mu smio dozvoliti, da ga naknadno dade signirati i onda na novo sudu preda, jer bi mu ga sud po § 281. II. k. p. a limine odbiti morao, već samo da izvedenje žalbe ništovne u roku od 8 dana kod suda u zapisnik dade.

Ja nebih citirao obrazloženja kao dokaz za podkriepu moga nazora, da naš zakonodavac nije u istinu u zakonu i izrazio ono, što je, kako se iz obrazloženja razabire, kanio izraziti; jer držim opravdanim načelo, da je zakon razboriti smisao rieči zakona, a nipošto smisao, koji mu je jedan zakonodavni faktor htio dati. Kada bi prema tomu postala koja izreka zakonom proti volji jednoga zakonodavnoga faktora, nebi se smjelo smatrati zakonom ono, što je on namjeravao reći zakonom, nego ono, što je proti njegovoj nakani uzakonjeno. Kada je nasuprot zakonodavac ono kazao u zakonu, što je htio reći, tada nam daje obrazloženje osnove za-

Digitized by Google

kona dragocjeno gradivo za tumačenje zakona, jer nam predočuje ono, što je zakonodavac zakonom normirati namjeravao i u istinu normirao.

Čim je hrvatski zakonodavac normirao u zakonu, da se imade podnesak žalbeniku povratiti, ako mu manjka s a m o podpis ovlaštena branitelja, sili on, kao i austrijski, sudbeni stol, da imade kod podneska, koji stigne bez podpisa ovlaštena branitelja, ispitati, nemanjka li možda uz onaj i koji od uvjeta § 281. II. sl. a) i b) k. p., pak da u jestnom slučaju imade podnesak a limine odbiti, jer inače onaj „samo" u zakonu nesamo da je suvišan, nego dapače zavodi sudca u bludnju; a tako se zakon, koji je razboriti smisao rieči zakona, nesmije interpretirati.

I onda, da u našem zakonu neima rieči „samo", nebi stojao, kako ja mislim, nazor g. Lukića, da se ima samo onda nesignirani podnesak vratiti žalbeniku, da ga dade signirati, te ga opet u roku od 8 dana preda, ili u istom roku izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade, ako je u njem naznačen razlog ništovni, nu da se u protivnom slučaju ima podnesak vratiti žalbeniku jedino s uputom, da u roku od 8 dana izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade: jer se taj nazor protivi jasnom slovu zakona, kad veli „da žalbenik uzmogne takav podpis naknadno pribaviti i popunjen podnesak uz osam dana opet predati, odnosno u istom roku izvedenje žaobe ništovne kod suda (§ 74.) u zapisnik dati — dakle bi onda u svakom slučaju bila dozvoljena stranci jedna i druga alternativa.

Da vidimo sada, staje li naš zakon onako, kako ga g. L. shvaća odrešitije na put nadripisarstvu, ili onako, kako ga ja shvaćam; jer nema sumnje, da je naš zakonodavac htio ovom ustanovom zaprečiti nadripisarstvo.

Po nazoru g. L. negubi žalbenik, koji si dade podnesak po nadripisaru sastaviti, nesamo onda ništa, kada je u podnesku naznačen razlog ništovni, nego niti onda, kada toga razloga nema naznačenog, buduć mu je i u ovom potonjem slučaju sačuvano pravo, da u roku od 8 dana izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade. Onda će stranke svakako ići k nadripisarom i to k onakovim, koji vrlo malo ili ništa neznadu, jer su jeftiniji, pošto će tim dobiti bar 14 dana vremena, u kojem će moći izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati. Nadripisari će tim jače i uspješnije rabiti stranke, jer će znati, da tim, što im ovi pišu podneske, neće u nijednom slučaju ništa izgubiti, već nasuprot samo dobiti kojih 14 dana vremena, što osobito u ovih slučajevih vredi nekoliko forinti, gdje je stranci najviše do toga, da se stvar zategne.

Tim bi se cvatuće kod nas nadripisarstvo samo još podiglo, čega naravski naš zakonodavac nije nikako htio.

Digitized by Google

Ja mislim, da žalbenik, koji si dade sastaviti podnesak po nadripisaru, stavlja na kocku veoma mnogo, jer je više nego vjerojatno, da će mu nadripisar izvedenje tako napisati, da nebude prema uvjetom § 281. I. alineja druga k. p., kad znamo, od kakovih elemenata sastoje naši nadripisari. Takovo će se izvedenje žalbe ništovne a limine odbiti, te žalba neće doći pred ukidno sudište. Dogodi li se to njekolicini, razglasiti će se taj fakt u cieloj okolici, pak će se narod čuvati nadripisara; a i onaj, koji bi se dao od njega namamiti, prijaviti će ga sudu, kad opazi, na što ga je naveo, pak će tako biti sudu moguće postupati proti nadripisaru, kako naredjuju postojeći propisi.

Svakako je pravedno, da zakon neodredjuje, neka se jednako postupa sa nesigniranim podneskom, koji je prema propisom § 281. I. al. druga k. p., kao i s onim, koji tomu propisu neodgovara, buduć je onaj prvi sastavila osoba, koja bar donekle poznaje propise zakona, dakle je bar donekle pravu vješta, pošto je mogla napisati podnesak, koji je prema zakonu; dočim je ovaj potonji osoba, koja se u posao, kojim se bavi, absolutno nerazumije.

G. L. tvrdi, da bi bio suvišan dodatak zakona „odnosno u istom roku izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati", kad bi stojalo mnienje, koje ja zastupam, jer da zakon već u točki c) odredjuje, da se izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati može.

Mislim, da taj nazor nije opravdan, jer da neima ovoga dodatka u zakonu, nebi žalbenik, komu se povrati nesignirani podnesak, u kom je naznačen koji od razloga ništovnih, mogao izvedenja žalbe ništovne dati više kod suda u zapisnik, nego bi jedino, kako i po austrijskom zakonu, mogao taj podnesak signirati dati, te ga tako signiranog uz rok od 8 dana opet predati.

Veoma mi je milo konstatirati, da je ovaj nazor, koji ja zastupam, u suglasju sa nazorom kr. državnog nadodvjetničtva, koje je na sva kr. državna odvjetničtva upravilo okružnicu od 22. svibnja 1889., br. 406 k. z. ovoga sadržaja: Jedno kr. državno odvjetničtvo zamolilo je uputu, kako se ima postupati sa žalbami ništovnimi, koje su pismeno predane, a podnesak nije podpisan po kojem branitelju i neima u njem naznake, propisane u § 281. II. sl. b) k. p.

Ako ima koji od razloga, navedenih u § 281. II. sl. a) k. p., onda ima sud takovu žalbu ništovnu odmah odbiti, a inače nesmije po propisu § 281. posljednja alineja odsjeka II., zaključak glede te žalbe ništovne donieti prije, nego što bude predano izvedenje žalbe ništovne ili nebude minuo rok, koji je za to ustanovljen. Nepreda li žalbenik izvedenje žalbe ništovne, ili mine rok, onda će sudbeni stol takovu žalbu ništovnu odbiti s razloga § 281. II. sl. b) k. p., a neće podneska vratiti žalbeniku na popunu u smislu § 281. II. predzadnja alineja, jer na po-

Digitized by Google

punu ima se podnesak vratiti onda, kada manjka samo podpis ovlaštena branitelja, dakle onda, ako izim toga manjka nepredleži nijedan od razloga navedenih u § 281. II. sl. a) i b) k. p.

Bude li pak predano izvedenje žalbe ništovne, koje sadržaje naznaku, propisanu u § 281. II. sl. b) k. p., i koje je ili dano kod suda u zapisnik ili je učinjeno u podnesku, podpisanom po kojem branitelju: onda je stvar u redu i postupati se ima po § 281. III. k. p. Ako pak pismeno izvedenje žalbe ništovne ima spomenutu naznaku, nu manjka mu podpis kojega branitelja, onda se ima taj podnesak po § 281. II. predzadnja alineja vratiti žalbeniku, da naknadno takav podpis pribavi.

Drugčije je dakako onda, ako pismena žalba ništovna ima naznaku, koju zahtjeva § 281. II. sl. b) k. p., nu nije podpisana po kojem branitelju. Ako to izvedenje žalbe ništovne nebude podnešeno ili mine rok, onda se ima podnesak vratiti na popunu u smislu § 281. II. predzadnja alineja k. p. *Dr. Šilović.*

Ob odšteti regalnoga prava točenja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

(Svršetak.)

Ovdje se ima takodjer na način, koji će se niže opisati, izračunati odštetna glavnica od ukupnoga dohodka prava i nekretnina, pa onda od ove ukupne svote odbiti najmanja glavnična vriednost nekretnine ustanovljena prema § 4. zak. čl. XLV. 1887.

Ta najmanja vriednost ustanovljuje se sliedećim načinom:

I. Kod zemljišta u smislu zak. čl. XL: 1881. dvadeseterostruki iznos čistoga dohodka katastralnoga od god. 1886. — Kod onih ipak zemljišta, koja leže na poplavnoj površini takove občine, koja stoji u obvezi naprama kojemu vodoregulatornom ili protupoplavnom družtvu, ima se od čistoga dohodka odbiti odpadajuća na ono zemljište vodoregulatorna pristojba, osim da je ta pristojba već u obzir uzeta prigodom ustanovljenja katastralnoga čistoga dohodka na temelju zak. član. XLII: 1881. § 7., 14. i 15.

Ako zemljište nije služilo god. 1886. za vršenje prava točenja, već u kojoj od predidućih godina do g. 1882., ima se za mjerilo vriednosti uzeti čisti katastralni dohodak one godine, koja je najbliža god. 1886. Izuzimlje se ipak slučaj, ako bi se čisti dohodak godine 1883. i 1882. (kada još nije u život stupio sadanji kataster), morao uzeti mjerilom za glavničnu vriednost odbiti se imajućega dohodka — tada valja uzeti temeljem čisti katastralni dohodak zemljištnog posjeda od god. 1884.

Digitized by Google

Na ovom temelju biva proračunavanje tako, da se čisti katastralni dohodak odnosne za temelj služeće godine toliko puta sbraja, koliko je godina zemljište služilo za vršenje prava točenja, odtud dobivena svota dieli se sa pet — a petina se umnaža sa dvadeset, tako dobljena svota odbija se kao najmanja vriednost od ukupne odštetne glavnice.

II. Kod kuća, od kojih se plaća kućna najamnina, ima se čisti t. j. oporezovani kućni dohodak od 1. siečnja g. 1882. do 31. prosinca g. 1886. sbrojiti i petina te svote sa 12 pomnožiti.

III. Kod razredne kućarine ima se za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. odpadajući porez, i to uvjek za jednu godinu prije, zajedno sa zemljo-razteretnim nametom sa 60 umnožati, a umnožak sa pet podieliti; količnik tada predstavlja glavničnu vriednost kuće.

IV. Kod zgrada, podpadajućih diono najamnoj ili diono razrednoj kućarini, imadu se pojedini porezni iznosi po ustanovah točka II. i III. uglavničiti, a ukupna svota sa pet podieliti, a količnik predstavlja tada glavničnu vriednost dotične zgrade.

Na gore navedene točke II. do IV. opaža se sliedeće:

a) ako bi zgrada, koja je služila za točenje po ustanovah zakona podpadala najamnoj kućarini, a bila je ma s kojega razloga oporezovana razrednom kućarinom, ima se ipak najmanja zakonita vriednost proračunati na temelju odgovarajuće najamne kućarine;

b) ako u jednoj ili drugoj godini, računajući od 1882. do 1886. nije služila kuća za vršenje prava točenja, treba odbiti se imajuću najmanju vrednost tako ustanoviti, da se ona za svaku godinu, u kojoj je za vršenje prava točenja služila, naposeb proračuna, proračunane pojedine vriednosti sbroje i posljedak sa pet podieli;

c) konačno može nastati slučaj, da je s oporezovanim dohodkom prava točenja spojen dohodak drugoga prava ili glavnice.

Je li ovo, valja najprije iztražiti, da li su kod ustanovljenja poreza od prava točenja, spojena sa drugimi pravi, prije oporezovanja odbiti troškovi za uzdržavanje nekretnina, služećih za vršenje prava točenja, i drugih prava s istim skupa oporezovanih ili ne? U koliko ti troškovi nebijahu odbiti, valja to učiniti izuzev, da je zakupnik imao troškove uzdržavanja sám namirivati.

Nakon toga valja pronaći, koliko od poreza odnosno od dohodka služećega za podlogu oporezovanja, ide na pravo točenja — te se svote tako preostavše imadu sbrojiti, ter jedna petina sbrojene svote predstavlja temelj odštete.

Ovo razlučenje dohodka odnosno poreza regalnoga prava točenja od drugih dohodaka odnosno poreza biva ovako:

Digitized by Google

1. Valovne tiskanice, koje su rabile za fatiranje kamata i renta radi razpisa poreza, treba s nova sbrojiti i sravniti s oporezovanjem. Ako se iz toga sravnjivanja pokaže, da je dohodak prava točenja, dohodak od kamata i renta, i drugih prava te povlasti bio posebice očitovan, a porez unatoč tomu za sve dohodke kumuliran: tada se imadu uporabiti pronadjeni ovako podatci, ter valovani dohodak tih, od prava točenja različnih prava i povlasti, dogodice kamata i renta brojno ustanoviti i od kumulirana dohodka odbiti. Isto tako valja uporabiti, u koliko bude nuždno, takodjer i podatke o očitovanju od godina, koje su pred ili za dotičnom godinom išle, te služili za ustanovljenje ili izpravak poreza na način, kako je to gore spomenuto pod stavkom B. točka 1. al. 2.;

2. Imadu se ugledati zakupni i drugi ugovori, odnoseći se na vršenje ovdje pomenutih prava, zadužnice o glavničnih kamatah, i druge obvezne prijave tako, da ako bi se iz tih izprava vidilo, koliko se od skupno oporezovanoga dohodka na ime tih, od prava točenja različitih prava i povlasti, dogodice kamata i renta, odbiti ima, ti se podatci imadu kod razlučenja upotrebiti.

Razumjeva se, ako se ovakovi podatci samo za jednu godinu pronaći mogu, da se oni i za ostale godine, u koliko pojedina godina nebi možda veliku razliku pokazala, uporabiti imadu.

3. Imadu se izviditi postojeće možda procjenbene izprave o tih od prava točenja različnih pravih i povlastih glede glavnične njihove vriednosti, oporučene odredbe, kupoprodajni i drugi prenosni ugovori, ter slične izprave, iz kojih se može ustanoviti vriednost odnosnoga prava. Te podatke valja tako upotrebiti, da se njihovom pomoći iz glavnične vriednosti zaključi na dohodak — i samo onda, gdje to nikako nebi išlo, ima se uzeti za temelj sama glavnična vriednost.

4. Može se vriednost tih prava ustanoviti na licu mjesta, saslušav obć. poglavarstva i žitelje, onda na temelju izvida učinjenih kod zakupnika, najmitelja ili dužnika dotičnih glavnica, ili kod takovih osoba, koje bi mogle točno znati uporabu i dohodak takih prava ili glavnica.

Kako u 3. točki tako i ovdje najprije valja o tom nastojati, da se pronadje dohodak odlučiti se imajućih prava i glavnica — i samo gdje to nepodje za rukom, treba ustanoviti glavničnu vriednost.

Gdje se od ukupne odštetne glavnice ima odbiti s njom spojena glavnična vriednost drugih prava i povlasti, treba da se to odbije načinom opisanim kod odbijanja glavnične vriednosti nekretnina pod st. B.

ad III. Kada se smije odstupiti od gore označenoga redovitoga odštetnoga temelja; na čiji zahtjev i kako se taj odštetni temelj u pojedinih slučajevih ima pronaći?

Od redovitoga odštetnoga temelja smije se odstupiti samo u slučajevih zakonom naznačenih, i to:

Digitized by Google

a) na zahtjev upravnih oblasti;

b) na molbu ovlaštenika.

ad a. Na zahtjev upravnih oblasti može se odstupiti od redovitoga odštetnoga temelja, kako propisuje § 5. zakona, ako bi ugovor, služeći za temelj odmjerenju poreza, ili mjesto ugovora zastupajuća fasija kod nadležnoga podžupana (vladinoga povjerenika) porodio opravdanu sumnju, da je prihod r a d i z a v e d e n j a u b l u d n j u preko mjere velikim prikazan.

Tad će se ustanoviti odštetni iznos ili nagodbenim putem obzirom na prihod susjednih občina, koje u jednakih okolnostih uživaju slično pravo točenja pića, ili pako po oblasti t. j. po kr. podžupanu (vladinom povjereniku), pododboru žup. upravnoga odbora, ili u zadnjem molbenom tečaju po kr. zem. vladi (§ 13. zakona).

Pod susjednom občinom nerazumjeva se samo pogranična nego i svaka druga blizu ležeća občina.

Izraz „slično pravo točenja" ima se tako razumjevati, da se vlastelinsko pravo točenja samo opet sa vlastelinskim, samostalno sa samostalnim, občinsko s občinskim itd. sravnjivati ima.

Kod ustanovljenja čistoga dohodka valja na to pazit, da se troškovi uzdržavanja i izvršivanja prava točenja odbiju, te samo ostatak uzme za podlogu računa.

Kad se ustanovi taj dohodak, valja občinu, koja je svojim sličnim pravom točenja uzeta mjerilom odštete za pravo točenja u občini, o kojoj je govor, sravniti s ovom potonjom. Kod toga sravnjivanja može biti dvojaki posljedak i to: ili da medju občinami, koje se medju sobom sravnjivaju, nepostoji nikakova ili barma ne velika razlika glede broja žiteljstva, sredstva obćenja; ili da su osebnosti, koje na dohodak prava točenja uplivaju ipak u toliko različne, da se bez promjene nebi mogle uzeti temeljem sravnjivanja.

U prvom slučaju treba za odštetni temelj uzeti ustanovljeni dohodak susjedne občine; u potonjem pako ima se prema označenim okolnostim od ustanovljenoga dohodka koja svota odbiti, ili koja dodati, a ona svota, koja se tim odbitkom ili dodatkom dobije, služi odštetnim temeljem.

ad b. Na zahtjev stranaka može se odstupiti od redovitoga odštetnoga temelja.

α) 1. ako ovlaštenik dokaže, da se nije mogao, bilo

αα) radi koje odredbe oblasti, izdane u interesu javne sjegurnosti za konkretan koji slučaj; bilo

ββ) radi koje odredbe oblasti, izdane takodjer za konkretan koji slučaj, a očito pogriešne okoristiti, pravom točenja pića onako, kako bi se bio inače po postojećih zakonih mogao;

*

Digitized by Google

2. ako vlastnik dokaže, da uredjenje prava točenja nebijaše još u g. 1882.—1886. dovršeno (§ 6. toč. 2. zakona).

U slučaju α) 1. αα) i ββ ima biti odštetnim temeljem ona godina ili popriečnina onih godina iz razdobja 1882.—1886. na koju ili koje nisu uplivale spomenute oblastne naredbe. Ako se pak ima ustanoviti odštetni temelj sravnjivanjem druge u istih prilikah nalazeće se susjedne občine i sličnoga u toj občini prava točenja, valja postupati kako je označeno pod ad III. a. na kraju.

Ako se pako odstupa od redovitog odštetnog temelja s toga, jer je dohodak ovlašteniķa povodom naredbe oblasti očito pogriešne bio ograničen, to ukupna odšteta svake takove občine nesmije biti veća, nego to zahtjeva iznos svega poreza plaćena za pravo točenja u onoj občini, te se ima onaj višak, koji ovlašteniku ograničenu u vršenju svoga prava pripada, nadoknaditi po drugih ovlaštenicih iste občine odbitkom iz dopitanih im odštetnih svotah putem nagode. Ako nagoda nebi uspjela, ima se ustanoviti odštetna svota za cielu občinu i sve ovlaštenike ukupno i predati u sudbeni polog.

U slučaju α) toč. 2. ima služiti odštetnim temeljem ona godina, ili ako ih je više bilo, popriečnina onih godina od g. 1882. do 1886., u kojoj ili u kojih je pravo točenja već uredjeno bilo; ovdje se neuvažuje, kako je poslje uredjenja to pravo izvršivano; ili pako odštetni je temelj ustanovljen prema dohodku sličnoga prava točenja u susjednoj kojoj občini nalazećoj se u jednakih prometnih okolnostih: u prvom slučaju odštetni je temelj dohodak one godine ili popriečnina onih godina, u kojih je pravo točenja jur uredjeno bilo; u potonjem pako ustanovljuje se odšteta, kako je razloženo u ad III. a. na koncu.

β) Ako koja gradska občina, imajuća vlastitu jurisdikciju, dokaže svojim zaključnim, uredovno izpitanim računom, ili u slučaju zakupa, zakupnim ugovorom, da je od prava točenja pića za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. imala veću korist, nego li je uzeto za temelj poreza: tad se ustanovljuje odštetni temelj ovako:

1. Sbroji se svota, koju u vremenu od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. glasom propisno odredjenih zaključnih računa iznašaju dohodci prava točenja; u slučaju pako zakupa svote ustanovljene zakupnim ugovorom;

2. od ove svote odbije se svota, koju je državni erar radi prenizko fatiranoga dohodka na porezu kvarovao, ili od izkazana većega dohodka odbije se oporezovani manji dohodak, te se izračuna, koliko bi bio grad imao platiti od ove razlike poreza i občega dohodarinskoga prireza; ova svota izrazuje štetu, što ju je erar pretrpio, te se ima od većega zaključnimi računi dokazanoga dohodka odbiti.

Digitized by Google

3. Isto tako imadu se od svote pomenute u toč. 1. odbiti svi oni troškovi, koji su bili odbiti kod ustanovljenja dohodka uzeta za temelj oporezovanju kao n. pr. troškovi rukovodjenja, itd.

Svota koja ostane odbiv ono pod toč. 2. i 3. navedeno, ima se dieliti sa pet, a petina predstavlja odštetni temelj.

Glede toč. 3. opaža se, ako bi u ovom slučaju dohodak gradskoga prava točenja bio pomješan sa dohodkom nekretnina, služećih za vršenje prava točenja ili s dohodkom drugih prava, n. pr. uvoznine, taracovine, maltarine itd., da se ima odlučenje svih ovih dohodaka izvesti načinom jur gore označenim pod ad II. a na kraju.

γ) ako koji pravom jurisdikcije providjeni grad načinom pod β) označenim dokaže, da je pripadajuće mu pravo točenja bez da je odtuda porez plaćao, za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. vršio u obliku točarina, ima se iznos ove svote uzeti mjerilom odštete, odbiv ipak od odštetne glavnice odpadajući za odlučno vrieme državni porez.

Ovdje sbroje se svote, koje za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. glasom propisno odredjenih zaključnih računa čine prihod točarine, u slučaju pako zakupa, svota ustanovljena zakupnim ugovorom; a od nje odbijaju se troškovi raspisivanja, rukovodjenja i pobiranja gradske točarine. Što ostane poslje toga odbitka, ima se sa pet podieliti, te jedna petina tako dobljenoga dokodka predstavlja odštetni temelj.

Ako je dohodak gradskog prava točenja pomješan sa dohodkom gradskih nekretnina, služećih za vršenje prava točenja ili inimi gradskimi dohodci — valja ih razvrstiti načinom pod ad III. a. ustanovljenim.

δ) ako od prava točenja pića za vrieme od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. nije doduše plaćana bila nikakova dohodarina, dotično nikakov porez od kamata i rente; ali ako ovlaštenik dokaže, da je u svotu služeću za temelj u gornje vrieme po njem samom ili po onom, koji izvršuje pravo točenja, plaćenoj tecivarini, najmovnoj kućarini ili inom porezu uračunan takodjer i prihod od prava točenja pića, da je dakle i taj prihod oporezovan bio: tada se proračunanje odštetne svote razlikuje prema uporabi dokazala naime:

1. ako ovlaštenik najmovnim, zakupnim ili drugim ugovorom dokaže, da je u vremenu od 1882.—1886. od prava točenja doista dohodka imao i da je od ovoga i porez plaćao, a ovo potonje dokaže poreznimi knjižicami, izkazi ili oporezovnimi spisi; tada se ustanovljuje odštetni temelj tako, da se onaj dio dohodka uzima u račun, koji je kao dohodak regalnoga prava točenja označen.

Ako se ipak iz tih dokaznih spisa nevidi, koliko od ukupnoga dohodka odpada na pravo točenja, a koliko na dohodak iz drugih stvari, predmeta i prava, koja su bila skupa uzeta sa pravom točenja; valja

Digitized by Google

upotrebiti podatke, spomenute gore pod ad III. a. na koncu, ter uporaviti načela i postupak opisana gore pod ad III. a. za odlučenje dohodka nekretnina i raznih stvari, predmeta i prava od dohodka prava točenja. — Ipak u tom slučaju neima se po § 4. zak. čl. XLV : 1887. izmjerena zakonita vriednost uporabiti. Napokon u ovom slučaju kod odlučenja raznolikih dohodaka i ustanovljenja odštetnoga temelja treba da se uvjek obazire na slični dohodak regalnoga prava točenja u susjednoj kojoj, u jednakih okolnostih se nalazećoj občini.

Ako pako ovlaštenik poreznimi knjižicami, izkazi ili oporezovnimi spisi jedino dokaže, da je temeljem oporezovanja služio takodjer i dohodak prava točenja, ali nemože ovimi ispravami dokazati, koliko od toga poreznoga temelja odpada na dohodak prava točenja, a koliko opet na druga prava, predmete i stvari, te će usljed toga biti potrebno ustanoviti dohodak prava točenja srávnjivanjem sa sličnim regalnim pravom u drugoj susjednoj občini, nalazećoj se u jednakih prometnih prilikah, u kojih je ovo pravo bez svake dalnje primjese bilo vršeno; ili ako je bilo skopčano s drugim još dohodkom, koji je već odieljen od dohodka prava točenja, ter vjerodostojno konačno ustanovljen: odštetni temelj tako će se opredieliti, da se prije svega izpitaju porezne knjižice, izkazi i oporezovani spisi za to, da se iz podataka ovih spisa, ili bar srávnjivanjem tih podataka s isto takovimi podatci porezovnika, naznačenoga po ovlašteniku, koji (porezovnik) stojeći u jednakih imućtvenih i prometnih okolnostih s ovlaštenikom, ter plaćajući iste vrsti poreza na sličnih podlogah, nije vršio prava točenja — konstatovati može, da li je onaj, koji je vršio pravo točenja, više oporezovan bio nego li drugi, koji toga prava nije vršio, ako proizlazi, da je prvopomenuti doista više poreza plaćao, ima se dalje izviditi, koliko je više plaćao?

Ovaj višak predstavlja tada odštetni temelj.

U svakom pako slučaju ima se tako ustanovljeni dohodak svijuh god. 1882.—1886. sbrojiti te samo sa 5 podieliti; posljedak predstavlja odštetni temelj.

ε) ako je ovlaštenik stekao svoje pravo od države i to u vremenu od 1. siečnja 1882. do 31. prosinca 1886. t. j. od državnoga erara kupio, ustanovit će se odštetni temelj ovako:

1. ako je samo pravo točenja bez ikakovih drugih stvari bilo predmetom kupoprodaje, ima se kupovnina jednostavno uzeti za temelj regalne odštete;

2. je li ovlaštenik ujedno s pravom točenja kupio i nekretnina ili drugih stvari, služećih ze vršenje prava točenja, ima se prije svega ustanoviti vriednost tih nekretnina odnosno stvari.

Podje li u tom pogledu nagoda za rukom, tada će se ova nesudbenim načinom ustanovljena vriednost nekretnina odbiti od kupovnine,

Digitized by Google

ostatak prikazuje odštetni temelj. Tu ostaju sve nekretnine i s njimi ujedno kupljene stvari i prava u posjedu ovlaštenika; u protivnom slučaju, ako nagoda neuspije, predstavlja temelj odštete kupovnina, nu tada prelaze nekretnine i druge stvari natrag u vlastnost erara.

ξ) Konačno, ako ovlaštenik vjerodostojnom izpravom dokaže ili prijavi dokazni čin, kojim će ustanoviti, da je on od regalnoga prava doista imao većega čistoga dohodka, nego li je oporezovan bio, treba da to dokaže ili vjerodostojnim ugovorom od vremena prije 31. prosinca 1886., ili računi ili drugimi vjerodostojnimi podatci, ili ako takovih podataka neima, ako do 28. veljače 1890. prijavi onaj dokazni način, kojim namjerava vjerodostojno dokazati, da je doista imao više čistoga dohodka iz prava točenja, nego li je oporezovan bio.

U ovih slučajevih jest odštetnim temeljem taj faktični čisti dohodak obziruć se pri tom takodjer na oporezovani dohodak sličnoga regalnoga prava u susjednoj kojoj, u jednakih okolnostih živućoj občini. Ako dokazala nisu u pravo vrieme predložena, ili prijavljena, ako potječu iz kasnijega vremena, dakle poslje 31. prosinca 1886. — ako u prijavi nisu sva propisna dokazala označena, ima se molba, da se od redovitoga odštetnoga temelja odstupi, odbiti, ter odšteta prema redovitom temelju odmjeriti.

ad IV. Na pitanje: tko je nadležan postupati u poslovih odštete regalnoga prava točenja, odgovora § 13. zakona i 39. provedbene naredbe, da su za sve te poslove nadležni i to:

1. u županijah onaj kr. podžupan ili njegov zamjenik, koji se u tu svrhu imenuje, u čijem uredovnom području leži občina, gdje se pravo točenja vrši; a u gradovih, koji su ustrojeni u smislu zakona od 28. siečnja 1881., ter u trgovištu Rumi, povjerenik imenovan po kr. zemalj. vladi odjelu za nutarnje poslove;

2. pododbor županijskoga (gradskoga) upravnoga odbora. Ovaj ima se sastojati od predsjednika i dvojice redovitih članova, te zamjenika predsjednika i dvojice zamjenika članova.

Ovi članovi biraju se redovito iz članova upravnoga odbora; nu na predlog upravnoga odbora može dopustiti kr. zem. vlada, odjel za nutarnje poslove, da se pododbor djelomice sastavi odnosno popuni od osoba, koje nisu članovi upravnoga odbora.

Članovi toga odbora imadu se zavjeriti.

3. Konačno kr. zem. vlada, odjel za nutarnje poslove. Kr. podžupanu odnosno vladinom povjereniku jest zadaća, da odštetne svote putem nagode ustanovi; nepodje li mu to za rukom, izvješćuje o tom pododbor upravnoga odbora, koji odredjuje rok za razpravu svih onih predmeta, glede kojih nije nagoda uspiela, ili za riešavanje onih predmeta, koje

Digitized by Google

mu kr. vlad. odjel za nutarnje poslove povjeri; o razpravah pododbora ima se pisati zapisnik.

Odluku i razloge njezine proglašuje predsjednik ustmeno i priobćuje ih pismeno neprisutnomu ovlašteniku ili njegovu punomoćniku.

Proti odluci odbora pristoji ovlašteniku u roku od 14 dana nakon proglašenja ili dostave pismeni priziv na kralj. vladni odjel za poslove nutarnje.

Kr. podžupan (vladin povjerenik) jest izvjestitelj pododbora, ter je vlastan i proti incidentnim zaključkom pododbora podniet priziv na vladni odjel za nutarnje poslove.

Odštetnu svotu ustanovljuje uvjek konačno kr. zem. vlada, s toga imadu se sve razprave, svršile se one nagodom ili ne, podnieti kr. zem. vladi.

ad V. Konačno ustanovljena odštetna svota podmiriti će se najkasnije do konca 1892. i to tako, da će se u tu svrhu izdati posebne, za 70 godina žriebanjem odkupljive, ter izuzev niže dole naznačene slučajeve, na donosnika glaseće državne za promet prikladne obveznice. U gotovu novcu izplatiti će se odmah samo onaj djelomični iznos, koji je još manji nego najmanja po nominalnoj vriednosti obveznica.

Mrtvoj ruci, občinam, zakladam, posjednikom povjerbinskih dobara i javnim zakladam izdati će se jedna jedina na čitavi iznos glaseća vinkulirana obveznica. Ta obveznica moći će se zamjeniti drugimi za promet prikladnimi jedino uz dozvolu nadležne oblasti, i uz dozvolu bana.

Od odštetnoga diela, koji se ima podmiriti obveznicami, pripadaju kamate počam od 1. srpnja 1890.

Te kamate mogu biti godišnje i to 5% u kojem se slučaju od njih mora platiti 10% u ime poreza; ili $4^1/_2$% a tad se porez neplaća.

Do izdanja obveznica plaćat će se kamate koncem svake godine uz rentovne kupone, koji će se za vrieme od 1. srpnja 1890. do konca godine 1892. izdati.

Rentovne kupone, a tako i odštetnu svotu izdavati će kr. porezni uredi u pravilu onomu ovlašteniku, za koga je odšteta ustanovljena.

Nu od toga pravila ima se odstupiti u sliedećih slučajevih:

1. ako nastaje sumnja glede samoga ovlašteničtva;
2. ako su se pojavili hipotekarni vjerovnici;
3. u slučaju parbenih tražbina i pljenitba.

U svih ovih slučajevih imadu se rentovni kuponi kao i odštete položiti kod suda, o čemu valja dotične interesente obavjestiti.

Razloživ ovako u kratko glavne ustanove zakona i provedbene mu naredbe zaključujem time, da se ostale upute nalaze u provedbenoj naredbi; nu ove nisu važne sa materijalne strane, nego s formalne — pa sam ih zato ovdje izostavio. *J. Hoholač.*

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Dospjelost služnosti, akoprem je prvobitno samo precario izhodjena.

B. i njegovi prednici tjerali su više nego trideset godina svoje blago na zdenac (bunar) nalazeći se na zemljištu A a, pa su A-ovoj negatornoj tužbi stavili prigovor dosjelosti, dočim im je A. predočio neku izpravu od 4. siečnja 1670., iz koje se razabire, da je jedan njegovih prednika samo iz uslužnosti (Gefälligkeit) jednomu od prednika B-ovih samo u zimi od 1669. na 1670. god. dozvolio, da se spomenutim bunarom na gori označeni način služiti može.

Prva molba odbi tužitelja; druga mu zadovolji oslanjajuć se stranom na iztaknutu izpravu, a stranom držeć da ne postoji dosjelost.

Treća molba potvrdila je osudu prvoga suda sa sliedećih r a z l o g a: Tužitelj nije dokazao, da si je tuženi tečajem duljega vremena izmolio dozvolu, da može svake godine pravo služnosti vršiti, akoprem je ovaj posve javno i sa znanjem tužitelja to pravo vršio; mora se dakle uzeti, da je tuženi tim htio pravo svoje vršiti, tim više, jer je s druge strane dokazano, da se tužitelj tomu nikada protivio nije, ili da je tuženi od vršenja prava odustao. Tako postoji na strani tuženikovoj posjed služnosti u smislu § 480. ogz. Pošto je pako i u §§ 1477., 1478. ogz. predvidjeno vrieme minulo, to tuženika štiti koli e x t i n k t i v n a toli i a k v i s i t i v n a z a s t a r a, jer je s jedne strane tužiteljevo pravo, podići negatornu tužbu (a far valere l'azione proibitoria) zastarilo, dočim je s druge strane stečenje služnosti perfektnim postalo. Pa pošto je ipak actio negatoria podignuta, to je tužitelj imao po § 523. ogz. iztaknuti i dokazati sve prigovore, kojimi bi se valjanost dosjelosti obaviti mogla; ali ipak nije pružen nikakav dokaz, da se je u vrieme dosjelosti posjed vi aut precario uzdržao. — Izprava od 4. siečnja 1670. po njezinom smislu mjerodavna je samo za vrieme u njoj naznačeno te nije kadra da stvori neko trajno i nepromjenljivo stanje, koje bi moglo izključiti zastaru i dosjelost, imenito uporabu u § 1477. ogz. izrečene norme.

(Rješitba vrhov. suda bečkoga od 25. prosinca 1856. broj 10.828. Sbir. Gl. Ung. W. br. 257). *Pr. D. B—ć.*

Smetani posjed pokretnina i § 626. gpp.

J. R. kočijaš kod L. S. u K. odvezao je ovomu bez njegova znanja i privoljenja veliku kočiju (Landauer) tvrdeć, da ju je kupio za 84 for. na javnoj dražbi, koju dražbu je poveo kr. por. ured proti L. S. radi dužnoga poreza.

Digitized by Google

L. S. tuži kr. kot. sudu u K. J. R-a radi smetanog posjeda kočije pa je odlukom od 5. veljače 1889. br. 1306. prvi sud zadovoljio tužbi.

Pošto ova odluka nije postala pravomoćnom, jer je tuženik uložio utok proti njoj, zamoli tužitelj L. S. molbom de praes. 13. veljače 1889. br. 1704. gr., da se izda medjutomna odredba u smislu § 626. gpp., da se naime radi njegove nenaknadive štete tuženomu L. R. oduzme preporna kočija i da se povjeri tužitelju.

Odlukom od 14. veljače 1889. br. 1704. gr. zadovoljio je prvi sud molbi, nu pod uvjetom, ako tužitelj položi kod suda jamčevinu od 84 f. s razloga, što je tuženi dokazao potvrdom kr. por. ureda, da je on na javnoj ovršnoj dražbi kupio i platio za kočiju 84 for.

Proti toj odluci uložio je tuženi utok. Kralj. ban. stol svojom riešitbom od 13. ožujka 1889. br. 7333 — s razloga, što utočnik tvrdi, da je preporna kola popravio, koja da tada veću vriednost representiraju, a jamčevina od 84 for. da mu nepruža dovoljne sjegurnosti; s razloga, što je postupajući sud imao izpitati i ustanoviti dati vriednost prepornih kola, a u svojoj odluci obrazložiti, da drži, da ta jamčevina pruža sjegurnost tuženiku, jer odatlje, što je on ta kola kupio za 84 for. nemože se izvoditi, da je ta svota dovoljna za njegovu sjegurnost — uvaži utok, te dokine napadnutu odluku prvoga suda.

Na previdni utok tužitelja kr. stol sedmorice riešitbom od 27. lipnja 1889. br. 1574. preinači odluku ban. stola i potvrdi onu prvoga suda s razloga: Uvaživ, da je sud prve molbe imao dovoljna povoda jamčevinu odmjeriti sa 84 for. dočim tuženik usuprot nije ponudio nikakova dokaza za uztvrdjenu veću vriednost prepornih kola; uvaživ, da prema tomu nema razloga iztraživati vriednost kola, kako se to odredjuje bansko-stolnom riešitbom, kojom se u ostalom implicite izriče, da je predaja kola u posjed L. S. uz jamčevinu opravdana. *Priobćio P.*

Ako se u oporuci priznaje, da je nekomu jur prepušteno pravo uživanja imovine uz dužnost nositi terete i podmirivati troškove: takova odredba nije učinjena za slučaj smrti, niti je to obećanje po smislu § 861. ogz. učinjeno tek u samoj oporuci. (V. i §§ 509, 511 i 512 o. g. z.)

Jovo Korka iz N. Gr. tuži kot. sudu u Novoj Gradiški Anu Korka, Jeftu Antunovića, Helenu Philip, Mariju Stefanović i Vasu Sliepčevića, nasljednike pokojnoga Antuna Antunovića i traži, da priznaju njegovo pravo vlastnosti nekih predmeta po njem navedenih, i da se ti predmeti izluče iz ostavine spomenutoga pokojnika.

Prvi sud sudio je prema petitu tužbe i osudio tuženike, da plate parbeni trošak od 38 for. 45 novč.

Digitized by Google

Razlozi: Poslje smrti Antuna A. odredjen je na molbu nasljednika Jefte Antunovića i popis ostavinskih stvari, te je po sudbenom izaslaniku unešeno u našastar vino i vinski kom pod stavkami 132, 133, 124, 125, 126, 127, 128, 134, 136, 137, pod stavkom 149 tri velika plasta siena, a konačno pod stavkom 156 deset kola kukuruza. Tužitelj Jovo Korka tvrdi tužbom, da je to njegova svojina te hoće, da se iz ostavinske imovine izluči. Tužitelj da dokaže, da su pobrani plodovi nekretnina Antuna A. njegovo vlastničtvo, pozivlje se na oporuku ovoga potonjega, u kojoj tvrdi, da je prepustio svom zetu t. j. Korki neka obradjuje njegove nekretnine, ali da korist i štetu sam nosi. Jovo K. je plodove zemalja Antunovićevih pobrati dao, te ih je spravio, kako se po naravi njihovoj spraviti imadu.

Buduć oporuka pok. Antuna A. nije kao nevaljana napadnuta, to se ona izpravom moć dokaza imajućom smatrati mora; naprotiv tvrdnja, da oporuka ne vriedi, ne može se uvažiti, jer ima sve potrebštine valjane oporuke. Tvrdnja tuženika, da izvadak tužbi prileţeći nije istinit prepis oporuke, pokazala se je sravnjivanjem istoga s izvorom sasvim neopravdanom.

Pošto u toj oporuci pok. Antun A. Jovi Korki plodove sa svojih nekretnina na uživanje predaje; pošto je svjedocî Stevanom J., Radom D. itd. dokazano, da je plodove s Antunovićevih nekretnina Jovo Korka pobrati i spraviti dao, pošto je dakle on posjednik tih plodova, a kao takovom mu oni kao vlastničtvo pripadaju; pošto za dokaz, da ovi pobrani plodovi nisu vlastničtvo tužitelja, navedeni razlog, da je radnike plaćao Antun A., nije odlučan, jer je i tko treći radnike mogao plaćati; a ovdje bi se proti Jovi Korki samo radi obogaćenja na štetu nasljednika Antunovićevih tužba podići mogla: to se je po zahtjevu tužbe sudilo.

Kralj. banski stol na priziv tuženika svojim riešenjem od 5. srpnja 1888. br. 13.608. prvomolbenu osudu preinači tako, da se tužitelj Jovo Korka odbija.

Parbeni troškovi medju strankami se prebijaju.

Razlozi: Po § 552. o. g. z. naredbom poslednje volje oporučitelj prenosi opozivno za slučaj smrti svoju imovinu ili jedan dio na druge osobe, dočim sadržaj točke 10. pismene oporuke Antuna Antunovića pod B. ad I. od 1. veljače 1886. pokazuje na sklopljeni pravni posao medju živimi; jer ondje navedena razredba oporučiteljeva, da je tužitelj vlastan zemlje dati obradjivati, a sam nositi dobitak ili gubitak, nedvojbeno samo to znači, da je oporučitelj 1. veljače 1886. obećao, da tužitelj može neograničeno uživati sve zemlje njegove kao vlastnika, dokle bude on živio uz dužnost, da kano uživalac namiruje sve troškove obradjivanja i uzdržavanja i sve terete (§§ 509, 512 i 513 ogz.). Prema tomu dakle

Digitized by Google

oporučitelj Antun A. podielio je tužitelju pravo služnosti plodouživanja svijuh svojih zemalja (§§ 472, 478 i 509 ogz.) počam od 1. veljače 1886. kao dana sastavka oporuke, pak do 21. listopada 1886. kano dana svoje smrti, za kojim danom postaju kriepostnimi prava nasljednika oporučnih (§§ 536 i 545 ogz.), a pravo služnosti plodouživanja utrnjuje; odatlje sliedi, pošto se pravni naslov za stečenje prava služnosti osniva na pogodbi (§ 480 ogz.), da bude to pravo za života obvezanika kriepostno, koje pravo stiče upisom u javne knjige (§ 481 ogz.); tužitelj pako nije sa oporučiteljem pok. Antunom A. sklopio nikakav na to se odnoseći ugovor, kriepošću kojega ovaj njemu prepušta svoje zemlje na uživanje; jer tužitelj nije prihvatio u točki 10. oporuke B. ad I. sadržano odnosno obećanje (§ 861 ogz.), koju on nije podpisao; tužitelj nije dakle ničim dokazao, da je u pravom smislu stekao za života Antuna A. pravo osobne služnoti plodouživanja ovomu kao vlastniku pripadajućeg nepokretnog imetka i to tim manje, što njemu ustanova točke 10. oporuke B. ad I. kroz vrieme, dokle bi on ovo pravo služnosti mogao vršiti, to jest prije dana smrti oporučitelja, nije mogla biti niti poznata, jer je oporuka poslje smrti istoga naime dne 25. listopada 1886. bila proglašena; a da ona tužitelju nije bila poznata, jasno se vidi već odatlje, što on, premda je bio prisutan, kada je sudbeno povjerenstvo 26. i 27. listopada 1886. sastavljalo našastar pod stavkom 94. do uključivo 156. o prepornih stvarih ondje popisanih ipak nije niti prijavio svoje pravo vlastničtva na nje, ali je prijavio pravo svoje glede pod stavkom 120. popisanog jednog bureta vermeta i tri bureta vina, koje vino je samo sudbeno povjerenstvo usljed ove prijave s mjesta izlučilo iz ostavine.

Kada dakle tužitelj nije zakonito stekao prava služnosti plodouživanja kroz vrieme od 1. veljače 1886. do 21. listopada 1886., nije mogao steći ni prava vlastnosti na plodove kroz isto vrieme, pa već radi toga mora se njegova tužba odbaciti (§ 369 ogz.). — Tužitelj nije ničim dokazao, da je oporučiteljeve zemlje kroz vrieme od 1. veljače 1886. do 21. listopada 1886. svojim troškom obradjivao i propisane ine terete namirio, što bi po toč. 10. oporuke B. ad I. i po ustanovi § 512. ogz. činiti morao, jer preslušani svjedoci potvrdiše, da je sve to činio oporučitelj svojim novcem, dokgod nije u jeseni 1886. u vrieme berbe težko obolio tako, da je onda tužitelj sa novcem nezna se čijim platio radnike, odtuda sliedi, da u točki 10. oporuke B. ad I. sadržana ustanova o služnosti plodouživanja za korist tužitelja nije nikada perfektna postala.

Tužba o vlastnosti potrebnih stvari imade biti udešena po propisu § 370. ogz., tužitelj pako nije niti u tužbi niti tečajem razprave stvari, kojih izlučenje iz ostavine Antuna A. traži, opisao takvimi biljezi, po kojih bi se ove mogle razlikovati od inih spodobnih stvari jednake vrsti, jer je tužitelj, koji je osobno intervenirao pri sastavljanju našastara, morao

Digitized by Google

znati, da ima u ostavini jošte ina nova vina (st. 131), inih vrsti (valjda starog) vina, zatim jošte inoga vinskoga koma u buretu od 10 akova pod stavkom 133. i jošte inih plastova siena (stavka 150), dočim je polag izjave svjedoka tužitelj tri voza siena sebi prisvojio, a kao što tvrde svjedoci, jedan dio u tužiteljevom šljiviku dobivenog kukuruza pomješan je na tavanu kuće oporučiteljeve sa kukuruzom u ovoga šljiviku dobivenim, zato tužitelju nepreostaje ino, nego da od nasljednika tužene ostavine zahtjeva iz naslova opunovlaštenja i inog poslovodstva prema propisom 22. poglavja o. g. z. naknadu po njem za njihovu korist namirenih troškova za proizvadjanje pobranih plodova od oporučiteljevih zemalja, na koje plodove nije stekao nikakova prava vlastnosti. — Parbene troškove je valjalo medju strankami prebiti, jer tužitelj imade za se osudu prvoga suda, a obzirom na sadržaj točke 10. oporuke B. ad I. nije on iz objesti ovu parnicu podigao (§§ 573 i 577 gpp.).

Proti toj osudi uložiše obje stranke previd, tuženici radi preboja parbenih troškova, a tužitelj gledeć na glavnu stvar.

Kr. stol sedmorice vrhovnom riešitbom od 17. travnja 1889. broj 383 zabaci izvanredni previd tužene ostavine kao neumjestan, a povodom redovitog previda tužitelja Jove Korke preinači osudu kr. banskoga stola te izreče: Tužena ostavina pok. Antuna A. dužna je priznati, da su pokretnine unešene u našastar ostavinski pod stavkami 132. 124 (rectius 134), 133, 125 (rectius 135), 126 (r. 136), 127 (r. 137), 128 (r. 138), 134, 136, 137, 149, 156 vlastnost tužitelja Jove Korke, pa je dužna dozvoliti, da se te stvari iz ostavinske imovine izluče, ali samo onda, ako tužitelj položi domirnu prisegu sliedećeg sadržaja: „Istina je, da vino unešeno u našastar ostavinske imovine iza Antuna A. pod stavkom 132 itd. potiče od onih zemljišta, što no mi je pokojni Antun A. za života svoga predao u tu svrhu, da ih na svoj trošak te u svoju korist obradjujem, pa da rečeno vino, vinski kom i sieno potiču od onih plodova, koje sam ja pobrao usljed prepuštenog mi plodouživatka iz zemljišta Antuna A., dok sam ih u svoju korist i na svoj trošak obradio i uživao; a napokon, da je kukuruz upisan pod stavkom 156. našastara (10 kola kukuruza u klipovih) ubran bio sa mojih vlastitih zemalja". — Ako tužitelj položi domirnu prisegu samo glede nekojih, ali ne glede svih gore naznačenih stvari, dužna je tužena ostavina priznati tužitelju pravo vlastnosti samo glede takih predmeta, dočim se glede ostalih odpućuje. — Parbeni troškovi svijuh molba se medjusobno prebijaju.

Razlozi: U oporuci od 1. veljače 1886. veli pokojni Antun A. pod toč. 10., da je budući star i bolestan, te ne može više sam gospodariti, svomu zetu sadašnjemu tužitelju Jovi Korki prepustio svoj krčmarski posao, u kojem može točiti svoje vlastito piće, ali da ima i potrošarinu i sav ostali trošak sam namiriti; isto tako da je svomu zetu

Digitized by Google

prepustio i svoje zemlje, koje da ima sám obradjivati, korist i gubitak sám snositi, dočim on (oporučitelj) uživa zato pristojno uzdržavanje (alle anständigen Lebensbedürfnisse).

Iz te izjave oporučiteljeve proizlazi, da se ona ne ima smatrati odredbom učinjenom za slučaj smrti, a niti obećanjem po smislu § 861 ogz., učinjenim tekar u samoj oporuci, te koju je tužitelj istom prihvatiti imao, nego da je Antun A. u točki 10. svoje oporuke sam priznao, da je svomu zetu jur prepustio i predao svoj krčmarski posao i svoje zemlje, da ih uživa, da je tužitelj u vrieme, kada je Antun A. pravio svoju oporuku, jur prihvatio i primio bio ono po Antunu A. njemu ustupljeno pravo plodoužívanja (§ 509 ogz.).

Ova okolnost imade se po propisih §§ 105 i 159 gpp. dokazanom smatrati tim više, pošto i saslušani svjedoci Stjepan J., Rade D., Dane U. i Tešo B. potvrdjuju, da je tužitelj još za života Antuna A. obradjivao vinograde njegove, livade dao kositi, težake izplaćivao i nadgledao, sa pobranimi plodovi razpolagao itd., a ako je Antun A. u proljeću g. 1886. težake kadkada izplatio, to nije od nikakve odlučne važnosti, jer se tim ne alterira pravo pripadajuće tužitelju kao uživaocu na cieli dohodak zemalja na plodoužitak njemu prepuštenih (§ 511 ogz.); ostavina Antuna A. jedino mogla bi od sadanjeg tužitelja iskati naknadu dotičnih navodno po pokojniku namirenih troškova, koje je tužitelj kao uživalac sám snositi imao (§§ 512 i 1042 ogz.).

Tužitelj tvrdi, da vino popisano u našastaru pod B. ad I. pod st. 132, 133, 124, 125, 126, 128, zatim vinski kom pod st. 134, 136 i 137 i sieno upisano u našastaru pod st. 149 potiču od onih plodova, koje je on ubrao kao uživalac nekretnina pokoj. Antuna A., ter da je kukuruz upisan u našastaru pod st. 156. ubran bio sa njegovih zemalja. Glede ovih po tuženoj ostavini porečenih okolnosti ne ima doduše podpuna dokaza; no uvaži li se, da je našastar ostavinske imovine sastavljen bio koncem mjeseca listopada 1886. (dakle iza berbe) i da je gore spomenuto vino u dotičnih stavkah inventara označeno kao novo; uvaživ, da je sieno pronadjeno bilo sadjeveno u plastovih, a kukuruz u klipovih; — uvaži li se napokon, da svjedoci: Stjepan J. i Rade G. potvrdjuju, da je tužitelj iz svoga šljivika odnosno od svoje kuće prevesti dao neki pobliže neopredieljeni kvantum kukuruza i smjestio ga na tavan, gdje je u našastaru B. ad I. napomenuti kukuruz pronadjen bio: to valja povodom previda osudu banskoga stola preinačiti, i po § 270. gpp. suditi na domirnu prisegu, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu ove osude.

Previd rectius izvanredni previd tužene ostavine, uložen sbog preboja parbenih troškova, odbija se po § 334. gpp. kao neumjestan tim većma, što se banskostolna osuda usljed redovitog previda tužiteljeva na korist ovoga preinačuje — pa se ima parbeni trošak svijuh molba po §

Digitized by Google

573. gpp. medju strankami prebiti, pošto svaka stranka ima za se povoljnu osudu, pa pošto ne predleži nijedna od okolnosti u § 573. gpp. pod sl. a—d navedenih. *Priobćio dr. V. Matijević.*

Uzdržavanje supruge kod razstave usljed obostrane krivnje (dvorski dekret od 4. svibnja 1841.).

Kr. sudb. stol u B. odbi tužbu M. M. proti J. M. radi izplate iznosa od 50 for. mjesečnih u ime uzdržavanja spp. s r a z l o g a sliedećih: Istina, po ustanovi § 91. ogz. dužan je suprug davati svojoj ženi pristojno uzdržavanje prema svojoj imovini; ali ženi njenom krivnjom od muža razstavljenoj nepripada pravo tražiti od muža kakovo uzdržavanje, ni pristojno ni potrebito. Obzirom na ustanovu § 1264 ogz. pako odredjuje prev. odluka od 12. rujna 1840., da suprugu, ako je rastava nastala usljed krivnje obojice, u pravilu takodjer neide pravo na pristojno uzdržavanje, nego se ostavlja sudu, da na prošnju njezinu od sgode do sgode, obzirom na sva razmjerja i na razloge pravičnosti, koji za nju svjedoče, iznimice prisili supruga, da daje pristojno uzdržavanje supruzi svojoj (dvorski dekret od 4. svibnja 1841.). Taj dekret je dodatak pod br. 74. k pomenutom § 1264. ogz., te je kriepostan i u Hrvatskoj, jer su glasom čl. I. car. pat. od 29. studenoga 1852. uvedenjem obć. gr. zak. stupile u kriepost i sve naredbe, koje se na isti odnose i koje su priklopljene u dodatku istoga sadržane. Zato nevredi prigovor tuženika, da taj dvorski dekret u Hrvatskoj krieposti neima, jer da nije proglašen. Kad je pravomoćnom osudom nadbiskupskoga ženitbenoga suda u Zagrebu od 22. svibnja 1883. br. 123 u tužbi pod A. priloženom, kojoj nijedna strana u ničem ne prigovori, dokazano, da je izrečena medj tužiteljicom i tuženikom razstava a thoroet mensa krivnjom obojice, to se radi u ovoj parnici jedino o tom, da li ima takova razloga, da bi se moglo na temelju spomenutoga dvor. dekreta dosuditi tužiteljici pristojno uzdržavanje.

Tužiteljica veli, da je tuženik imućan čovjek, sada prvi trgovac u B., čemu da je i ona pripomogla svojim radom, dok su u bračnoj zajednici u G. živili; da je svoj grieh, naime počinjeni preljub, okajala već dovoljno raznimi patnjami kroz 12 godina, što od tuženoga razstavljena živi i napokon, da je za to vrieme sama trošila na uzdržavanje i odgojenje sina im.

Nu ako se uvaži, da je tužiteljica malo godina živila sa tuženikom u bračnoj zajednici; da je, kako se to iz spisa razabire, sama svojevoljno svoga supruga tuženika ostavila i za drugim pošla, te da od njega razstavljeno živi već preko 12 godina i to ne baš u nevolji, pa priznaje, da ima svoju vlastitu kuću u Z. i hoće, da je sama o svojem trošku odgojila sina im: to se razlozi po njoj napomenuti nemogu držati takovimi,

Digitized by Google

da bi joj se na temelju spomenutoga dvor. dekreta moglo dosuditi pristojno uzdržavanje, već se morala s razloga rečenih odbiti.

Usljed priziva tužiteljice kr. banski stol rješitbom od 2. rujna 1885. br. 12.494. s razloga, što u svih razprah izmedju muža i žene, koje se tiču imovine ili medjusobnih tražbina. u koje spada i uzdržavanje, sudac imade prije svega da pokuša nagodu (§§ 108, 117, 1264 o. g. z. i § 63 zakona od 8. listopada 1856), — ukine osudu sa cielim postupkom do odluke na tužbu i naloži prvomu sudu, da odredi ročište, na kojem će se pokušati, da se supruzi nagode; oko te nagode treba da sud ozbiljno nastoji. osobito u koliko je istinita okolnost, da se tužiteljica ne može sama uzdržavati; a u koliko nagoda nepodje za rukom, da uputi tužiteljicu na redoviti postupak.

Pošto nagoda za rukom pošla nije, kr. sudb. stol odlukom od 17. listopada 1885. broj 1847 gr. s razloga, što u rješitbi prizivnoga suda, kojom je ukinuta osuda sa cielim postupkom, nije odredjeno, da se ta tužba, ako nagoda nepodje za rukom, rieši kako zakon donosi, nego da se tužiteljica uputi na redoviti postupak: uputi M. M. na red. parnicu.

Usljed utoka tužiteljice kralj. banski stol odlukom od 9 prosinca 1885. br. 27.044. s razloga, što rješitbom od 2. rujna 1885. br. 12.494 nije vraćena tužba tužiteljici, nego je ukinut postupak poveden na tužbu prije pokušane po zakonu nagode; što je tužiteljica nakon bez uspjeha pokušane nagode i nečekav, da bude po sudu upućena na redoviti postupak, ovaj nastupila tim, što je molila, da se njena tužba redovito rieši, i što neima dovoljnog razloga, da se ona prisili, da podnese novu tužbu, kada je izjavila da pri staroj ostaje: ukine napadnutu odluku i naloži sudu, da tužbu br. 459 ex 1884. po propisu zakona rieši.

Usljed toga dostavio je prvi sud iznova tužbu tuženiku, da podnose odgovor za 30 dana.

Osudom od 31. prosinca 1886. br. 2576. odbi kr. sudb. stol opet tužiteljicu s razloga navedenih jur u prvoj osudi. Pošto bje i ova osuda ukinuta i odredjeno preslušanje svjedoka tužiteljice, odbaci kralj. sudb. stol tužbu po treći put s razloga jednakih onim dosadanjih osuda, napomenuv jošte, da su svjedoci, preslušani o imućtvenom stanju tuženoga, izjavili, da tuženi nespada baš medju najimućnije gradjane, da je zahtjev tužiteljice pretjeran te da bi mjesečni prinos od 10 for. okolnostim tuženoga primjeren bio.

Na priziv tužiteljice potvrdi kr. banski stol osudom od 11. siečnja 1888. br. 30.932 gr. osudu prvomolbenu u glavnoj stvari, dočim izriče, da se parbeni trošak prebija.

Razlozi: Iznimni razlog, s kojega bi se supruzi po dvor. dekretu od 4. svibnja 1841. br. 531, moglo dozvoliti uzdržavanje, bio bi, da ona nemože više da se sama uzdržaje i osobito, ako je suprug imućan. Tu-

Digitized by Google

žiteljica je doduše u protuodgovoru uztvrdila, da joj je kuća prezadužena, da je boležljiva i da više nemože raditi; nu pošto je tuženik sve te okolnosti u drugotnici porekao, a tužiteljica nije pružila nikakovih dokaza, koji su tim nuždniji, jer priznaje, da je i do sada više godina živila bez podpore muževlje, i što se samim gruntovnim izvadkom nedokazuje, da je vriednost kuće uknjiženimi tereti izcrpljena i da nedaje dohodka; a što se te mane u pismenom postupku, koji je tužiteljica sama izabrala, nemogu ureda radi popuniti i napokon što ostali u tužbi navedeni razlozi nisu podobni, da utemelje tražbu na uzdržavanje: to se je za sada sa tužbenim zabtjevom odbiti morala. Trošak je prebijen, što žena obostranom krivnjom razstavljena, ipak može tražiti uzdržavanje, te što je tužiteljica s nekim razlogom tužbu podigla.

Usljed izvanrednog previda tužiteljice odredi kr. stol sedmorice, da se stranke osobno pozovu te se pokuša nagoda, pošto su na ročište za pokušaj nagode samo njihovi zastupnici došli bili. Pošto i ta nagoda nije uspiela, jer tužiteljica nedodje na ročište, dočim je tuženi očitovao, da je voljan dobre volje i bez obzira na svršetak parnice tužiteljici davati 25 for. mjesečnih: ukine kr. stol sedmorice rješitbom od 7. veljače 1889. br. 4252 obje niže osude i osudi tuženoga, da plati tužiteljici u ime uzdržavanja mjesečnih 10 for. za vrieme od dostavljene tužbe do dana dostave ove vrhovne rješitbe, a od toga vremena mjesečnih 20 for. sve dotle, dok bude trajala razstava od stola i postelje.

Razlozi ove vrhovne osude: Po dvor. dekretu od 4. svibnja 1841. (vidi br. 74. dod. k obć. gr. zak.) neide u pravilu suprugu obostranom krivnjom razstavljenu pravo na pristojno uzdržavanje, nego se ostavlja sudu, da obzirom na sve odnošaje i na razloge pravičnosti, koji za nju svjedoče, iznimice naloži suprugu, da dade takovo uzdržavanje supruzi svojoj.

Po tome ima se u pretres uzeti, da li se u ovom slučaju stiču okolnosti takove, koje su podobne opravdati uporavu navedenog dekreta u korist tužiteljice, pošto je razstava od stola i postelje izmedju nje i supruga joj sliedila glasom osude nadbiskupskog ženitbenog suda obostranom krivnjom.

U tu svrhu valja prije svega uvažiti, da je tuženomu kao suprugu po glasu razloga osude nadbiskupskog ženitbenog suda bio dobro poznat odlazak njegove supruge tužiteljice iz bračne kuće, i da on tomu nikakovih zaprieka nije stavio; nadalje, da je J. M. glasom iste osude ženitbenog suda tek nakon 10 godina parnicu na razstavu podigao, te tako i sam doprineo tomu, da je ženitbena zajednica nemogućom postala.

Prama tomu i pošto se je tužiteljica nakon odlazka od svoga supruga tuženika kroz 12 godina brinula za odgoj svoga i tuženikovog sina, koji je pod njezinim nadzorom svršio nauke, što i tuženik sam

Digitized by Google

muče priznaje neporičuć, da je njegovo diete tečajem više od 12 godina bilo povjereno izključivo brigi tužiteljičinoj, da je ona diete uzdržavala i na njegovo zadovoljstvo odgojila; nadalje uvaživ okolnosti, da je tužiteljica tečajem toga vremena, dok se je za odhranjenje i odgoj njihovog djeteta brinula, glasom gruntovnog izvadka svoje vlastite nekretnosti obteretila sa 2332 for., i što se je napokon i sam tuženik izjavio, da je pripravan svojoj supruzi davati mjesečnu podporu od 20—25 for., predleže takovi odnošaji, na temelju kojih se naročito obzirom na razloge pravičnosti prema ustanovi uvodno pomenutog dvor. dekreta iznimice ima tuženik kao suprug prisiliti, da dade pristojno uzdržavanje svojoj od njega razstavljenoj supruzi.

U pogledu vremena, od kojeg se tužiteljici ima pristojno uzdržavanje dopitati, kao i glede iznosa tog uzdržavanja, uvažena je iznimna narav ovakove alimentacije, koja se netemelji na pravilu § 1264. ogz., već na iznimki dvor. dekr. od 4. svibnja 1841. osnivajućoj se jedino na razlozih pravičnosti.

Prema tomu neuzima se obzir na vrieme prije podnešene tužbe, jer pravomoćnošću osude ženitbenog suda od 22. svibnja 1883. br. 123. nije tužiteljica zadobila pravo na pristojno uzdržavanje, već je sud tek usljed njezine nazočne tužbe došao do zgode prosuditi, je li tužiteljici pristoji polag pravičnosti alimentacija S toga se samo od dana dostave tužbe dosudjuje tužiteljici uzdržavanje i to obzirom na okolnost, da će tužiteljica od tog vremena pa do dana dostave ove vrhovne osude odpadajuću alimentaciju na jedanput primiti, itd.

Kod odmjerenoga iznosa alimentacije uzelo je vrhovno sudište osim na imućtvene odnošaje tuženoga obzir i na njegovu pripravnost davati tužiteljici mjesečnu podporu. *Priobćio dr. Strižić.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Mjestna kolisija zakonâ: valja mjen. obveza, koju uzme na sebe za tuzemstvo inozemac mjenbeno nesposobni.

Trgov. firma A. tuži prihvatnika mjenice B-a trgov. sudu u Beču, da joj neće da plati mjen. svotu od 357 for. 38 novč. s. p. B. prigovori, da je on Bošnjak i neprotokolirani trgovac, pa da kao takov po mjen. zakonu, koji vredi u Bosnoj i Hercegovini, neima mjen. sposobnosti. Pošto čl. 84. mj. z. (§ 95. hrv.-ug. mj. z.) odredjuje, da se pitanje, je li inozemac sposoban mjenicom se pravovaljano obvezati, mora prosuditi po zakonih države, kojoj inozemac pripada: to se o njem (tuženiku) u ovom pravnom preporu mora reći, da nije mjenbeno sposoban. Tužeća firma neke ovih tvrdnja je priznala, a neke opet pobijala, a tuženik je tada ispravami nastojao dokazati, što je rekao. Nadalje tuženik uztvrdi, da njegov podpis na mjenici nije istinit.

Digitized by Google

Trgovački sud bečki proglasi platežni nalog pravno nekrepostnim, jer da bi se tuženik u ovom pravnom preporu, u smislu druge alineje čl. 84. mj. z. samo onda mogao smatrati mjenbeno sposobnim, da je mjen. obvezu u tuzemstvu preuzeo; a odatlje, što je mjenica izdana i domicilirana u Beču, ne može se nipošto zaključiti, da je mjen. obveza u tuzemstvu preuzeta; pače iz same mjenice vidi se, da je Sarajevo prebivalište trasata (čl. 4. mj. z.; § 3. hrv.-ug. mj. z.), pa je tužeća firma imala dokazati, da je mjenica prihvaćena ne u Sarajevu, nego u tuzemstvu; a pošto to nije dokazano, mora se držati za istinu što veli tuženik, da on u obće nije se mjenbeno ni obvezao, ili ako je, to je jedino u Sarajevu.

Bečki viši sud sudio je, da pravna valjanost platežnoga naloga zavisi od odlučne prisege (§ 37. sumar. pet.; § 267. hrv. gr. p. p.), koju ima tuženik položiti, jer da je mjenica u Beču izdana i tu da se ima platit, radi se dakle o dužnosti, koja je preuzećem mjen. obveze nastala u tuzemstvu, dakle o mjen. sposobnosti prihvatnika u tuzemstvu, koja nije preporna.

Vrhovno sudište bečko rješitbom od 14. studenoga 1889. br. 12.700 potvrdi riešenje prizivnoga suda s razloga, jer da tuženik sam veli: premda nije mjenbeno sposoban, da se ipak mjenicom obvezao, da nadje sredstva za namirenje svojih obveza; da se ne može predpostaviti, da je tuženik htio posjednike svojih mjenica prevariti; da se po tom mora uzeti, da je samosvojni tuženik htio, da se obveza, koju je prihvativ mjenicu preuzeo, smatra da je preuzeta u zemlji, gdje se nalazi mjesto plateža te mjenice; da je postupak tuženikov svakako mogao u posjedniku njegove mjenice pobuditi nadu, da će on to i učiniti, pa tuženik ne smije sada, na štetu trećega u dobroj vjeri se nalazećega baš protivno tvrditi i raditi.

Očitovani nasljednici imadu, dok teče ostavinska rasprava, prijaviti promjenu firme u koliko je ta smrću dosadanjega vlastnika nastala.

Dok je još tekla ostavinska rasprava, naloženo bje očitovanim nasljednikom, da prijave promjene u firmi, koje su nastale smrću dosadanjega vlastnika. Viši sud potvrdi taj nalog, jer da je smrću K-a nastala promjena u osobi vlastnika firme K., a da se promjena mora po čl. 25. trg. z. (§ 19. hrv.-ug. trg. z.) prijaviti trgovačkomu sudu; jer, ako bi očitovani nasljednici, dok traje ostavinska rasprava, dotični trgovački posao tjerali, uz privolu raspravnoga suda, to bi svakako sadržavalo u sebi promjenu u osobi vlastnika firme, pa bi se to moralo prijaviti trgovačkomu sudu i upisati u trgov. registar.

Izvanredni previdni utok odbacio je c. kr. vrhovni sud bečki rješitbom od 18 prosinca 1889. br. 14.373 s razloga, jer da ne ima pred-

Digitized by Google

postave § 16. car. pat. od 9. kolovoza 1854. (d. z. l. br. 208), koja jedina bi ovlastila da se podnese ovaj pravni liek.

Osuda izrečena proti trg. družtvu, ako se je medjutim družtvo razvrglo, ovršuje se i proti javnim članovom njegovim. Posljedice, ako se razvrgne družtvo bez obzira na obstojeće dugove njegove.

Firma A. izhodi proti firmi B. pravomoćnu osudu kod trgov. suda. Pošto je za trajanja parnice brisana bila firma B., zaišće A., da mu sud dozvoli ovrhu na pokretnine nekadanjih javnih ortaka razvrgnute firme B. Trgov. sud odbaci tu molbu, jer da je osuda izrečena proti firmi B. a ne proti javnim ortakom njenim. — Prizivni sud bečki potvrdi tu rješitbu prvoga suda, jer je doduše istina, da javni ortaci firme po čl. 112. trg. z. (§ 88. hrv.-ug. trg. z.) za sve obveze družtva solidarno i cielim svojim imetkom jamče, nu to je jamčenje, ako se uvaži što naredjuje čl. 122. trg. z. (§ 97. hrv.-ug. trg. z), samo subsidiarno, jer kad se pače i stečaj otvori nad družtvom, vjerovnici njegovi imadu se namiriti najprije iz imovine družtvene, a na privatnu imovinu članova smije se poseći samo ako i u koliko nebi bili namireni iz imetka družtva; jer se dakle i po samom trg. zak. mora razlikovati medju imovinom družtva i privatnom imovinom javnih ortaka družtva: s toga ovršnoj molbi manjka podloga i to tim više, što se o dužnosti jamčenja pojedinih ortaka ne može istom u ovršnom postupku odlučiti.

Vrhovno sudište bečko rješitbom od 20. studenoga 1889. br. 13.231 dozvoli zamoljenu ovrhu, jer iz solidarnoga jamčenja (odgovornosti) trgovačkih ortaka nemogu se doduše izvoditi posljedice, koje bi dopustile, da se naprosto pregleda razlika medju imovinom trgov. družtva i imovinom ortaka i onda, kad se stečaj otvori; nu pošto se vidi iz trgov. registra, da je trgovačko družtvo, dok je trajala parnica, podignuta radi sada utjerat se imajuće tražbine, razvrglo se a da nije povedena likvidacija prema propisu trg. zak., to se ne bi moglo opravdati, da se prieči vjerovnike družtva, da sudbenim putem zaišću svoja prava sbog toga, jer se zanemarilo paziti na ove propise; jer se iz očitovanja ortaka družtva, koje očitovanje je spojeno bilo sa molbom, da se briše firma družtvena, vidi, da su se oni sporazumieli o medjusobnih svojih zahtjevih i tražbinah, a ipak nije se uzeo obzir na sada utjerat se imajuću tražbinu prema čl. 137. i 141. trg. z. (§§ 112. i 116. hrv.-ug. t. z.), koja ne samo, da je nastala prije razvrgnuća družtva, nego je pače bila već i utužena pred sudom; jer je taj postupak ortaka dignuo razlikovanje medju imovinom družtva i imovinom ortaka, jer su ortaci pomješav družtvenu imovinu sa svojom privatnom sami sebe postavili naprama vjerovnikom družtvenim na mjesto družtva; jer usljed toga mora da je

Digitized by Google

dopušteno, da se proti ortakom družtva na temelju titula ovrhe proti družtvu izhodjene postupa kao proti kakovom pravnom nasljedniku, pa je s toga trebalo opravdanoj žalbi prema dvor. dekretu od 15. veljače 1833. zadovoljiti. *(Centralblatt.)*

C. Kazneno.

Proti osudjeniku radi prekršaja § 460. k. z. nesmije se, ako neima okolnosti otegoćujućih, podjedno izreći, ako je inozemac, i kazna odpravljenja iz kralj. Hrvatske i Slavonije.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 29. ožujka 1890., br. 799.)

Kr. kotar. sud u B. proglasi osudom od 26. studenoga 1889. broj 6043 kz., M. S., rodom iz M. u Kranjskoj, krivim prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva (§ 460 k. z.), počinjena tim, što je radi svoje koristi a bez dozvole M. W. Š. ovoj uzela 22 for. 20 novč. iz zatvorenog ormarića, pak ju osudi po istom § obzirom na zakon od 29. prosinca 1886. na kaznu zatvora od 14 dana kao i po § 330 k. p., da nosi trošak kaz. post. i ovrhe kazne, koji su neućerivimi proglašeni, kao i po § 249. kz. na odpravljenje iz kralj. Hrvatske i Slavonije.

Usljed žalbe ništovne, podnesene po kr. držav. nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kr. stol sedmorice, nakon obavljene javne razprave, da je kot. sud u B. osudom od 26. studenoga 1889. i t. d. kz. izrečenom proti M. S. povriedio zakon u ustanovi § 250. kz. tim, što je proti M. S. izrekao osim kazne zatvora još i kazan odpravljenja iz kralj. Hrvatske i Slavonije po § 249. kz., koja je kazna u ovom slučaju gledeć na propise §§ 460. i 250. kz. neumjestna; pa je s toga po § 286. st. II. kp., obzirom na § 277. t. 11. i § 286. k. p. ukinuo onu točku prvosudne osude, kojom je proti okrivljenici izrečena bila kazna odpravljenja.

Razlozi: Po § 248. slovo f), g) i h) k. z. sačinjava odpravljenje iz kojega mjesta, iz koje krunovine ili iz svih krunovina posebnu vrst kazne, a nespada medju ona pooštrenja, koja se po § 253. k. z. spojiti mogu sa kaznom zatvora; — § 250. k. z. odredjuje doduše, da se vrsti kazna, izbrojene u § 240. k. z. i pooštriti mogu, pa da se kao pooštrenje može sjediniti i više pojedinih kazna. No ovakovom pooštrenju ima mjesta samo u onih slučajevih i onako, gdje i kako je odredjeno u kaznenom zakonu.

Po § 460. k. z. (obzirom na zakon od 29. prosinca 1886. broj 2. Sbornika od g. 1887.) ima se prekršaj kradnje kazniti jednostrukim ili strogim zatvorom od jednoga tjedna do jedne godine, a po kakvoći okolnosti treba taj zatvor i pooštriti; ali u zakonu nije izrečeno, da se kao

Digitized by Google

pooštrenje ili kao samostalna kazna može izreći i odpravljenje po § 240. i 249. k. z., kako to biva u drugih slučajevih, n. pr. u §§ 294., 300., 305. k. z. itd.

Uvaži li se uz to, da je u razlozih prvosudne osude izrekom navedeno, da kod okrivljenice nedolazi ni jedna otegotna okolnost, pa s toga da se u ovom slučaju nije mogla uporaviti niti zadnja alineja § 265. k. z., po kojoj se zarad okolnosti otegućujućih mogu uporabiti ustanove § 250. k. z.: to je očevidno, da je prvi sud, dosudivši okrivljenici osim kazne zatvora po § 460. kz., podjedno i sudio na odpravljenje po § 249. k. z., povriedio zakon u ustanovi § 250. k. z., a podjedno pri odmjerivanju kazne prešao svoje pravo kažnjenja i granice zakonite stavke kaznene na štetu osudjenice (§ 277. t. 11. kp.).

S tih razloga valjalo je uvažiti žalbu ništovnu kr. držav. nadodvjetničtva, uloženu na obranu zakona proti onoj točki prvosudne osude, kojom se proti osudjenici izriče kazan odpremljenja iz Hrvatske i Slavonije — a po § 286. II. k. p. obzirom na § 277. t. 11. i 286. k. p. suditi, kao što je učinjeno u dispositivnom dielu vrhovne ove presude.

Priobćio dr. Šilović.

Prinos k § 129. I. sl. b. i § 128. k. z.

Dne 22. prosinca 1888. dodje k D. H. u Zagrebu mladić (F. K.) od kojih 20 godina, ter oba popiše u zatvorenoj kuhinji do $^3/_4$ litre vina. U toj kuhinji nalazila se je na zidu slika polunage ženskinje, što je dalo F. K-u povoda činiti neke lascivne primjetbe, na što je D. H. primio F. K-a, a ovaj opet njega za spolno udo, priljubili se jedan uz drugoga, pak se tako držali, dok kod obojice nije nastao izliev sjemena.

U tom djelu nazrieo je javni tužitelj učin zločinstva bludnosti suprot naravi, normiran § 129. I. sl. b. kz.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu odriešio je obojicu tuženih osudom od 4. siečnja 1889. br. 11.021. pridruživ se razlaganju obrane, koje je u jezgri glasilo:

Samo ono nemoralno djelo je predmetom kriminalne kazne, koje vriedja pravo. Prema ovom načelu mogu biti predmetom kazne samo ona bludna djela, koja vredjaju prava drugoga, kao i ona, koja su javno izvedena, ter radi toga prouzrokuju javnu sablazan. Zakonarstva, koja prihvaćaju ova načela, kazne samo bludna djela izvedena silom dopuštajući, da se ta sila može predmnievati kod nedoraslih. — Naš kazneni zakon udara, rekao bih, srednjim putem, jer kazni bezuvjetno bludna djela izvedena silom, za tim bludna djela izvedena na nedoraslih, rodoskvrnje (§ 131), zavedenje na bludnost (§ 132) i napokon javno izvedena djela bludna, dočim se od nejavno i bez sile od doraslih osoba izvedenih bludnih djela kazni samo sodomia ratione generis et sexus (§ 129 kz.).

Digitized by Google

Konkretni slučaj prikazuje se kao uzajamna onanija, pak se pita, da li onanija, samoskvrn, spada pod udar § 129. I. b. kz.? Po mnienju obrane ne spada, jer onanija nije ravna paederastiji, koja ne obuzimlje sva bludna djela, koja bi dva mužkarca zajedno izvesti mogla. — Paederastija naime sastoji u protunaravnom spolnom aktu medju dva mužkarca, u protunaravnom putenom smiešanju (Fleischliche Vereinigung) u tzv. coitus internus.

Da je to pravo tumačenje paederastije vidi se najbolje iz oznake toga zločinstva u autentičnom njemačkom tekstu zakona, koja glasi: „Unzucht wider die Natur". „Zucht" znači razplodjivanje, a „Unzucht" bez dodatka bilo bi „krivo razplodjivanje", dakle spolni akt, koji je po naravskih zakonih namienjen razplodu, a takav akt sastoji u „coitus internus". Ovakovo shvaćanje poduprto je historičkim razvojem kriminalističkog pojma sodomie ratione sexus et generis. Stari zakonodavci kaznili su obje vrsti sodomie smrću, jer su držali, da je spolni akt mužkarca s mužkarcem ili mužkarca sa živinom prikladan za razplod, kojim bi se čovječanstvo izrodilo.

Prema navedenom hrvatski prenos izraza „Unzucht" sa „bludnost suprot naravi" nereproducira vjerno njemačku oznaku.

Drugi razlog za navedeno tumačenje paederastije izvodi se iz ustanove § 128. k. z. Zločinstvo oskvrnuća predvidjeno u § 128. kz. sastoji u tom, da tko dječka ili djevojku izpod 14 godina zlorabi u svrhu, da zadovolji spolnim svojim požudam. Po izričnoj ustanovi § 128. k. z. ta zloporaba ne smije sastojati u coitus internus. Od tud sliedi, da slovo b. § 129. k. z. ima pred očima samo coitus internus, jer da zločinstvo po § 129. k. z. obuzimlje sva bludna djela medju mužkarci, tada ne bi trebalo u § 128. k. z. na poseb kazniti bludna djela mužkarca sa dječkom (mužkarcem). To je očito učinjeno u namjeri, da se nedorasli mužkarac zaštiti proti bludnim zabludam i pohotam, koje zaštite odrasli netrebaju.

Napokon govore za navedeno mnienje dvorski dekreti od 14. kolovoza 1824. i 8. srpnja 1831., kojimi je izrečeno, da onanija ne spada pod sankciju § 129. kaz. z Ako je pako za krieposti staroga kaz. zak. od god. 1803., kako to navedeni dekreti pokazuju, samoskvrn bila izuzeta kao učin za zločinstvo označeno u § 129. I. sl. b., tada ne ima razloga takve čine po sada u krieposti stojećem zakonu jednako neprosudjivati, jer ne ima uporišta mnienju, da je noviji zakonodavac htjeo biti od starijeg strožim. — Ako samoskvrn nije kažnjiva na činitelju, tada ni onaj, koji sudjeluje kod proizvadjanja samoskvrni treće osobe, ne može biti kažnjiv, jer podupire čin ne padajući pod udar kaz. zak. — Kako je jur spomenuto, po prilici s tih razloga riešilo je prvo sudište obtužbe D. H. kao neposrednog počinitelja, a F. K. kao sukrivca u smislu § 5. k. z.

Digitized by Google

U ništovnici, koju je javni tužitelj proti toj osudi izveo, pozva se on na točku 9. sl. a. § 277. kp. navadjajuć, da je presudni sud, usvojiv nazor, da se jedino i samo paederastijom ogriešiti može o § 129. I. sl. b. kz., povriedio zakon, koji nigdje ni izrično ni prikriveno ne govori o paederastiji, nego samo „o bludnosti suprot naravi s osobom istoga spola", za koju da je počinjena, nije potrebna niti „immissio penis" niti „immissio seminis" u bud koji dio tiela sudjelujućeg mužkarca.

Kralj. stol sedmorice osudom od 23. ožujka 1889. na br. 466/956 nakon preduzete razprave ukine osudu prvoga suda po § 284. st. 3. kp., jer predleži ništovni razlog točke 9. a. § 277. kp. i osudi obojicu obtuženih radi prekršaja suprot javnoj ćudorednosti predvidjenog u § 516. kz.

Vrhovno sudište razlaže, da je shvaćanje suda prve molbe, koji nije u činu obtuženih nazrio objektivni učin djela po zakonu kaznenom kažnjiva, očito neosnovano, jer se čin obtuženika, ako obzirom na razloge navedene po sudu presudnom u obrazloženju svoje osude i ne tvori učin zločinstva bludnosti suprot naravi, normiran u § 129. I. sl. b. kz., ipak svakako se prikazuje kano bludno djelo poduzeto i izvedeno medju dvie osobe istoga spola, koje je nedvojbeno podobno ćudorednost i sramežljivost grubo povrieditи, i čim se pročuje — pobuditi javnu sablazan, što dovoljno uglavljuje učin prekršaja označenog u § 516. k. z.

Priobćio F. Haladi.

VIESTNIK.

(Pravničkomu družtvu pristupiše) kao novi članovi za g. 1889. gg.: *Radmilli* Antun, c. kr. kotarski sudac u Stonu (Dalmaciji); *Knežević* Marko, c. kr. kotarski sudac u Omišu i *Paštrović* Ivan, c. kr. sudb. pristav u Omišu.

(Umrli.) U posljednja dva mjeseca izgubio je hrvatski pravnički stališ smrću više svojih članova: na Rieci preminu 13. travnja o. g. dr. Fran *Pilepić*, odvjetnik u 52. god. života. Pokojnik bijaše vrstan, teoretički i praktični obrazovani odvjetnik, sdušan u svom poslu, odličan rodoljub; kao poslanik u hrvatskom saboru pripadao je stranki prava te je odlučno zagovarao njena načela. Bavio se i knjigom; kao mlad čovjek preveo je Ungerovu „Raspravu ostavština u Austriji", koja bje štampana najprije u „Pravniku", a kašnje izadje napose štampana na Rieci god. 1865., te se odlikuje liepim jezikom; u Mjesečniku g. 1876. ima od njega dva sastavka o pomorskoj hipoteki, pa je napose ovo pitanje pokojnik mnogo proučavao. — U Petrinji umre nakon duže bolesti Tomo pl. *Horvatić*, um. viećnik kralj. stola sedmorice i odvjetnik. Pokojnik je bio na glasu kao vrli sudac i čovjek tvrda značaja; budući umirovljen tražio i dobio odvjet. stallum agendi u Petrinji, gdje je i umro. — U Zagrebu preminuše 27. ožujka Stjepan *Osjak*, odvjetnik, u 81. god. života i A. *Pavlekovich*, um. viećnik sudb. stola te zastupnik naroda na hrvatskom saboru; u Osieku sudb. pristav Josip *Fragner*, član pravničkoga družtva. — Mjeseca ožujka umre u Beču barun M. *Streit*, predsjednik prizivnoga suda bečkoga; kratko vrieme bijaše ministrom pravosudja.

Digitized by Google

Svojstva dosadanjih sustava u kaz. tiskovnih predmetih, izražena u nekih zakonarstvih.

Pravno-povjestna prouka odvjet. dra. Vl. Pappafave.

(Svršetak.)

Prelazeć sada na Italiju[21], primjetit nam je najprije, da se u članku 28. ustava, proglašenog u Piemontu 4. ožujka 1848., javljalo, da će tisak biti slobodan, ali da mu zakon uzteže zlorabe[22]; te kralj Karlo Albert, na uporavu takova načela, malo zatim, biva na 20. ožujka iste godine, izda svojevoljno rie-

[21] Književnost: Arabia, Nuova Italia e sua costituzione. Napulj, 1872.; Bersezio, La libertà della stampa; lettere a Cesare Cantù (Gazzetta piemontese 1881., br. 1, 2, 4, 6, 9); Bonasi, Sulla legge della stampa. Bolonja, 1881.; Buccellati, La libertà della stampa moderata della legge. Milan, 1880.; Campori, Spomenica uvrštena u knj. XVII spisâ Modenske akademije znanosti, književnosti i umjetnosti; Casanova, Diritto costituzionale. Firenca, 1869. 2. izdanje, knj. I. str. 141—185; Clavarino, La legge sulla stampa. Turin, 1880.; Crivellari, La stampa. Mletci. 1868; Dissertazione di un giureconsulto italiano intorno alla responsabilità dell'autore di un articolo pubblicato senza sottoscrizione in un periodico firmato del gerente. Turin, 1875.; Ellero, Delle leggi sulla stampa (u „Archivio juridico" knj. III, str. 294 i sl., i u „Trattati criminali" str. 282—438); Finazzi, La libertà della stampa e la censura ecclesiastica; Gabelli, Sulla libertà della stampa (Monitore dei Tribunali. 1868., br. 48 i 49); Gavazi-Spech, Sulla libertà della stampa, pensieri. Milan, 1881.; Ghirelli, Commento alla legge intorno ai reati di stampa. 2. izdanje. Napulj, 1883.; Guerzoni, Nuova Antologia, čislo I, knj. XII; Libertà e legge, ovvero dell'azione penale per reati di stampa. 2. izd. Gjenova, 1879.; Lucchini, I reati commessi col mezzo della stampa; lettere ai direttori dei giornali „Diritto" i „Opinione" (Rivista penale, knj. XIX, sv. VI); Mecacci, Della responsabilità penale nei reati di stampa (Legge, 1873); Papa, Il giornalismo. Verona, 1880.; Saredo, Principî di diritto costituzionale, lezioni XXXV i XXXVI.

[22] Čitajuć ovaj članak ne da se razumieti, zašto je zakonodavac stavio slobodu u buduće a uzpregu u sadašnje vrieme, a morao je to baš protivno, pošto se sloboda radjala ustavom i bila mu je istodobna, a zlorabe usuprot imadjahu nadolazit, imala ih je rodit sloboda, pa s toga bijahu buduće.

Digitized by Google

šenje od 26. ožujka 1848., što ga po njegovom nalogu izradio jedan njegovih ministara i savjetnika, premda ga ne uzmogao podnieti na razpravljanje parlamentu, koj onda nije još bio sabran.

To riešenje o tisku izradio je poglavito slavni knez Fridrik Sclopis, koj i ako je uzeo francuzke zakone uzorom, znao je opet i proći se njih gdje bijahu odviše oštri, te držat se radje strogo slobodoumnih načela, s kojih je ono riešenje postalo svetim spomenikom u povjesti talijanske slobode.

Nego, i ako je riešenje poteklo iz najplemenitijih osjećaja, i ako je Ellero (navedeno djelo, str. 320) mogao razlogom reći o njem, da je iskren i veledušan zakon, prost sustezanjâ, bojaznî, više ili manje zabašurenih varka, prevarne slobode i prevarne pravde, te pod ovim vidom zaslužio najotvoreniju i iskreniju pohvalu, — on ipak s kritičnog gledišta ne zaslužuje, po obćem mnienju samih taljanskih pisaca, da se hvali kao mudar, jer je često taman, dvouman i pogrešan.

Riešenje se protezalo na ostale taljanske krajeve, kako bi koj nadošao pod Savojsko žezlo.

Smatrat ga je razdieljenim na dva glavna diela: prvi sadržaje obće propise o različitih vrstih izdavanjâ, o dužnostih tiskara, ob odgovornosti raznih osoba kod izdavanja sudjeljujućih, o zlodjelih što se tiskom mogu počiniti i o odredjenih im kaznah; drugi ustanovljuje pravila sudbenomu postupku zbog tiskovnih zlodjela.

Prvi dio još je u krieposti, premda malko preinačen nekimi propisi kaz. zak. i kaz. post. te zakonî od 26. veljače 1852., 20. lipnja 1858. i 3. svibnja 1871., kojih prva dva nisu ino uradili, nego što su, obzirom većma na visoku politiku nego na pravu nuždu, koja bi se bila pojavila, preinačili neke članke a navlastito one o vršenju kaznene tužbe porad uvriede glavam inozemnih vlada nanešene, i o obrani političkog putem tiska počinjenog razbojstva. Treći pak ovih zakona, onaj naime od 3. svibnja 1871. o jamstvih svetomu otcu papi, protegnuo je na njega sva pravila u riešenju sadržana glede nepovriedivosti kra-

Digitized by Google

ljeve osobe, a to s uporave načela tim zakonom ustanovljena o podpunoj papinoj nepovriedivosti.

Sav drugi dio riešenja, koj se odnosio, kao što se reklo, na pravila sudbenoga postupka zbog tiskovnih zlodjela, nema dandanas krieposti, pokle ona pravila bijahu zamienjena drugimi, koja, kao bitni dio sudbene uredbe, nadjoše mjesta u kaz. post.

Uvaživ sve te preinake, sadanje stanje taljanskog zakonarstva o tisku daje se zaglavit na kratko ovako:

Slobodno je očitovanje misli putem tiska i svake mekaničke umješteine. — Nitko ne smije tjerati tiskarski, kamenopisni i slični obrt, a da nije obaviestio o tom mjestnu vlast javne sigurnosti.

Zabranjeno je pribijati svaki tiskopis bez dozvole oblasti, izim da se odnosi na trgovačke stvari, prodaje ili najmove.

Tiskar je dužan, pod prietnjom (zapelom) globe od 100 do 300 lira, da na svaki tiskopis stavi svoje ime, nadodav ime mjesta, tiskarne i godinu kad se dotiskao.

Zakon nema propisa o načinu, po kom da se ustanovi odgovornost zbog nacrtâ, kamenopisâ, itd., glede kojih propisano je jedino, da se imaju predati vlasti dvadeset i četiri sata prije prodaje.

Obvezne su dvie vrsti predaje dužnostnih exemplara svakoga tiskanog nepovremenog djela: prva uredu državnog odvjetničtva, druga dvorskim pismohranam i knjižnici obstojećeg u okolišu sveučilišta; a izvršuje se ona izručbom prvog iztiska tiskopisa, ova izručbom obveznog iztiska kroz deset dana iza izdanja. Prekršaj je u prvom slučaju kazniv globom do 300 lira, a otega u drugom odštetom od 50 lira.

Izdavanje časopisa nije slobodno; pod prietnjom globe od 100 do 500 škuda nije slobodno drugomu izdavati časopise nego onomu, koj je izprosio i zadobio povlast, koja se dozvoljuje svakomu kraljevom podaniku, koji je punoljetan i u podpunom uživanju gradjanskih prava, ne izključiv anonimna družtva i moralne sborove. Prošnja podnešena vlasti ima biti providjena shodnimi izpravami, naime krstnim listom bud onoga, koji kani izdavati časopis, bud obršnika; izvodom sudbene vjerice na opravdanje onoga, čemu krstni list ne služi no predmnjevom, biva,

Digitized by Google

da oni nisu izgubili uživanje gradjanskih prava sbog kaznene osude (čl. 1. gradj. zak.); prepisom spisa, kojim se ustrojava prosto komanditno družtvo; radi li se pak o dioničkoj akomanditi ili o anonimnom družtvu, i prepisom odluke, kojom se ono dozvolilo i odobrio mu se ustrojni akt (čl. 155 i 156 trg. z.); a radi li se o moralnom pravilno ustrojenom sboru, i prepisom spisa o vladinoj dozvoli. U toj prošnji naznačit je suviše vrst izdavanja, ime tiskarne, ime i boravak tiskara, ime i boravak odgovornog obršnika, koga svaki povremeni časopis mora da ima.

Taljanski zakon ne priznaje sustava jamčevina, jer da su ove težkom zapriekom tiska i da su protivne ravnopravnosti svakoga pred zakonom, pošto neki povremeni časopisi bivaju njih oprošteni zbog svoje naravi, a neki opet, i to mnogi, jer su službeni.

Obršnik časopisa mora podpisati sastavak prvog iztiska čim je dotiskan. Svi ostali iztisci moraju donieti taj podpis u tisku. Dotični prekršaj podpada globi do 300 lira.

Obršnik je dužan, pod prietnjom (zapelom) globe do 300 lira, da iztisak po njem na sastavku podpisan, biva, koji nosi njegov vlastoručni podpis, dade odmah pri izdavanju časopisa izručit uredu general. državnog odvjetnika, ili državnog odvjetnika, ili naredbenog sudca, prema tomu, da li se radi o stolici (sjedištu) prizivnih sudova, o glavnih pokrajinskih mjestih, ili o inih mjestih[23]. Što taljanski i francuzki zakoni nalažu obršniku, da vlasti u propisani rok podnese iztisak časopisa, to su racionalniji od austrijskog zak., koj tu dužnost nameće tiskaru. Zaista, opaža Pincherle (navedeno djelo, str. 246), kad se zakon obazire samo na čas izdanja, koji ne zavisi o tiskaru nego jedino o izdavatelju, biva posve razumno, da se naloži ovomu,

[23] Ako se zahtjeva, da iztisak nosi obršnikov vlastoručni podpis, ili, po glasu zakona, na sastavku, to je, rekao bih, uzaludno, jer, piše Ellero (naved. dj., str. 356), ili se radi o obistinbi dužnosti sudbenim načinom, a ta se dužnost već obistinila, kad se vlasti prijavilo izdavanje povremenog časopisa; ili se radi, da se dobije tako rekuć dokaz o ovjernosti susljednih tiskanih podpisa, a tada bi trebalo, da se i ovih prikaže ogled na sastavku, te se s podpisom uzmogne sravniti.

Digitized by Google

a ne onomu, neka pazi, da se izdavanje ne obavlja no istodobno s takovom predajom.

Odgovore ili izjave osoba u časopisu imenovanih ili naznačenih obršnik mora svakako da uvrsti u prvi ili drugi broj, što no se izdaje sliedećega dana iza onoga, kad ih je primio, nipošto kasnije. Odgovor uvršćuje se za cielo i bezplatno, ako je dvostruko dug od članka, na koj odgovara; što je duži, to se plaća. Uzkrata il zatezanje primanja ili uvrštenja ovih odgovora kazni se globom od 100 do 1000 lira. Ne kaže se ipak, na kojem mjestu časopisa treba uvrstit odgovore; te, opaža M a n f r e d i (navedeno djelo, str. 60), dogodilo se koj put, da izadju na četvrtoj stranici.

Svaki je obršnik obvezan, da na čelo svoga časopisa ili povremenog tiskopisa uvrsti svaki službeni naslov, ovjereno izvješće, predstavku ili izpravak, ili koje god drugo pismo, što bi mu zakonito postavljena vlast poslala u v l a d i n u k o r i s t, a to uz izplatu ciene za oglase, obične kod časopisa, koji donose sudbene oglase. Uzkrata ili otega pri izdanju kazne se globom, koja može da dosegne i 500 lira. Obršnik je napokon dužan, ako neće da plati globe od 100 do 500 lira, da najkasnije dva dana iza dostave uvrsti osudnu odsudu, proti njemu izrečenu zbog djela u tiskovnom zakonu zabranjenih.

Kao tiskovni smatraju se i kazne delikti, koje ćemo sada spomenuti, a pri oznaci kojih, kao što veli Pincherle (navedeno djelo, str. 104), nije se gledalo, da li se mogu izvesti i drugimi sredstvi izim tiska, i da li ih predvidjaju i kazne obći kazneni zakoni, nego samo, jesu li se izvela sredstvom tiska.

Takovi delikti, mimoišav prekršaje proti rednim predpomenutim propisom, što ih zakonotvorac ustanovio za tisak, jesu sliedeći:

1. Javno poticanje, da se počine zlodjela. U koliko je ukidno sudište u Turinu učenom odsudom presudilo, poticanje ili poziv na zlodjelo ne postaje pravilno kaznivim, nego kad je zlodjelo počinjeno ili pokušano. No podtaknuća putem tiska, navlastito kad se odnose na zločin proti sigurnosti države, kazniva su i kazne se i ako su ostala bezuspješna, jer u tom slučaju ne tvore

Digitized by Google

dioničtva, nego osobito zlodjelo, tiskovno zlodjelo. Jesu li imala uspjeha, nagovaralac, poticatelj postaje pravim dionikom;

2. uvriede vjerozakona, pod kojim izrazom ne razumieva se sloboda savjesti, no pravilo sasvim stalno i naznačeno osnovnih vjerozakonskih načela;

3. uvriede proti ćudorednosti;

4. uvriede kraljeve osobe, koju članak 4. ustava proglasuje svetom i nepovriedivom, a krieposti zakona od 3. svibnja 1871. i uvriede svetom otcu papi;

5. javna uvrieda senata ili zastupničke komore, vladara i glava inozemnih država te članova diplomatičkog sbora;

6. razglasivanje tajna, koje mogu sigurnost države izložiti pogibelji, i raznašanje krivih viesti;

7. klevete, javne pogrde i rugopisi; a pod ovim potonjim izrazom razumieva se okriva učinjena komu, prisutnu ili odsutnu, o opredieljenih činih, koji, da obstoje, mogli bi dati povoda zločinstvenomu ili popravnom postupku, ili bi ga uvriedili u poštenje ili u dobar glas, ili bi ga izložili mržnji ili preziru; okriva to počinjena u javnom ili ovjerenom spisu, ili posredstvom tiskopisâ, rukopisa, slika, likova, rezbina ili znamena, koji bijahu razprodani ili stavljeni na prodaju.

Kaznene tužbe tiskovnim zakonom ustanovljene, izuzev iznimke glede povremenih izdavanja, vrše se najprije proti sastavitelju, bez razlike je li ili nije podpisao sastavka, zatim proti izdavatelju, a napokon proti tiskaru. Naravno ipak, bude li prvi kažnjen, da se drugi i treći ne kazne; a bude li kažnjen drugi, da treći biva prost. To je sustav odgovornosti a c a s c a d e s, kao što ga značajno nazvao d e B r o u c k e r e.

Kaznena parnica, povedena proti sastavitelju ili izdavatelju, ne smije se protegnuti na tiskara sbog samog tiskanja, man da se ne bi doznalo, da je on radio znajuć i načinom, da ga je smatrat dionikom.

Što je povremenog tiskopisa, zakon ustanovljuje, da sve kaznene pravice budu upravljene proti odgovornom obršniku i da se ne protegnu na sastavitelja nego jedino ako je podpisao sastavak; te, kao što primjećuje B o n a s i (navedeno djelo, str.

Digitized by Google

126), bude li sastavitelj inače poznat i bude li dapače u drugom izdavanju naznačio sebe sastaviteljem inkriminira sastavka, nema njemu kazne, koja pada samo na obršnika.

Ta je odredba naišla na oštre, ali pravedne prikore; jer — piše Gabelli (Monitore dei Tribunali, 1868., br. 48 i 49) — ako pisac počini zlodjelo i podlo se sakrije, zakon se ni najmanje ne brine, da ga potraži, nego kazni njegovu nevjernost tim, što se odriče iztrage proti njemu. On leži pod zaštitom pseudonima ili kakva početna slova, prost ne samo zakonite no i duševne odgovornosti, pa riešen i uzprege, što ju javno mnenje ipak zahtieva.

Obršnikovo je zvanje u Italiji, kako svak znade, veoma naopako uzeto i zlorabljeno. Tu odista, izuzev preodličnih iznimaka, biva prečesto, da se obršnikom časopisu postavlja čeljade slabo naučno i više puta nesposobno, da shvaća smisao sastavaka, što se u njem daju, a i nevlastno, da zabrani te se oni neuvrste. Dogadja se dosljedno, da obršnik, koji jedva zna čandrkati svoje ime, nesmije se obično pačati u časopis, nezna mu političkog pravca, a možda ni urednika. U tiskovnih iztragah, veli častni dr. Gavazzi-Spech (navedeno djelo, str. 290), obršnik drugo ne čini nego što zaklanja od odgovornosti trećega, koji se ne samo ne stidi, da se krije, već više puta i zagrizno se nemoćnomu mučeniku ruga. „Obršnik, veli Guerzoni (Nuova Antologia, knj. XII, prvi broj, str. 56), drvena je glava, čoroje, umirno kozle. Da mu se upozna prava slika, bolje se je uteći lakrdijam naših kazališta, nego zakonskoj oznaci. Kukavac, doskitanac, nesretnik, bezposleni čizmokrp, vratar bez gospodara, koji ništa ne zna i ništa nema, i komu nije ništa dokazat do navršenih godina i svjedočbe, da nimalo ne zaudara galijom (miriši li popravnom tamnicom, to ne smeta); koji svaku večer ili svako jutro podpisuje dno stranice, što je drugi smislio, napisao, dotiskao, razdao, i što on nije mogao izradit, nije mogao razumieti i ne bi opet mogao promienit ni slova; koji na iztragi, na raspravi pred sudom zievajuć sjedi na okrajku obtuženičke klupe, ostaje nećutnim nišanom gromovnih gadjanja državnog odvjetnika te niemom lutkom peroracija braniteljevih; i koji na-

Digitized by Google

pokon očekuje kao najljepši čas u svojoj službi, da mu se pročita odsuda, koja ga šalje u hlad, da se tu mirno naužije trostrukoga ploda svojih usrdnih usluga, i udara mu suviše globu, što će se poslie hvastat, da ju je sažimanjem ramena izplatio: eto to je slika i prilika odgovornoga obršnika. On je jednom rieči čovjek, koji čini zlo i tjera zanat, da ide u tamnicu mjesto drugoga. „Nous connaissons — kriepko odsječe gospodin Hello — un homme qui est bourreau par métier: en voila un dont le métier est d'être victime".

Ellero, Carrara, Conforti, Clavarino, Pincherle, Manfredi, Gavazzi-Spech, Crivellari, Bonasi, Lucchini i mnogi ini vrstni taljanski pisci uvjereni su, da će obršnik izčeznut iz dojdućeg zakona o tisku, a takovo uvjerenje diele, rekao bih, i starija taljanska sudišta, kao što to očitovaše godine 1870., kad ih je ministar pravosudja upitao o shodnosti, da se odredbe glede tiskovnih zlodjela promjene u kaz. zak. Njeka ovih sudišta, neodobriv obršnikova sustava, osudiše ga dapače oštrimi izrazi. Napuljsko ukidno sudište n. pr. izreče, „da toplo želi, da se odredbe o obršnikovoj odgovornosti preinače; neka jednom nestane ove javne sablazni pravih zločinaca, koji ostaju nekaznjeni, i neukih, siromašnih, prezrenih ljudi, koji trguju svojom savjesti i svojom slobodom i okajaju zlobe, što su drugi počinili, ili po smilovanju porotnikâ izbjegavaju kazni tiskovnih očevidnih a i opasnih zlodjela".

Tužba zbog tiskovnih delikta vrši se uvjek s ureda izuzev slačajeve: 1. uvriede senata ili zastupničke komore, ako ne predteče ovlasti samog uvriedjenog sbora; 2. uvriede inozemnih vladaoca i vladinih glava, ako ne predteče njihove iske; 3. uvriede oblasti, sudišta i inih postavljenih sborova, ako ne predteče odluke samih sborova u općoj skupštini primljene.

Ako se pako uvrede osobe, koje imaju kakvu javnu vlast, poslovači (Geschäftsträger) ili diplomate kod vlade priznati, i uvriede posebnika, progon se ne vrši nikad nego na tužbu uvriedjene osobe.

Državno odvjetničtvo u svojih prošnjah, kad s ureda vrši kazneni progon, ili tužitelj u svojoj tužbi, moraju točno iztaknut,

Digitized by Google

pod prietnjom ništetnosti, koji izazivi, psovke, uvriede, poruge, klevetni čini ili grdnje daju prošnji ili tužbi povoda. Ova odredba zaslužuje pohvale, jer teži za tim, da se točno naznači obtužba; jer, kako veli Pincherle, ako bi u nekih prilikah mogla izgledat suvišnom, u nekih je drugih potrebita[24]; prihvatila ju je opet i Austrija, a znalo je za nju i rimsko pravo, gdje Ulpian bilježi: „Praetor edixit, qui agit injuriam certum dicat, quid injuriae factum sit, quia si famosam actionem intendit non debet vagari cum discrimine alienae extimationis, sed designare et certum specialiter dicere, quam se injuriam passum intendit; quod autem praetor ait: quid injuria factum sit certum dicat, quemadmodum accipiendum sit? Certum eum dicere, Labeo ait, qui dicat nomen injuriae, neque sub alternatione, puto illud aut illud, sed illam injuriam se passum". (Lib. 7, Dig. De inj. et lib. fam., par. IV).

Dočim je taljanski zakonodavac zapustio malne sasvim sustav predtečnosti glede tiskopisa u obće, a povremenog tiska napose, da ustupi mjesto sustavu uzprege, prihvatio je ipak prvi takovih sustava glede nacrta i rezbarija, odrediv predaju državnomu odvjetničtvu obveznom za dvadeset i četiri sata prije no se raztura u sviet, i ovlastiv drž. odvjetničtvo, da još prije nego se razglase ili daju u prodaju, zapljeni predmete, koje bi držalo zakonu protivnimi.

Glede sastavaka ili tiskopisa, o kojih bi državno odvjetničtvo iznielo tužbu ili potražilo postupak, iztražni sudac na prošnju ili žalbu može odredit zapljenu.

Naredbu o zapljeni i dotični zapisnik objavit je za dvadeset i četiri sata onomu, proti komu se ta zapljena izvadja.

Po propisu tiskovne odredbe od g. 1848., zakona g. 1852., postupnika god. 1855. i zakona o jamstvih svetom otcu papi, u nadležnost porotnih sudova spada četrnaest tiskovnih zlodjela, i to: 1. poticanje na zločine, prestupke ili prekršaje; 2. poticanje, da se kuša što zabranjena preduzeti proti nepovriedivoj osobi

[24] Prama malom člančiću u časopisu moglo bi izgledat kao suvišno, da se iznesu rieči, u kojih uvriedjenik uvidja psovku ili klevetu; ali te sumnje nestaje, kad se promisli na knjižicu, na djelo (Pincherle, nav. dj., str. 475).

Digitized by Google

kralja ili proti članovom kraljeve porodice, koji sačinjavaju vladalačku kuću; 3. poticanje, da se počini povreda osobe sv. otca pape; 4. pobijanje nepovriedivosti kraljeve osobe, priestolnog nasljednog reda, ustavne vlasti kralja i komorâ; 5. povrieda vjerozakona; 6. povrieda ćudoredja; 7. poruga vjerozakona 8. uvrieda nepovriedive kraljeve osobe ili članova kraljeve kuće; 9. javna uvrieda i psovka proti sv. otcu papi; 10. ukor nepovriedivoj osobi kralja; 11. poruga senata i zastupničke komore; 12. pristatba na drugi oblik vladanja; 13. odkriće državnih tajna; 14. uvrieda nepovriedivomu pravu vlastničtva, svetosti zakletve, dužnomu poštovanju zakonâ; i suviše slučajevi obrane čina kaznenim zakonom označenih kao zlodjela ili prestupci, i poticanje na mržnju medju stališi i razredi pučanstva te proti porodici.

Svi ini delikti tiskom počinjeni, naime uvriede proti vladaocem ili inozemnim vladajućim glavam, proti poslanikom, ministrom i izaslanikom ili inim diplomatičkim poslovačem inozemnih vlasti, kod kraljeve vlade ovjerenim, klevete i grdnje proti osebnikom, javnim službenikom ili postavljenim sborovom, itd., i svi prekršaji i druga zlodjela, što ih zakon o tisku mjestimice spominje: to sve spada u nadležnost redovitih sudaca, biva gradjanskih i kaznenih sudišta u prvom stupnju, i prizivnih sudišta u drugom stupnju.

Tko bi dokučio razlog navedenoj razlici? Mi ga ne dokučujemo. Zakon priznao je kao dobro, zaštiti državljaninâ koristno, tiskovnoj slobodi uharno, dapače potrebito, da porotničku ustanovu uporavi na teža zlodjela tiskom počinjena; ali bi zaista umjestnije bilo, da ih je sva zauzeo: naime, pošto se radi o zlodjelih jednomu te istomu razredu pripadajućih, jednim te istim sredstvom izvedenih i osobitim zakonom uredjenih, da ih je sva bez razlike samo jednoj podsudnosti podvrgao.

Svaka kaznena iz tiskovnih zlodjela potičuća tužba zastaruje za tri mjeseca od dana predaje iztiska državnomu odvjetničtvu. Da se ta predaja ne izvela, zastara računa se od časa izdavanja, no nije prosto pribjeći pod okrilje tromjesečne zastare,

Digitized by Google

već pod onu, što ju kazneni zakonik propisuje. Što je povremenih tiskopisa, rok zastare teče od dana njihova izdavanja.

Tužba u ime dužnih globa zbog otezane uvrstbe odgovara ili izjava osoba, u povremenom tiskopisu imenovanih ili naznačenih, ili uvrstba službenih očitovanja, zastaruje za dva mjeseca od dana prekršaja ili od prekida, ako se postupalo, pravnih spisa.

Rado dodajemo, da se sada u Italiji proučava osnova o preinaci nekih dielova zakona o tisku, što je izkustvo, taj prvi i kriepčiji učitelj u pogledu zakonarskih uredaba, dokazalo, da ne odgovaraju pravnim zahtjevom.

Takova osnova smjera navlastito na to, da časopisom poveća odgovornost, da naime njene posljedice padnu na one, koji su im moralni uzročnici. Ona zamienjuje staroga obršnika odgovornim ili polag slučajeva suodgovornim ravnateljem, i prieti prilično težkom kazni onomu, koji podupire himbu, da je pravi ravnatelj časopisa ili povremena pisma, kao što i onomu, koji bi s te himbe vadio ili htjeo vaditi koristi, da svoju odgovornost pritaji. Kaznena pravica vrši se proti ravnatelju; ako je ipak sami spisatelj podpisao sastavak, koji je prouzročio postupak, ili ako ravnatelj iznese izjavu spisateljevom rukom podpisanu, da ovaj prima na se odgovornost: tada kaznena se pravica vrši i proti spisatelju, koji podpada pod kaznu, što ju zakon počinjenomu zlodjelu namienjuje, a kazna se ravnatelju smanjuje na jedan do dva mjeseca. Tim pako, što imenovanje spisatelja umanjuje krivnju ravnatelja, ovaj će gledat, da se obrani, te pravi krivac neće toli lahko uzmaknut kazni.

Upozorit nam je još na drugu odredbu osnove, koja zabranjuje priobćivanje kaznenih iztražnih spisa ili javnih razprava u parnicah zbog klevete ili grdnje, kad se kod njih ne bi priznao dokaz o istini.

Na svršetku ovih kratkih i neuličenih crtica želimo, da tiskovna sloboda, to nuždno jamstvo nastavam svake dobro uredjene vlade, to poglavito sredstvo svakomu prostranomu priobćivanju koristnih misli, taj temelj svake političke slobode, steče i sve to više i svugda razširi svoje gospodstvo, stegnuto samo u ko-

Digitized by Google

liko je nuždno, da se složi sa zaštitom ćudoredja, istine i poštenja, te da uzmogne svoje plemenito i visoko zvanje dostojno vršiti. *Preveo A. Šimonić.*

O imenovanju skrbnika prigodom razdiobe kupovnine.

Piše dr. Gustav Gaj, odvjetnik.

U praksi naših sudova razvio se usus ili bolje abusus, da imenuju prigodom razdiobe kupovnine skrbnika na čin svakomu uknjiženomu vjerovniku, koj nije na razdiobno ročište došao, ma da je i pravodobno pozvan bio.

Ja mislim, da je takovo imenovanje skrbnika na čin u protuslovju ne samo s temeljnim principom gpp., nego i sa pozitivnimi ustanovami istoga.

Ovaj abusus naših sudova utemeljen je po svoj prilici na § 510 gpp., koji glasi: „Kako u odluci, koja se dostavlja pojedinim, sudu poznatim vjerovnikom hipotekarnim (§ 508), tako i u izroku, izdatu glede vjerovnika ostalih, ima se podjedno reći, da svi oni vjerovnici hipotekarni, koji neprebivaju u mjestu suda ili blizu istoga, za branjenje prava svojih u budućoj diobi kupovnine moraju u mjestu suda narediti punomoćnikâ, i ime i boravište njihovo prije prodaje prijaviti sudu, jer će se u protivnom slučaju za one, koji propuste to prijaviti, na njihovu pogibelj i o njihovu trošku ureda radi narediti zastupnik, kojemu će se imati uručivati sve dalnje dostave“, pa na ustanovi § 556 gpp. izraženoj u drugoj alineji toga paragrafa, glasećoj: „Za zastupanje onih vjerovnika, koji zanemariše narediti punomoćnika, ima se imenovati zastupnik ureda radi“ (§ 509 gpp.).

Kako se vidi, citovan je kod ove potonje ustanove § 509 gpp.

Da vidimo sadržaj toga paragrafa, jer će svakako pomoći, da se bolje razumieva ova na oko skroz jasna ustanova zakona.

§ 509 gpp. glasi doslovce ovako: „Ali imadu se izvan toga i svi oni, koji, premda im nebijaše došla osobita obaviest, sasvim

Digitized by Google

tim sciene, da su i oni upisom u javne knjige stekli hipotekarno pravo u to dobro, uzazvati svagda u dražbenom izroku, da pravo to do prodaje dobra prijave tim sigurnije sudu, jer će u protivnom slučaju imati pripisati sami sebi, ako se dioba kupovnine obavi bez njih, i ako oni tim u koliko bi se kupovnina diobom izcrpila, ostanu izključeni. Iz toga dakle, što mu se o dozvoljenoj dražbi nije dala obaviest, nemože vjerovnik uzeti povoda, da pobija valjanost dražbe".

Sravnimo li ustanovu § 556 gpp. sa ovom § 509 vidi se, da ona (§ 556) više nije tako jasna kako se to u prvi mah čini, odnosno primjetit će se kao neko protuslovje medju obima ustanovama. Ili zar nije protuslovje, kad se u § 556 gpp. veli, da se s v a k o m u vjerovniku, koj zanemari imenovati punomoćnika, ima postaviti skrbnik, dočim se u § 509 gpp. veli, da si hipotekarni vjerovnik, koji svoje pravo neprijavi prigodom razdiobe kupovnine, ima sám pripisati štetne posljedice, ostane li kratkih rukava, ako se kupovnina diobom izcrpi?

Ta kakova da nastane šteta vjerovniku, ako nedodje na ročište, kad će mu se i onako po § 556 gpp. imenovati skrbnik na čin, koji će svakako prijaviti tražbinu i kamate, u koliko su ove uknjižene, a više nebi mogao ni smio ni sam vjerovnik prijaviti.

To protuslovje pada jošte više u oči, kad se pročita § 572 gpp. koji glasi: „Ako se zanemari ročište, naredjeno za razpravljanje o diobi kupovnine: opravdanje izostanka neima mjesta.

Nego nedošašćem na ročište i zanemarenjem roka, odredjena za tužbe, naznačene u § 571, gubi vjerovnik samo pobijano mu pravo na namirenje iz hipoteke, ali negubi osobne tražbine na dužnika, niti hipotekarnih prava, stečenih u ostala dobra dužnikova.

U obziru rokova, pomenutih u §§ 567 i 571, imadu se u slučaju njihova zanemarenja uporaviti propisi ovoga postupnika".

Zašto ovaj § govori, da hipotekarni vjerovnik, koji nedodje na ročište, gubi pravo namirenja iz hipoteke, ako tko to pravo pobija, te da proti tomu zanemarenju ne ima pravnoga lieka povrate u prijašnje stanje, kad sud i onako po §§ 510 i 556

Digitized by Google

gpp. imenuje svakomu vjerovniku skrbnika na čin, te prema tomu ne može imati ovakovo zanemarenje nikakovih štetnih posljedica po vjerovnika?

Ako se dakle pozorno pročitaju ustanove §§ 556 i 510 gpp., te uvaži, kako se u praksi uporavljuju; zatim, ako se sravne ove ustanove i praktična njihova uporava sa §§ 509 i 572 gpp., moralo bi se zaključiti, da su ove potonje ustanove posve suvišne, jer da je uporava njihova izključena r e m e d i u m o m, ustanovljenim u §§ 556 i 510 gpp.

Nu nije vjerojatno, da bi zakonodavac uvrstio u zakon ustanove, kojih uporavu izključuju druge takodjer u zakonu uvedene odredbe. Kad se pomno pročitaju još neke druge ustanove gpp. uvidit će se, da sve ove odredbe zakona posve skladno jedna uz drugu pristaju i da uporava jednih nije uporavom drugih izključena.

§ 508 gpp. glasi: „Dozvola dražbe treba da se zabilježi i u javne knjige. A i vjerovnici hipotekarni, koji su do časa ove zabilježbe upisani u javne knjige, imadu se, u koliko po naravi tih knjiga moguće bude iz istih, bez težkoće, odmah pronaći ih, napose obaviestiti o dozvoljenoj dražbi, dostavivši im odluku o njoj. Dostava te odluke biva po propisih, u s t a n o v l j e n i h z a d o s t a v u t u ž b a. Vjerovnikom, kojim se nezna za prebivalište, ili koji su izvan okoliša cesarevine, ima se narediti skrbnik, ter im to valja obznaniti izrokom osobitim".

Odavlje se vidi, da se odluka ob odredjenom razdiobnom ročištu ima dostaviti hipotekarnim vjerovnikom po općenitih propisih, ustanovljenih z a d o s t a v u t u ž b a.

Prema tomu ima se po § 66 gpp. ta odluka dostaviti na vlastite ruke hipot. vjerovnika. Ako se nezna za boravište hip. vjerovnika ili on boravi izvan područja našega državnoga teritorija, postupati će se po § 72 gpp. te postaviti mu skrbnik, ako si ne imenuje u mjestu suda punomoćnika.

Odredbe dakle §§ 510 i 556 gpp. nisu drugo v a n l o g i č n a p o s l j e d i c a ustanove § 508 gpp., kojom se veli, da za dostavu odluka hip. vjerovnikom vriede općeniti propisi o d o s t a v i t u ž b a; nije drugo van reprodukcija § 72 gpp.

Digitized by Google

Kad je pako tako, izčezava samo po sebi ono tobožnje protuslovje izmedju ustanova §§ 510 i 556 gpp. s jedne, i izmedju ustanova §§ 508 i 572 gpp. s druge strane, jer se vidi, da skrbnika treba imenovati samo u stanovitih zakonom točno ustanovljenih slučajevih.

Ti slučajevi precizirani su u §§ 508, 510, 556 u savezu s §§ 72 i 81 gpp.

Sud će dakle obzirom na te odredbe imenovati skrbnika na čin uknjiženomu vjerovniku: 1. koji je izvan područja naše države, a nije si u sjedištu suda imenovao punomoćnika; 2. kojemu se nezna za boravište, i 3. koji nije ubavješten o razdiobi kupovnine po općenitih propisih, ustanovljenih za dostavu tužba t. j. kojemu nije dotična odluka na vlastite ruke dostavljena.

Je li pako hipotekarni vjerovnik, kako se odredjuje u ovih paragrafih, ubavješten o razdiobnom ročištu bilo na vlastite ruke bilo na ruke imenovana skrbnika ili punomoćnika, pa ako pored toga propusti doći na razdiobno ročište bilo on osobno bilo njegov skrbnik ili punomoćnik, uporavit će se nanj ustanove §§ 509 i 572 gpp.

Držim dakle, da sam dokazao, da je abusus, ako se imenuje skrbnik na čin i onomu hipotekarnomu vjerovniku, koji je prema ustanovam gpp., valjajućim za dostavu tužba, o razdiobnom ročištu prema propisom ubavješten.

Da se ovakovo imenovanje protivi i acusatornomu principu prihvaćenomu u našem gpp., sliedi iz naravi toga principa.

Kakovimi pako neugodnimi posljedicami i po ovrhovoditelja i hip. vjerovnika može ovakovo imenovanje skrbnika uroditi, izkusio sam jur u svojoj praksi, a sjegurno i mnogi mojih starijih kolega.

Radilo se je o diobi kupovnine, unišle za prodane nekretnine, na kojoj je bilo pred ovrhovoditeljevom tražbinom jošte 6 do 7 vjerovnika uknjiženo. Pošto su svi ti vjerovnici osim jednoga bili jur namireni, nisu htjeli doći na razdiobno ročište, ma da su bili prema propisu ubavješteni; zato im je sud po vladajućoj praksi imenovao skrbnika na čin.

Digitized by Google

Premda je i skrbnik znao, da te tražbine više ne postoje, te po dva puta odgodio ročište, da si nuždnu informaciju pribavi: to je ipak, jer vjerovnici neodgovarahu na njegova pisma, prijavio i morao prijaviti sve tražbine, a pošto je ovrhovoditelj prigovorio obstojnosti istih, to bje upućen na redoviti put parnice.

Tako će radi toga abususa imati obje stranke štete i nepotrebnih troškova.

Taj slučaj me je upravo ponukao, da nastojim u javnosti obrazložiti, kako se ovakovo imenovanje skrbnika ukazuje posve na zakonu ne utemeljenim, pače protivećim se jasnim ustanovam gradj. parb. postupnika, nebi li tako postigao, da prestane praksa, koja je i onako samo na štetu strankam.

U koliko se § 179 gpp. ukazuje ilusornim?

Audiatur et altera pars — to temeljno načelo parbenoga postupka, bez koga se gradj. parbeni postupak niti pomisliti neda, dovadja nas do procesualnog zaključka, da ni jedna stranka s razloga može biti osebujnih interesâ druge stranke ne smije trpiti, da se tekući priepor o kojem pravu zavlači ili skraćuje; svaka stanka u parnici opravdana je samo onda, ako se bez nje prieporno pravo nebi moglo realizovati.[1]

Zato upravo odredjuje zakon stanovite prisilne mjere, kojim je svrha, da se parnica što više olakša i ujednostruči, a napadnoto pravo što temeljitije, sigurnije i brže konačno rieši.

Ove prisilne mjere vriede kao iznimka glavnog pravila gr. parb. post., normirana već u § 1 našega gpp. od 16. rujna 1852. (§ 1 o. s. r. u Austriji), koje propisuje, da se sudbeni postupak ne ima nikada provesti ureda radi, nego samo na zahtjev stranke; a da ovo pravilo vriedi za savkoliki parbeni postupak sve do svršetka, za to jamči u istom § iztaknuta rieč „nikada“.

Dà, kao iznimka, jer prisilne mjere u parnici, kojoj su se obie stranke dobrovoljno podvrgle, ne mogu se pomisliti inače,

[1] Vid. Schuster, Civilprocess, str. 84.

Digitized by Google

van da ih razpravljajući sudac upotrebi i suprot volji prućih se stranaka.

Uporaba tih prisilnih mjerâ jest ona uredovna, da nerečem disciplinarna vlast razpravljajućeg sudca, kojom je zakonodavac mislio volju stranaka ograničiti odnosno zakonski pravac joj označiti.

Da se ova uredovna vlast razpravnog sudca tečajem parnice rabiti mora, dokazuje svakdanja praksa; u ostalom pokazuju to i propisi gradj. parb. postupka na dotičnih mjestih.

Medju inim svraćam pozornost na dokazni postupak sa svjedoci, koji bi se krivnjom jedne ili druge stranke mogao vrlo lahko protegnuti in infinitum, da ne ima tu sudca, koji Argusovima očima pazi da se nedogode ove zle porabe, i stvar kraju privede. — Koliko puta moraju se odredjivati ročišta, da se jedan ili više svjedoka, kojim su boravišta poznata, saslušaju; a koliko se opet potrati vremena, dok se nadju svjedoci, kojih su prebivališta posve nepoznata?

Ovomu zatezanju htio je i zakonodavac na put stati propisom § 179. gpp., kojemu § je stavio marginalni napis: „tjeranje, da se zaglavi dokazni postupak“ (Andringen auf Beendigung des Beweisverfahrens), čim je barem namjeravao, da se dovoditelj svjedoka prisili, da se pronadjeni svjedok u opredieljenom roku sasluša ili da se predmet in merito rieši.

Nu da li propis toga § odgovara onoj namjeri, koja je u nadpisu iztaknuta?

U § 179 stoji: „Ako bi se preslušaj kojega svjedoka budi tim, što se je pogriešno ili neizvjestno naznačilo boravište njegovo, budi drugimi zapriekami zategao dulje vremena: ima se dokazivatelju, a k o z a i š t e p r o t i v n i k, ustanoviti odlukom rok primjeren okolnostim, uz koji će morati preslušaj takova svjedoka izposlovati tim sigurnije, što se u protivnom slučaju etc. . . .“

Istina, ovim propisom pruženo je jamstvo, da se svjedok što prije sasluša; nu to jamstvo je j e d n o s t r a n o, naime samo glede dovoditelja svjedoka, koji radi svoje koristi preslušanje svjedoka iz vlastite inicijative zategnuti ne može, jer je protiv-

Digitized by Google

niku dano pravo, da sili na što brže saslušanje dotično na konačno riešenje glavne stvari.[2] Tim svojim pravom služi se protivnik, kako praksa uči, obično onda, kada vidi, da dovoditelj doduše zna za boravište ponudjena svjedoka, ali neće da ga sudu prijavi, jer se boji, da ponudjeni svjedok neće po njem uztvrdjene okolnosti onako jasno, kako bi sám želio, ili možda nikako posvjedočiti; i protivnik ovakvom molbom predusretne jur toliko puta u praksi dogodivšoj se zloporabi dovoditelja, gdje ovaj našav medjutim drugog boljeg svjedoka javlja sudu, da je onog nepoznatog boravišta i z g u b i o i moli, da se posluži § 180 gpp.

Nu dogadja se često, da i sâm protivnik dovoditelja neima baš volje, da se ponudjeni nepoznatog boravišta svjedok sasluša, jer bi njegovo kazivanje njegovomu pravu škodilo, pa na nikakav način neće u suda da zatraži odnosno požuri saslušanje svjedoka; pa što sada? Zar da sud na njegovo „iskanje" čeka eventualno do vieka?

Ovo jamstvo za brže saslušanje takova svjedoka — sa strane protivnika dovoditeljeva vrlo je slabo, i čini mi se, da se kod ustanovljenja ovog propisa: „a k o z a i š t e p r o t i v n i k" na tu manjkavost nije mislilo.

Timi riečmi „ako zaište protivnik" htio je zakonodavac da iztakne u § 1 gpp. spomenuto pravilo: „da se sudbeni postupak nikada ne ima povesti ureda radi, već samo na zahtjev stranaka", te je zato posve mimoišao svrhu, koju je imao obzirom na onu marginalnu rubriku, jer protivnik dovoditelja nije ničim ograničen u svom pravu, t. j. nije ustanovljeno ono vrieme, kada i dokle se svojim pravom poslužiti može; a tim se je podjedno mimoišla i disciplinarna vlast sudca, koji je jedini zvan, da preporni predmet što prije kraju privede.

Dakle svrha zakonodavčeva, da se „tjera, da se postupak zaglavi" ne može se polučiti sve dotle, dok god je ovo „tjeranje",

[2] Ovo jednostrano jamstvo spomine i S c h u s t e r, Civilprocess, str. 480, gdje veli: „In diesem Paragraphe ist die Haftung des Zeugenführers für die Möglichkeit der Vernehmung des Zeugen ausgesprochen und bestimmt, dass der Gegner sich im Interesse des Zeugenführers keine den Umständen unangemessene Verzögerung gefallen zu lassen habe".

Digitized by Google

učinjeno ovisnim o volji bud koje stranke; s toga mislim, da su rieči: „ako zaište protivnik“, gdje bi imao razpravljajući sudac svojom uredovnom odnosno disciplinarnom vlašću utjecati, posve suvišne, a po tomu se i cieli § 179 gpp. ukazuje ilusornim.[3]

Drag. Becić.

Sadanji položaj kot. sudca.*

Svaka pravna država mora da poglavito na to pazi, da svoje sudstvo stavi u takav položaj, kako bi mu neodvisnost obezbiedjena bila u svakom smjeru života. Pusti li se s vida ovaj bitni postulat, to smo otišli putinom, koja vodi do podpune sudejske odvisnosti. Krasno ono geslo: justitia regnorum fundamentum ostaje u takovom slučaju fraza, ljuska bez jezgre.

Ako ikada je bilo na dnevnom redu, da se sudstvo postavi na vlastite, samosvojne noge, to je nastala prieka nužda u novije doba. Jer ako se ogledamo po svietu, vidimo, kako povodom političkih borba uzkipe strasti borećih se stranaka, koje se progone kadšto svakim mogućim dopuštenim i nedopuštenim sredstvom, nežacajuć se ni najpodljivijeg sredstva, n. pr. objedom radi prestupka, prekršaja, da i zločina.

U takovu slučaju, traži li uvriedjenik zaštite kod nadležnog sudca, valja da je ovaj na svom mjestu. U takovu slučaju pako bit će samo onda nepristranim sudijom, ako u tu političku borbu nije bio upleten, u obće ako je stojao postrance, jednom rieči: ako je sudac nad strankami. Samo ovakav sudac niti je drugi (? Ured.) kadar bezpristrano suditi.

Da se ovo poluči, valjalo bi zakonom izreći, da ni jedan sudac ili sudb. pristav (medju sudce ubrajam viećnike i predsjed-

[3] Držeć se strogo propisa ovog §-a ne smije sudac na zaglavljenje postupka tjerati „ureda radi“ već samo „ako zaište protivnik“; pa kako sudovi postupaju, ako protivnik u istinu to „tjeranje“ ne zaište? — Vidio sam, da posve ignoriraju ovaj „ako zaište protivnik“, te ureda radi pozivaju dovoditelja, da boravište odnosnog svjedoka naznači. — To je protivno gore iztaknutom propisu, nu tpak se u interesu bržeg riešavanja mora činiti!

Ured. Mj.

* Pisac ovoga članka nepripada sudačkomu stališu. *

Digitized by Google

nike) ne ima ni aktivnog ni pasivnog prava izbornog kod biranja saborskog zastupnika. Ovim potezom pera zajamčilo bi se sudcem, da stoje nad strankami; kao pasivni gledaoci imali bi prilike neprestano motriti i prosudjivati vrline ovog, a opačine onog, ali s nikim se nebi identifikovali.

Svaka borba, vodila se kako mirno, usplahiri strasti. Padne koja krupnija iz tabora kamo pristaje i sudac, možda on sam i inscenira što slična; pa eto dodje uvredjeni i traži od istoga sudca, da postupa proti uvreditelju, kako naredjuje zakon i pravo. Hoće li sudac suditi kako donosi pravo? Hoće li on odsuditi čovjeka svoje stranke? Morao bi dakako. A što onda, ako je sám posredno ili neposredno izazvao napadaje? Što ako sudac u prevelikoj revnosti na biralištu izlane koju krupniju? Zar se neće tu sumnjati o nepristranosti njegovoj, a možda sumnjati ne bez razloga?*

Još više djeluje na sudčevo stanje i položaj to, kako su uredjena njegova beriva, taj izvor uzdržavanja njega i obitelji mu. Mislim da bi bilo suvišno potanje razlagati ovaj upliv. Što sam do sada rekao, rekao sam u obće; ovo što sada sliedi, tiče se poglavito naših odnošaja.

Sadanja plaća naših sudb. pristava nižega razreda iznosi 800 i 900 for., a višega razreda: 1000 i 1100 for. bez stanarine; plaća kot. sudca 1200 for. i 1400 for.; viećnika sudb. stola

---

* Nije novo što g. pisac ovdje predlaže, da se sudcu zakonom oduzme aktivno pravo izborno, dok je u službi; ali isto tako su i odlučno drugi pobijali ovo mnenje. Ako bi se i oduzelo sudcu pravo, koje se inače daje i priznaje svakomu neporočnomu državljaninu, i koje se smatra odličnim, tim se ipak nebi dekretiralo niti dekretirati moglo, da sudac po duši i uvjerenju svojem nepristaje uz ovu ili onu stranku, da si nestvori suda o težnjah i nastojanjih polit. stranaka, pa bi tu opet nestalo jamstva ovoga o nepristranom sudovanju, koje pisac misli naći u tom, da se sudcu uzkrati aktivno i pasivno pravo izborno. Sudac u sudnici nesmije biti drugo nego li sudac. Ako se već sudcu zakonom uzkraćuje pasivno izborno pravo — što se takodjer nečini svagdje niti se obćenito odobrava — aktivno neka mu se pridrži; čini se, da je pokojni T. Pauler, bivši ugar. ministar pravosudja, pravu i zdravu pogodio, kad je u okružnici jednoj pred saborskimi izbori očitovao: da sudci mogu glasovati kod izbora po svom uvjerenju, ali zaprieti svakomu sudcu ozbiljnimi posljedicami, koji bi ma u kojem pravcu, ma u prilog koje stranke, agitirao ili se puštao u agaticije. Ured.

Digitized by Google

1600 i 1800 for. — dakako bez stanarine. Ova beriva za pojedinca dovoljna su; ali sudac neživi samac, ima obitelj; on treba da živi prema svomu staležu i položaju; a s druge strane skupoća je velika. Naprama svemu tomu ove su plaće zaista dosta škrto odmjerene.

Govorimo samo o kotar. sudcu.

Tvrdi se, da se pred kot. sudovi raspravlja i najveći i najvažniji dio gradjanskih pravnih prepora. A to je istina. Ovo mora se priznati tim više, ako se kako valja uvaži nutarnje biće sudačkoga djelovanja kot. sudca. Ima posala, koje kot. sudac obavi, a koji se nepokazuju u nikakvih statističkih podatcih; riešavaju se „kratkim putem". Tu je množina savjeta i uputa, koji često znače faktično riešenje stvari; često se dovršuju prepori posredovanjem sudca, „mudrom" rieči g. sudca, koje riešenje nije zabilježeno u nikakovom spisu. Kot. sudac neima uza se drugova kao kod sbornih sudova, koji bi ga svjetovali, ali koje svjetovanje je na putu brzomu riešenju; sám mora da odluči i sám za to odgovara; mora da je verziran u svakom području prava; on treba da razumje narod, ali da i njega puk razumije; treba da često sadje u svom govoru i izražavanju do stepena, na kojem stoji seljak, da ga ovaj uzmogne razumieti. Kot. sudac mora da se osobito vježba u krieposti, koju zovemo strpljivost, i koja mu je veoma nuždna, jer sudac — kao ni jedan zvaničnik — nesmije da se osorno otrese na seljaka kad dodje da ga pita, a još manje da ga naprosto otjera ili u kratko uputi na odvjetnika. Za sve to pako nije dosta da sudac poznaje puko slovo zakone ili da ima nešto malo domišljatosti. — U agende kot. sudca spada široko područje bagat. postupka, gdje se mora raditi brzo, sigurno i odlučno; kot. kao inokosni sudovi vrše sudbenost i u prekršajih, kojih pojam je kaz. novelom znatno razširen; kot. sud je u gradjanskih poslovih, raspravljanih pred mjestnim sudom, posljednja molba; a gdje su mnogobrojni izvidi i iztrage u kaznenih stvarih, koje kot. sudac sam obavlja ili kojih obavljanje mora nadzirati?

Ako već sudačka služba kao takova naprćuje ogromnih posala kot. sudcu, koji je upućen na sama sebe — a to je obično i onda, ako ima uza se pomoćnika — pristava, koji kot. sudcu

Digitized by Google

pomaže i svjetuje ali nerieša čvorova pravnih sám, gdje je kot. sudac na mjestu — tu je i velika odgovornost, koja pada na ledja sudcu za svaku proturednost, za svaku krivu odredbu svojih podredjenih, koji kadšto svoju službu uzimlju s laglje ruke držeć da će sudac ispraviti, što su oni pogriešili. Nevalja zaboraviti na novčane poslove, na imovinu pupila, koja je kot. sudcu predana na izključivu upravu, koji n. pr. daje iz nje zajmova itd.; a gdje su ina sudb. deposita? Videć sve ovo, nije čudo, da gdjekoji kot. sud izkazuje znatno veći broj poslovnih komada i riešenja, nego li koji sudb. stol. Ja držim, da je kot. sud u sglobi pravosudne organizacije prevažna karika, a kotar. sudac — neka mi nitko nezamjeri ovoga — važniji nego li primjerice predsjednik sbornoga suda. — A s druge strane neka se nezaboravi, da kot. sudac ima prilike te bi se mogao svojim položajem okoristit i tako svoje materijalno stanje poboljšati. Na čast našemu sudstvu rado i veselo priznajem, da se kot. sudci tako vladaju, kako išće od njih visoko zvanje koje obavljaju, poštenje i karakter osobni; dogodi li se ovdje štogod nekorektna, povod su tomu ponajviše materijalne neprilike.

Jesu li prema ovim ogromnim zadatkom, prema ovomu što se od kot. sudca iziskuje, i njegova beriva udešena? Ja neću sada razlagati, je li pravo, da su kotar. sudci uvršteni u VIII. činovni razred, u kojem je n. pr. i tajnički pristav kralj. stola sedmorice; ali to smijem reći, da su njegova beriva nedostatna. Plaća od 1200 for. odnosno 1400 for. i stanarina od 250 for., to je glavni i sigurni izvor njegovoga uzdržavanja. Istina, još dolaze tu „komisije", ti sporteli „tudje nesreće" — naime ovrhe ili smrti — ali ovaj dohodak u obće nije tako znamenit kako se misli, a ima sudova kot. gdje je posve neznatan. Onom plaćom sudac mora da izadje, da hrani svoju obitelj, škola svoju djecu*, treba „da pristojno živi", da si drži časopise i kupuje knjiga — jer on mora čitat i mnogo čitat, a ne samo sbirke zakona pred

* Ovdje g. pisac brojevno navodi dnevni trošak sudca, koji ima ženu, troje djece i jednu služavku; taj trošak izračunan je zaista škrto, pa opet iznosi na dan 3 for. 13 novč., a na mjesec 93 for. 90 novč. samo za hranu, dakle bez odiela, školanja djece i bez stana. Potankosti izostavljene su. Ured.

Digitized by Google

sobom držati — mora se kadšto o svom trošku preseliti, kad premještenje sám zamoli, možda da si lasnije djecu iškola, itd. S tom plaćom kot. sudac živi ne pet ili šest, nego kadšto petnaest i dvadeset godina; jer promaknuće na viećnika sudb. stola i dalje zavisi od okolnosti, na koje on neupliva, pa se može dogoditi, da od dvajuh suučenika jedan sjedi kod banskoga stola, a drugi je kot. sudac; jedan ide hitrije napred, drugi nemože s mjesta, ma da se ne može prigovoriti ni njegovoj službi ni načinu života gradjanskoga. Baš ova točka o promaknuću zavredila bi, da se njom malko pobliže bavimo; ali to nemože da bude u ovom člančiću.

U kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, kot. sudci bolje su plaćeni nego kod nas, pa opet ne samo u novinstvu nego i u parlamentu pretresuje se — a govorilo se opet onomadne — stanje kot. sudca te priznaje, da bi trebalo njegova beriva poboljšati. A kotarski sudac tamo nije obterećen većim poslom nego li je naš.

E pa dobro, što da se učini, reci? Što bi trebalo učiniti, na to nije mučno odgovoriti; ali kako, i je li moguće? Poboljšanja materijalnoga stanja ne može biti a da se nepovisi plaća. A bojim se, da će se na to reći: nemožemo. Nu nešto bi svakako trebalo učiniti. U Cislajtaniji postoje petgodišnji doplatci od 200 for. za kot. sudce i doplatak aktiviteta. Tamo drže, da i beriva, do kojih ovim načinom dolazi kot. sudac, nisu više dovoljna, pa se je sa više strana predlagalo i još se predlaže, da se na čelo većih kotar. sudova postave predstojnici sa naslovom, rangom i plaćom viećnika zemaljskoga suda. Tim da se nebi budget znatno obteretio, a zadovoljilo bi se pravdi i učinilo nešto što bi doneklje odgovaralo velikoj odgovornosti i obsežnosti posala u takovih kotarih. — I kod nas ima kot. sudova, kojimi upravljaju viećnici sudb. stolova.

Sustav petgodišnjih doplataka ja bih objeručke prihvatio, ali se bojim prigovora, da bi nametnuo zemlji znamenitih izdataka. Nu pošto je zaista u interesu pravosudja, da se materijalno stanje kot. sudaca poboljša, mislim, da bi se moglo prihvatiti barem ovo: neka ostanu, da se i u to nedira, dva stepena plaće za kot. sudce,

Digitized by Google

ali da se ovi povise tako, da niži stepen iznosi 1400 for. a viši stepen 1600 for. i stanarina. Tako bi kot. sudac stojeći u višem stepenu plaće imao onoliko dohodka, koliko i viećnik sudb. stola stojeći u nižem plaćevnom razredu, koji neima ni s daleka onolike odgovornosti ni posla, koliko ima i kot. sudac manjega kotara. Sada imademo 65 kot. sudova; da se usvoji moje mnenje te uvedu plaće od 1400 for. i 1600 for., i da se 33 kot. sudca stave u viši plaćeni razred, porasao bi izdatak za 6600 for. godišnjih. Ovu svotu mogla bi zemlja žrtvovati u interesu svoga pravosudja, za poboljšanje materijalnoga stanja svojih kot. sudaca. Znadem, da ovim nebi njihovo stanje znatno na bolje krenulo, ali bi ipak bilo primjerenije nego li je danas; jedan dio kot. sudaca došao bi tako do plaće od 1600 for., kakovu uživa 20 u najvišem plaćevnom razredu stojećih kot. predstojnika; a sudce bi to jamačno bodrilo, da se još revnijim i savjestnijim radom oduže domovini.

A konačno spomenuti mi je nekoliko o socijalnom položaju kot. sudca.

Vani u kotaru dvie su ličnosti, koje bi morale u svakom pogledu biti izjednačene: to su kotar. sudac i kot. predstojnik. Tomu nije tako.

Kot. predstojnik ima za se mnogo više prava, nego li je to priušteno kot. sudcu; jedan dio kotar. predstojnika bolje je dotiran nego li kotar. sudci, pošto 20 kotar. predstojnika uživa plaću od 1600 for.; a koliko ih ima po godinah mladjih, nego li je kot. sudac? Negovorimo ovdje o t. zv. pravu prvenstva, koje je zakonom zajamčeno kotar. predstojniku kao glavi polit. uprave; ali ima tu i drugih za socijalni položaj sudca nepovoljnih okolnosti. Kad su se dielili stanovi i bašće — kot. predstojnik bi bolje prošao. Kad dodje u kotar koja ličnost od previšnjeg dvora, evo kot. predstojnik ili upravitelj predstavio bi kot. sudca, — kao nekakvog svog činovnika. I u privatnih družtvih te sastancih ljudi videć sve to misle, da kot. predstojnika patri prvo mjesto, pa ga tako i odlikuju. A gdjekoji kot. predstojnik gledajuć to, vindikuje si ta prava i ondje, gdje bezuvjetno bi to išlo kot. sudca. Zar čudo, da povodom tih sitnarija neka pre-

Digitized by Google

vladava mnenje, da je kot. sudac nešto nižega, da odvisi od kot. predstojnika?

A koja posljedica tomu? Na žalost ta, da se ne riedko dogadja, da kotar. sudac i predstojnik neživu u prijaznih i dobrih odnosih. Oni se doduše tobože rukuju i predstavljaju, ali jedva pričekaju sgodu, da se nevide.

Ovo ne može biti koristno po njihovo uredovanje, niti po javnu službu, u kojoj rade. —

Ove redke napisao sam u jedinoj nakani, da poslužim obćemu dobru upozoriv na nedostatke, koji se mogu odstraniti, što shodnom uputom što ne velikimi novčanimi žrtvami. *§§.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Može li se odlukom odrediti privremeno uzdržavanje supruzi, koja je bez svoje krivnje rastavljena. (Prinos tumačenju §§ 108, 127 o. g. z. u savezu sa §§ 91, 93 i 1264 o. g. z.)

K. N. iz B. zamoli kr. sudb. stol u B., da se pokuša nagoda po § 117 o. g. z. sa P. N. i odredi pristojno uzdržavanje, dok se rieši pitanje o dalnjem uzdržavanju. Na to odredi sud ročište. Nu pokušana nagoda neuspije, a kr. sudb. stol u B. odredi odlukom od 20. ožujka 1886. br. 2109 bez provedenja kontradiktornog postupka: da na temelju §§ 108 i 117 o. g. z. ima P. N. do konačnog riešenja parbe radi ukinuća zajednice dobara, odnosno radi davanja uzdržavanja, davati K. N. u ime pristojnog uzdržavanja 25 for. a. vr. u mjesečnih unapred plaćat se imajućih obrocih pod prietnjom ovrhe. Iznos od 25 for. odmjeren je u smislu § 91 o. g. z. prema imovini davaoca, kako se ova prema očitovanju stranaka i prema stanju gruntovnice o posjedu davaoca ukazuje; podjedno je K. N. upućena, da u roku od 30 dana podigne redovitu tužbu proti P. N. kod nadležnoga suda na davanje pristojnog uzdržavanja.

Proti ovoj odluci podnese P. N. utok, koji je kr. banski stol riešenjem od 26. svibnja 1886. br. 10.026 uvažio, odluku u napadnutom dielu ukinuo kao ništetnu po § 343 gpp. te odredio, da se razprava u formi kontradiktornog postupka nadopuni i nova odluka izreče.

Razlozi: Vidiv, da moliteljica K. N., kojoj je pravomoćnom osudom nadbiskupskog ženitbenog suda u Zagrebu od 22. rujna 1885. br.

Digitized by Google

186 zatražena rastava od stola i postelje krivnjom njezinoga supruga P. N. dozvoljena doživotno, može na temelju iste osude po § 1264 ogz. zahtievati od supruga redovitom parnicom definitivno odmjerenje iznosa za njezino doživotno uzdržavanje, a da joj, dok traje redovita parnica, pripada pravo po § 63 ženitbenog zakona od 8. listopada 1886. i § 117 o. g. z. zahtievati pristojno uzdržavanje; vidiv, da moliteljica nije niti u molbi svojoj de praes. 23. listopada 1885. br. 1905, niti tečajem razprave napomenula, od kojega dana počamši imao bi joj suprug P. N. privremeno uzdržavanje podavati, usljed česa ovaj nije imao prilike, da se ob ovoj bitnoj okolnosti izjavi, jer se ob ovom terminu a quo imade takodjer kontradiktorno razpravljati; vidiv prema tomu, da je razprava ostala manjkavom, a na temelju ove izrečena odluka prvoga suda nepodpuna, u kojem slučaju ne može se uporabiti ustanova § 351 gpp. već i zato, jer ob ovoj točki, koja nije odlukom riešena, neima u spisih izjava nijedne stranke, — obnašao je i t. d.

Usljed toga bje razprava popunjena i nakon toga izreče kr. sudb. stol u B. odlukom od 25. rujna 1886. br. 1813, da je P. N. dužan supruzi K. N. davati u ime privremenog pristojnog uzdržavanja mjesečnih 25 for. i to počam od 22. rujna 1885. kao od dana izrečene osude nadbiskupskog ženitbenog suda u Zagrebu, dakle do 22. rujna 1886. kroz 12 mjeseci, što ukupno iznosi 300 for.; zatim od 22. rujna 1886. 25 f. svakoga mjeseca unapred, a to sve pod prietnjom sudbene ovrhe. — Podjedno se K. N. pozivlje, da u roku od 30 dana podnese redovitu tužbu proti P. N. radi pristojnog uzdržavanja.

Razlozi: K. N. temelji svoju molbu na pravomoćnoj osudi nadbiskupskog ženitbenog suda u Zagrebu od 22. rujna 1885. broj 186, kojom dokazuje, da je po njoj zatražena rastava a thora et mensa izrečena lih krivnjom njezinoga supruga P. N., te da je ta razstava doživotno dozvoljena; nu vidiv, da na temelju takove osude može ona zahtievati po § 1264 o. g. z. od supruga redovitim putem parnice definitivno odmjerenje iznosa za njezino uzdržavanje, što je i učinila; vidiv nadalje, da joj dok traje redovita parnica, pripada pravo po § 117 o. g. z. zahtievati privremeno uzdržavanje; vidiv, da se traženi po moliteljici mjesečni iznos uzdržavanja od 25 f., dok traje upitna parnica, i to počamši od 1. studenoga 1882. pokazuje iluzornim, pošto ona u ono vrieme, ma da i je otišla bila od svoga supruga, ipak nije mogla znati kako će se svršiti parnica radi rastave, zato je sud i uzeo, da danom izrečene osude počimlje dužnost plaćati prinos. — Svota pako od mjesečnih 25 fr. odmjerena je u smislu § 91 o. g. z. prema imovini davaoca, stanju gruntovnice i posjedu njegovom, a to tim više, što prigodom kontradiktorne ove razprave glede toga iznosa nije ništa prigovoreno.

Digitized by Google

I proti ovoj odluci podnese P. N. utok sa ništovnom žalbom, koju je kr. banski stol odbio i riešenjem od 29. prosinca 1886. broj 26.441 potvrdio odluku.

Razlozi: Vidiv, da je za moliteljicu K. N. nastavak bračne zajednice, goropadnim i brutalnim postupanjem supruga njenoga, postao nemogućim tim, što je ona usuprot ustanovi § 93 o. g. z. bila ovlašćena na dokinuće zajednice o svih svetih godine 1882., a od ove dobe posebnoga prebivališta pripada njoj pro praeterito privremeno uzdržavanje na trošak utjecatelja, koji je kriv rastavi, rad koje je ona proti njemu jošte 1885. pred nadležnim ženitbenim sudom parnicu bila povela; zato ne ima utjecatelj nikakova opravdana razloga, da obzirom na §§ 108 i 117 o. g. z. uzkraćuje njegovom krivnjom doživotno razstavljenoj supruzi K. privremeno uzdržavanje počamši od 22. rujna 1885. kao dana, kada je odnosna pravomoćna bračna razstavna osuda ženitbenog suda uručena, i to tim manje, što je od toga vremena do dana podnešene molbe njegove supruge K. za dozvolu upitne privremene alimentacije de pr. 23. listopada 1885. br. 1905 samo razlika od mjesec dana; vidiv, da je prvi sud kod ustanovljenja privremenog uzdržavanja za moliteljicu sa mjesečnih 25 for. uzeo obzir na stališ i dohodak utjecatelja, koji se neprekidno od 1. studenoga 1882. od kada je njihova bračna zajednica dokinuta, sve do danas nalazi u izključivom uživanju svekolike zajedničke imovine, dočim se pitanje, da li moliteljici kao rastavljenoj supruzi prema uspjehu bračne parnice pripada pravo na definitivnu alimentaciju i sa kolikim iznosom, kao i sva ina medju supruzi razpraviti imajuća se imovinska pravna pitanja, — moraju pridržati redovitom parbenom postupku, i t. d.

Izvanredni previdni utok P. N. odputio je kr. stol sedmorice kao nedopustiv po § 318 gpp. riešenjem od 28. travnja 1887. br. 902.

Jednakim uspjehom riešena je i redovita parba za davanje pristojnog uzdržavanja u svih trih molba, sa sličnih razloga.

Priobćio dr. Fran Kucelić.

Tumačenje § 375 o. g. z.

Pred kr. kotarskim sudom u Krapini tužili su Franjo i drug. Valjanko Kristinu Puljek, da prizna njihovo pravo vlastnosti na nepokretnine grunt. ul. br. 335 občine Krapine. — Naslov im se temelji na uručbenoj izpravi, način tečenja dokazaše gruntovnim izvadkom, a da tužena u vlasti drži vindiciranu nepokretnost, ponudili su dokaz po svjedocih.

Tužena u odgovoru priznaje sva tužbovna facta stranom muče stranom izrično, nu stavi u smislu § 375 o. g. z. prigovor, da ove nepokretnosti je dobila i primila u posjed i uživanje od Janka Krsnika i

Digitized by Google

njegove braće, koje je poimence navela, i to pod zalog, jer im je uzajmila 30 for. Kr. kot. sud u Krapini udovoljio je tužbi neuvaživ prigovor tužene sa sliedećih razloga:

Tuženica priznaje, da je ona u posjedu priepornog diela zemljišta, jer da je taj posjed primila pred 9 godina od Janka Krsnika i njegove braće, što će potvrditi Verona Š., Josip Z., Ivan V., Imbro Š. i Jakov B., koji potonji svjedok to potvrdjuje pod prisegom kao i prva četvorica, ali ovi time, da je to uživanje zemljišta antihretično.

Predvidjajuć ove izkaze otvara si tuženica izbjedami u smislu § 375 o. g. z. vrata; nu pošto evikcija u smislu § 24 pp. nije navještena, to se ista nemože u obzir uzeti, a tim odpada u tom smislu stavljeni prigovor tuženice kao jedine u ovoj parbi pasivne stranke. Napokon pripravlja se tuženica poreći tužiteljem, da su na prieporno zemljište izkazali pravni naslov i način tečenja, premda su i to sve izkazali uručbenimi izpravami E. i F. ad IV. i gruntovnim izvadkom A. ad I. (§ 113 i 114 gpp.), pa pošto su tim tužitelji u smislu § 380, 423, 424 o. g. z. dokazali, da su vlastnici priepornog zemljišta (§ 431 ogz.), što ga tuženica, kao što to sâma priznaje (§ 108 gpp.), drži u posjedu, dočim s druge strane tuženičin prigovor posjeda, koji se, kao što gore rečeno, dokazom napomenutih svjedoka (§ 158 gpp.) ukazuje antihretičnim uživanjem, kojeg je ugovor bezkriepostan (§ 1372 o. g. z.), uvažit nemože: to se je moralo prema tužbovnom, na ustanovi § 369 o. g. z. utemeljenom zahtjevu suditi.

Na priziv tuženice sudio je kr. banski stol riešenjem od 5. veljače 1890. br. 2342 da se tužba mora odbaciti.

Razlozi: Što su tužitelji Franjo i Roza Valjanko tečajem parnice odustali od tužbe te svoj zahtjev stegnuli proti samoj Kristini Puljek i jedino na česticu 1758/c, nije nedozvoljiva promjena već po § 18 gpp. dozvoljeno obaljenje tužbenoga zahtjeva, pa su s toga u tom pravcu učinjeni tuženički prigovori pravom ostali neuvaženi; nu tužena Kristina Puljek prigovarala je dalje tvrdeć, i to namah u odgovoru, da ona vindicirano zemljište nedrži u svoje ime, nego da ga u ime svojih prednika Janka i Franje Krsnika, Verone Šimunić, Magde Zubanjek, Roze Srkulj i Kate Krsnik uživa, pa je tu svoju tvrdnju i dokazala priznanjem tužitelja u protuodgovoru, kojim i oni dopustiše, da je tužiteljica to zemljište od spomenutih svojih prednika primila u zalog pod kamate. Ako i nisu odnosne izjave, krivnjom postupajućeg sudca, željenom točnosti ubilježene, ipak se toliko nedvoumno razabire, da je tuženica namah izjavila, da je izjavu svoju priznanjem protustranke dokazala, da vindiciranu česticu nedrži kao svoje vlastničtvo, već na temelju antihretične pogodbe, pa da je i imenovala prednike, od kojih je taj zalog preuzela.

Digitized by Google

Prvi sud nije taj prigovor uvažio s toga, što nije učinjen u smislu §§ 24 i 25 gpp., kako je to za evikciju propisano; no imenovanje auktora u smislu § 375 o. g. z. nije izbjeda u smislu § 24 gpp., pa se za prvije i netraže drugi uvjeti, van da tuženik u parnici imenuje prednika, u čije ime drži vindiciranu stvar, pa da se izkaže, da je tu stvar primio od njega.

Tim je pako uvjetom tuženica posve udovoljila, pa je s toga trebalo preinačiti prvosudnu osudu i tužitelje odputiti.

Preboj parbenih troškova opravdan je tim, što su tužitelji dovoljno razloga imali tuženicu kao mnogogodišnju držalicu vindicirane čestice smatrati njezinom posjednicom, pa još i tim, što se je tuženica povrh imenovanja auktora suvišnim načinom upustila u meritum parnice, pak tim i troškove umnožala. *Priobćio dr. R. M.*

Tužbe sbog priznanja, da je obveza utrnula i da se imade gruntovno brisanje prava zaloga za takovu tražbinu trpiti i dopustiti, mogu uspješno biti podignute samo kod suda osobne, a nikad realne podsudnosti.

Marija A. predade tužbu c. kr. okružnomu sudu u Kraljičinu gradcu i zahtievaše u njoj: da tuženiku Vaclavu B. naprama njoj nepristoji pravo na tražbinu 507 fr. 75 nvč. c. s. c., za sigurnost koje tražbine je Vaclav B. na njezinih (Marije A.) nekretninah izhodio uknjižbu prava zaloga; dosljedno da ta uknjižba nije na zakonu utemeljena, te da se gruntovno brisanje iste trpiti i dopustiti imade.

Toj tužbi prigovori tuženik nenadležnost suda.

Prvi sud uvaži prigovor nenadležnosti; jer da je predmet nazočne parnice stvarno pravo na dobro nekretno; prieporno je naime, da li pravo zaloga, na toj nekretnini uknjiženo, sveudilj pravovaljano i zakonito postoji. To pako dade se postići jedino uknjižbom brisanja već postignuta prava zaloga za sigurnost spomenute tražbine 507 for. 75 n. Buduć nekretnine, na kojih je pravo zaloga uknjiženo, u područje c. kr. grad. del. kotar. suda u Kraljičinu gradcu spadaju, te prema tomu nisu predmetom gruntovnice okružnoga suda: pokazuje se potonji po § 52. c. pat. od 20. studenoga 1852. br. 251. d. z. l. za riešenje predložena priepora nenadležnim.

Prizivni sud povodom priziva (rectius utoka) tužiteljičina odbio je tuženički prigovor nenadležnosti s razloga:

Kada se ovaj priepor pretresuje, pada sve težište na riešenje prve česti tužbovnoga zahtieva: „da li naime postoji osobna obvezanost tuženika; riešenje o pravovaljanosti uknjižbe prava zaloga mora se smatrati samo posljedkom riešenja prvoga i glavnoga zahtjeva tužbe ob izpravnosti obligatorne obveze, kojom biva valjanost stvarnoga prava (uknjižena prava založnoga) uvjetovana. Za razpravu pako i za riešenje toga pitanja

Digitized by Google

nedvojbeno je pozvan i nadležan c. kr. okružni sud u Kraljičinu gradcu kao sud osobne nadležnosti (§§ 13 i 15 gr. sudovn.).

Vrhovno sudište bečko potvrdilo je riešenje prizivnoga suda s razloga:

Pravni nazori obajuh nižih sudova razilaze se u točki, što prvi (okružni) sud smatra glavnim predmetom parnice založno pravo, kojega brisanje tužiteljica namjerava postići, dočim prizivni sud polaže svu važnost na obstojanost tuženičke tražbine, koja je na nekretninah tužiteljice uknjižena, te prema tomu biva nadležnost od suda osobne podsudnosti odbijena na sud realne podsudnosti.

Tu razliku nazora nemože vrhovno sudište nikako usvojiti ni odobriti; jer za sama priepora o nadležnosti — dok se u razpravu stvari glavne nepronikne — nije nikako moguće odlučiti, da li je tražbina sama po sebi bez prava založnoga, ili da li je ciglo pravo zaloga glavnom stvari. Riešenje toga pitanja ovisilo bi uvjek od slučaja do slučaja, dosljedno pitanje o nadležnosti ostalo bi sveudilj dvojbenim.

Nepobitnim ipak ostaje, da su ovdje u jednom te istom tužbovnom zahtjevu dva — svakako medjusobno suvisla — predmeta spojena, za riešenje kojih su po postojećem zakonu (gr. sudovnik) razni sudovi nadležni; ali da za riešenje priepora samo jedan sud pozvan i nadležan biti može i mora. Dostatna je konkurencija stanovišta obligatornoga, te mora da izčezne stanovište realne podsudnosti, utemeljene § 52. gr. sudovnika, kako je to u sličnom slučaju po § 56. gr. sud. izrično normirano za tužbe sbog plateža duga, koji je na nepokretnom dobru uknjižbom prava zaloga osiguran. Prema tomu nebi bilo umjestno ni opravdano, kada bi se sbog nenadležnosti odpućivale tužbe, predane sudu osobne podsudnosti, u kojih se traži, da se prizna, da tražbina prvobitno nije postojala; ili da se dopusti i trpi, da je pravo na istu tražbinu utrnulo, te da se uknjižba brisanja prava zaloga za osiguranje iste tražbine izposlovana obaviti ima.

Ujedno bude naredjeno, da se u nalaznu knjigu za osude zabilježi ova pravna zasada:

„Tužbe sbog priznanja: da je obveza utrnula i da se imade gruntovno brisanje prava zaloga za takovu tražbinu trpiti i dopustiti, — mogu uspješno biti podignute samo kod suda osobne, a nikad realne podsudnosti. *Pr. L. Matasović.*

Potrebštine družtvenoga ugovora; prodajna narav liekarničkoga obrta.

D. K. kao zastupnik svoje djece M. i O. K. podigne proti A. H. tužbu na priznanje prava suvlastničtva ljekarne i ukinuća zajednice prodajom ljekarne.

Digitized by Google

Kr. kot. sud u K. osudom od 30. listopada 1879. br. 2762 odbi tužbu ter odsudi tuženike na naknadu troškova.

Osudom od 26. svibnja 1880. br. 5779, preinačiv prvomolbenu presudu, zadovolji kr. banski stol tužbi uz preboj parbenih troškova.

Razlozi ove osude glase: Listovi tuženikovimi od 16. kolovoza 1874. pod A. ad I. i od 31. listopada 1874. pod B. ad I. dokazano je, da je medju tuženikom te M. i O. K. ugovorena zajednica glede ljekarne, pa da je ova zaista jedan mjesec zajednički i upravljana bila.

List pod A. dokazuje, da je zajednički ugovor izmedju stranaka zaista sklopljen, a ne samo dogovoren; pa se to dokazuje i nagodom pod D., kojom se tužitelji na platež preuzetih usljed lista A. ad I. liekova obvezuju. Kao dionikom pripada tužiteljem po § 830 ogz. pravo tražiti dokinuće zajednice, i to, pošto se ljekarna bez umaljenja vriednosti u naravi dieliti neda, putem javne dražbe (§ 843 ogz.). Prigovori proti tužbenomu pravu izčezavaju, pošto su tužitelji zametnutu po otcu im razpravu izrično odobrili, a da je parnica ova pred nadležnim sudom podignuta, priznao je tuženik zadovoljiv se izrečenom presudom, a to izlazi i iz § 52 gr. sudovnika.

Što je tuženik dozvolu za otvorenje ljekarne samo na svoje ime izhodio, neizključuje tužitelja od suvlastničtva liekarne, jer ovo suvlastničtvo dokazuje ugovor i priznanje tuženika pod A. i B. na I. Prigovor napokon, da je zahtjev nejasan, oprovrgnut je izjavom tužitelja, da se pod izrazom „ljekarna“ razumjevati ima cielo poduzetničtvo, dakle i pravo obrta ljekarne i stvari, od kojih ona sastoji.

Pri tom stanju stvari valjalo je po tužbenom zahtjevu suditi.

Sudbeni troškovi prebijeni su gledom na osudu prvoga suda, koja glasi u korist tuženika.

Usljed previda tuženikova preinači kr. stol sedmorice osudu druge molbe, a potvrdi onu suda prvoga, prebivši parbeni trošak.

Razlozi vrhovne osude od 22. srpnja 1881. br. 916 glase:

Tužitelj niti netvrdi, da bi izmedju njega i protivnika glede liekarne i ljekarničkoga obrta družtveni ugovor pismeno sklopljen bio.

Nepismeni pak družtveni ugovor ovdje po §§ 5 i 23 z. čl. XVIII. od g. 1840. i po § 1178 ogz. nevalja. K tomu tužitelj niti netvrdi, da bi prieporni ljekarnički obrt prodajne naravi bio u smislu razpisa c. kr. hrv.-slav. namjestničtva od 16. rujna 1854. z. v. l. II. br. 16., i u smislu previšnje odluke od 19. prosinca 1857. z. v. l. br. 8 od g. 1858. Osobni pak obrt nemože se drugoj osobi odtudjiti (§ 84 privremenoga naputka za uredbu poslova trgovačkih i obrtničkih od 20. aprila 1851. z. v. l. I. br. 62).

Zato je neosnovan zahtjev, da se ukine zajednica dražbom.

Digitized by Google

Ako je obrt radiciran, kao što se u dupliki tvrdi, onda je osnovan zahtiev, da se samo obrt dražbi izloži, a ne i nepokretnost, na kojoj je obrt radiciran (§ 105 zak. čl. VIII. od g. 1872. ob obrtu i § 91 gore pomenutoga naputka).

Valja dakle usljed previda tuženikova uz preinaku osude banskoga stola glede glavne stvari potvrditi osudu prvoga suda.

Troškovi svih molba se izmedju sebe prebijaju (§ 577 gpp.), jer se nijedna stranka nije objestno pravdala. *Priobćio G. Št.*

Osobni zatvor dozvoljen po c. kr. cislajtanskih sudovih nemože se u Hrvatskoj i Slavoniji u smislu zak. čl. VIII. g. 1870. sabora hrvatskoga ovršiti.

C. kr. trgovačko-pomorski sud u Trstu u ovršnoj stvari tvrdke P. iz Trsta proti G. O., opančaru u O., pto. 825 f. 25 nvč. zamoli svojom zamolbom od 21. veljače 1890. br. 2371 kr. kotar. sud u O. s razloga, što je pokušana proti ovršeniku ovrha na pokretnine bezuspješnom ostala, da istoga pozove kod suda na ročište, da pod prisegom prokaže imovinu svoju pod prietnjom, ako toga neučini ili k ročištu nedodje, da će se proti njemu na dalnji zahtjev ovrhovoditelja osobni zatvor izreći.

Kr. kot. sud u O. odredio je svojom pododlukom od 9. ožujka 1890. br. 1513 u tu svrhu ročište na dan 1. travnja 1890. Proti toj odluci uloži ovršenik utok. Kralj. je banski stol riešitbom od 9. travnja 1890. br. 8054 — prosmotriv, da napadnutom pododlukom odredjeno ročište neima svrhe, pošto je zakon. članak. VIII—1870 sabora hrvatskoga ob ukinuću osobnog zatvora ovršnoga u postupku gradjanskom i mjenbenom u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji dokinut ovršbeni zatvor radi novčanih tražbina, te se usljed toga zakona ustanove §§ 540 i 548 gpp. ukinutimi smatrati moraju — uvaži podneseni utok, napadnutu pododluku po § 342 gpp. ukine, te kr. kot. sudu u O. naloži, da rekvirirajućem c. kr. trgovačko-pomorskom sudu u Trstu odnosno na njegovu pomenutu zamolnicu priobći, da se rečenoj zamolnici nemože udovoljiti obzirom na gore pomenuti zakonski članak. *R.*

Bilježnik vriedja dužnosti bilježničkim mu zakonom naložene, ako sastavlja kao takav spisâ o poslih, koji se ne tiču posebnih pravnih odnošaja.

Jedan bilježnik, na zahtjev dotičnikâ, dodje sa dva svjedoka u dvoranu, gdje se obavljahu občinski izbori, i tude sastavi napisnik o izbornom téku, a osobito ob odlukah izbornog povjerenstva. Taj napisnik (zapisnik) podpisa on a podpisaše ga i dva svjedoka i jedan od izbornika, i od tog zapisnika izdade odpravak. — Za taj njegov čin bilježnik je bio osvadjen, i proti njemu bje poveden karnostni postupak. Karnostni

Digitized by Google

senat prizivnog sudišta dalmatinskog: smotrivši, da učin, što je bilježnik sastavio izpravu o téku izbora novog občinskog vieća, tvori nepravilnost njegova uredovanja, ustupi spise, po smislu druge stavke § 154 zak. o bilježničtvu, prvomolbenom sudištu kao bilježničkoj komori.

Proti tom zaključku karnostnog senata prituži se državni nadodvjetnik karnostnomu senatu vrhovnoga sudišta u Beču, a ovaj svojom presudom od 13. ožujka 1890. br. 1924, obrazloživ: da bilježničtvo jest ustanova, koja se odnosi na privatna prava, kako izviru iz duha i slova zakona od 25. srpnja 1871. br. 75 d. z. l., koji ne spominje djelovanje bilježnika u poslovih ine naravi; da djelokrug bilježničkog uredovanja točno je označen u §§ 1, 5, 76 dotično 88, 97 spomenutoga zakona, a predmetom su mu izključno pravni gradjanski poslovi; da nije moći pojmiti mješanje bilježnika kao takova u poslove doznačene javnoj vlasti, i uredjene osobitimi zakoni; da bilježnik, koji prekorači djelokrug svoga uredovanja sastavljajuć spisâ protivnih naravi i svrsi bilježničke ustanove, zaisto vriedja uredovne dužnosti zakonom mu naložene, i radi te povriede svoje dužnosti kaznjiv je (§ 39 zak. o bilježn.); da s razloga gore navedenih sastavak bilježničkog spisa, o kom se radi, morao bi sačinjati povriedu bilježnikove dužnosti; opaziv, da bilježnik valja da se ustegne od svakog posla, što se neslaže s njegovom časti i dostojanstvom njegova stališa, i što bi mogao narušiti pouzdanje u njegovu nepristranost i u vjerodostojnost izpravâ, koje od njega potiču (§ 7); smotrivši, da bilježnik, koji sastavlja spisa nevaljanih, i prima za nje pristojbe, zanago djeluje na način, koji je kadar narušiti pouzdanje občinstva i sramoti ugled bilježničkog stališa; obazriv se na § 157 zak. o bilježničtvu: — uvaživ pritužbu, ukine zaključak karnostnog senata prizivnog sudišta dalmatinskog, i odluči:

Povadja se karnostna iztraga proti c. kr. bilježnika N., jer je sastavljanjem spomenutog bilježničkoga spisa:

a) povriedio dužnosti, naložene mu bilježničkim zakonom od 15. srpnja 1871. br. 75 d. z. l.;

b) narušio je dostojanstvo svoga stališa. *G.*

K zakonu od 6. travnja 1881. (Sbornika br. 16), kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§ 6 i 61 zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87 Sbornika od g. 1876.) § 2 te zakonu od 9. svibnja 1889. o zadrugah §§ 12—16 i 61.

Molbom de praes. 3. veljače 1890. br. 189 gr. zaiskalo je štedno i pripomoćno družtvo u Glini uknjižbu prava zaloga na nekretnine zadruge Jakšić kbr. 4, na temelju obveznice od 28. studenoga 1887., na 50 for. glaseće.

Digitized by Google

Kr. kot. sud u Glini odlukom od 10. veljače 1890. broj 189 gr. odbio je tu molbu s razloga: što se u smislu zakona od 6. travnja 1881. (Sbornika br. 16) § 2 i zaključka plenarne sjednice kr. ban. stola od 4. srpnja 1888. br. 17.172 uknjižba prava zaloga na temelju obveznice, koja bi se gledeć na svotu, na koju glavnica glasi, imala utužiti ili kod mjestnoga ili kod bagatelnoga suda, prije pokušane bezuspješne ovrhe na pokretnine nemože dozvoliti; što po § 12 zak. od 9. svibnja 1889. o zadrugah, i § 9 provedbene naredbe k istomu od 16. prosinca 1889. br. 23.403 nepredleži dozvola kr. kotarske oblasti, da se može obteretiti zadružni posjed.[1]

Proti toj odluci uložio je molitelj utok, koji je kr. banski stol riešitbom od 12. ožujka 1890. br. 5436 odputio, a potvrdio odluku prvoga suda s razloga:

Ako i nije opravdan prvi razlog napadnute odluke, utemeljen na § 2 zakona od 6. travnja 1881., jer se tu radi o uknjižbi prava zaloga na temelju privole dužnikove, a ne o zalogu, koji vjerovnik pomoćju suda i proti volji dužnikovoj steći želi;[2] opravdan je ipak drugi razlog,

[1] Ovaj nazor podkriepljuje i provedbeni naputak k zakonu od 9. svibnja 1889. o zadrugah §§ 8 i 9, koji odredjuje: „Sud kao gruntovna oblast nesmije dozvoliti nijedan gruntovni prenos, odnosno provesti nijednu uknjižbu, kojom se krnji najmanja izmjera zadružnoga zemljištnoga posjeda, odnosno obterećuje isto, bez potvrde odnosno dozvole upravne (kotarske) oblasti".

Pošto zakon tu nepravi razlike glede pravnih posala, tičućih se zadružnih nekretnina, sklopljenih prije ili poslje krieposti novoga zadružnoga zakona, to se ona potvrda odnosno dozvola upravne oblasti imade uporaviti na te pravne poslove i onda, ako su sklopljeni prije 1. siečnja 1890. kao dana, kada je novi zadružni zakon u kriepost stupio, te podnešeni gruntovnoj oblasti na provedenje iza krieposti istoga.

To se jasno vidi iz § 16 zadružnoga zakona, koji glasi: „Ustanove ovih §§ (11—15) neodnose se na tražbine uknjižene, ni na ovrhe povedene prije dana krieposti svoga zakona". Da je zakonodavac htio izpod tih ustanova izuzeti pravne poslove, sklopljene a neprovedene u gruntovnici prije dana krieposti novoga zadružnoga zakona, bio bi tu odredbu jamačno uvrstio u zakon, kao što je uvrstio u § 6 toga zakona iznimku za obveze iz pogodba i za štete, učinjene po pojedinih zadrugarih prije krieposti ovoga zakona.

U protivnom slučaju mogao bi se lahko zakon obaći te zaštićeni minimum zemljištnog zadružnoga posjeda otudjiti ili obteretiti.

Sud je takodjer po § 83 grunt. reda obvezan paziti na potrebštine glede sadržaja i oblika izprava, propisane drugimi zakoni i propisi, pa je s toga odbio molitelja, jer izprava neima potrebština propisanih po zadružnom zakonu. Op. p.

[2] Vidi Mjesečnik br. 8 od 1888. strana 425 i broj 9 i 12 od 1889. strana 471 i 660. Time je riešeno pitanje glede osiguranja tražbina, koje se imadu utužiti pred mjestnimi ili pred kotarskimi sudovi po maličnom postupku, komu je dao prividno povoda zaključak plenarne sjednice kr. banskoga stola od 4. srpnja 1888. br. 17.172 (Mjesečnik br. 8 ex 1888.). Op. p.

Digitized by Google

osnovan na §§ 12—16 i 61 zadružnoga zakona od 9. svibnja 1889. i § 9 provedbene naredbe od 16. prosinca 1889. br. 23.403, pošto vjerovnik sad tek želi steći pravo založno na dužnikove nekretnine, a u tom slučaju mora zadovoljiti sada postojećim zakonom, na koje su sudovi bezuvjetno vezani.

Dalnji liek nije dosad poprimljen. *Petaj.*

Da li je u smislu § 926 ogz., obzirom na propis § 216 gpp. dovoljan jedan vještak za konstatiranje bolesti kojega živinčeta?

Kr. kotar. sudu u K. tužio je M. D. i zahtievao, neka se izrekne, da je J. R. dužan konja ridje dlake, 6 godina stara te 14 šaka visoka, kojega mu je 4. lipnja 1886. prodao, u svoje vlastničtvo i posjed natrag primiti, i tužitelju plaćenu zanj kupovninu od 125 for. a. vr. sa 6% kamati od dana tužbe povratiti dotično izplatiti, te naknaditi parb. trošak.

Osudom od 20. studenoga 1886. br. 17.378 gr. sudio je prvi sud prema tužbovnom zahtjevu s r a z l o g a: da tko prenosi stvar na drugoga za plaću, mora jamčiti, da stvar imade one vlastitosti, koja se običajno predmnievaju (§ 922 ogz.).

Ako se kod konja u roku od 15 dana poslje prodaje opazi sipljivost, predmieva se, da je konj bio bolestan prije prodaje (§ 925 ogz.); nu ovom pravnom predmievom može se kupac služiti samo onda, ako se je držao propisa § 926 ogz. Tužitelj, da dokaže da je konj bio bolestan prije nego li ga je on od tuženog kupio, pozivlje se na živinarsku svjedočbu. Tuženi porekao je identitet konja prodanog po njem tužitelju s onim, koji je pregledan po živinaru T. M., na kojeg se svjedočba tužbi prileżeća odnosi. Prigovara dalje, da ta svjedočba ništa nedokazuje, jer da je tužitelj imao bolest konja odmah tuženiku najaviti, te konja po dviema vještacima pregledati dati (§ 216 gpp.); zato se tužitelj nemože služiti pravnom predmnievom § 926 ogz., nego ima da po § 927 ogz. dokaže, da konj bolovaše još prije nego je bila pogodba sklopljena.

Identitet konja ustanovljen je putnicom A. ad I. u savezu sa kazivanjem zaprisegnutog svjedoka T. M., jer da tuženi nije znao, da će se konj, kog je on prodao tužitelju, pregledavati, te koj je bio bolestan, kako je on to sam znao, nebi bio imao razloga moliti živinara T. M., da izda povoljnu za njega svjedočbu. Što se tiče bolesti konja, § 926 ogz. traži, da dotično živinče pregledaju vještaci; doduše u nazočnom slučaju nije tako učinjeno, nego je konja pregledao samo jedan vještak, dakle protiv propisom gpp.; — nu obzirom na svjedočbu pod B. ad I. i kazivanje zaprisegnutog svjedoka T. M., mora se dokazanim uzeti, da je konj doista prije prodaje bolestan bio.

Digitized by Google

Na priziv tuženoga, koji se pozivlje jedino na § 926 ogz. obzirom na § 216 gpp., preinačio je kr. banski stol osudom od 16. veljače 1887. br. 2153 prvosudnu osudu, ter tužitelja odbio.

Razlozi: Tužitelj zahtieva ukinuće sa tuženikom o kupnji konja sklopljene pogodbe na temelju ustanovâ §§ 922, 924 i 925 ogz. Nu da se pravnom predmnievom §§ 924 i 925 ogz. kupac živinčeta može služiti, mora da odmah javi opaženi nedostatak prodavaocu ili jamcu, ili ako ovoga nebi bilo u mjestu, sudu mjestnomu ili vještakom, te učini, da se živinče pregleda.

Nije dakle dovoljno, da živinče samo jedan vještak pregleda; tužitelj je doduše ob opaženom nedostatku tuženika odmah ubaviestio, ali je kupljenoga konja samo po jednom vještaku dao pregledati; zato se nemože sada služiti predmnievom §§ 924 i 925 ogz., te bi morao po § 927 ogz. dokazati, da je isti konj još prije sklopljene pogodbe bolovao; ali tužitelj nije u tom pogledu ništa izvjestna tvrdio, a kamo li dokaze kakove ponudio; zato je trebalo tužitelja odbiti.

Na tužiteljev previd ukine kr. stol sedmorice riešitbom od 4. kolovoza 1888. br. 1645 obje dolnjosudne osude i odredi popunu razprave po § 46 gpp.

Na temelju novovodjene i nadopunjene razprave prvi sud osudom od 7. lipnja 1888. br. 7141 gr. zadovolji tužbi pod uvjetom, ako tužitelj položi domirnu prisegu: „da je istina, da je tužitelj tuženoga odmah drugi petak poslje kupoprodaje, koja se je dogodila u predhodni petak, dakle u roku od 14 dana, ubavjestio, dovedši upitnog konja živinaru T. M.“; i to iz razloga:

Po § 926 ogz. obstojala bi zakonita predmnieva, da je konj, kojega je tužitelj na sajmu u K. od tuženoga kupio, bio nadušljiv, da se je tužitelj držao propisa spomenutog §, da je naime dao konja pregledati najmanje po dviema vještacima, i da je opaženi nedostatak po § 925 ogz. javio prodavaocu. Glede prve bitne formalnosti (§ 216 gpp.) mora se ovdje uvažiti prigovor tuženoga, koji je prigovorio valjanosti svjedočbe B. ad I. Istina, svjedočbu je izdao samo jedan vještak; istina je i to, da su tuženikovi svjedoci posvjedočili, da je konj bio uvjek zdrav, dok je bio u tuženoga; nu izpovjedka tih svjedoka nije od važnosti za ovu parnicu, jer to nisu po § 926 ogz. takvi svjedoci, koji su se više godina bavili proučavanjem živinskih bolesti, ma i nebili oni živinari, da bi se njihovo kazivanje moglo smatrati provedenim strukovnjačkim dokazom. Jer je pako tuženi svjedočbi pod B. ad I. prigovorio, to se niti ona neuvažuje.

Nu obzirom na preduzeti sudbeni očevid, pri kojem je tuženi sam izjavio, da je to isti konj, koga je tužitelju prodao; a isto tako kazao je i svjedok G. K., da je to isti konj, o kojem je izdao marvinsku putnicu,

Digitized by Google

a svjedok T. M., da je to onaj konj, koga je pregledavao dne 18. lipnja 1886., pa da je i danas nadušljiv: mora se smatrati dokazanom identičnost konja ovoga s onim, kog je tužitelj od tuženoga kupio.

Obzirom dalje na kazivanje zaprisegnutih svjedoka Josipa i Stjepana H. dokazana je predmnieva u smislu § 927 ogz., jer konj nebi bio u roku od tri dana od K. do R. nadušljivim postao i postati mogao; jer ako je konj kupljen u petak (4. lipnja 1886) a u nedjelju (6. lipnja 1886.) bio tužitelj u Ravnojgori, to je predmnieva tu, da je konj bio prije sklopljene kupoprodaje nadušljiv, dočim tuženi nije dokazao, a niti nastojao dokazati, da je konj obolio poslje kupoprodaje. Obzirom dakle na izpovjedke gornjih svjedoka, ter prije saslušanoga T. M., ima se sada donekle u obzir uzeti i svjedočba pod B. ad I.

Ali namiće se pitanje, je li tužitelj udovoljio formalnostim § 925 ogz., da li je naime o preduzeti se imajućoj pregledbi konja tuženoga pravodobno ubaviestio? Vidiv, da tu činjenicu o pravodobnoj ubavjesti tuženoga pod prisegom potvrdjuje T. M.; jer ako je tužitelj kupio konja 4. lipnja 1886., a ubavjestio tuženoga 18. lipnja 1886., to je zadovoljio i § 925 ogz.; ali pošto se to samo jednim svjedokom posvjedočava, tužitelj je pružio samo poludokaz: to mu se morala za nadopunjenje istoga dosuditi domirna prisega.

Kr. ban. stol osudom od 5. prosinca 1888. br. 20.120 potvrdi prvosudnu osudu s razloga: Svjedokom T. M. i G. K. uz priznanje tuženikovo ustanovljeno je, da je tužitelj 14. siečnja t. g. predstavio povjerenstvu konja, kupljena od tuženoga, a uz to dokazuje svjedočba pod B. ad I., da je taj, pregledan pod podžup. veterinaru, bolestan na sipljivosti. Da se konstatira, da je živinče oboljelo, dostatno je, da bolest konstatira jedan vještak, jer se tu neradi o dokazu, kako ga u tečaju parnice zahtieva parbeni postupovnik, a u ovom slučaju jest svjedočba uredska u savezu sa kazivanjem svjedoka J. i S. H., pogledom i na stanje bolesti opažene dne 14. siečnja 1888., posvema dostatan dokaz o bolesti tužitelju prodanog konja. Tuženi je doduše ponudio dokaz, da je kod njega ovaj konj bio zdrav, te su mu to i posvjedočili svjedoci J. V. te M. R. i J. Ž.; ali tim ipak nije izključena mogućnost, da konj nije bio u času prodaje posve zdrav, i to tim više, što tuženi nije ponudio dokaza, da je upitni konj upravo kod tužitelja iza prodaje obolio; dosljedno, da u času prodaje nije bolovao na bolesti, koja se je poslje prodaje na njem pokazala. Tako je zadovoljio tužitelj ustanovi § 926 ogz., a biti će istoj posve zadovoljeno, kad položi domirnu prisegu njemu dosudjenu o tamo navedenoj okolnosti, koju jošte i sam svjedok T. M. potvrdjuje veleć, da je upravo onoga dana, kad je on konja pregledavao, tuženi kod njega bio, da je dakle već onog dana znao, što se je na konju opazilo i ustanovilo.

Digitized by Google

Povodom izvanrednog previda potvrdi kr. stol sedmorice riešitbom od 22. veljače 1890. br. 858 obie niže osude uz preboj parb. troška svih triuh molba, i to s razloga, što suglasne osude nižih sudova nisu glede glavne stvari utemeljene na tumačenju zakona očevidno pogriešnom ili na predpostavi takovoj, koja je protivna jasnomu sadržaju spisa; pa pošto nepredleži niti koji drugi uvjet § 335 gpp., valja izvanredni previd tuženog, u koliko se same stvari tiče, po § 334 gpp. odbiti.

Naprotiv su niži sudovi izrekli preboj parb. troškova samo za slučaj, ako tužitelj ne položi dosudjene si prisege; dočim ako tužitelj položi prisegu, sudili su, da tuženik ima naknaditi parb. troškove. Ovo osudjenje tuženika na naknadu troškova nije opravdano, niti su ga niži sudovi obrazložili, pa s toga i pošto nepredleži nijedan od uvjeta § 573 lit a—d gpp.; što više, pošto se pogledom na suglasno kazivanje svjedoka tuženikovih „da je preporni konj, dok se je kod tuženika nalazio, zdrav bio“, nemože reći, da se je tuženi objestno u parnicu upustio: valja povodom previda tuženikova niže osude u ovoj točki preinačiti, te medjusobni preboj ovih troškova svih molba i za onaj slučaj izreći, ako tužitelj položenjem domirne prisega svojom tužbom i uspije (§ 573 gpp.).

Opazka. Neka čitatelj sa svoje strane prosudi, da li je u nazočnom slučaju opravdan preboj troškova, jer ako je konj bio kod tuženoga — dok se kod njega nalazio — zdrav, onda je morao bezuvjetno i tužitelj tužbom pasti, jer podmnjeva vojuje tu, da je tužitelj kao kirijaš mogao lahko konja pokvariti, odnosno nije mogućnost izključena, da je konj kod tužitelja obolio, ter prema tomu tužitelj bi u pogledu konja uspio, a u pogledu parb. troška pao. *P.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Mjestna kolisija zakona: nevalja mjen. očitovanje vojničke osobe, koja je budući pripadnik zemalja krune sv. Stjepana po ugar. pravu mjenbeno-pravno sposobna, ali po austrijskom pravu nije sposobna.

Tuženik, pripadnik zemalja krune sv. Stjepana, prigovori platežnomu nalogu, da on kao c. kr. častnik nije mjenbeno sposoban. Tužitelj predlaže svjedočbu ugar. minist. pravosudja, iz koje se vidi, da u Ugarskoj osobe vojničke nisu izuzete od obće mjenbene sposobnosti. Pored svega toga ipak je tužba zabačena.

Razlozi: Tužiteljica naročito priznaje, da je tuženik c. i kr. častnik, nu misli, da se iz §§ 34 i 35 ogz., a napose iz čl. 84 mj. z. (§ 95 hrv.-ug. mj. z.) može i smije izvoditi, da se sa tuženikom mora postupati kao sa inozemcem; da je kao ugarski pripadnik podvržen zakonom ugarskim, da se on može mjenicom obvezati, jer da §§ 1 i 95 zak. čl. XXVII. g. 1876. sabora hrvatsko-ugarskoga (hrvatsko-ugarsk. mj. z.) i § 7 zak. čl. XX.

Digitized by Google

god. 1877. nespominju c. i kr. častnika kao mjenbeno nesposobnih. Ali ovo razlikovanje nije ispravno. Po § 16 zakona od 5. prosinca 1868. (d. z. l. br. 151; § 16 zak. čl. 40 god. 1868. sabora hrvat.-ug.), a isto tako po § 22 zakona od 11. travnja 1889. (d. z. l. br. 41; § 22 zak. čl. VI. god. 1889. sabora hrvat.-ugar.) mogu i inozemci uz neke uvjete preći u vojsku i bojnu mornaricu, a da ipak neizgube svojstva kao inozemci. Car. naredba od 3. srpnja 1852. (d. z. l. br. 138) nečini razlike medju tuzemci i inozemci; ona na dalje negovori neopredieljeno o častnicih, nego upotrebljuje naročito rieči „pravi častnici“ (die wirklichen Offiziere): odatlje mora se zaključiti, da se mjenbena sposobnost ne zaniekuje pojedinim ili izvjestnim krugovom, nego svim častnikom neobziruć se kojoj državi pripadaju kao državljani. Ako se nadalje uvaži, da bi ma i malena po obsegu svom iznimka potresla jedinstvom car. kralj. vojske, kako je mišljena i izrečena u obrambenom zakonu, na kojem jedinstvu ni državopravno preustrojstvo Austrije g. 1867. nije ništa promjenilo: to se mora glede mjen. sposobnosti aktivnih častnika uporava §§ 34 i 35 ogz. i čl. 84 mj. z. izključenom smatrati.

Prizivni sud bečki potvrdi riešenje prvoga suda s razloga, što se car. naredba od 3. srpnja 1852. (d. z. l. br. 138) ukazuje kao absolutna norma javnoga prava, koja se gledeći na prediduć uvod, na očitovanu namjeru zakonodavca, pa i tim što je protegnuta na momčad bojnoga stališa, proteže i na disciplinu c. i kr. vojske, dakle se u smislu zakona od 21. pros. 1867. (d. z. l. br. 146) § 1 lit. b. tiče zajedničkoga posla, po tom nemože se smatrati da spada medju odredbe, koje uredjuju gradjanske odnošaje, niti medju ona prava i dužnosti članova vojske, koja se tiču vojničke službe; a što se osudi prvoga suda spotiče anakronizam, nije to od nikakova domašaja, jer se iz §§ 35 i 37 okružnice dvorskoga ratnoga vieća od 2. prosinca 1837. k. 3276, izdane prema car. riešenju od 18. rujna 1837.; zatim iz dvor. dekreta od 28. siečnja 1838. br. 1462, okružnice vladine od 16. veljače 1838. br. 9321, dalje iz dvor. dekreta od 29. rujna 1818. (sb. pr. z. br. 1503) izdanoga k. § 29 ogz., iz naredbe dvorskoga bojnoga vieća od 4. ožujka 1812. k. 820 vidi, da su i u vremenu, kad je izašla car. naredba od 3. srpnja 1852., mogli stranci stupiti u carsku vojsku, a da nisu izgubili svoga svojstva kao inozemci, da s toga nemogu tu mjerodavnimi biti § 7 z. čl. XX. g. 1877., §§ 1 i 95 z. čl. XXVII. 1876. (hrvat.-ug. mjen. z.), na koje se pozivlje tužeća firma.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 28. siečnja 1890. br. 127 zabaci prevídnu žalbu tužitelja s razloga: što je naredba od 3. srpnja 1852. (d. z. l. br. 138), koja se je prema slovu i duhu svomu već u vremenu izdanja svoga imala uporavljivati takodjer i na inozemce, služeće u c. kr. vojski, priznavala zvanju vojnika važnost sižuću i preko

Digitized by Google

državljanstva; da se njom taknulo ne samo čl. 1 nego i čl. 84 mj. z.; da medjutim izvedene državopravne promjene neizključuju uporavu te naredbe u Austriji, da se zato ne može uvažiti domaće pravo tuženika kad se radi o mjen. očitovanju, izdanom u Austriji; pa da s toga netreba iztraživati, da li je predloženo očitovanje o pravu valjajućem u Ugarskoj izcrpno predočeno, premda manjka izjava o tom, da se potaknuto pitanje može prosudjivati jedino po potvrdjenom tekstu zakona; pošto manjkaju predpostave dvor. dekreta od 15. veljače 1833. (br. 2593 sbr. pr. z.) — moralo se je itd.

Opazka: Ured. časopisa „Oesterr. Centralblatt für die juridische Praxis", odakle je preveden ovaj slučaj, tvrdi, da su riešitbe svih triuh molba netemeljite. Istina je, da naredba od 3. srpnja 1852. br. 138 d. z. l. nerazlikuje medju inozemnimi i tuzemnimi pripadnici vojske. Nu ta naredba nesadržaje nikakove norme vojno-pravne nego normu gradj. prava. Zato njena snaga nesiže preko granica kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću. Odredbi prava o mjen. nesposobnosti vojničkih osoba nemože se priznati veća prostorna vrednost, nego li pravnomu pravilu n. pr. o mjen. nesposobnosti žena. Ako zakon jedne zemlje odredjuje, da neki razredi ili neki stališ nije sposoban mjenicom se obvezati, pa ako takov zakon nevredi u drugoj zemlji, to se nemože pripadniku ove potonje zato, jer pripada razredu osoba, kojim se u prvoj zemlji odriče mjen. sposobnost, zaniekati sposobnost mjenicom se obvezati. — Ovako sudi i profesor dr. Fr. Vrbanić (Mjenbeni zakon str. 52 i slied.) veleć, da car. naredba od 3. srpnja 1852. nevredi za zemlje hrvatsko-ugarske, da ta naredba nije izdana po kruni kao naredba vojničke naravi poput onih, što ih izdaje vladar u svojstvu vrhovnoga vojskovodje, već kao nadopunjak k čl. 1 mj. z.

Kako će vozar (brodar) ostvariti svoje založno pravo na već predanoj robi? Običajem je uvedena uporava francuzkoga trgovačkoga prava u pomorskih stvarih.

Vlastnik i kapetan taljanskoga broda „Bombay", koji je za trgov. firmu B. u Trstu dovezo drva iz Jamaike, tuže tu firmu B. trgovačkomu i pomorskomu sudu u Trstu i traže, da im plati ostatak vozarine od 287 funti sterl., a ujedno zaišću, da im se dozvoli, kako će moći specializirati založno pravo svoje, pripadajuće im za osjeguranje vozarine, da smiju dati ovršno popisati drvenu robu, nalazeću se u skladištih tuženika. Ovu tužbu odbacio je prvi sud, jer da traži odredbu, koje nepoznaje gpp.

Prizivno sudište zadovoljilo je molbi tužitelja s razloga, što čl. 306 i 307 francezkoga trg. zak., koji vredi ovdje u pomorskih poslovih kao običajno pravo, odredjuju, da pripada kapetanu broda, radi osiguranja vozarine, pravo zaloga na robu, i pošto je bila predana destinataru, još kroz 15 dana, dok nije prešla u ruke trećega; da sličnu odredbu sadržaje čl. 409 ovdje (t. j. u Austriji) valjajućega trgov. zak. (sr. § 411

Digitized by Google

hrv.-ug. trg. z.) na korist vozara kopnom, ali ograničuje rok samo na 3 dana; da molitelji ovo založno pravo tužbom u isto vrieme predanom proti firmi B. potražiše, a za osjeguranje traže ovršni popis robe; da ovakovo osjeguranje založnoga prava dopušta zakon o parb. post., kao što bi bila dozvoljena sekvestracija i predaja u pohranu treće osobe. — Dozvoljava se dakle ovršni popis robe drvene, u tovarnom listu navedene te u skladištu firme B. se nalazeće, i da se ostavi u pohrani iste firme, a trgovački i pomorski sud treba da izvede ovu naredbu.

Vrhovno sudište bečko riešitbom od 19. rujna 1888. br. 3697 potvrdi riešenje druge molbe s r a z l o g a: što su tužitelji tužbom svojom, podnesenom u roku od 15 dana od kada je tovar predan, zahtievali, da im firma B. isplati ostatak dužne vozarine od 287 funti sterl., i ujedno na temelju čl. 307 i 308 francez. trg. zak. potražili pripadajuće im prvenstveno pravo zaloga na robu radi osiguranja svoje tražbine; pošto su molitelji molbom u isto vrieme predanom zaiskali, da im se dozvoli po sudbenom podvorniku ovršno popisati pojedine česti robe, koju su dovezli, da tako uzmognu specializirati ovo svoje založno pravo na robu već predanu, koja se još nalazi u skladištu firme B.: to je ovoj molbi moralo se zadovoljiti gledeć na odredbu čl. 307 franc. trg. z., pošto ovaj ništa neodredjuje, što bi protuslovilo postojećim propisom, koji se odnose na osjeguranje zakonitoga založnoga prava; ovršenju ovoga ovršnoga popisa neprotivi se okolnost, što je onim danom, kada je izrečena osuda prizivnoga suda, već bilo minulo 15 dana nakon predana tovara, jer su tužitelji potražili svoje založno pravo unutar roka gore navedenoga, te su i unutar toga roka zamolili dozvolu, da se ovršno popiše roba podvržena zalogu, koja još nije prešla u treće ruke. (*„Centralblatt“.*)

C. Kazneno.

Vojni bjegunac spada pod sudbenost vojničku.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 29. ožujka 1890., br. 990.)

Kr. kotarski sud u S. proglasio je osudom od 9. prosinca 1889., br. 3294 N. V., navodno vojnog bjegunca, što je dana 6. prosinca 1889. svoje koristi radi a bez privole posjednika A. R. nepovlastno prisvojio si jedan komad tvari za žensko odjelo u vriednosti od 30 for., nadalje na štetu nepoznatog vlastnika jednu novu vreću, vrednu 30 nvč. i jedan veliki kuhinjski nož, vredan 50 novč., krivim prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označenoga u § 460 kz., pa ga je radi toga osudio po § 460 kz. na kazan zatvora od 8 dana, zatim po § 330 kp. na naknadu troš-

Digitized by Google

kova kaz. post. i ovrhe kazne, koji su, u koliko nebi bili pokriveni pronadjenom kod okrivljenog svotom od 2 for. 15 novč., neutjerivimi proglašeni.

Usljed žalbe ništovne, podnesene po kralj. drž. nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kralj. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice, nakon obavljene javne razprave, da je kr. kotarski sud u S. time, što je proti N. V. izrekao gore navedenu kaznenu osudu, premda taj okrivljenik kao vojni bjegunac spada pod sudbenost vojničku, povredio propise zakona §§ 1, 57 i 60 kp. i § 62 zak. čl. VI. 1889. zajedničkog ugarsko-hrvatskog sabora o obranbenoj sili (br. 23. Sbornika g. 1889.), pa je s toga osudu kr. kotarskog suda u S. od 9. prosinca 1889. br. 3294. kao ništetnu ukinuo i odredio, da se dotični spisi po § 57 kp. ustupe nadležnomu vojničkomu sudu na uredovanje.

Razlozi: Iz predležećih kaznenih spisa vidi se, da je N. V., bivši uhićen 7. prosinca 1889. u S. zarad kradje počinjene na štetu A. R., pred gradskim poglavarstvom u S. sam naveo, da je vojni bjegunac, ter da je dana 10. rujna 1889. od svoje čete c. i kr. pješačke pukovnije br. 96 iz K. pobjegao.

Bez obzira na to odredio je kr. kotarski sud u S., kojemu je N. V. predan bio po tamošnjem gradskom poglavarstvu, proti rečenom okrivljeniku kaznenu razpravu i osudio ga osudom od 9. prosinca 1889. br. 3294, radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, na kaznu od 8 dana zatvora, koju je kaznu okrivljenik medjutim i pretrpio.

Dopisom c. i kr. pješačke pukovnije baruna Ramberga u Karlovcu od 10. prosinca 1889 broj 3961, pa c. i kr. zapovjedničtva 72. pješačke brigade u Zagrebu od 1. veljače 1890. br. 98. dokazano je, da je N. V. 10. rujna 1889. iz posade K., počiniv kradju, pobjegao i da je kao vojnički bjegunac kurentiran bio. Po § 57 kp. ostaje i nadalje vojničkim sudovom priuzdržan kazneni postupak proti osobam, koje po osobitih propisih stoje u slučajevih kaznenih pod vojničkom sudbenosti.

Po § 62 al. 3 zak. čl. VI. od g. 1889. (Sbornik br. 23 g. 1889.) stoje pod vojničkimi kaznenimi i zaptnimi propisi osobe, koje su u trajnoj ili privremenoj djelatnoj službi zajedničke vojske, bojnoga pomorstva ili domobranstva.

N. V., stojeći u k. posadi u djelatnoj službi zajedničke vojske, pobjegao je i u bjegu se nalazeći počinio je kradju, radi koje je osudjen gore navedenom osudom kr. kotarskoga suda u S.

Obazrev se napose na propise §§ 57 i 60 kp. imao je kotarski sud najprije povesti shodne izvide o tom, da li je okrivljenik zaista vojnički bjegunac, pa ga je imao, čim se je ustanovilo, da spada pod sudbenost vojničku, predati nadležnomu vojničkomu sudu na uredovanje. A jer to nije učinjeno, s toga je osuda kr. kotarskoga suda u S. od 9. prosinca

Digitized by Google

1889. br. 3294. ništetna i bez svake pravne krieposti, pa je kotarski sud izrekav napomenutu osudu povriedio zakonske ustanove § 62 al. 3 zak. čl. VI. g. 1889. i §§ 1, 57 i 60 kp.

S toga je valjalo uvažiti žalbu ništovnu kralj. državnog nadodvjetničtva, uloženu proti napomenutoj osudi na obranu zakona i suditi po § 286 st. II. i § 434 kp., kao što je učinjeno u dispositivnom dielu vrhovne ove presude. *Priobćio dr. Šilović.*

Kr. stol sedmorice ukida ureda radi pravomoćnu prvomolbenu osudu i rieśava osudjenika od obtužbe. (§ 303 toč. 3 i § 286 kp. prije novele).

Kr. sudbeni stol u O. odsudio je osudom od 15. prosinca 1877. br. 8683 kz. Stipu Fl. poradi prestupka suprot javnomu miru i redu po § 300 kz. na kaznu zatvora od tri mjeseca.

S ovom osudom zadovolji se kralj. državno odvjetničtvo i osudjeni St. Fl., nu potonji zamoli, da se odgodi nastup kazne, što mu sudište i dozvoli. Ali pošto osudjeni St. Fl. iza minuloga odgodnoga roka nije nastupio kaznu, trebalo je odrediti da se silom dovede. Sudac baveći se tom odredbom opazi, da je citirana osuda nepravedna, jerbo je inkriminirani učin prije osude bio zastario. O tom ubavieśteni državni odvjetnik podnese izviešće o stvari kr. drž. nadodvjetničtvu, a kr. sudb. stol u O. podnese izviešće sa spisi kr. stolu sedmorice. Ovaj je osudom od 20. listopada 1888. br. 2814 „povodom na osobiti predlog kr. državnoga nadodvjetničtva u smislu § 303 t. 3 kp. preduzetoga izpitivanja spisa kaznene parnice proti St. Fl.“ citiranu osudu kr. sudb. stola u O. po § 303 t. 3 kp. obzirom na § 286 kp. ureda radi ukinuo te obtuženoga St. Fl. po § 250 t. 3 kp. riešio od obtužbe, i to sa sliedećih razloga: „Podnesak obtuženog St. Fl. upravljen na kr. ugarsko ministarstvo pravosudja, koji služi podlogom obtužnici kr. državnog odvjetničtva u O. od 27. kolovoza 1887. br. 2519 i predležećoj osudi prvosudnoj, pisan je u Osieku 3. ožujka 1887., a primljen je kod pomenutog kr. ugarskog ministarstva 5. ožujka 1887.

Obtuženi St. Fl. preslušan je kao okrivljenik radi prestupka § 300 kz., počinjenog upitnim podneskom, usljed poziva sudca iztražitelja ddto. 13. srpnja 1887. prvi put tek 14. srpnja 1888.

Prema tomu je od dana počinjenja predležećeg kažnjivog djela pa do časa, kad je obtuženik St. Fl. radi istog prvi put kao okrivljenik preslušan bîo, proteklo vrieme od preko četiri mjeseca.

Obzirom na to, pa pošto obtuženomu St. Fl. kao prestupak § 300 kz. u grieh upisano činjenje podpada pod udar kaznene stavke prostog zatvora od 1—6 mjeseci bez pooštrenja, normirane u prvoj alinei § 300 kz., po kojoj je St. Fl. predležećom osudom prvosudnom i osudjen na

Digitized by Google

kaznu prostog zatvora od 3 mjeseca bez pooštrenja, — to predleže u nazočnom slučaju svi uvjeti zagode u smislu §§ 531 i 532 kz.

Valja indi povodom izpitivanja spisa, preduzetog na osobiti predlog kr. državnog nadodvjetničtva, predležeću osudu prvosudnu kao po § 277 t. 9 sl. b) kp. na štetu obtuženog ništetnu po § 303 t. 3 k. p. obzirom na § 286 kp. ureda radi ukinuti te obtuženog St. Fl. po § 250 t. 3. kp. odriešiti od obtužbe, kako je to izraženo u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude". *Priobćio Drag. Markovac.*

Opazka: Novela od g. 1888. ka kp. pruža u § 29 t. c) sredstvo na obranu zakona, ma da nije nijedna procesualna stranka poprimila pravnoga lieka radi nezakonite rješitbe.

Tko na dostavnici napiše nepravi dan primitka prizvane osude i nagovara dostavljača, da dostavnicu nekoliko dana kod sebe pridrži, samo da se tim rok za izvedenje priziva produlji, nije kažnjiv po kaz. zakonu.

Obć. stražar Gjuro K. dostavio je Maksi C. osudu kr. kot. sudu u Brodu od 4. srpnja 1888. br. 1577. kz. dne 14. kolovoza 1888.; nu Makso C. napiše na dostavnici, da je primio osudu 16. kolovoza 1888., pa je jošte stražara Gjuru K. nagovarao, neka tu dostavnicu dva dana kod sebe pridrži, a zatim obć. uredu predade, česa ipak stražar nije htio učiniti, nego je obć. uredu izvjestio, da je Maksi C. osuda dostavljena ne 16. nego 14. kolovoza 1888.

Makso C., držeć po njemu stavljeni dan dostave valjanim, predao je prekasno izvedenje priziva, pa mu bje ovo riešenjem kotar. suda od 5. rujna 1888. br. 3266 kz. odbijeno. Proti ovom riešenju uloži Makso C. pritužbu, a kr. banski stol riešenjem od 25. svibnja 1889. br. 2974 zabaci pritužbu i podjedno kot. sudu naloži, da spise ustupi kr. drž. odvjetničtvu u Požegi, da se eventualno M. C. progoni radi zločinstva u §§ 9, 101 kz. označenoga.

Kralj. drž. odvjetničtvo predlogom od 21. listopada 1889. br. 2647 vrati spise kot. sudu te predloži, da se proti Maksu C. radi pokušanog prekršaja prevare (§§ 8, 461 kz.) postupa.

Kr. kotar. sud u Brodu odredi na to glav. razpravu te osudom od 12. studenoga 1889. br. 2647 kz. M. C. proglasi krivim prekršaja §§ 8 i 461 kz. počinjena tim, da je himbenim predstavljanjem pokušao zavesti u bludnju predpostavljenu si občinsku odnosno sudbenu vlast nagovarajuć dostavljača Gjuru K., da po njem krivim datumom podpisanu dostavnicu za neko vrieme pridrži, čim je namjeravao produljiti si rok za izvedbu priziva proti osudi od 4. srpnja 1888. br. 1577 k. z., a tim svakako občinskoj dotično sudbenoj vlasti nanieti štetu u njezinom pravu; pa ga je s bog toga osudio na zatvor od 8 dana i da namiri trošak kazn. post. i ovrhe kazne.

Digitized by Google

Povodom priziva M. C. kr. sudb. stol kao priziv. sudište u Požegi osudom od 31. prosinca 1889. br. 425 rieši osudjenoga po § 250 toč. 3 kp. od obtužbe iz razloga, što djelo osudjenika, da je na dostavnici mjesto 14. krivo dan 16. kolovoza 1888. kao dan dostave napisao, obzirom na propise § 72 kp. u savezu sa postojećimi naredbami o dostavi odlukâ i osudâ, nikakav po kaznenom zakonu progonivi čin ne tvori, jer je dostavljač dužan dan dostave sâm označiti, te dostavnicu odmah podnieti dotičnoj oblasti sa izvješćem, u kojem treba da sve dogodivše se protuurednosti točno prijavi, a tim se dovoljno ustanovljuje i ustanoviti može pravi dan dostave, a da nebude kriva oznaka dostavnog dana po stranci naznačena na uštrb odnosno povredu prava oznake; što na dalje činjenica, da je osudjenik dostavljača, pošto je ovaj rekao da je krivo dan dostave označio, nagovarao, da 2 ili 3 dana kašnje dostavnicu občini preda, nipošto ne sadržaje obilježja prekršaja § 239 u savezu sa § 461 kz., naime pokušaj zavedenja na prekršaj suprot sigurnosti vlastničtva, jer prema do sada rečenom pogledom na čin, što ga je osudjenik izveo, kažnjivo djelo u obće ne predleži; a čin, na koji je dostavljača sklonuti kušao i to bezuspješno, nesadržaje himbeno predstavljanje i činjenje proti dostavljaču; pa i čin, koji bi dostavljač po nagovoru učiniti imao, nebi opet nikako podpadao pod obilježja § 461 kz., jer sa istim dostavljač nebi ništa himbena predstavljao, nego bi jedino svoju dužnost kao občinski organ hotomično zlorabio na uštrb prava države, što bi pako samo zločin zloporabe uredovne vlasti tvoriti moglo, radi kojega pako državna vlast kazneni progon ne zahtieva, te je u tom pogledu kazn. postupak obustavljen; — pa pošto se time ukazuje, da je postupajući sud stvorenom izrekom o pitanju, da li je djelo, kojim se osudjenik obiedjuje, po kaznen. zakonu kažnjivo, zakon krivo uporavio i povriedio, da je dakle počinio ništetnost toč. 3 § 418 odnosno toč. 9 slovo a) § 277 kp. *Priobćio D. Becić.*

Na osnovu § 435. kp. mogu kr. sudbeni stolovi delegirati kr. kot. sud za ovrhu kazne na onom, koga sudbeni stol u prvoj molbi radi prekršaja osudi.

Pred kr. sudbenim stolom u O. bijaše M. K. pod obtužbom poradi prekršaja proti sigurnosti tjelesnoj (§ 411. kz.), pošto je taj prekršaj počinjen u savezu sa zločinstvom, imputiranim F. K-u. Spomenuti kralj. sudbeni stol osudi radi toga prekršaja osudom od 16. srpnja 1889. br. 2562 k. z. M. K-a na zatvor od 8 dana.

Pošto je ova osuda postala pravomoćnom, zamoli osudjeni M. K. molbom de pr. 22. pros. 1889. br. 8806 kaz., da smije dosudjenu mu kaznu zatvora pretrpiti kod kr. kot. suda u B., u kojega području stanuje. Ovu molbu predloži spomenuti kr. sudb. stol, pozvav se naročito na § 347. kp., kr. banskomu stolu, da ju meritorno rieši; nu ovaj vrati

Digitized by Google

riešitbom od 23. siečnja 1890. br. 946 molbu istomu sudbenomu stolu „neka gledeć na ustanovu § 435 kp. stavljenu molbu rieši u vlastitom djelokrugu“. *Priobćio Drag. Markovac.*

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) imao je 3. svibnja o. g. sjednicu, kao što je drži redovito svake prve subote u novom mjesecu. Riešilo se u njoj više tekućih posala i zaključilo o nekih važnijih pitanjih. Već je u ovom listu (br. 3 Mjeseč. o. g. viestnik) javljeno, da je jedan vanjski član pravničkoga družtva predložio, da neka se Mjesečnik pretvori u tjednik. Upravni odbor razmotriv pitanje financijalno pa onda ostale naše prilike uvjerio se je, da se ova promjena u izdavanju družtvenoga organa nebi dala provesti, a da se trošak nepovisi za 450 do 500 for. godišnjih, jer mjesto jednoga imala bi redovito četiri a kadšto i pet brojeva u jednom mjesecu izaći, te bi sama poštarina n. pr. četiri puta toliko iznosila koliko sada; poslovi uredničtva takodjer bi znatno porasli, morala bi se povisiti dotacija opredieljena za nagrade piscem. Nu osim troška pita se: jesu li u obće naše prilike povoljne ovakovoj promjeni; bi li se moglo u domaćoj praksi naći dovoljna i zanimiva gradiva za praktični dio lista, kad već i do sada ima kadšto kubure sa materijalom? Napokon trebalo bi promieniti pravila družtva pravničkoga, jer ona odredjuju, da družtvo izdaje mjesečnik, pa ta odredba nebi mogla ostati, kad bi se list izdavao svake nedjelje ili četiri puta na mjesec. Odbor je s ovih razloga zaključio, da nebi bilo umjestno dirati u dosadanji način izdavanja družtvenoga časopisa. Za onaj novac, koji bi ova promjena svake godine prouzrokovala, moglo bi se svake druge godine izdati kakovo koristno djelo, što bi i članovom dobro došlo i našu siromašnu juridičku literaturu liepo pomoglo.

Spominjali se i znameniti *zaostatci* na članarini iz prijašnjih godina. Neki su odbornici predlagali, da se članarina pobire sredstvom t. zv. poštanskoga mandata, barma na nekih mjestih, dočim su drugi glede toga neke bojazni izražavali. Ova će se stvar još potanje izviditi, pa u kojoj budućih sjednica definitivno zaključiti.

Napokon primljeni su za članove družtva počam od ove godine gg.: *Tecilazić* Ante, c. kralj. sudbeni pristav u Spljetu i August *Forko*, sudb. pristav u Zagrebu.

(Odvjetničku pisarnu) otvorio je dr. Mato *Laginja* u Puli (Pola), zastupnik naroda na istarskom saboru i čuveni hrvatski rodoljub. — U Zagrebu na Zrinjskom trgu otvorio je pisarnu odvjet. dr. Svjetoslav *Šumanović*.

(Osobne viesti.) Profesori c. kr. sveučilišta češkoga u Pragu dr. Antun *Randa* i dr. O. *Ott* imenovani su redovitimi članovi kr. češke akademije. — U Požegi umro je 7. svibnja u 37. godini Petar *Čeliković*, kr. sudb. pristav I. razreda, upravitelj drž. odvjetničtva, povjerenik gruntovni i član pravničkoga družtva Lahka mu zemlja.

(Iz francezke sudnice.) „Gazette des Tribunaux“ priobćuje od 10. travnja izvješće o glavnoj raspravi, držanoj radi umorstva i kradje proti nekomu pustolovu i njegovoj ljubeznici. Obtuženi živio je neko vrieme u Njemačkoj, gdje se je hranio podučavajuć u francezkom jeziku, odaklje je često pisao svojoj maitressi. To dopisivanje čitalo se i na glavnoj razpravi, premda nije baš važno za sam predmet rasprave.

Digitized by Google

Predsjednik: Vi u svojih pismih sravnjivate Franceze s drugimi narodi načinom, koji nimalo nelaska Francezom; vaše simpatije izključivo su za Niemce.

Odgovor: Ja sam pisao, da su me u Njemačkoj dobro primili.

Predsjednik: Nije tako; vi ste malo drugčije pisali. Evo jednoga vaših pisama, u njem velite: „Parižki izmet spalio je njemačku zastavu na place de la concorde. Vaš poslanik morao se je ispričati pred carem. To je veoma ugodno meni, koji živim poštovan pod zaštitom njemačke zastave". U istom pismu zaiskali ste od svoje milostnice, neka vam pošalje burmuticu i k tomu da vam napiše na karti: „Četiri gospodje plemenita roda iz Lille-a prosvjeduju, što je parižki ljudski izmet obezčastio njemačku zastavu. (Občinstvo je ogorčeno).

Predsjednik: Eto to je vaša prošlost. Al vratimo se na predmet rasprave". Poslje toga govorio je držav. odvjetnik. O zaključnih njegovih riečih izvješćuju novine sliedeće: „G. drž. odvjetnik žigosao je ogorčenimi riečmi nepatriotičko mišljenje toga individua, koji traži zaštitu pod sjenom njemačke zastave, mjesto da visoko vije (drži) zastavu svoje domovine". (Občinstvo povladjuje). Napokon i sam branitelj obtuženikov uvjerava, da obie stranke u sudnici (misli obtužbu i obranu) jednako patriotički osjećaju, ali doda, da to nespada toliko na parnicu, koja se raspravlja.

Književne viesti.

Сергѣевичъ В. Русскія юридическія древности. Томъ I. Территория и население. Сиб. 1890 (8°, XII и 517 стр.) ciena 3 rublja. Profesor petrogradskog sveučilišta V. Sergejević napisao je te izdao štampom omašno i vrlo zanimivo djelo pod gornjim naslovom. U nas Hrvata valjalo bi se takodjer dati na izučavanje starih naših pravnih i u obće družtvenih odnošaja, jer bismo odtuda mogli pocrpsti mnogo pouke i dobrih savjeta za naš zakonodavni rad. Nove institucije, ako se nevežu na prijašnje, ako nisu posljedica prirodnoga razvića zemlje i naroda, narodu će više škoditi nego li koristiti. Značajan primjer takovom neobuzdanom, nepromišljenom i usljed toga obično škodljivom novotarenju daju reforme Petra velikoga. Tek sada, poslje poldrugog stoljeća, uvidjaju se pogrieške Petrove, tek sada rusko družtvo počimlje osjećati sve to više, da je bolje napred koracati, nego li skakati, pa se sve više i više udubljuje u svoju starinu i motri kritičnije družtveni stroj stare Rusije. Prof. Sergejević i ako se ograničuje u svom iztraživanju samo na pravna pitanja, stekao je opet u tom pravcu svojim najnovijim radom velikih zasluga.

Evo pregleda sadržaja njegove knjige: Dio prvi. Državni territorij. „Volosti", gradovi i prigradja, zemlje. Postanak i razpad volosti (občina). Kneževine, „udjelij", „otčiny", sajedinjenje volosti; postanak moskov. države, ona se prozvala ruskom državom. Dio drugi. Slobodni i robovi. Glava I. Neslobodni: „holop, robja, obel", podpuni holopi (kmetovi), ciena holopa, ústav (pravila) Jaroslava; upliv crkve na položaj hlopova, njihova svojina, „holopy-tiuny", ključari, sudci, prikaznije" ljudi, holopja čast, ubijstvo holopa po gospodinu, odnošaji holopa prama trećim osobam. „Kabalnije holopij. Služilaja rostovaja kabala. Glava II. Slobodni. „Ljudi i muži" „Smerdy". Zakupy. Seljaci (Крестьяне), značenje te rieči. Seljaci na vlastelinskoj zemlji, na „crnih volostnih zemljah", selj. kao trgovci, itd. „Izgoji". čisljaki, ordincy i deljui. „Zakladni", trgovci, gosti, posadski ljudi. Bojari, slobodne sluge, djeca bojarska, putni bojari. Glava III. Dvorski čini,

Digitized by Google

Prvobitni sastav knež. dvora. Knež. dvor moskovske države. Bojari uvedeni, okolničji, dvorecki, konjušniki, krajči, kaznačeji, „dumski dvorjani“, oružničji, posteljničji, ključari, lovci i sokolniki, pečatnik, stolnik. Glava IV. Djaki. Pisci i djaki, podjačie.

Сергѣевскій И. Русское уголовное право. Пособіе къ лекціамъ Част одщая. 2. изд. (8°, 385 стр.) Цѣна 2 руб. 50 к.

Бодровскій П. Преступленія противъ чести по русскимъ законамъ до начала XVIII. вѣка Истор.-юридич. изслѣдованіе. Сиб. 1889. (8°, 120 стр.) Цѣна 75 коп.

Реформа мѣстнаго управленія. Сиб. 1889. (8°, 52 стр.) Цѣна 50 коп. Ova malena, no jasno i pregledno napisana knjižica, upućuje nas u nazore današnjih vladajućih krugova i u motive, koji su vodili pokoj. grofa Tolstoja pri stvaranju njegovoga posljednjega djela: Korenite preobrazbe občinske selske uprave, stupivše netom u život.

Uz oporavljenje financijalno bit će preobrazba občinske uprave zaista najvažnije djelo dosadanje vlade cara Aleksandra III., čije posljedice će se tek poslje mnogo godina razabrati i ocieniti moći; no one će biti na svaki način veoma zamašne. Anonimni pisac knjižice (cenzor P. A. Matvejev) razložio je glavna načela i važnije ustanove novoga zakona točno i u kratko mal ne beletrističkom gladkoćom jezika, pa će knjižica svakomu dobro doći, tko prati suvremeno razviće Rusije *H.*

— О техническихъ терминахъ въ законодательствіе. Чтеніе В. В. Богишича. Петроградъ 1890. Изданіе „Русско-Славянскаго книжнаго магазина (Херуц и Дошен). Str. 36. Predavanje gospodina profesora Bogišića o tehničkih terminih u zakonarstvu, držano godine 1887. u petrogradskom filologičkom družtvu, izdala je revna i za ideju slavenske uzajamnosti zaslužna knjižara Heruc i Došen u Petrogradu evo napose u ruskom jeziku. Prevedena je i na hrvatsko-srbski jezik te štampana u Mjesečniku br. 1. g. 1888.

— *Les ceremonias y fiestas nupciales entre los Morlacos de la Dalmacia.* Per el dr. Vladimiro *Pappafava*, abogado de Zara. Traduccion espaňolo del dr. D. Antonio Balbin de Unquera. Madrid 1890. Drugo izdanje. Str. 10. Španjolski časopis „Gaceta de Notariado“ doniela je opis obreda i svečanosti onoga diela našega naroda u Dalmaciji, koje zovu Morlaki — Vlasi, pa je to sada izdano u posebnoj knjižici.

— Фоиницкій: Ученіе о наказаній въ связи съ тюрмовѣденіем. Petrograd 1889. 8° str. 504. Ovo djelo profes. kaz. prava na sveučilištu petrogradskom I. F. *Foinickoga* „nauka o kaznah u savezu sa naukom o kaznioničtvu“ steklo je mnogo priznanja i uvaženja u učenom svietu.

— *Kraft-Ebing: Psychopatia sexualis.* Mit besonderer Berücksichtigung der konträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Untersuchung. Stuttgart 1889. V. 226 str.

— *Moll: Der Hypnotismus.* Berlin 1889. Str. 279. Pisac jasno i oprezno razmatra u ovom spisu cielo područje hypnotičnih činjenica; spominje pokušaje da se razjasne, razlaže medicinsku i sudbenu stranu ovih pojava.

— *Maasburg* dr. Friedrich: Die Strafe des Schiffziehens in Oesterreich (1780—1790) nebst einem Rückblicke auf das alt oesterreichische Gefangenwesen. — Beč 1890.

Digitized by Google

Gradj. pravo i neposjedujući razredi.

Osnova gradjanskoga zakonika za njemačko carstvo može se pohvaliti, da je izazvala moćni duševni pokret u svih prosvjetljenih slojevih njemačkoga naroda. Do sada su prvi ustali pravnici, da reknu svoju o njoj; pa je to i posve naravno; isto tako bilo bi pravo čudo, da se ovom prilikom ne iztakne oprieka medju Romanisti i Germanisti. Ali za ovimi doći će pa i dolaze ostali stališi i zvanja: više i niže plemstvo, poljodjelstvo, obrti i trgovina, a i razne vjerske udružbe, da naglase svoje želje, da iztaknu svoje interese. Nu uz sve ove nadje jedan razred pučanstva, kojega potrebe zakonotvorci manje uvažuju, rječita zagovornika svojih potreba i interesa. To je klasa neposjedujućih, a zagovornik njezin je dr. Antun Menger, profesor na bečkom sveučilištu, koji u obsežnoj razpravi[1] ispituje osnovu njem. gradj. zak., u koliko se u njoj uvažuju ili zanemaruju potrebe ove mnogobrojne klase naroda, koje ciela imovina, savkoliki posjed stoji u krepkih mišicah ili u duševnih sila, u kojih nalazi jedini izvor svoje eksistencije.

Prof. Menger u jednom drugom spisu[2] nastoji temeljne ideje socijalisma obraditi sa juristične strane, dobro razabiruć „kad se jednom socijalističke ideje rieše bezkrajnih narodno-gospodarskih i philantropijskih razmatranja, koja tvore danas glavni sadržaj socijalističke literature, i pretvore u triezne pravne pojmove, moći će praktični državnici upoznati, da li i u koliko se može sadanji pravni poredak u interesu stradajućih razreda na-

[1] Menger: Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen. Štampano u „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik. Vierteljahresschrift“ etc. II. Jahrgang. Heft 1. u. 3. 1889.

[2] Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag etc. Stuttgart 1886.

Digitized by Google

roda preobraziti". U tom spisu Menger dosta potanko predočuje ideje znamenitijih socijalista i komunista, pa na svršetku ističe dvie točke, koje da moderni zakonodavac premalo uvažuje. Jedna je: trebalo bi po mogućnosti odklanjati svaku ustanovu i odredbu, koja pomaže dohodak mukte, bez rada, sticani stvarati ili postojeći uvećavati; svako jače množanje dohodka ovakova (bez truda i muke) dovodi sadanji družtveni red bliže ponoru. Množa se umjetno ovaki dohodak, n. pr. kontrahiranjem komunalnih i državnih dugova, osobito u neproduktivne svrhe; zavedenjem carina za obrtne i poljodjelske produkte, u koliko se njimi množa zemljištna i kapitalna renta; sinekure i previsokom plaćom obskrbljene službe, itd. Još ubitačnije od ovoga dohodka djeluje svaki prenos rente zemljištne i dohodka kapitala od jednoga razreda pučanstva na drugi, u koliko ovo biva zakonodavnim putem.

Usljed svega toga moglo bi se očekivati, da će Menger osnovu gradj. zak. razmatrati sa stanovišta socijalističkih pravnih ideja. Ali on toga nečini, pače veli, da bi to bila pogrieška, jer da su sastavitelji osnove imali zadaću i dužnost izraditi zakonik, postavljeni izključivo na privatno-pravnih osnovih; zato se i on ograničuje na to, da iztakne, koliko osnova njem. gradj. zak. vredja ili dovoljno ne unapredjuje interese neposjedujućih razreda pučanstva, a pri tom polazi od temeljnih načela današnjega privatnoga prava.

Sve ideje Mengerove ob ovom predmetu jedva bi se dale u jednom članku tako jasno predočiti, da bi svatko mogao razabrati, kako je njemačka osnova novoga gradj. zakonika zanemarila u obće potrebe i zaboravila interese neposjedujućih; a kako i u koliko je to učinila u pojedinih dielovih svojih, imenito: u obiteljskom, obveznom i nasljednom pravu. Nema dakle druge, nego da se upoznamo za sada sa mislima, koje nadovezuje Menger na obći dio osnove, koje su svakako koliko karakteristične toliko i zanimive. Ma se i nepristajalo na svaku, valja reći, da je stanovište, sa kojega motri pisac osnovu, novo, zanimivo i vredno da se prouči. U ostalom ova rasprava njegova pretiskana je u

Digitized by Google

posebno djelo, može se dakle lahko nabaviti. Bude li razloga, mi ćemo se još njom pozabaviti.

---

1. Tri su glavna načela, po kojih se današnje naše pravo imovinsko razlikuje od socijalističkoga pravnoga sustava[3], a koja načela priznaje i osnova njem. gradj. zak.

P r v o je načelo privatne vlastnosti. Sve stvari mogu biti u vlastnosti privatnoj, izim da zakon zabrani, te ovo ili ono dobro nemože biti objektom individualne svojine. D r u g o je načelo slobode ugovaranja, sloboda pogodbe. Svako može se obvezati, da će drugomu nešto činiti ili stvar koju dati, pa ga je moći prisiliti, da izvrši što je obrekao. T r e ć e je načelo n a s l j e d s t v a: prava imovinska pojedinca prenose se, u koliko zakon ne odredjuje iznimke, na one osobe, koje pojedinac ili zakon proglasi nasljednicima.

Ovako osnova njemačka, a tako i drugi zakonici riešavaju pitanje ob imovinskih pravih. U socijalističkom pravnom sustavu vredi baš protivno. Sve stvari, uz neke iznimke, pripadaju državi ili državnim i komunalnim sborovom, kao vlastnost; pojedinac redovito mora samo za državu da radi ili državi da štogod daje; prelaz imovine od jedne osobe na drugu, u koliko ga u obće socijalistička država priznaje, veoma je ograničen. Dva su glavna poticala radu čovječjemu: sebičnost i osjećanje zajedinstva (Gemeinsinn). Ono prvo je gotovo izključivi temelj privatno-pravnoga, ovo potonje socijalističkoga pravnoga sustava. Ona načela glede privatnoga prava priznavaju se od davna; već su rimski pravnici privatno pravo smatrali onim dielom prava, koje ima da unapredjuje individualne svrhe pojedinca. A nije ni čudo, da je naše privatno pravo kod svih temeljnih pitanja odabralo ono rie-

---

[3] Svakom radniku pripada cieli prinos njegovoga rada. Odatlje sliedi prvo ekonomičko temeljno pravo: p r a v o n a p u n i (cieli) prinos rada. — Kad se od ekonomičkoga reda zahtieva, da se svaka potreba zadovoljiti ima prema postojećim sredstvom, nastaje odatlje drugo ekonomičko temeljno pravo: pravo na e k s i s t e n c i j u. Oba ova ekonomička temeljna načela označuju granice, unutar kojih mora se svaki dosljedni socijalistički i komunistički sustav kretati. K ovim dviem dolazi još treće temeljno pravo, t. j. p r a v o n a r a d, koje je osobita modifikacija prava na eksistenciju. — Menger: Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag etc. Str. 5 i slied.

Digitized by Google

šenje, koje prija individualnomu egoizmu; da se to dokaže, neka se razmisli, kako je nastao naš sustav privatnoga prava.

2. Temeljna načela našega pravnoga sustava, pa i sustava privatnoga prava, ustanovi običaj. A kad se kasnije na pozornici poviesti pojaviše državа i zakonodavstvo, oboje u bitnosti nastojahu o tom, da popune i potanje oprediele već postojeći obris pravnoga sustava. Ali upravo to, da su temelji sadanjega pravnoga reda nikli iz običaja, učini, da se pravni sustav svagdje nije razvijao i obradjivao u interesu velikih masa naroda, nego u prilog i na korist pojedinih uzkih sfera njegovih.

U ovom prvotnom stanju roda ljudskoga, što se opaža još i danas kod svakoga neuredjenoga udruženja više osoba, niti se priznavao kakov pravni red niti pravne ovlasti pojedinca, nego svagdje stajaše interes proti interesu, pa su se ovdje većim ondje manjim uspjehom posebni interesi izticali i branili. U ovoj borbi interesa pobjediše jači i mogućniji veliku masu slabijih i nemoćnih. U početku bijaše premoć u rukama onih, koji su ostale svojimi osobnimi svojstvi i hrabrošću, svojimi duševnimi i tjelesnimi silami, preticali; kasnje, kad se je razvilo pravo i pravni red, stečena već prava znatno su podupirala osobne vlastitosti, pače pravni je red posvema zamienio osobna svojstva. Što su češće moćniji u konfliktu interesa deblji kraj iznieli na štetu slabih i nemoćnih, tim većma bivahu oni osvjedočeni, da će i u buduće svoje interese sačuvati, a slabi i nemoćni tim su manje imali nade, da će ikada one iztisnuti iz osvojenih i zauzetih pozicija. Napokon rodi se u jednih i drugih, u povlašćenih i potlačenih, sviest, da tako mora biti, da je to pravo. Pa još i danas može se u svih državah izkusiti, da se u medjusobnom konfliktu interesi mogućih, jačih — sada doduše ponajviše putem zakonodavnim — pretvaraju u pravo, da oni postaju pravo.

Pošto se osnovi našega pravnoga sustava nalaze u običajnom pravu, koje opet nije drugo nego rezultat uspješne borbe interesa mogućih proti slabim, to je morao tako nastali pravni red biti nižim klasam veoma štetan. A kad kasnje državno zakonodavstvo uze sve veću razvijati radinost, zadovoljavaše se u glavnom tim, da nastalo pravno stanje, uz neznatne iznimke,

Digitized by Google

sankcionira. I tako može se pravom reći, da je naš sadanji pravni sustav prvi pokus, da se odnošaji života urede; pokus to, kojega glavna načela rodila je orijaška borba interesa, pa koji je usljed toga jako daleko od prave mete, t. j. pravednoga poravnanja svih potreba i svih zahtjeva.

Proti tomu pravnomu sustavu diže se počam od polovice prošloga stoljeća silni svjetski pokret. S početka naperen je proti obstojalomu političkomu stanju, a prije svega proti absolutnoj vlasti vladara, jer se tu osobito jasno vidilo izrabljenje vlasti državne na korist nekih privilegiranih sfera, a prije svega radi toga, jer su posjedujuće klase radile oko toga, da participiraju u zakonodavstvu i upravi države. Pa je to nastojanje urodilo zaista uspjehom tim, da se je svim širim krugovom naroda priznavalo u svedj rastućoj mjeri pravo sudjelovati u upravi državnih posala. Ovako je javno stanje pomalo preuredjeno te primilo karakter narodni; ali taj se pokret privatnoga prava gotovo ništa netaknu, pa u obće spadaju zakonodavstvo i znanost gradjanskoga prava medju ona područja našega duševnoga života, koja su najdalje zaostala. Istina, socijalistički pokret, koji u glavnom hoće da promjeni naše privatno-pravno stanje, prodire počam od tridesetih godina u šire slojeve naroda, te je prijašnje radikalno-političke težnje sasma iztisnuo; ali istom budućnost ima da rieši zadaću, te stvori privatno pravo, koje će uživanje imovine medju članove družtva pravednije dieliti.

3. Teorije o postanku prava i države njegovale se i postavljale do sada ponajviše, da opravdaju stanovite forme države, imenito nasljednu monarkiju, dočim se o privatnom pravu, na koje se i za velike revolucije francezke malo napadalo, misli, da netreba take podpore. Nu vlast državna, bilo kakovo mu drago stanje družtva, može biti u rukuh tek nekih krugova; pa ako se vlada prama interesom naroda, velika masa malo se brine, kako je ta državna vlast uredjena. Zato se je moglo o najvišem razlogu prava i države izražavati mislî, koje se nikako nemogu uporaviti na privatno pravo, premda se je često kušalo ih primieniti nanj.

Digitized by Google

Tako uči historička škola, da pravo i država nastaju, rastu i propadaju kao i drugi prirodni organismi, da s toga nisu produkti ljudske volje, nego da su plod djelovanja nevidljivoga duha naroda. Naprotiv naravno-pravna škola dokazuje, da su pravo i država posljedak ljudskih refleksija, jer da je oboje osnovano naročitim ili mučim ugovorom članova države. Pošto forma države ne ima neposredne važnosti za veliku masu naroda, moglo se je reći, da se je država ili neka izviestna forma države obrazovala organički iz duha cieloga naroda; pače mogla se je tvrditi i ta budalaština, da se je cieli narod državnim ugovorom podvrgao za sva vremena neograničenoj vlasti absolutnoga vladara.

Bludnja ovih teorija biva jasnom i nesnosnom, čim se kuša uporavit na privatno pravo. Jer tko da se usudi ozbiljno reći, da se je ovaj ili onaj privatno-pravni red rodio iz duha cieloga naroda, ako to isto pravo četiri petine ukupnoga naroda izključuje za cieli život od većine užitaka i probitaka? A isto je tako nesgrapno tvrditi, da je ogromna većina naroda izričnim ili mučim ugovorom pristala na to, da bude zapostavljena! Menger dakle tvrdi, da moderni sustavi privatnoga prava nisu produkt cieloga naroda, nego samo povlašćenih krugova, da su ti krugovi u tisućgodišnjoj borbi te sustave nametnuli neposjedujućim klasam. Odklanjajuć dakle uporavu ovih teorija o posljednjem uzroku prava i države na privatno pravo, pisac ipak priznaje važnost pokusa, da se one uporave. Historička i naravno-pravna škola pogriešile su u tom, jer su kao zbiljnost shvatile ono, što se prikazuje kao dalekim i d e a l o m, o čem moramo neprekidno raditi; jer svi m o r a m o nastojati, da se uspostavi pravni red, koji će s v i razredi naroda priznavati produktom svojim, i na koji će triezno razmišljajuć rado pristati.

4. Thibaut zahtievaše, pošto je Napoleon I. bio svladan, da se izradi gradj. zak. za cielu Njemačku. Na to ustade S a v i g n y te u svom poznatom spisu dokazuje, da je naša doba posve nesposobna graditi obsežne gradj. zakonike. Kasnije, kad se je obrazovala historička pravna škola, promienio se ovaj nazor, i danas mnogi vjeruju, da je sadašnjost, usljed djelovanja one škole, osobito sposobna za zakonodavni rad u velikom stilu. Menger veli

Digitized by Google

da je to golema bludnja. Upravo zato, jer je historička pravna škola u Njemačkoj dugo vladala, i jer su pravnici pod njenim uticajem obrazovani, nijedna epoka nije manje sposobna za stvaranje gradj. zak. nego li je naša.

Velike zakonodavne radnje novijega vremena: pruski Landrecht, francezki code civil i austr. obć. gr. zak. pomoliše se na svršetku t. z. epoke prosvjetljene. U onoj periodi čovječanstvo slabo se obaziralo na tradicije; viši stališi i duševni vodje njihovi bijahu tako skloni nižim klasam kao nikada prije. Ovaj duh čovječnosti proniknuo i ravnao je sastavitelje onih zakonika, pa su oni zaista izradili djela zakonarska, koja su (osobito pruski i austrijski zakonik) znatno pretekla socijalni razvoj naroda. A to i je sasma prema zadaći zakonodavca; samo ovakovom anticipacijom može on osjegurati svomu djelu važnost i životnu snagu. Jer upravo kod zakonodavstva valja ono: što se sada prikazuje kao utopijska težnja, za petdeset godina postaje običm pravilom, a zâ sto godina smatra se zastarjelom presudom. A pošto su oni muževi pomagali razvoj svoga naroda, da se uspne do viših ciljeva, može se pravom o njih reći, da su bili odgojitelji svoga naroda, pače čovječanstva.

Ovakov uspjeh jedva će zapasti pravnike, koji se priključuju historičkomu shvaćanju. Histor. škola ispituje i proučava prošlost, to je njena najveća zasluga; literaturi t. z. prosvjetljene dobe mora se spočitnuti, da je prošla vremena i prošlo stanje prosudjivala jedino držeć pred sobom nazore i interese svoga vremena. Doduše i ovako shvaćanje je uz historičko razmatranje opravdano; pisac neće da ispituje, je li zaista proučavanje starih pisama, isprava i akta, da se konstatira historička istina, tako važno, kako to hoće historičke škole raznih znanosti; ali to nesmeta, da se ne prizna neumrla zasluga historičke škole za proučavanje prošlosti.

Ali za to je historička pravna škola upravo ubitačno djelovala na razvoj države i prava. Što su Blackstone i Burke rekli, njihove misli, to najdragocjenije blago historičke škole, obradjivali su Savigny, Puchta, Stahl i drugi zastupnici historičkoga pravca u Njemačkoj više na široko nego duboko.

Digitized by Google

Ali već kod Burkea opaža se tendencija, da svaku dublje sizuću promjenu postojećega pravnoga reda, ma da ju bezuvjetno traže prilike, nastale u družtvu ljudskom, proglasi ludošću pače zločinom; a sljedbenici Burkeovi u Njemačkoj živo su vjerovali da je tako.

Ovaj prikor, da se hoće uzdržati pravno stanje i onda, kad mu je nestalo temelja i u vlastnih odnošajih družtva, valja i za zastupnike nauke gradjanskoga prava, na koje su se historičke metode u Njemačkoj najprije uporavljivale. Zadubljeni u izučavanje prošlosti, držeć se objeručke tradicionalnih pravnih ideja, nespetiše golemih promjena, što se sbivaju u Njemačkoj i u drugih zemljah od početka našega stoljeća: da se najme neprestano zaoštrava opreka medju bogatim i ubogim, da se sve više vežu i ujedinjuju neposjedujući razredi naroda, i da su ti razredi došli do svjetsko-povjestne moći. Jedino ovako može se dokučiti, zašto su odlični muževi, sastavljajući osnovu njem. gradj. z., izradili djelo, koje sravniv ga sa pruskim i austrijskim gr. zakonikom, znači upravo nazadak, premda su ovi potonji zakonici bili namienjeni pučanstvu, kojega otcevi i djedovi bijahu kmetovi i nevoljnici.

5. U paragrafe redigirani kompendij nije još gradj. zak., kao što se nesmatra pjesničtvom u stihove sbijena proza. Razlikuje se zadaća sastavitelja kompendija od zadaće zakonodavca. Ovaj prvi ima da što moguće vjernije i podpunije prikaže predanu pravnu materiju i njene povjestne temelje, a da ih nepodvrgne znatnijoj kritici. Pače on će uvažiti u pravnoj znanosti postojeće kontroverze o smislu pojedinih pravnih pravila, ma bile smiešne i bez vrednosti, upravo zato, jer sastavitelj kompendija nestvara n o v o g a pravnoga stanja, nego prikazuje postojeće.

Drugačije ima da radi zakonodavac; on mora da se osjeća odgojiteljem naroda svoga, pak da se podigne nad smjesu pravnoga materijala, stoljećî snosena i natrpana. Doduše i on polazi od obstojećega pravnoga stanja, ali kod svake važnije pravne regule ili pravnoga instituta ima da ispita: je li prema sadanjem stanju družtva ljudskoga, pa ako nadje da nije, promienit će ga koliko treba nepitajuć, hoće li se tim zamjeriti prama gore ili

Digitized by Google

prama dole. On će uvažiti postajanje novih odnošaja te raditi i za budućnost, jer pravi zakonodavac gleda neprekidno na budućnost a ne na prošlost.

Još nikada nije bilo vrieme tako povoljno ovakovoj tvornoj djelatnosti kao što je baš sadanje. Kroz tisuće godina obrazavali i razvijali su gospodujući i posjedujući elementi privatno pravo u svom interesu, a neposjedujući razredi nikada se ne usudiše dignuti glas za svoja prava — od straha i neznanja. Njemačka osnova gradj. zak. prva je obsežna zakonodavna radnja, sastavljena u vremenu, gdje su se neposjedujući razredi dovinuli silne moći u Njemačkoj i u drugih zemljah, što uvažuje i njemačko državno zakonodavstvo izvodeć znamenite socijalne reforme. Sada je dakle sgodno vrieme, da se gradj. zakonici — ma se i pridržale bitne konsekvencije privatne vlastnosti — revidiraju u interesu ubogih, čim bi se ostalomu svietu dao liepi primjer.

A kako su sastavitelji osnove svoju veliku zadaću u istinu riešili? Redaktori njeni najprije su se pobrinuli, da saberu mnogobrojne, iz raznih vjekova potičuće, partikularne zakonike o gr. pravu svih saveznih država; da onda taj ogromni materijal, taj „onus multorum camelorum“ „otriebe, zastarjelo izluče, za život i razvoj sposobno pronadju, te sve to u organičku cjelinu obrade“ (Alexander Katz). Kad se uvaži ova metoda radnje, nikoga neće zateći, da je rezultat ove djelatnosti u paragrafe svedeni kompendium valjajućega prava izlučiv što je očevidno zastarelo, pa je ta osnova mogla isto tako izaći god. 1788., kao što je izašla sto godina kasnije.

Kao što sadržaju osnove manjka svaka originalnost, tako mu je i forma posve promašila cilj. Ako ikoji zakon treba pisati razumljivo, da se služi što više narodnimi izrazi, treba tako pisati gradj. pravo; drugi bo zakoni n. pr. ustavni, upravni, kazneni, itd. rabe i uporavljuju se po izviestnih krugovih naroda ili u osobitih slučajevih, ali gradj. zak. uporavljuju svaki dan s v i državljani. A što su napravili sastavitelji osnove? Izradili su djelo, koje obiluje tako abstraktnimi i nepopularnimi izrazi, da se abstraktnije i nepopularnije jedva može pisati. K tomu dodaj, da se — gotovo u svakom odsjeku pozivlje na pravna pravila,

Digitized by Google

u drugih poglavjih izrečena tako, da se često norme o jednom pravnom institutu moraju tražiti po cielom zakoniku: to može se razlogom reći, da će biti velike mase naroda, postane li osnova zakonom, sasma upućene na diskreciju strukovnjaka-pravnika.

6. Do sada su pravnici slabo marili za golemu razliku, postojeću u tom, kako posjedujući i kako opet neposjedujući rade, da dodju do svojeg prava ili ga očuvaju. Razlog ovomu pojavu jest, što pravnici svih zemalja, usljed svoje obrazovanosti i svojih interesa, drže, da su oni izključivo sluge i zastupnici posjedujućih. Koli mnogo i koli slavno sudjelovahu i sudjeluju liečnici i učitelji narodnoga gospodarstva, da se konstatira i odstrani nevolja ljudskoga roda! Medju teoretičkimi pravnici riedki su mi poznati, koji bi bili išli ovim pravcem. Velika većina njih tapka u pratnji bogataša i mogućnika, pa zastupaju prave interese posjedujućih i vladajućih istom revnosti, kojom i njihove budalaštine i njihovu obiest. Socijalna oprieka, koja dieli gradjane kulturnih država u dva neprijateljska tabora, ima se dobrim dielom pripisati ovoj jednostranosti pravničkoga stališa.

Često se je naglasivalo, da je dohodak sirotinje ne samo manji, nego da i u njenih rukuh i manje vredi, jer da ona za svoj kukavni stan, hranu i odielo razmjerno mnogo više mora plaćat nego li bogataš. Ali nikada se još nije iztaknulo, da onaj tiesni krug prava, što ih pravni red daje ubogim, daleko manje vredi, nego li isto tolika prava pripadajuća bogatašem.

Mnogi liečnici i socialni pisci dokazali su, da neposjedujući većinom zato dugo neživu, jer nemogu da za vremena shodnimi mjerami stanu na put bolestim; a država da im pomaže jedino kad zaista obole. Tako je i u pravnom životu. I prava i pravne odnošaje treba brižno njegovati, ako hoćemo da se održe i da štogod vrede. Mnogi sudac posvjedočit će mi, da se pravni odnošaji ubogih, kad se pokažu pred sudom, prikazuju prečesto u onako zapuštenom i očajnom obliku, kako je zapušteno tielo proletarca, kad ga primu u javnu bolnicu.

Ovo zapostavljanje već zapostavljenih kad se radi o njihovom pravu, u savezu je donekle sa privatnom vlastnosti; jer je dalnja posljedica ove, da se ubogi od bogata razlikuje i obrazovanošću.

Digitized by Google

Nu ima dovoljno pravnih pravila i pravnih instituta, kojim je isti cilj, premda to neišče konsekvencija privatne vlastnosti. Obično oštećuju se neposjedujuće klase tim, što zakonodavac postavlja jednaka pravna pravila za bogata i uboga, premda bi trebalo s njimi različito postupati, jer je i različito njihovo socijalno stanje. To dokazuje pisac nekimi primjeri. Većina novijih gradj. zakonika izriče općenitu zasadu, da se nitko nemože ispričavati nepoznavanjem valjano proglašenoga zakona. Osnova njem. gradj. zak. priznaje, da nepoznavanje prava i bludnja pravna mogu da ispričaju, ako nisu nastala nemarnošću; ali iz motiva vidi se, da sastavitelji ovakove slučajeve drže za riedke iznimke.

U istinu pako bludnja pravna i nepoznavanje prava nisu iznimni slučajevi, nego pravilo. Već medju rimskimi pravnici, koji su prvi udarili pravilo, da neznanje zakona svakomu mora škoditi, sumnjalo se je o pravednosti toga pravila, znajuć koli ogroman je pravni materijal. Danas, gdje zakoni svake kulturne države napunjuju ciele biblioteke, gdje se jedva može naći čovjek, koji bi ma samo površno poznavao cieli pravni sustav svoje domovine: predpostava, da svaki državljanin poznaje sve zakone, najsmješnija je svih fikcija, a pravne štete, koje zakonodavac veže na nepoznavanje zakona, najočitija su nepravda, i to nepravda, koju najviše osjećaju niži slojevi naroda.

Posjedujuće klase u obće bolje poznavaju pravo nego li siromasi, jer su prosvjetljenije, i jer posjed u obće pobudjuje više interesa za pravni život. Sgodi li se, da im je ipak zakon nepoznat, budući imućni imadu sredstva, da za vremena potraže savjet pravoznanaca, i prema tomu udese svoj rad. Odatlje dolazi, da u konfliktu interesa medju bogataši i siromasi pravno je pitanje većinom već unapred na korist onih riešeno, a da se nemogu sudovi obiediti s nepravednosti. Siromak pako slabo poznaje pravo, a svoje neznanje nemože ispraviti pomoćju savjeta izučenih pravnika, jer ga neimaju čim platit. Zato njihovim radom ravna gotovo izključivo neko nejasno, često varavo pravno osjećanje; cieli njihov pravni život zavisi od slučaja. A kad ipak sudac u pravnom preporu upóravlja zakon, pače kad uzimlje, da

Digitized by Google

je pravo ubogu poznato, premda je očevidno, da ga nepoznaje: tko će se čuditi, ako jadni seljak ili radnik okrivljuje sudca, da je nepravedno sudio?

Ovaj juristički inferioritet nije možda onako važan, ali upravo tako pritišče kao i ekonomička odvisnost neposjedujućih, a dao bi se lahko odstraniti. Kad država išće, da svaki državljanin poznaje zakone, morala bi se postarati, da bude to moguće i ubogu.

Sadanje na evropskom kontinentu valjajuće privatno pravo jest neki kompromis, sklopljeni pod uplivom francezke revolucije i kasnijega pokreta medju velikim i malim posjedom, koji je zakonom nametnut neposjedujućoj klasi. Taj kompromis nije više prema sadanjemu stanju niti prema većoj socijalnoj moći neposjedujućih klasa; tim većim pravom mogu ove klase zahtievati, da se kompromis neuporavlja na njihovu štetu i preko sadržaja svoga; drugimi riečmi, pošto se privatno pravo na evropskom kontinentu u formi zakona prikazuje, neposjedujući razredi vlastni su iskati, da se norme gradj. prava ne uporavljuju i preko volje zakonodavčeve, kako se ova vidi i razabire.

Civilno zakonodavstvo od rimskih pravnika pa do naših vremena polazi od fikcije, isto tako absurdne kao što je absurdna i predpostava, da svatko mora da poznaje sve zakone, a ta je fikcija: da je valjajuće pravo podpuno. Gradjanski sudac s toga nesmije pravni slučaj, za koji neima odredbe u postojećem pravu gr., riešiti po razlozih shodnosti, nego mora se poslužiti analogijom, koje, barma doneklje, nedopušća kaz. pravo a ni upravno pravo. I osnova njem. gr. z. nalaže porabu analogije, a kad nebi bila ni ta moguća, da odlučuju načela, vadjena iz duha pravnoga reda.

Stariji i noviji zakonodavci branili su znanosti i praksi analognu uporavu zakona, jer da tim zasižu u sferu zakonodavne vlasti. To su maljušni razlozi; nijedno djelo ljudskih ruku ne potrebuje toliko pripomoći, koliko zakonodavstvo, gdje su nakana i razbor često vrlo sumnjive naravi. Što ipak prof. Menger zagovara misao, da se analogna uporava prava u području gradj. zak. zamieni riešenjem po razlozih shodnosti, zagovara s bog toga, jer je uvjeren, da

Digitized by Google

se ovim putem može provesti reforma civilnoga prava s nutra prema vani.

Gradj. pravo stoji u službi interesa posjedujuće klase, jer ga je ova kroz vjekove razvijala. Kad je dakle osnova njem. gradj. zak. propisuje analognu uporavu prava u velikom obsegu, to će se nedvojbeno mnogi pravni prepori medju posjedujućimi i neposjedujućimi, jer za ove potonje neima naročite ustanove, riešavati na štetu neposjedujućih. Da smije civilni sudac u takih sgodjajih suditi po razlozih shodnosti, mogao bi ublažiti jednostranosti civilnoga prava u bezbrojnih pravnih preporih, i tako krčiti put preobraženju civilnoga prava u interesu neposjedujućih. Dakako, sadanja pravnička generacija, koja je gotovo sva uzgojena „u groznoj školi rimskoga prava", jedva bi se umiela pravo služiti slobodnim položajem, što bi ga tako zadobila; ona bi kao prije tako i unapred upirala oči jedino na poznate si formule, te bi nastojala stranputicami uzdržati sadanje pravno stanje. Nu već pravnici budućega vieka bit će zadahnuti socijalnimi idejami te sposobni da pomažu reformirati civilno pravo.

7. Kao što su opasne nižim razredom naroda one dvie fikcije: da je civilno pravo podpuno, i da ga svaki državljanin poznaje, tako ga tište i konsekvencije trećega momenta. U svih najviših područjih prava postanak i prestanak prava i dužnosti vezani su na stanovita djela čovjeka. Svako pako djelo, ako hoće da ima pravnu važnost, prikazuje se u spolnom svietu u nekom činu, koji čin u nutrini čovjeka prati izviestno stanje volje i predstave, što se u vanjskom svietu nevidi. Takovo nutarnje stanje volje jest n. pr. dobra ili zla vjera kod posjeda, zla nakana ili nemar kod kažnjivih djela. Sudac je, gledeć na spoljašnji učin, vezan na predložena dokazala; ali je slobodan kod prosudjivanja nutarnjega stanja; on predpostavlja, da su se volja i predstava djelujućega kretale u izviestnom pravcu, a tim zadahnjuje mrtvu masu vanjskih djela oživljujućim duhom. U naravi je stvari, da siromah biva kod ove konstrukcije nutarnjega stanja, koja od sudca potiče, češće oštećen nego li posjedujući.

Osobito često pojavlja se ova jednostranost u kaz. pravu. Znade se, da djelo postaje kaznjivim, kad se temelji na zloj na-

Digitized by Google

kani ili nemaru. Koli lahko i pravedan sudac u sumnjivo vanjsko djelo (objektivni učin) može da umetne i protupravno mišljenje, zlu nakanu kod siromaka, a koli težko mu je to isto učiniti kod posjednika? Koli brzo će ubogu odrezati: tat si — jer si ubog! Zato nije čudo, da se ta jednostranost potencira kod nekih sudaca do praesumcije kradje, kad god kakov siromak dodje u vanjski odnošaj sa povredom vlastnosti. Pače, kad se kaz. pravosudje promatra, kako u životu radi i kako se prikazuje, samo da nerekneš: za te dvie skupine naroda postoje razna prava kaz.

Tako se imade i u području civilnoga pravosudja. Doduše ovdje nije tako važna za državu i družtvo ispravna konstrukcija nutarnjega učina, kao u kaz. pravosudju; ali i tu može i najpravedniji sudac kod bezbrojnih pravnih priepora krivo učiniti ubogu, jer ne shvaća ili ne tumači ispravno nutarnje stanje njegovo.

Od francezke revolucije ovamo pomalo su dokidani posebni sudovi za plemstvo, svećenstvo i druge povlaštene stališe, jer se dobro argumentiralo, da se i posve savjestni sudac jedva može oteti uplivu oprieke stališa. Ali pošto su novi sudovi gotovo isključivo sastavljeni od pripadnika posjedujućih i prosvjetljenih razreda, stvorio se opet privilegij, vrlo tegotan, koji se to težim osjeća, čim se oštrije diže opreka medju posjedujućimi i neposjedujućimi. Budućnost morat će riešit pitanje, kako da se odstrani ili ublaži ova opreka, i kako da se pravnički stališ shodnije obrazuje.

8. Ovdje nabacuje prof. Menger neka pitanja p r o c e s u a l n a, važna za obranu prava siromaka. Noviji zakoni o gradj. post. pošli su putem upravo protivnim od onoga, kojim ide gospodarsko i socijalno zakonodavstvo. Još do nedavno vjerovalo se je, da će slobodno kretanje gospodarskih sila ogromno dignuti produkciju i tim dobrobit svih (Manchesterianska doktrina). Pak što se dogodilo? Produkcija zaista se je kolosalno umnožala, ali uboge i slabe zapade maleni dielak od te silesije gospod. stvari. Novije socijalno i gospodarsko zakonodavstvo gleda da zaštiti slabe i nemoćne, te da im osjegura barma ćedni dio dobara ovoga svieta.

Digitized by Google

Naše novije zakonodavstvo o gradj. postup. nije se otreslo onih zastarjelih nazora, kao što u obće moramo priznati, da je pravna znanost medju svimi najdalje zaostala, do nje najkasnije dopiru novi nazori. Još u prošlom stoljeću nalazilo se svekoliko, ili većina civilnog pravosudja u rukuh sudca; danas pako sudjeljuju u njem: odvjetnici, bilježnici i druge osobe; pa tko ima da brani ili potraži svoje pravo, mora se poslužititi ovim kompliciranim mehanizmom i mora dobro platit ga. Istina, tom diobom rada znatno se je popravilo pravosudje; ali valja priznati, da te zamršene i skupe uredbe najviše idu u prilog posjedujućim i prosvjetljenim razredom, kojim osjeguravaju odlučnu prevagu nad neposjedujućimi. U području dakle pravosudja provodi se proces, koji i u gospodarstvu naroda: civilno pravosudje tako je savršeno, da ga ogromna većina naroda nemože doseći.

Istina, zakoni nalažu odvjetnikom, bilježnikom itd., da obavljaju poslove za uboge bezplatno. Ali baš u tom vidi se osjetljivo zapostavljanje ubogih. Ako se u družtvu svaka usluga plaća; ako mora odvjetnik, bilježnik itd. platit sve što nabavlja: posve je razumljivo, da se bezplatne radnje vrše nerado i kojekako!

Ovaj komplicirani aparat nebi ipak siromaku toliko zakrčivao put do pravde, da sudac smije sám djelotvorno u parnicu zasizati. Ali toga nesmije. Gotovo svi postupnici kulturnih država odredjuju, da ima stranka, pošto je već parnica pokrenuta, za svaki važniji korak napose dati iniciativu, mjesto da sudac svimi sredstvi nastoji, da se povredjeno pravo opet uspostavi. — Ovakovo pravno stanje može da je za posjedujuće klase udobno, jer su one inteligentne, imadu na ruku izkusnih savjetnika, te mogu sve učiniti u pravo vrieme. Ali za neposjedujuće, koji nisu nimalo upućeni u misterije ovoga procesual. mehanizma, kojim nesvjetuje nitko ili ih zlo svjetuje, ta neprirodna pasivnost sudca upravo je ubitačna. Zato netreba se čuditi, da neposjedujući nevjeruju sudovom ni pravosudju, njim se ovo prikazuje kao sustav juristićkih doskoćica, kojih naravni razum nedokučuje.

Da se postojeće razne pravne uredbe preobraze na korist neposjedujućih razreda, postiglo bi se vrlo mnogo, a nebi trebalo dirati u temelje prava vlastnosti. Naravski, zakonodavci, koji

Digitized by Google

spadaju većinom u klasu posjedujućih, morali bi odbaciti razne predsude, te se kod svakoga pravnoga pravila ili instituta pitati: kako će se predočiti, kad ih bude valjalo uporaviti na neposjedujuće? Imenito reforme civilnoga prava i postupnika znatno bi pomogle, da se neposjedujući razredi približe obstojećemu pravnomu redu. — Najprije trebalo bi odrediti, da civilni sudac ima svakoga državljanina, a osobito uboga, bezplatno podučiti o valjajućem zakonu, pa mu i inače pomagati, da dodje do svoga prava. Kad već država hoće da se i ubogi razumije u hrpu njenih zakona, neka mu dade prilike i načina, da ih upozna.

Nadalje moralo bi se odrediti, kad jednom tužitelj preda tužbu a tuženik svoj odgovor, da sudac ureda radi parnicu provede. Sudac neka bude i zastupnik uboga, kao što je imućnomu odvjetnik zastupnikom; tako se tvori ravnoteža. To doduše nebi bilo tako lahko; trebalo bi svladati tehničkih potežkoća, ali naprama sadanjemu jadnomu stanju i nadi da će se popravit, težkoće ove posve izčezavaju. Naravski, za to trebalo bi preraditi obstojeće zakone; za prelazno vrieme moglo bi se postaviti odvjetnika ubogih, koje bi država imenovala i plaćala, i koji nebi smieli drugoga zastupati.

9. Još u tom općenitom dielu govori Menger o sustavu osnove njem. gradj. zak. Pak ju i glede toga pobija.

U gradj. zak., koji sliedi jedino narav stvari, najprije bi trebalo izraditi obiteljsko pravo, koje obuhvaća ženitbu, odnošaj djece prama roditeljem i tutorstvo. Jer tu se radi o pravnih institutih, koji zaista jesu temelji družtva ljudskoga; koji neidu da osnuju privilegija za izvjestne skupine pučanstva, nego dozvoljavaju učestvovanje svim bez razlike, dakle posjedujućim i neposjedujućim. Za obiteljskim pravom idu prirodnim redom oni pravni instituti, koji tvore opreku medju posjedujućimi i neposjedujućimi, i gdje ima ogromna većina naroda, da se tako rekne, samo pasivnoga interesa (imovinsko pravo). U imovinskom pravu imadu se razložiti vlastnost i ovoj slična stvarna prava (pravo na stvari), a tada istom dugovni odnošaji, koji, uz neznatne iznimke, idu za tim, da se steče vlastnost ili pojedine ovlasti u ovoj sadržane. Zaključuje se sustav privatnoga prava sa nasljednim pravom, koje

Digitized by Google

ne samo da ne ima za „razbaštinjene“ nikakove važnosti, nego gdje i posjedujući u manjem obsegu učestvuju.

Od ovoga reda, opredieljena socijalnimi razlozi, razlikuje se već davno u njem. pravnoj znanosti udomljeni sustav u tom, što se imovinsko pravo sa oba svoja podrazdiela (stvarna prava i obveze) predpostavlja obiteljskomu pravu. Ova osebitost njemačka malo nalazi pristaša u zakonodavstvu i literaturi drugih naroda, a jest karakteristična, jer pokazuje, koli silno su interesi vlastnosti poremetili prirodne temelje družtva; veli se bo — da se ovakovo poredanje opravda — da je obiteljsko vrlo blizu nasljednomu pravu, da oba tvore t. z. sukcesivno pravo privatno, t. j. onaj dio sustava privatnoga prava, koji uredjuje i odnošaje ljudi, kako u vremenu dolaze jedni za drugimi, i prelaz imovine njihove.

Najviše udaljila se je od naravnoga reda njem. osnova gr. zak., koja raspravlja predmete ovim redom: pravo dugov. odnošaja (Recht der Schuldverhältnisse), ili pravo obvezno, stvarno pravo, obiteljsko i nasljedno pravo. Ovimi kao i mnogimi drugimi osebujnostmi obilježuje se osnova kao produkt vremena, u kojem gospoduju interesi prometni, u kojem se pače više obazire na trgovca nego li na same posjednike. Da su redaktori još metnuli nasljedno pravo na prvo mjesto svoje osnove, tada bio bi prirodni red posvema izvrnut.

Na temelju kakove izprave imade se dozvoliti zabilježba parnice o prepornosti prava vlastničtva na nekretnine?

1.

Martin i Tereza S. tužili su kot. sudu u V. Marka i Martu B. i tražili, da im prvotuženi preda vlastnost nekretnine upisane pod kbr. 19 na listu br. 466 občine R., a drugotužena nekretnine pod kbr. 207 lista br. 467 občine R., da dozvole da se uknjiži pravo vlastnosti ovih nepokretnosti na ime tužitelja, a istodobno uknjiže unutri označene rente i obveze za korist tuženikâ; molbom pako primlj. 22. svibnja 1889. broj 1254 zamoliše Martin i Tereza S. na temelju istog napisa, neka se do-

Digitized by Google

zvoli i obavi zabilježba, da je preporno pravo vlastnosti nepokretnosti, upisanih, kako je gore navedeno, na ime Marka i Marte B.

Kotarski sud u V. dozvoli na temelju napisa tužbe odlukom od 27. lipnja 1889. br. 1254, da se zabilježi prepornost prava vlastničtva na nepokretnosti upisane u grunt. nap. br. 466 i 467 obćine R.; ali na utok Marka i Marte B. kr. banski stol rješitbom od 9. siečnja 1890. br. 18 preinači napadnutu odluku te odbije molbu Martina i Tereze S. o zabilježenju prepornosti s razloga, što se tužbom de praes. 22. svibnja 1889. br. 5333 nenapada ni valjanost gruntovnog unosa niti valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen, te se s toga nemože govoriti o prepornosti knjižnog prava, u kojem slučaju jedino ima mjesta po duhu i smislu § 104 grunt. reda zabilježbi tužbe, odnosno prepornosti.

2.

Marija S. tuži Mariju R. i zahtieva, da prizna ništetnost kupoprodajnog ugovora de datto Nemci 18. siečnja 1888., te na temelju istog odlukom br. 1307 ex 1888. gruntovno provedene uknjižbe prava vlastničtva na nepokretnine unešene pod kbr. 105 na grunt. listu br. 289 obć. Nemci od zadruge Pinterović kbr. 105 na ime protivnice, te povratu u prijašnje stanje; molbom pako de praes. 15. rujna 1889. broj 2047 zamoli Marija S., da se zabilježi prepornost prava vlastničtva na svekolike pod kbr. 105 na grunt. listu br. 289 obć. N. unešene nekretnine. Ovu molbu odbio je kotar. sud u V. odlukom od 21. rujna 1889. br. 2047 s razloga, što nije molbi priložena izvorna tužba, iz koje bi se razabrati moglo, da se njom napada budi valjanost gruntovnoga kojega unosa u obće, budi valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen, jer se to iz priloženog napisa tužbe prosuditi nemože.

Kr. banski stol rješitbom od 4. prosinca 1889. br. 29.673 na utok Marije S. preinači odluku prvoga suda ter dozvoli utjecateljici zamoljenu zabilježbu prepornosti prava vlastničtva na nekretnine unešene pod kbr. 105 na grunt. listu 289 obć. Nemci s razloga, jer je prema ustanovi § 148 grunt. reda utjecateljici prosto tražiti zabilježbu prepornosti prava vlastničtva na uvodno spomenute nekretnine; što se nadalje iz napisa tužbe broj 10.104 priloženog molbi sasma jasno vidi, što utjecateljica svojom tužbom traži, naime brisanje prava vlastničtva radi prvobitne ništetnosti i uzpostavu prijašnjega gruntovnoga stanja, i što je napokon Marija S. svoju tužbu br. 10.104 prvomu sudu podniela.

Iz ovih dvajuh slučajeva vidi se, da je kot. sud u V. odlukom od 27. lipnja 1889. br. 1254 u prvom slučaju na temelju napisa tužbe dozvolio gruntovnu zabilježbu prepornosti prava

Digitized by Google

vlastničtva; a u drugom slučaju odlukom od 21. rujna 1889. br. 2047 odbio je molitelja, te nije dozvolio na temelju napisa tužbe zabilježbu prepornosti prava; kr. banski stol pako preinačio je obie prvosudne odluke, té je u prvom slučaju odbacio molbu, da se zabilježi prepornost, a u drugom slučaju dozvolio je zabilježbu.

Iz razloga rješitbe prizivnoga suda vidi se, da su napadnute odluke kot. suda nepravilne, a rješitbe kr. banskoga stola posve na zakonu utemeljene; razlika je samo ta, što je kot. sudu pri rješavanju molba za dozvolu zabilježbe prepornosti prava vlastničtva po moliteljih pridonešen samo napis tužbe, na temelju kojega je stranka molila zabilježbu, dočim je kralj. banski stol riešavajuć utoke imao pri ruci i same tužbe, na temelju kojih se traži zabilježba prepornosti; stranke bo priklopile su svojim utokom i odnosne tužbe, u kojih traže svoje pravo vlastnosti nekretnina i zabilježbu prepornosti prava vlastničtva, pa je kr. banski stol lasno mogao prosuditi, da li se timi tužbami napada valjanost kojeg gruntovnog unosa u obće, ili valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen. — Kotarski sud toga iz samoga napisa tužbe uvjek razabrati nemože, jer premda bi napis tužbe imao sadržavati kratki excerpt petita tužbe, to se ipak iz njega uvjek nevidi valjanost kakove izprave tužbom napadane; a poznato je praktičnim sudcem i to, da napisi često puta niti nisu vjerno ogledalo sadržaja tužbe, pače da bi oni prema sadržaju tužbe kadkad sasvim drugčije imali glasiti.

Pita se dakle: čim ima stranka, moleća gruntovnu zabilježbu, a napose zabilježbu o zametnutoj parnici glede prepornosti prava vlastničtva na nekretnine, podkriepiti svoju molbu?

Ja mislim, da to pitanje razlaže sam zakon, jer o gruntovnih zabilježbah u obće govori § 104 gr. reda sliedeće: „Predmet gruntovničkih bilježaka jesu takovi odnošaji i činjenice, koje se ili: a) samo u interesu onih osoba, koje sklapaju pravne poslove o nepokretninah ili hipotekarnih tražbinah ubilježenjem u gruntovnici, stavljaju do obćenitog znanja i koje s toga, ako se bilježka i neupiše, neimadu za sobom nikakovih posljedica; ili koje

Digitized by Google

se b) po ustanovah gradj. postup. bilježe zato, da se postigne pravna posljedica skopčana sa bilježenjem.

U prvu vrstu idu bilježke o maloljetnosti, o brisanju ove na temelju krstnoga ili rodnoga lista, ili proglašenja punoljetnosti; o produljenju otčinske i tutorske vlasti, o skrbničtvu i stečaju.

U drugu vrstu spadaju bilježke o sekvestraciji, o povedenom ovršbenom zakupu, ob ovršnoj dražbi, o zajedničkih hipotekah, o redu prvenstva i o zametnutoj parnici".

O tužbah pako na brisanje i zabilježenje parnice radi prvobitne nevaljanosti uknjižbe veli se u § 148 grunt. reda: „Ako stranka, uknjižbom u pravih svojih povriedjena, želi tu uknjižbu pobijati na temelju nevaljanosti te tim postići to, da se povrati prvašnje stanje u javnih knjigah, moći će tada tužbom, koju će predati vlasti gruntovničkoj, iskati brisanje uknjižbe u koliko tužba takova nije izključena po gr. post. § 443.

Tužitelju je prosto ili podjedno s tužbom ili kašnje, nego svagda posebnom molbom, iskati zabilježenje parnice.

Ovo zabilježenje parnice skopčano je s tom posljedicom, da će osuda na tužbu izdana, podpunu svoju krie. post imati i proti onim osobam, koje stopram poslje zabilježenja parnice steku gruntovna prava".

G. Rušnov u svom komentaru k gruntovnom redu veli o zabilježbah, navedenih u § 104 sl. b) grunt. reda ovo: „Pravna narav tih zabilježba jest, da svaki, koji dalnja prava iza ovakovih zabilježba na odnosnu gruntovnu stvarnost steče, ista samo steći može pod uvjeti, skopčanimi s istimi zabilježbami. Tako može se n. pr. iza obavljene zabilježbe dražbe ili zabilježbe prepornosti u slučaju zametnutoga prepora glede prava vlastničtva na nepokretnosti, upisane u odnosnom gruntovnom napisniku ili uložku, steći dalnja uknjižba prava vlastničtva i prava zaloga, nu novi vlastnik mora ipak ustupiti u prvom slučaju, — zabilježbe dražbe naime — na dražbi prodano dobro kupcu, a u potonjem slučaju — zabilježbe prepornosti naime — odnosnu nepokretnost dotičnomu tužitelju, ako ovaj uspije povedenom parnicom, koju je u gruntovnici zabilježiti dao; jer je iz javnih

Digitized by Google

knjiga uviditi mogao, da je bila preporna uknjižbena stavka, na koju je svoje pravo stekao.

Pod zabilježbom o zametnutoj parnici razumieva se samo zabilježba o takovoj parnici, iz koje se izpostavlja prepornost uknjižene stavke, odnosno uknjiženoga kojega prava.

Po naravi gruntovnih knjiga nije predmet zabilježbe svaka parnica ili pravije svaka tužba, koja je povedena proti gruntovnom posjedniku ili vlastniku kojega uknjiženoga prava, već samo tužba takova, kojom se napada budi valjanost gruntovnog kojeg unosa u obće, budi valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen, dakle samo tužba takova, uslied koje postaje preporno kakovo knjižno pravo".

G. R. je doduše u svom komentaru medju obrazci za gruntovne molbe, odluke i unose u slučajevih zabilježbâ naveo na str. 141 i 142 primjerak molbe, kojom se na temelju napisa tužbe, predane kod kot. suda, moli kod sudbenoga stola kao gruntovne oblasti zabilježba prepornosti prava vlastničtva na nepokretnosti; pa mi je priznati, da su takovu praksu poprimili skoro svi naši sudovi, te na temelju napisa tužbe dozvoljuju gruntovnu zabilježbu zametnute parnice o prepornosti prava vlastnosti na nepokretnosti; nu ja se usudjujem tvrditi, da takova praksa nije u skladu sa duhom zakona, jer se u § 104 gr. reda navode izprave, na temelju kojih se zabilježba u gruntovnici dozvoliti imade. Tako se veli ondje, da u prvu vrstu (t. j. onu pod a § 104 gr. reda) idu bilježke o maloljetnosti, o brisanju ove na temelju krstnoga ili rodnoga lista ili proglašenja punoljetnosti, o produljenju otčinske i tutorske vlasti, o skrbstvu i stečaju; a u drugu (pod b) § 104) bilježke o sekvestraciji, o povedenu ovršbenu zakupu, o redu prvenstva i o zametnutoj parnici.

Ovu potonju ustanovu o zametnutoj parnici popunjuje § 148 gr. r. koji veli, da je tužitelju prosto glede zametnute parnice ili podjedno sa tužbom ili kašnje, nego svagda posebnom molbom, iskati zabilježenje parnice.

Digitized by Google

Pita se sada: je li napis tužbe takova izprava, s kojom se dovoljno dokazuje, da je medju strankami zametnuta takova parnica, odnosno podignuta takova tužba, kojom se napada valjanost grunt. kojeg unosa ili valjanost izprave, na temelju koje je onaj unos obavljen? Ja tvrdim da nije.

Napis tužbe može se samo u toliko smatrati dokazalom o zametnutoj parnici, u koliko se njim ubavješćuje protustranka, da je proti njoj kod suda podignuta tužba i da se usljed toga za razpravu odredjuje ročište; ali sadržaj tužbe neizcrpljuje se napisom; zato i odredjuje zakon u § 64 gpp., da treba svaku tužbu predati sudu dvogubo, da se uzmogne jedan primjerak sa prilozi dostaviti tuženiku, iz kojega će razabrati sadržaj tužbe; dočim se napisi tužbe imadu sudu predati samo onda, kada je više tuženika, pa se samo prvomu uručuje primjerak tužbe sa prepisi priloga, a ostali sutuženici ubavješćuju se o zametnutoj parnici napisi ali u smislu § 68 gpp. tim, da im je prosto razgledati kod suda pridržani premjerak tužbe sa prilozi.

Kad dakle napis tužbe nije za stranke dovoljna izprava o sadržaju tužbe i zametnute parnice, tim manje će biti dovoljno dokazalo za prosudjenje sudcu, da li se tužbom, odnosno zametnutom parnicom napada valjanost gruntovnog unosa ili valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen.

Pošto napis, kako jur rekoh, nije uvjek vjerno ogledalo sadržaja tužbe i tužbovnog zahtieva: to bi mogao molitelj zabilježbe prepornosti prava vlastnosti na nekretnine proti grunt. vlastniku zametnuti parnicu sasvim drugog sadržaja, nego li je ona, na temelju koje se prepornost u gruntovnici zabilježiti smije — zašto daje primjer gore priobćeni prvi praktični slučaj — a napis tužbe tako označiti, da se na temelju njegovog sadržaja zamoljena zabilježba prepornosti u gruntovnici dozvoliti mora. Tim pako postigao bi to, da bi šikanirao svoga protivnika (gruntovnog vlastnika), jer bi ograničivao slobodno razpolaganje njegovo sa nekretninami, na kojih je prepornost zabilježena. Svaki kupac ili zajmodavac, uvidiv gruntovnicu, ustručavao bi se do svršetka možebiti i dugotrajne parnice glede nekretnina, na kojih je prepornost zabilježena, sa gruntovnim vlastnikom kakovu po-

Digitized by Google

godbu sklopiti znajuć, da se dalnja prava iza ovakovih zabilježbâ steći mogu jedino pod uvjeti skopčanimi s istimi zabilježbami. Zato mora i sudac rješavajuć molbu za zabilježbu prepornosti u gruntovnici tražiti zakoniti temelj, na kojem će zabilježbu dozvoliti, jer kako navedoh, zabilježba prepornosti prava vlastničtva može da ima za gruntovnog vlastnika nemilih posljedica, pa se s toga nesmiju na svaku molbu dozvoliti.

Možda će mi tko prigovoriti: ako je gruntovna oblast ista kod koje je i parnica o prepornosti prava vlastničtva glede nekretnina zametnuta, tada da je dovoljno, ako stranka, moleća zabilježbu prepornosti, priloži svojoj molbi napis tužbe, jer se sama tužba kod istoga suda čitati može, kao što je to u gore priobćenom drugom slučaju i kr. banski stol u svojoj rješitbi iztaknuo. I ta tvrdnja nestoji, jer se izprave, na temelju kojih se ima kakav upis u gruntovnici dozvoliti i obaviti, imadu priklopiti samoj molbi i napose pohranjivati u sbirci izprava kod gruntovnice, dočim se parbeni spisi pohranjuju kod suda, pred kim se parnica vodi; tko se pako hoće informirati o gruntovnom stanju koje gruntovničke stvarnosti, informirati će se o njem samo na temelju spisa, nalazećih se u gruntovnici.

Osim toga valja znati, da skoro kod svakog suda imade više konceptualnih činovnika, pa nije uvjek gruntovni referent isti, kod kojega se nalazi i podignuta tužba radi prepornosti prava vlastničtva, te ovaj može prije izdati odluku na tužbu, nego li gruntovni referent dobije molbu za zabilježbu, ili prije nego li ovaj rješava molbu; a tada nemože gruntovni referent uviditi niti sadržaj tužbe, jer su primjerci iste strankam već odpravljeni, a kod suda ostao samo uredovni napis.

Kad je pako po smislu zakona predmet zabilježbe s a m o t u ž b a t a k o v a, kojom se napada valjanost kakova upisa gruntovnog u obće, ili valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen; treba da vredi jedino pravilo, da za zabilježbu prepornosti u gruntovnici nije dovoljno dokazalo napis tužbe, nego da valja doprinieti s a m u t u ž b u, odnosno jedan primjerak iste sa prilozi, iz koje će zabilježbu prepornosti dozvoljujući sudac točno razabrati, da molitelj zabilježbe prepornosti

Digitized by Google

tužbom doista napada ili valjanost kakova gruntovna unosa u obće, ili valjanost izprave, na temelju koje je gruntovni unos obavljen.

Priobćio Josip Galjer.

Vojnički kaz. postup.*

Kad je g. 1803. izdan kaz. zak. o zločinstvih, prekršajih i težkih policajnih prestupcih, pitalo se, ne bi li se mogao i za vojsku adoptirati, jer se je već onda mnogim činilo, da ratni članci kao materijalno i Theresiana kao formalno kazneno pravo nisu prema potrebam i odnošajem vremena. Istom g. 1837. odredjeno bje previšnjim riešenjem, da se izradi vojni kaz. zak., koji bi sadržavao tako materijalni kao i formalni dio kaz. prava, te je tadanjemu savjetniku voj. prizivnoga suda Bergmayeru bilo povjereno, da izradi osnovu. Već g. 1842. bijaše materijalni dio izradjen, i ta osnova uzeta bje za temelj voj. kaz. zak., koji je sadanji car i kralj g. 1855. sankcionirao. U proglasnom patentu ovoga zak. spominje se takodjer i voj. kaz. postup. Ali eto već je nastupila i god. 1890., a još nije predložena osnova toga postup. na ustavnu raspravu, premda se, osobito nakon proglašenoga novoga obranbenoga zak., mnogi i važni glasovi u parlamentu i izvan njega u čudu pitaju, zašto je austo-ug. monarkija baš u zakonodavstvu vojničkom zaostala za drugimi državami za cielo stoljeće? I strukovnjaci raspravljaju ovo pitanje, a bogata literatura o tom dokazuje, da se za ovaj predmet jako zanimaju i nevojnički krugovi. Najvrstnije djelo, napisano strukovnjakom o tom predmetu, jest nedvojbeno „Studien über das Militär-Strafrecht“, što ga napisa za nauku veoma zaslužni general-auditor Damjanić, koji je na temelju ozbiljnih studija i mnogogodišnjega izkustva izradio „temeljna načela voj. kaz. postup.“, pa ih tako doveo u sklad sa predajami naše vojske, da bi se mogla lahko uzeti kao basa za preustrojstvo vojničkoga pravosudja. Da se čitatelj upozna s ovim vrlo važnim predmetom, koji će do skora doći na dnevni red sabora obiuh pola monarkije, razložit ćemo ovdje, nezalazeć u potankosti, glavne crte, kako ih je u spomenutom djelu vješta ruka nacrtala.

Damjanić započimlje svoju reformatornu osnovu ovom zasadom. Kaz. postup. ima istu svrhu, bio namienjen narodu ili

* Napisao kapetan-auditor Karlo Skala u „allg. oesterr. Gerichts-Zeitung“ br. 19 o. g.

Digitized by Google

vojski. Ako se dakle priznaje, da je kaz. post. shodan za narod, mora da je po svojih elementih prikladan i za vojsku; jer u pravnih stvarih ove ruke radi se samo o tom, da se udari pravim putem, kojim iduć može se naći trag istini, i tako s jedne strane povredjenomu zakonu dati primjerena zadovoljština, a s druge strane zapriečiti, da ruka pravde neošine nevina čovjeka. Kazneni postup. svih kulturnih naroda temelje se na načelih: o b t u ž b e i o b r a n e, j a v n o s t i i u s t m e n o s t i. Ta načela treba svakako da se nadju i u voj. kaz. postup., jer ih je država svojom sankcijom otvoreno priznala boljimi od tajno-inkvisitornoga načela, pa bi bilo logičko protuslovje, da se za vojsku odabere manje valjano načelo. Da ona načela nisu opasna za vojsku, bjelodano dokazuje historička činjenica, da su nekoč vredila u svih vojskah Njemačke, te istom za pape I n o c e n t a III. koncem dvanaestoga i početkom trinaestoga stoljeća zajedno sa kanoničkim pravom u naše krajeve unesena. To dokazuje i sadašnjost, jer su Bavarska, Belgija, Englezka, Francezka, Italija i Rusija usvojile ona načela kaz. postup. te ih uvele najboljim uspjehom. Samo neprijatelji svjetla drhću pred javnosti. Vojnika — bio on obtuženik ili sudac — pače hrabri i smiruje njegovu savjest prisuće sućutećih i mislećih ljudi. Nekako mu je laglje na srdcu, znajuć, da motre i slušaju što biva u sudnici i takove osobe, koje inače u ničem neučestvuju u samom slučaju kaznenom. I svjedok, govorio za ili proti obtuženomu, gledajuć oko sebe sabrano množtvo, govori stranom slobodnije, stranom savjestnije; sudac opaža i vidi ne samo š t o, nego i k a k o govori, pače često odlučuje jedan pogled, jedan kretaj (Geste), da može pozorni motrilac razabrati istinu ili laž. Sjećamo se slučaja kod neke glavne rasprave: obtuženi se zaklinjaše, da je nevin, da nije počinio umorstva; ali doprinešena dokazala tako su ga opasala i natjerala u škripac, da se je činilo da nemože nikud nikamo. Tad najedan put protura se kroz redove slušateljstva čovjek uzrujan, te svladan strašnom mišlju, da će se nevina odsuditi, stupi pred sudce te prizna otvoreno, da je on počinio ono zločinstvo a ne obtuženi. — Ako se misli, da bi stradao odnošaj medju podčinjenim i predpostavljenim, kad bi se našli kao protivnici na sudu, ni to nebi smielo priečiti primjenu ovih načela, jer tražiti istinu i njegovati pravo jesu viši ciljevi, kojim država treba da zapostavi svaki drugi obzir. Zaista, nebi dobro pristajalo liečniku koji hoće da lieči bolesti, da sa svakim bolestnikom postupa najnježnije.

Kao što je za korektni kaz. postupak nuždna javnost, tako je nuždna i o b r a n a. Staviti obtužena — bio tko mu drago

Digitized by Google

— pred sud a ne dati mu branitelja; pred sud, koji će suditi o njegovoj slobodi i časti, pače i o njegovom životu, znači toliko, kao da vojnika staviš bez oružja pred neprijatelja. Već propisi o postupku pred počastnim sudom priznavaju ispravnost načela, da se obtuženomu mora dati branitelj, — a ipak taj postupak može se povesti samo proti častnikom i kadetom, dakle takim osobam, koje bi se pomoćju svoje više inteligencije prije i uspješnije mogle same braniti nego li prosti vojnik. Kod počastnoga suda napredaje se rola branitelja onomu izvjestitelju, koji ima da formulira obtužbu, kako na žalost još i sada biva kod voj. suda. Odavlje se vidi, da već i u odlučujuće krugove prodire bolje uvjerenje, pa se jedva može uzeti, da će se u postup. kaz. opet uzmaknuti natrag. Pače mora se valjanim razlogom predpostaviti, da se neće, kako biva kod počastnoga suda, odrediti, da se branitelj mora izabrati iz stanovitoga vojničkoga tiela i iz pripadnika stanovite šarže, nego da će moći ovo zvanje vršiti svaki samosvojni državljanin, kojemu neima prigovora s moralne strane. Bojazljivi branitelj, koji bi se čak možda plašio da bi mogao, radi smijelijega govora, na kocku baciti eksistenciju svoju, bio bi prava nesreća za obtuženoga, kao što god nebi mogao podpunom sigurnosti braniti pravo države javni tužitelj, kad bi stajao pod drugom vlasti a ne pod vlasti zakona. Oba — branitelj i javni tužitelj — treba da su posve slobodni, neodvisni muževi, koji nepristupni pohvali i prikoru, bez straha idu svojim putem, koji razsvjetljuje jedna jedina zviezda: ondje savjest, ovdje čovječnost.

Kad se napokon pita: kako da budu sastavljena sudišta, kako, u kojem obliku, da se zapodjene i dovrši iztraga, zaključi i proglasi osuda: to nemože biti dvojbe, da se sudovanje inokosno kod nižih sudova mora dokinuti, kao ni o tom, da se i vojnički sudci imadu emancipirati izpod upliva, koji prema sadanjemu ustrojstvu vojske zapovjednici (komandanti) na nje izvršuju. Danas je izključivo vlastan odrediti kaz. iztragu gospodar suda, to jest onaj zapovjednik, kojemu je podieljen „jus gladii et aggratiandi“. Istina, službeni reglement nedozvoljuje mu, da se kod zločinstva u obće i kod nekih vrsti prekršaja postupa putem disciplinarnim; ali zapovjednik smije ondje odrediti iztragu, gdje bi se mogla izreći disciplinarna kazna. Ovoj ovlasti, koja se može i zlorabiti, stalo bi se na put odredbom, da zapovjednik nemože odrediti ni povedenje prediztrage, ako nepristane svojim mnenjem državni odvjetnik, a dozvola za povedenje kaz. iztrage imala bi se izposlovati kod posebna povjerenstva (Verweisungscommission),

Digitized by Google

kojemu bi se imali ustupiti spisi o prediztragi zajedno sa predlogom državnoga odvjetnika. To povjerenstvo imalo bi se sastaviti od pet osoba zajedno sa pravu vještim izvjestiteljem, te bi moralo najprije odlučiti o tom, je li predistraga kako treba provedena, ili bi ju trebalo popuniti i u kojem pravcu. Ako se ovo potonje pitanje zanieče, a na prvo jestno odgovori, povjerenstvo zaključuje, da se digne obtužba; ovaj zaključak — izuzev slučaj ništetnosti — veže zapovjednika, te on ima odmah sve spise odpremiti držav. odvjetniku, da sastavi obtužbu te ujedno pozvati obtuženoga, da si izabere branitelja, ako nije već kod prediztrage sudjelovao branitelj. Državni odvjetnik treba da u primjerenom roku preda zapovjedniku obtužbu sa svimi spisi, zatim popis svjedoka, koje treba pozvati na glavnu raspravu; a zapovjednik će taj popis, listu porotnika i prepis obtužbe sa razlozi predati obtuženomu, da uzmogne i on za vremena naznačiti svoje svjedoke ili vještake. Zapovjednik odredjuje dan glavne rasprave, i oglas o tom valjalo bi na javnom mjestu pribiti. Na glavnu raspravu dolaze: 1. porotnici iz staleža vojničkoga, koji se izabiru na duže vrieme, te su gledeć na svoju inteligenciju, karakter, znanje njemačkoga kao jezika sudbenoga, za ovo zvanje sposobni. Kod ratnih sudova, koji sude častnikom, imadu fungirati jedino častnici kao zakleti sudci; za glavnu raspravu proti voj. činovniku treba uzeti dva člana, pripadnika njegovoga stališa; kad se sudi podčastniku, dva drûga iste šarže; a na glavnu raspravu proti prostomu vojniku valja prizvati jednoga podčastnika i jednoga prostoga vojnika kao porotnike; 2. državni odvjetnik i stalni sudci, medju ovimi u časti najviši ima da kao predsjedatelj ravna raspravom, u tu svrhu treba mu dati primjerenu vlast disciplinarnu. 3. Obtuženik i njegov branitelj. Ovomu potonjemu kao i držav. odvjetniku te porotnikom treba da je dopušteno stavljati pitanja svjedokom. 4. Svjedoci i oštećeni. Kod saslušavanja ovih neka se postupa po načelih, koja su propisana u kaz. postup. za civiliste. Kazivanja svjedoka, koji nisu pozvani na glavnu raspravu, čita perovodja, koji piše i zapisnik o cieloj raspravi i to treba da ga stenographira. Kad je dokazni postupak dovršen, razlaže državni odvjetnik svoju u početku rasprave pročitanu obtužbu; završiv svoj govor predlaže one točke pitanja, na koja bi imali porotnici odgovoriti, a tiču se učina i krivnje. A valja čuti i mnenje braniteljevo o formuliranju tih pitanja. Za tim govore obtuženi i njegov branitelj, ovaj potonji ima zadnju rieč i onda, ako bi nakon predsjednikova resuméa državni odvjetnik ustao,

Digitized by Google

da primjeti nešto, što još nebijaše spomenuto na raspravi. Predsjednikov resumé neka se strogo ograniči na rezultate rasprave, te da se brižno uklanja svemu, što bi moglo mutiti samostalnost suda porotnika. Kad je to svršeno, porotnici zajedno sa perovodjom odlaze u viećnicu, a obtuženi udalji se iz dvorane. Čim je glasovanje dovršeno, pri čem porotnici nisu vezani na nikakova dokazna pravila, vraćaju se natrag u dvoranu, i tu proglasuje pročelnik porotnika javno p r a v o r i e k o krivnji ili nekrivnji obtuženoga. Ako porota proglasi obtuženoga „krivim“, državni odvjetnik predlaže kaznu, pri čem čita iz kaz. zak. one ustanove zakona, koje se imadu uporaviti; na što može obtuženi ili njegov branitelj replicirati. Poslje toga odlaze stalni sudci u viećnicu, da sastave osudu sa razlozi, a pri tom, ako se izriče kazna slobode, treba jednakom pomnjom i savjestnošću uvažiti otegotne i olahkotne okolnosti. Pošto su se sudci opet vratili u dvoranu, proglašuje presjednik obtuženomu osudu „u ime Njeg. Veličanstva cara i kralja kao najvišega gospodara vojske“. — Proti osudi može obtuženi bezuvjetno najaviti priziv, a u stanovitih predpostavah i žalbu ništovnu. U nekih slučajevih pripada to pravo i držav. odvjetniku n a o b r a n u z a k o n a. Ako je uložen priziv, predlažu se svi spisi višemu voj. sudu; je li žalba n i š t o v n a, predlažu se vrhovnomu voj. sudu na riešenje. Priziv može se podnieti i glede pitanja o krivnji i učinu, kao i glede odmjere kazne. Viši sud mora s toga da je sastavljen od laika i sudaca više kategorije; rasprave njegove su javne. Kod riešavanja žalba ništovnih može se jedino raditi o pravnom pitanju. Vrhovno sudište sastoji se od sbora pravu vještih sudaca, koji viećaju o pravnom slučaju u nejavnoj sjednici. Kod višega suda intervenira d r ž a v n i n a d o d v j e t n i k, kod vrhovnoga suda g e n e r a l n a p r o k u r a t u r a. Zaključci druge i treće molbe proglašuju se kod ratnoga suda u javnoj sjednici. P o m i l o v a t i može i u ratu i miru samo vladar; njemu se imadu sve osude na kaznu smrti glaseće — izuzev slučajeve priekoga suda — predložiti, da je potvrdi.

Evo ovo je jezgra osnove, koja bi se imala po mnenju umna pravoslovca D a m j a n i ć a postaviti za temelj budućemu kaz. post. za austro-ugarsku vojsku“.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Teret dokaza prava vlastničtva u smislu § 369 ogz. ako se zahtieva povratak ili vriednost pokretnosti, potegnutih u ostavinsku razpravu iza pokojnika. Što dokazuju pri tom uručbena izprava i inventar?

M. D. tuži G. D. i K. D. i traži, da mu imadu izdati polovicu čište ostavine dne 28. siečnja 1883. u Gudovcu preminulog P. D., u iznosu od 180 for. 95 novč. avr. spp.

Kr. kot. sud u B. osudom od 3. studenoga 1887. br. 9731 zadovolji tužbenom zahtjevu osudiv tužene, da naknade parbeni trošak.

Razlozi: Uručbenicom A. ad I., inventarom C. ad III. pa odlukami D. E. F. ad III. pravovaljano je ustanovljeno, da je pok. Petar D. ostavio pokretnog imetka, sastojećeg se od raznih u inventaru C. ad III. navedenih stvari, vrednih 361 for. 90 novč., i da je taj ostavinski imetak, ostavši u posjedu tuženika, uručen djeci mu, tužiteljki i prvotuženiku u naravi u vlastnost, dakle svakom u polovici, vrednoj 180 for. 95 novč.

Tuženici priznaju, da su u inventaru C. ad III. popisane stvari u vrieme smrti pok. Petra D. bile u njihovoj vlasti; nu poriču, da su te stvari bile vlastnost istoga pokojnika tvrdeći, da su njihove po njima nabavljene i odgojene, pok. Petar D. da nije ništa ostavio.

Nu vidiv, da ovu tvrdnju tuženikâ oprovrgava uručbenica A. ad I. i inventar C. ad III.; vidiv, da su tuženici glasom odluke D., E. i F. ad III. ovu svoju tvrdnju i pravo vlastničtva na okupirane pokretnine imali redovitom parnicom dokazati, česa ipak nisu učinili; vidiv, da su s toga te pokretnine kao vlastnost rečenog pokojnika u razpravu njegove ostavine potegnute, te tužiteljki sa pravom vlastnosti na polovinu uručene; vidiv, da tužiteljki kao takovoj pripada i pravo na posjed i uživanje istih, ili njihove vriednosti, a tuženici joj s dobra ne dadu: valjalo je prema zahtjevu tužbe gornju osudu izreći. Naknada parb. troškova osniva se na § 573 gpp.

Kralj. banski stol riešenjem od 6. lipnja 1888. br. 3615 ukine napadnutu osudu prema §§ 339 i 343 gpp. zajedno sa cielim postupkom, uzsliedivšim na tužbu, ureda radi i odredi, da se na odredit se imajućem ročištu po § 37 gpp. tužiteljka poduči, kako da popuni svoju tužbu i da se dalje po zakonu postupa.

Razlozi: Posmotriv, da tužiteljka utuženu svotu zahtieva kao odštetu za vriednost stvari, spadajućih u ostavinu Petra D., koje su si tuženici tobož prisvojili i na svoju korist obratili, usljed česa je tužiteljki

Digitized by Google

nadléžalo još u tužbi prinieti: a) točnu oznaku stvari prema propisu § 370 ogz.; b) dokazati, da su te stvari u čas smrti pok. Petra D. bile njegova vlastnost t. j. glede svake pojedine stvari navesti i dokazati naslov vlastnosti i način tečenja; c) dokazati, da su tuženici te stvari sebi samovlastno prisvojili i na svoju ih korist obratili; pak vidiv, da o svem tomu u tužbi neima traga, već da tužiteljka vlastnost pokojnog Petra D. dokazati želi samo uručbenom izpravom, kojom se njegova ostavina uručuje nasljednikom, što pogledom na ustanove § 323 i 324 ogz. ni malo nije dovoljno, jer se uručbenicom dokazuje samo nasljedno pravo i razmjer istoga medju nasljednici na ostavinski imetak, ali nipošto i to, da u ostavinu uvučena uručba ostavine na temelju očitovanja nasljednikâ o imovini ostavinskoj mjesto prisege prema ustanovi § 114 izv. p. p., ili na temelju inventara, § 97 ibidem, sačinjava doista vlastnost ostavitelja; posmotriv, da je s toga postupajući sud prve molbe prije nego li je odredio kontradiktornu razpravu o tako manjkavoj tužbi, — imao prema propisu § 37 gpp. tužiteljku podučiti prema propisu §§ 34 i 35 gpp., što ipak nije učinio, već je na temelju razprave, vodjene na sasma nedostatnom temelju, izrekao napadnutu osudu, i da s toga glede napadnute osude a i cielog postupka predleži razlog ništine napomenute u § 339 gpp., obnašao je, itd.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 31. siečnja 1889. br. 2916 ex 1888. potvrdio je napadnutu rješitbu kr. banskoga stola u cielosti sa razloga u njoj navedenih. — Usljed toga sliedilo je dalnje nadopunjenje razprave u smislu banskostolne rješitbe. *Priobćio dr. Fran Kucelić.*

Neznači prekoračiti petit tužbe (§ 294 gpp.), ako se s naslova odštete utužena tražbina dosudi sa naslova condictionis sine causa. (Prilog nauci o naknadi štete i o condictio sine causa.)

St. H. je izhodio kod kralj. kot. suda u Velikoj Gorici sbog svoje tražbine od 100 for. spp. proti M. B. ovrhu na pokretnine njegove, te su kod dužnika zaplienjena, na 150 for. procienjena i na ovršnoj dražbi 29. kolovoza 1884. za 81 for. 50 novč. prodana dva konja. Ovaj utržak je ubrao ovrhovoditelj St. H. preko svoga zastupnika. Još prije ove dražbe podnese ovršenikova žena C. B. istomu sudu izlučnu tužbu de pr. 16. kolovoza 1884. br. 5336 proti ovrhovoditelju St. H. i ovršeniku M. B., pa joj je pravomoćno dosudjeno osudom od 21. travnja 1886. br. 2850 pravo vlastnosti na one konje i dozvoljeno izlučenje izpod ove ovrhe.

Ova se osuda naravno nemogaše više ovršiti, jer su konji prešli bili u vlastnost trećega, naime kupca na ovršnoj dražbi. S toga podnese C. B. proti St. H. odštetnu tužbu de pr. 18. listopada 1886. br. 7533 radi 195 for. spp.; nu snizi petit tečajem parnice na 150 for., kao procjenbenu vriednost onih konja. Nakon dovršene razprave izreče kr. kot.

Digitized by Google

sud u Vel. Gorici osudom od 3. siečnja 1888. br. 32 sliedeće: Tuženi St. H. dužan je tužiteljici platiti 81 for. 50 novč., ubranih za tužiteljičina dva konja prodana ovršnom dražbom dne 29. kolovoza 1884. radi tuženikove tražbine proti M. B., i dužan je tužiteljici na istu svotu platiti 6% kamate od dana dostavljene tužbe do plateža tekuće; parbeni trošak prebija se.

Razlozi: „Prema propisom §§ 1294 i 1295 ogz. ima naknaditi štetu, tko ju sakrivi ma samo radi pomanjkanja dužne pomnje ili opreznosti. Takova bi krivnja pala na tuženika, da je dokazano, da mu je bila dostavljena tužiteljičina tužba de pr. 16. kolovoza 1884. br. 5336 do dražbe, na kojoj su prodani tužiteljičini konji povodom ovrhe, koju je tuženi proti M. B. vodio. Alegiranom dostavnicom E. ad II. nije dokazana pravno ta okolnost, jer dostavnica ta nije prema propisom min. nar. od 3. travnja 1854. br. 82 d. z. l., jer neima na njoj tuženikova podpisa niti rukoznaka, pače protivno pokazuje, da je primjerak ove tužbe, namienjeni tuženiku, uručen drugomu. Što kazuje jedini svjedok M. M. nije dovoljno, da tu okolnost pravno dokaže (§ 158 gpp.). Tuženiku pako ob ovoj okolnosti navraćenu neuzvrativu prisegu nedozvoljuje sud (§ 260 gpp.) s razloga, jer bi se tuženi tim natjerao u moralni tiesnac, da se zakune ob okolnosti, sbivšoj se u dalekom vremenu, glede koje bi se dakle lahko mogao pomutit; pa onda ni s toga, jer su primke odredjene naročitimi propisi, da se dokaže dostava u sudbenom postupku.

Pošto dakle nije dokazano, da je tuženi rečenu tužbu do dražbe primio, nije dokazana niti tuženikova krivnja radi prodaje tužiteljičinih konja i nemože se s toga ništa tužiteljici dopitati.

Nu, pošto se po pravu i zakonu nitko nesmije tudjim dobrom bez pravnoga razloga okoristiti, i da treba povratiti što se tako steče (§ 1431 o. g. z.); a pošto je osudom C. ad I. u savezu s izviešćem sudbenoga povjerenika A. na I. i dražbenim zapisnikom B. na I. pravno u smislu § 113 gpp. dokazano, da je tužiteljica bila vlastnica 2 konja, što no su prodani za 81 for. 50 novč., i da je tuženi taj utržak primio za podmirenje svoje tražbine proti M. B.; pošto je osuda C. na I. dostavljena tuženikovomu tadanjemu zastupniku odvjetniku Ot., kako dokazuje primka pod O. na VI.: to je neumjestan tuženikov prigovor, da mu ta osuda nije dostavljena, te se ona mora uzeti pravomoćnom.

Usljed ove osude prestalo je za tuženika pravo, namiriti svoju tražbinu proti M. B. iz kupovnine za ove konje, pa je dužan ubrani utržak naknaditi tužiteljici kao vlastnici tih konja.

Pošto je tuženi naknadu toga utržka počam od dostavljene mu tužbe u ovoj parbi krivnjom svojom zategnuo, to je po propisu § 1333 ogz. dužan platiti zatezne 6% kamate. Parbeni je trošak prebijen u duhu § 576 gpp.“

Digitized by Google

Proti ovoj osudi preda tuženi Stj. H. priziv sa ništovnom žalbom; nu kr. banski stol odbije priziv i zabaci ništovnu žalbu osudom od 30. svibnja 1888. br. 10.492 s razloga: „Pravomoćnom osudom od 21. travnja 1886. br. 2850 izriče se, da su St. H. i M. B. dužni priznati pravo vlastničtva tužiteljice C. B. na 2 konja, koji su radi duga od 100 for. spp. zaplienjeni, na 150 for. procienjeni i na ovršnoj dražbi dne 29. kolovoza 1884. Tomi Cv. za 81 for. 50 novč. prodani. — Ovo sve dokazano je javnimi izpravami po §§ 113 i 114 a) gpp. a i po sadašnjem tuženiku Stj. H. priznano.

Po § 366 ogz. može vlastnik svoju stvar od svakoga držaoca tužbom o vlastnosti zaiskati, a držaoc mora mu ustupiti stvar. Spomenuti konji prodani su na javnoj ovršnoj dražbi za 81 for. 50 novč., a odnosni utržak primio je tuženik, odnosno njegov zastupnik odvjetnik. Ot., pa jerbo praetium succedit in locum rei, dužan je tuženik tužiteljici mjesto konja dati ono, što je za njih primio, t. j. utržak od 81 for. 50 novč. i to prema ustanovam §§ 1431 i 1447 ogz. Tuženik zaklanja se za ustanovu § 1305 ogz., jer da se je služio samo svojim pravom i da zato neodgovara za štetu, koja je tužiteljicu snašla; nu on nije niti sudjen, da plati kakovu štetu tužiteljici, nego samo da vrati ono, što je za njena dva konja primio, a vlastan je nastaviti ovrhu proti svomu dužniku M. B., dok nebude posvema podmiren.

Osuda dakle prvoga suda jest na zakonu utemeljena i mora se potvrditi, a priziv tuženikov odputiti.

Ništovna žalba zabacuje se, jer ništetnost nikakova počinjena nije".

Pravodobno podnešeni izvanredni previd i žalbu ništovnu tuženika St. H. odbaci kralj. stol sedmorice osudom od 7. ožujka 1889. br. 3734 ex 1888. s razloga: „Pošto u vrieme prodanih tužiteljičinih konja i izplate kupovnine u ruke ovrhovodje t. j. 29. kolovoza 1884., (B. na I.) još nije bila izrečena osuda pod C. na I., to je izplata kupovnine bila zakonita; ali je usljed rečene osude prestao pravni temelj, da tuženik zadrži utržak, tu je dakle slučaj § 1435 ogz., t. j. condictio sine causa. Istina, da je tužiteljica iskala odštetu, ali to iskanje je odbačeno, a u dosudjenju utržka nije petit prekoračen, jer se manje dosudjuje i jer je sud činjenice po tužiteljici navedene samo pod drugu zakonsku ustanovu subsumirao, što mu je po § 294 gpp. dopušteno.

Budući dakle nema uvjeta niti za ništovnu žalbu (§ 339 gpp.), niti za izvanredni previd po § 335 gpp., to se isti po § 334 gpp. odbija, a ništovna žalba zabacuje po § 347 gpp."

Priobćio Drag. Markovac.

Digitized by Google

Analogija § 71 zakona o maličnom postupku, koja se uporavlja na odvjetnike, kada sâmi sebe zastupaju.

U parnici dra. R. M. odvjetnika u Krapini proti J. G. radi naplate likvidirane zaslužbe od 90 for. 38 novč. kotarski sud u Pregradi odlukom od 17. rujna 1888. br. 9561 obsudio je tuženoga J. G., da ima tužitelju nadoknaditi trošak ročišta, koje je krivnjom tuženoga bezuspješno ostalo, sa 9 for. u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe.

Proti ovoj odluci uložio je tuženi J. G. utok, a kr. banski stol odlukom od 12. prosinca 1888. br. 30.720 s razloga, što se iz spisa vidi, da je utočnikova odgodna molba kasno prispjela tako, da protustranka nije mogla pravodobno ob odgodi obavještena biti, potvrdi napadnuti dio odluke od 17. rujna 1888. br. 9561, kojim se utjecatelju nalaže, da nadoknadi odvjet. dru. R. trošak odgodnoga ročišta a trošak odgode snizi na 2 fr. 50 n., jer da ga je prvi sud previsoko obredio (analogija § 71 in fine zakona o mal. postupku.) *Priobćio dr. R. M.*

Ima li se položiti prisega, dok je u tečaju razprava za povratu u prijašnje stanje radi promašenoga roka za priziv?

1.

Tuženi J. B. zamoli 17. ožujka 1888. kr. kot. sud u G. za povratu u prijašnje stanje, jer je promašio rok za podnos priziva; a tužitelj V. B. nastupio je molbom de pr. 28. siečnja 1889. dosudjenu mu domirnu prisegu, to je usljed toga bilo odredjeno ročište da se prisega položi.

Kr. banski stol rješitbom od 11. rujna 1889. br. 22.897 odbaciv utok J. B. potvrdi odluku kr. kot. suda u G. od 3. ožujka 1889., jer ne predleže uvjeti § 358 gpp. tim manje, što je utjecatelj molbu za povratu u prijašnje stanje podnio iza molbe tužiteljeve za nastup prisege, te jer do sada još protustranka na povratu pristala nije, niti nije zahtjev glede povrate po sudu riešen.

2.

Tužitelji M. V. i L. R. zamoliše povratu u prijašnje stanje radi promašenog roka za podnos priziva 5. siečnja 1889., a prvotuženi J. S. nastupio je molbom de pr. 31. prosinca 1888. br. 1329 dosudjenu mu odlučnu i domirnu prisegu, te je usljed toga odredjeno bilo ročište za položenje prisege.

Usljed utoka tužitelja, kralj. banski stol rješitbom od 15. siečnja 1890. br. 29.821: s razloga, što su utjecatelji kao tužitelji još 5. siečnja 1889. br. 112 zamolili povratu u prijašnje stanje radi bez njihove krivnje promašenog roka za podnos priziva proti osudi od 25. studenoga 1888. br. 8671, kojom su prvotuženiku J. S. dosudjene ondje formulovane prisege (odlučna i domirna), koje je isti pravodobno nastupio molbom de praes. 31. prosinca 1888. br. 13.129; — što na gore

Digitized by Google

navedenu povratnu molbu povedena razprava jošte do sada nije niti zaglavljena, a jošte manje je u ovom uzgrednom prieporu sud prve molbe donio meritornu rješitbu; — što po § 358 gpp. dok traje razprava o povrati u stanje prijašnje sbog promašenog zapornog roka (§ 354 gpp.) imade se ustaviti tekući još postupak u stvari glavnoj, a na takovi postupak očito spada položenje parničnoj stranki osudom naložene prisege, jer dozvola zamoljene povrate u prijašnje stanje bila bi u slučaju položenja prisege bez svake svrhe, — uvaži utok te napadnutu odluku prvoga suda preinači tako, da se molbom prvotuženika J. S. de pr. 31. prosinca 1888. br. 13.129 pravodobni nastup njemu gore navedenom osudom prvoga suda dosudjenih prisega kod suda prima, te da se ročište za položenje tih prisega odgadja do pravomoćnog riešenja molbe tužitelja de pr. 5. siečnja 1889. br. 112 za povratu u prijašnje stanje sbog promašenog zapornog roka za podnos priziva proti gornjoj osudi.

Priobćio dr. Strižić.

Smiju li sudbene oblasti u smislu zakona od 28. veljače 1874. (br. 15 Sbornika) po upravnoj oblasti dozvoljenu ovrhu glede plateža krčevinskih daća, do konačnog riešenja podignute tužbe radi priznanja ništetnosti rješitba upravnih oblasti, obustaviti?

Trg. tvrdka A. N. sinovi u Z. tuži se kr. kot. sudu u K. te išće, da se prizna ništetnost odluke kr. kot. oblasti u D. od 22. ožujka 1888. br. 1310, potvrdjene po kr. županijskoj oblasti u O. i po kr. zem. vladi, a koja se odluka tiče dužnih krčevinskih daća od 1864.—1884., iznosećih 73 for. 78 novč. spp. Ujedno moli tužiteljica, da se do konačnog riešenja obustavi politička ovrha proti N. J., K. T. i T. — U tužbi razlaže tužiteljica, da je ona na javnoj ovršnoj dražbi kupila nekretnine J. P., upisane u grt. ul. br. 85, 122 i 128 obć. Brod, pak pošto su joj bile uručene te nekretnine, zatraži gospoština tuženoga kod kr. kotar. oblasti u Delnicah likvidaciju zaostalog krčevinskog činža, koji da je tužiteljica dužna platiti.

Na ovu tužbu odredi kot. sud u K. odlukom od 21 ožujka 1889. br. 3227 ročište, i istom odlukom udovolji molbi tužeće firme, odredi naime, da se obustavi politička ovrha do konačnoga riešenja parnice.

Proti toj odluci uloži tuženi utok, na što je kr. ban. stol riešitbom od 4. rujna 1889. br. 12.069: Vidiv, da se u ovoj parnici neradi o tom, da li su urbarske daće, što no ih je J. P. kao prijašnji vlastnik zemalja tuženiku odnosno gospoštiji Brod platiti imao, likvidne ili ne, nego se radi o tom, da li se zaostatci tih daća imadu smatrati kao realni teret skopčan sa posjedom tih nekretnina, i koji dug ovršenika J. P. ima tužeća tvrdka kano dostalac na ovršnoj dražbi kupljenih nekretnina na se

Digitized by Google

uzeti, premda taj dug niti je u javne knjige upisan, niti je prema dotičnim sudbeno odobrenim dražbenim uvjetom dostalcu u teret upisan, a niti ga je tuženik prigodom sudbene razprave o razdiobi kupovnine, unišle za ove prodane nekretnine, za izplatu iz iste kupovnine prijavio, kao što ima kralj. financijalni erar sav dužni izravni i neizravni porez, koji takodjer tereti dotično prodano nepokretno dobro, prijaviti radi klasificiranja i namirenja iz kupovnine; vidiv, da će sud, nakon zaglavljenog kontradiktornog postupka, povedenog usljed ove tužbe, riešiti medju strankami i preporno pitanje, imade li se u ovom slučaju uporaviti članak 17 zakona od 28. veljače 1874. o vlasti sudačkoj (Sbornik br. 15), s toga se utjecatelj kao tuženik upućuje na taj sudbeni postupak, tečajem kojega imat će dovoljno prilike, da se posluži prigovorom, stavljenim u ovom utoku, pošto se ovo pitanje, o kojem neima riešitbe prvoga suda, nemože putem utoka riešiti; vidiv, da stranka, koja se izdanom odlukom nadležne upravne oblasti o tražbinah izmedju nje i protustranke priepornih, osjeća u svom pravu povriedjenom samo tim, što je na osnovu čl. 17 zakona od 28. veljače 1874. u ovom preporu redoviti put pravde nastupila, nije zakonito ovlaštena kod redovitoga suda zahtievati obustavu ovrhe, koju je nadležna administrativna oblast na temelju pravomoćne svoje riešitbe jur dozvolila, ili bi ju dozvoliti i izvesti mogla, jer se u zak. od 28. veljače 1874. naročito nepropisuje, da po dužniku nastupljeni put pravde ima glede pravomoćne riešitbe upravne oblasti, koje pravna valjanost se gradjanskom parnicom napada, obustavnu moć, i to tim manje, što tužiteljica tvrdka u svojoj tužbi nije niti izkazala, da je administrativna oblast jur dozvolila ovrhu, koju bi gradjanski sud obustaviti imao; vidiv, da se ovdje nemogu niti per analogiam uporaviti ustanove §§ 445 i 447 gpp. i §§ 69 i 70 gradj. sudov., jer niti je tužiteljica onaj ovršenik, koji nastoji dokazati, da je kakovim, po utjecatelju kao njezinom protivniku zatajenim poznijim, t. j. poslje dotične političke rješitbe nastalim činom, pod kojim nemože se razumjevati makar obćeniti nastup redovitog puta pravde, ovoga pravo ovršno utrnulo, niti se tužiteljica tvrdka može smatrati kao treća osoba, od ovrhovoditelja i ovršenika različna, koja bi političkom ovrhom bila u svojih pravih povredjena, te koja bi toga radi mogla zahtievati, da se za vrieme tečaja parnice dalnja ovrha bezuvjetno, ili uz danu sjegurnost za svaku štetu obustavi: potvrdi napadnutu odluku u onom dielu, kojim se na tužbu trg. tvrdke A. N. proti N. J., K. T. i T. odredjuje ročište za ustmenu razpravu; u onom pako dielu, kojim se do konačnog riešenja prenavedene parnice obustavlja politička ovrha za utjeranje zaostataka od krčevinskih daća, preinači ju tako, da se tužena tvrdka A. N. odpućuje.

Priobćio P.

Digitized by Google

Tužba, kojoj je temelj zadružna pravomoćno obavljena dioba, ne prosudjuje se po ustanovah §§ 366 i 369 ogz. o pravu vlastnosti, (zadružni zakon od 8. lipnja 1871. u bivšoj krajini i okružnica c. kr. glav. zapovjedničtva od 7. travnja 1874. br. 268 preds. — vidi l. z. upr. od 1874. kom. II.)

Martin V. i dr. tvrde u tužbi proti zadruzi V. kbr. 2 iz Grabarja, da su im odpremnom izpravom obć. ureda u Podvinju od 9. travnja 1873., potvrdjenom naredbom c. kr. glav. zapovjedničtva kao zemaljske upravne oblasti od 24. veljače 1874. br. 246, dopitane iz imetka zadruge V. kbr. 2 kao odpremnina osim nekretninâ takodjer i neke pokretnine kao: bure, kotao, itd., pa pošto se tužena zadruga krati izdati im te pokretnine, zahtjevaju neka se sudi: da zadruga V. kbr. 2 iz G. mora priznati njihovo pravo vlastničtva na dopitane im pokretnine, te im ove pokretnine predati u fizični posjed i uživanje; a u koliko se nebi u naravi našla, da im izplati za svaki predmet naznačenu procjenbenu vriednost sa 6% kamati, itd.

Kuće gospodar tužene zadruge prizna, da su dotične pokretnine tužiteljem u dio i vlastničtvo pripale, nu iztiče, da su se tužitelji odmah iza pravomoćnosti odpremne izprave kratili one pokretnine primiti, premda su im ponudjene i na razpolaganje stavljene.

Kr. kot. sud u Brodu osudom od 12. lipnja 1889. br. 3705 zadovolji petitu tužbe pod uvjetom, ako prvotužitelj Martin V. položi glavnu niječnu prisegu sadržaja: „nije istina, da smo se mi tužitelji počam od pravomoćnosti odpremne izprave A—I kratili priznati tom izpravom pripale nam pokretnine i to: bure, kotao, itd., niti je istina, da nam je tužena te pokretnine nudila i na razpolaganje stavljala".

Kr. banski stol riešenjem od 14. kolovoza 1889. br. 20.890 preinači prvosudnu osudu i odputi tužitelje sa sliedećih r a z l o g a: Tužitelji udaraju u ovom prieporu tužbom o vlastnosti. Tko takovu tužbu diže, mora dokazati ne samo, da tuženik ima u svojoj vlasti stvar iskanu, nego da je i stvar njegova (tužiteljeva) vlastnost (§ 369 ogz.). Bez naslova i bez pravnog načina stečenja ne može se pako zadobiti nikakova vlastnost (§ 380 ogz.). Sâm naslov ne daje još nikakove vlastnosti. Vlastnost i u obće sva prava stvarna mogu se samo steći, kada se po zakonu predadu i prime (§ 425 ogz.). Stvari pokretne mogu se redovito prenieti na drugoga samo predajom tjelesnom iz ruke u ruku (§ 426 ogz.), osim ako se stvari očitovanjem predadu, kada dosadanji posjednik izjavi na dokazljivi način svoju volju, da će unapred držati stvar u ime primaoca (§ 428 ogz.).

Tužitelji su u nazočnom prieporu dokazali samo svoj pravni naslov na utužene pokretnosti odpremnom izpravom A. ad I. po smislu § 425 ogz., nisu pako dokazali i način stečenja po smislu §§ 426—428 ogz.,

Digitized by Google

nisu dakle dokazali pravo vlastnosti svoje po smislu § 369 ogz., pa s toga ne imaju prava na tužbu o vlastnosti.

S ovog razloga valja tužbu njihovu odbiti; nu obzirom na § 299 gpp. mogu tužitelji podignut novu tužbu s drugog pravnog razloga, u koliko se uzdaju u svoja prava.

Kralj. stol sedmorice rješitbom od 1. ožujka 1890. br. 3944 usljed previda tužitelja ukine banskostolnu osudu te potvrdi onu prvoga suda s ovih razloga: Odpućujući razlozi banskostolni ne stoje obzirom na propis § 294 gpp., jer se iz exposicije tužbe jasno vidi, da se ne radi u nazočnom slučaju o tužbi predvidjenoj u §§ 366 i 369 o. g. z. već o tužbi, kojoj je pravni temelj zadružna pravomoćno obavljena dioba, i to dioba potičuća iz godine 1873., koja se za to ima prosudjivati po ustanovah temeljnog zadružnog zakona od 8. lipnja 1871. o nekojih promjenah administrativnih u pogledu zadrugah u bivšoj krajini.

Po tih ustanovah i po okružnici c. kr. glavnog zapovjedničtva od 7. travnja 1874. br. 268 predsj. svršena je bila djelatnost upravnih oblasti kod obavljanja diobe, čim se riešilo pitanje o dopustivosti diobe i čim su se ustanovili pojedini dielovi ili u naravi ili u novcu; pa ako se je koja stranka kratila takove dielove ili vriednost njihovu dati, bijahu tom uzkratom u svojih pravih povriedjeni upućeni dignuti tužbu pred redovitim sudom.

Takovom tužbom, da se predaju diobom pripale stvari ili plati njihova vriednost, ustali su i tužitelji u ovom slučaju, pa za to se ne radi o tužbi u §§ 366 i 369 ogz. predvidjenoj, ako se i per superfluum traži priznanje vlastnosti, jer su tužitelji u istinu diobom od suvlastnika postali izključivi vlastnici pojedinih stvari.

Tužena zadruga digne prigovor nenadležnosti, rei judicatae i zastare, nu te je prigovore prvi sud zakonito oprovrgnuo; jedini prigovor, da je zadruga tužiteljem opetovano predaju ponudila i da su se tužitelji stvari preuzeti kratili, jest u nazočnoj parnici za riešenje od mjerodavnog upliva, a pošto tužena zadruga sa ponudjenim dokazom po svjedocih uspjela nije, to je prvomolbeni sud pravom riešenje ove parnice učinio ovisnim od položenja po tužitelju Martinu V. prihvaćene odlučne prisege.

Priobćio Drag. Becić.

Ako iz medjusobnih izjava parbeničkih biva jasno, da tuženik nije ovlašćen niti nemože zanijekati povratak nečesa, što je po svojem priznanju od tužitelja primio: imade se osuditi na povratak istoga, sve da tužitelj ni nedokaže pravnoga naslova, na kojem svoj tužbovni zahtjev temelji.

(§ 1435 o. g. z.)

Tužiteljica A. tuži supruge B. i C. tvrdeć, da su joj dužni solidarno platiti 500 for., jer da je tuženikom na njihovu molbu mjeseca

Digitized by Google

travnja 1888. u pomanjih obrocih uzajmila 500 for., da neki mjenbeni dug podmire. — Tuženici priznaše, da su 500 for. primili, ali prigovoriše, da te gotovine nisu primili naslovom „zajma“ neg naslovom „kapare“ veleć: da su tužiteljici mjeseca travnja 1888. bili priobćili, da posjeduju uknjiženu tražbinu od 4000 for., koju da namjeravaju prodati, te si tako pribaviti gotovine za podmirenje mjenbenoga duga svoga. — Tuženik B. da je tužiteljicu u tom poslu opetovano potražio i da se je tužiteljica konačno mjeseca svibnja 1888. očitovala, da će kupiti rečenu uknjiženu tražbinu, a zatim — kada joj je tuženik povjerio, da 500 for. silno potrebuje, da mjenbeni dug izravna, — da mu je tužiteljica u više obroka dala 500 for. u ime kapare za prodanu joj tražbinu. U namiri, kojom je B. primitak tih 500 for. potvrdio, priznao je, da je 500 for. primio na račun kupovnine za prodanu uknjiženu tražbinu. — Ovu tražbinu medjutim ustupili su tuženici dne 6. srpnja 1888. nekomu N-u.

Prvi sud osudi tuženike, da su dužni insolidno platiti utuženih 500 for. c. s. c. Razlozi: Tužiteljica utužuje iznos od 500 for. naslovom odbrojena zajma; tuženici poriču, da su dužni tih 500 for. povratiti; jer da ih nisu primili kao zajam nego u ime kapare. — Pred takovim obstojnostmi imala bi doduše tužiteljica dokazati, da je zajam bio doista odbrojen, na koji svoju tužbu oslanja, te bi se prema tomu zajmovno svojstvo prieporne svote moralo učiniti ovisnim barem o položenju odlučne prisege. Ali tim nebi bio nazočni priepor odlučen; jer uzmimo, da tužiteljica s dokaznom prisegom nebi uspiela: to ipak tuženici — već po svojih navodih — nebi mogli dobrojeni im iznos od 500 for. pravom pridržat si.

Da se o kapari uzmogne uspješno govoriti, moralo bi biti nedvojbeno, da je o spomenutoj hipothekarnoj tražbini ustupna pogodba utanačena bila; jer po § 908 ogz. kapara predpostavlja pogodbu perfektnom; da pako pogodba, koja se tiče ustupa gruntovno uknjižene tražbine, uzmogne obstati pravno obvezatnom, od potrebe je po §§ 434 i 435 ogz., da bude sastavljena o njoj pismena izprava. — Takova medjutim pismena pogodba — po navodih parbenih stranaka — ni nepostoji i zato iznosu od 500 for. važnost i moć „kapare“ pravno manjka; a sam tuženik B. u svojoj namiri, koja proti njemu § 113 o. s. r. (§ 117 gpp.) podpunu dokaznu moć pruža, izrično tvrdi, da je iznos od 500 for. primio na račun kupovnine za ustupljenu hipothekarnu tražbinu, što je u protuslovju s njegovim prigovorom, da je upitnih 500 for. primio u ime kapare.

Namirom izdanom na 500 for. imala je tužiteljica — dok su medjusobna dogovaranja za davanja i primanja upitnih 500 for., na koliko su se ticala ustupa tražbine, te stadij „predpogodbe“ izcrpila, — nedvojbeno potvrditi dioni primitak valute za ustup, koji predbježno još

Digitized by Google

nije bio opredieljeno označen, nego se tek imao utanačiti. — Medjusobna dogovaranja medjutim nisu predugovaranja ni dosegla, a još manje prekoračila, te su tuženici, na koliko je došlo do perfektne „predpogodbe", „da će naime ustupna pogodba biti utanačena", postigli samo pravo, da mogu siliti na izpunitbu pogodbe, koja se je namjeravala uglaviti.

Svega toga medjutim tuženici nisu učinili, što više oni su istu hipothekarnu tražbinu drugomu ustupili. Budući je pako ovim izčeznuo pravni razlog, temeljem kojega bi bili ovlašćeni pridržat si primljenih 500 for.: nastaje za tužiteljicu pravo po § 1435 ogz. tražiti povratak tih 500 for., a tuženici moraju tu svotu povratiti tim prije, što diljem sve razprave nisu ni uztvrdili, da je značajka prvobitno primljena iznosa naknadno kakovom, inako utanačenom dispozicijom, bila preinačena tako, da bi oni pravom bili ovlašćeni priepornu si svotu pridržati.

Prizivni sud usliša prizivne tegobe tuženičke te, preinačivši osudu prvoga suda, izrekne: Tuženici dužni su tužiteljici 500 fr. c. s. c. platiti samo onda, ako ona (tužiteljica) položi odlučnu prisegu i tim uglavi dokaz, da je istina, da su B. ili supruga mu C. nju prosili, da prvomu ili potonjoj novca pozajmi, tužiteljica da je na tu prošnju tuženikom proljeća 1888. u više prilika i u manjih svotah 500 for. zajma odbrojila i uručila".

Razlozi: Tuženički priziv punim pravom ima se smatrati osnovanim. Temeljno načelo parbenoga postupnika jest, da tužitelj mora jasno i opredieljeno navesti sve činjenice i za slučaj, ako ih protustranka porekne, da ih i dokazi uglavi; pa tako dokazane činjenice, aplikovane na zakonske ustanove, da pokažu nuždnim zaključkom ono, što tužitelj petitom svoje tužbe polučiti namjerava. U nazočnom slučaju traži tužiteljica, da joj tuženici solidarno povrate uzajmljenih 500 for.; ona je dakle dužna, — budući tuženici primitak zajma niječu, — dokazati, da je zajam 500 for. doista odbrojen i primljen bio, ako želi, da joj na istom temelju zajma kakovo pravo prisudjeno bude. Budući teret toga dokaza na tužiteljicu pada, to su se tuženici punim pravom mogli ograničiti na jednostavno niekanje zajma; pa nedokaže li tužiteljica uztvrdjeni zajam, mora se dosliedno njena tužba odputiti, niti se je mario prvi sud upuščati u izpitivanje tuženičkoga prigovora glede ustupa hipothekarne tražbine, odnosno primitka 500 for. u ime kapare. Tim što su tuženici priznali, da su 500 for. primili, najmanje je dozvoljena predmnieva, da su primitak zajma 500 for. porekli, sve kada ni nebi bili ovlašćeni pridržati 500 for., koje su u ime kapare primili. — S toga razloga pa i zato, što tužiteljica nije ništa ni uztvrdila, odkud bi se na solidarnu obvezu zaključiti dalo: jesu tuženici naprosto osudjeni na platež 500 for. ali pod

Digitized by Google

uvjetom, ako tužiteljica uspije s dokazom i uglavi, da je tuženikom zajam od 500 for. doista odbrojila i uručila.

Vrhovno sudište bečko uvaži revizionalne tegobe tužiteljičine, preinači drugomolbenu i potvrdi prvomolbenu osudu uz dodatak: da solidarna obveza tuženička nije na zakonu utemeljena.

Razlozi: Nemože biti dvojbe, da sud ima posljedke parnice u cielokupnom savezu njihovu izpitati i ocieniti, niti se nesmije ograničiti samo na pretresivanje gradiva od stranaka iznesena, nego mu je pronaći istinu i izreći, što za pravo pronadje. Kada si tko predoči zadaću pravosudja, nesmije dopustiti sumnje o tom: da fixiranje uztvrdjena pravnoga odnošaja nikako nemože biti zadnjom svrhom zapodjenute na kondemnatornu tužbu parnice; što više to fixiranje imade biti samo sredstvom, da se uzmogne izpitati i ustanoviti: da li je stavljeni zahtjev tužbe na zakonu osnovan. Posve irrelevantno ostaje, da li se opravdanost petita temelji na činjenici, doprinesenoj od ove ili od one stranke.

Kako sami tuženici tvrde, primili su oni 500 for., kojih povratak tužiteljica tužbom traži, a odtud biva jasno, da tuženikom s nikoje strane nepristoji pravo niti mogu biti ovlašćeni na naknadu povratka toga iznosa. I neglededć, da se iz očitovanja tužiteljice „da je voljna steći hipothekarnu tražbinu“ samo po § 936 ogz. prosudit se imajuća obveza izsliedovati može, a da o perfekciji naumljena ustupnoga posla već onda nije moglo biti govora zato, jer je s tom knjižnom tražbinom inako bilo razredjeno, te tako za dokaz ovlašćenja na pridržanje izbrojena od tužiteljice novca po tuženicih stavljeni prigovor: „da je tužiteljica tim uručila ciglu kaparu“, pada sam po sebi; jer je taj prigovor ne samo usljed predstavljanja tečajem parnice „da je tužiteljica, kada se tobože očitovala, da je voljna uzeti (steći) uknjiženu tražbinu, samo dioni iznos 500 for. kupovnine platila, ostalo pako da će ostati na počeku“, nego i namirom, koja samo o primitku na račun govori, — oboren načinom, koji nikoje dvojbe nedopušća.

Ako se indi može uzeti uglavljenim, da tuženikom, — dočim priznaju, da su zajednički primili od tužiteljice utuženi iznos, — manjka svaki pravni naslov pridržati ga bez ikoje naplate: tada se priznanje ovlašćenja tužiteljičina na povratak utužena iznosa nemože učiniti ovisnim još ob izpravnosti i istinitosti navoda, koje je ona za utemeljenje svojega zahtieva tužbovnoga iztaknula, a tuženici ih samo naprosto porekli. Ali sve kada bi ovi navodi bili ustanovljeni nepravimi, nebi se odtud dalo izvesti za tuženike nikoje pravo, kojim bi oni mogli biti ovlašćeni pridržati si iznos, a manjka im za to svaki pravni naslov.

Niti s procesualnoga stanovišta nemogu se tuženici žaliti na to, što nije bio dopušćen dokaz o pitanju, na koje je tužiteljica svoj tužbovni zahtiev utemeljila; jer su tuženici sami razširili procesualnu gradju

Digitized by Google

novim faktičnim navodom, o kojem je u ostalom razprava preobilno na čisto izvedena, te su tuženici sami tako pružili podlogu za osudu, koja se izreći imala. — Previdne tegobe tužiteljice ukazuju se prema tomu podpuno opravdane. — Mora se ipak u osudi prvosudnoj izrečena solidarna obveza tuženika zabaciti; jer niti iz razlaganja tužiteljičina, niti iz prigovora tuženičkih nemože se temeljem § 1435 ogz. doći do izhodišta, koje bi ovlastilo na zaključak, da se zajednica tuženika smije uzeti odnošajem solidarnosti. — Jednoga sudužnika ma i opetovano uvjeravanje „da će zajednički dug naskoro biti podmiren", na poseb ni onda, ako su u bračnoj zajednici, — gdje obično jedno za drugo govori — nije podobno, da solidarnu obvezu utemelji. *Pr. L. Matasović.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Pravna narav i procesualne funkcije mjen. prosvjeda (protesta).

Firma A. tuži sudu B-a, da se krati platiti joj sumu mjeničnu, naznačenu na predloženoj domiciliranoj mjenici. U tužbi razlaže tužitelj, da je tuženi B. nanj po C-u trasiranu, 30. lipnja 1889. domiciliranu mjenicu dtto Beč 1. svibnja 1889. vlastoručno prihvatio, da je mjenica žirom prešla na tuženu firmu, pa da je prosvjedovana (protestirana), pošto nije na vrieme plaćena. Trgovački sud raspraviv ustmenim postupkom ovaj pravni prepor po mjen. pravu sa samim tužiteljem, jer tuženik nije došao na ročište, osudom zabaci tužbu: jer da se tužba upire na domiciliranu mjenicu sa naznačenim domiciliatom, a u takovu slučaju da treba po odredbi čl. 43 mj. z. (§ 43 hrv.-ug. mj. z.), ako se mjenica na vrieme ne plati, prosvjed dignuti. U tužbi veli se doduše, da mjenica nije izplaćena, što dokazuje prosvjed, a to da se ima po § 18 sumar. patenta, pošto tuženik nije došao na ročište, smatrati istinom. Nu nije dovoljno, da se takova šta veli, jer prosvjed u ovom slučaju nije samo dokaz, nego je i uvjet mjen. tražbine, mora s toga da je sastavljen u obliku propisanom u čl. 87 i 88 mj. z. (§§ 98 i 99 hrv.-ugar. mj. z.), mora se na dalje predložiti sudu, i napokon, prema § 18 sum. pat., odlučiti o tražbini tužitelja pa to i onda, kada tuženik izostane.

Prizivni sud potvrdio je ovu osudu i to u glavnom s istih razloga.

Vrhovno sudište bečko osudom od 8. siečnja 1890. br. 14.804 ex 1889. sudilo je pako prema petitu tužbe.

Razlozi: § 12 naredbe ministar. pravosudja od 25. siečnja 1850. (d. z. l. br. 52), koji odredjuje, da se u mjen. postupku ima primenjivati § 18 sumar. post., uvedenoga na temelju previš. riešenja od 18. listopada 1845., u ničem nesteže te odredbe. Usljed toga moraju se prema

Digitized by Google

§ 18 dvor. dekreta od 24. listopada 1845. (br. 906 pr. s. sb. — sumar. postup.) u ovom slučaju činjenice navedene u tužbi držati za istinite, pošto tuženik nije došao na ročište, odredjeno po § 9 naredbe ministar. pravosudja od 25. siečnja 1850. Što se još navodi ob ovoj stvari, to se predloženom mjenicom nepobija, pače potvrdjuje. Gledeć dakle na činjenice u tužbi navedene, pa uvaživ, da sudac, pošto tuženik neprigovara, neima razloga dvojiti, da je prosvjed dignut u pravo doba, na shodnom mjestu i obliku zakonitom: to prema čl. 30, 36 i 50 br. 1 m. z. (§§ 30, 36 i 50 toč. 1 i 2 hrv.-ug. mj. z.) neima sumnje, da prihvatnik (akceptant) mora utuženu svotu mjen. zajedno sa nuzgred. pristojbami platiti tužećoj firmi; ako dakle niži sudovi odbaciše tužbu sbog toga, jer da nije predložen prosvjed o kojem se tvrdi da je dignut, sudili su očevidno proti zakonu.

Trgov. firma se po čl. 26 trg. zak. službeno ispravlja onda, ako se dade primeniti čl. 27 trg. zak.

Mavro C. i drug. kao „izključivo zastupstvo kr. ugar. zemalj. središnje uzorne pivnice za austro-ugar. monarkiju u Budimpešti“ zamoliše gradsko poglavarstvo bečko, neka odredi, da se Jakov D. kao posjednik firme D. i P. u buduće ne smije više služiti oznakom, protupravno prisvojenom kao „izključivo zastupstvo kralj. ugar. zemalj. središnje uzorne pivnice za Cislajtaniju“. Bečko gradsko poglavarstvo ustupi taj podnesak, kako traži smisao čl. 26 trg. zak. (sr. § 22 hrv.-ug. trg. z.) trgov. sudu na uredovanje. Sud je pako, saslušav obie stranke, uputio ih na redovitu parnicu po čl. 27 t. z. (§ 24 hrv.-ugar. t. z.), jer da se ovdje ne može uporaviti čl. 26 t. z.

Prizivni sud bečki odbacio je tako utok molitelja kao i kr. ugar. zemalj. središnje uzorne pivnice, stojeće pod nadzorom kr. ug. ministar. za poljodjelstvo u Budimpešti, jer da dodatak, koji se sada pobija, kad je registrirana firma D. i P., bijaše u istinu prema tadanjemu faktičnomu stanju; da se službenim putem nemože zabraniti poraba ovoga dodatka, koji tvori sastavni dio rieči firmu označujućih, ma da ovaj dodatak i nije prema sadanjemu stanju stvari, nego mora prepustiti učestnikom, ako misle da im poraba ovoga dodatka škodi, neka putem gradj. parnice potraže, da se to nedozvoli i naknadi šteta.

Vrhovno sudište bečko rješitbom od 2. siečnja 1890. br. 14.789 ex 1889. zadovolji previdnomu utoku, zabrani firmi D. i P. rabiti oznaku „izključivo zastupstvo kr. ug. zemalj. središnje uzorne pivnice za Cislajtaniju“ pod prietnjom globe od 5 for. za svaki pojedini slučaj, a Jakovu D. naloži, da imade za tri dana, računajuć od dana primljene rješitbe ove, zamoliti, da se u njegovu firmu uzeta ova oznaka (ovaj dodatak) u

Digitized by Google

registru firma briše zaprietiv mu globom od 50 for., ako toga nebi učinio. Vrhovno sudište uvažilo je pri tom, da uporavljivost čl. 27 trg. zak. nije nipošto prikladna riešiti trgov. sudišta zadaće pripadajuće mu po čl. 26 t. z., da naime trgov. sud mora ureda radi paziti, jesu li prestali odnošaji, na kojih se temelji sadržaj firme, i ovako zapriečiti obmame i prevare; da je vlastnik firme D. i P. izrikom, glasom zapisnika spisana pred trgov. sudom u Beču 5. listopada 1889., priznao, da je razriešena pogodba, kojom je firma D. i P. ovdje spomenuto pravo zastupanja uz odobrenje kr. ugar. vlade stekla; da ukinuće toga prava zastupanja čini nedvojbenim dopis kr. ug. minist. za poljodjelstvo, upravljeni na c. kr. ministarstvo nutarnjih posala; tko se dakle pozivlje na više nepostojeću ovlast zastupanja, čini zlu porabu, koja se mora u interesu prometa odstraniti; da je usljed toga nuždno, da se tako upisi u registar firma dovedu u sklad sa postojećimi sada pravnimi odnošaji kao i zabrani da se dalje ne rabi neovlašteni dio sadržaja firme; zato se moraju odluke nižih sudova, jer se neispravno shvaćaju čl. 26 i 27 trg. zak., po § 16 car. patenta od 9. kolovoza 1854. promieniti. (*Centralblatt.*)

C. Kazneno.

Da li zločinstvo zloporabe uredovne vlasti po § 101 k. z. ili zločinstvo pronevjerenja (uredovnoga) po § 181 kz.? Nepada pod § 181 kz., ako se činovniku, koji nije ovlašten primati plateže, makar u povodu njegovoga službenoga položaja, povjeri neko dobro, i on ga posvoji.

Kralj. sudbeni stol u Osieku osudom od 25. lipnja 1889. br. 3352 proglasi A. A. krivim zločinstva prevare, označenoga u §§ 197 i 200 kz., na štetu grada Z., i zločinstva zloporabe uredovne vlasti, označenoga u § 101 k. z., na štetu (sliede imena) — obzirom i na § 7 zak. članka XXIV: 1886. o rukovanju javnih porezah, — te ga po § 103 kz., obzirom na § 34 kz. a uporabom § 54 i 55 kz. osudi na kaznu težke tamnice od šest mjeseci, pooštrenu svakoga mjeseca jednim postom, itd.

Razlozi: „A. A. bio je kod kr. poreznoga nadzorničtva u V. namješten kao kr. porezni ovrhovoditelj te kao takav i zaprisegnut. Kao ovrhovoditelj imao je državne daće ovrhom utjerivati, ali novac od stranaka na ime uplate poreza nije smio primati, jer to zabranjuju §§ 72 i 73 zak. čl. 44 1883. god. Poslaše ga u Z., da utjera zaostali porez. Za tu exmisiju primio je od svoje predpostavljene oblasti 200 for. predujma, ali se ipak prijavi kod gradskoga poglavarstva u Z. kao ovrhovoditelj rekav, da će grad Z. morat namiriti sav trošak, koji će njegovom exmisijom nastati, da on od svoje oblasti nikakva predujma nije dobio,

Digitized by Google

s toga zamoli od gradske blagajne predujam, pa mu bje zaista doznačeno i izplaćeno na više namira 142 for. 50 novč. kao predujam. Vrativ se sa komisije natrag, položi svojoj predpostavljenoj oblasti svoj putni dnevnik, ali predujam gradske blagajne u Z. ne spomenu ni jednom rieči. Njegov putni dnevnik za tu komisiju iznašao je obredjen 201 for. 30 novč. Kada je kr. financialni erar od grada Z. tražio naknadu ovoga troška, pokaže se, da je A. već 142 for. 50 novč. na račun toga troška primio. A. priznaje, da je od načelnika grada Z. zaista primio onu svotu, ali poriče, da je on taj iznos lažnim predstavljanjem i himbenim načinom na račun svojih dnevnica od gradskoga poglavarstva izmamio. Veli naime, da je, našav se u novčanoj neprilici, zamolio u grad. načelnika, neka mu dade zajam, na što da mu je načelnik rekao, da toga netreba, da će on dobiti za svoje uredovanje novca iz gradske blagajne, i tako je napravio namire i digao 142 for. 50 novč. Nadalje tvrdi, da je pokazao načelniku svoj dekret, u kojem je navedeno, da je dobio 80 for. predujma, s toga nije mogao reći načelniku, da predujma dobio nije; tih 142 for. 50 novč. misli on, da je posebna nagrada za njegov trud, te s toga ih nije ni povratio niti u svom putnom dnevniku zaračunao. Ovo kazivanje A. pobija kazivanje pod zakletvom preslušanih svjedoka P. M. i M. P., koji suglasno izkazuju, da im je A. rekao, kako od svoje oblasti predujma dobio nije niti će taj trošak u putnom dnevniku zaračunati; na namirah izdanih po A-u grad. blagajni izričho veli, da diže novac od grada u ime svojih dnevnica, da je po tom A-ú iz gradske blagajne doznačen i izplaćen spomenuti predujam, jer gradski urednici nisu znali, da se tomu protive financialni propisi. Na temelju tih kazivanja biva nedvojbenim, da je A. himbeno i lažno novac od grada izmamio. Što je A. predujam od grada Z. dobio, po sebi nebi prevara bila, ali ovdje je odlučno to, da je A. od svoje oblasti predujam dobio, te nije bio vlastan tražiti od grada predujam; da je naročito zatajio primitak predujma, te da ga u svom putnom dnevniku niti ne spomenu, niti ga je gradu Z. povratio.

Na temelju takovoga stanja stvari stekao je sud uvjerenje, da je obtuženi počinio u zloj nakani upitno djelo, koje utemeljuje zločinstvo prevare, objektivno i subjektivno dokazano, te ga s toga i proglasi krivim zločinstva §§ 197 i 200 kz. naznačenoga.

Što se pako tiče fakta na štetu P. B., to je obtuženi priznao, da je od ovoga primio 29 for. 20 nč., da ih preda poreznomu uredu u Z.; isto tako priznaje, da je od E. R. primio 95 for., da ih preda porez. uredu u V.; nu pošto mu je novca uzmanjkalo, on da je ove svote potrošio u svoju korist, a kasnije nije ih mogao nadoknaditi. To njegovo priznanje sasma se slaže sa kazivanjem gore spomenutih oštećenika.

Digitized by Google

Isto tako primio je od T. R. od više poreznih dužnika 64 for., da je preda poreznomu uredu u Z., česa nije učinio, ali niti novac vratio. Obtuženi tvrdi, da je on tu svotu od starješine T. R. kao privatne osobe uzajmio. Nu i to nije istina, jer T. R. pod zakletvom kazuje, da je on A-u taj novac dao samo za to, da ga preda u porezni ured u Z., što takodjer potvrdjuju oštećenici J. N. i sudruzi.

Na temelju takovoga stanja stvari uvjerio se je sud, da je objektivno i subjektivno dokazan u ova tri slučaja ne zločin pronevjerenja, nego zločin zloporabe uredovne vlasti, jer A. u smislu §§ 72 i 73 zak. čl. 44 god. 1883. nije smio porez primati, dosljedno nije to spadalo u uredovni njegov djelokrug, niti mu je bilo primanje novca posebnim nalogom naloženo; pak pošto je on usuprot tomu od stranaka novac primao, koji su mu ove samo obzirom na njegovo tadanje službeno zvanje predale, i tim zlorabio svoju vlast: to ga je sud i proglasio krivim zločinstva zloporabe uredovne vlasti, označenoga u § 101 kz. etc.“

Proti ovoj osudi podnesoše pravodobno i obtuženi i drž. odvjetnik žaobu ništovnu sa prizivom.

Državni odvjetnik obrazložio je svoje tegobe sliedećim:

„Ništovna žalba podnosi se samo proti onomu dielu osude, kojim se A. A. proglašuje krivim zločinstva zloporabe uredovne vlasti na štetu stranaka, spomenutih u obtužnici, a temelji se na § 277 toč. 10 kp.

A. A. bio je kralj. državni porezni ovrhovoditelj, dakle nedvojbeno činovnik u smislu § 101 kz. — Kao takav preuzeo je od raznih stranaka novac na račun uplate poreza njihova izrično obećav, da će on novac predati dotičnim kr. poreznim uredom, česa ipak nije učinio, nego ga za svoju korist upotrebio. To je i presudni sud dokazanim uzeo, a u tom leže nedvojbeno ona kriterija zločinstva pronevjerenja, označenoga u § 181 kz. — On je kao činovnik primao javni novac — porez — ter ga sebi pridržao i potrošio.

Nazor presudnoga sudišta, da A. nije bio vlastan primati javnoga novca, s toga da nije mogao zločinstvo pronevjerenja počiniti, nego samo zločinstvo zloporabe uredovne vlasti, nestoji. — Činovnik bo, koji si javni novac prisvoji ili pridrži, nije tim zloporabu uredovne vlasti počinio, nego zločinstvo pronevjerenja, koje je obzirom na njegovo svojstvo kvalificirano po § 181 kz. — Iz kategorije zloporabe uredovne vlasti baš je izlučeno zločinstvo pronevjerenja. — U onom času, kada si činovnik protupravno prisvoji ili pridrži javnoga novca, neodgovara više radi zločinstva označenoga u § 101 kz., nego radi mnogo težega zločinstva pronevjerenja § 181 kz. I bilo bi zaista nepravedno, da činovnik za sve što u svojoj službi ili preko svoje službe skrivi, odgovara po § 101 kz. Činovnik bi prema nazoru presudnoga suda najveća pronevjerenja, prevare etc. počiniti mogao, a odgovarao bi za sve samo po § 101 kz. Da je

Digitized by Google

nečinovnik ove iznose pronevjerio, kao što ih je činovnik A. A., bio bi sudjen radi zločinstva pronevjerenja, dočim bi A. A. bio samo svoju uredovnu vlast zlorabio. Ako i nije A. A. bio ovlašten pobirati novac, to mu je ipak moguće pronevjerenje počiniti. — U tom baš, što je preko svoje vlasti novca primao od stranaka i pridržao, leže glavna kriterija pronevjerenja, naime „protupravno prisvojenje". On je naime strankam rekao, da će novac, koji žele platiti, predati na mjesto opredjeljenja; on im nije rekao, da nije vlastan primati novce, već je novac od njih iskao i dobio tim, da će ga izručiti dotičnim kr. poreznim uredom. Stranke su znale, da A. A. nije kr. porezni blagajnik, koji prima novac, no znale su, da je kr. porezni ovrhovoditelj, da je kr. činovnik, pa baš s toga, i što im je on rekao, da mu novac dadu i da će ga predati, povjerile su mu ga baš kao činovniku. Medjutim nije toliko ni odlučno svojstvo krivca.

Zakonodavac hteo je ustanovom § 181 kz. osobito štititi javni novac. Vrhovno sudište u Beču sudilo je pod 9. rujna 1882. br. 6536: „Die grössere Strenge des Gesetzes ist nicht auf eine persönliche Eigenschaft des Thäters, sondern auf sein Verhältniss zur veruntreuten Sache zurückzuführen. — Nicht weil er Träger oder Mandatar eines öffentlichen Amtes, sondern weil die Veruntreuung an einem ihm anvertrauten öffentlichen Gute verübt worden ist, wird dieselbe schon bei einem 5 fl. übersteigenden Betrage zum Verbrechen".

Kr. stol sedmorice zabacio je osudom od 25. siečnja 1890. br. 3578 ex 1889. žalbe ništovne obtuženika A. A. i državnoga odvjetničtva i odputio je priziv obiuh stranaka proti prvomolbenoj osudi a to sa sliedećih razloga: „Obtuženik napada osudu prvoga suda kano ništetnu po toč. 5, 9 i 10, § 277 kp. tvrdeći: a) glede zločinstva prevare na štetu grada Z., da čin njegov nije podoban bio zavesti načelnika u bludnju, i da s toga neima tu prevare; b) glede zločinstva zloporabe vlasti uredovne, da takodjer nepredleži objektivni učin, jer on (obtuženik) da nije bio ovlašten porez primati po uredovnoj dužnosti svojoj.

Što se tiče tegobe pod a) primjetiti valja, da je himbeno predstavljanje, kojim je obtuženik od načelnika grada Z. izmamio tobožnji predujam od 142 for. 50 novč. — kako je to u obrazloženju osude prvoga suda naglašeno — nedvojbeno bilo podobno zavesti rečenoga činovnika u bludnju, što potvrdjuje i sama činjenica, da je obtuženiku u istinu dotičnu svotu doznačio. A da je obtuženik načelniku pokazao — kako tvrdi — dekret, u kojem se potvrdjuje, da je on (obtuženik) predujam jur primio od svoje predpostavljene oblasti, to nemože služiti obtuženiku na izpričanje, dapače u tom leži upravo viši stepen himbenosti od strane obtuženika.

Digitized by Google

Glede druge točke žaobe ništovne pod b) valja iztaknuti, da obtuženik u istinu po svojoj uredovnoj vlasti nije smio pobirati od stranaka novca; no uprav u tom što je unatoč toj zabrani novac pobirao i njim namire izdavao, leži prekoračenje vlasti uredovne, predvidjeno u § 101 kz., jer je obtuženik kao javni urednik, kojemu je nadležalo samo ovrhe izvoditi, na štetu stranaka segnuo dalje, ter pod krinkom vlasti uredovne od njih novac primao i sebi ga pridržao.

S tih razloga ukazuje se žalba ništovna obtuženika neosnovanom, ter ju valja po § 282 IV. b. kp. (§ 4 austr. z. od 31. pros. 1877.) zabaciti.

Po istoj ustanovi zakona ima se zabaciti i žaoba ništovna držav. odvjetničtva, koje osudu prvoga suda napada po toč. 10 § 277 kp. i to samo u onom dielu, kojim je obtuženik krivim proglašen zločinstva zloporabe vlasti uredovne na štetu stranaka u osudi pod B. navedenih. — Državno odvjetničtvo mnije, da bi se dotični čini obtuženika kvalificirati imali kano zločinstvo uredovnoga pronevjerenja po § 181 kz.

Ali u nazočnom slučaju nepredleži uredovno pronevjerenje po § 181 kz., jer dotični novci nisu obtuženiku povjereni bili kriepošću njegova ureda, budući da je iz uredovnoga djelokruga obtuženikovoga uprav izključeno primanje novca.

Kano zločinstvo običnoga pronevjerenja po § 183 kz. ili zločinstvo prevare po §§ 197 i 199 kz. — na koja zločinstva državno odvjetničtvo u izvedenju žaobe ništovne pokazuje — nemože se upitni čin obtuženika kvalificirati s razloga, jer su ova zločinstva u ovom slučaju obsorbirana u zločinstvu zloporabe vlasti uredovne, budući da je ovo posljednje zločinstvo po § 103 kz. kažnjivo po strožijoj vrsti kazne i po višjoj kaznenoj stavci (od 1—5 godina težke tamnice), dočim bi u konkretnom slučaju pronevjerenje odnosno prevara obtuženikova kažnjiva bila po § 184 odnosno 202 kz. samo tamnicom od 6 mjeseci do 1 godine.

Priziv uloženi tako po državnom odvjetničtvu kano i po obtuženiku proti odmjerenju kazne, ima se odputiti, jer je kazna s uvaženjem otegotnih i olahkotnih okolnosti prema cielokupnomu stanju stvari pravilno odmjerena".

Opazka: Protivno stanovište zastupa c. kr. bečko vrhovno sudište u posve analognom slučaju sa onim pod b) gore citirane naše prvomolbene osude. Antun T. je naime kao državni ovrhovoditelj imao kod Sch. B. povesti ovrhu radi poreznoga duga od 25 for.; prigodom te ovrhe isplati mu na račun te tražbine ovršenikova supruga 17 for., nu A. T. nije predao ove svote u poreznu blagajnu, nego si ju je prisvojio. Taj je čin kvalificiralo zem. sudište u Čern. osudom od 17. rujna 1884. br. 8690. kao prekršaj suprot sigurnosti vlastničtva po § 461 kz., a c. kr. bečko vrhovno sudište osudom od 26. siečnja 1885. br. 12.473 (br. 739 sbir. Gl. U. W.) kao zloč. pronevjerenja po § 181 kz., navodeć u riešitbenih

Digitized by Google

razlozih medju ostalim i ovo: „Činjenice, ustanovljene po prvom sudcu i služeće za podlogu riešitbi, nose sva zakonska obilježja u § 181 kz. normiranoga zločinstva uredovnoga pronevjerenja, pošto se prema tomu uzimlje kano dokazano ne samo posvojenje povjerenoga dobra i za zločinstvo nuždni iznos, nego takodjer i odnošaj, koji no uvjetuje kvalifikaciju uredovnoga pronevjerenja. Taj se odnošaj javnoga povjerenja, koji no je u zakonu obilježen sa riečmi: „kriepošću javnoga svojega ureda", nedvojbeno predpostavlja onda, ako tko činovniku, kad ureduje utjerivajuć javne daće, plati što u misli, da je dotični činovnik ovlašten primati novac u ime isplate (plateža). U takovom slučaju postoji zaista onaj sa prislovom „kriepošću" iztaknuti kausalni odnošaj izmedju „povjerenja" i uredovnoga svojstva primaoca, i to bez razlike, da li je činovnik po službenoj instrukciji pozvan platež primati, kriepostno po platca, ili je to njemu pače naročito zabranjeno; i da li je platac tim liberiran ili još uvjek obvezan prema oblasti, kojoj nadleži primanje plateža; nepruža bo za takovo razlikovanje nikakovoga opravdanoga povoda niti gramatikalna niti logična interpretacija zakona". Velim još i to, da gore citirana osuda kr. stola sedmorice u skladu sa konstantnom praxom c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču postavlja pravilo: „ako inkriminirani učin u sebi nosi sva obilježja raznih u kaznenom zakoniku providjenih zločinstva te bi se pod razne kazneno-pravne ustanove subsumirati mogao, to se imade presuditi i kvalificirati kao zločinstvo ono, na koje je najstrožija kazna udarena".

Priobćio Drag. Markovac.

Ako se zadnjega dana u roku prijavi ili podnese pravni liek, smatra se da je pravodobno prijavljen ili podnesen, ma da je, pošto je već uručbeni zapisnik bio zatvoren, sliedećega dana unj upisan (§ 151 naredb. minist. od 16. srpnja 1854. br. 165 d. z. l.)

Car. kralj. okružno sudište u Pisku proglasi osudom od 25. srpnja 1889. br. 3638 Tomu R. krivim zločinstva javnoga nasilja, § 98 b. kz. Sliedeće nedjelje 28. srpnja o podne, pošto je već uručbeni zapisnik bio zatvoren, najavi osudjeni telegrafički žalbu ništovnu proti osudi. Predsjednik sudišta preuzme brzojavku, te ju dade 29. srpnja exhibirati. Pošto je pako brzojavka upisana u uručbeni zapisnik nakon izminula roka § 284 kp. (§ 280 hrvatskoga kp.), to je okružno sudište zaključkom od 30. srpnja 1889. br. 3976 izjavilo, da se prijava žalbe ništovne, budući prekasno stigla, ima odbaciti. Na utok Tome R. vrhovno sudište bečko zaključkom od 27. kolovoza 1889. br. 9712 odredi, da se prijava žalbe ništovne primi, „jer pravodobno podnešenje pravnoga lieka u poslovih kaznenih ne prosudjuje se po vremenu, kada je u uručbeni zapisnik upisan podnesak, sadržavajući najavu ili izvedenje pravnoga lieka, nego po vremenu, kada je podnesak prispio sudu (§ 284 k. p.). Nema sumnje, da se mora pravni liek, koji prispije i poslje zaključena uručbena zapisnika sudu, i tu se protokolira, ma se i neprovidio istoga dana

Digitized by Google

ekshibitnim brojem, smatrati, da je onoga dana predan sudu. To isto valja o podnescih, koji nakon zatvorena uručbena zapisnika prispiju kaz. sudu. O svakom dakle podnesku u kaznenih stvarih, koji je, ma bilo i nakon zatvorena uručbena zapisnika, primila na to ovlaštena osoba za kaz. sud, o svakom takovom predmetu mora se uzeti, da je kaz. sudu podnesen ili predan. Pošto je pako u nazočnom slučaju, gledeć na dan izrečene osude, rok za podnos prijave pravnoga lieka još 28. srpnja tekao; pošto je u istinu istoga dana brzojavna prijava žalbe ništovne, upravljena na okružno sudište, prispjela sudu, te ju je, kako se vidi iz opazke na telegramu zabilježene, preuzeo predsjednik sudišta, dakle osoba po § 151 poslov. reda za kaz. sudove (valja i u Hrvatskoj) na to ovlaštena: to je jasno, da se ima spomenuti pravni liek kao pravodobno podnešeni smatrati. *(Jur. Blätter.)*

D. Upravno.

U izbornom oglasu treba točno označiti prostoriju gdje se bira.

Proti izbornomu aktu, koji se odnosi na izbor občinskoga vieća u Giovi, pritužiše se Valentin Remondini i drugovi namjestničkomu odjelu u Trientu. Nezadovoljni riešenjem ovoga, obratiše se tužbom na upravno sudište u Beču, koje je rješitbom od 16. listopada 1889. br. 2558 dokinulo odluku namjestničkoga odjela u Trientu.

Razlozi: Tužitelji Remondini i drug. napadaju rješitbu oblasti u Trientu, kojom se rješitbom uzdržaje kao valjan izbor zastupnika za občinsko vieće u Giovi, a napadaju nju samo s toga, što izborni oglas od 31. listopada 1888., koji odredjuje kao mjesto izbora „školske prostorije prizemne u Verli", neoznačuje točno mjesto biranja, čim da su izbornici zavedeni u bludnju te zapriečeni, da u pravo doba glasuju u prostorijah izbornih.

Gledeć na to, da se u Verli, u dviema različitima kućama, u kući Marchi-a i u kući all'Avana nalaze školske prostorije; na dalje gledeć na to, da izborno povjerenstvo izrikom priznaje, a občina Giovo nepobija, što tužitelji tvrde, da se je u prijašnje dvie izborne periode biralo u kući Marchi: to je zaista postalo mogućim, da se tim, što nisu izrikom označene prostorije, gdje će se birati, što dakle izrikom nije spomenuto, da će se birati u školskih prostorijah u kući all'Avana, postalo je dakle mogućim zavesti izbornike u bludnju, a to kao da potvrdjuje okolnost, što su u III. izborničtvu od 433 izbornika došla na biralište samo 102, u II. izborničtvu od 107 izbornika 57, a u I. izborničtvu od 45 izbornika samo njih 8, dakle osobito u III. i I. izborničtvu razmjerno je malo izbornika glasovalo.

Digitized by Google

Ako se na dalje uvaži, da dokazom bilježničke izprave od 27. veljače 1889. novi izbornici, koji nestanuju u Verli, i to 7 njih iz III. a 2 iz I. izborničtva kazuju i pripravni su na to i zakleti se: da su zavedeni oglasom, pošli bili u kuću Marchi da tamo glasuju; da su doznav kasnije, da se glasuje u kući all'Avana, pošli onamo, ali da je već glasovanje bilo zaključeno; ako se uzme na oko diferencija, koja se iz proglašena izbornoga rezultata opaža medju brojem glasova, koje su dobili izabrani i brojem glasova, koji padoše na one, koji su poslje izabranih najviše glasova imali, koja je diferencija tako neznatna, da bi bio uspjeh izbora drugačiji, da su deponenti glasovali ili glasovati mogli: mora se izreći, da izborni postupak nije bio prema zakonu, i za to se mora napadnuta odluka dokinuti.

VIESTNIK.

(Osnova zakona o pomorskom privatnom pravu.) Zajedničko hrvatsko-ugar. ministarstvo trgovine sprema osnovu zakona o pomorskom privatnom pravu, pa ju kani izraditi na temelju austrijskoga zakona, a obzirom na razvoj i odnošaje domaće pomorske trgovine. Ministar trgovine priobćiv austrijski zakon — koji je izradjen po njemačkom — zatraži mnenje zagrebačke, senjske i riečke trgovačko-obrtničke komore. Zagrebačka trgovačko-obrtnička komora misli kao i njene spomenute družice te naglasuje, da bi trebalo zakon o privatnom pomorskom pravu udesiti više prema taljanskom i francezkom zakonu. „Mi smo najprije i najvećma — piše senjska komora — u doticaju s Italijom i Francezkom, koje vladaju sredozemuim morem, dakle nam sama narav pokazuje, da se podpuno na nje oslonimo, da s njimi napredujemo, te s njimi u družtvu lahko ćemo se složiti s udaljenijimi narodi". Senjska riečka komora priznavaju, da ima u njemačkom zakonu mnogo dobra i valjana, ali ipak da nas naše tradicije, naša praksa i naš život tjeraju, da se više oslanjamo na zakone taljanski i francezki. Vrlo sgodna je pripomena, da bi kod izradbe novoga zakona pomorskoga trebalo ustanoviti pravno nazivlje *hrvatsko*, jer je hrvatski jezik službeni na području kraljevine Hrvatske i Slavonije, te da bi trebalo „već radi pravne sigurnosti, donieti osnovu zakona o privatnom pomorskom pravu *izvornu* u hrvatskom jeziku, da se izbjegne zlu prevodu, toli često konstatovanomu, na veliku nepriliku u pravnom zakonu". — Ove podatke vadimo iz štampanoga zapisnika redovite skupne sjednice trgov.-obrt. komore zagrebačke, držane 29. travnja 1890.; bilo bi pravedno i nuždno, da se onako radi, kako su ovdje naše komora naglasile i glede same stvari i glede forme, t. j. jezika.

(U sjednici upravnoga odbora) pravničkoga družtva, koja je obdržavana 7. lipnja, priobći predsjednik družtva, presv. g. dr. Franjo *Burgstaller*, da je on zajedno sa blagajnikom družtvenim velem. g. profesorom drom. Jos. *Plivaričem* predao 26. svibnja o. g. preuzviš. g. banu jedan sjajno vezani exemplar „Mjesečnika" za god. 1889. moleć, da blagoizvoli ujeg. preuzvišenost ovaj, za previšnju privatnu knjižnicu opredieljeni exemplar, odpremiti na opredieljeno mjesto. Tom prilikom zahvalio se je predsjednik, što je vis. kr. zemalj. vlada

Digitized by Google

darovala pravničkomu družtvu jedan otisak Eichlerova djela „Das Justizwesen Bosniens und der Hercegovina“, i jedan exemplar „Uredovne sbirke naredaba i propisa uprave nutarnje“. Knjiga I.

Pravničkomu družtvu pristupljuju kao članovi gg.: *Egersdorfer* Koloman, viećnik kr. banskoga stola; *Sova* E., sudb. pristav u Zagrebu; dr. Josip *Tomašić*, tajnik u hrvatskom ministarstvu u Budimpešti; *Tončić* Dragutin, kralj. prislušnik u Klanjcu; dr. *Ungar* Viktor, sudb. pristav u Banjaluki. — Prof. dr. Franjo *Spevec* razložio je u kratko, kako bi trebalo postupati radeć oko stvaranja dotično popravljanja hrvatske pravne terminologije. — U Mjesečniku — tako on misli — neka se priobćuju novi termini, o kojih misli priobćitelj, da dobro označuju pravni pojam; ili priobćuju se termini, po njegovom sudu shodniji od onih, koji se sada rabe; ili se pita, kako da se ovaj ili onaj pojam pravni označi? Na to će — to se barma očekuje — ustati drugi, te će svoju reći o priobćenih izrazih ili predložiti druge. Zamolit će se i naši filolozi, da reknu što misle. Kad se ovako nakupi materijala, bit će do upravnoga odbora da prosudi, bi li bilo potrebito, da se sazove mjesečna skupština, u koju bi se pozvali i jezikoslovci domaći, pa da se tu rasprave preporne stvari, te odluči na ovu ili onu stranu, čim bi se dao jednomu ili drugomu mnenju veći ugled i tako olahkotila poraba izraza, za koje se skupština očituje. — Ovo je mnenje posve odobrio upravni odbor. — Tako će već u budućem broju „Mjesečnika“ sam predlagatelj prof. *Spevec* iznieti više izraza i pojedine obrazložiti.

Uspjeh ovoga upravo nuždnoga rada posve ovisi o svestranom i živom učešću pravničkih krugova, koje će nedvojbeno poduprieti i naši jezikoslovci. Zato liepe molimo svakoga, da pomno proučava svaki izraz, svaku rieč, koja bude priobćena, i da otvoreno rekne, što misli ob onih, koje nedrži za dobre. Isto tako liepo molimo prijatelje po Dalmaciji, Istri, Srbiji, Bosnoj i Hercegovini, da i oni smatraju ovu stvar svojom, pa da nam pomognu, te se s vremenom stvori valjana pravna terminologija za književnost i zakonodavstvo hrvatsko i srbsko.

(Osobne viesti.) G. Ivan *Benković*, senator grada Zagreba, koji već preko 20 god. neumorno i upravo skrupuloznom točnošću ravna poslovi sirotinjskimi grada Zagreba, zamolio je da bude umirovljen. Gradsko zastupstvo, premda jako nerado, zadovoljilo je njegovoj molbi, te ga — za to mu budi hvala — imenovalo sbog njegovih zasluga začastnim gradjaninom. — Gospod. Vladimir pl. *Barac* do sada tajnik grad., izabran je za gradskoga senatora, te će se njemu povjeriti sirotinjski poslovi; a g. dr. Juraj *Vrbanić*, do sada perovodja i docent polit. ekonomije na hrv. sveučilištu, izabran je za grad. tajnika.

(Umrli.) U Novoj Gradiški preminu 24. svibnja o. g Pavao *Kuhn*, kot. predstojnik, vrlo štovani upravni činovnik, u 53. godini; u Zagrebu pako umrli su Stjepan *Jakčin* u 34. godini i Jaroslav *Golub*, kr. financ. perovodja I. razreda, u 38. godini. — Lahka im zemlja.

(Stallum agendi) sa sjedištem u Zagrebu dobio je gosp. dr. G. *Kornitzer*; dr. J. *Vračun* sa sjedištem u Varaždinu, a Gjuro pl. *Sladović* u Gjurgjevcu.

Književne viesti.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 99. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. XXVIII. Zagreb 1890. Tisak dioničke tiskare. Str. 237. *Sadržaj:* O prijevodu psalama u nekijem rukopisima

Digitized by Google *

hrvatsko-srpsko- i bugarsko-slovenskijem. Od M. Valavca. — Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. IV. Državno uredjenje: 1. Vladalac i njegova vlast. 2. Župa i grad. Od dra. Fr. Račkoga. — Religija Srba i Hrvata. Dio IX. i posljednji. Mjesec i Danica, pa i Miloševa legenda. Od Nadka Nodile. — „Skup" Marina Držića prema Plautovoj „Aululariji". Od dra. M. Šrepela.

U raspravi „nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća" ispituje učeni akademik položaj vladara i vlast njegovu u državi hrvatskoj. U vladaru oličena je vlast državna, on bijaše naravnim zastupnikom države i naroda prema inozemstvu; hrvatski je vladar vršio svoju državnu vlast osobno i neposredno kao što su ju vršili i drugi vladari tadanjega vremena; kralj je bio naravski vezan na „leges, statuta i consuetudines", koji se često spominju. Govoreć o pravu i zakonu, naglašivajuć da je crkveno pravo uredjivalo u Hrvatskoj nutarnje i vanjske odnošaje crkve, pita se: je li u tadanjoj Hrvatskoj i *rimsko pravo* kakov upliv imalo? I na to pitanje odgovara akademik jestno imajuć pred očima: geografički položaj kraljevine Hrvatske, da je u tih zemljah vladao Rimljanin, da se je u Dalmaciji, imenito u gradovih i na otocih njenih sačuvalo i romansko žiteljstvo; da su oni gradovi bili uredjeni kao rimske kolonije i municipia, te po rimskih zakonih upravljani; da je katolička crkva živila po svojem crkvenom pravu, koje sadržaje sijaset ustanova rimsko-pravnih. Sve ove okolnosti utvrdjuju misao, da je i u toj Dalmaciji imalo od davnih vremena živjeti rimsko pravo. Ali ima za to i direktna dokaza. Godine 1076. sklopiše gradovi Spljet, Trogir, Zadar te hrvatski Belgrad savez sa mletačkim duždom proti Normanom; u ispravi saveznoj odredjuje se kazna proti onomu, koji bi saveznu obvezu prekršio, a suditi se ima prekršitelju „judicetur per iudicem erga *romanam legem*, quae in praesenti pagina scripta esse videatur in IV. capitulo ejusdem legis". A dokazuju porabu rimskoga prava u Dalmaciji i druge pravne uredbe. Ob ovoj themi govori pisac na drugom mjestu ove rasprave, koja je zaista veoma zanimiva i poučna pa ju treba proučiti, kao i ostale koje ispituju državno uredjenje samostalne kraljevine Hrvatske.

— *Dr. Šand. pl. Bresztyenszky:* „Izraelićani i vršenje patronatskoga prava." Zagreb. 1890. Str. 27. Preštampano iz „Kat. lista". U ovoj raspravi dokazuje prof. dr. Al. pl. *Bresztyenszky*, da pored sve ravnopravnosti Izraelićana, zakonom priznate, koju on smatra „skroz opravdanom", Izraelićani na temelju postojećega prava i u skladu sa naravi stvari nemogu vršiti *prava patronata* kod kat. crkvenih nadarbina niti pojedinac za sebe, n. pr. ako bi stekao imanje s kojim je stečeno pravo patronatsko, niti kao član korporacije, koja vrši pravo patronatsko. Rasprava je pisana objektivno, a zasade svoje temelji pisac na ustanovah i uredbah pravnih.

— *Uredovna sbirka* naredabah i propisa uprave nutarnje, tičućih se ratarstva, stočarstva i veterinarstva. *Izdaje kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlada, odjel za nutarnje poslove.* Knjiga I. Brojevi 1 do 90. Zagreb 1890. Str. XXVII i 485. Ciena 1 f. 20 n. — Vrlo je dobra i koristna misao bila, da se izdaju naredbe i propisi uprave nutarnje; a može se pohvalitl, da se je upravo počelo sa propisi, koji se tiču ratarstva i stočarstva. Tako će moći svi, koje zanima rad zemaljske vlade oko gospodarstva, razabrati ne samo što je do sada učinjeno, nego i koje naredbe još vrede. Šteta, da redakcija ove knjige nije dvim kazalom vremenoslovnomu i abecednomu dodala još treće kazalo, udešeno po materijah, tim bi se znatno olahkotila poraba ove dosta obsežne knjige. Ciena je vrlo umjerena, pa neima sumnje, da će knjiga naći kupaca i čitalaca.

Digitized by Google

Rad oko pravne terminologije.

U br. 3. ovogodišnjega „Mjesečnika“ priobćen je moj predlog, što sam ga učinio u sjednici upravnoga odbora pravničkoga družtva, a tiče se stvaranja pravne terminologije. Upravni je odbor, uvjeren o važnosti stvari, jednoglasno prihvatio taj predlog i zaključio, da se priobći u Mjesečniku, ne bi li se tako oni, kojih se stvar tiče, potakli na razmišljanje i rad u tome pravcu. Željeti bi bilo u istinu, da se latimo što prije posla; jer ne može biti nikoga u nas, koji ne bi osjećao nedostatka pravne terminologije. Tà tko da ne zna, za koli mnoge pojmove ili nemamo nikakova izraza ili ih izražavamo takim riječima, o kojih znademo, da nijesu prema duhu jezika. Ako i jest istina, kako naglašuje i moj predlog, da i pravna znanost, kao što i druge, mora u mnogom pogledu imati svoj vlastiti jezik, da moramo često reći nješto onako, kako možda nije posve prema duhu jezika, ali samo tako izrazili smo se juristički; to ipak treba nastojati, da taj jezik ne bude baš što no riječ, barbarski. No mi u mnogom pogledu još ni nemamo toga jezika i to nam je najpreča potreba, da pored čišćenja onoga, što imamo, stvorimo ono, česa nemamo.

Raditi moglo bi se tako, da članovi pravničkoga družtva — a to su valjda svi naši pravnici — bud sami neposredno, bud po upravnom odboru prav. družtva, priobćuju u „Mjesečniku“ pojam, za koji nemamo izraza, ili izraz, o kojem razložito dvoje, da je dobar. O tom imali bi se onda izjaviti drugi pravnici, zatim filolozi i filosofi ex professo, jer mnogi pojmovi, što ih treba pravna znanost, spadaju i u filosofiju. Tim razpravljanjem polučit će se možda u mnogom slučaju konačni rezultat; a drugima pak bit će ono podloga za dalji rad, koji bi mogao stajati n. pr. u tom, da se sazove skupština pravnika, pozovu u nju

Digitized by Google

filolozi i filosofi, ter u u toj skupštini povede riječ o prijepornom izrazu i stvori glede njega zaključak. Kad se takova skupština izjavi o kojem izrazu i proglasi ga kao najbolji, onda će sigurno svatko rabiti taj izraz mirnije duše, nego onda, dok ne zna, što sude o njem drugi.

Priobćujući u Mjesečniku pojam, za koji trebamo izraz ili pak izraz dvojbeni, morat ćemo prema potrebi u kratko razložiti biće onoga, što se ima da izrazi traženim izrazom, da se tim laglje mogu i drugi, imenito filolozi, izjaviti o tom, koji je izraz za razloženi pojam najbolji.

Kao primjer i ujedno početak sámoga rada navadjam evo dva tri pojma obćenitije ne izključivo jurističke važnosti.

1. Koji je izraz „moć“ ili „vlast“ bolji za oznaku objektivnoga, onda subjektivnoga prava?

Propisi i odredbe prava jesu izjave, očitovanja volje, što gospoduje u dotičnom družtvu, koje (izjave) služe kao pravac za medjusobno vladanje ljudi, i kojima se moraju oni pokoriti, ma i ne bile one uvjek u skladu s individualnim interesima pojedinca. Pravo dakle nekog naroda gospodar je njegovom životnom poredku. Kao takovo ono je moć. Mislim, da je bolje pravo u objektivnom smislu nazvati moć, nego vlast, kao što su i njegova etička braća: religija, moral, običaj moći, s njima zajedno i pravo je etička moć, spada medju „etičke moći“.

Na protiv, subjektivno pravo mislim, da se ima zvati „vlast“[1]. Ono je vlast, što je daje objektivno pravo stanovitomu interesu, tako da kod subjektivnoga prava moramo misliti na jedno i drugo, na vlast i interes[2]; „vlast“ — nešto činiti ili propustiti, tražiti, djelovati, uživati; „interes“, radi kojega ona vlast eksistira, od kojega dobiva ona svoju vrijednost, prema kojemu se ravna njezina forma i koji biva po njoj pravom zaštićeni interes. Tako je n. pr. pravo zajmodavca vlast, koju daje objektivno pravo njegovom interesu, što ga imade on glede toga, da dobije uzajmljenu svotu u pravo vrijeme natrag.

2. Obvezna? ili obvezatna? moć? ili snaga? prava.

---

[1] Nijemci vele takodjer „Macht“. Česi prevode to sa „moc“. Tako češki prijevod Arndtsovih Pandekta § 21: „Právo (v subjektivnim smyslu) jest moc obsahu určitého, jíž právo (v objektivním smyslu) uděluje vůli nějaké osoby proti osobam jinym“. „Právo jest moc, právnim řádem vůli udělena“, itd.

[2] Po tom odpada poznati prijepor o tom, je li subjektivno pravo vlast ili pravom zaštićeni interes.

Digitized by Google

U prava kao moći jest stanovita sila. Taj elemenat sile bitan je za pravo, pravila bo i zapovijedi, kojih nitko ne obdržava ni nesluša, nijesu pravne norme. Sila ona, kojom razpolaže pravo, kojom prinudjava ljude, da obdržavaju njegove propise, stranom je materijalna, stranom pak etička. Materijalna (fizička) sila, kako god ne može pravo biti bez nje, ipak nije bitna za sám pojam prava. Pravo nekog naroda ne bi prestalo biti pravo niti onda, kad bi prijetnja i poraba materijalne sile bila suvišna ili u obće posve uklonjena, dokle god bi obdržavanje prava osigurano bilo štovanjem one volje, koja progovara u pravu, i strahom od posljedicâ njegove povrede, koje su neovisne od prava. Tako dakle materijalna sila manje je važna od one, koja pripada pravu radi njegove vrijednosti, što mu je daje dotično družtvo; koja se osniva na onim svojstvima prava, radi kojih se njegove norme obdržavaju dobrovoljno. Pravo na ime radi svoje vrijednosti, a to je s jedne strane njegova shodnost, a s druge strane njegova pravednost, nalazi podporu u moralnih faktora naše naravi, te nas oni prinudjavaju, da obdržavamo propise prava dobrovoljno. U tom stoji moralna sila prava. Drugčije, nego ona materijalna sila, ova je sila, što se osniva na samoj vrijednosti prava, bitna za sám njegov pojam. Jer pravo je skup norama, koje vrijede, valjaju, tim pak da one valjaju, vrijede, izraženo je njihovo dobrovoljno obdržavanje. Kad velimo „ova ili ona norma vrijedi kod nekog naroda“, onda to znači, da toj normi daje taj narod takovu vrijednost, koja joj osigurava njezinu krepost neovisno od porabe fizičkih prisilnih sredstava. Kako je prema tomu moralna sila prava obilježje njegovog pojma, ne bismo propisa, koji se dadu provesti samo pomoću fizične sile ili straha od njezine uporabe, mogli smatrati pravnim normama; oni su kao „papir, koji nema nikakove vrijednosti i koji neko kuburom u ruci narine drugomu mjesto pravoga novca“.

Promatrana ovdje vrijednost prava, ona njegova svojstva, koja nas prinudjavaju, da dobrovoljno obdržavamo njegove propise, ono je, što izražavamo izrazom: „obvezna snaga prava“[3]. Držim, da bi se mogao pridržati izraz „obvezan“, kao što je udomaćena i „obveza“, premda se rado služi u nas takodjer izrazom „obvezatan“ (po onom. obligatan). Crnogorski zakonik veli: „vezovna moć zakona“, Srbi: „obavezna snaga zakona“[4]. Što se tiče pitanja, da li „obvezna moć“ ili „obvezna snaga“, ja bih dao prednost izrazu „snaga“, kako on rabi i

[3] Nijemac veli: „die verpflichtende Kraft des Rechts“.

[4] Rusi: „обязательный“, Poljaci: „obowiązujący“, Česi: „závazný“.

Digitized by Google

Srbima; a i crnogorski zakonik govori: „zakon staje na snagu“, t. j. počinje vezivati (čl. 1, 771 i dr.), premda inače veli: „vezovna moć zakona“, kao što i naš službeni prijevod ogz. govori: moć zakona[5].

3. Kako da izrazimo ono, čemu vele Nijemci „Sitte?“

Dosele služio sam se izrazom „običaj“, premda nam isti rabi i za „Gewohnheit“[6]. Onomu, koji bi možda pitao, čemu da si pravnik razbija o tom glavu, nestat će svakih skrupula, kad uzme na um, da se pravo i običaj nalaze u tijesnoj svezi medjusobno, da često pravo i običaj uredjuju iste životne odnošaje. Zajedničko im je prema tomu to, da oboje, i pravo i običaj, postavljaju pravila za ljudske čine, za vanjsko vladanje ljudi medjusobno. Propisi običaja bliže su po svojem djelovanju propisima prava, nego oni morala i religije. Istina je doduše, da ni kod propisa običaja nema onako izrazite dvostranosti, kakovom djeluju propisi prava — osnivajući na jednoj strani vlast, pravo, a na drugoj dužnost; — i kod propisa običaja preteže onaj elemenat, koji steže, ograničuje, i kod njih stoji težište u dužnosti. No ipak nema izmedju propisa prava i običaja u tom pogledu onolike opreke, kolika je izmedju propisa prava i onih religije i morala, koji vazda teže samo na jednu stranu, vazda samo ograničuju i nalažu; njihov kardinalni pojam jest pojam dužnosti.

4. Narav i priroda.

U nas se prilično općenito govori: narav čovjeka, narav jezika, narav prava, narav pravnoga instituta, pravnoga posla, i t. d. — dočim Srbima rabi za to izraz „priroda“, isto tako crnogorskom zakoniku. Držim, da je bolje pridržati u svim takim slučajevima izraz narav, „priroda“ pak da bi nam imala rabiti za oznaku vanjskoga fizičkoga svieta[7]. *Priobćio dr. F. J. Spevec.*

Koji je sud nadležan da odobri dražbene uvjete, presudni ili realni?

Napisao Stevan Popović, kr. sudb. viećnik.

Prije ovršne novele, t. j. prije zakona od 17. prosinca 1876. nije ovo pitanje bilo, niti je moglo biti kontroverzno, jer je, kako

[5] Rusi: „сила закóна“.

[6] Rusima takodjer; Poljaci vele: „obyczaj, zwyczaj“, Česi takodjer: obyčej, zvyk, no za Sitte imadu napose mrav pl. mravy.

[7] „Narav“ je riječ naša, dočim „priroda“ rabi Rusima, Poljacima i Česima.

Digitized by Google

po §§ 323 i 328 općeg sudbenog reda, koji je uveden patentom cesara Josipa II. od 1. svibnja 1781. za t. z. „nasljedne zemlje“, tako i po §§ 502 i 504 privr. gradj. post., koji je uveden naredbom ministarstva pravosudja od 16. rujna 1852. za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, srbsku vojvodinu i tamiški Banat, izrično se propisuje, da se ovrha postepeno dozvoljuje i provadja, naime samo prvi stepen ovrhe, ovršnu uknjižbu prava zaloga, imao je dozvoliti presudni sud, a drugi stepen ovrhe t. j. ovršnu procjenu u t. z. „nasljednih zemljah“ po § 323 o. s. r. morao je ovrhovoditelj zaiskati u suda realnog, a po § 502 pgp. mogao je ovrhovoditelj ovršnu procjenu zaiskati ili neposredno u molbe realne ili u sudca onoga, koji je poveo ovrhu, ali ovršnu dražbu po § 504 pgp. morao je uvjek zaiskati od molbe realne i u tu svrhu donieti osnovu dražbenih uvjeta.

Po tom dakle nije ni mogao nastupiti slučaj, da se dozvola ovršne dražbe nekretnina i provedba dražbe razdieli na dva suda, naime, na presudni i na realni, nego je uvjek bio samo realni sud nadležan, koji je dražbu dozvoliti a i provesti imao.

Jedina je iznimka glede t. z. privilegisanih ovrhovoditelja. Takovi privilegisani ovrhovoditelji jesu prije austrijska narodna banka, a sada austro-ugarska banka i c. kralj. povlašteni obći austrijski zemljovjeresijski zavod u Beču.

Povlastice ovih zavoda po § 13 ogz. imaju moć zakona.

Za vrieme absolutne vladavine štatut povlaštene austrijske narodne banke odjela za hipotekarnu vjeresiju, odobren je previšnjim riešenjem od 16. ožujka 1856., a proglašen naredbom ministarstva financija od 26. ožujka 1856. br. 36 d. z. l. od godine 1856.

Zakonskim člankom pak XXV.: 1878. (Sbor. komad XXIX. br. 67 iz 1878.) zajedničkog hrv.-ugar. sabora pretvorena je povlaštena austrijska narodna banka kao dioničarsko družtvo u „austro-ugarsku banku“. Tim zak. čl. bijaše osnovnim pravilom te banke dana povlastica za vrieme od 1. srpnja 1878. do 31. prosinca 1887. Zakonskim čl. XXVI.: 1887. zajedničkog hrvat.-ugar. sabora (Sbor. zak. i nar. kom. X. br. 65 iz 1887.) pro-

Digitized by Google

dužena je povlast austro-ugarske banke na dalnjih deset godina, od 1. siečnja 1888. do 31. prosinca 1897. uz preinačenje nekih članaka osnovnih pravila banke.

Glede c. kr. povlaštenog obćeg austrijskog zemljovjeresijskog zavoda u Beču spominje se, da su pravila njegova potvrdjena previšnjim riešenjem od 15. lipnja 1863., a proglašena razpisom bivše kr. dvorske kancelarije dalm.-hrvat.-slav. od 2. studenoga 1864. br. 4176/900 (Sbor. zak. i nar. kom. XI. iz 1864.), u kom se izrično veli, da tamo naročito citirani članci pravila toga zavoda, kojih ustanove nadmašuju propise postojećih obćenitih zakona pravosudnih, imaju do njihovoga ustavnoga pretresivanja putem zakonodavstva valjanost i u Hrvatskoj i Slavoniji.

Nespominjuć mnoge druge povlastice, oba ova zavoda, kako austro-ugar. banka po § 11 preinačenih osnovanih pravila hipotekarno-vjeresijskog odjela, tako i obći austrijski zemljovjeresijski zavod po čl. 85 svojih pravila, vlastni su neposredno na temelju obveznice uknjižene i ovjerovljene po sudu ili po javnom bilježniku zaiskati ovršnu dražbu založenih nekretnina i netrebajuć sudbenu procienu istih, a nadležni sudovi za dozvolu dražbe jesu c. kr. zemaljski sud u Beču, a u zemljah ugarske krune budapeštanski kr. sudbeni stol.

Samo se na ovaj način dade razumjeti, zašto u judikaturi vrhovnog sudišta bečkog neima više rješitba o suporu nadležnosti suda presudnog sa sudom realnim glede odobrenja dražbenih uvjeta, do cigle jedne od 25. rujna 1861. br. 6030 (Sbirka Gl.-U. br. 1392), koju je rješitbu i Rušnov citirao kod § 11 sudovnika.

No pošto se i ta jedina rješitba tiče baš slučaja, gdje je na molbu povl. aust. narodne banke zemaljski sud u Beču dozvolio ovršnu dražbu nekretnina u Českoj, a za obavu te dražbe zamolio zemaljski sud u Pragu, kao sud realni s tim, da odobrenje dražbenih uvjeta prepušta istomu pražkomu kao sudu realnom, i pošto je usljed nastalog o tom supora vrhovni sud riešio istina, da je za odobrenje dražbenih uvjeta nadležan zem. sud u Beču, koji je dražbu dozvolio ali s dodatkom, da je ovomu prosto, prije nego dražbene uvjete odobri, potražiti potrebite mu uba-

Digitized by Google

vjesti i razjašnjenja od realnog suda, i pošto je ovo slučaj jedini i to iznimni samo usljed iznimnog povlaštenog prava ovrhovoditelja, rečene austr. nar. banke, to citirana rješitba ima takodjer samo za taj slučaj iznimnu vriednost, — pa već s toga nije prikladna da se citira kod odnosnih zakonskih ustanova, nego bi se mogla citirati samo kod odnosnih povlastica. Ali baš i ova jedina rješitba vrhovnog suda u Beču i osim toga, što sama pokazuje prstom, da kod odobrenja dražbenih uvjeta ima realni sud na razpolaganje sve podatke, koji su potrebiti za prosudjivanje kod odobravanja dražbenih uvjeta, i sama veli, da je za odobrenje dražbenih uvjeta nadležan onaj sud, koji je dražbu dozvolio.

No redovno je nadležan dozvoliti ovršnu dražbu nekretnina samo realni sud, kao što je gore izloženo po §§ 323 i 328 jozefinskog gpp. i po § 504 pgp. od 16. rujna 1852.; a samo iznimno po rečenoj povlastici mogu dozvoliti dražbu zem. sud u Beču i odnosno sudb. stol u Budimpešti.

Vrhovni sud u Beču pak, da obrazloži svoju rješitbu, morao je izložiti predpostavke, koje su ne samo pogriešne, već koje se odnose na redovne slučajeve, te koje se nikako ne mogu uporaviti na rečeni iznimni privilegisani slučaj.

Vrhovno bečko sudište veli naime: „Po § 51 sudovnika (naš § 49) pripada realnom sudu s a m o preduzimanje dražbe, ali dozvola dražbe po načelu § 69 sudovnika (naš § 67) pripada sudu presudnom; pa uvaživ, da dozvola dražbe nekretnina sadržava u sebi i ustanovljenje uvjeta, uz koje će se dražbovati; uvaživ, da po § 11 sudovnika sud može na ine vlasti prenieti samo pojedina uredovanja, nikada pako konačnu odluku o kojem poslu pravnom, te po tom, da ne može presudni sud rješitbu o odobrenju dražbenih uvjeta prepustiti sudu rekviriranom za obavu dražbe".

No sve ove predpostavke bečkog vrhovnog sudišta jesu skroz pogriešne. Evo zašto:

P r v o: § 69 (naš 67) sudovnika izrično veli: „P r v i s e s t u p a n j o v r h e ima svagda zamoliti u onih sudaca (plural!), od kojih je izašla presuda prve molbe, ili pred kojimi je (plural!)

Digitized by Google

sklopljena nagoda, prikladna za ovrhu. — U koliko se dalji stepeni ovrhe mogu zamoliti neposredno kod onog suda, u kojega kotaru treba da se obavi ovrha, u s t a n o v l j u j e t o p o s t u p n i k".

D r u g o: § 51 (naš 49) sudovnika odredjuje, da molbi realnoj (singular!) pripada obavljanje svihkolikih djela realnih, kao što su: inventura, procjena, uvod sekvestra, dražbena prodaja i dielenje kupovnine, dobivene pri ovršnoj prodaji dobara nepokretnih.

Ovim § 51 sudovnika nije nipošto rečeno, da realnomu sudu nepripada pravo dozvoliti dražbu, nego je samo rečeno, da jedino molbi realnoj pripada obavljanje dražbe, — a koji sud ima dražbu dozvoliti, to se u § 69 (naš 67) sudovnika izrično veli, d a t o u s t a n o v l j u j e p o s t u p n i k.

T r e ć e: § 9 sudovnika kaže: „Svaki sud je vlastan svoje odredbe u obsegu svoga kotara oblastnoga takodjer sam i ovršivati. Samo ovrha sudbenih odredba o dobrih nepokretnih, pridržana je sudovom ustanovljenim u §§ 48 i 49 sudovnika.

Kod kojih sudova u ostalom treba u parnicah zahtjevati o v r š b u a i razpravljati te rješavati prepirke, nastale za tečaja ovrhe, u s t a n o v l j u j u p r o p i s i o p o s t u p k u o v r š n o m §§ 67—70 s u d o v n i k a.

Poslje ovih izloženih zakonskih propisa valja odmah metnuti na stranu citiranu rješitbu bečkoga vrhovnoga suda, jer se iz tih propisa zakona dobro vidi, da je onaj sud pogriešno uporabio §§ 51 i 69 (naš 49 i 67) sudovnika, jer rečeni zakonski propisi izrično upućuju na postupak i odnosno ovršni postupak. §§ 67—70 sudovnika.

Po ovršnom pak postupku § 504 pgp. uvjek je jedino molba realna, koja dražbu dozvoljuje, odobrava dražbene uvjete i dražbu obavlja.

Tako je bilo do naše ovršne novele, t. j. do zakona od 17. prosinca 1876.

Nu ovom novelom stvoreno je upravo ono isto stanje, koje imadu rečena dva privilegisana ovrhovoditelja: austro-ugar. banka i zemljo-vjeresijski zavod u Beču.

Digitized by Google

Netreba prociene, nema ovršnih stupnjeva, ovrha je jedinstvena, ona obuhvaća dozvolu svih uredovnih djela, potrebitih za provedbu dražbe i podieljuje se po sudu, koji po postojećih propisih smije dozvoliti p r v i o v r š n i s t u p a n j (§ 1 ovršne novele).

Dakle nema stupnjeva, al ipak bez prvog stupnja neide! Prvi stupanj ovrhe pako, po § 67 sudov. vlastan je dozvoliti jedino tako zvani presudni sud.

Nećemo ni da pitamo, što je s ovrhami inozemnih sudova u ovozemstvu (§ 552 pgp. i § 68 sudovnika), jer novela to ni dodirnula nije, nego sada valja samo razlikovati:

1. ovrhe, dozvoljene po sudovih u zemljah ugarske krune, za koje ovaj zakon (novela) nema krieposti, i ovrhe dozvoljene po sudovih u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću;

2. ovrhe, dozvoljene po sudovih kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Po § 4 ovršne novele imaju ovozemni sudovi ovrhe, dozvoljene po sudovih ugarskih i cislitavskih, na rekviziciju tih sudova izvršivati prema propisom ovoga zakona (ovršne novele). Ali kako? toga ne veli nigdje ovršna novela. Cislitavski sud dozvolit će redovno samo prvi stupanj, — ovršnu uknjižbu prava zaloga, — a šta onda? Onda će, recimo, dozvoliti dražbu i rekvirirati sud realni; a hoće li odobriti i dražbene uvjete? Evo praktična slučaja: Na molbu zemljovjeresijskog zavoda u Beču proti L. i B. pl. A. iz Čepina radi 850.000 for. odlukom od 30. studenoga 1886. br. 87.433 c. kr. zemaljski sud u Beču dozvoli ovršnu dražbu nekretnina gr. zap. br. 272 občine Tenje i to parc. br. 4154—4279 i zamoli za obavu kr. sudb. stol u Osieku kao nadležni realni sud, ali ne odobri dražbenih uvjeta, nego izrično zamoli, da se dražba preduzme po predloženih dražbenih uvjetih. Rekvirirani sud tako i odredi dražbu; nu prva hrvat. štedionica u Zagrebu, kao hipot. vjerovnik, uloži utok, a banski stol riešenjem od 16. studenoga 1887. br. 26.726 vidiv, da se tu radi o čestičnoj dražbi, spomenutoj u § 10 ovršne novele; vidiv, da sud, uzev § 2 dražbenih uvjeta tako da se samo u nuždi izpod procjene dražbovalo bude, odstupa od pravila § 13 br. 1 i 4

Digitized by Google

ovršne novele; vidiv, da se ovakova preinaka pravila ureda radi preduzeti ne može, već da je imao sud i tuj po § 7 ročište odrediti, da se saslušaju interesenti: ukine napadnutu odluku po § 342 i 339 br. 3 pgp. i naloži postupajućemu sudu, da po § 7 i 10 ovršne novele ročište odredi, te interesente o iztaknutih oprekah i o dražbenih uvjetih sasluša i ustanovi, kako je ciena dražbi izložene nekretnosti udarena, jer u tom pogledu u spisih upora nema.

No uzgred budi rečeno, da zemljovjeresijski zavod u Beču po čl. 97 i 98 svojih štatuta netreba nikakove procjene i nikakovog izkaza o vriednosti, jer je ovlašten naznačiti vriednost po njem samom pronadjenu.

Ali recimo, da je zem. sud u Beču odobrio dražbene uvjete, no da oni ipak neodgovaraju propisom ovršne novele: hoće li rekvirirani sud realni te dražbene uvjete n a d o d o b r i t i, ili će biti v e z a n na odobrene po rekvirirajućem sudu?

Ali to je opet slučaj privilegisanog ovrhovoditelja. Uzmimo dakle normalni slučaj. — Recimo, da ovaj ili onaj sud cislitavski ili ugarski (§ 4 novele) dozvoli dražbu nekretnina ležećih u Hrvatskoj ili Slavoniji. Taj sud odobri dražbene uvjete, ali recimo, kao što obično biva, da ti uvjeti ne odgovaraju ustanovam § 505 pgp., ili da navedena vriednost nije dovoljno izkazana: šta će u tom slučaju rekvirirani realni sud?

Dražbeni su uvjeti već odobreni, a on mora po § 4 novele ovrhu provadjati po propisu toga zakona, dakle morati će po § 7 ovršne novele odrediti ročište, te ovdje saslušati ovrhovoditelja, ovršenika, njegovog suvlastnika i svekolike hipotekarne vjerovnike, te prema uspjehu razprave izpraviti osnovu dražbenih uvjeta i ustanoviti vriednost nekretnina. — Može li sve to učiniti ma koji sud ugarski ili cislitavski? Ne može, jer nema takog zakona.

Pa kakovu svrhu ima onda odobrenje dražbenih uvjeta po presudnom sudu?

Još jedna komplikacija: cislitavski ili ugarski sud, dozvoljavajuć dražbu, odobri predložene dražbene uvjete. Rekvirirani realni sud odredi svojom odlukom dražbeni rok, no stranke ulože

Digitized by Google

utok proti dražbenoj odluci jedino poradi neshodnosti dražbenih uvjeta. Po sebi se razumije, da će utok riešiti naši viši sudovi, ma da dražbene uvjete nije odobrio naš prvomolbeni (realni) sud, nego cislitavski ili ugarski presudni sud. Obično u takovom slučaju naši viši sudovi ukidaju dražbenu odluku i nalažu prvomolbenom (realnom) sudu, da odredi ročište i sasluša stranke o dražbenih uvjetih po § 7 ovršne novele, a posljedica toga je ta, da realni sud preinači već po presudnom sudu odobrene dražbene uvjete i da ih samo tako preinačene odobri.

Valja opet pitati, kakovu svrhu ima odobravanje dražbenih uvjeta po presudnom sudu?

Isto tako stoji stvar i sa dražbom, koju dozvoli ma koji presudni sud u Hrvatskoj i Slavoniji. Recimo kot. kao presudni sud u Bakru dozvoli dražbu nekretnina u Rumi i odobri dražbene uvjete, ali ovi neodgovaraju ustanovam § 505 pgp. Je li mogao kot. sud u Bakru uspješno uredovati po § 7 ovršne novele? Nije, ili je mogao, ali nije uredovao. — No medjutim, recimo, da svaki presudni sud može na temelju gruntovnog izvadka pozvati na ročište ovrhovoditelja, ovršenika, suvlastnike i sve hipotekarne vjerovnike; je li shodno i pravedno, da mnogi hipotekarni vjerovnici m o r a j u braniti svoje interese pred raznimi presudnimi sudovi i zar nije shodnije i pravednije, da svi vjerovnici samo pred jednim sudom realnim zastupaju i brane svoja hipotekarna prava, pred sudom svoje hipoteke, za koji su već onda, kad su kreditirali, znali?

Ali vratimo se gornjem slučaju. Šta će rekvirirani sud u Rumi? On mora dražbu provesti po propisih ovršne novele, o n će dakle morat odrediti ročište po § 7 i po uspjehu razprave preinačiti i odobriti dražbene uvjete. Kakovu je svrhu imalo odobrenje dražbenih uvjeta po presudnom kotar. sudu u Bakru?

Ali ne samo onda, kada su presudni i realni sud jedan od drugog daleko, nego baš i onda, kad su u istom mjestu, nastaju iste takove komplikacije. — Presudni sudovi u obće, a naročito kot. sudovi u mjestu sjedišta sudbenih stolova (bivši grad. deleg. kot. sudovi), u navali poslova, nedospjevaju valjano izpitivati dražbene uvjete, te ih obično odobravaju, kako su predloženi

Digitized by Google

(a čemu si razbijati mnogo glavu, ta ne će oni dražbu izvadjati!), a posljedica je toga, kad realni sud razpiše dražbu, da se radi dražbenih uvjeta ulažu utoci i poslje mnogih troškova i gubitka vremena dolazi se onamo, da tek realni sud po § 7 ovrš. novele radi odobrenja dražbenih uvjeta odredi ročište. Za ovo ima puno primjera u praksi. Ali i po samom zakonu (ovršnoj noveli) nije jasno, koji sud ima odobriti dražbene uvjete. Usuprot bo propisu § 1 ovršne novele vidi se iz čitavog sadržaja § 7, da nije jasno, da li dražbene uvjete ima odobriti presudni ili realni sud.

U § 5 toč. 5 kaže se, da molitelj ima priložiti osnovu dražbenih uvjeta, sastavljenu prema ustanovam § 505 pgp., a odmah za tim u § 7 veli se: „sud ima (koji?) izpitati osnovu dražbenih uvjeta, potvrditi ju, dozvoliti dražbu i izdati dražbeni izrok".

Ali dražbeni izrok može izdati samo realni sud!

Dalje u alineji drugoj § 7: „Ako ovrhovoditelj u molbi za ovršnu dražbu traži i uknjižbu ovršnoga prava zaloga (§ 5 toč. 4), ima sud dozvoliti ovu potonju (razumje se presudni sud, jer je to prvi stupanj), pa kada mu se uredovno posvjedoči, da je ista u gruntovnici provedena, dozvoliti dražbu i izdati dražbeni izrok".

Ali i opet stoji, da dražbeni izrok može izdati samo realni sud.

Alineja 3 § 7: „Drži li sud (koji?), da osnova dražbenih uvjeta ne odgovara ustanovam § 505 pgp., imade prije dozvoljene dražbe narediti ročište, te na istom saslušati ovrhovoditelja, ovršenika, suvlastnika i svekolike hipotekarne vjerovnike te prema uspjehu razprave izpraviti osnovu dražbenih uvjeta".

Po ovom, što sud imade prije dozvole dražbe narediti ročište, moralo bi se uzeti, da je samo presudni sud nadležan uredovati po § 7 ovršne novele. No to nije jasno. Isto tako se i glede čestične dražbe po § 8 mora smatrati, da ima presudni sud saslušati stranke. Ali kako je glede naknadne molbe za če-

Digitized by Google

stičnu dražbu po § 9? I t o n i j e j a s n o, da li se naknadna čestična dražba ima zaiskati kod presudnog ili kod realnog suda.

Prije ovršne novele nije mogao drugi nego samo realni sud dozvoliti dražbu nekretnina, za to i nema nigdje ni u zakonu ni u komentarih traga tomu, koji sud ima odobriti dražbene uvjete. Razumjelo se po sebi, da onaj sud, koji dozvoljuje a l i u j e d n o i o d r e d j u j e i p r o v a d j a dražbu ima takodjer da odobri i dražbene uvjete. — Tako i u komentaru baruna prof. C a n s t e i n a II. str. 852 o dražbenih uvjetih neveli se drugo, nego da dražbenoj molbi treba priložiti i dražbene uvjete, koje će sud izpitati, po potrebi preinačiti i odobriti.

Po §§ 1 i 5 toč. 5 ovršne novele daje se samo i z v a d j a t i, da je sud, koji dozvoljuje dražbu (dakle presudni) nadležan i dražbene uvjete odobriti. No t o n i j e j a s n o obzirom na § 7 ovršne molbe.

Kad je tako, pita se, šta je shodnije, praktičnije, i što prama postojećim zakonom?

Po § 1089 ogz. i kod sudbenih prodaja uporavljuju se redovito propisi, koji su ustanovljeni o pogodbah i napose o pogodbi zamjene i kupovnoj pogodbi, u koliko ogz. ili sudovnik ne sadržaju osobitih naredaba.

Tko prodaje? Prisilno prodaje sud mjesto vlastnika. Koji sud prodaje? Jedino realni sud, on odredjuje prodaju, izdaje dražbeni izrok, odobrava ili uskraćuje odobrenje obavljenoj prodaji; on predaje dostalcu kupljenu nekretninu s uručbenom izpravom, predaje mu i fizični posjed, upravo kao i vlastnik; pa kao što vlastnik postavlja uvjete prodaje, bilo bi sasvim dosljedno, da kod prisilne prodaje samo i jedino realni sud, koji dražbu odredjuje i obavlja, takodjer i dražbene uvjete izpituje, ustanovljuje i odobrava.

Koji praktični pravnik da se još nesjeća velikih onih poteškoća, one suvišne piskarije i gubitka vremena, što sve nastaje instruiranjem spisa po dva suda, kad se utok uloži proti odluci presudnog suda, koji je dražbu dozvolio i proti pododluci realnog suda, kojom je dražbeni rok odredjen?

Digitized by Google

Pošto je dakle ovršna novela glede nadležnosti suda za odobrenje dražbenih uvjeta nejasna, i pošto bi se tom ovršnom novelom, — ako bi se tako razumjeti imala, da je samo presudni sud nadležan odobriti dražbene uvjete, — poremetio a i prekinuo organički savez sa propisi §§ 9, 67 i 69 sudovnika, i pošto je odobravanje dražbenih uvjeta po presudnih sudovih neshodno, nepraktično i za stranke štetno: mogao bi se kratkom novelom § 1 ovršne novele tako preinačiti: da se dozvola prisilne dražbe nekretnina mora zaiskati kod suda realnog na temelju potvrde ili odluke presudnog suda o tom, da je ovršiva izprava (§ 5 toč. 1) pravomoćnom postala; dočim bi glede ovrhe na pokretne stvari mogao § 1 novele ostati nepromienjen, pošto za prodaju istih netreba dražbenih uvjeta, niti mogu obzirom na § 25 ovršne novele, nastati one potežkoće, koje su gore izložene glede prisilne prodaje nekretnih dobara.

Tko ima pravo tužbe u slučaju smetanja posjeda dobra sekvestriranoga?

Medju prava i pogodnosti posjednika (jura possessionis, commoda, beatitudines) broje se eminentno i one posjedovne tužbe kao pravna sredstva, kojimi se hoće da odstrani svako djelo ili propust, kojim se prieči posjednika, da po volji razpolaže stvarju ili da vrši koje pravo na stvari, odnosno, kojim se posjedniku uzme stvar ili se lišava mogućnosti, da to pravo vrši[1].

Ovo pravo tužbe, kojom se smetani posjed nastoji povratiti u prijašnje faktično mirno stanje, temelji se na odnošaju, koji postoji medju posjednikom i stvari, koju ovaj posjeduje. Zakonodavci tvrde, da je taj odnošaj faktum, s kojim su skopčane neke

[1] Ovo su tužbe t. zv. possessorne u postupku radi smetanja posjeda (in possessorio summarissimo), u širem i užem smislu, predvidjene u §§ 339 i 345 ogz. Po pravu rimskom prva se zove interdictum retinendae possessionis, a druga interdictum recuperandae possessionis — (Besitzstörungs- i Besitzentsetzungsklagen).

Digitized by Google

pravne posljedice, naročito ona, da treba posjednika u njegovom posjedu štititi[2].

Ova zaštita posjednika sliedi jasno iz § 339 ogz., gdje se veli, da „posjed . . . ne ima nitko prava samovlastno smetati", i „smetani (posjednik) ima pravo iskati od suda, da se zabrani smetanje". Ovo pravo posjednika proviruje i iz propisa §§ 618 i 620 gpp., koji upućuju samo posjednika, da može tužbom o smetanom posjedu zaiskati pomoć suda.

Obć. g. z. (§ 339) kategorički ustanovljuje: „posjed, bio kakav mu drago, ne ima nitko prava samovlastno smetat", odakle dolazimo do pravne posljedice, dakle i pravne ustanove, da i posjednik, bio kakav mu drago, ima pravo tužbe u slučaju smetanja posjeda[3].

Drugo je pako pitanje, da li je n. pr. posjednik X u istinu pravi posjednik (possessor) ili je samo držalac (detentor) stvari, te da li ovaj potonji ima pravo posesorne tužbe isto tako kao i onaj prvi?

Jasna ustanova § 309 ogz. dovela je sve tumačitelje ogz. do suglasne teorije, da je naime posjed takav faktum, koji prije svega držanje (detentio) neke stvari u svojoj vlasti ili sahrani, a uz to podjedno i volju držaoca, tu u svojoj

---

[2] Derenčin, tumač, str. 48. Randa, Besitz, str. 271. Randa u razpravi: „Grund des Besitzschutzes" u § 8 vrlo učeno razpravlja o zaštiti posjeda. On dopušta, da ovo pitanje nisu niti rimski pravnici, a niti današnji zakonodavci konačno riešili, jer da se neprestano prepiru o principielnom razlogu te zaštite; nu ipak napadajuć oštro mnenje Savigny-evo, koji štiti posjed samo proti sili, donjekle pristaje uz Iheringa, koji prosudjuje zaštitu posjeda gledom na zaštitu vlastničtva, te dodaje, „da u smetanju posjeda nazrieva povriedu objektivnog pravnog pravila (Rechtssatz), a u tomu nazrieva i objektivno nepravo, — nipošto pako delikt.

[3] Bio dakle posjed zakonit ili nezakonit (§ 316 ogz.), pošten ili nepošten (§ 326 ogz.) istinit ili neistinit (§ 345 ogz.), zaštićuje ga ogz. proti svakomu smetanju, odnosno daje posjedniku pravno sredstvo posesorne tužbe. — Na mnenje nekih komentatora ogz, da se neistinit posjed ne ima sudbeno štititi, veli dr. Derenčin u tumaču str. 104: „U oči obćenite redakcije § 339 o. g. z. i § 620 gpp., koji u razpravi radi smetanja posjeda svakolika pitanja o naslovu, o dobroj ili zloj vjeri posjeda upućuje na put redovite parnice, te suglasno s rimskim pravom, na koje se naš gr. zakon u nauci o posjedu naslanja, mi držimo, da se po austr. zakonu štiti i posjed neistinit"... te da se iz ustanova § 345 ogz. ne može zaključiti na protivno mnenje, koje ograničuje zaštitu neistinitoga posjeda na tužbu samo radi smetanoga posjeda, a uzkraćuje posve tužbu radi izagnanja iz posjeda.

Digitized by Google

vlasti ili sahrani držanu stvar kao svoju imati (detentio cum animo rem sibi habendi)[4],

Baš zato, jer se počelo strogo lučiti držaoca (detentora) od pravoga posjednika (posesora) stvari, pojaviše se medju pravnici različita mnenja o pravih i dužnostih jednoga i drugoga, pa su u mnogih slučajevih zamienili pravne pojmove obajuh; naročito je nastao priepor o tom, da li je detentor u nekih slučajevih takodjer neki posjednik, barma nepodpuni (quasi possessor), te da li ima pravo posesorne tužbe kao i pravi posjednik.

Winiwarter, Stubenrauch i Ellinger tvrde, da detentor uživa sudbenu zaštitu samo proti smetanju (smetanje posjeda u užem smislu). Winiwarter, II. str. 78 i 79, navodi kao razlog, da je detencija neka ovlast (Befugniss), kojoj se pravna zaštita u obće ne može uzkratiti; Ellinger i Stubenrauch pako ističu, da se samovlastno smetanje nekog faktičnog stanja ukazuje već sa formalnoga gledišta protupravnim, pa bi za oto trebalo i samom držaocu dati pravno sredstvo u § 399 ogz. normirano; taj nazor podkrepljuje se još i tim, što zakon uvjek i sasvim strogo ne razlikuje pojmove držaoc i posjednik. J. Unger (Entwurf des ab. G.-B. für Sachsen, str. 81) takodjer ovako misli, pa se u obranu istoga pozivlje na nestalnu terminologiju zakonika kao i na okolnost, da se držaoc nebi mogao inače niti braniti od sile, jer § 344 ogz. govori samo o posjedniku, pa napokon spominje i prijašnju praksu u Austriji.

Proti ovom mnenju ustade posve odlučno Randa, te poriče, da zakon promisive rabi izraze „držaoc“ i „posjednik“; zatim da nije izpravno mišljenje, da je samovlastno smetanje svakog faktičnog stanja protupravno; povreda nekog faktičnog stanja ne može sama po sebi biti protupravna, jer samo povrieda prava može biti protupravna. Isto tako pobija i Ungerove razloge pozivljuć se na sam tekst zakona, na ustanovu zakona, da je i držaocu dana vlast, da može silu primjerenom silom odbijati, kao i na starije izvore[5]; da je i prijašnja

[4] Randa tvrdi, da se ova volja držaoca ne ima razumjevati u smislu podpune pravne vlasti nad stvarju, jer da bi se takova volja mogla smatrati kao volja na vlastnost (Eigenthumswille), nego se ta volja ima smatrati kao volja posjeda (Besitzwille), kojoj je dosta da faktično ima (das faktische Haben), dočim ona prva hoće da ima i pravno (das rechtliche Haben).

[5] Suttingerove „Observationes practicae“, „Consuetudines Austriacae“, zatim „Tractatus de juribus incorp.“ od 1674. XVII. tit. § 6 itd.

Digitized by Google

praksa u Austriji niekala detentoru svako pravo na posesornu tužbu.

Randa dakle poriče detentoru svaki posjed i svako pravo skopčano s tim posjedom — dakle i pravo tužbe — „puko držanje stvari neuživa nikakove sudbene zaštite proti povriedam posjeda u obće, dakle niti proti smetanju niti proti izagnanju iz posjeda".

Ovomu mnenju neda a i ne može se u cielosti prigovoriti, jer se oslanja na gradj. zak., koji samo držanje gradjanskopravnim putem takodjer ne štiti, a ne štiti ga za to, jer detentor ne ima volje, da stvar drži kao svoju, a kada mu ova volja manjka, tada ne ima niti prava tužbe na obranu držane stvari.

Sve, što sam do sada spomenuo, iztaknuto je kao obćenita načela, koja nam se ukazuju u postupku kod svakog običnog faktičnog i mirnog posjeda, a spomenuo sam za to, jer je u nuždnoj svezi sa dalnjim tečajem ove razprave.

U naslovu ove razpravice naglasih, da je moguće smetati posjed takova dobra, koje je sekvestracijom dospjelo u ruke sasma druge osobe; vlastnost dobra ostala je doduše i na dalje netaknuta, nu sekvestracijom dirnut je posjed i oduzeta svaka slobodna dispozicija s takim dobrom.

Ovim vanrednim dogadjajem u posjedu uzdrmana je donjekle i nauka o držaocu i posjedniku, odnosno nastala su razna mnenja o pitanju, tko se ima smatrati posjednikom dobra, kada je ovo sekvestrirano?

Sekvestracijom predaje se neka stvar na uživanje nekomu trećemu za to, da se prieporna prava osjeguraju[6], sad bilo to u istinu kao neka sigurnost za vrieme, dok stanoviti priepor traje, bilo kao sigurnost u ovršnom postupku, da se vjerovnici namire.

Sekvestracijom dobra vlastnik ne gubi ni u jednom slučaju prava vlastnosti; ali se pita, je li izgubio posjed ili ne?

Randa tvrdi, da vlastnik ustupom sekvestracionalnih prava molitelju sekvestracije ne gubi posjeda na stvar, tu da može jedino glede jedne te iste stvari nastati dvostruki posjed: posjed stvari na strani vlastnika i posjed prava na strani molitelja sekvestracije[7].

---

[6] Vid. Stubenrauch, kom. str. 317 (novo izdanje).

[7] Do ove tvrdje da vodi § 327 ogz. — „Ako koja osoba posjeduje samu stvar, a druga pravo na ove ili na neke koristi iste stvari; može jedna te ista osoba... biti posjednik pošten ili nepošten, zakonit i nezakonit".

Digitized by Google

Do ove tvrdnje dolazi Randa tako, što se drži zakonskog pravila, da posjed predpostavlja volju za vlastnost, te što se kod posjednika ne da ni pomisliti detencija kao animus domini; nu ja držim, da je vlastnik sekvestriranoga dobra proti svojoj volji lišen ne samo detencije već i animusa domini; on doduše proti volji drugih (molitelja sekvestracije i sekvestra) ima obično volju sekvestrirano dobro držati u svojoj vlasti, nu ipak u oči samoga zakona ne može niti smije tu volju pokazati, dakle nije niti podpunim posjednikom sekvestriranoga dobra[8].

Isto tako ne može se govoriti niti o posjedu dobra na strani molitelja sekvestracije, jer ovaj ne traži posjed dobra, nego ili to da se dobro za vrieme priepora oduzme upravi vlastnika, te predade u ruke trećemu (sekvestru) na čuvanje, ili da se iz plodova i pripadaka dobra za svoju tražbinu namiri. Ako bi dakle na strani ovoga i bio kakav posjed, bio bi samo posjed prava, koji mu je sudb. vlast na sekvestrirano dobro dozvolila[9]. (Ta to veli i Randa. Ured.)

Preostaje dakle još treća osoba, kojoj je namienjena glavna uloga u sekvestracionalnom postupku, a to je sekvestar.

Gradj. zakon u § 968 veli, da se prava i dužnosti sekvestra imadu prosudjivati po ustanovah devetnajstoga poglavlja, koje govori o ostavnoj pogodbi, posebice o čuvaru te njegovih pravih i dužnostih.

Čuvar ili pohranitelj ima da brižljivo čuva povjerenu si stvar u vremenu opredieljenom, a nakon toga da ju vrati u onom istom stanju, u kojem ju je primio (§ 961 ogz.); je li pako pohranitelju podjedno naložen ini kakav posao, koji se odnosi na stvar povjerenu mu, smatra se on tada kao punovlastnik (§ 960 ogz.), pa imajuć te dužnosti pristoji mu i pravo, da može upotrebiti sve poslove i sva sredstva, potrebna za upravu i uzdržanje predana mu dobra, i koja odgovaraju očitoj volji jedne ili obiuh stranaka.

---

[8] Ovo je pitanje veoma prieporno. Rimsko pravo u nekih slučajevih (kod založnog vjerovnika, sekvestra i prekariste) ističe posjed stvari bel animusa domini, a Randa ove slučajeve nazivlje iznimkami... „nacderen Erklärungsgrund wir uns in den Quellen vergeblich umsehen, obwohl rücksichtlich Einzelner z. B. des Sequesters, des Prekaristen und Pfandgläuz bigers, Andeutungen über den faktischen Grund dieser Anomalie nicht fehlen".

[9] Randa priznaje molitelju sekvestracije samo posjed prava, koje dobiva tek uvedenjem sekvestra, pa se pozivlje na rješitbu vrhov. bečkog sudišta od 12. stud. 1878. br. 12 661, u kojoj se govori o posjedu prava molitelja sekvestracijē, prava sekvestrirana zemljišta upravljati i iz plodova ovoga namiriti se.

Digitized by Google

Ovo sve valja i za sekvestra, koji osim toga „za znatne, izvanredne troškove, za važne poslove, a tako navlastito i za svaku promjenu s predmetom sekvestracije ima izhoditi najprije privolu stranaka, ili ako se stranke složile ne bi, privolu suda". On je kao takav upravitelj dobra, pa treba da s njim upravlja te kao dobar gospodar sa svojim dobrom oko njega nastoji[10].

Uprava dobra povjerava se sekvestru bilo za to, da vlastnik za trajanja priepora ne može s njim razpolagati, eventualno da ga ne ošteti ili možda čak i otudji; ili u slučaju ovršne sekvestracije, da dobro u svoju korist ne obradjuje i plodova nepobire.

Ovo stegnuće — da pravo rečem — oduzeće posjeda iz slobodne dispozicije vlastnika odnosno posjednika htio je zakonodavac ukriepiti već tim, što je odredio uvedenje sekvestra u posjed; s jedne strane sudbena vlast uzimlje faktičnomu posjedniku slobodnu dispoziciju s posjedom — dakle ne samo detenciju već i animus domini — a s druge strane se sekvestar u posjed istih stvari uvadja svimi pravi posjednika, bio taj posjed kakav mu drago.

Tko se dakle ima ovdje smatrati boljim i jačim posjednikom, naročito takovim, da se može latiti pravnog sredstva u obranu smetanoga posjeda? Da ovo pitanje riešimo, moramo se i opet osvrnuti na mišljenje Randino, koji se može punim pravom nazvati prvakom u nauci o posjedu.

Randa je silan protivnik svih, koji vele, da je i sekvestar posjednik, on mu poriče koli posjed toli i pravo posesorne tužbe.

Na str. 19 svoga djela o posjedu nabraja on sve one, koji se ne imaju smatrati posjednici, a medju njimi spominje i sekvestra, veleć: „Insbesondere hat auch der gerichtlich bestellte Sequester keinen Besitz; er übt vielmehr den Sachenbesitz für einen Dritten" (entweder für den wirklichen Besitzer, wie z. B. im Falle einer exekutiven Sequestration; oder für den künftigen Sieger, wie z. B. im Falle eines Streites um den Besitz)[11].

---

[10] Stubenrauch, kom. str. 318: „Am richtigsten scheint uns die Construction der Rechtsstellnng des gerichtlich bestellten Sequesters als partielle Curatel in Ansehung der Obsorge über ein bestimmtes Vermögens-Objekt".

[11] Tu se pozivlje na Lenz-a, Besitz, str. 113. — Vid. sbirku Gl.-Ung. W. br. 819 — slučaj — gdje druga i treća molba tvrde, da sekvestar nije posjednikom povjerena mu dobra, nu da on dolazi u posjed prava, isključivo upravljati sa dobrom i da je posjed toga prava predmetom tužbe smetanja posjeda... Dapače se u razlozih druge molbe navodi do-

Digitized by Google

Sekvestar je detentor, koji ne ima faktične volje za vlastnost i posjed; on ima volju samo vršiti pripadajuće mu pravo odnosno dužnost, a uz volju nalazimo kod njega detenciju samo toga prava ili te dužnosti; s toga sekvestra ne štiti zakon kao posjednika, već kao vršitelja ovoga prava ili dužnosti.

Nu ipak na drugom mjestu veli Randa, ako se detencija temelji na pravnom odnošaju naprama posjedniku, ako je poimence detentor samo upravitelj tudjeg posjeda, tada ga štite i pravna sredstva posjednika; pa ako on ima pravni interes za detenciju, može ju posredstvom posjednika čuvati posesornom tužbom; samostalnih pravnih sredstva on ne treba; a Winiwarterova bojazan, da će inače i posjed biti izgubljen, nije temeljita[12]. Ako je uz to detentor posjednik prava na stvar, koje pravo predpostavlja sama detencija, to on kao pravni posjednik ima u rukama i samostalne posesorne tužbe, kojimi se neposredno takodjer štiti detencija. Detentor dakle biva često namjestnikom (Stellvertreter) u tudjem posjedu (kao n. pr. skrbnik, načelnik korporacije, procurator omnium bonorum), koji je vlastan u ime posjednika ovomu pristojeće posjedovne tužbe dizati.

Randa se evo osvrće i na slučajeve, gdje se sudbeno štiti i detencija, ma i manjkao posjed prava, ali ih nazivlje iznimnimi slučajevi, pa preporuča zaštitu samo s razloga shodnosti (Utilitätsgründe). Ovi iznimni slučajevi imali bi biti: kada je podpuni i pravi (faktični) posjednik odsutan i kada je sekvestar postavljen. Ova oba slučaja — veli — predvidjena su i u rimskom pravu; u prvom slučaju radi toga, da ne ima nikakove težkoće za legitimaciju na tužbu; a u potonjem, da sekvestar (kao izvedeni posjednik) ima interdicta u rukama[13].

Premda ova dva slučaja nazivlje iznimkami, ipak ih dalje zagovara, veleć, „ako detentor hoće za drugoga držati — bud

---

slovce: „dass hiernach der factische Besitz des Geklagten, welchem durch die Sequestration ein Ende gemacht wurde, nicht weiter in Betrachtung kommt".

[12] Ovo posredovanje posjednika kod tužba razumjeva Randa tako, da posjednik ima posjedovne tužbe podići, ili sâm ili detentor kao njegov punomoćnik. — Protivi se Winiwarterovu mnenju, da u svakoj upravi posjeda leži već i mučeća punomoć za posjedovne tužbe.

[13] Züriški zakon, § 490 i bavarska osnova zak. štite detenciju, potonji štiti posebice nalaznika i sekvestra, art. 39. 40. — Prusko pravo štiti detenciju u najširem smislu, §§ 96 sl. 122, 146 sl. I. 7. Land.-R., što Randa ne odobrava.

Digitized by Google

iz vlastitog bud iz inog interesa — da je i njegova volja kraj volje pravoga posjednika smetanjem uzdrmana i povriedjena, i opravdava de lege ferenda, što se zaštita posjeda i na sekvestra proteže. „Insbesondere ist es angezeigt, dem Sequester die Besitzklagen zu geben. Man denke nur an den Fall, dass dem im Falle des § 347 des G.-B. bestellten Sequester die Detention von einem Dritten entzogen wird. Hier bietet nur ein rascher Besitzschutz befriedigende Abhilfe. — Bei Abwesenheit des Besitzers genügt es, wenn man den stellvertretenden Detentor zur Processführung für legitimirt erachtet“ [14].

Ovo su razlozi, koji i mene u ovom priepornom pitanju dovoljno uvjeriše, da je sekvestar — neću reći kao faktični posjednik sekvestriranoga dobra —, već kao upravitelj i medjutimni posjednik[15] najprije ovlašten na podignuće posesorne tužbe.

Uvedenjem sekvestra u posjed — kako je već spomenuto — stiče ovaj sva prava, koja su s posjedom skopčana, dakle i prava braniti se proti napadaju na taj posjed; pa kao što — per analogiam — sudb. vlast na temelju pravomoćne ovršive izprave uvadja stranku i proti volji faktičnoga posjednika u njegov posjed, te joj posjed predaje sa svimi pravi, dužnostmi i pravnimi sredstvi (§ 450 gpp.), tako — držim — da bi se i sekvestar sa pravnimi sredstvi posesorne tužbe pred svakim narušajem mirnog faktičnog stanja štititi imao.

U ostalom i bez obzira na pitanje, da li je sekvestar detentor, koji ima animus domini ili ne, držim da bi mu se moralo dati pravo tužbe kod smetanja posjeda već radi toga, jer zakon izrično smatra sekvestra ne samo kao čuvara (§ 961, 968

---

[14] Da ovo podkriepi Randa se pozivlje najprije na rimsko pravo, koje štiti samo posjed, nu daje ipak zaštitu založnomu vjerovniku, sekvestru i prekaristi; vid. o tom Savigny, Bruns, Windscheid. — Prusko pravo štiti svakoga detentora bez obzira, da li detentor ima u obće volju detencije ili ne. — Saski gr. zakon štiti doduše samo posjednika (§ 205), nu daje iznimno posjedovnu tužbu i onomu, tko neku stvar drži samo radi porabe ili vlastitoga osiguranja (§ 208). To razširenje zaštite posjeda motivira se tim, što da odgovara praktičnoj potrebi i jer je posljedica nauke o posjedu.

[15] Bruns, Besitzklagen, § 21 „dass nach gemeinem Rechte die praktisch dringend nothwendige Ausdehnung des Besitzschutzes über die im Justinianischen Rechte gezogenen Grenzen nicht vom Standpuncte der Detention zu eigenem Interesse, sondern lediglich unter dem Gesichtspuncte des Quasibesitzes zu erreichen sei“.

Digitized by Google

ogz.), nego i kao punovlastnika, kako to § 960 ogz. doslovce veli: „ako je čuvaru zajedno naložen ini kakav posao, koji se odnosi na stvar povjerenu mu, čuvar smatra se tada kao punovlastnik".

Punovlastnik valja da nastoji oko posla marljivo i pošteno, kako je obećao i kako mu je naloženo u punovlašću . . . On može, mà imao i ograničeno punovlašće, služit se svimi sredstvi, koja su nuždno s naravi posla skopčana, ili koja se slažu s nakanom, koju je očitovao punovlastitelj (§ 1009 ogz.).

Ako hoće da se svimi sredstvi služi, valja da se prije svega drži upute i naloga vlastodavca; ako ne ima ovih, odlučuje sama narav posla i očitovana namjera vlastodavca[16].

Posredstvom drugoga, dakle punomoćnika može vlastodavac steći faktičnu vlast nad nekom stvari, može indi tako steći i posjed[17], nu volja, da se ovaj posjed stekne, ostaje uvjek ona vlastodavca; punomoćnik ima dakle uvjek animus alieno nomine possidendi, pa kao takav ima u rukama i svà prava, koja služe u obranu toga posjeda.

Dekret, koji se izdaje sekvestru, nije ništa drugo, no punomoć ili punovlašće općenito, kojim se legitimira na upravu sekvestriranoga imetka i na obavljanje svih sa sekvestracijom tjesno skopčanih pravnih poslova — dakle i na preuzeće pravnih liekova, kojimi se ima — ako ne u drugih — a ono barem u privremenih prieporih o faktumu, odnosno kod smetanja posjeda[18], pred sudom izkazati.

Ovaj dekret trebalo bi da sadržaje sve poslove, koji bi usljed dozvoljene sekvestracije mogli nadležati sekvestru kao punomoćniku molitelja sekvestracije, naročito imalo bi se izraziti posebno punovlašće glaseće takodjer onamo, da je sekvestar vlastan preuzimati stanovite a napose posesorne tužbe, ove potonje tim više, jer im je predmet posve pro-

[16] Stubenrauch, kom. str. 352 „Doch wird angenommen, dass alles, was zur Vollführung des Geschäftes als nothwendig erscheint, dem Machthaber gestattet sei, weil derjenige, der einen bestimmten Zweck anstrebt, vernünftiger Weise auch in die zur Erreichung desselben nothwendigen Mittel eingewilligt haben muss; und es scheint hierbei keinen Unterschied zu machen, ob zur Anwendung solcher Mittel (z. B. zur Einbringung einer Klage) sonst nach § 1008 eine besondere Vollmacht erforderlich ist oder nicht".

[17] Paul. V. 2. § 1. Possessionem acquirimus animo et corpore, animo utique nostro, corpore vel nostro vel alieno.

[18] Tužbom o smetanu posjedu nastoji se priepor samo privremeno riešiti, ovakova tužba jest obrana nekog provisoriuma — zadnjeg faktuma.

Digitized by Google

vizorne naravi, tako da se mogu podići i bez pitanja drugih interesenta[19].

I bez obzira na to, je li sekvestar kao punovlastnik ima ili ne ima animum nomine alieno possidendi, daje mu ovakav dekret aktivnu legitimaciju na tužbu radi smetanja posjeda; pa, reasumirajuć sve do sada rečeno, slobodan sam konačno uztvrditi moje mnienje, „da sekvestar ima pravo tužbe kod smetanja posjeda dobra sekvestriranoga".

Napisao Drag. Becić.

Naplata pravozastupničke nagrade, po konvenciji o uzajamnoj sudskoj pomoći izmedju Srbije i Austro-Ugarske od 24. aprila g. 1881.

Potreba, da se olakša i ubrza saobraćaj izmedju naših podanika i podanika iz Austro-Ugarske, izazvala je gornju konvenciju.

Nema sumnje, da najviše beogradski trgovci stupaju u trgovačke odnošaje sa trgovcima iz Austro-Ugarske, pa odtuda prirodno je, da i najviše sporova ima izmedju ovdašnjih i austro-ugarskih trgovaca. Svi ovi sporovi potiču ili iz meničnih potraživanja, ili iz potraživanja po otvorenim računima. Naši trgovci, kupujući razne espape od tamošnjih trgovaca, na kupljeni espap izdaju im najobičnije menice sa mestom plaćanja u mestu stanovánja poverioca (vjerovnika); prema ovomu i nadležnost tamošnjih sudova za tužbu.

Presude tamošnjih sudova šalju se ovdašnjem trgovačkom sudu, a ako dužnik živi u drugoj kojoj varoši, onda okružnom sudu, radi izvidjaja, da li se može dozvoliti izvršenje tih presuda.

---

[19] Ovaj dekret mogao bi po prilici glasiti ovako: „Usljed . . . imenujete se vi na predlog molitelja sekvestracije sekvestrom rečenih nekretninâ, te se ovim pozivljete, da upravu onih nekretninâ odmah primite, da kao marljivi kućegospodar zemljišta obradjivate, plodove u pravo vrieme poberete, te ih od svake štete čuvate; da iz pobranih plodova, odnosno utržka istih tekući porez i ina tekuća plaćanja namirite.

Podjedno se ovlašćujete, da možete svake vrsti pravnih sredstva, odnosno tužba na obranu faktičnoga posjeda dobra sekvestriranoga proti svakomu smetanju, bilo od strane ovršenika (odnosno mà koje od prućih se stranaka) ili koje treće osobe poprimiti, a za znatnije izvanredne troškove, za važne poslove, navlastito i za svaku promjenu s predmetom sekvestracije imate izhoditi najprije privolu stranaka, ili ako se stranke složile nebi, privolu suda.

Napokon imadete, itd. . . ."

Digitized by Google

Član IX konvencije predvideo je slučajeve, u kojih ima mjesta da se presude stranih sudova puštaju u izvršenje.

Kako, tako reći redovno, tužilačka strana ne živi ovde ili nema ovde zastupnika, to joj sud obično odredjuje zastupnika, koji će je na ročištu odredjenom za raspravu toga pitanja zastupati; i kad sud nadje, da ne postoji ni jedan uslov iz čl. IX. pomenute konvencije, što vrlo često biva, onda donosi rešenje da nema mesta, da se presuda pusti u izvršenje i osudjuje tužilačku stranu, da plati svome zastupniku zastupničku nagradu, tuženome trošak i dangubu, a sudu taksu za pozive i rešenja.

Sad sud izveštava sud, koji je presudu izrekao, kako je koja stvar svršena ovde i traži, da se od tužilačke strane naplati nagrada za zastupnike i trošak sudu; a ako tužilačka strana na to ne pristane, onda naš sud to da učini, jer je po čl. V. pomenute konvencije dužan, da snosi troškove onaj sud, koji pomoć traži.

Tamošnji sudovi u ovakvim slučajevima ovako obično odgovaraju: „da što se tiče zastupničkog honorara, koji treba da se pošlje, da o tome nema nikakva osnova u pomenutoj konvenciji, po kome bi sud trebao da primi na se dužnost naplate za sud, koji traži izvršenje, te, prema tome, da on nije u položaju, da tome poštovanom traženju može odgovoriti".

Prema ovakvom odgovoru austro-ugarskih sudova sudovi naši nemaju mogućnosti, načina i zakonskog oslonca, po kome bi mogli svoja rešenja izvršivati. Za to je ovdašnji trgovački sud tražio od ministra pravde, da podejstvuje, da se ova stvar diplomatskim putem raspravi i naplata od tamošnjih sudova izvrši; i ministar nadje, da se ovakve stvari ne mogu raspravljati diplomatskim putem, već da se po konvenciji može vršiti samo pošiljanje molaba za službenu sudsku pomoć.

Kad tamošnji sudovi greše protiv čl. V. pomenute konvencije, koji je sasvim jasan i koji glasi: „da troškove oko sudske pomoći snosi sud, koji je traži, a odnosno troškova, koji se unapred moraju položiti, one će učiniti umoljeni sud. Ista ova načela primeniće se i u slučaju kakvog izvršenja", i kad ministar nalazi, da se ovakve stvari ne mogu diplomatskim putem raspravljati, a ni sam sud nema mogućnosti, načina i zakonskog oslonca svoja rešenja da izvršuje, — onda: ko će pomenuta rešenja sudska izvršiti i kako; sme li se sudsko rešenje ostaviti neizvršeno?

Mi mislimo, da se ovakvi sporovi, koji potiču ne iz nejasnog, već, možda, iz namerno rdjavog razumevanja čl. V. konvencije, jedino mogu raspravljati diplomatskim putem i nikojim drugim.

Digitized by Google

Kako naši advokati samo u krivičnim stvarima moraju zastupati po pozivu suda, to će na posletku izići, da se ni jedan neće primiti zastupanja u sporu po konvenciji, dok mu se u napred ne položi nagrada, što bi moglo velike zaplete stvoriti izmedju naših i tamošnjih sudova. Za to bi trebalo ovu stvar raspraviti, kako ne bi više bilo uzaludne prepirke i spora oko toga. (*„Branič“.*)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Razvrgnuće zajednice.

Kr. kotarski sud u B. izrekao je 13. lipnja 1886. br. 1315 sliedeću osudu: Tuženi M. M. dužan je priznati zajednicu dobara glede nekretnina kbr. 36 u C., upisanih u zemlj. br. 134 občine C. razriešenom, te dozvoliti, da se polovica tih nekretnina tužiteljici izluči, te naknaditi parbeni trošak, itd.

Razlozi: Tužiteljica navodi, da je ona suvlastnica polovice nekretnina, upisanih u zemlj. br. 134 občine C., i traži, da se ta zajednica po smislu § 830 ogz. razrieši. Tuženi M. M. priznaje, da je tužiteljica suvlastnica posjeda grunt. nap. br. 134 občine C. na jednake dielove; s toga se je gornja osuda prema tužbenom zahtjevu na temelju vlastitog priznanja tuženikova (§ 108 gpp.) izreći morala.

Naknada parbenog troška temelji se na § 573 gpp.

Kralj. banski stol svojom osudom od 11. siečnja 1887. br. 19.631 odputi priziv tuženika i potvrdi osudu prvoga suda, nu ipak uz snizenje parbenih troškova.

Razlozi: Tuženi prizivlje radi troškova tužiteljici dosudjenih.

Po § 573 gpp. ima u pravilu pobiedjena stranka svomu protivniku naknaditi trošak parbeni, ter se bez važnih razloga preboj parbenih troškova izreći ne smije. Ovakovi važni razlozi u ovom slučaju u prilog tuženiku ne obstoje, jer on je bezuvjetno priznao utuženo pravo tužiteljice. Nu valja po prvom sudu prekomjerno obredjeni trošak parbeni, što ga ima naknaditi tuženik tužiteljici, po pravoj mjeri sniziti.

Kr. stol sedmorice osudom od 21. prosinca 1887. br. 30.720 odputi izvanredni previd tuženika, uložen u pogledu parbenoga troška.

Razlozi: Dolnjosudne osude, s kojima se tuženik na nošenje parbenih troškova osudjuje, jesu na zakonu osnovane; pa pošto je banski stol, obzirom na stanje spisa, parbeni trošak i onako već na korist tužitelja primjereno snizio, valja izvanredni previd tužitelja, u pogledu parbenoga troška uložen, kao neumjestan odputiti. *G.*

Digitized by Google

Nepodpuna asignacija veže stranke. (§ 1402 ogz.)

Gjuka Nikolić živio je sa svojim sinovcem Petrom u zajednici sve do 5. rujna 1887., koga dana se dobrovoljno razdeliše te sklopiše pismeni ugovor, po kom se Petar N. primio duga, što ga je Gjuka N. dugovao Simonu F. i Tomi Kr. u ukupnom iznosu od 180 for., te se obvezao, da će taj dug o dospjelosti u mesto Gjuke N. kao dužnik i platac podmiriti; a u istom ugovoru preuzeo je opet Gjuka N. neke druge, od prije zajedničke dugove na sebe.

Od ukupnoga duga sa 180 for. pada na dug Simonu F. 130 for., a na dug Tomi Kr. 50 for.

Radi svoje tražbine od 130 for. tužio je Simon F. tužbom de pr. 4. srpnja 1888. br. 8183 kr. kot. sudu u O. Gjuku N. i tražio, da mu plati ovu svotu; pa je tuženik Gjuka N. u istinu osudjen osudom od 23. listopada 1888. br. 13.283, da ima platiti Simonu Fr. 130 for. spp. Na temelju te osude dozvoljena bje na molbu Simona Fr. odlukom kr. sudb. stola u O. kao gruntovne oblasti od 22. prosinca 1888 br. 2615 predbilježba prava zaloga na nekretninah Gjuke N., upisanih u gr. ul. broj 59 obć. E. radi 130 for. spp. za korist Simona Fr.

U tom stadiju i pri takom stanju stvari tuži Gjuka N. tužbom de praes. 24. siečnja 1889. br. 1031 Petra N. da je dužan priznati, da je primio kao dužnik i platac na sebe dug od 130 for. spp., što ga je tužitelj dugovao Simonu Fr., i da ima nadalje tih 130 for., usljed osude od 23. listopada 1888. br. 13.283 zajedno sa 6% kamatami od 4. srpnja 1887. do plateža tekućimi i parbenim troškom mjesto Gjuke N. (tužitelja) platiti Simonu Fr.; napokon da je dužan odlukom od 22. prosinca 1888. br. 2615 dozvoljenu predbilježbu prava zaloga nakon izplate brisati dati i naknaditi mu parbeni trošak.

Osudom od 2. travnja 1889. br. 3905 odpućena je tužba Gjuka N. sa sliedećih razloga: Tuženi Petar N. istina sve u tužbi navedene okolnosti priznaje: priznaje naime, da se je sa tužiteljem glasom poprave od 5. rujna 1887. glede zajedničkoga imetka popravio, te da je u smislu te poprave primio na sebe tražbine od 180 for., koje su oni zajednički Simonu Fr. i Tomi Kr. dugovali; priznaje na dalje, da je tužitelj Gjuka N. na tužbu Simona Fr. osudom od 23. listopada 1888. br. 13.283 osudjen da plati 130 for. c. s. c.; nu usuprot svemu tomu morala se je tužba Gjuke N. de praes. 24. siečnja 1889. br. 1031 zabaciti, jer mu manjka legitimacija na tužbu § 14 gpp. (§ 14 gpp.?), on je morao najprije dokazati, da je tražbinu Simona Fr. iz svoga namirio, te pošto ga je namirio, da je tada mogao tražiti naknadu od tuženika. Presuda o nošenju troška parbenog temelji se na § 573 gpp.

Digitized by Google

Kralj. banski stol uvaži priziv tužitelja, preinači napadnutu osudu kr. kot. suda, te je sudio po tužbovnom petitu.

Razlozi: Tuženi priznaje, da se je pogodbom A na I. dtto. Erdut 5. rujna 1887. obvezao, da će u vreme dospelosti izplatiti tražbinu Simona Fr. od 130 for. proti tužitelju na mesto potonjega; a pošto nije zadovoljio toj svojoj obvezi, to je usljed tužbe rečenoga vjerovnika tužitelj kao tuženik od 23. listopada 1888. br. 13.283 osudjen, da plati dug od 130 for. spp.

Tužitelj ne zahtieva od tuženika naknadu Simonu Fr. namirene tražbine od 130 for. u smislu §§ 1042 i 1358 ogz., nego traži, da tuženik u izpunjenju svoje, pogodbom A ad I preuzete obveze neposredno Simonu Fr. ovoga sudbeno likvidiranu tražbinu proti tužitelju od 130 f. spp. izplati. U toj pogodbi, pri kojoj vjerovnik Simon Fr. nije intervenirao, leži nepodpuna assignacija po § 1402 ogz., koja je za obie parnične stranke obvezatna, premda Simon Fr. nije dao svoju privolu, da preuzme na sebe isplatu njemu po tužitelju napućeni njegov (tužiteljev) dužnik, a sadanji tuženik. Ne stoji dakle po prvomolbenom sudu u riešitbenih razlozih navedeni prigovor, kojega tuženik tečajem parnice niti spomenuo nije, da bi tužitelj morao najprije izplatiti rečenu tražbinu svoga vjerovnika Simona Fr. i ovu izplatu dokazati, pošto tužitelj zahtieva od tuženika, da mjesto njega rečenom vjerovniku Simonu Fr. tražbinu njegovu namiri, i to na temelju ugovora i datog od svoje strane obećanja, da na se uzimlje isplatu duga tužitelja prema trećoj osobi kao vjerovniku, koji bi po § 1422 ogz. bio obvezan, da od tuženika primi izplatu svoje tražbine pod pretnjom § 1425 ogz., a pošto tužitelj kao odredjeni platac, premda je obećao, da će izplatiti Simonu Fr. kano asignataru, zateže sa plaćanjem, to je on dužan Šimonu Fr. platiti ne samo glavnicu od 130 for., nego i sve uzgredice prema sadržaju osude B ad I i povrh toga svojim troškom izposlovati uknjižbu brisanja prava založa, uknjiženog na tužiteljevih nekretninah radi osiguranja rečene tražbine od 130 for. spp.

S ovih razloga valjalo je prvomolbenu osudu preinačiti, kao što je u dispozitivnom dielu banskostolne presude izrečeno, a parbene troškove, jer tuženik imade osudu prvoga suda za sebe, po § 577 gpp. medju strankama prebiti.

Proti ovoj osudi nije uložen previd, te je postala pravomoćnom.

Molbom de pr. 14. studenoga 1889. br. 13.924 zatražio je Gjuka N. proti Petru N. ovršnu uknjižbu prava zaloga na nekretninah gr. ul. br. 10 obć. E. za korist Simona Fr., te je ta uknjižba odlukom kr. kot. suda od 23. travnja 1890. br. 4220 i dozvoljena, pa pošto proti toj odluci u zakonitom roku nije nikakav pravni liek poprimljen, postala je ista pravomoćnom. *Priobćio dr. G. Avakumović.*

Digitized by Google

Službodavac (gospodar) odgovoran je za smetanje posjeda, što ga počine i proti njegovoj volji njegove sluge.

Marko P. tuži sudu Ivana D. da ga je smetao u njegovom posjedu. Prvi sud sudio je prema petitu tužbe. Prizivni sud odbaci tužbu: Jer nije dokazano, da je tuženik sam počinio djelo, koje bi sadržavalo smetanje posjeda. Pače preslušanimi svjedoci X i Y dokazano je, da je Petar P., otac i sukućanin tužiteljev, onu obojicu potaknuo na smetanje posjeda tako, da oni nisu počinili nikakova samovoljna djela, nego da su se samo nalazili u bludnji. Nadalje je dokazano, da je čin smetanja počinjen proti naročitoj volji tuženika, usljed česa ovaj ne može biti odgovoran za smetanje, a nije dokazano, da je on ma u čem pozitivno pri tom sudjelovao. A pošto je dokazano, da je na prepornom mjestu medja takova, da se nemože razabrati, to ova okolnost izključuje protupravno zasizanje u tudje dobro i protupravno ograničenje ili smetanje. Pošto dakle tuženik niti je sam počinio djelo smetanja, niti potaknuo ili odobrio da to drugi učine; pošto dakle kod njega neima animus turbandi, dakle pošto neima kod njega nikakova pozitivna čina: to se je moralo riešenje prvoga suda preinačiti i tužba kao neosnovana odbiti.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 19. prosinca 1889. br. 13.980 potvrdi osudu prvoga suda s razloga: jer je utvrdjeno, da je tužitelj bio u posjedu pokošena komada zemlje; da su sluge tuženika pokosile ovaj komad, jer su dakle posjed i smetanje jasno dokazana; jer bi smetanje postojalo i onda, da se nije namjeravalo smetati, pošto bi dovoljno bilo, da se je poseglo u tudji posjed; jer tuženik ima da odgovara za čine svojih sluga i radnika; jer bi se inače zaštita posjeda lahko osujetila, pošto tužitelj nemože nimalo uticati na izbor radnika, ali je mogao po svojoj volji uticati tuženik; jer sadanje riešenje o posjedu može biti odlučno i za budućnost, zato nemože i nesmije se možda s obzira pravičnosti odbaciti tužba, kad su posjed i smetanje dokazana; s toga valja uzpostaviti osudu prvoga suda.

Založno pravo zakupodavca na invecta et illata glede tražbina.

Prvi sudac dozvolio je proti stečajnini zakupnikovoj pljenitbu radi neplaćene zakupnine i radi poreza. Prizivno sudište dokine odluku prvoga suda, jer da je upravitelj stečajnine namirom dokazao, da je zakupninu od 2400 for. predao uredu sudb. pologa i da je tužitelj taj iznos jur dignuo. Istina, zakupnik se je obvezao zakupnom pogodbom plaćati i porez, pa nije svega platio; ali zaostatci porezni nisu takova tražbina, radi koje bi se po § 1101 ogz. mogao ovršni popis predmeta preduzeti.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 25. listopada 1889. br. 9329 potvrdi odluku prvoga suda s razloga, jer je kridatar morao plaćati ne

Digitized by Google

samo zakupninu nego i porez; jer se porez, koji ima kridatar plaćati, prikazuje kao dio zakupnine. Zato je prvi sudac imao posve pravo, kad je dozvolio ovršni popis stvari na temelju § 1101 ogz.

(Iz „Centralblatta".)

Ako je radi stanovite svote povedena ovršna pljenitba pokretnina kod jednoga od supruga, čije su te pokretnine u smislu § 1237 ogz. vlastničtvo?

K. pl. S. tuži M. U. i M. pl. S. i traži, da priznaju njegovo pravo vlastničtva, te da se izluče izpod ovrhe dvie krave, zaplienjene radi 100 for. spp.

Drugotuženica a supruga tužitelja duguje prvotuženomu 100 for., te je ovaj izhodio ovršnu pljenitbu stvarî drugotuženice, pa su tom sgodom zaplienjene dvie krave. Nu K. pl. S. ustaje tužbom proti ovrhovoditelju i ovršenici — vlastitoj supruzi — zahtievajuć, kako je gore rečeno, priznanje prava vlastničtva, itd.

Kr. kot. sud u K. osudom od 29. kolovoza 1888. br. 12.149 zadovolji tužbi uz preboj parb. troška s r a z l o g a: Tko po § 370 ogz. stvar pokretnu sudbeno natrag ište, mora ju opisati biljezi, po kojih se razlikuje od svih spodobnih stvarih jednake vrsti. Tužitelj je dokazao preslušanjem svjedoka N. pl. S., L. pl. S. donekle i M. K., T. K., J. K. i S. O., a napokon i izpovjedkom M. G. i T. G., da su sbilja zaplienjene dvie krave ridje boje, koje su isti točno po tužbi opisali, njegovo a ne vlastničtvo njegove supruge, koje da je njemu pok. B. K. jošte za svoga života darovala; pak ako se uvaži, da su svjedoci pod prisegom potvrdili, da su ove dvie krave, kad se preduzimala ovrha, nadjene u posjedu tužitelja, a ne u posjedu njegove supruge; i da se jošte i danas nalaze u posjedu tužitelja, a ne njegove supruge; da predmnieva vojuje, da je tu moralo biti darovanje, dok su svjedoci T. i M. G. izpovjedili, da je tužitelj pok. B. K., koja mu je rečene krave darovala, kroz punih 13 godina hranio i uzdržavao, te ju po smrti o svom trošku pokopati dao; da je pok. B. K. hoteć se pokazati zahvalnom, tužitelju jošte za života darovala izim inog pokretnog imetka i ove dvie krave; da je darovanje sliedila po pok. B. K. i formalna predaja tužitelju upitnih krava (§§ 427 i 428 ogz.), koja (B. K.) je pred gore spomenutimi svjedoci rekla, neka gone krave K. pl. S. (tužitelju), jer da ih ona nemože hraniti: to se punim pravom mora štititi vlastničtvo tužitelja. — Na priziv prvotuženoga preinačio je kr. ban. stol osudom od 14. prosinca 1887. br. 24.847 osudu prve molbe, te tužitelja K. pl. S. odbio sa zahtjevom proti prvotuženomu M. U. s r a z l o g a: Tužitelj da dokaže svoje pravo vlastnosti navodi, da mu je B. K. B., jer ju je kroz dulje vremena bolestnu njegovao i sahraniti dao o svom trošku, dvie krave u vlastnost predala,

Digitized by Google

što da će svjedoci potvrditi. Moglo bi se uzeti po tom, da kani tužitelj pravni naslov i način stečenja dokazati; ali tim dokazom nije uspio. Svjedoci bo izkazuju ovako: N. pl. S., brat tužiteljev veli, da je B. K. krave dotjerala i tužitelju predala, a na pitanje svjedoka, što kani s timi kravami, reče, da ih je poklonila tužitelju s razloga, što ju dulje vremena uzdržaje. Ovaj svjedok nedokazuje samo pogodbu, već nekim načinom izvansudbeno priznanje B. K., nu kojem priznanju manjkaju svojstva § 109 gpp. — L. pl. S., sin tužitelja veli, da je B. K. tužitelju dotjerala krave i da je čuo od nje same, kako je rekla, da sve što ima poslje smrti njene zapasti će tužitelja, koji ju ima uzdržavati. I ovaj svjedok nedokazuje indi samu pogodbu, već obećanje, da će B. K. poslje svoje smrti sve svoje ostaviti tužitelju; da li je pri tom i na krave mislila i da li je obećanje i držala, svjedok ne kaže. M. K. O. veli, da mu je B. K. više puta govorila, da sve svoje ostavlja tužitelju, koji ju hrani. I tu bi bilo samo vansudbeno priznanje, koje nema svojstva § 109 gpp. i koje o kravah ništa nespominje. M. K. nezna, komu je B. K. krave ostavila, on samo znade, da ih je dotjerala tužitelju. T. B. veli, da je B. K. kazala, da krave i cieli imetak ostavlja drugotuženici M. pl. S., kojoj ih je predao tužiteljev sin Ivo. B. U. supruga prvotuženog veli, da joj je drugotužena kazivala, da će joj B. K. cieli imetak ostaviti. Ivo K. zna samo toliko, da su krave dotjerane kući K. odnosno M. pl. S., a S. K. O. da su krave u kući tužitelja, odnosno drugotužene.

Vidiv nadalje, da je svjedokom N. S. i L. S. te B. U. prigovorena zavržnost dotično sumnjivost, a da je B. K. u kući supruga K. i M. S. — kako to prvi navodi — stanovala, pokazuje se, da za sbilja utanačenu pogodbu nema direktnog dokaza, pa da tužitelju manjka, ako bi se neporečena istovjetnost krava ustanovljenom uzela, pravni naslov, koji je on kao tužitelj po § 104 gpp. te §§ 369 i 380 ogz. imao dokazati.

Na p r e v i d tužitelja kr. je stol sedmorice osudom od 17. studenoga 1888. br. 1470 preinačio osudu kr. banskoga stola, a potvrdio onu prvoga suda u cielosti.

Pošto se po zakonskoj predmnievi § 1237 ogz. mora uzeti, da su zaplienjene dvie krave vlastničtvo tužitelja, jer se u dvojbi uzimlje, da svaka tečevina za vrieme ženitbe dolazi od muža; pošto ovu zakonsku predmnievu u nazočnom slučaju podupiru i kazivanja preslušanih tužiteljevih svjedoka (§ 159 gpp.), kao što to i iz samih razloga napadnute banskostolne osude obširnije proizlazi: to je prvotuženi kao ovrhovoditelj imao dokazati, da je za njegovu tražbinu proti suprugi tužiteljevoj zaplienjene dvie krave ova potonja stekla i da se u njenom izključivom posjedu nalaze, pošto se u obće pljenitba pokretnina trećih osoba, ako se nenalaze u posjedu ovršenika, nesmije ni preduzimati (§§ 534, 535 i 447 gpp.)

Digitized by Google

Na prvom mjestu tuženi ovrhovoditelj M. U. nije uspio ponudjenim dokazom, da je upitne zaplienjene dvie krave drugotužena M. pl. S. od svoje matere B. K. nasliedila, s toga je opravdana prvosudna osuda, kojom se tužitelj štiti u svom po zakonu predmnievanom pravu vlastničtva. *Priobćio P.*

Tko se pozivlje na § 951 ogz. da obrani svoje pravo na nuždni dio, nemože tražiti dokinuće darovne pogodbe, nego da se suvišak povrati, dotično nuždni dio popuni. — Treba o tom stranku podučiti.

Gjuro, Jakov i August S. tuže pismenom tužbom Andriju S., ter zahtievaju, neka se izrekne: da je tuženi dužan priznati, da su Gjuro, Jakov i August S. kao nuždni nasljednici pok. si otca Petra S. skraćeni u pripadajućem im nuždnom nasljednom dielu tim, što je Petar S. darovnom pogodbom od 18. veljače 1881. darovao Andri S. nepokretnine u z. z. br. 101 obć. Biškupec, pa je usljed toga Andro S. dužan priznati tu pogodbu ništetnom, te priznati tužitelje vlastnici nepokretnina z. z. br. 101. obć. Biškupec i naknaditi im parbeni trošak.

Na tužbu ovu naredjeno je ročište, na koje tuženi prem pravodobno pozvan, ne pristupi, te je dne 3. veljače 1887. br. 752 prvi sud sudio, da se tužba odpućuje sa sliedećih razloga: Ispravami tužbi priloženimi, te oglušenjem tuženoga dokazano je doduše, da su tužitelji darovanjem od 18. siečnja 1881. prikraćeni u nuždnom dielu, štono im kao nasljednikom pok. otca Petra S. pripada; nu pošto § 951 ogz., na koji se tužitelji naročito pozivlju, nepodieljuje ovlaštenje iskati ukinuće dotične darovne pogodbe, već jedino zahtievati nadopunjenje nuždnoga diela: to se tužbovnomu zahtievu nije moglo zadovoljiti.

Na priziv i ništovnu žalbu tužitelja isdao je kr. banski stol dne 18. svibnja 1887. br. 11.860 sliedeću rješitbu: Vidiv, da su tužitelji u svojoj tužbi stavili zahtiev, koji se sa naredjenjem § 951 ogz. u sklad dovesti nemože, pošto rečeno naredjenje u zakonitom dielu povriedjenoga potomka samo povratu suviška tražiti ovlaštuje, nipošto pako ukinuće same darovne pogodbe; vidiv prema tomu, da je postupajući sud temeljem § 37 gpp. (§§ 33, 34, 35, 46 gpp.) imao tužitelje prije raspravljanja stvari glavne saslušati u zapisnik u svrhu da se ispravi tužba i tužbovni zahtjev, što ipak učinjeno nebje: obnašao je, davši mjesta žaobi ništovnoj, napadnutu osudu ukinuti, ter kot. sudu naložiti, da predbježno po § 33 gpp. (valjda § 35) na odrediti se imajućem ročištu tužitelje pouči o tom, kako im valja tužbu ispraviti, te zatim po zakonu postupa.

Proti ovoj rješitbi nije dalnji pravni liek uložen. *S.*

Digitized by Google

Može li se sekvestracija zatražiti u razpravnom zapisniku glavne stvari; i da li treba izkazati pogibelj po § 427 gpp.?

Tečajem razprave u parnici, povedenoj radi priznanja prava vlastnosti i ustupa u posjed vinograda u Tomašu po tužitelju A. R. proti J. M, zatraži tužitelj u zapisniku ujedno i sekvestraciju onoga vinograda, jer da će grožđje naskoro dozrieti, i jer da bi vinograd mogao, ostane li u posjedu tuženice, usljed nevaljana gospodarenja nastradati. — Kr. kot. sud u B. odlukom od 8. rujna 1889. br. 8531 odredi ročište za raspravu glavne stvari, a ujedno dozvoli sekvestraciju vinograda, odrediv na licu mjesta ročište za uvedenje u posjed sekvestra.

Razlozi: Pošto je tužitelj izpravom A. B. C. zasvjedočio svoje pravo vlastnosti na vinograd parc. br. 275 u z. z. br. 227 obć. T.; pošto tužena sama priznaje, da je u posjedu istog vinograda; pošto je pogibelj, da će se vinograd, dok traje parnica, oštetiti, kroz neracijonalno gospodarenje vriednost njegova umanjiti; pošto je nadalje šteta evidentna, ako tužena vinograd obere, a vrieme berbe je blizu; pošto tužena nije proti osobi predloženoga sekvestra ništa bitna prigovorila: dozvoljuje se po § 427 gpp. zamoljena sekvestracija vinograda, a sekvestrom se imenuje R. iz B., kojemu se izdaje dekret. — Tužitelj imade za tri dana položiti 50 for. jamčevine za eventualnu štetu, koja bi za tuženu iz sekvestracije mogla nastati.

Proti ovoj odluci podnese tužena utok, koji kr. banski stol rješenjem od 16. rujna 1889. br. 24.930 uvaži, napadnutu odluku na osnovu § 343 gpp. preinači i molitelja sekvestracije za sada odbije, s razloga, što se je na izrečenu odluku od 4. kolovoza 1889. br. 7289 na ročištu imao dne 6. rujna 1889. povesti i postupak na tužbu A. R. proti J. M. radi priznanja prava vlastničtva; nu pošto je potonja zahtjevala odgodu ročišta, valjalo je o tom razpravljati, a nije se smjela u jedan te isti zapisnik uzeti i molba za sekvestraciju priepornoga vinograda, nego je trebalo posebnu molbenicu za sekvestraciju podnieti, pak na ovu odrediti ročište, na kojem se je mogla tuženica proti navodom tužitelja braniti; i što je nadalje molitelj propustio u smislu § 427 gpp. u molbi svojoj dokazati pogibelj, da će prieporni vinograd za trajanja parnice obtuženica iskvariti.

Kr. stol sedmorice riešenjem svojim od 17. siečnja 1890. br. 4329 ex 1889. odputi utok molitelja sekvestracije i potvrdi rješitbu kr. ban. stola sa razloga: što nije izkazana pogibelj, kako to zahtieva § 427 gpp.

Priobćio dr. Fran Kucelić.

Digitized by Google

Nemože se ureda radi odputiti molba stranke, koja moli obnovu ročišta za položenje prisege, njojzi pravomoćno prisudjene, ako su prvotno ročište radi položenja prisege zanemarile obadvie stranke, a protivnik na prisegu ovlašćene stranke nije izposlovao sudsku odluku u smislu § 210 obć. sudb. reda (§ 268 gpp.)

U parnici sumarnoga postupka Andrije Becka proti Vilimu Helleru bilo je izrečeno osudom od 12. lipnja 1889., koja je tuženiku uručena 12. srpnja 1889. i kojom je ovaj osudjen bio, da dio utužena duga 116 for. 22 novč. plati tužitelju, ali pod uvjetom, ako nepoloži odlučnu prisegu sadržaja . . . . Dana 19. srpnja podnese tuženik molbu, kojom prisudjenu mu prisegu nastupa i moli za ročište, da ju položiti uzmogne. — Na ročište u svrhu položenja prisege na dan 23. kolovoza 1889. naredjeno nije pristupila nijedna stranka, a na zapisniku tako frustrirana ročišta bila je frustracija zabilježena. — Dne 28. rujna 1889. podnese tuženik obnovnu molbu zahtievajuć, da se u svrhu položenja iste prisege naredi drugo novo ročište navodeć za izpričanje, da su ročište, dana 23. kolovoza radi položenja prisege naredjeno bivše, obadvie stranke zanemarile; jer da je tužitelj u svrhu nagode bio zametnuo dogovaranja, koja se medjutim izjaloviše.

C. kr. kot. sud u P. odlukom od 29. rujna 1889. br. 3908 naredi ročište za položenje prisege na dan 25. listopada i pozove nanj obadvie stranke.

Prizivni sud u Gracu rješitbom svojom od 13. studenoga 1889. br. 10.659 na utok tužitelja ukine odluku prvoga suda i odredi, da se obnovna molba tuženika imada odputiti; jer je u § 210 obć. s. r. (§ 268 gpp.) beziznimno ustanovljeno, da se nastupljena prisega imade položit tim sigurnije, što se stranci to inače neima više dopustiti, nego smatrati za istinu protivno od onoga, što bi imala bila potvrditi prisegom. Odredba dakle novoga ročišta za položenje iste prisege nakon obostrane frustracije na molbu od sama „delata" podnesenu ima se smatrati protuzakonitom; zato valja odluku prvoga suda ukinuti.

Vrhovno sudište na previdni utok tuženički, ukinuvši odredbu prizivnoga suda, potvrdi odluku prvosudnu s razloga: jer sudu u nikojem slučaju nepristoji pravo i sud nije ovlašćen — kada nijedna stranka nedodje na ročište radi položenja prisege naredjeno — ureda radi izreći, da su nastupile posljedice nepoložene prisege, kada protivnik stranke, ovlašćene i dužne položiti prisegu, takovu odluku o posljedicah zanemarena položenja prisege prije obnovne molbe zatražio nije; jer prema tomu manjka uvjet i razlog, s kojega bi obnovna molba mogla biti odpućena: zato je valjalo odredbu prizivnoga suda ukinuti i odluku prvoga suda uzpostaviti i potvrditi. *Pr. L. Matasović.*

Digitized by Google

Sudbenost tutorstvena glede djece inozemaca, koji u tuzemstvu (u Austriji) redovito prebivaju.

Inozemac A., koji je stalno prebivao u području okružnoga suda u C., zamoli ovaj sud, neka dozvoli, da se obie njegove kćeri odpuste iz otčinske vlasti. Oba niža suda odbaciše njegovu molbu s r a z l o g a, što austrijski sudovi nisu pozvani, kako se to vidi iz § 183 car. patenta od 9. kolovoza 1854., da vrše tutorstvenu sudbenost nad pripadnici strane države; ako ovaj paragraf odredjuje, da austrijski sudovi imadu privremeno postaviti takovim inozemnim osobam skrbnika, ne može se odatlje izvoditi, da su te iste oblasti vlastne odobriti odpust takova malodobnika izpod otčinske vlasti, jer bi se ovaj upravo tim lišio one zaštite, koju bi mu austr. sudovi, prema gore citiranoj odredbi zakona, privremeno imali dati; jer se propis § 183 car. pat. od 9. kolovoza 1854. kao iznimna odredba ima strogo tumačiti, pa ga nije slobodno protezati na druge slučajeve; jer se na ovaj slučaj nemogu primeniti ustanove § 34 ogz., pošto se ovdje ne radi o prosudjivanju pravne kreposti kakova pravna posla, nego o aktu tutorstvene sudbenosti.

Usljed izvanrednoga previdnoga utoka A-ova dokine vrhovno sudište bečko riešenjem od 28. siečnja 1890. br. 899 obie odluke nižih sudova, te naloži prvomu sudu, da neobziruć se nimalo na razlog nenadležnosti — pošto nestoji — rieši molbu A-ovu; a pri tom je uvažilo, da su austrijski sudovi prema odredbam §§ 29 lit. a, 20, 83 i 84 Sudovnika pozvani vršiti tutorstvenu sudbenost glede djece takovih inostranaca, koji u tuzemstvu (u Austriji) redovito obitavalište imadu, dočim se ustanova § 183 car. pat. od 9. kolovoza 1854. odnosi na malodobnu djecu takovih inozemaca, koji su imali i redovito obitavalište u inozemstvu. Kad su dakle niži sudovi kratili se zadovoljiti prošnji A-ovoj, držeć da austrijski sudovi nisu nadležni uredovati u ovom poslu, pri čem se pozivahu na gore citirani paragraf car. pat. od 9. kolovoza 1854., to je odluka njihova protuzakonita, jer se molba A-ova ima ovdje prosudjivati po pravu zavičajnom, zato ju treba riešiti.

Tko se bezuvjetno odrekne nasljedstva, ne može to opozvati.

Prvi sud odbije a limine nasljedno očitovanje; a prizivni sud uze ga na znanje, obaziruć se na propis §§ 112 i 125 car. patenta od 9. kolovoza 1854.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 26. rujna 1889. br. 9245 potvrdi odluku prve molbe s r a z l o g a: što bilježnički zapisnik potvrdjuje, da se je Vilma M. na korist svoga brata bezuvjetno odrekla nasljedstva; ako je dakle Vilma M. kasnje podniela nasljedno očitovanje posve protivno onomu prvomu, ne može se ovo potonje uzeti na znanje, bili raz

Digitized by Google

lozi kakovi mu drago, koji su ju privolili, da dadne ovo drugo nasljedno očitovanje.

Prinos tumačenju § 634 gpp.

Kr. kotar. sud u Krapini odlukom od 10. prosinca 1889. br. 7714 odredio je trošak molbe za uvedenje u posjed oranice u Rovnu kao i samoga čina uvedenja na 33 for. 14 novč. i naložio tuženim, da taj trošak solidarno tužitelju nadoknade.

Ovršenici uložiše utok, a kralj. banski stol riešenjem od 9. travnja t. g. br. 7938 preinači usljed njega odluku kr. kot. suda u K. te odbije ovrhovoditeljevu molbu s r a z l o g a, što ovrhovoditelj u svojoj molbenici prim. 29. kolovoza 1889. br. 7113, kojom je molio uvedenje u posjed oranice Rovno, nije naveo, da ovršenici njemu neće taj posjed ustupiti, ili da su ovršenici šta poduzeli, iz čega bi mogao ovrhovoditelj zaključiti, da će ga preprečiti u vršenju posjedovnih prava, u kojih se je nalazio do dana zbivšega se smetanja; pa prema tomu pokazuje se molbenica tužitelja proti ovršenikom kao suvišna i nepotrebna i nisu mu dužni ovršenici naknaditi troškova te molbe i uvedenja u posjed[a].

Drugačije je sudio kr. banski stol u sliedećem slučaju: Odlukom svojom od 10. prosinca 1889. br. 9836 obredio je kr. kot. sud u Krapini trošak uvedenja u posjed sa 37 for. 52 novč. i naložio ovršeniku, da ga za 14 dana itd. plati.

Na utok tuženih kralj. banski stol riešenjem od 19. prosinca 1889. br. 10.121 potvrdi odluku prvoga suda s r a z l o g a ovih: Vidiv, da je odlukom riešavajućom parnicu stranaka izrečeno, da tuženi imadu nadoknaditi tužiteljici parbeni trošak; vidiv, da je odluka dozvoljujuća uvedenje u posjed pravomoćnom postala; vidiv, da je tužitelj tek obavljenim uvedenjem u posjed došao do pripadajućeg mu prava; vidiv, da krivac mora nositi sve troškove, koji bijahu potrebni, da tužitelj dodje do svoga prava, — obnašao je itd. *Priobćio dr. R. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Mjenica mora da se predoči (praesentira), inače ne može kod prihvatnika nastati mora in solvendo.

Vrhovno bečko sudište ovako je obrazložilo svoju osudu od 14. siečnja 1890. br. 155: „Premda čl. 23 mj. z. (§ 23 hrv.-ugar. mj. z.) nalaže prihvatniku (akceptantu), da plati kad dospije vrieme prihvaćenu svotu; premda se, da održiš svoje pravo mjenbeno po čl. 44 mj. zak. (sr. § 44 hrv.-ug. m. z.) proti prihvatniku, mora mjenica na dan plateža predočiti samo u slučaju, koji spominje čl. 43 mj. z. (§ 43 hrvat.-ugar.

Digitized by Google

mj. zak.): odatlje još ipak nesliedi, da se akceptant nalazi in mora solvendi, ako na dan dospietka (dan plateža) neplate mjen. svote. Prihvatnik naime ne mora mjen. svote vjerovniku odnesti ili poslati; pače iz čl. 40 mj. z. (srav. § 40 hrv.-ug. mj. z.) vidi i razabire se, da mjen. vjerovnik mora „iskati", „pitati" (fordern) od prihvatnika, da plati što duguje, usljed česa nemože se naći prihvatnik in mora, dok vjerovnik nije zaiskao od njega da plati, a to tim manje može doći in moram, jer on po odredbi čl. 39 mj. z. (sr. § 39 hrv.-ug. mj. z.) ima platit, kad mu se uruči kvitirana mjenica. Ako se od prihvatnika nije tražilo, da plati, ne može doći in moram i s razloga, što ga na dalje spominje čl. 40 m. z., jer akceptant ima pravo, ali nije dužan položiti (deponirati) kod suda mjen. svotu kad je vrieme plateža dospjelo a od njega se isplata nije zapitala. Sad ako se razmotri, da u ovom slučaju tužitelj nije zatražio od akceptanta, da plati mjen. svotu, dospjelu 30. svibnja 1889., nego je odmah 2. lipnja tužbu podnio sudu; da je tuženik, premda mu zakon toga ne nalaže, još prije nego li je primio mj. tužbu, respective prije nego li je primio na tužbu izdani platežni nalog, mjen. svotu poslao tužitelju: to se imajuć sve ovo rečeno pred očima, ne može ni govoriti, da je tuženik zatezao platit dužnu svotu u smislu mj. z.; zato pravno nije opravdano, što tužitelj išće da mu se plate zatezne kamate i naknadi trošak prerano podignute tužbe. *(„Centralblatt".)*

Ako prodavalac pristane na to, da kupac može bez zaprieke povratiti robu, koje nije mogao prodati, kakovih ima to posljedica?

A. tuži u ožujku 1889. B-a i traži od njega, da plati što je dužan za robu kupljenu od njega još god. 1887. Na tužbu odgovori B., da je njemu C., putujući agent A-ov, s kojim je posao uglavio, obećao, da može on (t. j. B. tuženik) slobodno povratiti ovaj ili onaj komad robe, ako ga nebi mogao predati. Pošto je C. kao svjedok potvrdio ovo kazivanje B-ovo, prvi sud sudio je, da B. ima položiti domirnu prisegu i odbije tužbu ako se tuženik zakune. — Naprotiv prizivni sud sudio je bezuvjetno prema molbi tužitelja.

Razlozi: Ma da i je C. onako se očitovao kod sklapanja kupoprodaje, kako B. tvrdi i što bi on imao domirnom prisegom dokazati, to ipak tuženik nije povratio robe prije nego li je tužba podignuta; a staviti što god na razpolaganje (dispoziciju) ili povratiti, to nije jedno te isto, niti može ono nadoknaditi ili zamieniti ovo. U fakturi poslanoj tuženiku naznačen je bio rok platežni za četiri mjeseca, a tuženik nije tvrdio, da se u ovoj fakturi spominje njegovo pravo, da može tobože neprodanu robu povratiti. Zato treba obećanje C-ovo tumačiti u pravcu užem ili ograničujućem, pa se je roba analogno čl. 347 (sr. § 346 hrv.-

Digitized by Google

ug. tz.) imala odmah, pošto je bila predana, povratiti prodavaocu. Ovim pravom pako nije se tuženik poslužio; a što je tužitelj kod nekoga prijašnjega posla, sklopljena sa tuženikom, i poslje sedam mjeseca uzeo vraćenu po tuženiku robu, u tom ne može se nazrievati nikakov praejudicium za ovaj slučaj.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 18. rujna 1889. broj 8973 potvrdi osudu prizivnoga suda sa razloga, po ovom navedenih, koji su prema stanju spisa i zakona.

C. Kazneno.

Aktivan vojnik, koji se nalazi na vremenitom dopustu, spada pod vojničku sudbenost.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 3. svibnja 1890., br. 1303.)

Kr. sudbeni stol u B. povede proti M. V., pješaku kod c. i kralj. pješačke pukovnije u Trebinju, kazneni postupak radi zločina javnog nasilja XIII. slučaja, označenog u § 99 kz. i radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označenoga u § 468 kz., te je dopisom od 27. ožujka 1889., br. 1811 ustupio spise kr. kotarskomu sudu u K. na uredovanje radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva po § 468 kz.

Kr. kotarski sud u K. proglasi osudom od 29. kolovoza 1889. br. 1450 M. V. krivim, da je 28. rujna 1888. na kući S. S. zlobno razlupao dva stakla na prozoru, vriedna 50 n.; krivim prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označena u § 468 kz., te ga osudi po § 468 kz. na zatvor od četrnajst dana, zatim po § 310 kz., da plati S. S. u ime odštete 50 novč., a napokon po § 330 kp. da nosi trošak kaznenog postupka i ovrhe kazne, koji je podjedno neutjerivim proglašen.

Usljed žalbe ništovne drž. nadodvjetničtva na obranu zakona, sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice, da su postupkom kr. sudb. stola u B. u kaznenoj stvari proti M. V. radi zločina javnoga nasilja XIII. slučaja, označenoga u § 99 kz. i radi predršaja suprot sigurnosti vlastničtva, označenoga u § 468 kz., kao i osudom kr. kotar. suda u K. od 29. kolovoza 1889., br. 1450 izrečenom proti istomu radi prenaznačenoga prekršaja, povriedjeni propisi zakona, imenito §§ 1, 57 i 60 kp. i § 62 zak. čl. VI. 1889. zajedničkoga hrvatsko-ugarsk. sabora o obranbenoj sili, — pa je s toga osudu kao ništetnu ukinuo i odredio, da se kazneni spisi po § 56 kp. ustupe nadležnomu vojničkomu sudu na uredovanje.

Digitized by Google

Razlozi: Po § 57 kp. ostaje kazneni postupak proti osobam, koje po osobitih propisih stoje u slučajevih kaznenih pod sudbenosti vojničkom, i nadalje pridržan sudovom vojničkim.

Po § 62 zak. čl. VI. od god. 1889. zajedničkoga hrvatsko-ugarsk. sabora ob obranbenoj sili, stoje trajni dopustnici, u djelatnoj službi nestojeći častnici i momčad pričuve, mornarice i domobranstva, nadalje u djelatnoj službi nestojeći doknadni pričuvnici u kaznenih i redarstvenih poslovih pod gradjanskimi zakoni i oblastmi; usuprot stoje pod vojničkimi kaznenimi i zaptnimi propisi svekolike osobe zajedničke vojske, bojnoga pomorstva i domobranstva, koje se nalaze u trajnoj ili privremenoj djelatnoj službi. U ovom slučaju je dopisom c. i kralj. zapovjedničtva 4. bataljuna pješačke pukovnije barun Giesl br. 16 od 22. listopada 1889. br. 1024, i dopisom c. i kralj. postajnoga zapovjedničtva u Trebinju od 28. kolovoza 1889. br. 740. ustanovljeno, da je okrivljenik M. V. dne 29. rujna 1888., kada je počinio zabranjeno djelo, bio aktivan vojnik, ter da se je nalazio samo na vremenitom dopustu. Tu okolnost su izrekom napomenuli koli oštećenik S. S. toli okrivljenik M. V. u preslušnih svojih zapisnicih od 26. studenoga 1888., odnosno od 12. veljače 1889.; kr. kotarski sud u K. i kr. sudbeni stol u B. imali su dakle već u predizvidnom postupku pogledom na propise § 1, 57 i 60 kp. ureda radi izvidjeti, da li je okrivljenik M. V. 29. rujna 1888. doista samo na privremenom dopustu bio, pa su imali, čim se ta okolnost konstatovala, pogledom na propise § 54 zak. čl. XL.: 1868. i § 62 zak. čl. VI.: 1889. ob obranbenoj sili i § 57 kaz. postupnika kaznene spise ustupiti nadležnom vojničkom sudu na uredovanje.

Kr. kotarski sud u K. i kr. sudbeni stol u B. nisu se držali ovih propisa zakona; kr. sudb. stol u B. ustupio je dotične spise dopisom od 27. ožujka 1889. br. 1811. rečenom sudu na uredovanje radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva; a ovaj je odredio proti okrivljeniku, premda nenadležan, ustmenu razpravu, ter je izrekao proti njemu i gore navedenu kaznenu osudu od 29. kolovoza 1889., br. 1450.; što više, kr. sudb. stol u B. kao prizivni sud, nije se obazreo na prenavedene propise zakona ni onda, kada je c. i kr. vojno postajno zapovjedničtvo u Trebinju, kojemu je prepis izrečene osude odpravljen bio u tu svrhu, da ga dostavi okrivljeniku, — uzkratilo tu dostavu, ter dopisom od 28. listopada 1889. br. 740. zamolilo kr. kotarski sud u K., neka učini nuždno, za da se ta osuda zbog nenadležnosti gradjanskoga suda ukine, pošto je okrivljenik u vrieme, kada je počinio inkriminirani čin, kao aktivni vojnik podpadao sudbenosti vojničkoj. Odredba kr. sudbenoga stola u B. od 21. prosinca 1889. br. 8236, kojom je kralj. kotarskomu sudu u K. naloženo bilo, da svoju osudu od 29. kolovoza 1889. br. 1450. okrivljeniku putem predpostavljene oblasti na novo dostaviti dade, jer da rečeni

Digitized by Google

sudbeni stol nema nikakova povoda napomenutu osudu uzeti u pretres, dok nebude uložen priziv sa strane okrivljenoga, — počiva na posve krivom tumačenju i krivoj uporabi zakona, pa je kao i sama osuda, izrečena po gradjanskom sudu u tom predmetu, očito nenadležnom, protuzakonita i ništetna.

U takovom stanju stvari valja povodom žalbe ništovne kr. državnoga nadodvjetničtva, uložene na obranu zakona, obzirom na zahtjev c. i kr. vojničkoga višega suda u Beču, koji se je zamolnicom od 28. veljače 1890. br. 441. radi ukinuća upitne osude obratio na kralj. banski stol, po § 286 st. II. kp., osvrtom na § 434 kp. izreći, da je postupkom kr. kotarskoga suda u K. i kralj. sudbenog stola u B. u tom kaznenom predmetu, a napose osudom rečenoga kr. kotarskoga suda u K. od 29. kolovoza 1889. br. 1450. povredjen zakon u propisih §§ 1, 57 i 60 kp. i § 62 zak. čl. VI.: 1889. ob obranbenoj sili, — podjedno ukinu napomenutu osudu, te odredi, da se dotični spisi po § 57 kp. ustupiti imadu nadležnomu vojničkomu sudu na uredovanje.

Priobćio dr. Šilović.

Kradja „osobitom drzovitošću" u smislu § 179 kz. izvedena. Razlika medju kradjom i pronevjerenjem, dotično prevarom.

A. J. imao je dne 6. studenoga 1889. na sajmu u Podg. gotovinu od 80 for. sa sobom i razgledao je po sajmu konje, ne bi li našao kakove želi. Iduć na taj sajam, noćio je u Ledeniku u krčmi, gdje je vidio tri nepoznata mu putnika, koji su tu imali sgodu viditi u njega listnicu s novci. Na spomenutom sajmu pridruži mu se tobože slučajno jedan spomenutih putnika i ponudi se, da će mu biti na ruku kod pregledanja konja. Iduć ovako zajedno pozva ga stranac, da zadju u neko dvorište, i tu obave neku potrebu, što i učiniše. Ovdje pristupi k njim drugi onih triuh putnika, s kojimi se našao u Ledeniku, pa reče prvoj dvojici, da je izgubio svoju listnicu s novcem, da su ju ova dva morali naći i s toga se ovamo sklonuli. J-ov drug izvadi odmah svoju listnicu, nu ovaj drugi stranac očitova, da to nije njegova i pozva J-a, da pokaže svoju listnicu. J. bezazlen predade mu svoju listnicu sa novcem, a on ju izruči onomu J-omu drugu, da ju tobože drži, dok on J-a po tjelu pretraži, ne bi li tobože našao u njega izgubljenu listnicu. Dok je taj stranac J-a pregledavao, izvadi onaj njegov drug kriomce iz listnice novac, pa kad je onaj pretraživanje J-a dovršio, izruči mu onaj listnicu dakako bez novca, a J. turi ju u žep, ni ne zagledav u nju. Pošav nekoliko koraka dalje pristupi k njim i treći stranac, kojega je J. u Ledeniku sa prvom dvojicom vidio i na mig ovoga odieliše se sva tri od J-a te odoše stranputice preko nekoga guvna.

Digitized by Google

Sada tek posumnja Jovanović i pogleda svoju listnicu, te se uvjeri, da mu je ukradeno 80 for. Prizvav si prijatelja V. A. podje u potjeru za zlikovci, i zbilja uhvati jednoga od njih, koji mu odmah povrati njegovih 80 for., te prizna, da se zove Joco Pantelić, al nehtjede kazati imena sukrivaca.

Na tužbu drž. odvjetničtva proglasi kr. sudbeni stol u Osj. osudom od 5. veljače 1890. br. 285 Jocu P. radi opisanoga čina krivim zločinstva kradje, označenoga u §§ 171, 173—II a) i § 179 kz., a kažnjivoga po § 179 II stavci kz.

Proti osudi podnese obtuženi Joco P. žalbu ništovnu na temelju § 277 toč. 5, 10 i 11 kp., u kojoj medju ostalim reče: „Ali dato sed non concesso, da se smatra dokazanim ono, što je oštećeni A. Jovanović kazivao, to ipak čin, kako ga je on razložio, netvori objektivnoga učina zločina kradje, nego zločina prevare, označenoga u § 197 kz., kažnjivoga po § 202 kz. i to po blažijoj stavci, jer otegotnih okolnosti neima. Napadnuta osuda osudiv ga radi zločina kradje, počinila je ništetnost § 277 br. 10 kp.“

Kralj. stol sedmorice osudom od 9. travnja 1890. br. 1053 zabaci ovu ništovnu žalbu sa sliedećih razloga: Obtuženik temelji žalbu ništovnu na § 277 toč. 5, 10 i 11 kp.. jer da nije dokazano, da se je onako čin dogodio, kako se u osudi kaže, da taj čin netvori kradje nego prevaru po § 197 kz. i da nema mjesta višoj kaznenoj stavci § 179 kz.

Ali to nestoji. O dokazu sudi sud po slobodnom osvjedočenju (§ 249 kp.), pa pošto razlozi u osudi za krivnju obtuženika navedeni nisu u protuslovju sa sudbenimi spisi (§ 277 toč. 5 kp.), to odpada prvi ništovni razlog.

Učin, kako ga je sud ustanovio, pravilno je kvalificiran kao kradja, izvedena osobitom lukavštinom, jer ako i jeste oštećenik predao svoju listnicu jednomu od drugova obtuženikovih, nije se tim lišio posjeda, nego se to dogodilo, kada je obtuženik izvadio novac i udaljio se; a u načinu, kojim je to uzeće iz posjeda izvedeno, leži osobita lukavština (§§ 171 i 179 kz.). S toga se zabacuje žalba ništovna obtuženikova kao neosnovana itd.

Opazka: Posve analogno pravilo izreklo je c. kr. vrhovno bečko sudište osudom od 11. lipnja 1874. br. 4740 Manz. sbir. I. br. 13.

Priobćio Drag. Markovac.

Izraz zaglavne točke § 96 kz. „maloljetnik“ (malogodče, pupil) neproteže se i na „skrbljenika“ (kuranda).

Zemaljski kazneni sud u Beču osudom od 9. studenoga 1889. br. 10.277 proglasi Alojza K. i Wilibalda L. krivimi zločinstva javnoga na-

Digitized by Google

silja otmicom, što su na silu odveli Josipa S., koji je fizično punoljetan bio, ali usljed umobolnosti, koja je na njem sudbeno bila konstatovana, u ludnicu na liečenje spremljen bio. — Sudeć ovako pošlo sa stanovišta ovoga: prema smislu i duhu odredaba zakona, koje o štitničtvu (tutorstvu) i o skrbničtvu (kuraterstvu) slove, imade se umobolni Josip S. smatrati ravnim maloljetniku. — Bilo bi baš bez svakoga smisla — navelo se u rješitbenih razlozih — da se uzme, da može zločinstvo javnoga nasilja otmicom biti izvedeno samo na onom malodobniku, koji je pred svojom 24. godinom izjavljen slaboumnim, te nad kojim je po § 251 ogz. štitnička vlast produljena, a nebi se to dopustilo i za onoga umobolnika, koji je tek nakon prevaljene 24. godine takovim izjavljen, samo zato, jer da je za nastojanje nad onim bio postavljen štitnik, dočim je ovomu u istu svrhu bio imenovan skrbnik; a ipak se „štitničtvo" od „skrbničtva" po svojem pojmu bitno nerazlikuje, šta više po § 282 ogz. jesu štitnici i skrbnici po svojih pravih i dužnostih posve ravnima izjavljeni.

Protivno tomu obtuženici tečajem sve razprave pozivali su se, a za podkriepljenje svoje ništovnice navodili su razliku, koja da u cielokupnom zakonodavstvu izmedju štitničtva i skrbničtva postoji, imenito spominjuć postanak i razvitak naredbe § 96 kz., koja baš spaja u sebi po jozefinskom kaznenom zakonu samostalno fiksirane i obradjene učine grabeža djece i otmice osoba ženskoga spola, a tim se upravo uporaba § 96 današnjega k. z. na skrbljenike izključuje; napokon iztičuć i pozivajuć u pomoć cielokupnu literaturu kaz. prava, u kojoj nikad ni nikojom prilikom nije bilo zastupano mnenje i pravac, kako to zemaljski presudni sud u konkretnom slučaju uzimlje.

Obratno generalni prokurator predložio je, da se ništovnica zabaci iztičuć i naglašujuć medju inim i ovo: Da se izrazu i rieči „maloljetnik" (malogodče § 96 kz.) namjerava suprotstaviti ne samo „štitnik" nego i „skrbitelj" (Versorger istoga § 96), nedvojbeno ostaje, da se ta rieč mora da shvati u širem znamenovanju, koje dalje siže od obsega odnošenja štitničkoga (§ 187 i sl. ogz.). Kada bi se izraz „skrbitelj" protezao samo na osobe, za kojih njegu i uzgoj samo štitnik brigu vodi: tada bi se isto znamenovanje moralo podieliti takodjer izrazu prediduće stavke „roditelji". I roditelji neriedko moraju povjeriti njegu i uzgoj svoje djece trećim osobam. Takovim od roditelja ili od štitnika naručenim osobam nedvojbeno pristoji zakonita zaštita već odtud, što one zastupaju roditelje dotično štitnike, i što se takove osobe u okviru izraza „roditelji" nedvojbeno razumievati imadu; pa da i ove osobe pod pojam „skrbitelja" nepodpadu? Sam po sebi nametava se nazor, da je taj izraz ravan izrazu „skrbnik", koji se je na temelju latinskoga „curator" udomio, prema čemu da se pod pojmom pupila takodjer skrbljenici (kurandi) razumie-

Digitized by Google

vati imadu. — Svakako opet ne svi kurandi. Delikt, radi kojega su Alojs K. i Wilibald L. obtuženi, u bitnosti karakterizuje se nasilnom navalom na osobno pravo, nasilnom povriedom vlasti, koja nekomu krepošću zakona ili kriepošću sudačke odredbe pripada nad osobom, koja biva otetapovriedom vlasti razpolaganja s osobnom slobodom dotične osobe. Odtud i pogledom na ustanovu § 282 ogz., što su slučajevi skrbničtva mnogostručni, sliedi nuždan zaključak: da zakonitu zaštitu § 96 kz. uživaju samo oni skrbnici, koji ujedno i za osobu povjerena im individua brigu voditi imadu. Nemože se ni časa podvojiti o tom, da se to mora dopustiti naposeb za skrbnike, koji po § 270 ogz. bivaju postavljeni za umobolnike, makar oni bili i fizično punoljetni (v. Schuster: „Ueber den Begriff der Vormundschaft und Curatel" in Wagner's Zeitschrift v. 1828. Band I. 143). Dosljedno tomu pravcu n. pr. ustanovljeno je u § 11 ministerijalne naredbe od 14. svibnja 1874. d. z. l. br. 71, da se u ludnici neimadu pridržati i oni umobolnici — sve da i nisu podpuno ozdravili — kojih odpust njihov zakonito postavljeni zastupnik dotično skrbnik traži, nego da se imadu izručiti ovomu zastupniku dotično skrbniku ili inoj osobi, koju potonji na to opunovlasti. Takov zastupnik u najpodpunijoj mjeri prikazuje se pravim „skrbiteljem" (Versorger) umobolnika, nad osobom kojega on u okviru, zakonom opredieljenim razpolaže. Ako se pravila interpretacije § 6 ogz. u svoj mjeri svojoj izcrpe, tada se skrbniku zakonita zaštita § 96 kz. nikako zaniekati nemože. Tomu nemože smetati ni spomenuta geneza te zakonske ustanove; jer prvobitna i izvorna stilizacija učina „otmice" nije poprimljena u današnji kazneni zakon bez preinake, nego baš obratno sa stvarnom preinakom — što pravilnosti prvomolbene osude puno pomaže — kada je § 138 josefinskoga kaz. zak.* epitet „maloljetni" izpuščen. Slučaj dakle, prvomolbenom osudom označen kažnjivim, očitovan je takovim i u samom kaznenom zakonu, na isti je uporabljen § 96 kz. sbog sličnosti slučaja, niti nemože po nazoru generalne prokurature biti spomena o povredi čl. IV. uvodnoga patenta k zakonu kaznenom.

Ukidno sudište odrieši oba obtuženika zločinstva u grieh im upisana, pri čem uvaženi su ovi razlozi: Za interpretaciju rieči § 96 kz. „malogodče (pupil)" mora se uzeti za izhodište i temelj načelo § 6 ogz., niti se toj rieči nesmije dati drugi koji smisao, nego ga ona sama po svojem posebnom znamenovanju ima, i nego to po jasnoj misli zakonodavca proizlazi. Samo ako se pogleda na pravne institute štitničtva i

* Grabežem čovjeka imade smatrati se krivim, ako tko maloljetno, pod obskrbom otca, tutora ili pod inim skrbljeničtvom stojeće diete silom ili lukavštinom od otca, tutora ili skrbitelja odvede bez obzira na namjeru u kojoj to biva počinjeno i bez obzira, da li je odtud za diete nastala kakova šteta ili ne.

Digitized by Google

skrbničtva bjelodano biva, da zakonodavac štitničtvo od skrbničtva točno razlikuje i tu razliku konsekventno podržaje. Dovoljno je, da se spomenu ustanove četvrtoga poglavja ogz., zatim ces. patenta od 9. kolovoza 1854. d. z. l. br. 208, onda §§ 83—86 gradj. sudovnika, napokon § 132 kz. — To razlikovanje dade se protumačiti s jedne strane iz mnogostručnosti i raznolikosti odnošaja, koji posebnu zakonsku zaštitu stanovitih osoba uvjetuju, s druge strane iz obsega prava i dužnosti, izvirućih i utemeljenih radi zastupanja istih osoba. Po §§ 187, 188 i 269 o. g. z. biva osobam, kojim nastojanje i briga otčinska manjka, i koje su još maloljetne, postavljen štitnik, koji se lih i naposeb ima brinuti za osobu maloljetnika, a uz to i upravljati imovinom njegovom; dočim skrbnik biva opredieljen i imenovan za izvršivanje nekih poslova osobam onim, koje s inih razloga dotične poslove svoje obavljati sposobne ni kadre nisu. — Osobe prve kategorije, osobitu zakonsku zaštitu uživajuće, i po zakonskoj terminologiji i po običajnom načinu govorenja, zovu se maloljetnici ili pupili; ove pako potonje kategorije nazivlju se u zakonu skrbljenici (curandi), premda ovi nazivi kadkad dadu se protegnuti i na pupile, da i na djecu, koja su još pod vlasti otčinskom.

Ako se uzme pretresati historija, kako je ustanova današnjega § 96 kz. nastala, nemože se nikako naći razloga tomu, da je zakonodavac rieči „maloljetnik (pupil)“ namjeravao dati širi smisao, nego ga ona ima u §§ 188 i 269 o. g. z., odnosno da je htio, da se pod tom rieči i „skrbljenici (curandi)“ razumievati smiju i mogu. — Josefinski kazneni zakon, koji je temeljem svim kasnijim austrijskim kaznenim zakonom, označuje u § 138 zločinstvom grabeža čovjeka, ako tko maloljetno diete iz vlasti otca mu, tutora ili ine obskrbe (Versorgung) tajno odvede; a u §§ 140—144 postavlja norme glede otmice ženskinja i odredjuje kazne za to zločinstvo; po josefinskom indi kazn. zakonu podpadalo je pod kaznu samo grabež djeteta i otmica ženskinje, nipošto pako otmica punoljetne osobe — skrbljenika (curanda). — U kazn. zak. za zapadnu Galiciju od g. 1796. nalazi se zločinstvo grabeža djeteta (po josefinskom kazn. zakonu) spojeno u jedinstvenu ustanovu sa zločinstvom otmice ženskinje i ova zakonska ustanova malo ne da je rieč po rieč suglasna s onom § 80 kz. od g. 1803. i s onom § 96 danas krepostnoga. Kada se prema tomu ova ustanova zakona aplikuje na slučaj, da skrbljenika iz bolnice tajno odvedu: tada je nedvojbeno povredjeno načelo, izrečeno u čl. IV. uvodnoga patenta k današnjomu kazn. zakonu, prema kojem članku može se kao zločinstvo, prestupak ili prekršaj smatrati i kazniti samo ono, što ovaj zakon izrekom očituje za zločinstvo, prestupak ili prekršaj.

Mnenje prvoga suda, pravom napadnuto — da se izraz „skrbitelj“ imade uzeti po najširem obsegu svoga znamenovanja, jer da je namjera

Digitized by Google

zakonodavca: štititi sve one osobe, kojim po zakonu pripada vlast ravnati i upravljati drugom kojom osobom, koja s razloga ma kojega nije sposobna ni kadra sama sobom ravnati i upravljati, — nemože se smatrati utemeljenim na zakonu; jer da je zakonodavac imao na umu podieliti zakonsku zaštitu i „skrbnikom" glede njihovih skrbljenika: nebi se bio poslužio izrazom „skrbitelj" (Versorger), nego pravim zakonskim izrazom „skrbnik" (curator); naposeb nesmije se smetnuti s vida, da je upotrebljen izraz „skrbitelj" (Versorger) već u josefinskom kaz. zak., koji objektom zločinstva naročito očituje i označuje „maloljetno diete".

Prema svemu tomu djelo, kojega su oba obtuženika obiedjena, očito je prvi presudni sud po bludnji skučio pod § 96 kz., a tim počinio ništetnost § 281 br. 9 lit. a) austr. kp. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. kp.): zato se morala ništovna žalba posluhnuti i oba osudjenika odriešiti zločinstva, radi kojega su obtužena i od prvoga suda krivimi proglašena bila. *Pr. L. Matasović.*

D. Upravno.

Činovnik mora nadoknaditi paušalni novac, koji je potrošio kako nedopušta službeni naputak.

Petar V., predstojnik c. kr. glavnoga poreznoga ureda u B., podnese c. kr. upravnomu sudištu u Beču žalbu ništovnu proti odluci c. kr. ministarstva, koje ga je osudilo da ima eraru naknaditi 638 fr. 9½ nč. zato, što je u računih izkazao, da je u god. 1883/4—1884/5 cielu sumu paušala za ogrevno drvo opredieljenu potrošio, nabaviv tobože 41 metr. hvat drva, dočim se promjerno nije potrošilo više nego 22 metr. hvata. V. brani se, da nije dužan platiti naložene mu svote, jer da je višak pušala za ogrievno drvo opredieljena potrošio na druge potrebe, koje ne mogaše namiriti iz ostaloga uredovnoga paušala.

Tečajem rasprave pred administrativnimi oblastmi žalitelj nije dokazao, da je zaista potrošio neizdani višak ogrievna paušala na druge potrebe pisarničke, pače je sam naročito očitovao, da toga ne može dokazati. Naprotiv povedenim iztraživanjem konstatovano je, da se nikada nije potrošilo više od 24 metr. hvata drva na godinu, a sam Petar V. navadja, da se je potrošilo 26 met.

§ 1 naredbe od 25. svibnja 1866. br. 129 odredjuje, da se nesmie od svote paušala jedne vrsti (generalni paušal, individualni pisarnički paušal, paušal za ogriev, paušal za razsvjetu prostorija u sgradi) nesmie jedan dio upotrebiti, da se namiri trošak koje druge potrebe, za koje su ove vrsti paušala odredjene. Odavlje sliedi, da je Petar V. na svaki način raspolagao sa paušalom načinom, koji je protivan naputku, pa mora da

Digitized by Google

nadoknadi onaj iznos paušala, što ga je potrošio inako, a ne kako mu nalaže naputak. (Koliko puta se i drugdje dogadja, da se kojekako gospodari sa paušalom?)

Ne treba potanje dokazivati, da Petra V. ne mogu riešiti dužnosti, da dade naknadu, kojekakove protutražbine, koje niti su dokazane niti se mogu dokazati.

KNJIŽEVNOST.

O državnom ustrojstvu dubrovačke republike. Pod ovim naslovom napisao je gosp. dr. K. Vojnović, profesor na hrvatskom sveučilištu, raspravu, koju je dielomice — ciele ne mogaše, jer je preobsežna — čitao u sjednici filosofičko-juridičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 19. lipnja o. g. Rasprava razdieljena je u šest odsjeka: I. Upliv mletačke republike na državni i upravni stroj dubrovačke. II. Knez i malo vieće. III. Veliko vieće. IV. Vieće umoljenih ili senat. V. Čuvari pravde. VI. Državni tajnici. — Akademik boraveći jeseni god. 1889. u Dubrovniku, htjede upoznati veliko blago, nalazeće se u sudb. arkivu republike, te pregledav listine od preko šest vjekova, dodje na misao, da pobilježi glavne crte sudb. ustrojstva republike, dotaknuv se obćenite državne organizacije, iz koje je potekao i na kojoj se osniva.

Iz prvoga odsjeka čita, kako dobrovački pisci, koje navadja obširno u razpravi, nigda se ne žacaše priznati, da je državni organizam Dubrovnika bio upriličen po mletačkom, ali odrješito i opravdano sužbiše tvrdnju Mletčića, da je ikad Dubrovnik izgubio svoju nezavisnost zato, što je dva put došao pod zaštitu mletačke države, te primio od nje i svoje knezove. Usporedjuje glavne ustanove jedne i druge republike; dokazuje kako su u bitnosti bile slične, a ipak Dubrovnik oponašajući državni ustroj mljetački, znao je velikom mudrosti svesti u maleni okvir razgranjeni, i ujednostaviti dosta zamršeni mletački organizam, te ga tako asimilirati sa ćudi i potrebami svoga pučanstva, da se činilo kao stablo na vlastitom tlu posadjeno i uzraslo. Pokazuje, da je i dubrovačka republika, kako i mletačka prošla iz demokratičkoga u čisto aristokratički sustav. Pobija ljetopisce dubrovačke, temeljito ocienjene po akademiku Nodilu, koji uvršćuju u VIII. stoljeće taj prelaz, dočim u taj viek jedva sagradjeni Dubrovnik po rimskih naseljenicih Epidaura i Solina, morao je biti ustrojen po kalupu rimskih naselbina, gdje su comitia, senat i decuriones bili glavni stožeri upravnog ustrojstva, iz kojih niknuše bitni državni strojevi Dubrovnika. Iz statuta i reformacija vidi se, da sve do XIV. vjeka laus populi barem pro forma odobravaše zakone skupa cum majori et minori consilio. Svršuje ovaj prvi odsjek crtanjem razvitka dubrovačkih glavnih ustanova sa mletačkimi da dodje na zaključak, da ih je Dubrovnik dosta recipirao od Mletaka, ali da ih je znao navrnuti na vlastito stablo takom vještinom, da su odgovarale domaćim potrebam i našle svoje prirodno ležište u državnom organizmu. Samo letimice prelazi na odsjek II., koji izpituje na temelju povjesti i izvora, ponajviše reformacija tiskanih po akademiji,

Digitized by Google

postanak, razvitak, a kasnije suživanje vlasti kneževske. Ističe osobito, kako je vanjski sjaj kneza, kao i u Mljetcih, rasao s umanjivanjem njegove vlasti. Potanko razpravlja i crta djelokrug malog vieća, koje je, nešto po svojoj vlasti, nešto po dozvoli velikoga vieća, obuhvaćao, kako dokazuju reformacije, najraznijih sitnih i zamašnih zadataka nutarnje i vanjske politike, bilo je eksekutivna vlast velikoga vieća i senata, uz to vršilo s početka, u nekih granicah, sudačku vlast, a sve do konca bijaše prizivni konačni sud u pomorskih parnicah. Čita za tim dobar dio III. odsjeka o velikom vieću, u kojem ležaše suverenstvo države. Crta postanak i sustav ovog najvišega državnoga tiela, kako je raslo i padalo u broju, kako je vršilo nadzor nad svimi članovi aristokracije, kako je bilo izborno tielo za sve državne službenike od kneza i senata pak dolje, tako da i senat i malo vieće, kad su neke imenovali, činili bi to po auktoritetu velikoga vieća. Pratnjom reformacija opredieljuje obseg državnih posala od najvažnijih do najneznatnijih, koje bi veliko vieće obavilo. Ističe jednu od glavnih vrlina njegovih i senata, u kojih svaka individualnost izčezavaše u neosobnom jedinstvu Dubrovnika. Ovo je činilo kroz stoljeća jakost republike. Crta, kako se ta kriepost velikoga vieća pokazala kod groznoga potresa od 6. aprila 1667., koji pod razvalinami Dubrovnika ukopa gotovo svu aristokraciju suvremene republike, i kako njezinim ostalim — 37 patricija sastadoše se prvi put poslje potresa — podje za rukom, božjom pomoći i razvitkom najveće neustrašivosti, požrtvovnosti i eneržije, koje povjest pozna, uzkrisiti grad i produljiti slavni život republike za 140 godina. Dokazuje, kako potres čini važno razdoblje u pravnoj i političkoj povjesti Dubrovnika, jer je donio veliku preinaku ustava pridruženjem osmero gradjanskih porodica, koje donesoše razdor u suvereno tielo države i bijaše jedan od uzroka decadence Dubrovnika. IV. odsjek crta po izvorih postanak, razvitak i djelokrug vieća umoljenih ili senata, na kojega ledjih ležaše najveći teret državnih posala, mudrosti, izkustvu i strogoj disciplini kojega Dubrovnik ima zahvaliti najviše spretno, jako i dugovječno vladanje. Može se samo dotaknuti u V. odsjeku zamašne ustanove čuvara pravde — proveditora — koji su bdili „nequid respublica detrimienti capiat“ te uložili svoj veto kod zaključka bud kojega od triuh vieća, kad bi došao u sukob sa zakonom, te mogli natjerati svaku vlast, koja bi nezakonitu osudu izdala, da je ili svojevoljno ili po zapovjedi senata nevaljanom proglasi. Prelazi preko VI. odsjeka „o državnih tajnicih“, da dodje na zaključak. Nacrtani vidljivi stoželi, na kojih je počivala dubrovačka republika, po svojoj suštini nisu bili čvrsti. Slaba je bila vlast kneza i visila je o povjerenju, koje bi u njega polagali veliko vieće i senat. Granice nadležnosti izmedju velikoga, maloga vieća i senata nebijahu odsječene. Obstojala je pogibelj, da će jedno državno tielo zabrazditi preko medje drugoga. Čuvari pravde mogli su istina zaustaviti sukob u ime zakona, ali senat je imao zadnju rieč, te je mogao biti napastovan, da svede na puku sjenu moć velikoga i maloga vieća. A ipak ladja republike prodje kroz hiljadu godina čitava i zdrava izmedju ovih hridi, jer su državna tiela riedko došla do sukoba, te bi državni organizam funkcionirao složno. Pita akademik: odakle taj sklad, te ističe nevidljive, dublje posadjene stožere, na kojih je sva zgrada počivala, — moralno jedinstvo, koje je posvjedočavalo čini svako državno

Digitized by Google

tielo, a sva tri skupa bi se moralno stapala u jedno u svojih odnošajih naprama inozemstvu. Ovo moralno jedinstvo imalo se zahvaliti strogom zaptu, koji bi veliko vieće i senat vršili na svoje članove.

Taj zapt pako bio je učinak drugoga najstrožijega zapta domaćega. „Medju zidovima dubrovačke porodice uzgajali bi se budući vladaoci Dubrovnika na temelju vjere najtoplije, čudorednosti najstrožije, bezograničene požrtvovnosti, štedljivosti i jednostavnosti, a javne vlasti nastavljale bi taj uzgoj". Osim toga aristokracija i gradjanstvo bili su si muče razdielili zadaće državne: prva bi upravljala državnimi poslovi, čuvala bi slobodu i ugled republike, razširivala njene granice, branila ju od neprijatelja, — a pučani pod stiegom S. Vlaha jedrili su po dalekih morih i putovali po najzabitnijih predjelih, obogatili sebe i domovinu, te joj dali sredstva, kojim je znala više puta odkupiti svoju slobodu. I tako Dubrovnik, stvoriv prvo i jedino do sada narodno gradjanstvo, uteče onim trvenjim stališa, koja upropastiše dosta država. Akademik dalje oprovrgava Makušeka, koji pripisuje istim uzrokom rast i pad Poljske i Dubrovnika. Napokon ističe, da ona vječna borba za život, koju Dubrovnik održa za hiljadu godina, bijaše takodjer uzrokom, da je ostao jakim, gotovo do svoga pada, jer izklesa velike značaje, razvi vrline, a obratno domaći uzgoj usposobljaše na tu borbu. Kad toga uzgoja nestade, te oni nevidljivi stožeri popucaše, bijaše dosta prve vanjske prilike, jedne od onih na stotine, kojim je znala republika nebrojenih puta odoljeti, da se sruši. Zaludu ostadoše skladni običaji u dobrom djelu pučanstva i gotovo u cielom narodu: Dubrovnik je dao veliki nauk, da kad se moralno kvari narodni cviet, ona, koju sada zovemo inteligencija, državni ustroj bio i najbolji, mora se izopačiti, te će i najbolji narod, pokraj svih svojih vrlina, propasti.

— *Laveleye Emile de:* Le socialisme contemporain. Paris 1890. Peto izdanje. U dosta kratkom vremenu evo petoga izdanja djela, u kojem se duhovito i naučno razlaže socijalizam našega vremena, njegovi glavniji predstavnici, te ideje i zahtjevi njihovi. U predgovoru predočuje pisac napredovanje socijalizma. I upravo tu se vidi, koli težko mogu pogriešiti i umni muževi prosudjivajuć sustave, ideje i težnje pojedinih naroda ili pojedinih razreda pučanstva, kad nisu dublje pogledali u dušu njihovu i što u njoj biva, proučili stanje u kojem žive i rade. G. 1853. Louis Reybaud pišuć o socijalizmu uztvrdi, da su te bolestne halucinacije na umoru. „Socijalizam je mrtav, kad se o njem govori, govori se pogrebno slovo". A danas? Ako i nije istina, što plašljivice svagdje vide crveno strašilo, te zastrašeni viču, da stojimo pred socijalnom katastrofom: to je ipak nesumnjiva istina, da se socijalizam u raznih formah upravo čudesnim načinom razširuje. Zaokupio je gotovo sve radnike tvornica, zalazi medju seljačtvo, gdje mu se širom otvaraju vrata; nalazi privržnika medju manjimi obrtnici i trgovci; pod znanstvenim oblikom radi da preustroji političku ekonomiju; ima privržnika svojih na učiteljskih stolicah; u obliku državnoga socijalizma zašao je u kabinete vladajućih; u svećenstvu katoličkom našao je prijatelja, a još više medju protestantskimi pastori. Pisac odgovarajuć na pitanje što je socijalizam, razlaže u predgovoru, koji su uzroci i povodi socijalističkih ideja, koje zaista nisu plod našega vremena, ali su u sadanjih ekonomičkih prilikah i u razvoju znanosti ekonomičke našle vrlo mnogo hrane. Ispituje što je u

Digitized by Google

socijalizmu istinita, a što kriva, pak veli, da medju najveće bludnje njegove spada misao, da će silom, atentati i prevratom doći do svoga cilja; jer nasilje izazivlje tlačenje do skrajnosti te dovodi, da se uzpostavi despotizam. Ako socijaliste zastupaju svoje ideje uztrajno ali i umjereno, služeć se moćnimi dokazi, koje im daje ekonomička znanost: tad će vladajuće klase slušati njihovo razlaganje, jer ni ovi razredi nemogu se oteti osjećanju pravednosti i potrebi pravednijega razdieljenja imovine, što ga je kršćanstvo u dušu njihovu usadilo.

U dalnjih poglavjih prikazuje Laveleye socijalizam u Njemačkoj, kojemu posvećuje više poglavja; govori o predtečah socijalizma: Fichte-u i Marlu, razlaže ideje i rad Rodobertus Jagetzowa, Karla Marxa, Ferdinanda Lassala, konservativnih, evangeličkih i katoličkih socijalista, socijalista na katedri itd. Ovo peto izdanje ima dodatak, kojega neimaju prijašnja izdanja, i to: socijalizam u Englezkoj; država i individuum ili socijalni darvinizam i kršćanstvo pa odgovor Laveleye-u od Herberta Spencera.

— *Pilat Władislav dr.:* O rencie gruntowey. Tom. I. Historya przychodów z ziemi. We Lwowie. 1890.

— *Pelczar Josef* dr. profes.: Prawo małżeńskie katolickie z uwzględnieniem prawa cywelnego w Austrije, w Prusach i w krolestwie polskiem. Krakow. 1890. III. izdanje. Str. 658 i dodatak sa 117 str. — Ciena 5 for.

— *Mittelslaedt Jan:* Rozmyślanie nad nowym systemom ekonomii politycznej. Varšava 1890. Str. 400. — Ciena 4 for.

— *Pierwszy zjazd prawników i ekonomistów polskich.* Lwow 1888. Str. 167. — Ciena 70 novč.

— *Suligowski Adolf:* Drugi zjazd prawników i ekonomistów polskich i jego znaczenie. Varšava. 1890. — Str. 106.

— *Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku.* II. svezak. *Kazensko-pravdni red* (kaz. post.) zdne 23. maja 1873. itd. Ljubljana 1890. Izdalo družtvo „Pravnik" v Ljubljani.

VIESTNIK.

(Sankcionirani zakoni.) U komadih 11, 12, 13 i 14 Sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju proglašeni su: zakon od 8. svibnja 1890. o postupku u slučajevih smetana posjeda (komad XII Sbor.); zakon od 10. lipnja 1890. o posljedicah kaznenih osuda i kaznih (kom. XIV Sbor.); proglašeno je nadalje više zajedničkih zakona, a medju njimi i zakon o popisu pučanstva g. 1890., premda se nekim čini, da popis pučanstva nije posao Hrvatskoj i Ugarskoj zajednički po slovu nagode.

(Pravničkomu družtvu) pristupili su kao članovi gg.: dr. J. *Ratkovid*, odvjetnik na Rieci i Ivan *Živoder*, odvjet. perovodja u Daruvaru.

(Umrli.) U Beču, kamo je otišao da se lieči, umro je 21. lipnja o. g. Lavoslav *Itlinger*, umirov. viećnik kr. sudb. stola, odvjetnik i zastupnik naroda na hrvatskom saboru. — U Beču preminu dr. Filip *Haras vitez Horassovsky*, c. kr. dvorski savjetnik kod vrhovnoga suda bečkoga.

Digitized by Google

(Statistika advokata.) U područjih svih viših sudova kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću, bijaše početkom god. 1890. 3007 odvjetnika, i to 1858 u sjedištih sbornih sudova, a 1149 na drugih mjestih. U sjedištih odvjetničkih komora vršila su odvjetničku praksu 1473 odvjetnika. Na pojedine kraljevine i zemlje dolazi odvjetnika i to: na Česku 761, Moravsku 260, Slezku 60, dolnju Austriju 837 (odatlje gotovo $^{9}/_{10}$ u Beču), gornju Austriju 79, Solnogradsku 20, Štajersku 155, Koruško 30, Kranjsku 21, Tirolsku 46, Vorarlberg 19, Trst 95, Goricu 31, Galičku 344, Bukovinu 63, Dalmaciju 58. U Beču, gdje je najviše odvjetnika, dolazi na 1150 stanovnika jedan odvjetnik, u Českoj na 7307, u Moravskoj na 8282, u Slezkoj na 9425, u gornjoj Austriji na 9615, u Solnogradskoj na 8178, u Štajerskoj na 7829, u Koruškoj na 11.624, u Kranjskoj na 22.916, u Tirolskoj na 6084, u Vorarlbergu na 7659, u Primorju na 5142, u Dalmaciji na 8308, u Galičkoj na 15.240, u Bukovini na 9074.

(Medjunarodni kongres za kaznione) sastao se 15. lipnja o. g. u Petrogradu, gdje ga je otvorio *Aleksander* vojvoda *Oldenburški*. Kongres sastaje se baš sto godina od dana smrti glasovitoga učenjaka Johna *Howarda*, u kojega slavu govorio je odvjetnik *Spasović*, jedan od najsjajnijih govornika Rusije. Članovi kongresa — moglo ih je biti do 400 — bijahu gosti cara Aleksandra, grada Petrograda, vojvode Oldenburžkoga itd Sa kongresom priredila se i izložba kaznioničkih predmeta, koja je otvorena u t. zv. Mihajlovoj ménagi. Na izložbu dopremiše produkta rada iz svojih kazniona: Austro-Ugarska, Belgija, Danska, Englezka, Francezka, Grčka, Italija, Japan, Njemačka, Norvežka, Švedska, Švajcarska i Rusija. Veličajna je izložba belgijska, koja pokaza, da u Belgiji raduju kaznenika upotrebljuju jedino u svrhe državne. Tu se izradjuju tvari iz lana, konoplje, pamuka i vune, te odatlje priredjuje odielo i rubenina za kaznenike same, kao i za belgijsku vojsku. Izloženo je vrlo dobrih stvari, pletenih od slame, za tim obuća, jeftino odielo, itd. Izložba *Francezke* vrlo je instruktivna. Poslane su samo probe rada kaznenika — neprodaje se ništa — iz svih stadija rada; naprotiv u pismu i slikah prikazuje se podpuna histor. slika razvoja kaz. sustava i franc. kaznioničkih uredaba počam od srednjega vieka pa do danas. *Austrijske* kaznione izložile su liepih rezbarija od drva i ručne radnje; ugarska bijaše strogo odieljena od izložbe zapadne pole monarkije. *Ruska* izložba vrlo je zanimiva Razdieljena je u 12 razreda, u kojih su zastupane sve gubernije izim Kurlanda; za izložke ove potonje zemlje priredjen bijaše posebni odjel. Izloženi su medju inim u ruskom odjelu modeli velikih barka, na kojih se prevoze kaznenici na sibirskih riekah, modeli parobroda „dobrovoljne flote“ sa vrlo umnimi uredbami za vožnju u Sahalin; sjajan bijaše odjel nerčinski; modeli uredaba za ispiranje zlata, zlatne i srebrne piramide i izložba otoka Sahalina, itd. — Šteta da naše kaznione nisu bile tu zastupane, nebismo se trebali stiditi produkta radnja n. pr. kaznione lepoglavske.

(Decentralizacija kr. tabule.) Što se je već davno zahtievalo u interesu pravosudja Ugarske, najme da se kr. tabula, to jedino prizivno sudište za cielu Ugarsku, decentralizira, te uredi više prizivnih sudišta, napokon je izvedeno, te postalo ove godine istinom. To je prvo važno reformatorno djelo sadanjega ministra pravosudja. Mjesto dosadanje jedne ustrojava se *jedanaest* prizivnih molba, i to devet za Ugarsku a dvie za Erdelj sa sjedistem u Kološvaru i Maros-Vasarhelyu. Kod svakoga prizivnoga suda organizira se i državno nadodvjetničtvo.

Digitized by Google

(Konflikt medju državnim i saveznim pravom.) U državi *Jowa* — tom zemljištu Cabetovih pokusa da se ustroji komunistička zajednica Icaria — postoji zakon od g. 1888. — kakav postoji i u drugih državah sjevero-američke republike — da se vino smije prodavati jedino za svrhe katoličkoga bogoslužja, a pivo i rakija samo za medicinske svrhe; da take stvari smiju prodavati jedino ljekarnici, koji su gradjani države Jowa, te imadu za to posebnu dozvolu. — Firma Peoria u državi Illinois posla željeznicom u Jowu više zapečaćenih bačava piva, producirana u Illinoisu. U gradu Keokuku na Jowi preuze pivo agent one firme, te ga poče prodavati. — Maršal i constabler grada Keokuka zaplieni pivo na temelju ovlasti mirovnoga sudca, držeć se zakona države Jowa od 13. travnja 1888, na što ga firma Peoria tuži sudu i zahtieva, da prizna njeno pravo vlastnosti na pivo, i da joj naknadi trošak i štetu u iznosu od 1 dolara. (Koliko bi odštete zahtievala firma u Europi? Ur.) Tužbu odbiše svi pa i najviše sudište Jowe. Na to tužitelj iznese ovaj prepor pred najviši sud sjedinjenih država (savezno sudište).

Savezni zakon odredjuje, da ima kongres urediti trgovinu tako sa stranimi državami, kao i medju saveznimi državami i medju ovimi te indijskimi plemeni. — S druge strane priznaje se, da policija ćudorednosti, sigurnosti i zdravstva spada izključivo na zakonodavstvo pojedinih država.

Vrhovno sudište sjedinjenih država uvaži tužbu firme Peoria veleć, da je pravo kongresa gledeć na uredjenje trgovine absolutno, kojega nemogu ograničiti pojedine države. Neima sumnje — govori vrhovno sudište — svaka država ima pravo, hoteć obranit svoj narod od neumjerenosti, da zabrani proizvadjanje žestokih pića u svom području, a tako i svaki trgov. promet s ovimi predmeti medju vlastitimi podanici, uvozili se ti predmeti iz koje druge savezne države ili iz inozemstva. Država može i kazniti svoje podanike, koji takovo piće prodavaju, ali ne može bez odobrenja kongresa stezati trgovinu svojih podanika sa drugimi saveznimi državami. Jer kad bi to smiela učiniti, tad bi se moglo dogoditi, da n. pr. ova ili ona država zabrani, sa razloga zdravstvenih, uvoz duhana, pače da uvede i sustav zaštitne carine, ili da zabrani uvoziti predmete luksusa, itd. čim bi nastala prava anarhija u trgovini. — Istina je, svaka država ima pravo da postavi quarantaine i tako zaprieči, da se neunesu bolesti, pošast, ili pauperizam; ali žestoka pića drže se općenito za predmete legitimne trgovine, a pošto je kongres dozvolio, da se ona uvoze iz inozemstva, imadu se smatrati kao dobro ili predmet trgovine.

Evo u glavnom razloga rješitbe vrhovnoga suda. Razlozi proti ovomu riešenju vrlo se iztiču, a osnovani su na tom: vlade mnogih država i mnogi Amerikanci tvrde, da bi trebalo trošnju spirituosa sa razloga policije ćudorednosti i zdravstva zapriečiti, pa da su usljed toga pojedine države vlastne, krieposti svoje vrhovne policajne vlasti, absolutno zabraniti uvoz istih. Kraj takova stanja stvari neće se nitko čuditi, što je nedavno kongresu predložen zakon, koji ovlašćuje ovake države, da mogu zabraniti alkoholica u svom području, kao što mogu zabraniti i dinamit.

Digitized by Google

Popis

poreznih občina, za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim sudovom.

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime por. občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
					dana	dana	
1	Kr. sudbeni stol Petrinja	1	Glinska poljana	1. ožujka 1890.	1. ožujka 1890.	31. kolovoza 1890.	
		2	Graberje				
		3	Marinbrod				
		4	Boroevići	1. srpnja 1890.	1. srpnja 1890.	31. pros. 1890.	
		5	Velešnja gornja				
2	Kr. kotarski sud Kostajnica	1	Šakanlije	1. ožujka 1890.	1. ožujka 1890.	31. kolovoza 1890.	
		2	Golubovac				
		3	Draškovac				
		4	Oraovica	1. srpnja 1890.	1. srpnja 1890.	31. pros. 1890.	
		5	Šegestin				
3	Kr. kotarski sud Garešnica	1	Vukovje	1. travnja 1890	1. travnja 1890.	1. rujna 1890.	
		2	Stupovača				
		3	Čajire				
		4	Kutinica				
		5	Bršljanica				
		6	Kapelica				
		7	Ciglenica				
		8	Kaniška Iva				
4	Kr. kotarski sud Šid	1	Adaševci	1. srpnja 1890.	1. srpnja 1890.	31. prosinca 1890.	Gruntovni uložci ovih občina vodili su se dosele kod kr. kot. suda kao gruntov. oblasti u Vukovaru.
		2	Batrovci				
		3	Ilinci				
		4	Jamina				
		5	Lipovac				
		6	Morović				
		7	Malavašica				
		8	Strošinci				
		9	Kukujevci				
		10	Bačinci				
		11	Gibarac				
		12	Babska				
5	Kr. kot. sud Vinkovci	1	Vinkovci	1. srpnja 1890.	1. srpnja 1890.	31. pros. 1890	
		2	Neudorf				
6	Kr. kotar. sud Novimarof	1	Jakopovec	1. srpnja 1890.	1. srpnja 1890.	31. prosinca 1890.	
		2	Kaštelanec				
		3	Toplice Varažd.				
		4	Hrastovec				
		5	Kamenagorica				
		6	Podevčevo				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime por. občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: izteče	Opazka
					d a n a		
7	Kr. sudbeni stol Požega	1	Trestanovci	1. rujna 1890.	1. rujna 1890.	28. veljače 1891.	
		2	Bertolovci				
		3	Traparje				
		4	Eminovci				
		5	Jakšić				
		6	Lakošija				
		7	Cerovac				
		8	Poreč				
		9	Kula				
		10	Sesvete				
		11	Ciglenik				
		12	Lukač				
		13	Venje				
		14	Tominovac				
		15	Ašikovac				
		16	Zorilac				
		17	Grabarje				
		18	Bektež				
		19	Gradište				
		20	Kutjevo				
		21	Mitrovac				
		22	Granica				
		23	Kalinić				
		24	Tulnik				
		25	Komorica				
		26	Gradac				
		27	Koprivnica				
		28	Orljavica				
		29	Frkljevci				
		30	Blacko				
		31	Buk				
		32	Sulkovac				
		33	Pleternica				
8	Kr. kotarski sud Karlovac	1	Zvečaj zadnji	1. listopada 1890.	1. listopada 1890.	31. ožujka 1891.	
		2	Zvečaj prednji				
		3	Dugaresa				
		4	Turen				
		5	Kamensko				
		6	Mekušje				
		7	Švarča mala				
		8	Švarča velika				
		9	Mostanje				
		10	Mrzlopolje				
		11	Marindol				

Pr. A. Goglia.

Digitized by Google

Sveučilišta u srednjem vieku.

(Die Universitäten des Mittelalters bis 1400. Von P. Heinrich Denifle, aus dem Predigerorden, Unterarchivar des hl. Stuhles. — Erster Band. Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400.[1]*)*

I. Izvori i sustav.

Djelo, o kojem želimo obavjestiti naše štioce, po sudu prvih učenjaka, navlastito francuskih i njemačkih, probudilo je u znanstvenom svietu općenito udivljenje, te se smatra kao pravo otkriće na polju kulturne povjesti europejske. Doista je liepih djela, osobito u Franceskoj, u Italiji i u Njemačkoj pisano i prošlih vjekova i u našem stoljeću o postanku i o sustavu onih ognjišta znanja i naobrazbe, kakva bijahu sveučilišta, ustrojena u Europi izmedju XII. i XV. vieka, a navlastito one dvie almae Matres svih ostalih, bolonjska i pariška. Savigny u svojoj klasičnoj povjesti rimskoga prava u srednjem vieku dotaknuo se i sveučilišta, u koliko su barem u savezu sa rimskim pravom. Glavna zasluga Savigny-a, kaže Denifle, ostaje, da je on nastojao učiti poviest iz vrelâ; da je prvi upozorio na razliku pojedinih sveučilištnih ustanova, te je potaknuo svojim iztraživanjem na dalnji rad. Ali on ne obrati ni najmanje pažnje španjolskim, engleskim, navlastito njemačkim, ugarskim i poljskim sveučilištom; samo se letimice dotaknu francuskih, a glede taljanskih on se nije bavio, osim nekih potankosti, epokom njihova ustrojenja u XIII. i XIV. vieku, nego kasnijom dobom, te se služio ponajviše tiskanimi štatuti XVI. vieka. Posve neizvjestno je ono, što piše Savigny o postanku i uredjenju sveučilišta i o važnih pitanjih,

[1] Berlin, Weidmann'sche Buchhandlung 1865 s. I—XLV — 1—813. Upozorujemo pravnike i nepravnike na analizu ovoga monumentalnoga djela. Ur.

Digitized by Google

koja su s tim u savezu. Savigny-eva glavna zadaća, koju majstorski izpuni, bijaše pravna poviest, životopis pojedinih pravnikâ i prikazanje njihovih djela. Sveučilišta on se samo uzgredno dotaknu. Nitko prije Denifle-a nije niti pokušao obuhvatiti svih pedeset i pet sveučilišta[2], koja niknuše u Europi do konca četrnaestog vieka, iztražiti njihov postanak i razvitak, crtati njihov sustav, tako da engleski učenjak A. Rashdall u broju od 8. decembra god. 1888. londonskoga časopisa Academy, dieli u dva razdobja poviest sveučilišta: prije Denifle-a i poslje Denifle-a, te iztiče ogromnu gomilu bludnjâ i krivih mnenja o sveučilištih prije Denifle-a, pa ukori neke pisce, koji su se poslje njega tim predmetom bavili, da se nisu okoristili njegovim epokalnim djelom, kako je to učinio Mullinger u svojoj razpravi „Universities" i u djelu „a History of the University of Cambridge", o postanku kojega prvi je Denifle znao na temelju izvora obavjestiti učeni sviet. Epokalnu vriednost Denifle-ova djela istaknu takodjer najkompetentniji živući vještak na tom polju u Njemačkoj Paulsens, koji je prije Denifle-a najbolju razpravu i knjigu napisao o njemačkih sveučilištih.[3]

A razlog vriednosti Denifle-ove knjige, neusporedive sa bud kojim dosadanjim djelom na polju sveučilištne literature, leži u tom, što je on prvi posegnuo u svu rudu izvora, na temelju kojih moglo se sigurno graditi poviest postanka i ustrojstva sveučilišta u srednjem vieku. Njegova namjera bila je s početka ispitivati onu glasovitu borbu izmedju doktora pariškoga sveuči-

[2] Od ovih 23 broji sama Italija, 11 Franceska, 8 Španjolska, 5 Austrija i Ugarska, 3 Njemačka, 2 Engleska, 1 Irska, 1 Portugal, 1 Švajcarska, ne uračunav još 12, o kojih Denifle dokazuje, da im se krivo pripisuje naslov sveučilišta, naime 8 u Italiji, 3 u Franceskoj i 1 u Španjolskoj.

[3] Die Gründung der deutschen Universitäten im Mittelalter: Organisation und Lebensordnungen der deutschen Universitäten im Mittelalter. — Denifle jako hvali ovu razpravu Paulsen-a, koja je izišla g. 1881. u Sybelovom Historische Zeitschrift, i djelo njegovo: „Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgange des Mittelalters bis zur Gegenwart (Leipzig 1886)."

Digitized by Google

lišta i redovâ Franjevaca i Dominikanaca oko polovice XIII. vieka, kad su ova dva duhovna reda bila nastala; ali njegova iztraživanja potaknuše ga da razširi obseg svoga predmeta, dok dodje na misao, da izradi podpunu povjest svih sveučilišta u srednjem vieku do godine 1400. Može se lasno pomisliti, koliko je bilo muke i koliko se tražilo erudicije pokupiti ogromno gradivo, koliko napornog svestranog iztraživanja, duboke i svestrane kritike, dok je učeni Dominikanac svoje smiono poduzeće ostvario. On je morao prije svega obaći svu sveučilištnu literaturu, objelodanjenu u Europi o sveučilištih u obće i napose. Osobito u uvodu, pak kroz cielu prvu knjigu može se čovjek uvjeriti, koliku gomilu knjigâ imao je Denifle prelistati, učiti i ocienjivati. Da je ostao pri tom, on je mogao subsumirati radnju prošlih viekova, možebiti doći do drugih posljedica; ali niti bi bio otrebio toliko bludnjâ, koje su se bile ušuljale u ovu znanstvenu struku, niti popunio velike praznine. On je posegnuo u prave izvore, da uzmogne nacrtati postanak sredovječnih universitetâ, naime u razne izprave, povlastice, diplome, papinske bule, obćinska i sveučilištna statutâ, Libri cancellarii, libri Rectorum, te ponajviše ova rukopisna vrela bijahu glavnim temeljem njegovoj radnji, te čine glavnu njenu vriednost i originalnost. Samo tako je Denifle mogao dati novi pravac ovoj znanstvenoj struci, te ispraviti množtvo pogriešakâ prijašnjih djela i modernih i starih, Savigny-a, Du Boulay-a, Leclerc-a, Döllinger-a, Paulsen-a, Giesebrecht-a, pače svih dosadanjih povjestničara sveučilišta pojedinih naroda. Toj ogromnoj zadaći mogao je zadovoljiti pisac, jer ga je 1. decembra 1883. papa-učenjak Leon XIII., muž presretne ruke kad treba naći prave ljude za shodno mjesto, imenovao podarkivarom svete stolice; tim mu se otvorilo novo blago, u koje je mogao prvi posegnuti punih ruku. Vatikanski arkiv posjeduje izprava ne samo za sveučilište rimsko, bolonjsko i druga taljanska, nego gotovo za sve europejske universitete. U te izprave spadaju dragocjena „1. regesta bullarum; 2. regesta supplicationum“ — ruda dosada gotovo posve neiztražena, sadržana u 99 velikih knjižurina in

Digitized by Google

folio, koja počimaju sa Klementom VI., te uz neke praznine dosižu ćak do Antipape Benedikta XIII., sadržavajuć veliki broj tako zvanih Rotuli i molbâ, poslanih na papinski dvor od raznih sveučilišta, navlastito francuskih, španjolskih i engleskih, ili od otmenih muževa, n. pr. od cara Karla IV., da izvojšte povlastice ovomu ili onomu sveučilištu, ili kojemu njegovom članu; 3. arkiv bula u Lateranu, koji počima sa papom Bonifacijem IX.; 4. tako zvane collectoriae, jako važne za viesti tičuće se rimskoga sveučilišta „Studium Romanae Curiae".

Denifle kaže zašto je postavio svomu djelu granicu sa g. 1400. Jer, poslje ove godine i za XV. vieka sveučilišta dobivaju novo lice, te se malo po malo pretvaraju u onu formu, koju universiteti primiše u vrieme ne daleko od našega. Istina, veli auktor, nije god. 1400. odsjekla svagdje to razdobje, koje za taljanska sveučilišta uzmiče do polovice XIV., a za njemačka se pomiče do blizu polovice XV. vieka; ali u djelu, koje obuhvaća sva sveučilišta, valjalo je odsjeći po sriedi i tako je pisac uzeo g. 1400. Ovo mu je zamjerio G. Kaufmann „in dem Göttingischen gelehrten Anzeiger", ali mu Dominikanac odgovori godine 1886. u „Archiv für Litteratur und Kirchen-Geschichte des Mittelalters" rekav, da XV. stoljeće, a još više sliedeća, pružaju glede sveučilištâ tako ogromnu gomilu dokumenata, da htjeti nastaviti povjest sveučilišta na temelju izvorâ po osnovi auktorovoj, bila bi zadaća orijaška i nemoguća za jednoga samo pisca, ma razpolagao i kolosalnimi umnimi silami. I sbilja jedno samo od gore napomenutih vrela, Regesta supplicationum za XV. stoljeće od Martina V. do Aleksandra VI. zahvaća 1122 velike knjižurine in folio vatikanske biblioteke, a sva Regesta od Martina V. dalje iznose po aproksimativnom računanju Denifle-a 6—7000 velikih tomâ, koji nisu dio vatikanskoga arkiva, nego čine posebni arkiv, koji Denifle zove Suppliken-Archiv", koji se neće dati rabiti prije dok nebude premješten u vatikansku knjižnicu, te izradjena dotična kazala. Budi uzgred rečeno, da je auktor prelistao svih onih 99 knjiga

Digitized by Google

regesta supplicationum, koja dopiru do god. 1400., premda nisu još kazala sastavljena. Ogromna li truda![4]

Auktor se drži u svom djelu analitičke metode, i kaže zašto; a ono što kaže vriedi za sve one grane znanosti, i za ona njihova područja, gdje se tvorivo fakata još izkapa, te bi se sintetičkom metodom došlo do krivih posljedica na veliku štetu pravoga znanja. Denifle je osvjedočen, da se ne može steći takom metodom nepobitnih rezultata na polju, gdje pojedine činjenice imadu biti još iztražene, te prieti pogibelj, da se grade na podlogi malo fakata općeniti zaključci, a obratno, da se smatraju pojavi, koji se svuda opažaju, kao osebujnosti, i napokon da se pomute posvema razna vremena. Daleko više služi se historičkoj znanosti, ako čovjek ostaje lih na polju činjenicâ, te osvaja zemljište korak za korakom, mjestò da odmah zapremi visoko kakvo stanovište, iz kojega će bacati oko na narode i na vjekove, te predstavljati povjest ne kakova jest, nego kakovu hoćeš i trebaš. Pjesničtvo je, kaže auktor, posao pjesnika, a ne povjestničara. Analitična je metoda jedina, koja vodi do pravih zakona, te nas čuva bludnjâ, da tražimo dokazâ za unapried stvorene ideje i zasade. Tomu auktor navadja primjer jako važan za pravnog povjestničara, koji stoji u savezu sa predmetom djela. Htjelo se na svaki način naći dokaza za krivu tezu, da je crkva u srednjem vieku bila protivna rimskomu pravu, te da, kako veli Schmidt „die Kirche alles that, was in ihren Kräften stand, um das römische Recht zu unterdrücken". U tu svrhu navadjali su se saborski zaključci od god. 1131, 1139. i 1180., dekretali Aleksandra III. od g. 1180., pače navelo se, da je papa Honorij III. protegnuo zabranu g. 1219. na sve svećenike. Da ti zaključci vrede, tada valjalo bi priznati, da je crkva nastojala ukinuti i medicinu, jer oni isti sabori zabranjuju redovnikom i kanonikom učiti toli medicinu, koli i „leges temporales et mundanas". Ali ipak nitko ne

[4] „La università del Medio Evo e il libro del P. Denifle". Učena razprava o velikom djelu Denifle a, tiskana u znanstvenom časopisu „la civiltà catholica" od god. 1889. p. 653 i sled., u kojoj su samo neka općenita pitanja, i taljanska sveučilišta iztaknuta.

Digitized by Google

smije toga tvrditi, jer sadržaj onih zaključaka očevidno dokazuje, da je crkva tu zabranu izdala samo za redovnike, a Honorij III. i za svećenike, a ne u obće (nicht aber an sich), kako i sada na bogoslovnih fakultetih cieloga izobraženoga svieta ne spadaju u program studiâ klerikâ niti rimsko niti civilno pravo, niti medicina. Ali preko toga se prelazi, jer je trebalo argumentâ, da se podupre teza, da je bila crkva protivna rimskomu pravu. Ista se kriva posljedica izvadja iz činjenice, što je papa Honorij III. zabranio civilno pravo u Parizu i u okolici. Da su samo mjestne prilike dale povoda toj zabrani, vidi se iz bule pape Grgura IX, koju je Denifle našao, krepošću koje taj papa dozvoli u Orleans-u predavanje civilnog prava. To dovoljno dokazuje, veli auktor, kako treba bez predsude koracati u svojih iztraživanjih, staviti pa vagu pojedina fakta, pa onda stoprv postaviti, ako je moguće, obćenita načela.[5]

Sve ovo ogromno djelo Denifle-ovo dieliti će se u tri velike knjige, od kojih je izašla prva, koja obuhvaća 814 stranâ in quarto. Prva knjiga, koju analizujemo, bavi se povjesti postanka i utemeljenja sredovječnih sveučilišta u šest odsjeka: I. označenje i pojam sredovječnog sveučilišta (s. 1—39); II. postanak i razvitak najstarijih sveučilišta, pariškoga i bolonjskoga (s. 40—218); III. postanak i razvitak ostalih sveučilišta u Europi do 1400 (s. 219—652); IV. odnošaj sveučilištâ prama prijašnjim učevnim zavodom (s. 653—742); V. uzroci postanka sredovječnih sveučilišta (s. 743—799). Svršuje knjiga sa dva dodatka 1. Statuta paduvanske obćine za djake od god. 1259. do 1275. (s. 800—806); i 2. statistički izkaz sredovječnih sveučilišta (s. 807—814).

[5] Denifle, o. c. s. XXIV, XXV (Einleitung), 252. Auktor se vraća opet u tečaju djela na isto pitanje (o. c. s. 696—697); novimi dokazi oprovrgava neistinu, koju je Savigny lahkoumno iznio, kako je dokazao nedavno rimski profesor J. Alibrandi u časopisu „Studi e documenti di Storia e Diritto“ (pag. 201, 212), gdje navadja dugi niz papâ od Vigilia do Leona X., i autentičke tekste, iz kojih izlazi, da su pape, od kojih mnogi kao s. Grgur Veliki, Aleksander III., Inocent III., Bonifac VIII. bijahu na glasu pravnici, promicali velikom revnosti naučavanje rimskog prava, i da je ovo njihovim nastojanjem bujno cvjetalo u Rimu od XII. vieka unapried. (Civ. Cat. o. c. ibid. Vol. IV. p. 165, 166).

Digitized by Google

Druga knjiga opisati će ustrojstvo i ustav sredovječnih sveučilišta i kolegijâ, te ako se auktor bavi u prvoj knjizi organizacijom i poviesti pariškoga sveučilišta, učinio je to, jer veli, da poviest ostalih universiteta nemože se razumieti ako se nepozna povjest pariškoga. Toli pariško koli bolonjsko sveučilište ustrojena su prva, i gotovo u isto vrieme, kao universiteti u formi korporacijâ.

U trećoj knjizi auktor će razpravljati pitanja, kojih se dotaknu u prvoj, ali koja su u tiesnom savezu sa cielim ustrojstvom. Medju ostalim naći će svoje mjesto odnošaj crkve napram rimskom pravu, razvitak kancelarskog sveučilištnog dostojanstva, i licentia docendi.

Držali smo, da neće biti bez koristi, ako malo obširnije obavjestimo naše čitaoce o sadržaju prve knjige toga velikoga djela, tako obsežna i skupa, da nije lasno, te bude pristupno mnogim. A u zemlji, koja je doživila utemeljenje jednoga od najmladjih sveučilišta, jedinoga još na slavenskom jugu, vriedno je, da pravnički sviet obazna, na kojem širokom temelju slobode, kojega je gotovo nestalo sa svom Lehr- u. Lern-Freiheit u modernoj dobi, bijahu osnovana sredovječna sveučilišta. Dotaknut ćemo se takodjer u ovom izvješću glavnih čimbenika, kojim se ima zahvaliti podizanje tih velikih svjetionika znanosti, koji nigda nisu sjali onakom svjetlosti kako od XII. do XIV. vieka; nacrtat ćemo glavne poteze njihovog ustrojstva, te letimice spomenuti, kako su postala, osim almae matris omnium universatum Paris i Bologna, sveučilišta naše monarkije u Pragu, Beču, Krakovu, Pečuhu i Budimu, koja spadaju u dobu prvo godine 1400. A bit će nam sgode, da uzgredno iztaknemo pravo i sbiljno utemeljenje zagrebačkoga sveučilišta poveljom cara i kralja Leopolda I. od 23. rujna g. 1669., te da oprovrgnemo, pomoćju nazora obrazloženih i dokazanih po Denifle-u, krivi uzrok, koji prvi Krčelić, a po njem Mesić navadjaju, zašto Leopoldova zakladnica nije ostvarena, te smo morali dva stoljeća čekati, da blagodat sveučilišta uživamo.

Digitized by Google

II. Označivanje.

Studium. — Studium generale. — Universitas. — Accademia. — Gymnasium.

Prvo pitanje, koje razpravlja Denifle, tiče se imena, kojimi su se označivala sveučilišta do g. 1400.; pitanje, koje nije samo filologično, nego od velikoga zamašaja, ako hoće da se shvati pravi pojam sredovječnog sveučilišta. Najstarije ime, koje spominju izprave, jest „Studium“, kojim se je prvi služio papa Honorij III. u listu, upravljenom 11. svibnja 1219. na parižko sveučilište, gdje kaže: „Studium Parisiense quod doctrinae suae fluenta usquequaque diffundens“ itd. Nakon deset godina postaje obćenito i službeno ime „Studium generale, Studium universale, Studium privilegiatum“, kojim se je razlikovalo sveučilište od jednostavnih Scholae ili Scolae, kako su se zvali manji učevni zavodi u početku XIII. vieka. Onaj pridavnik pak „generale“, universale“ nije označivao, kako su mnogi krivo držali, da je Studium obuhvaćao sve znanosti, nego da je bilo pristupno djakom svih zemalja, ili najmanje jedne zemlje. I sbilja, bogoslovje ne predaje se u većem dielu „Studiorum“ do preko polovine XIV. vieka: Bologna nije ga imala do god. 1360., Salamanca do svršetka XIV. vieka, a u Parizu od 1219. do XVII. vieka nije se učilo civilno pravo (das weltliche Recht). A ipak svako od spomenutih Studia bijaše „Studium generale“ u podpunom smislu srednjega vieka. I zato kad Döllinger kaže,[6] da parižko nije bilo sveučilište u sadanjem njemačkom smislu „Universität-a“, i da su ostale francezke škole bile samo specialne škole, istina je, pošto ni Paris ni veći dio sredovječnih generalium Studiorum nisu bila sveučilišta u sadanjem njemačkom shvaćanju; ali krivo je tvrditi, da nisu bila sveučilišta ili generalia Studia u podpunom smislu srednjega vieka.[7]

---

[6] Döllinger: Die Universitäten sonst und jetzt, München 1867 s. 6 (po auktoru).

[7] Denifle o. c. s. 1—29 Civiltà Catholica o. c. p. 600.

Digitized by Google

Obično ime, koje se sada rabi za najviši učevni zavod, jest „Universitas“, „sveučilište“. Tu oznaku nalazimo takodjer i u srednjem vieku, ali u smislu, koji daje toj rieči „Corpus juris civilis“, naime u smislu korporacije, koja ima svoja pravila, svoju upravu i organizam, te se zvala takodjer Corpus, Collegium, Sodalitium, Curia, Societas, Consortium, i uporavljivalo se na druge korporacije, ili Universitates, n. p. pistorum, mercatorum, navicullariorum, publicanorum itd., kako i na gradove, municipia. Primjenjivajući dakle to obćenito ime na znanstvene zavode, govorilo bi se: Universitas studii, ili Universitas Magistrorum, Universitas Scholarium, i Universitas Magistrorum et Scholarium, već kako se htjela označiti korporacija bud učitelja bud djaka, budi jednih i drugih skupa. Dakle rieči Universitas i Studium nisu označivale skup znanosti, koje su se predavale, ili fakultetâ u koje, kako ćemo vidjeti, kasnije se dielilo studium, nego skup osobâ, koje su u dotičnom zavodu činile posebnu korporaciju. U tom smislu valja uzeti i izraz „Universitas studii“, koji se ponajviše rabi u srednjem vieku, kako to Denifle dokazuje na temelju originalnih izprava kroz čitavo djelo.

Auktor kaže, da nije našao epitheton „alma“ uz universitas (alma universitas) prije XIV. vieka. Ovaj izraz potiče iz političkoga života. U Justinianovom codex-u nalazimo izraz „alma urbs“, koji se pak protegao na korporacije i obćine. Izraz „mater universitas“ dolazi još prije, naime g. 1300. u naredbi oxfordskih učitelja (Magistrorum). Osim toga u Oxfordu i u Cambriđge-u zvala se knjiga, u koju su se upisivala imena djaka, još u drugoj polovici XIII. vieka matricula; papa Inocent IV. još prije nazva „communio“ učitelja i djaka u Oksfordu „facunda mater“, koja „de utero suo filios producit ad justitiam eruditos“, a kasnije god. 1342. engleski kralj Eduard III. zvaše „Universitas Cantebrigiae mater et propagatrix studentium peritorum“. Tako malo po malo postade izraz „Alma Mater“, koji se upotrebljuje u statutih bečkoga sveučilišta g.

Digitized by Google

1389. i kojim se označuje pariško sveučilište; kasnije pako dolazi u statutih sveučilišta u Kolinu (Köln) g. 1392. itd.

Sasvim tim jur u XIII. vieku u Engleskoj i u Njemačkoj uzeše rieč Universitas rabiti za oznaku zavoda u današnjem smislu i to je nastalo, odkada se počeše rabiti kao sinonimne rieči „Studium" i „Universitas", tako da se je govorilo „Studium oxoniense" i „Universitas oxoniensis". Karlo IV. kralj češki u jednoj te istoj izpravi identificira ove dvie rieči, te se služi sliedećimi izrekami: „in studio Pragensi acta legere" i „in universitate Pragensi acta legere", kako je to auktor našao u Regesta Klementa VI. Pod konac XIV. i početkom XV. vieka zamienjuju se one dvie rieči. Universitas u sadanjem smislu „skup svih fakulteta" nije romanskog nego germanskog poriekla.

Auktor pobija, da je papa Aleksandar IV. g. 1256. parižki universitet nazvao Academiam parisiensem, i da se po tom taj naslov takodjer udomio za označivanje sveučilišta. Ova se pogrieška vukla od stare dobe do danas, ali auktor je uzpostavio, prelistavajući vatikanski arkiv, pravi izraz, upotrebljen po onom papi, gdje nema onoga izraza, podmetnuta po Du Boulay-u, historiku parižkog sveučilišta. Usuprot isti Aleksander IV. zove parižki zavod u spomenutom pismu „Gymnasium". Ova oznaka ostade običajnom u onom razdobju. Tako ju nalazimo u adresi podastrtoj papi od parižke universitete magistrorum et scolarium u početku XIV. vieka, pače u svem srednjem vieku rieč Gymnasium se rabi za pariško sveučilište. Glasoviti magister Abaelardus zove se na nadgrobnom nadpisu u Solnogradskom s. Petru „Gymnasii fax". Ali od svih označenja sredovječnog sveučilišta kao učevnog zavoda (als Lehranstalt), najobičniji jest „Studium generale" ili „Studium".[8]

III.

Činbenici sredovječnih sveučilišta. — Paris i Bologna.

Pošto je Denifle označio domašaj rieči, kojimi su se zvala u srednjem vieku sveučilišta, i razsvietlio pojam i pojav, koji su

[8] Denifle, o. c. s. 33—39.

Digitized by Google

bili sadržani u onih riečih, i koji nipošto neodgovaraju sadanjim, prelazi na crtanje postanka i razvitka dvajuh najslavnijih sveučilišta: onoga u Parizu i Bologni, a to ne samo jer su najstarija, bivši nastala na početku XII. vieka, okolo g. 1100., gotovo u isto vrieme, — nego jer su almae matres i učiteljice svih ostalih, koja su ili potekla od njih, ili se po njihovom kalupu obrazovala. Auktor baca na nje novu svjetlost, koju je crpio iz listinâ po njem nadjenih i upotrebljenih, te izpravlja u dosta zamašnih pitanjih krive nazore Du Boulay-a, Meiners-a, Schleiermacher-a, Winkelmann-a, Huber-a, Savigny-a i drugih učenjaka.

Savigny naime[9], sliedeć Meiners-a[10], drži, da kad je veliki koji učenjak okupio oko sebe broj zviedljivih djaka, lasno bi ga nasliedio niz učitelja, i tako širio bi se krug djakâ, te bi se na lahko osnovala po nutarnjoj potrebi trajna škola. Kasnije, kad je taj nutarnji život malaksao, osnivahu se podpuna sveučilišta slobodnom voljom vladara, koja se nipošto nemogu usporedjivati onim prijašnjim školam. Ova Savigny-eva ideja u bitnosti nije drugo nego preinaka Schleiermacherove misli.[11] Nauk Denifle-ov, crpljen iz posve novih nepobitnih vrela, posve je različit. Počmimo sa sveučilištem u Parizu.

Već u X. vieku Paris je imao glasovitih učenjaka, a u XI. vieku cvale su u Franceskoj škole u Reims-u, Laon-u, Tours-u, Chartres-u, Lièges-u, a nad svimi škola Bec-a u Normandiji, koju proslaviše dva velika Taljanca, blaženi Lanfranco od Pavije, i sveti Anselmo od Aoste. Tako i u Bolonji prije velikoga Irneri-a predavali su XI. vieka slavni pravoznanci, a osim Bolonje bilo je pravnih škola u Paviji, Veroni, a navlastito u Raveni. Prije dakle god. 1100. stalno je, da je bilo u Italiji i u Franceskoj, a i drugdje, školâ više ili manje cvatućih, a to ne

[9] Geschichte des röm. Rechts III, 155. Ovu tvrdnju, kaže Denifle, opetovahu do najnovijeg vremena povjestničari sveučilišta, a i sam Stein (die innere Verwaltung II. 2. S. 201 sl. 205 slj.) (P. A.).

[10] Geschichte der hohen Schulen unseres Erdballs. Göttingen 1803. II, 208. (P. A.).

[11] Denifle o. c. p. 40—43. — Civ. Cath. o. c. p. 661, 662 i slj.

Digitized by Google

samo Artium liberalium, kako su se zvale u srednjem vieku gramatika, retorika, dialektika (Trivium), aritmetika, geometrija, astronomija i muzika (Quadrivium), nego i Scientiarum, naime teologija, jurisprudencija i medicina. Nu dokazano je, da Studium u Bolonji tek s Irnerijem oko g. 1100. do 1120. počimlje bivati „permanens Studium“ civilnoga prava; a malo poslje s Gratianom blizu god. 1150. i kanoničkoga prava, te je odmah nadkrililo ostale škole, i za dugo ostade uzor sličnih studijâ u Italiji i drugdje. To isto valja reći o Parizu, gdje su sveučilište kao Studium dialecticae et teologiae početkom XII. vieka Vilhelm od Champeaux, Abelard i Pierre Lombard (Pietro Lombardo) i drugi slavni učitelji zadahnuli novim životom, digli ga do takova sjaja i glasa, da je kroz mnogo godina imalo znanstvenu hegemoniju.

Ali kako nastade u Parizu i u Bolonji ta velika činjenica, koja tvori novo razdobje i pravi početak sredovječnih sveučilištâ? Može li se to protumačiti dovoljno, kako je tvrdio Savigny, a za njim toliko drugih, valjanošću i slavom stanovitoga profesora i naravnom žedjom znanosti djakâ? Nije dosta, nego valja posegnuti u daleko važnije, pače u glavne čimbenike. Ti „andere Factoren“, kako ih zove auktor, jesu ova tri:

1. Nova praktična metoda predavanja, prihvaćena gotovo u isto vrieme u Parizu i u Bolonji za dotične znanosti po gore spomenutih profesorih i njihovih nasljednicih, koja je više odgovarala potrebam i vremena i znanosti, a prije gotovo nebijaše poznata. Ta metoda, a navlastito disputacije, koje bijahu uvedene tako izmedju djakâ i profesora, kao i izmedju djakâ medjusobno, privlačila je iz svih strana Europe (pak recimo ovdje i iz naše Dalmacije te Hrvatske u Bolonju) k onim dvim središtom Parizu i Bolonji množtvo djakâ, žednih novog naučavanja, jer prijašnjom metodom nebijahu zadovoljni; sa umnažanjem djakâ naraste i broj učiteljskih stolica i profesorâ, a odavlje ono veliko znanstveno takmanje, onaj divni žar za naukom, pa oni sjajni uspjesi, što je sve one dvie sveučilištne kraljice iznielo do europejske slave i do života, koji još poslje sedam stoljeća traje.

Digitized by Google

2. Dodjoše okriepiti ovaj prvi životni element povlastice carske ili kraljevske, kojimi se samonikla sveučilišta obezbjedjuju i počašćuju. Za Bolonju i za ostale taljanske zavode najstarija povlastica, jer je tobožnja diploma Teodosija II. patvorena, jest t. z. autentica habita Fridrika I., izdana g. 1158. na ronkaljskom saboru, koja bje uvrštena po njegovoj naredbi u Corpus Juris, čim postade zakonom carstva. Denifle razpravlja velikom pomnjom ob ovoj glasovitoj povlastici, od koje ima 25 rukopisâ, a od ovih 11 on sam nadje u Vatikanu, gdje je i najstariji otisak, dočim se je prije poznavao jako maleni broj. Auktor izpravlja Giesebrechta i Winkelmanna, koji se preveć povjeriše nekoj historičnoj anonimnoj pjesmi, objelodanjenoj po Giesebrechtu god. 1879., da potvrde staru bludnju Savigny-evu, nastavljenu po Coppi-u, Luschin-u, Stobbe-u i drugih, da je naime onu povlasticu izdao rečeni car Fridrik bolonjskomu sveučilištu. Denifle, pošto je raztumačio narav te povlastice, dokazuje: a) da je izdana za sve taljanske škole, a ne za samu bolonjsku, koja se niti nespominje, premda stoji, da se je bolonjsko sveučilište prvo njom okoristilo; b) da je izdana na korist ne profesora nego djaka, koji se potužiše po svoj prilici caru, da ih stanovnici tuže radi dugova njihovih zemljaka, a car ih primi pod svoju zaštitu, da mogu bez zaprieke putovati, dolaziti i nastaniti se u zavodu po njih izabranom, pod prietnjom teške pedepse protiv onim, koji bi ih smetali. Za slučaj pak, da budu djaci osvadjeni radi kakvoga zločinstva, povlastica dozvoljavaše, da se podvrgnu sudu bilo svojih profesora, bilo biskupa dotičnog grada. Povlastica Fridrika Barbarosse bijaše velikog domašaja, jer bje temelj i uzor svih carskih ili kraljevskih povlastica za sva europejska sveučilišta. Kroz sve provlači se kao crvena nit ustanova, da djake putujuće ili stanujuće ne smije nitko uznemirivati, da stoje pod zaštitom svoga vladara. Temeljem svim bijaše „Autentica Habita“, koja jur u jezgri sadržavaše povlasticu, kasnije u svih iztaknutu, da djaci imadu biti oprošteni od svakoga poreza. U tom je ležala razlika, što Autentica Habita bijaše podieljena djakom, navlastito pravnikom, dočim kasnije povelje bijahu protegnute na sve pripadnike universitet-a. Ove po-

Digitized by Google

vlastice, a u prvom redu Barbarosina, mnogo su pomogle razvitku sveučilišta.

Pariški studij bijaše takodjer rano obskrbljen povlasticami francuskih kraljeva. Čini se, da je prvi Ljudevit VII. (1137.—1180.) izdao diplomu, ali sačuvala se je samo ona njegovoga sina i nasljednika, glasovitoga Filipa Augusta (1180.—1223.) koji podieli povelju g. 1200., koju Denifle prvi izdade, za kojom su i druge sliedile, a neizmjerno doprinesoše, da naraste ogromni broj djaka u već tada velikom Parizu, a to ne samo radi ugodnosti i udobnosti, koje su se tamo uživale, „sed etiam propter libertalem et specialem praerogativam defensionis, quam Philippus rex et pater ejus ante ipsum, ipsis scolaribus impendebant", kako to kaže ljetopisac Vilhelm Aremoricus u Gesta Philippi Augusti.[12] Potvrdjuje to i velika ciena, u kojoj su djaci držali povelje, podieljene im od vladara i papa, koje su veoma pomno čuvali tako, da su početkom XIII. vieka uredili poseban magistrat pod naslovom „conservatores privilegiorum".

3. Ali najmoćniji čimbenik, kojemu se ima zahvaliti ustrojstvo velikih učevnih zavoda Pariza i Bolonje, a kasnije i ostalih sveučilišta, jest sustav korporacija, koji je uveden u XIII. vieku i koji u kratkom vremenu bujno procvate. Težnja za samostalnošću, koja se pojavlja u XII. stoljeću, malo po malo zaokupljuje sve razrede naroda, i sve grane čovječje djelatnosti: na državnom polju probudi na novi život obćine, na trgovačkom različita družtva, na obrtnom stvoriv bratovštine, zadruge, cehove, Hansu; taj pokret morao se dojmiti i učevnih zavoda, pa su se članovi njihovi ujedinili u razne korporacije i u „collegia". Valja vidjeti kolikom pomnjom i obširnosti Denifle, upiruć se vazda na izvore, crta povjest tih korporacija na parižkom i bolonjskom sveučilištu, i baca svjetlost tamo, gdje su do sada veliki pisci tumarali u magli raznih pogriešaka.

(Nastavak sliedi.)

[12] Denifle o. c. s. 60.

Digitized by Google

Rad oko pravne terminologije.

Neću da govorim o potrebi, da se naša pravnička terminologija ispravi, jer ima u njoj zaista izraza ili termina, koji niti jasno označuju pojma, za koji se rabe, niti su prema govoru narodnom, a niti duhu i zakonom našega jezika. Ali valja da našu terminologiju i popunimo, jer za mnoge pojmove, imenito za više filosofičke, neimamo amo tamo nikakovih izraza, pa moraš pojam opisivati; a bit će jamačno toga i u naukah državoslovnih. Ja neznam, bit će da su drugi umniji i napredniji, da bolje poznavaju dragocjeno blago narodnoga govora, pa nisu zapali u neprilike, u kakove ja; meni se je naime dogodilo svaki put, kad mi je dospielo u ruke djelo filosofičko — na žalost to biva dosta riedko — da sam sama sebe pitao: kako bi ti ovo ili ono rekao hrvatski? I često nisam znao. Koji se bave više političkimi disciplinami, jamačno da su i tamo naišli na take neprilike. Samo da reknem jednu: mi riečju „samouprava“ ono označujemo, što drugi narodi „autonomia“. Meni se čini, da ona hrvatska rieč ni s daleka neoznačuje valjano onoga pojma, koji bi se imao njom obilježiti. — Nemogu ovaj čas reći, kako bi se dobro hrvatski reklo, što Francez zove „gouvernement politique“ i „administration“. A takih pojmova ima sijaseta.

Čuo sam prigovarati, da nije cielishodan put, kojim je g. prof. Spevec pošao, jer da će se tako kasno doći do dobre terminologije. Rekoše neki, da bi valjalo neka obćenita načela postaviti — kako ih je formulirao n. pr. prof. dr. V. Bogišić — pa po njih odlučno i oprezno raditi. Drugi misle, da pravnici sami neće i nemogu stvoriti pravne terminologije, da naši pravnici — riedkom iznimkom — slabo paze na govor naroda, da će s toga, što oni učine, biti više umjetno, narodu tudje, itd.

Ja se neću pravdati, je li sve tako, kako mi se govorilo; je li na njihovoj strani istina ili ne; nu ja sam uvjeren, da je bolje početi i ovako, nego nikako. A mislim, da oni, koji su pokrenuli ovu stvar, neće bit zaboravili, da se, koliko je ikako moguće, crpe rieči i izrazi iz naroda i njegovoga govora. A dade se nedvojbeno najviše pokupiti od naroda rieči i izraza za one

Digitized by Google

pravne institute, koje naš narod poznaje, koji su blizu njegovomu radu, obćenju i životu, n. pr. pravo obiteljsko, obvezno; poneklje i nasljedno te stvarno pravo. Naprotiv, rado dopuštam, da će bit mnogo manje pravih narodnih rieči za pojmove mjeničnoga i trgovačkoga prava, da i negovorim o javnom pravu ili pače o filosofičkih disciplinah. Sudac i upravni činovnik mogu svaki dan u svom službenom radu čuti, kako narod označuje ovaj ili onaj pojam, neka ga zabilježe i priobće.

Razumie se po sebi, da će nam u ovom poslu oko pravne terminologije dobro doći dragocjene upute našega zemljaka učenoga prof. dra. Bogišića, sadržane u njegovih radnjah: „Stručno nazivlje u zakonima“ (Mjesečnik broj 1 god. 1877.); „Tehnički termini u zakonodavstvu“ (br. 1 Mjesečnika g. 1888.); „Pravni običaji južnih Slovena“; a poglavito pako njegov krasnim jezikom pisani „Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru“, koji je prava riznica terminologična za nas, što liepo ističe prof. Gjorgjević u radnji svojoj, preštampanoj u Mjesečniku god. 1889. u brojevih 10 i 11. Mi ćemo uz sve ovo proučavati zakone i naučna djela srbska i slovenska, obazrieti se na terminologiju ostalih Slavena: Čeha, Poljaka i Rusa; nas će pomagati u našem radu pisci i rodoljubi iz Dalmacije i Istre, Srbije, Bosne i Hercegovine, jer se radi o zajedničkoj stvari. Ali uvjek treba da nam je pred očima ona mudra Vukova: piši kako govoriš, a govori prije svega da te narod razumie. I baš na ovo kao da zaboravljaju često sudci i upravni činovnici, kad pišu svoje odluke i osude; pisci strukovnih djela, a i zakonodavci naši.

I baš ovo potaknu me, da napišem ovo nekoliko rieči. Nemislim naime već danas reći svoju ob onih izrazih profes. dra. Spevca, koje čitam u 7. broju Mjesečnika; bit će prilike drugi put. Danas, više kao uzgredice pripominjem, da bi pristao uz profes. dra. S., da rabimo rieč „narav“ i „priroda“ u onom smislu, kako je on protumačio i shvatio; da je „obvezan“ bolje od „obvezatan“, premda bi moglo biti, da oboje nije baš najbolje.

Rad naš, da si uredimo valjanu pravnu terminologiju, potrajat će dugo, niti znamo reći pravo, kad će se dovršiti. Ali ima

Digitized by Google

nešto, što bi se dalo popraviti u kraćem vremenu, samo da se hoće, i ako se ima dobre volje.

Nije dovoljno, da imamo valjanih izraza; treba da umiemo i pravilno pisati, a uz to pisati, da nas razumie onaj, za koga ili komu pišemo. Ja sam već dosta godina u praksi sudačkoj, vidio i čitao sam svakakih rješitba, osuda i odluka, poznajem donekle i pisanje političkih činovnika te odvjetnika, pa moram reći: da sam ne jedan put, čitajuć rješitbu sudbenu ili upravnu, sam sebi govorio: rieči su doduše hrvatske, ali slog, poredanje rieči i izrazavanje misli: to nije naše, to je „durus sermo", težko razumljiv. Ja nisam baš najlošiji pravnik na svietu — premda se nedičim naslovom doktora svih prava, ma da i vjerujem u onu „non omnis doctor doctus" — ali da rečem po duši, morao sam ne jedan put čitajuć kakovo oblastno riešenje, pitat sama sebe: što da uradi seljak, obrtnik pa i gradjanin s tim riešenjem? Tu se bože prosti, ne piše, nego se drlja, tvore duge periode po njemačkom uzoru, subjekt i predikat u izreci tako su razdaleko, da jedno za drugo neznaju. Mislim, da bi i drugi mogao potvrditi iz svoga izkustva, što sam netom rekao. A kako i zašto je tako? Mladji naraštaj izučio je nauke u posve hrvatskoj školi, počam od pučke škole pa gore do sveučilišta; a ipak je istina, da mnogi ljudi mladje škole ne pišu bolje ni pravilnije, nego muževi stariji, koji su već god. 1848. svršili nauke ili su je učili u dobi absolutizma, kad je bio naše urede i škole pritisnuo njemački jezik. Pače ja ih znadem koji, premda „Verbőczianci", ipak pišu ljepše i pravilnije, nego li bivši učenici od god. 1861. ovamo. Čini se, da mnogi ne mare za formu, u koju zaodievaju svoje misli, premda je ona veoma znamenita.

Više paze pisci juridičkih djela na jezik, ali ne paze svi koliko bi trebalo, niti u jednakoj mjeri. Ja poznajem hrvatskih pravničkih radnja, pisanih g. 1889. ili 1890., koje je gledeć na izrazavanje misli i ljepotu sloga pokojni dr. Fran Pilepić, prevodilac Ungerove monografije o raspravi ostavština (g. 1864.) daleko pretekao! Nespominjem imena dotičnih pisaca, tko se bavi pravničkom našom knjigom, netreba mu toga.

Digitized by Google

Nu ako tko mora govoriti jasno, precizno i tako, da ga drugi razumiju, mora govoriti i pisati zakonodavac. Kad već postavljamo fikciju: da svaki državljanin mora poznavati sve zakone — česa niti je bilo niti će biti — tad dajmo barma napišimo te zakone tako, da ih može čovjek razumieti. Neću da ispitujem sadržaj zakona, niti mislim iztraživati, kako je zakonodavac riešio svoj zadatak u pojedinih konkretnih slučajevih, premda sam uvjeren, da bi taka kritika bila vrlo nuždna, a nebi smela biti nikomu zazorna. Taka kritika najljepše pristaje onim odličnim muževom, kojim je povjeren uzgoj pravničkoga pomladka našega. Takovoj kritici svatko bi se radovao, jer unapred možemo reći, da bi bila temeljita i posve objektivna. Ovo neka bude rečeno više mimogred.

Naši zakoni vrve izrekami, koje su puki prevodi iz tudjih jezika. Neka se sravni n. pr. jezik i dikcija u zakonu o pučkoj školi od g. 1874. sa kojim zakonom posljednjih godina, pa da vidiš veliku razliku! Pače ja se nežacam reći, da su neki zakoni iz absolutističke periode pravilnije pisani, nego li gdjekoji sadanjega vremena.

Da koji primjer navedem. Zakon o zadrugah namienjen je našemu seljačtvu; nitko neće zaniekati, da ga je trebalo tako napisati, da ga i oni razumiju, za koje je izdan. A je li tako? § 6 (zakon od 8. svibnja 1889.) ovako glasi: „Za obveze iz pogodbah i za štete, učinjene po pojedinih zadrugarih prije dana kreposti ovoga zakona, vlastan je vjerovnik, odnosno oštećenik, ako zadruga nebi htjela priznati obvezu iz pogodbe, odnosno odštetiti štetu, tražiti za svoje namirenje, da se izluči dio dotičnoga zadrugara, koji ga ide iz zadružne imovine, u koliko je vjerovnik prema dosad postojalim zakonom imao pravo zahtievati isplatu odnosno odštetu“. Veoma sumnjam, da će seljak ovo razumieti, a težko i čovjek, koji je svršio više škola od pučke; a ipak mogao se je taj paragraf tako stilizirati, da bi ga razumio i pismeni seljak. Ili: § 12 istoga zakona veli: „Najmanja izmjera zemljišta može se u cjelosti prodati samo n a t e m e l j u j e d n o g l a s n o g a z a k l j u č k a s v i h z a d r u g a r a i dozvolom kotarske oblasti, a zamieniti u komadih opet samo do-

Digitized by Google

zvolom kotarske oblasti". Zar se nebi moglo ovo reći posve jednostavno: „Ciela najmanja izmjera zemljišta može se prodati samo onda, ako to svi zadrugari zaključe i kot. oblast dozvoli". Ovakih primjera dalo bi se još mnogo štampati, ali dovoljna su i ova dva. Takih nepravilnosti jezičnih nalazi se i u naredbah vladinih, n. pr. 7. svibnja o. g. br. 46.369 izdao je nutarnji odjel z. v. naredbu „u pogledu uredjenja prodavanja igraćih karta". Bome to nije hrvatski, a moglo bi se posve jednostavno reći: „naredba . . . o prodavanju igraćih karta". „U predmetu uredjenja prodavanja igraćih karta, naročito u tom pogledu, da li je za prodavanje karta posebna obrtna legitimacija potrebita", itd. U istoj ovoj naredbi spominju se: trgovci „m j e š o v i t i h r o b a". Ovo sve nagrdjuje propise naredbe, kojim se nameće neki balast nepotrebnih rieči, a dala bi se misao posve jednostavno i kratko, liepo i precizno izreći.

A što istom da reknemo o jeziku, kojim su pisani t. z. zajednički zakoni? A ipak imali bi ti zakoni biti izvornici za našu kraljevinu. U godinah petdesetih hrvatski prevodi njemački pisanih zakona bijahu kud i kamo korektniji i pravilniji. Evo nekoliko primjera. Zak. čl. 33 g. 1888. zajedničkoga hrvat.-ugar. sabora § 7: „Za osiguranje jedinstvenoga novoga zlatnoga zajma i jedinstvenoga novoga srebrnoga zajma ima se založno pravo na ona ista ž e l j e z n i č k a t j e l e s a, koja u v l a č i t i se imajući zajmovi sada obterećuju, prije izdanja dionih obveznica ureda radi uknjižiti i to dva jedinstvena nova željeznička državna zajma s jednakim rednim prvenstvom, tako da iste nakon u v u č e n j a obveznica u § 2. navedenih zajmova u gruntovničkom prvenstvenom redu na prugah p o d r ž a v l j e n e potiske željeznice pretiče samo za osiguranje lutrijskoga zajma te željeznice od g. 1864. uknjiženih 15.750.000 for. austr. vr., idućom godišnjom rentom od 819.000 for., a na podržavljenih prugah željeznice alföldsko-riečke (Veliki Varadin-Osiek), te prve erdeljske željeznice i željeznice Battaszék-Dombovar-Zákany (dunavsko-dravske) samo dioničarom usljed odkupa p r i p a d a j u ć a p r i p a d n o s t, služećih sada za osiguranje uvlačiti se imajućih zajmovah, da ih nepreteče nikakova ina teretna stavka". — Ovaj je paragraf

Digitized by Google

točno prepisan iz „Sbornika“ god. 1889. str. 99 zajedno sa interpunkcijami; punkta neima u cielom paragrafu. Više netreba o njem govoriti; ja žalim svakoga, koji si mora glavu razbijati tim, što je zakonodavac htio ovdje reći. Ovake jezične rugobe nisu nikakova riedkost; evo nam drugoga primjera iz § 32 zakona „o državnom dohodarstvu točenja pića“: „U tu svrhu dužni su porezovnici vrhu po istih nabavljenih, proizvedenih ili produciranih porezu podvrženih predmeta voditi primitbenu listinu robe, u istu uvrstiti na početku porezovanja polag poreznih stavaka preostalu im zalihu, prema vrsti, količini i kakvoći, kašnje z a p r i m i t i imajuće se porezu podvržene predmete pako prijaviti od slučaja do slučaja na pobiranje poreza ovlaštenomu, te i ove prigodom u s k l a d i š t e n j a nastavno ubilježiti u istu listinu robe“. I ovo je takov zakon, koji će tisuće i tisuće državljana uzimat svaki čas u ruke. Bit će najbolje, da si svaki neizučeni pravnik uzme odmah pravnoga konzulenta, jer bez toga nikud nikamo.

Ovako se ne grade zakoni.

Gramatikalne i stilistične nepodobštine u zajedničkih zakonih mogle bi se odstraniti, da se i osnova zakona zajedničkoga sastavlja na hrvatskom jeziku, a ne da budu t. z. hrvatski izvornici puki prevodi. Za potrebe i poslove hrvatske, kojim se zakonom dotiče ili ovim uredjuju, bilo bi veoma nuždno urediti zakonodavnu komisiju, koja bi svaku osnovu zakona, prije nego li se podnosi na predhodnu sankciju, svestrano proučila tako sa stvarne kao i tehničko-zakonodavne strane. Nebih želio, da me se zlo shvati, ali čini mi se, da neke osnove zakona, kad dodju u sabor, nose na sebi pečat hitre radnje, pa su s toga ne samo jezično, nego i stvarno nedotjerane, a te nedotjeranosti sabor neispravi uvjek; pače kad što se baš protivno dogadja, da naime rasprava saborska unese u osnovu odredbu, koja je baš u opreci sa načelom osnove vladine; što se je dogodilo nedavno s osnovom zakona o smetanju posjeda.

Osnove zakona moraju se izradjivati vrlo pomno, savjestno i točno, treba da je za to dovoljno vremena, obilna materijala, duboka znanja i bogata iskustva. A pošto toga svega nema jedan

Digitized by Google

ili dva čovjeka, zato treba da se uvede komisija. Ovo valja za svaku osnovu, a kamo da nevalja za onakove, koje duboko zasižu u privatne ili javno-pravne interese, kao n. pr. osnova o reorganizaciji polit. uprave, o karnostnoj odgovornosti sudaca, ili ona o parnicah u slučajevih smetana posjeda," itd.

Svršujem. Želim, da rad naš oko pravne terminologije dobro uspie; a vrlo bi me radovalo, da se ove rieči moje o jeziku onako shvate, kako su mišljene i napisane i da se prama vrednosti njihovoj uvaže. *L. N.*

Preslušavanje stranaka poput svjedoka.

Kritika § 50 i slied. mal. post.

Prigodom pretresivanja osnove zakona o postupku o parnicah smetana posjeda, udešene prema načelom zakona od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti, vodila se je u sabor. pravosudnom odboru i u saboru dosta živa razprava o shodnosti dokaza prisegom u obće, napose pako o tom, da li bi shodno bilo u spomenutu osnovu zakona recipirati ustanove mal. post., sloveće o preslušavanju stranaka poput svjedoka. Sabor je napokon odlučio, da se dokazno sred tvo prisegom parbenih stranaka u parnicah smetana posjeda izključi. Prema tomu reć bi da si ustanova mal. post., kojim bje uveden kod nas novi način dokazivanja, naime preslušavanje stranaka poput svjedoka, tečajem 13 godina što djeluje, nije mogla mnogo privrženika steći uzprkos duhovitomu razlaganju, kojim stvoritelj našega mal. postup. u svojem „Tumaču zakona od 3. listopada 1876." pomenutu uredbu opravdava. Moram priznati, da niti mene nisu razlozi, iztaknuti u komentaru na § 50 mal. postup., mogli uvjeriti o shodnosti i bezopasnosti dokaza preslušavanjem stranaka poput svjedoka, koja uredba može u nekih zemljah[1], gdje su druge okolnosti i gdje je sudstvo drugačije organizirano, dobro djelovati, dočim se kod nas mora smatrati dvobridkim

[1] U „Tumaču" spominju se kao takove zürižki kanton, Englezka i sjeverna Amerika.

Digitized by Google

nožem. U istinu podizalo se je kod nas težkih prigovora proti rečenoj uredbi. Neriedko imali smo priliku slušati od sudaca, da im ustanova § 50 mal. post. velike brige zadaje. Jedan sudac dapače izjavio je svoje tvrdo uvjerenje, da je ta ustanova uzrokom, što su poslje uvedenja mal. post parnice veoma učestale. „Kako i nebi“ — govoraše taj sudac — „kad uz tu ustanovu možeš dobiti do 100 for. bez svakog naslova, a izgubiti možeš tek novac za biljege — ono malo troška za sebe i za svojega protivnika. Budi samo drzovit pred sudcem, nedaj se ničim smesti, već govori odlučno i prisegni mirno, i sudac će tebi vjerovati, a ne tvojemu protivniku, osobito ako je ovaj nešto plašljive naravi. Na taj način možeš čitavu občinu u kozji rog natjerati. Sudac će doduše možda jednom doći do spoznaje, da si objestan pravdaš, pa ti neće više vjerovati; ali to će biti kasno i onda, kad si već dosta njih oglobio“.

To je slika, koja se može sa manje ili više crnila uporaviti na svaki od sudbenih kotara naše domovine. Pogibelj se dakako umanjuje, čim dulje sudac u jednom te istom kotaru služi. Nu kako dugo treba sudac, dok se upozna sa svimi prilikami u njegovom kotaru?

Prigovori, koji se dižu proti uredbi preslušavanja stranaka poput svjedoka, daju se razvrstiti u troje:

1. Dokaz preslušavanjem stranaka poput svjedoka u mal. post. ravan je dokazu prisegom u redovitom post.; razlika stoji samo u tom, što se ondje govori pod dojmom, da će se na kazivano priseći, a ovdje se polaže prisega na obstojnost ili neobstojnost neke jur prije točno označene činjenice. Razlika je nadalje i ta, što sudac u mal. post. može preslušati stranku poput svjedoka uvjek iz vlastite inicijative i da može jednoj ili drugoj stranki vjerovati, dočim je u redovitom postup. — izuzev slučajeve, kad valja poludokaz popuniti (prisega domirna), ili iznos odštete i zadovoljštine ustanoviti (prisega od ucjene) — sudac vazda vezan na izjave stranaka i mora držati istinom ono, što je stranka, položiv prisegu, potvrdila bilo jestno bilo niječno; ili ako je stranka uzkratila položenje prisege, protivno od onoga, što se je prisegom imalo potvrditi. Poželjno bi bilo, da je zako-

Digitized by Google

nodavac u pravnih poslovih manje vriednosti izključio svako zaprisizanje parbenih stranaka; nu kad je već dopustio dokaz sakramentalnom izjavom parbene stranke, odgovarajući dokazu prisegom u redovitom postupku, imao je t. z. preslušavanje stranaka poput svjedoka udesiti prema obće priznatim pravilom dokazivanja, koja su svoj izraz našla u redovitom postupku. U mjesto toga što vidimo?

Kao pravilo izriče se u § 52 mal. post., da se ima preslušati kao svjedok prva stranka, koja je dužna dokazati stvar prieporn u! Dakle baš obratno od onoga, kako je za dokaz prisegom odredjeno u redovitom postupku, po kojem se pravo, da prva odluči o sudbini stanovite tvrdnje, daje stranki, protivnoj od dokazivaoca.

Od toga pravila popušta se doduše nešto odmah u sliedećoj alineji § 52, gdje se veli, da sudac m o ž e odlučiti, da prva bude preslušana stranka protivna, ako to stranke predlože suglasno, ili ako inače bude to u prilog da se sazna istina. Ali čemu prepuštati samovolji sudčevoj da odluči o tom, koju će stranku poput svjedoka prvu preslušati? Zakonodavac kao da je uvidio tu slabu stranu § 52 mal. post., pa je u § 53 odredio, da se i stranka, protivna onoj, koja bje prva preslušana, preslu̇ša poput svjedoka, ako bi to zahtievala. Ali ta stranka neće moći uvjek svoju poziciju polaganjem prisege učvrstiti, nego samo onda, kad se sudcu svidi, da njezino kazivanje nije nevjerojatno. Tim je in ultima linea prepušteno sudcu na izbor, da vjeruje kojoj hoće stranki. (Vidi § 30 mal. post.) Čemu sve to? Nebi li pravnoj sigurnosti više odgovaralo, da se točno propiše, koju stranku treba, da se neka činjenica ustanovi, jedinu pod prisegom preslušati?

Motivi, s kojih bje kod nas uvedena uredba preslušavanja stranaka poput svjedoka, jesu po svoj prilici vjerno reproducirani u „Tumaču zakona od 3. listopada 1876.“ dra. Derenčina. Iz toga „Tumača“ (tumačenje §§ 50 i 51) razabiremo, da se je od dokazala glavnom prisegom zaziralo ponajviše zbog težkoća i pogibelji, skopčanih sa formuliranjem obrazca glavne prisege. Ovim težkoćam i pogibeljim dalo se je, kako mislim, lahko iz-

Digitized by Google

bjeći, nedirajuć u samo načelo, da se je sudcu propisalo, da ob okolnosti, koja mu se odlučnom vidi, pod prisegom presluša stranku, protivnu onoj, koja bi imala dotičnu okolnost dokazati, ako se već nebi stranke same složile u tom, koja će od njih svoje kazivanje prisegom potvrditi[2]; a dokazivaoca da presluša samo onda, ako bi njegov protivnik, odrekav se prava da bude pod prisegom preslušan, zahtievao — slično uzvrati prisege u redovitom postupku — da bude preslušan dokazivalac. Ako protivnik dokazivaočev nebi htio pod prisegom izkazivati, a nebi zahtievao preslušavanje dokazivaoca, imala bi se jednostavno tvrdnja dokazivaočeva istinitom smatrati. Tako bi se prisega redje upotrebljivala, nego li to biva sada po ustanovah našega mal. post., po kojih se pače dopuštaju prisege obijuh stranaka u jednom te istom pitanju.

2. Praksom, koju mal. post. dopušta, i kojom se komotni sudci rado služe, da se naime pod prisegom presluša samo stranka, koja je dužna dokazati stvar priepornu, i da se naravno prema tomu izreče osuda, veoma otegoćuje se progon krivorotâ. Dokazivalac bo redovito tvrdi, da se je nešto dogodilo ili da je nešto obstojalo, dočim njegov protivnik toj tvrdnji redovito poriče istinitost, t. j. negira. Mnogo laglje je pako dokazati, da se je nešto dogodilo ili da je nešto obstojalo, nego li dokazati, da se nešto nije dogodilo ili da nešto nije obstojalo. Kazneni sudac će dakle teže uzpostaviti dokaz krivorote ili krivog svjedočanstva kod okrivljenika, koji je u gradjanskoj parnici prisegao ili izkazao pod prisegom afirmativno, nego li kod okrivljenika, koji je u gradjanskoj parnici prisegao ili izkazao pod prisegom negativno.

3. Konsekvencija pravila, izraženog u § 52 mal. post. bijaše ta, da se je moralo i protivnoj stranki dozvoliti, da bude preslušana kao svjedok. Ovo nebi bilo tako pogibeljno, kad bi protivna stranka nudila svoje kazivanje samo za to, da modificira navode dokazivaočeve, ili da svoje posebne prigovore iznese.

[2] Obično biva da tužitelj izazove tuženika, neka prisegne, da nije istina ono, što on (tužitelj) tvrdi. Ali dogadja se takodjer i to neriedko, da tuženik ište od tužitelja, neka na ono, što tvrdi, prisegu položi, ter jedan drugomu namiće prisegu, što je samo dokaz medjusobnoga povjerenja.

Digitized by Google

Nu često biva, da protivna stranka, kad se preslušava kao svjedok, izravno ruši temelje dokazivaočevoj tvrdnji, t. j. kazuje, da nije istina, što je kazivalac, preslušan kao svjedok, uztvrdio. Evo dakle dva protuslovna svjedočanstva, od kojih naravno jedno mora da je krivo. I ta se protuslovna svjedočanstva polažu pod okriljem suda, pače na poziv sudca (2. alineja § 53), a sudac neima vlasti, da s mjesta postupa proti onomu, o kojem se je uvjerio, da je krivorotnikom, ako se je u obće o tom uvjeriti mogao.

Da se učinak ustanove § 53 ponešto ublaži, dozvolilo se sudcu u drugoj alineji § 58 mal. post., da preduzme preslušavanje dokazivaočevog protivnika (dotično preslušavanje dokazivaoca, ako je sudac u smislu druge alineje § 52 mal. post. odlučio, da bude prvi preslušan protivnik dokazivaočev) uz priuzdržaj, da će o tom, hoće li ga zapriseći, odluku izreći poslje obavljena preslušanja, te sudca uputilo, da preslušnika nezaprisegne, ako se uzvidi, da je njegovo kazivanje s a s v i m nevjerojatno. To jest, zakonodavac neće da sili sudca, da stranku, koja je očito krivo kazivala, još i zaprisegne; ali inače prepušta sudcu, da se iz neprilike, u koju je dospio usljed dvajuh protuslovnih kazivanja, izvuče kako se najbolje znade. Jasno je naime, da sudac, kojemu je birati izmedju dvajuh protuslovnih kazivanja[3], dolazi u neugodan položaj, da sudi o poštenju jedne i druge stranke, pa da na svaki način jednu stranku ma neizravno ožigoše žigom krivog svjedočanstva.

Takav neugodan položaj bi se sudcu prištedio, da se odredi, da se o stanovitoj odlučnoj okolnosti presluša samo jedna stranka pod prisegom, i to pravilno protivnik dokazivaočev, a iznimice dokazivalac sam.

[3] Ako je kazivanje dokazivaočevog protivnika (dotično kazivanje dokazivaočevo) sasvim nevjerojatno, tu je dakako sudac, probrav kazivanje dokazivaočevo (dotično kazivanje dokazivaočevog protivnika) svoju savjest umirio, te može svoj izbor pred svietom opravdati pokazivajuć na nevjerodostojnost protivne stranke. Nu ako se nevidi, da je kazivanje dokazivaočevog protivnika (dotično kazivanje dokazivaočevo) sasvim nevjerojatno, mora sudac i tu stranku zapriseći i tada mu je birati izmedju dvajuh često protuslovnih zapriseguutih kazivanja (naime da d r u g o kazivanje, u koliko protuslovi p r v o m u, izjavi već zato nevjerojatnim, što bi bilo proti načelom nepristranosti i pravednosti).

Digitized by Google

Ocjenjujuć tako sustav dokazivanja preslušavanjem stranaka poput svjedoka, prihvaćen u našem mal. post., s gledišta prava, politike i etike, mora se po mojem mnenju doći do uvjerenja, da taj sustav nije za naše okolnosti[4], pak da bi se moralo spomenuto dokazivanje inače udesiti i to ponajbolje prema načelom, izraženim u jedanaestom poglavju gradj. parb. postup. Do toga vremena pako, dok se gore označene mane u mal. post. zakonodavnim putem odstrane, preporučam našim sudcem, da se što više služe ustanovom druge alineje § 52 mal. post., koja im dozvoljuje, da preslušaju najprije protivnika dokazivaočevog, a poslje njega da dokazivaoca samo onda preslušaju, ako se isti, upozoren na jur zaprisegnuti izkaz svoga protivnika, nikako nebi dao odvratiti od zahtjeva, da i njega preslušaju kao svjedoka. U koliko će sudac vjerovati jednoj ili drugoj stranki, mora se to prepustiti njegovoj savjesti; nu u slučajevih, gdje je vjerodostojnost jednaka, bolje je da se vjeruje protivniku dokazivaoca, jer ovomu (dokazivaocu) laglje će biti, da svojemu protivniku dokaže eventualno krivo svjedočanstvo. U ostalom, in dubiis contra actorem!"

Dr. M. Bišćan.

Crtice iz financijalne judikature!

Premda mi je težko s vremenom, odlučio sam ipak u ovom listu objelodaniti i objasniti nekoliko važnijih pitanja, koja se tiču financijalne judikature, te saobćiti nekoliko najnovijih rješenja fin. upravnoga sudišta, koja su načelne naravi, a specijalno u Hrvastkoj od velike važnosti, jer su izrečena obzirom na valjani u Hrvatskoj stečajni red i parbeni postupak.

[4] Uvedenje dokaza preslušavanjem stranaka poput svjedoka nastojalo se je opravdati i tim, što se je izticalo, da i oštećenik u kaznenom postupku, preslušan kao svjedok, izkazuje u vlastitoj stvari. Nu položaj oštećenikov u kaznenom postupku je sasvim drugi, nego li položaj stranke u gradjanskoj parnici, jer prvo: oštećenik je u istinu svjedokom u slučajevih, kad se kažnjivi čin ureda radi progoni (kod privatne obtužbe se oštećenik niti nesmije kao svjedok preslušati); a drugo: za vjerodostojnost oštećenikovog kazivanja, u koliko se njim ima krivac uglaviti, vojuje predmnjeva, da oštećenik neće tako lahko označiti drugoga kao krivca, već upravo onoga, koji ga je oštetio.

Digitized by Google

1. — Koliko biljegovine treba podmiriti u stečajnom postupku kod likvidiranja tražbina, prijavljenih proti stečajnini?

U Hrvatskoj su gotovo svi odvjetnici osim biljegovine na zapisnik dosele podmirivali i još uvjek podmiruju i biljegovinu za osudu likvidacionalnu, ma takova i nebila izrečena, t. j. podmiruju ju i onda, kada kurator stečajnine neprigovori ispravnosti prijavljene tražbine, nego ju u cielosti prizna, usljed česa se nepovodi ni ustmeni ni pismeni kontradiktorni postupak, niti se izriče osuda o likvidnosti (o obstojnosti). Proti onomu odvjetniku pako, koji te biljegovine za osudu nije podmirio, sastavlja se uvjek obnašašće i njemu namiče znatna povišica u ime kazne.

U ovom pitanju odlučilo je fin. upravno sudište u najnovijem vremenu povodom obrazloženog i liepo izvedenog utoka odvjetnika dra. Goldmanna, da se biljegovina za osudu likvidnosti imade samo onda doprinieti, ako se takova osuda faktično izreče, t. j. ako skrbnik stečajnine prijavljenoj tražbini prigovori, te se povede propisani kontradiktorni postupak i osuda faktično izreče.

Kr. fin. raznateljstva sva suglasno odbijaju utoke odvjetnika iz razloga, što se o likvidaciji izriče odluka, a pristojbeni propisi neprave razlike izmedju odluke i osude; glavno pako s razloga, što glasom točke Ae) tar. članka 37/48 pristojbene tarife likvidacija tražbine, dakle sam čin likvidacije, podpada biljegovini od 50 novč., odnosno 1 for. 25 novč.

Ovo je skroz krivo shvaćanje. — Istina, da kako hrvatski tako i izvorni magjarski tekst (hrvatski tekst jest za Hrvatsku izvoran, ili bi barma morao biti. Ured.) spomenute točke glasi: „Osude o likvidacijah kod stečaja (osude o obstojnosti) — likvidacije“ — itd., što bi se doniekle dalo gramatički i doslovce tako tumačiti, da „likvidacija“ kao čin podpada spomenutoj biljegovini; nu takovo tumačenje obaraju i nedopuštaju iza rieči „likvidacije“ sliedeće rieči „za izrečenje osude“, jer tumačeć potonje rieči gramatički i doslovce, ako se neizreče osuda, neima mjesta ni biljegovini za osudu.

Nu i bez obzira na gramatično tumačenje ima inih temeljitih razloga, koji jàsno dokazuju, da bezprigovorno likvidiranje nepodpada — osim biljegovine na zapisnik — inoj, a najmanje biljegovini za „osudu“.

Digitized by Google

Ti su razlozi potanko razvijeni u osudi fin. uprav. sudišta, s toga ih — jer je predmet vrlo važan, a i interesantan — navadjamo evo doslovce:

Glasom §§ 89 i 90 u Hrvatskoj i Slavoniji kriepostnog stečajnog reda, uvršćuju se neprigovorene prijavljene tražbine, kojim naime skrbnik stečajnine nije prigovorio, u likvidacionalni zapisnik kano likvidirane, te se o tom vjerovnik jednostavno obavjesti; naprotiv, ako bi glede likvidnosti tražbine dvojbe nastale, tada se o likvidnosti izrekne na temelju ustmene ili pismene razprave osuda likvidnosti.

Bezprigovorno priznanje prijavljene tražbine po skrbniku stečajnine jest uspjeh razprave izmedju vjerovnika i skrbnika stečajnine, u koju uredujući sudac neutiče, ter samo u slučaju, kad nastaju dvojbe i prepor, postaje nuždnim da sudac odluči.

Odavlje se vidi, da jednostavno i bezprigovorno priznanje u stečajninu prijavljene tražbine može tim manje sačinjavati predmet za sudačko rješenje odmjerene pristojbe, što, kako je već rečeno, biva bez označenog umješanja sudca; točka dakle A e) članka 37/48 pristojbene tarife, koja u ostalom odmjeruje pristojbu za faktično izrečenje osude likvidnosti, neodnosi se na ovaj slučaj, već na sudačke odluke, izrečene u slučajevih, kontempliranih u § 90 pozvanoga stečajnog reda.

Da u točki A e) stavke 37/48 pristojbene tarife ustanovljenih 50 novč., dotično 1 for. 25 novč., biljegovne pristojbe na osudu, pripada jedino u potonjem slučaju, naime u slučajevih, kada se faktično izreče osuda glede likvidnosti, proiztiče i iz druge alineje točke 1 opazke, spadajuće k spomenutom članku pristojbene tarife, u kojoj se način podmirenja te pristojbe naredjuje.

Pošto se naime u toj alineji govori o posebnih stečajnih tužbah, ob izrečenju osude, o posebnoj sudbenoj, osudu sadržavajućoj izvjestnici i o prisustvovanju kod proglašenja osude[1]: jasno je, da se u slučaju bezprigovornog primanja prijavljenih stečajnih tražbina, pošto se niti stečajna tužba nepodnaša, a niti se posebna sudbena izvjestnica nesastavlja, osuda neizriče, a usljed toga niti proglasiti nemože, nemože niti pristojba zahtjevati.

2. Ako se mjenbeni platežni nalog izda u više primjeraka, kako se uporavlja točka 2. opazke na tar. članak 37/48? — Spomenuta točka odredjuje, da se po jedan primjerak sudbenoga rješenja imade uručiti tužitelju i tuženiku (eventualno, ako ih je s obie strane više,

[1] Durus sermo! Ured.

Digitized by Google

tužiteljem i tuženikom) prosto od biljegovine, a za svaki preko toga izdani odpravak da se imade platiti 1 for., odnosno 50 n. biljegovine.

Mnogi — a naročito naše fin. oblasti — shvaćaju ovu odredbu tako, da se samo po jedan primjerak po jednomu tužitelju i tuženiku može izdati prosti od biljegovine; a ostali, ako žele dobiti odpravak, da moraju podmiriti spomenutu biljegovinu.

Nije tako; jer gore rečena točka govori u višebroju o „tužiteljih i tuženicih", pa i kako bi se dalo ustanoviti, kojem tužitelju i kojem tuženiku pripada oprošteni, kojem pako neoprošteni primjerak, dakle se svakomu mora izdati po jedan primjerak prosti od biljegovine; mjenbeni platežni nalozi dakle, kada se izdaju ne samo tužitelju i prihvatniku mjenice, nego i jamcem, imadu se i ovim izdati prosto od biljegovine.

Toliko u obće, specijalno pako o mjenbenih platežnih nalozih moram reći, da takvi u obće nepodpadaju biljegovini za odpravke, kako je to fin. upravno sudište izreklo nač. rješitbom br. 1104, jer alin. 5 točke 1 opazke na tar. članak 37/48, koja sadržaje osebujne i od obćenitih razlikujuće se ustanove glede mjenbenih platežnih naloga o biljegovini za odpravke mjenbenih prosvjeda — osim biljegovine za odluku — ništa neodredjuje.

3. Kako se ima biljegovati ništovna žalba? Tarifni članak 48/13 toč. IV. 13 doduše jasno propisuje, da na ništovne žalbe ide biljeg od 1 odnosno 2 for., a ipak mnogo se grieši u tom pogledu.

U konkretnom slučaju, koji je povod ovim redkom, nije tuženik došao na ročište, zato je bio sudjen iz ogluhe. — Zastupnik stranke uložio je proti osudi žalbu ništovnu s razloga: 1. jer tuženik nije primio poziva na razpravu; 2. što je sud nenadležan bio. Tu žalbu ništovnu biljegovao je prema ustanovi gore spomenute točke IV. 13 sa 2 for., ali je obustavljen, jer bi tobože imao u smislu točke IV. 12 istoga tar. članka dati 2 fr. 50 novč. biljegovine.

To je obnašašće skroz netemeljito, te je financ. upr. sudište osudom br. 4804/1890. odpisalo cielu pristojbu.

Glavno je naime načelo, da se točka IV. 12 uporavlja onda, kada ništovna žalba sadržaje i priziv; kada ovoga nesadržaje, ima se uporaviti točka IV. 13. — Jasan dokaz tomu je ustanova opazke 2 točke IV. 12, koja ništovne žalbe izrično izuzimlje izpod odredbe točke IV. 12. U toj se naime opazki veli, da u slučajevih §§ 38 i 39 z. čl. LIX: 1881. (ugarski parbeni

Digitized by Google

postupnik) podnešeni prizivi, skopčani sa ništovnom žalbom, podpadaju biljegovini od 1 odnosno 2 for. Dakle ova opazka u slučajevih spomenutih §§ i prizive izuzimlje izpod obćenite odredbe točke IV. 12, ako su skopčani sa ništovnom žalbom.[2]

Ovo su doduše taksativne ustanove ugar. parb. postupnika; nu pošto je biljegovni zakon osnovan na ugarskih zakonih,[3] to neima dvojbe, da se ovi slučajevi imadu i u Hrvatskoj po mogućnosti i per analogiam uporavljati, pa kako sam već gore iztaknuo, u tih slučajevih i sam priziv naperen proti meritornom dielu osude, ako je skopčan sa žalbom ništovnom, ima se biljegovati sa 1 odnosno 2 for., tim manje se dakle može zahtjevati veća biljegovina od ništovnih žalba, s kojimi nije skopčan priziv. (Dalje sliedi.)

---

[2] Treba dakle znati koji su to slučajevi? Evo ih redom:

U smislu § 39 ugarskoga parbenoga postupnika ima mjesta prizivu i ništovnoj žalbi u sliedećih slučajevih:

a) ako je parbeni postupak ureda radi poveden;

b) ako predmet nespada u nadležnost gradjanskoga suda;

c) ako u slučajevih, gdje se nemože mimoići redovita posudnost (sudbena nadležnost), nenadležni sud postupa;

d) ako u sumarnoj parnici nenadležni sudac, odbiv prigovor proti nenadležnosti, ustanovi svoju nadležnost;

e) ako je u sudbeni čin, koji je od bitne važnosti za rješenje prieporнoga predmeta, ili ako je u izrečenje osude uticao sudac, kojí je interesiran;

f) ako bude iz ogluhe (zbog nedošašća na ročište) sudjena ona stranka, koja ili nije u obće, ili nije propisanim načinom pozvana na razpravu;

g) ako se tuženik pozove izrokom s toga, što je obitalište njegovo zatajeno, te usljed toga nedodje na ročište;

h) ako nisu obdržani propisi, valjani glede javnosti razprave i postupka;

i) ako se utuži osoba, neovlaštena sama sebe zastupati, ili pravna osoba, bez da se njezin zakoniti zastupnik ubavjesti, pa se taj nedostatak neizpravi;

k) ako u čije ime tko treći postupa bez punomoći, i taj nedostatak nebude ispravljen;

l) ako sud — u vrieme, kada je izrekao osudu (odluku) — nije bio propisno sastavljen;

m) ako se odpravak osude bitno razlikuje od osude, koja je na temelju viećanja faktično izrečena;

n) ako je dispozitivni dio osude tako nerazumljiv, da se nemože temeljito prosuditi;

o) ako su kod postupka osudi predidućega ili oko izrečenja osude povriedjeni bitni propisi, te je usljed toga nemoguća temeljita razsudba.

[3] Što je u ostalom novi dokaz, da kad se Hrvatskoj i Ugarskoj zajednički zakoni pozivlju na druge zakone, razumievaju se lih ugarski zakoni, baš kao da Hrvatska ni ne ima posebnih pravnih institucija; a to je bilo već često povodom smutnja i smetnja u prometu i pravnom životu. Ur.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Javni put može postojati na nekoj nekretnini, ma da vlastnost na ovu pripada posebniku i vlastnik nemože suprot staviti svoje pravo vlastnosti, kada upravne oblasti izjave, da je isti put dobrom javnim; dokaz prava vlastnosti nemože biti utemeljen starim katastrom, koji je u ine svrhe sastavljen bio.

(Rješitba od 2. kolovoza 1889. br. 8832, kojom bivaju potvrdjene suglasne osude c. kr. kotar. suda u Beču (Ottagring) od 2. studenoga 1888. broj 19.906 i c. kralj. prizivnoga suda u Beču od 16. travnja 1889. broj 929.)

Posjednica A. podigne dne 3. travnja 1883. tužbu proti drž. eraru i proti občinam B., C., D. i E. i zahtievaše, da joj svi tuženici priznadu pravo vlastnosti na putnu parcelu br. 1760 preko planine X., — da ta parcela bude zabilježena u gruntovnici na novom uložku, pak da joj se prizna pravo: da može put, koji preko rečene parcele vodi, ograditi i svakomu zabraniti porabu toga puta, dotično da ju u izvršivanju njezina prava vlastnosti na istoj parceli nitko smetati nesmije. — Obrazlažuć tužbu označuje tužiteljica predmetom potjerana prava put, koji kod parcele br. 86 katastr. občine B. staroga katastra g. 1819. začima, te se preko njezina posjeda izmedju parcela (staroga katastra broj 440, 439, 438 i 406 s jedne strane, a s druge strane izmedju parcela 434, 436, 425 i 424) proteže i čini integrujući dio toga puta. — U staroj gruntovnici bila je napisana parcela br. 406 na listu 1479 b, dočim su parcele 440, 439 i 438 na listovima 1483, 1484 i 1485 kao njezino vlastničtvo bile upisane. — U novoj katastralnoj mapi od g. 1868. bio je isti put ucrtan samostalnom parcelom broja 1760.

Prvi sud odbio je tužiteljicu sa zahtjevom njezine tužbe. Razlozi. Financijalna prokuratura zastupajuć drž. erar podigla je u ime ovoga prigovor, da njezina pasivna legitimacija nije izkazana. Svoju tužbu proti drž. eraru osniva tužiteljica na tom, što erar prigodom postupka za izpravak gruntovnice, — kada je tužiteljica bila ustala i zahtievala, da joj se na parcelu broja 1760 pravo vlastnosti prizna, — nije dao očitovanja, da je parcela 1760 uvršćena u popis javnoga dobra, te da se vlastnikom njezinim ima smatrati samo on (drž erar); što su upravne oblasti prieporni put izjavile dobrom javnim, te tim uzročile, da je isti put dospio u uložak javnih dobara, a erar da je dužan odgovarati za rješitbe i odluke upravnih oblasti.

Ali niti svim tim nije tužba proti drž. eraru osnovana. Ako je fin. prokuratura u ime drž. erara za postupka sbog izpravka gruntovnice pro-

Digitized by Google

našla za dobro mučati, ni nedati nikojega očitovanja na zahtjev tužiteljice, da joj se pravo vlástnosti prizna: učinila je to zato, jer se financ. prokuratura nije osjećala pozvanom ni ovlašćenom na izjavu, kada je bilo odlučeno o stanovištu, da se upitni put neima uvrstiti medju državne ceste, nego da spada u kategoriju občinskih puteva. — Akoprem pravo vlastnosti svoje učinke ima proti svakomu, to ipak, ako to pravo zanemari vlastniku priznati netko, tko š njim (vlastnikom) nestoji u nikojem posebnom odnošaju, nemože poslužiti vlastniku, da utemelji svoju tužbu, upravo s razloga, jer je manjkao odnošaj, koji bi na izjavu glede prava vlastnosti nukao i ovu nalagao bio.

Posve je kriv nazor, da se držav. erar imade smatrati vlastnikom svih — na uložak javnih dobara — napisanih nekretnina. Po §§ 287, 288 i 290 ogz. razlučiti je javna dobra na dobra državna i dobra občinska. Buduć je prieporni put uvršćen u kategoriju občinskih puteva, — što s nikoje strane nije bilo porečeno — to se njegovim vlastnikom nikako nemože smatrati država, nego li i jedino občina. Na koliko drž. erar odgovara za odluke i rješitbe upravnih oblasti, nisu pozvani odlučiti sudovi; jer im tomu svaka nadležnost manjka.

Prvi preduvjet svakoj tužbi o vlastnosti jest: da tuženik priepornu stvar drži u svojoj vlasti (§ 369 ogz.); a taj naprama držav. eraru nije dokazan, te se je tužba s pomanjkanja positivne legitimacije na tužbu odputiti morala. — Prema obrazloženju tužbe svojata tužiteljica put medju parcelama staroga katastra br. 440, 439, 438 i 406, te br. 434, 436, 425 i 424, ali nije dokazano, da je prieporni put bio sastavnim dielom tih parcela. Moglo bi se dopustiti, da je pravo vlastnosti tužiteljice na parcele, čas prije spomenute, — odnosno na onu novu, koja onima odgovara i koje su na uložku broja 991 upisane, pa tim i na prieporni put — dokazano temeljem izprava tužbi alegovanih, kada se tomu nebi protivile okolnosti, koje pravo vlastnosti izključuju. — Prieporni put bio je odlukom kotarske oblasti u Hernalsu od 3. rujna 1860. potvrdjenom rješitbom ministarstva od 2. ožujka 1863., proglašen javnim putem. Izvan svake je dvojbe, da su upravne oblasti pozvane i da samo one mogu biti nadležne označivati i posvećivati stvari za javnu porabu, a da sudovi nisu pozvani ni nadležni zakonitost njihovih odluka pretresati ni odobravati, dotično potvrdjivati. — Odluka nadležne upravne oblasti: „ovaj ili onaj put jest javnim“ imade se smatrati posve ravnom ovoj: „ovaj ili onaj put imade se smatrati dobrom javnim“. Po § 287 ogz. je prema tomu svakomu slobodno služiti se priepornim putem, te prema tomu na isti put nemože se steći privatno pravo, prema kojem bi netko postigao vlast raditi po volji sućanstvom i koristmi istoga (puta) i svakoga inoga izključiti od toga prava (§ 354 ogz.); jer je sve to sućnosti i svrsi javnoga dobra suprotivno, niti se

Digitized by Google

nedade s pojmom privatnoga prava spojiti. — Po § 286 o. g. z. bivaju stvari prema razlici subjekta, čije su, poredane kao dobro državno ili dobro posebničko, posljednje jest ili pojedinaca ili moralnih osoba: manjih družtava ili cielih občina. — Po § 287 ogz. stvari one, koje su svim državljanom dozvoljene na porabu kao: ceste, rieke, luke i obale morske, zovu se obćeno ili javno dobro, a po § 288 ogz. stvari one, koje po ustavu zemaljskom služe na porabu svakomu članu koje obćine, sačinjavaju dobro obćine, t. j. dobro obćeno; dočim u § 290 ogz. biva stavljena oprečna norma izmedju dobra posebničkoga, te dobara državnih ili obćenih, t. j. obćinskih; od tud se nuždno izvodi: da javno dobro pripada u vlastnost državi, obćinam, pa i inim moralnim osobam obće-javnoga prava, kojim pada u dužnost bditi nad javnimi interesi, n. pr. krunovini, pokrajinam, kotarom, itd., a da javno dobro nikada nemože pripasti u vlastnost osobam privatnim. — Da je na javnom dobru izključeno pravo vlastničtva za posebne (privatne) i pojedine osobe, sliedi takodjer iz ustanove § 2 zakona od 22. lipnja 1874. d. z. l. br. 88, kojom ustanovom je uvršćenje javnoga dobra u gruntovnicu izključeno, dočim po § 321 ogz. zakoniti posjed stvarnoga prava na nepokretne stvari samo urednim upisom u javne knjige (gruntovnicu) može biti stečen. Kada se podiže prigovor, da po § 290 ogz. glede načina, kako državna i obćinska javna dobra mogu biti stečena, — valjaju isti propisi, koji i za stečenje dobra posebnoga postoje: tada sliedi od tud samo to, da je pravo vlastničtva moralnih osoba javnoga prava na dobro javno posve raznovrstno i drugčije od onoga, koje se temelji na pravu privatnom. — Usljed svega toga prikazuje se tužbovni zahtjev neosnovanim.

No i neosvrtajuć se na spomenutu rješitbu upravnoga sudišta morala se je podignuta tužba izjaviti neosnovanom i zato; jer izpovjedkami svjedoka biva uglavljeno, da je priepornu putnu parcelu br. 1760 tečajem više od 30 godina svatko po volji i bez ičije zaprieke upotrieblјivao kao spojni put medju obćinom C. te obćinami B. i S.; zato da je taj put, — sve da je i bio nekad posebno vlastničtvo tužiteljice — kriepošću § 1478 o. g. z. postao putem javnim, odnosno javnim dobrom. — K svemu tomu pripomaže još i dalji razlog, te je tužbovni zahtjev morao biti odpućen, jer je tužiteljica zatražila tužbom i dokazala svoje pravo vlastničtva na onaj put, koji se — kako je već rečeno — proteže izmedju parcela br. 434, 436, 425 i 424; no tužiteljica ne ima pravo, kada tako utuženi put identifikuje s putnom parcelom br. 1760 novoga katastra, radi kojega je tužba podignuta. Ta dva puta nisu podnipošto identična; oni se u svojim nacrtima nepokrivaju; oba su si samo na početku slična, a pri dočetnom kraju razilaze se za 225 koračaja. — Pravo vlastnosti tužiteljice na utuženu parcelu br. 1760 nije baš ničim doka-

Digitized by Google

zano i stavljeni tužbovni zahtjev na priznanje prava vlastnosti putne parcele katastr. br. 1760 očito je u protuslovju s navodi u tužbi razloženim.

Prizivni sud odbio je prizivne tegobe tužiteljice. — Razlozi: Odpućenje zahtjeva tužbovnoga, na koliko se tiče sutuženoga drž. erara posve je opravdano u prvomolbenih razlozih. — Tužiteljica je na krivu putu, kad drži, da već postoje preduvjeti tužbe o vlastnosti § 369 ogz., ako tuženik priepornu stvar u svojoj vlasti drži; jer da se kod nekretnine povriedom prava vlastnosti ima smatrati protupravni upis nevlastnika u gruntovnici, kao što se vlastnik pokretne stvari ćuti zakinutim u svojem pravu vlastnosti, ako mu tko istu stvar iz posjeda oduzme i posvoji; jer je državna uprava tim, što je prieporni put izjavila javnim, a občina opet tim, što je zatražila, da prieporna putna parcela bude izlučena iz posebničke gruntovnice, te uvršćena u popis javnih dobara, — pošto se potonji popis imade smatrati ravnim nepovlašćenu upisu stanovite treće osobe u gruntovnici, — došla pogledom na priepornu putnu parcelu do položaja, koji je posve jednak onomu faktičnoga oduzeća posjeda stvari pokretne, — tim pako da se i ova (občina) i ona (državna uprava) imadu smatrati krivimi povriedjena prava tužiteljičina.

Ali takovu shvaćanju suprotivi se momenat, što se u ovom konkretnom slučaju neradi o državnoj cesti, nego o putu občinskom, koji je priznan javnim dobrom. Sve kada se dopusti, da se upis prieporne putne parcele u popis javnih dobara uzme ravnim fizičnomu uzeću stvari pokretne; to ipak nebi se država nikada mogla smatrati pravnim subjektom iste putne parcele, nego uvjek i samo občina, koje občinskomu dobru prieporna občinska cesta spada (arg. § 288 ogz.).

Kada tužiteljica ističe i tvrdi, da država na priepornoj putnoj parceli ipak izvodi posjedovne čine tim, što prieporni put upotrebljuju osobe bez razlike, da li su pripadnici tuženih občina ili ne, te se mora dopustiti, da ona naprama priepornoj putnoj parceli vrši fizičnu vlast i moć da dakle tu parcelu drži u fizičnom posjedu, — dosljedno tomu da nemanjkaju uvjeti povriedjena prava vlastnosti; ali sve to neodlučuje ništa; jer narav občinskoga puta nebiva promienjena tim, ako se istim putem služe i osobe one, koje su pripadnici inih občina.

No i pogledom na odpućenje občina tuženičkih jest prvosudna osuda posve utemeljena. — Riešenje nazočne parnice u prvom redu ovisi ob odgovoru na pitanje: da li je tužiteljica svoje pravo vlastnosti na priepornu putnu parcelu br. 1760 katast. občine B. dokazala? Tužbovni zahtjev glasi na parcelu br. 1760, a tenor tužbe i obrazloženje njezino tiče se puta izmedju parcela br. 440, 439, 438 i 406 s jedne strane, a s druge strane izmedju parcela 434, 436, 425 i 424 katastralne mape iz g. 1819., i ovih parcela da je prieporni put integrujući dio, te se nadalje tvrdi, da je taj isti put u katastralnu mapu g. 1868. samostalno

Digitized by Google

ucrtan posebnom putnom parcelom broja 1760. — Ali to je krivo; jer ta dva puta identična su samo u svojem početku, u daljem protegu razilaze se, a u dočetnoj točki, gdje put na posjedu tužiteljice svršuje, jesu razmaka 250 koračaja. Svi dakle dokazi, sabrani za prvi put ili cestu, nemogu vrieditи za parcelu 1760; k tomu početne točke parcele 1760 daleko su prije posjeda tužiteljice, a tako isto i dočetne točke znamenito su udaljene i protežu se puno dalje od posjeda njezina, pa to upravo smelo je tužiteljicu i pobudilo na izjavu, te je ona na očevidni zapisnik izpovjedala, da ona netraži nekongruentnoga diela utužene parcele; akoprem tečajem sve razprave nije nikad ni na ikojem mjestu uztvrdila takova šta, što bi nju na spomenuto stegnuće tužbovnoga zahtjeva pogledom na utuženu količinu puta bilo ovlastilo. — Sve kada bi se htjelo uzeti, da prieporni put temeljem mape od g. 1819., u kojoj veća čest parcele br. 1760 nije ucrtana, ili da k onim parcelam br. 440, 439, 438 i 406, te 434, 436, 425 i 424 spada: tada valja pripomenuti, da mapa, koja je sastavljena samo za posebnu stanovitu svrhu, naime da služi podlogom pri odmjerivanju poreza, nije prikladna, niti se nemože na temelju njezinom odlučivati o pravu vlastnosti, upravo zato niti neodlučuje okolnost, što parcela broja 1760 u mapi od g. 1819. nije ucrtana. Ali i neosvrtajuć se na ovaj odputni razlog, morala je tužba biti odbijena; jer sve kada bi se dalo tvrditi, da onaj u mapi g. 1819. ucrtani put predstavlja samo neki dio parcele tuziteljičine: to tim nije dokazano, da je taj put faktično bio integrujućim dielom onih parcela i da je vlastnica potonjih ujedno i vlastnicom puta priepornoga.

Prvomolbeno obrazloženje, crpljeno iz rješitbe upravnih oblasti, moglo bi valjati samo onda, kada bi pravo vlastnosti tužiteljičinih prednika na prieporni put bilo izvan svake dvojbe i kako valja dokazano; tom bo rješitbom nadležne upravne oblasti jest prieporni put priznan putem javnim na temelju izvidâ, a glasom ovih tim priepornim putem služio se je tečajem više od 50 godina u obće svatko nepriečen i nesmetan kao putem, kojim su susjedne obćine B., C., D. i E. spojene bile. — Tim nije nikakov novi oduošaj uzpostavljen niti je kakov novi put stvoren, nego je samo priznano, da taj put od drevnih davnina postoji; a da je taj put doista od zamande postojao, potvrdili su mnogi svjedoci, kada su zasvjedočili, da je već puno davno prije, nego je riešitba upravne oblasti bila izrečena, najduljim nizom godina, koji zagodni rok daleko premašuje, taj put svatko upotrebljivao i njim se vozio kao i drugim inim javnim putem.

Sve kada bi dakle taj put ikad bio spadao u vlastnost tužiteljičinih prednika, od kojih je samo njezin neposredni prednik god. 1859. počeo ogradjivati svoj posjed: bila bi svakojako nastupila zastara tužbe po § 1479 ogz. — Kad indi stvari tako stoje, biva rješitba upravne oblasti

Digitized by Google

tim važnijom i odlučnijom, što je njom isti put zadobio svojstvo i vlastitost dobra javnoga, a tim je posebničko vlastničtvo na njem izključeno.

Tvrdnje tužiteljičine, da je rješitbom upravne oblasti mogla biti najviše konstituisana služnost, vlastnost pako na putni kompleks da je prednikom tužiteljice i ovoj ostala netaknuta, padaju same od sebe; jer to stanovište predpostavlja, da je prieporni kompleks bio nekad posebničkom vlastnosti tužiteljičinih prednika, česa medjutim tužiteljica dokazi uglavila nije. Ravno je bez svakoga temelja tvrdnja tužiteljice: da se tuženici nemogu uspješno pozvati na zastaru; jer da vlastnici, — od kako su upravne oblasti naložile, da se put otvorenim držati ima, — nisu ništa mogli poduzeti, čim bi mogli zastaru ukloniti; jer je već onda, kada je riešitba pukla, vrieme zastare izminulo bilo. Prema svemu tomu sa svakoga je stanovišta opravdano, da je zahtjev tužbe odpućen.

Vrhovno sudište zabacilo je izvanredni previd.

Razlozi: Jer erar u konkretnom slučaju s nikoje strane nije interesovanom strankom, a riešitbe drž. upravnih oblasti, kojimi je prieporni put izjavljen javnim, da se ovdje nesmiju pretresivati, jer predmet tih riešitaba, pošto se nije ticao državne ceste, u obće onda nije podpadao u nadležnost upravnih oblasti, te prema tomu manjka svaki povod, da je tužba nazočne parnice proti financ. prokuraturi bila upravljena; — jer da mogućnost javnoga puta preko nekretnina, koje spadaju u vlastnost privatnika, nije izključena, te vlastniku nemože ništa smetati i on je ovlašćen tužbom o vlastnost braniti svoje vlastničtvo takodjer proti riešitbam upravnih oblasti, kada ove neki put izjavljuju javnim; ali da utuženo priznanje prava vlastnosti bezuvjetno predpostavlja izveden dokaz o načinu stečenja istoga; jer se izhodište i temelj svih po tužiteljici osnovanih navoda bazira samo na starom katastru; no ovaj po svojoj svrsi nije prikladan niti nemože na njegovu temelju dokaz o pravu vlastnosti biti izveden, pošto važnost i moć, koja podatkom toga katastra pripada, nije u ničem mogla biti promienjena ni povećana okolnošću onom, što se je š njim nekada sud kod nekih sudbenih procjena poslužio; — jer da shvaćanje i postupak: kako je upitni put u katastralnu mapu uvršćen (ucrtan) bio, i kako je pri tom površina njegova s površinami pojedinih parcela pomiešana i zajedno obračunata, sada nemože biti odlučujućim tim manje, kada je taj put već onda u svojem ondašnjem protegu, kako su to pokazali posljedci izvida, ustanovljenih od kot. oblasti u Hernalsu, svakomu bio otvoren i njim se služio i vozio svatko kao putem, kojim je komunikacija izmedju obćina C. i D. bila podržavana; — jer se nadalje prigodom ustanovljivanja dokaza pokazalo, da veći dio uparničena puta u staroj katastralnoj mapi nije ucrtan, a onaj dio, koji je ucrtan, da se nemože smatrati predmetom nazočne parnice, te je tako ostalo nerazjašnjeno, kako je prieporni put došao do oblika, u kojem

Digitized by Google

danas postoji; a tužiteljica, — koje zastupnik nije se za razprave baš ništa osvrtao na napadnu razliku, koja se je pokazala na temelju stare katastralne mape i iz današnjega stanja stvari, — prigodom izvadjanja dokaza očevidom morala je dopustiti, da nemože početni ni dočetni dio puta vindikovati, — napokon jer se tužiteljica nije mogla pozvati na nikoji podhvat, koji bi dopustio zaključak, da je budi ona, budi koji njezinih prednika bio nesmeteno i slobodno poduzimao čina, na izvršivanje prava vlastnosti na ikojoj prije spominjanih parcela smierajućih, koje su — kako najstariji ljudi pamte — uvjek služile javnim putem te njimi komunikacija izmedju občina C. i D. podržavana bila.

Pr. L. Matasović.

Troškovi kazneni jesu šteta, o kojoj može suditi i civilni sudac.

Osudom od 28. februara t. g. br. 1263 osudio je buzetski sud (u Istri) tuženika A., da ima za osam dana platiti tužitelju B. 5 fr. 40 n. za putne troškove iz Pazina u Buzet na glavnu razpravu, odredjenu proti tuženiku na pritužbu tužitelja sbog uvrede poštenja, i za dangubu sa 5% godišnjih kamata od dana dostave tužbe napred, te naknaditi parbene troškove obredjene sa for 1.50.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da je tuženik osudom od 19. aprila 1889. br. 121/396 na njegovu tužbu bio osudjen sbog prekršaja predvidjenih u §§ 487 i 496 k. z. na pet dana zatvora, da je ta osuda bila potvrdjena rješitbom druge molbe u Rovinju od 5. decembra 1889. br. 1029/II: s toga traži, da mu protivnik plati for. 10 za putne troškove iz Pazina u Buzet na glavnu razpravu, obdržavanu dne 19. aprila 1889. i za dangubu. — Punomoćnik tuženikov prigovara nenadležnost civilnoga suda i da tužitelj previše zahtjeva.

Na prigovor nenadležnosti opaža se, da kaz. post. u § 365 (§ 306 hrvat. k. p.) odredjuje, da na štetu nastalu usljed kažnjiva djela i na ostale uzgredne okolnosti, važne u pogledu privatno-pravnih posljedica, treba da se ima obzir ureda radi; da privatni učestnik može od tražbina svojih odstupiti u svako doba, i na samoj glavnoj razpravi; u § 372 kp. (§ 313 hrvat. k. p.), da će biti prosto privatnomu učestniku udariti putem gradjanske parnice, ako nije zadovoljan sa odštetom, dosudjenom mu po sudu kaznenom, dočim § 389 kp. (§ 330 hrv. kp.) ustanovljuje, ako obtuženik bude osudom kaznenom proglašen krivcem kakova kažnjiva djela, da će se u osudi ujedno izreći, da obtuženik ima naknaditi i troškove postupka kaz.; a u § 395 austr. kp. (§ 336 hrv. kp.) propisuje glede ovih posljednjih, ako se stranke nemogu nagoditi o količini njihovoj, da im je slobodno zamoliti, da ustanovi troškove onaj sud, koji je bio zvan riešiti stvar u prvoj molbi i da proti ovakoj odredbi pristojba

Digitized by Google

po prvoj molbi mogu obie stranke podnieti pritužbu na sudište druge molbe. Nepreporno jeste, da je tuženik bio osudjen takodjer da naknadi troškove kaz. post., da tužitelj nije na razpravi prigovorio ni troškovom ni šteti, da nije niti zatražio u prve molbe po §§ 393 i 394 kp., da mu se ustanove troškovi, nego je udario putem civilne pravde.

Pita se dakle, je li gradjanski sudac nadležan suditi o zahtjevu ove tužbe? Na to pitanje mora se jestno odgovoriti, pošto iz rečenoga sliedi, da kaz. sudac u istinu više puta sudi bud o troškovih ili ob odšteti, nu provizorno, jer oštećenik može nastupiti put civilne pravde. Zakonodavac nigdje neveli, da kazneni sudac o tih tražbah definitivno sudi, a judikatura civilnoga sudca nije gore spomenutimi ustanovami niti glede troška kaz. post., niti glede odštete privatnoga učestnika izključena. Da je tomu tako, vidi se iz dikcije §§ 372 i 395 kp.: „prosto će biti svakoj stranci“ . . . ., a nisu stavljene izvan krieposti niti ustanove §§ 1330 i 1340 o. gr. z.

Što se tiče napokon same stvari: Smotriv, da je tužiteljev dolazak na glavnu razpravu opravdan; smotriv, da tuženik, pošto osudjen, mora platiti tužitelju putni trošak i naknaditi dangubu; smotriv, da je tužitelj seljak, a sada trguje na malo kukuruzom — to se u smislu § 63 bag. post. pronašlo odmjeriti utužene troškove i dangubu na 5 fr. 40 nč. sa kamatami od dostave tužbe napried (§ 1334 ogz.).

Osuda, da se plate parbeni troškovi, osniva se na § 74 bag. post. (§ 72 hrv. bag. post.).

Proti toj osudi preda tuženik ništovnu žalbu, pobijajuć nadležnost civilnoga sudca. Tvrdi, da su troškovi stvar accesorna, koja se ne može lučiti od glavne, i da tko sudi ob ovoj, ima suditi i ob onoj; dokazivaše, da odšteta i naknada parbenih troškova (ili bolje govoreć o naknadi troškova kaz. post.) nisu istovjetni pojmovi; zato je i zakonodavac ustanove ob odšteti i o parbenih troškovih uvrstio u dva razna poglavja kp., pa dočim za prvu (odštetu) dopušta, da se stranka može obratiti na civilnoga sudca, kad nije zadovoljna s osudom kaznenoga sudca, ne govori o tom ni rieči u poglavju o naknadi troškova kaz. post.

Više sudište u Trstu odbilo je svojom rješitbom od 20. marta 1890. br. 1157 ništovnu žalbu i potvrdilo osudu prve molbe, s razloga: Vidiv, da tuženik ističe ništovni razlog predvidjen u 2. točki § 78 bag. post. tvrdeć, da o zahtjevu za naknadu troškova prouzročenih činom, koji pada pod kaznene zakone, može suditi samo kazneni sudac, koji sudi o kažnjivom činu, te da se zato utužena tražba otimlje nadležnosti civilnoga sudca; uvaživ, da taj ništovni razlog ne vriedi, kad se pomisli, da pravo na naknadu troškova prouzročenih uvriedjenomu, ne gubi se samo tim, što uvriedjeni nije zatražio naknadu u kaznenoga sudca,

Digitized by Google

nego se može po § 1330 ogz. pitati i u civilnoga sudca, dokle god nije pravo zagodom utrnulo.

Opazka. Jednaki slučaj ovomu i jednako riešen po višem sudištu u Gradcu je onaj, priobćen u „Slov. Pravniku“ 1888. str. 244. I ondje se stavlja u isti red naknada troškova kaz. post. i naknada štete prouzročene kažnjivim činom, te se proteže na jednu, što je u kaz. post. odredjeno samo za drugu. To je potaklo jednog suradnika istoga lista, da ustane na obranu protivnoga mnienja, te je u istom godišnjaku, na str. 325—331, nanizao više razloga, kojimi temeljito pobija mnenje izrečeno u osudah prve i druge molbe.

Poziv na rieči § 395 kp.: „prosto će biti svakoj stranci“ . . . . . nije opravdan. One se, po mojem mnenju, ne mogu tumačiti tako, kao da je zakonodavac htio kazati: prosto će biti zatražiti platež i kod civilnoga i kod kaz. sudca, nego u smislu tom, da je i jednoj i drugoj stranci prosto pitati obredjenje troškova i osudu na platež. Iz onoga što dalje u tom § sliedi, razabire se jasno, da zakonodavac nije kod toga mislio uputiti stranke na gradjan. parnicu. Ustanoviv, da je svakoj stranci prosto pitati obredjenje troškova, htio je iztaći razliku od gradjanskoga postupnika, po kojem n. pr. samo odvjetnik, a ne njegov klient, može pitati obredjenje računa. Propisi §§ 1330 i 1340 ogz. i propisi 21 poglavja austr. kaz. post. ne mogu se uporabiti na naknadu troškova kaz. post., dokle se ne dokaže, da su kazneni troškovi i šteta prouzročena kažnjivim činom jedna te ista stvar, a to će biti vrlo težko.

Dr. M. T.

Ovrha na kuću neunešenu u gruntovnicu, kao pokretnu stvar.

Molbom de pr. 15. siečnja 1890. br. 262 zatražila je Ana Cvitanović za namirenje svojih tražbina od 99 for. 84 novč. i 110 for. 79 n. c. s. c. ovršnu pljenitbu, procjenu i dražbu drvene kuće dužnikove u Podbrežju na nekret. zz. br. 141 obć. Zaprudje ležeće, jer da kuća u gruntovnici nije upisana, pa da se s toga imade pokretnom stvari smatrati.

Odlukom kr. kot. suda u Vel. Gorici od 16. siečnja 1890. br. 262 zadovoljeno je zahtjevu molbe; a pošto je sudbeni izaslanik, koji bijaše na lice mjesta izaslan, razvidio, da ona kuća nije nigdje sa zemljom spojena i da je gradjena tako, da se može premjestiti od jednog mjesta na drugo, a da joj se sućanstvo ne pokvari; i saznav, da je ovršenik tu kuću nakanio prodati — da ju kupac prenieti kani — to je na zahtjev intervenienta sudb. izaslanik tu kuću kao pokretnu stvar pod ovrhu uzeo.

Proti toj odluci podnese ovršenik Joso Župić utok sa žalbom ništovnom, na koju kr. ban. stol riešenjem od 6. travnja 1890. br. 2702 — vidiv, da u smislu §§ 293, 294 i 297 ogz. stvari, koje se grade na zem-

Digitized by Google

ljištu i podu u toj nakani, da na njem svagda ostanu kao kuće i druge sgrade itd., spadaju medju stvari nepokretne, kako je to i u ovdašnjoj okružnici od 16. kolovoza 1883. br. 16.881, odnosno naredbi kralj. zem. vlade odjela za pravosudje od 3. kolovoza 1883. br. 9802 jasno izraženo; vidiv po tom, da u govoru stojeća drvena kuća nemože biti predmetom ovrhe kao pokretna stvar u smislu § 23 ovršne novele od 17. prosinca 1876., dočim je prisilna prodaja nekretnosti, na kojih se upitna kuća sagradjena nalazi, već konačnom riešitbom kralj. stola sedmorice od 20. studenoga 1889. br. 3426 dozvoljena — preinači napadnutu odluku i odbije molbu ovrhovoditelja kao neumjestnu.

Na naknadu utočnih troškova neosudjuje se niži sudac, jerbo k tomu uvjeti § 316 gpp. nedotiču. *Priobćio M. Stancer.*

*Dostavljanje sudb. riešenja.**

1.

Na molbu M. D. dozvoli i odredi kralj. kot. sud u Križu odlukom od 2. svibnja 1888. broj 2599 ovršno uvedenje moliteljice u posjed nekretnina br. 327 obć. Popovača. Kr. banski stol riešenjem od 8. listopada 1888. br. 20.587 s r a z l o g a, što je spomenuta ovrha dozvoljena na temelju osude prvoga suda od 23. studenoga 1887. br. 5915, a što ta osuda nije utočniku propisno dostavljena, jer se potvrda o toj dostavi, spisom prileżeća, nemože zakonitom smatrati, buduć neodgovara propisom naredbe ministra pravosudja od 3. travnja 1854. br. 82 dzl.; što je pri takovom stanju stvari protupravilno na temelju pravomoćne osude po prvom sudu dozvoljena ovrha, — uvaži utok, te napadnutu odluku preinači i moliteljicu ovrhe odbije, podjedno pako dostavu osude od 23. studenoga 1887. br. 5915 ukine ter prvomu sudu naloži, da spomenutu osudu utočniku kako je propisano dostaviti dade.

2.

Riešenjem pako od 5. prosinca 1888. br. 29.378 odlučio je kralj. banski stol u predmetu C. M. proti B. K.

Vidiv, da uticateljka nepobija dostavu osude, već samo navodi, da ta dostava nije obavljena propisno; vidiv, da bi ova okolnost od upliva bila samo onda, kad bi uticateljica zaniekala samu dostavu; vidiv, da se ova tvrdnja bezuplivnom ukazuje i radi toga, što je odluka kr. sudb. stola u Z. od 28. kolovoza 1888. br. 9619 pravnu moć zadobila i t. d., obnašao utok odputiti. *Priobćio M.*

---

* Sravni slične slučajeve u Mjesečniku g. 1889. str. 442. — Čitatelji prosudit će i sami lahko, koja ovih dviuh rješitba je pravilna. Ured.

Digitized by Google

Posljednji faktični posjed mora se štititi, ma da je prijašnjom rješitbom suda izrečeno, da tuženik nije kriv smetanja prije se sgodivšega.

U parnici Vase M. proti Naumu P. u T. izrekao je kr. kot. sud u Vukovaru odlukom od 17. rujna 1889. br. 13.469, da je N. P. smetao tužitelja u posjedu vinograda tim, što je iz njega odtjerao tužiteljevoga nadničara; zato mu se svako dalnje uznemirivanje pod pretnjom zatvora od 1 mjeseca dana zabranjuje i dužan je naknaditi tužitelju parb. trošak na 22 for. 25 novč.

Razlozi: Zadnji faktični posjed tužitelja na preporni vinograd dokazan je svjedocî: J. D. i M. S. te J. S. i St. K., koji su izjavili, da je tužitelj lanjske godine obrao preporni vinograd, pače i svjedoci tuženikovi izkazali su, da je tužitelj zadnji fatični pesjednik vinograda.

Što se tiče činjenice zbiloga se smetanja, ta je ustanovljena, ma da i nije saslušan svjedok Simo M.; jer prije svega i sam tuženi u odgovoru to priznaje, a onda su i svjedoci Miško B., T. M. i Petar J. potvrdili, da je od proljeća ove godine tužitelj u posjedu vinograda, dakle je tim dokazano, da se tuženi doista stavio u posjed vinograda, te za činjenicu smetanja posjeda drugoga dokaza netreba".

Tuženi se istina pozivlje na riešitbu ovoga suda, odnosno druge molbe, da je on štićen u posjedu vinograda; ali obzirom na kazivanje svjedoka, koji potvrdjuju, da je tužitelj bio zadnji faktični posjednik vinograda do neposredno pred zbilim se smetanjem, i obzirom da se štiti zadnji faktični posjed, nije se ta obrana uvažila.

Na utok, odnosno ništovnicu Nauma P. kr. banski stol riešitbom od 6. studenoga 1889. br. 26.194 potvrdio je odluku prvoga suda s ovih razloga: U parnici o smetanju posjeda radi se o sbivšem se smetanju i o posljednjem faktičnom posjedu, usljed toga je neumjestno, što se tuženik pozivlje na parnične spise pod reg. ozn. III. 82/254, a naročito na rješitbu kr. banskoga stola od 23. siečnja 1889. br. 969, pošto je ovom potonjom samo to u pogledu tuženika izrečeno: „da on nije kriv dne 20. rujna 1887. sbivšega se smetanja u tužiteljevom vinogradu"; što je tužiteljev posljednji faktični posjed u god. 1888. i 1889. dokazan izpovjedkami svjedoka: J. D. i M. S., zatim J. S. i St. K., pače i tuženikovimi svjedoci M. B., T. M. i P. J.; što je činjenica sbivšega se smetanja po samom tuženiku priznata, pa da usljed toga sve predpostave § 620 gpp. govore u prilog tužitelja".

Dalnji pravni liek nije upotrebljen.

Priobćio Milan P. Jovanović.

Digitized by Google

Poštanska predatnica nije sredstvo dokaza § 270 gpp. — Prinos tumačenju propisa § 104 gpp.

R. M. tuži kr. kotar. sudu u Brodu ostavinu Franje P. i traži, da mu vrati zajam od 150 for. sa troškom poštarine od 1 for. 75 novč. tvrdeć, da je taj zajam pokoj. Franji P. na njegovu molbu u Zagreb brzojavno poslao; ali da mu niti dužnik niti njegovi nasljednici toga zajma sa troškom nisu vratili.

Za dokaz toga producira brzojavnu odnosno poštansku predatnicu B—I i izvadak iz svojih trgov. knjiga pod C—I.

Nakon višekratnog, i po samom kr. ban. stolu odredjivanog popunjenja ustmene razprave, kr. kot. sud u Brodu osudom od 23. listopada 1888. br. 7704 sudio je prema zahtjevu tužbe, ali samo pod uvjetom, ako tužitelj položi domirnu prisegu: „istina je, da sam u poštanskoj predatnici B—I označenu svotu od 150 f. naslovom zajma pokoj. Franji P. odaslao, i da mi on toga zajma sa troškom odpravka od 1 for. 75 n. nikada vratio nije".

Razlozi: Za dokaz, da je tužitelj pokoj. Franji P. brzojavom poslao 150 for., predleži samo predatnica B—I, jer je tužitelj sva ostala dokazala kao: izvadak iz trgov. knjige C—I kao i dokaz glavnom prisegom izgubio; dug naslovom zajma ne dokazuje se trgov. knjigami, a odlučnu glavnu prisegu ne može nitko od tuženih nasljednika s razloga u § 235 sl. b gpp. navedena niti prihvatiti niti uzvratiti; preostaje dakle samo predatnica B—I, koja u savezu s tom okolnošću, da se zastupnik tužene ostavine unatoč poučenju po § 46 gpp. i predočenju posljedicâ § 22 gpp., ipak nije posve izrazito i bez dvoumnosti o navodih tužbe htio očitovati (§ 12 gpp.), daje poludokaz o tom, da je tužitelj u istinu pokoj. Franji P. 150 for. poslao, i to kao zajam i da taj zajam nije nikada vraćen: to je sud, smatrajuć poštansku predatnicu u nazočnom slučaju dosta važnim sredstvom dokaza, nu ne držeć ju ipak dovoljnom za podpun dokaz pred zakonom, po propisu § 270 gpp. za nadopunjenje toga poludokaza (§ 159 toč. 3 gpp.) dosudio tužitelju domirnu prisegu.

Uvažujuć ovaj dokaz ustanovljuje i tužiteljev na predatnici vidljivi trošak od 1 for. 75 novč., koji se je takodjer dosuditi morao.

Povodom po tužitelju radi preboja parbenih troškova, a po tuženoj ostavini radi glavne stvari predana priziva kr. ban. stol, riešenjem od 23. siečnja 1889. br. 30.287 preinači prvosudnu osudu, te odbije tužitelja, a troškove medjusobno prebije s ovih razloga: U glavnoj stvari prizivlje zastupstvo tužene ostavine poradi toga, što je tužitelju dosudjena domirna prisega.

Digitized by Google

Tužitelj ponudi za dokaz, da je Franji P. zajam od 150 for. brzojavom doznačio, izvadak iz trgov. knjige, poštansku predatnicu i odlučnu prisegu. Jer je protustranka porekla odlučne činjenice, odklonio je prvi sud posve pravilno toli dokaz izvadkom iz trgov. knjige, jer mu je po § 31 trg. z. ugasla dokazna moć, koli odlučnom prisegom, jer tužitelj nije izkazao, da su činjenice, koje treba dokazat po § 235 sl. b gpp. poznate dru. Vladimiru Pr., radi čega se ni u smislu § 266 gpp. ta prisega dopustiti ne može, pak je isti sud uvažio samo poštansku predatnicu izjaviv ju važnim dokaznim sredstvom u smislu § 270 gpp. Ali ovaj potonji nazor prvoga suda nije stavan. Svaka izprava dokazuje samo ono, o čem je izdana; poštanska predatnica B—I dokazuje samo to, da je posjednik njezin pod naslovom Fr. P. predao pošti odnosno brzojavu 150 for.; nu ova dokazana okolnost, kad bi i stajalo da se odnosi na Franju P., nije odlučna, jer je tužitelj imao dokazati, da je Franji P. 150 for. u ime zajma dobrojio, a iz B-I ne vidi se niti da je svota kao zajam poslana, niti da ju je Franjo P. primio, radi toga manjka u toj izpravi svaki substrat za dokazat se imajuću činjenicu, da je zajamna pogodba medju strankami sklopljena, pa se po tom ni domirna prisega o toj činjenici dosuditi ne može.

Na tužiteljev previd kr. stol sedmorice riešenjem od 11. srpnja 1889. br. 1599 preinačiv osudu banskoga stola potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Tuženica nije porekla, da je tužitelj uzajmio Franji P. 150 for. i da je tom sgodom imao troška 1 for. 75 novč., već je samo porekla tvrdnju, da tužitelj po Franji P. za tražbinu od 151 for. 75 n. nije namiren. Poreka ova pak involvira prigovor plateža, pa je s toga tužena ostavina imala dokazati, da je pokojni Franjo P. utuženi dug platio (§ 104 gpp.), česa tuženica ni pokušala nije.

Prema ovom stanju stvari i obzirom na dalnju okolnost, da nepostoji nikakva dvojba o tom, da je tužitelj u istinu odpravio brzojavnim putem sada pokoj. Franji P. zatraženih 150 for., moglo bi se bezuvjetno po zahtjevu tužbe suditi; nu pošto se je tužitelj zadovoljio osudom prvoga suda, koja mu utuženu tražbinu uvjetno dosudjuje, ako položi u prvosudnoj osudi pobliže označenu domirnu prisegu: to valja povodom previda tužiteljevog uz preinaku banskostolne osude potvrditi onu prvoga suda. *Priobćio Dragutin Becić.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Dokazna moć trgovačkih knjiga proti netrgovcem, i potrebštine za dozvolu predbilježbe prava zaloga na nekretnosti na temelju kontokorenta.

T. O. iz B. zatraži na temelju izvadka iz svoje uredno vodjene trgovačke knjige, ovjerovljenog po kralj. jav. bilj. u B. proti dru. J. R.

Digitized by Google

predbilježbu prava zaloga na nekretnosti u z. z. br. 59 i 59 obć. grada B. radi 1368 for. 80 nč. avr. spp., a kralj. sudb. stol u B. dozvoli odlukom od 12. svibnja 1889. br. 3010 zamoljenu predbilježbu odrediv molitelju u zakonu propisani 14-dnevni rok za opravdanje predbilježbe.

Proti toj odluci dade dr. J. R. utok, a kr. banski stol rješenjem od 10. srpnja 1889. br. 18.035 ukine odluku i odbije molitelja F. O.

Razlozi: Jer zaporka k ovoj molbi na računu trgovačkom, priloženom molbi ovoj ne odgovara § 88 sl. c grunt. reda, i jer se njom ne posvjedočava, da su knjige moliteljeve vodjene kao što treba, te jer potvrda u tom smislu nije izdana po sudbenom stolu kao trgovačkom sudu u B., kako to § 89 sudovnika propisuje.

Pošto je ovo riešenje postalo pravomoćnim, dade F. O. po kralj. sudb. stolu u B. ovjeroviti izvadak iz svoje trgovačke knjige u smislu one rješitbe kralj. banskoga stola, te zamoli ponovno predbilježbu kao gore. — Predbilježba bijaše opet dozvoljena; nu protustranka podnese opet utok, a kr. banski stol rješenjem od 10. listopada 1889. br. 24.906, preinači napadnutu odluku i odbije molitelja.

Razlozi: Vidiv, da se po § 88 sl. c grunt. reda može dozvoliti predbilježba prava zaloga na izvadke kontovne o dospjelih tražbinah iz trgovačkih knjiga, providjenih tamo propisanimi potrebštinami, ako moć dokazna tih knjiga još nije ugasla; vidiv, da po § 31 trgov. zak. (srav. čl. 34 austr. t. z. i §§ 19—22 uvod. zak. k istomu) dokazna moć uredno vodjenih trgovačkih knjiga u preporih iz trgovačkih poslova, nastalih proti trgovcem, traje tečajem 10 godina, računajuć od dana prepornim postavšeg upisa, a proti netrgovcem tečajem dvijuh godina; vidiv, da je utjecatelj netrgovac, te da stavke od 5. srpnja 1888., 3. listopada 1888. i 17. travnja 1889. u izvadku iz trgovačke knjige moliteljeve od 29. travnja 1889. navedene očito ne potiču iz trgovačkog posla; glede ostalih pako stavka da je dokazna moć trgovačkih knjiga F. O. ugasla; jer su starije od dvie godine; obnašao je itd.

Na previdni utok F. O. odlučio je kralj. stol sedmorice 8. svibnja 1890. br. 726 kako sliedi: Vidiv, da su osim zadnjih osam upisa počam od 17. siečnja do 30. travnja 1888. sa ukupnom svotom od 225 f. 84 n. svi ostali predhodeći upisi kontovnog izvadka od 29. travnja 1889. stariji od dvie godine, po čem je dokazna moć dotičnih knjiga trgovačkih glede tih starijih upisa utrnula proti dru. J. R. kao netrgovcu (§ 31 t. zak.); uvaživ, da se obzirom na propis § 88 lit. c grunt. reda predbilježba prava zaloga za dospjele trazbine, nastale iz računa kontovnih samo u toliko može dozvoliti, u koliko uz ostale uvjete dokazna moć onih knjiga trgovačkih, iz kojih su računi izvadjeni, nije ugasla: preinači tu odluku banskoga stola, a potvrdi odluku prvoga suda tim ipak ograničenjem, da se dozvoljena po prvom sudu predbilježba prava zaloga

Digitized by Google

steže na glavnicu u iznosu od 225 for. 84 nvč., dočim se molitelj F. O. sa dalnjim zahtjevom molbe de pr. 4. rujna 1889. broj 6018 odpućuje.

Priobćio dr. Fran Kucelić.

Nije nuždno prosvjedovati mjenicu, kod izdatnika domiciliranu, koja je kroz više ruku prošla, kad ju sam izdatnik isplati.

A. isplati u vrieme dospietka mjenicu, kod njega domiciliranu, koju je B. prihvatio, te koja je kasnje girom prošla kroz više ruku. A. tuži B-a i traži da mu plati mjen. svotu. B. prigovori, da je mjenica, pošto nebje prosvjed dignut, praejudicirana. Taj prigovor odbiše oba niža suda; prizivno sudište s ovih razloga: Mjenica, radi koje je tužba dignuta, domicilirana je na prebivalištu izdatnika, koje je različito od domicila trasata; iz mjenice vidi se, da je ona naledjem (giriranjem) bila u posjedu različitih osoba, a usljed toga postao je izdatnik faktično treća, od mjen. dužnika i mjen. vjerovnika posve različita osoba. Mjenica ova prikazuje se evo doduše kao domicilirana mjenica, ali kao takova morala bi se bila (čl. 43 mj. z.; § 43 hrv.-ug. mj. z.) u vremenu dospietka u mjestu domicila predočiti (praesentirati) na mjestu dotičnoga domicila, pa, nebi li bila plaćena, protestirati, da nije tužitelj, što tuženik priznaje, mjenicu tu na dan dospietka već bio isplatio tadanjemu indosataru; a pošto tuženik nije dao — što takodjer priznaje — tužitelju nikakova pokrića, to je tužitelj kao na regres obvezani izdatnik iz svoga žepa platio mjenicu. Pošto je tako tužitelj kao domiciliat u vrieme dospietka opet postao mjen. vjerovnikom, a po odredbi čl. 41 mj. z. (§ 41 hrvat.-ugar. mj. z.) imao je još, poslje dana dospietka, kada je namirenjem indosatara mjenicu stekao, dva dana vremena za protest; a pošto je dignuće prosvjeda samo za to potrebito, da se dokaže, da domiciliat nije platio: to u ovom slučaju, da se uzdrži zahtjev mjen. proti prihvatniku kao pravomu mjen. dužniku, nije baš trebalo mjenicu protestirati; jer je upravo tužitelj — a tužbu proti prihvatniku uvjetuje neplatež mjenice po tužitelju kao domiciliatu — u vremenu, kad je još po zakonu slobodno bilo dignut prosvjed, sám bio postao vjerovnikom ove mjenice, pa bi bio u ovom slučaju prosvjed kod domiciliata posve suvišni dokaz, da domiciliat kao istodobni mjen. vjerovnik i posjednik mjenice nije samu sebi platio. S ovih razloga, pa onda i s onoga, da mjenica utrnjuje istom pošto je akceptant platio, morala se osuda prvoga suda potvrditi.

Izvanredni previd zabaci c. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem od 27. ožujka (marta) 1890. br. 3564, pri čem se uvažilo, da tuženik niti netvrdi, da je tužitelju kao domiciliatu dao za izplatu mjenice potrebito pokriće; da na regres obvezani tužitelj nedvojbeno niti nije mogao mjenicu u svojstvu domiciliata isplatiti; da je u vremenu, kada je trebalo

Digitized by Google

tužitelju da prosudi, je li potrebno dignuti prosvjed, on (tužitelj) opet postao mjen. vjerovnikom; da je tuženiku bila korist, što nije dignut prosvjed, jer bi morao trošak protesta namiriti, pošto je dobro znao, da nije domiciliatu ništa dao za pokriće mjenice.

C. Kazneno.

Prekršaj § 468 kz. med supruzi i bližnjom rodbinom ima se takodjer po §§ 463 i 525 kz. prosudjivati.

Kr. kot. sud u Djakovu osudom od 24. srpnja 1889. br. 2902., na prijavu Kate V., proti suprugu si Miši V. radi toga, što je u ljutosti iz zlobe sasjekao maramu (šamiju) svoje supruge 12 for. vriednu, osudio je Mišu V. radi prekršaja § 468 kz. na zatvor od 7 dana.

Na priziv okrivljenog kr. sudbeni stol u Osieku kao prizivni sud osudom od 29. travnja 1890. br. 2144 „vidiv, da je već prijavom Kate V. ustanovljeno, da je njenu maramu sasjekao njen suprug, živeći u zajedničkom kućanstvu; vidiv, da se kradje i pronevjerenja medju supruzi i rodbinom po 460 i 463 kz., premda sačinjavaju većma kažnjiv prekršaj nego što je prekršaj § 468 kz., dokle god ostaju zatvorena u unutarnjem životu porodice, imaju po § 525 kz. ostaviti jedino i samo karnosti domaćoj, pa da po drugoj stavci § 525 kz. s a m o o n d a, kada u prvoj stavci toga § navedeni n e r e d i tako uznapreduju, da su roditelji, tutori, odgojitelji, supruzi itd. primorani pozvat u pomoć vlast, ti n e r e d i postaju prekršaj suprot javnoj ćudorednosti; vidiv, da kad zakon u § 525 kz. nabraja strožije kažnjive prekršaje kradje i pronevjerenja, i kada ih ne nabraja izključivo, nego izrično veli: „und dergleichen“ „i tima slične“, te da po čl. IV. uvodnog patenta kz. od 27. svibnja 1852. i u savezu sa §§ 463 i 525 kz. ne može biti dvojbe o tom, da se i prekršaj § 468 kz. mora ubrojiti med slučajeve stavke prve § 525 kz., te vidiv, da po dekretu dvorske kancelarije od 8. listopada 1846. (br. 989 s. s. z.) istina može i supruga, a da mogu i drugi članovi porodice, i proti glavi obitelji radi nereda § 525 kz. zaiskati pomoć vlasti; ali vidiv, da se samo radi toga, što je okrivljeni Mišo V. u ljutosti sasjekao maramu svoje supruge, vriednu 12 for., ne može smatrati ustanovljenim, da su time n e r e d i tako uznapredovali, da je njegova supruga Kata V. morala pozvat u pomoć vlast; vidiv po tom, da u prijavljenom činu okrivljenoga Miše V. ne predleži prekršaj kažnjiv po kaz. zakonu tim manje, što je on po §§ 91 i 92 ogz. kao glava porodice, vlastan upravljati kućanstvom i obvezan ženi svojoj davati pristojno uzdržavanje, te što je sasjekavši maramu svoje žene samom sebi naneo štetu, jer joj je obvezan

Digitized by Google

davati odielo i uzdržavanje; vidiv dakle, da je osudom kot. suda počinjena ništetnost § 418 toč. 3 kp., odnosno § 277 toč. 9 kp.: — preinači po § 421 kp. osudu kot. suda te sudi, da se okrivljeni Miša V. radi toga, što je dana 29. svibnja 1889. iz zlobe sasjekao maramu svoje supruge Kate, vriednu 12 for., odrješuje od prijave radi prekršaja § 468 kz. po § 250 br. 3 kp., a oštećena Kata V. sa odštetnim zahtjevom po § 307 kp. na put gradjanske parnice odpravlja. *Priobćio S. P.*

Pojam „posjeda“ po kaznenom pravu (§ 171 kz.). Kad najmljeni pastir od povjerenoga si stada svoga gospodara štogod otudji, kradnja je, a ne pronevjerenje.

T. M. služio je kao pastir kod J. M., pa je od stada ovaca svoga gospodara, koje je čuvao, 14 komada vrednih 76 f. otudjio u svoju korist a bez privole svoga gospodara. Tri od ovih nestalih ovaca u vriednosti od 18 for., nadjene su u posjedu Ivana Šp.

Kr. sudb. stol u O. osudom od 10. travnja 1889. br. 1489 proglasi T. M. krivim zločinstva kradje, označenoga u § 171, 173 i 176 sl. b), a Ivana Šp. krivim prekršaja dioničtva kradje, označenoga u § 464 kz. Oba obtuženika ustadoše proti toj osudi sa ništovnih razloga u § 277 toč. 5, 9 i 10 kp., u kojoj ništovnici je glede obtuženoga T. M. uz ino naročito ovo iztaknuto: „da je tečajem razprave izloženo, da su njemu ovce povjerene, te da je njegov čin, sve da se može zločinom smatrati, samo zločinom pronevjerenja biti mogao“.

Ovu ništovnu žalbu obajuh obtuženika zabaci kralj. stol sedmorice osudom od 29. ožujka 1890. br. 1649 i reče u obrazložbi medju ostalim:

„Što se tiče kvalifikacije obtuženiku T. M. u grieh upisanoga čina, to sadržavaju činjenice, po sudu prve molbe u smislu § 249 kp. ustanovljene, sva kriterija zločinstva kradje u § 171, 173 i 176 sl. b) kz. označenoga, jer gospodar i oštećenik J. M., premda je obtuženik T. M. njegov čobanin bio, nije prestao biti posjednikom svojega blaga“.

Opazka. Okružni sud u R. proglasio je osudom od 16. veljače 1881. br. 490 sbog posve analognoga učina T-a krivim zločinstva kradje po §§ 171 i 176 II. b) kz., te je na obtuženikovu ništovnu žalbu, osnovanu na § 281 toč. 9 lit. a) i toč. 10 kp. (hrvat. § 277 toč. 10), c. kr. kasaciono sudište u Beču držalo javnu razpravu, na kojoj generalni prokurator medju ostalim reče: „Akoprem se vlastnik stada, kad ga na veću daljinu odašalje, kod istoga uvjek nenalazi, te on drži pastira baš zato, da si preko njega očuva svoj posjed, pa ako pastir faktično bez zaprieke sa stadom razpolagati može; to ipak nije sliedila predaja stada u tom smislu, da bi pastir bio izključiv i samo gospodaru odgovoran držaoc (Inhaber) istoga. Gospodar ima u svako doba i pravnu i faktičnu mogućnost sa svojim stadom disponirati, dok mu tu mogućnost pastir ne-

Digitized by Google

zaprieči kažnjivim činom, koji tekar tvori uzeće iz posjeda („Besitzentziehung“).

Osudom od 1. srpnja 1881. br. 4838 zabaci c. kr. bečko vrhovno sudište obtuženikovu žalbu uz sliedeće obrazloženje: „ . . . Vlastnik, kad naloži svojoj slugi, da mu stado na paši čuva, nenapušta tim posjed stada; to vriedi tim više ovdje, gdje sudište drži dokazanim, da je obtuženi za čuvanje stada brao plaću (Dienstlohn). Nu kad su životinje bile u posjedu službodavca, to je obtuženi tim, što je bez njegove privole njekoliko glava u svoju korist u svoj posjed uzeo i nje tako iz posjeda vlastnika oduzeo, sagriešio zločinstvo kradje“.

Priobćio Drag. Markovac.

*K § 171 kz. z. Riečmi „**svoje koristi radi**“ namjerava zakonodavac izreći namisao i nakanu tata: oduzeti stvar bez ikoje odplate, na uvjek i u to ime, da pogledom na istu stvar za sebe ili za druge posvoji izvršivanje svih mogućih povlastica, koje vlastnik kriepošću svojega prava vlastnosti izvršuje.*

(Plenarna rješitba od 17. travnja 1890. br. 2889 za predsjedanja dra. viteza Schmerlinga uz sudjelovanje generalnoga advokata dra. Schrotta.)

Ukidno sudište udovoljilo je ništovnoj žalbi, poprimljenoj od generalne prokurature na obranu zakona i izreklo: Osudom c. kr. kot. suda u Ronspergu od 12. prosinca 1889. br. 1665, — kojom su Konrad G., Andrija D., Franjo H. i Ivan Z. krivimi prekršaja kradnje po § 460 kz. proglašeni, — povriedjen je zakon, na poseb ustanove §§ 171 i 460 kz.; osuda ta, buduć ništetna, ukida se, a obtuženi riešavaju se svake krivnje po § 259 br. 3 austr. kp. (§ 250 hrv. kp.) i oprašćaju se dužnosti naknade troškova kaz. post.

Razlozi: Predvečerja 9. listopada 1889. zaključe sva četiri obtuženika (kojih je svaki dobe oko 20 godina), da će ma kakovu šalu počiniti, pa pošto je Andrija D. stavio predlog, da njegovu bratu Gjuri D. iz dvorišta odvedu ovcu i ovu da na livadi, oko 100 koračaja od njegova dvorišta udaljenoj, ostave privezanu o kolac, prihvatili su ostali sudruzi taj predlog jednodušno. — Što speriše, to i učiniše. — Ivan Z. i Frane H. uvuku se u dvorište Gjure D., Ivan Z. iznese iz dvorišta i donese na livadu ovcu, Andrija D. donese iz dvorišta motku, koju Konrad G. zabije u zemlju i o toj motci ostave na livadi privezanu ovcu, odkud je malo za tim ovce (ustanovljene vriednosti 1 for. 80 nč.) nepoznatim načinom nestala.

Suvišno je pretresati, da li se već tim, što je ovca na livadu, tik dvorišta u neposrednu blizinu bila prenesena, može tvrditi, da je ista oduzeta iz posjeda (u onom smislu rieči § 171 kz.); da li je tim prenosom pazka i razpolaganje Gjure D. pogledom na rečenu ovcu doista onemogućeno. Ipak je posve naravno, da je dosadanjemu posjedniku kao

Digitized by Google

brižljivu gospodaru bilo posve lahko primietiti, da mu ovce nema, te je on ovu mogao potražiti po dvorištu i u neposrednoj blizini na blizoj livadi naći ju i kući nazad u posjed svoj povratiti. Ali napadnuta osuda izključuje, da bi okrivljenici bili imali na umu prisvojiti si budi ovcu, budi vriednost njezinu; šta više dopušća, da su potonji izveli čin iz cigle objesti bez nakane, da si odtud ikoju korist namaknu; pa ipak prva osuda nalazi u riečih zakona „svoje koristi radi" kriterij kradnje, oličen i prikazan jedino u momentu: da su okrivljenici htjeli, da Gjuru D. naljute i da ga sveobćemu ruglu izvrgnu, sebe pako da tim činom podičiti uzmognu. Medjutim pravorecî ukidnoga sudišta već je odavna izvan svake dvojbe stavljeno, da zakon pod izrazom „svoje koristi radi" misli na onaj probitak, koji se sastoji u tom, da tat tudju stvar bez ikoje naplate ili odštete sebi pribavi ili ju inako porabi (Rješitba od 5. svibnja 1882. br. 14.271) i da je nakana tata naperena tamo, da ovlašćeniku stvar za uvjek oduzme, te pogledom na istu stvar budi samu sebi, budi nekomu inomu pribavi moć izvršivati sve moguće povlasti, koje svaki vlastnik kriepošću svojega prava vlastnosti izvršuje (Rješitba 17. ožujka 1883. br. 816). Nemože dakle biti pitanja i mora se bez svakoga dvoumja i oklievanja uztvrditi, da stanovište napadnute osude počiva na pravnoj pometnji; da je osuda, tereteća osudjenike, protuzakonita i upravo zato moralo se udovoljiti ništovnoj žalbi, koju je generalna prokuratura na obranu zakona proti osudi uvodno spomenutoj podigla bila.

Pr. L. Matasović.

D. Upravno.

Doživotno pogodjena, na nepokretninah u Hrvatskoj osigurana renta nespada medju dohodke, kod kojih se plaća dohodarina III. razreda (t. j. u Cislajtaniji).

Na pritužbu Amalije Lešnig, podnesenu proti odluci c. kr. štajerskoga zemalj. financ. ravnateljstva od 19. veljače 1889. br. 1403, a koja se odluka tiče dohodarine od rente, c. kr. upravno sudište u Beču rješitbom od 31. prosinca 1889. br. 4304 dokine po § 7 zakona od 22. listopada 1875. (zakon ob ustroju upravnoga sudišta) odluku onoga zem. financ. ravnateljstva.

Bazlozi: Kupovno-prodajnim ugovorom dto. Gradac 25. veljače 1874., sastavljenim po javnom bilježniku, prodao je Jakov Badl sen. svoje mineralno kupalište Krapinske Toplice u Hrvatskoj sa svimi dielovi, pripadnostmi i pravi svojim trim sinovom: Jakovu Badl-u jun., Antunu Badl-u i Vatroslavu Badl-u nerazdielivo svakomu trećinu za ugovorenu kupovninu od 105.000 for. a. vr.; uz to preuzela i osigurala su sva

Digitized by Google

tri kupca dužnost, da će drugoj dvojoj djeci prodavaoca: Amaliji Badl, udovi Bancalari, a kasnje opet udatoj Lešnig, i Aloisu Badl-u, dok ova dvojica živu, svakomu plaćati godišnju rentu od 2100 for. avr. A pošto su kupci, kako dokazuje čl. 4 pogodbe, uzeli na sebe dužnost isplatit na rečenih nepokretninah uknjižene tražbine, što je uračunano takodjer u kupovninu, i pošto su glede preostale kupovnine sa prodavaocem načinili obračun: to je prodavaoc očitovao, da niti on niti njegova buduća ostavina neimaju ništa više od kupaca tražiti, jer da je on podpuno namiren.

Gja. Amalija Bancalari-Lešnig i Alois Badl, koji su intervenirali kod sklapanja ove pogodbe, izjaviše, da su sporazumni sa rentom, koja je na njihovu korist uglavljena, koja se je imala njim u četvrtgodišnjih posticipativnih obrocih od 525 for. avr. isplaćivati, te na kupljenih nepokretninah osigurati.

Na prijavu kr. poreznoga nadzornika u Varaždinu od 9. maja 1888. br. 2007, da je na kupalištu Krapinske Toplice gore navedena godišnja renta od 2100 for. na korist Amalije Lešnig rodj. Badl osigurana, pozva ovu potonju c. kralj. porezna administracija* u Gradcu, da očituje svoju godišnju rentu, da joj se uzmogne odmjeriti porez. Na temelju podnesena očitovanja (valovanja) odmjerena bijaše njoj dohodarina po III. raz. počam od 1873. pa do g. 1888. sa godišnjih 210 for. avr. Usljed utoka podnesena proti toj odredbi, riešilo je c. kralj. zemalj. fin. ravnateljstvo štajersko, da se ta odmjera dohodarine ima pridržati za g. 1887. i 1888., ali dokine odmjeru za vrieme od 1873. do uključivo 1886., jer da je u tom vremenu Amalija Lešnig u Mariboru stanovala, pa s toga da gradačka administracija porezna nebijaše nadležna odmjeriti joj taj porez i za ono vrieme od g. 1873—1886.

U pritužbi, podnesenoj proti ovom riešenju zem. fin. ravnateljstva, pobija se zakonitost napadnutoga riešenja, te se tvrdi, da se ova renta prema § 3 patenta o dohodarini ima smatrati oproštenom od poreza.

Upravno sudište ima najprije da raspravi pitanje, da li spada ta, gore navedenom pogodbom ustanovljena, na nekretninah u Hrvatskoj osigurana renta medju one vrsti dohodka, od kojih se mora po c. patentu od 29. listopada 1849. (d. z. l. br. 439 — patent o dohodarini) plaćati dohodarina, i to po III. razredu? — § 4 patenta veli, da u ovaj razred dohodarine spadaju „kamate zajmova ili drugih obstojećih tražbina, životne rente i druge rente, koje su nalik kamatam kapitala, u koliko te rente ne spadaju u II. razred".

U ovom slučaju pako, pravo uzev stvar, ne radi se o doživotnoj renti, jer se ovakova renta, kao što odredjuje § 1284 ogz., može steći

* Administracija porezna jest organ za poslove direktnih poreza, uredjen u glavnih gradovih većih krunovina Cislajtanije; u manjih krunovinah postoje porezna lokalna povjerenstva s istim djelokrugom. Ured.

Digitized by Google

samo za novac ili za stvar, procienjenu u novcu, dotično po § 4 patenta o dohodarini i § 13 izvršbene naredbe mora da taka renta representira uživanje kamata takova kapitala, naime onoga kapitala, za koji je renta nabavljena ili stečena. Ovdje se radi prema okolnostim slučaja o drugoj za trajanje života ugovorenoj renti, koja u obće niti nespada medju vrsti dohodka, u § 3 patenta o dohodarini taksativno izbrojenih. Nu ma da i je to prava doživotna renta, to bi upravo iz tih okolnosti slučaja t. j. iz dotične stipulacije u savezu sa pogodbom od 25. veljače 1874. sliedilo samo to, da ova renta zastupa uživanje kamata od razmjernoga diela kupovnine; ali ta se kupovnina odnosi na imovinu, nalazeću se očevidno u području, gdje ne vredi patent o dohodarini, pa s toga niti dohodak te imovine nije po § 3 patenta podvržen dohodarini.

S ovih razloga morala se je ukinuti napadnuta odluka fin. zemalj. ravnateljstva.

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta.) G. dr. Josip *Šilović,* kr. sudb. pristav, želeć se habilitirati za docenta *kaznenoga prava* na sveučilištu zagrebačkom, zadovoljio je uvjetom, koje postavlja naredba kralj. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 13. travnja 1879. br. 651 („Sbornik" br. 15 g. 1879.): izradio je najme obširnu raspravu „o nuždnoj obrani", koju je profes. sbor odobrio; zatim su pred profesorskim sborom tri profesora s njim razgovarala o predmetu, koji želi predavati (t. z. colloquium), a napokon je 19. srpnja imao tako zvano pokusno predavanje. Na ovo predavanje sakupilo se osim profesora pravo- i državoslovnoga fakulteta, medju njimi o. g. rector magnificus prof. dr. L. *Marjanović* i dekan prof. dr. Josip *Pliverić,* još liepi broj gostova, medju njimi i presv. g. V. *Klein,* predstojnik kr. vlad. odjela za pravosudje, te znatan broj slušatelja prava. Gosp. dr. Šilović govorio je o „glavnih preporih u nauci o nuždnoj obrani", koja se vrlo pomno slušala, a na svršetku živahno se povladjivalo i čestitalo g dr. Šiloviću. Kr. zem. vlada dotično ban na predlog prof. sbora dozvoljuje docentom, da smiju predavati (to je „venia legendi"), kad su zadovoljili spomenutim propisom.

(Pravničkomu družtvu) pristupili su kao članovi gg.: dr. Jakov *Šalamon,* odvjetnik u Zagrebu i Lavoslav *Gmaz,* sudb. pristav u Vukovaru.

(Slovensko družtvo „Pravnik") udesilo je bilo 15. lipnja o. g. izlet u Zatičinu. Sastalo se preko 50 članova družtva, najviše iz Ljubljane, ali takodjer iz drugih mjesta, n. pr. iz Novoga Mesta, Litije, Kostanjevice, itd. Uz ugodnu zabavu nije se zaboravilo i na ozbiljne predmete družtvena rada, a napose sa svih se je strana naglašivala potreba, da se ustanovi slovenska pravnička *terminologija.* A baš oko te svojski radi družtvo. Upravni odbor njegov nastoji da izda njemačko-slovensku terminologiju, pa je pozvao posebnimi pismi više rodoljuba-pravnika, da prepišu rieči i fraze iz državnih i zemaljskih sbornika, da točno sravne njemačke rieči sa slovenskim prevodom, i da zabilježe, koja slovenska rieč ili fraza pristoju ili odgovaraju njemačkim riečim ili frazam. Odbor misli, da se ovim putem može do cilja doći, jer da su sadanjemu pravničkomu

Digitized by Google

*

jeziku podlogom više manje slovenski prevodi njemačkih zakona, ukaza, itd., pa da ti prevodi većinom daju najbolju gradju za riečnik. Posao je to mučan, ali „sjedinjenimi silami“ svladat će se — na korist slovenskoga naroda.

(Izvršba osuda crnogorskih sudova u Austriji.) Bečko ministarstvo pravosudja izdalo je sliedeću naredbu: „C. kralj. sudovom daje se na znanje, da je kneževska crnogorska vlada izjavila, da oblasti crnogorske neće ovršivati osuda i rješenja c. kr. civilnih sudova“. Usljed toga imadu i austrijske oblasti ovako postupati s osudami crnogorskih sudova.

(Odvjetnici u Petrogradu, Moskvi, Sofiji i Varni.) C. i kralj. ministarstvo vanjskih posala priobći 3. srpnja o. g. u „Wiener-Zeitung-u“ odredbu o postavljanju odvjetnika — pravozastupnika — kod c. i kralj. konsulata u inozemstvu. Tu se veli, da su se odvjetnici, i to: dr. Aleksander pl. *Salomé* u Petrogradu; dr. Albert *Fuchs* u Moskvi; u Sofiji tamošnji odvjetnik Ivan *Ahanassov*; u Varni odvjetnik Urban *Papančev* — obvezali, da će zastupati pripadnike austro-ugarske monarkije pred oblastmi uz stalnu pristojbu, koja se sa c. i kr. konsulatom ugovori. Potanje o tom zastupanju može se doznati iz oglasa konzulata u spomenutih gradovih smještenih, u kojem se navode podatci o honoraru, o predujmu, punomoći, itd. Taj se oglas može napose dobiti.

(Ispiti pravosudni.) U području (oblasti) svih devet prizivnih sudišta austrijskih polagala su g. 1889.: *sudački* ispit 163 kandidata, pa je 6 napravilo ispit s odličnim, 53 sa vrlo dobrim, 96 sa dobrim uspjehom, 8 ih je reprobirano. Ispitu *odvjetničkomu* podvrglo se 217 kandidata, i to 16 s odličnim, 59 sa vrlo dobrim, 127 sa dobrim uspjehom, 15 kandidata je reprobirano. *Bilježnički* ispit napravila su 4 kandidata s odličnim, 18 sa vrlo dobrim, 49 sa dobrim uspjehom, a 13 je na ispitu palo. Od kandidata za sva tri ispita ide ih na područje prizivnoga suda u Beču 74, na ono u Pragu 108, 46 u Brnu, 53 u Gradcu, 24 u Inskrucku, 17 u Trstu, 40 u Krakovu, 86 u Lavovu i 16 u Zadru. Napose glede *Češke* još ovo spominjemo: Koncem g. 1889. bijaše u Češkoj 749 pravničkih kandidata, a medju ovimi: 152 pravna vježbenika, 486 odvjetničkih perovodja, a 111 kandidata bilježničkih. Najviše odvjetničkih kandidata bijaše u sjedištih sbornih sudova.

(Uniforma državnih činovnika.) Naredbom ukupnoga ministarstva austrijskoga od 20. listopada 1889. broj 176 d. z. l. odredjuje se, da državni činovnici imadu nositi uniformu. Sada se naredbom ministarstva pravosudja od 1. jula o. g. br. 513/pr. provadja ova naredba kod pravosudnih oblasti U naredbi veli ministar pravosudja: da imadu sudbeni činovnici doći u uniformi kod svečanih javnih sgoda, pa i kod crkvenih svetkovina; zatim kad se korporativno čine pokloni, kad se nastupa služba. U službi treba da su uniformom zaodjenuti: sudci, perovodje i sudb. činovnici pomoćnih ureda, koji se upotrebljuju kod sudb. komisija, pa onda činovnici državnoga odvjetničtva; a treba da su u uniformi: kod svih glavnih kaznenih rasprava, držale se one pred sbornim ili kotarskim sudom; u gradjanskih parnicah, kad se raspravlja sa strankami, kad se obavljaju dokazi ili preduzimlju ovršna djela, kod rasprava stečajnih, kad sudjeljuju komisar stečajni, vjerovnički odbor ili vjerovnici; kod svih sudb. komisija i uredovnih djela, koja se obavljaju izvan uredskih prostora, i t. d. Tako isto mora da nose uniformu činovnici, koji pišu uručbeni zapisnik, blagajnici depositnih ureda, činovnici kazniona, itd. Ova naredba nevredi za vrhovno sudište bečko i za generalnu prokuraturu, pa će se glede njihove uniforme, što bude nuždno, kasnije odrediti.

Digitized by Google

Sveučilišta u srednjem vieku.

(Nastavak.)

Parižkomu sveučilištu posvećuje auktor prostor od 64 do 130 strana, i dolazi do sliedećih rezultata. Sveučilištne korporacije uzeše se ustrojavati u Pariz-u pod konac XII. vieka, a prva bijaše korporacija magistrorum (profesorâ) bogoslovja, kanoničkog prava, medicine i filosofije, (pod kojim zadnjim imenom razumjevale su se i liberalne umjetnosti o kojih gore rekosmo, da su spadale u „Trivium" i „Quadrivium), dakle ona obuhvaćaše sva četiri fakulteta. Prije toga profesori držahu kako sada velimo, ili kako se je onda daleko bolje i uspješnije činilo, svoje predavanje, jedan nezavisno od drugoga u raznih mjestih grada; ali zajednički interesi te želja unapredjivati nauku, skloni ih da se saberu u družtvo, koje se zvalo „Consortium ili Universitas magistrorum", ili „doctorum vel rectorum" (od rieči regere, onda sinonimne rieči legere vel docere). Kasnije i prije g. 1260. uz korporacije Universitatis magistrorum, a bez ikakve štete njezine, magistri svakoga od četiriuh fakulteta, da promaknu bolje posebne interese naučavanja na fakultetu, ustrojiše za ove posebnih korporacîja, od kojih svakoj predsjedaše vlastiti dekan. Uspored s ovom prvom korporacijom — universitas magistrorum, razdieljenom u četiri grane — ustroji se druga, djačka „Universitas scholarium", a to usljed dekretala velikoga pape Inocenta III., na kojega se djaci obratiše okolo godine 1210. ili 1211[18], kad dodjoše u sukob sa kancelarom sveučilišta, od ko-

[18] Denifle je prvi taj datum ustanovio protiv Friedberga, koji sliedeć Potthast-a, bijaše u svom Corpus juris canonici (Lipsiae 1881) dao dekretalu datum g. 1203. (o. c. s. 86). (P. A.).

Digitized by Google

jega su iskali da im dozvoli postaviti svoga prokuratora, koji bi ih zastupao, te branio prava i interese njihove kao posebne korporacije. Ova universitas, kojoj su pripadali scholares et licentiati, razdieli se prije god. 1249. u 4 manje korporacije t. z. „quatuor nationum", naime Gallicorum, Picardorum, Normanorum, Anglicorum, koji su narodi u početku najviše djakâ brojili; a djaci ostalih naroda, n. pr. Španjolske, Italije, Njemačke, Poljske, Danske, itd., imali su se jednomu od ovih četiriuh priključiti. Tako n. pr. Natio Anglicana osim Angliae, Scotiae i Hiberniae obuhvaćala je Germaniam, Hungariam, Boemiam, Poloniam, Sveciam, Daniam, Norvegiam.[14] Svaki od onih četirih naroda samostalno je vladao svojimi interesi, koji su se odnosili na obranu, upravu i disciplinu, ali sva četiri naroda skupa, t. j. sve četiri korporacije djačke sastajale bi se u jednoj skupštini, zvanoj „universitas artistarum", jer studentes artium (filosofski fakultet) sa svojimi profesori (magistri) činili su u toj skupštini većinu. Svaki narod imadjaše svoga načelnika (procuratorem). U početku ova četiri prokuratora nisu imala svoga starešinu, ali da uprava dobije više jedinstva i snage, ustroji se posried onih četirih prokuratorâ, zajednički predsjednik, pod naslovom „Rector universitatis". Za prvo vrieme bijaše ovaj zastupnik svih četiriuh korporacija naroda jednostavni ovršitelj njihovih zaključaka; ali tečajem nekoliko godina njegova vlast ojača, i počme sbilja regere djake filosofskog fakulteta; za tim prije g. 1300. filosofi skučiše pod vlast rektorovu decretiste (djake kanoničkoga prava) i liečnike; a napokon oko g. 1341., prvi medju četirimi fakulteti onaj bogoslovaca, poslje druge borbe morao se podvrgnuti rektoru, koji ovako oko polovice XIV. vieka steče onu veliku moć, koja ostade skopčana sa njegovim naslovom „Rect. universitatis".

[14] Denifle vadi iz Rotulus nationis Anglicanae od g. 1362. (s. 159 a.) sliedeći odlomak: „Sanctitati vestrae suplicat insuper devota vestra universitas Parisiensis pro omnibus et singulis magistris actu regentibus in arcium facultate anglicanae nationis, sub qua natione continentur et reducuntur omnes ad studium Parisiense venientes de imperio fere omnis Alemaniae, et alii de aliis quae in circuitu sunt regnis, videlicet Hungariae, Bohemiae, Poloniae itd. (o. c s. 93).

Digitized by Google

I Bolonjsko sveučilište uze se služiti imenom universitas usljed ustrojstva korporacije, ali dočim su u Parizu prvi profesori stvorili „Universitatem magistrorum“ — u Bolonji bijahu djaci, Scholares, koji privlačeni velikim glasom i slavom Irnerija, Gratiana i njihovih nasljednika, od svih strana Europe pohrliše u Bolonju, da uče civilno i kanoničko pravo, te našav se u velikom broju, oćutiše potrebu, da se nadju zajedno u tudjoj zemlji na medjusobnu obranu, a zaštitu im pružala glasovita Barbarosina povelja.

Prvi se udružili „ultramontanci“, kako su se zvali svi inozemni djaci, i to pod konac XII. vieka; kasnije Talijani na početku XIII. vieka baš u ono vrieme, kad su magistri ustrojili svoju korporaciju u Parizu. Taljani su se dielili najmanje u dva družtva, societas Tuscorum, koja obuhvaćaše Rimljane (scholares de urbe), Kampanjce i Toškance (de Campania et de Tuscia) i societatem Lombardorum za gornju Italiju. No veći dio djaka (a bilo ih je god. 1200. okolo 10.000!) spadalo medju ultramontance, koji su se dielili u četiri naroda, kako vidismo u Parizu, t. j. Francigenae sa Normani, Provinciales (iz južne Franceske) sa Španjolci i Katalonci i Germani. Ovim družtvom — treba pamtiti — urodjenici iz Bolonje bijahu tudji, ovi potonji niti nisu sačinjavali družtvo za sebe, niti su se zvali „scholares“, koje ime nosili su samo tudjinci (scholares forenses — non cives).

Svakomu družtvu stajaše na čelu Rector societatis vel universitatis, ili Rector scholarium, koji se ima dobro lučiti od Rectoris scholarum vel studii, koji je upravljao školskim zavodom unutra njegovih zidina, dočim je onaj prvi imao vanjsku upravu korporacije djakâ. Rector djaka imao je biti vazda inozemac, te mu od god. 1224. bijahu o boku nekoliko „Consiliarii“. On je vršio upravnu i sudbenu vlast societatis, njegovim osudam imali su se pokoriti i doctores i professores, kad bi se ovi pravdali sa djaci. A pošto je Rector imao vršiti sudbenu vlast, a veći dio djaka bijahu klerici (pro majore parte clerici), valjalo je da bude i on clericus, što je, počam od poslje polovice XIV. vieka, bilo naredjeno u sveučilištnih statutih.

Digitized by Google

Sva ova družtva, s početka nezavisna jedno od drugoga, ustrojiše se prije god. 1250. u dvie velike korporacije, Citramontana i Ultramontana, tuzemaca (Taljana) i inozemaca, koje stvoriše skupa „Universitatem scholarium“ — a sa profesorskim tjelom „Universitatem magistrorum et scholarium“ kako ih zove papa Klement V. g. 1310., a Ivan XXII. g. 1326. Ova dva rektora, tuzemski i inozemski ostadoše razlučeni do početka XVI. stoljeća, kad podje za rukom ustanoviti jednoga jedinoga rektora za obie korporacije. Korporacija ultramontanska brojila je godine 1265. trinaest naroda, medju kojim vidimo Poljake i Ugre, u koje će biti pribrojili i dobroćudne Hrvate. Kasnje pako broj naroda umnoži se do osamnaest, kad naime pridodjoše Boemi et Moravi.

Najznamenitiji bijaše odnošaj scholarium prama profesorom. Prevario bi se, tko bi držao, da su tadanji djaci bili kako sadanji, mladi ljudi od 18 do 24 god., jedva oduzeti njegi obitelji i veći dio spadajući pod očinsku ili tutorstvenu vlast. Oni bijahu u suprot većom stranom dozreli ljudi, a mnogi otmeniji po družtvenom svom položaju, po visokom porieklu i bogatstvu. Izmedju klerika bilo je crkovnih dostojanstvenika, arkidjakona, kanonika, prepošta, tako da se djakom kako i profesorom davaše naslov Domini, a profesori davahu djakom naslov „socii“. I sbilja bijahu to drugovi po zajedničkom nastojanju oko nauke, po medjusobnom znanstvenom općenju, i po onih družtvenih dodirih, koji žalibože izčeznuše iz sadanjih sveučilišta, na posve drugom temelju sazidanih. Nije čudo dakle, da su scholares tako silnih korporacija stvarali, a najglasovitija i najmoćnija bila je ona „Nobilium de Alemannia“, u kojih rek bi da se nastaviše pod modernom formom Burschaften, moćne sredovječne korporacije.

Profesori sa svoje strane, da prave uztuk premoći djaka, ustrojiše okolo god. 1250. posebnih korporacija po fakultetima, zvanih collegia Doctorum. Jer valja znati — a velika je zasluga Denifle-a, što je tu točku dosta tamnu razsvietio — da ako su profesori bili donekle nezavisni kod upravljanja naučnog zavoda, ako su bili rectores studii, regentes

Digitized by Google

scholarum, te kao taki ovlašteni ispitivati i promovirati djake, pak i same rectores scholarium, (a to od g. 1219. usljed naredbe Honorija III. pod predsjedničtvom arkidjakona stolne crkve u Bolonji, (caput studii), kako pod onim kancelara u Parizu) — s druge strane pravi gospodari sveučilišta — die eigentlichen Herren — ostadoše vazda djaci. Ni profesori ni djaci taljanski (scholares cives) ne spadahu u korporaciju ultramontansku (scholarium forensium), te učitelji izvan škole bijahu podvrgnuti ne kao collegium, ne kao profesori, nego kao privatnici Rectoribus scholarium za sve vanjske poslove. Dapače i glede mjesta, u kojem su profesori imali predavati nauke, bili su donekle podčinjeni djakom, jer navlastito inozemski učitelji visili su od djakâ, koji bi ih izabrali i plaćali na temelju prave pogodbe, u kojoj i vrieme za koje je imalo trajati podučavanje i nagrada, i predmet naučavanja bijahu utanačena. I evo zašto su se djaci držali ovlašteni ostati u Bolonji dok im se svidjalo, te bi ostavili grad i preselili bi se, kad su imali dobrih razloga, navlastito kad bi im načelnici grada neugodnosti ili štete pravili, i tako preseliše se g. 1204. u Vicenzu, 1215. u Arezzo, 1222. u Padovu itd., a profesori morali su ih slieditи. Ova vanjska ovisnost profesora od djakâ bi po Denifle-u iztaknuta kako nigda prije, a to nam tumači, zašto su profesori bili dužni posluha Rectori scholarium.

Ali sve ovo, što do sada kazasmo, tiče se pravoslovnoga fakulteta, prvog i za neko vrieme jedinog fakulteta na bolonjskom universitetu. Kasnije ustrojiše se u formi korporacijâ medicina i artes okolo početka XIII. vieka, a zadnja teologia, koja se prije podučavala u samostanih, ali na molbu grada papa Inocent VI. bulom od 30. lipnja 1360. (kojoj Denifle iznadje pravi datum u vatikanskih Regestih) proglasi studium generale in theologica facultate s običnimi povlasticami za djake.

Denifle je iznašao, da god. 1371. na bolonjskom sveučilištu broj profesorâ, nagradjenih tada po općini, bio je od 30, — za kanoničko pravo 6, za civilno pravo 12, za medicinu 3, za me-

Digitized by Google

dicinsku praksu 3, za kirurgiju 1, za astrologiju 1, za retoriku 1, za notarijat 1, za logiku 2. Sedam godina poslje više se nego podvostručio broj, te je iznašao po notarskom arkivu Bolonje, bez bogoslovnih, 68 profesora, a od ovih 12 za kanoničko pravo, 27 za civilno pravo, 14 za medicinu, sa ukupnom nagradom od 11.417 lira, to jest sa malko više od sto šestdeset lirâ za profesora.

Izvanredno je zanimivo, što Denifle (s. 160—177) sa najvišom pomnjom pripovjeda, kakvi su bili odnošaji izmedju djakâ i grada Bolonje, i kako bi nastali izmedju njih oni sukobi, koji prouzročiše selitbe djakâ u druge gradove. Bolonja po djacima bijaše postala gotovo prvi grad u Italiji. „Cum prius esset humilis — piše joj dne 6. travnja g. 1220. papa Honorij III. — per eos (scholares) ibidem congregatos divitiis fere supergressa est civitates provincie universas". I zato grad dozvoljavaše djakom svu slobodu udruživanja i uredjivanja svoje posebne autonomije sa svojimi zakoni i statuti, koje tacito consensu grad, imajući svoju municipalnu vlast, odobravaše. Ali u isto doba bojao se da ne izgubi djake, i nije mogao trpiti, da bi se drugamo selili.

Nego djaci sa svoje strane, došavši slobodno u Bolonju, a da nikakve obveze ne bi preuzeli naprama gradu, — nisu htjeli ni za dlaku popuštati od slobode seliti se u bud koji grad sa profesori, po njih honoriranimi. I sbilja od god. 1200. unapried počeše se oni seliti kad s jednog kad s drugog razloga, koji put u velikom broju, a koji put svi. Naravno je bilo, da se je tomu grad, kojemu bi od seobe velika šteta nastala, sa svom snagom opirao, s početka zabranio seobu svojim gradjanom (cives). Kad g. 1203.—1204. ovi htjedoše slieditі ultramontance u Vicencu, a poslje, god. 1215., iza selitbe ovih posljednjih u Arezzo, grad se zaprieti tudjincem, te u svoj občinski statut od g. 1217. uvrsti glasovito poglavje, kojim bijaše kažnjen svedjernim izgonom i zaplienom svih dobara svaki djak, koji bi se urotio „pro Studio a civitate Bononiensi ad alium locum transferendo", ili bi jednog ciglog djaka silio da ostavi radi na-

Digitized by Google

ukâ Bolonju. Što je pak gore, bijaše ustanovljeno, da se neće dozvoliti djakom, da ustroje družtva, niti da si biraju rektore, ako se ne bi u zakletvu, koju su ovi položili, uvrstilo ono glasovito poglavje, uvriedljivo za djake, koje se zahtievalo od grada da bude primljeno u svaki statut djačkih korporacija. Bijahu izdane i druge naredbe u istom smislu, da bi se tim na svaki način stalo na put seobi djaka.

Ove neoprezne i nepravedne naredbe, koje dirahu u staru djačku slobodu i u povlastice djačkih korporacija, na koje se bijaše priseglo, razjari djake, te se ovi obratiše na papu Honorija III. da ih uzme u zaštitu. Papa im se odazva, i zapovjedi gradu listom od 27. svibnja 1217. da ne vriedja prava djakâ. Ovaj prvi korak bje uzaludan, te se djaci utekoše opet papi, odaslav dva punomoćnika, dočim je Bolonja poslala na obranu tobožnjih svojih prava dva doktora. Honorij ne zadovolji se malimi koncesijami, koje nudjaše grad, nego odriešito odbi sve članke gradskog statuta, koji su vriedjali „libertatem antiquam et habitam hactenus scholarium“ i zapovjedi, da se imadu brisati iz Capitularium (štatut) obćine, — te gradskom načelniku i magistratu odpisa, da leži (mudrih rieči!) u interesu njihovu „scholares retinere benignitate melius quam duritia“, te mjesto da ih draže, neka se naprama njim vladaju „honorificentiis consuetis et bonis conditionibus ad terre vestre gloriam et commodum“, te naredi biskupu od Parme i nadpopu (Arcipresbyter) od Reggio, da traže od grada Bolonje vršenje papine odredbe pod prietnjom censure.

Raspra se ne utaži. G. 1222. jedan dio djaka preseli se iz Bolonje u Padovu, a na čelu njihovi rektori; oni koji ostadoše u gradu, izabraše nove. Grad najvišom strogosti postupa proti izseljenikom, i nastoji podčiniti si djake, obodren po glasovitih profesorih Azon-u, Accursio, Odofredo, koji oslonivši se na Digestum tvrdjahu, da djaci neimadu prava izabrati rectores, jer da po rimskom pravu imadu jus eligendi družtva onih „qui professionem exercere noscuntur“, a pošto djaci non exercent professionem, njihova

Digitized by Google

družtva po rimskom pravu nisu collegia licita. Da je ovo pravno stanovište prodrlo, korporacije scholarium bile bi propale, i polet sveučilištnoga života bio bi se ustavio. Djaci se po treći put god. 1224. utekoše Honoriju, a ovaj visoko držeći barjak sveučilištne slobode i prodiruć u pravi pojam „Universitatis" kao dopuštena družtva, pojam koji kasnije braniše i razviše veliki pravoznanci: Bartulus, Baldus i drugi, stane odlučno uzimati u zaštitu svojim listom od 5. oktobra 1224. slobodu djakâ, ukori profesore njim protivne, i naredi gradu da pod prietnjom izobćenja ukine iz štatuta nepravedne članke, te da pozove natrag izagnane rektore i viećnike. Grad udilj se pokori. Istina da se ovaj sliedi koprcati do g. 1261. nastojeć, da bi djački rektori barem prisegli, da neće promicati seobu djaka, pod prietnjom, da će se djakom oduzeti korporativna sloboda. Ali djaci zaštićeni papom ne popustiše i doživiše podpunu pobjedu tako, da u občinskom štatutu od god. 1288. ne nahode se više oni omraženi članci. Više od pol stoljeća (od 1224. do 1288.) uztraje velika borba za sveučilištnu slobodu pod zakriljem i možnom rukom rimskih papa. Pobjeda stade djake mûkâ i svakojakih žrtavâ, ali njima se ima zahvaliti, da sveučilištni život zahvati malo po malo gotovo svu Europu, te da po njemu znanost i umjetnost niknuše bujnim procvatom.

IV.

Razne kategorije sveučilištâ. — Prag i Beč.

Proniknuv u postanak i ustroj dviuh majka svih europejskih sveučilišta, prikazuje Denifle u trećem odsjeku ostale universitete Europe, te naoružan ogromnom erudicijom, ulazi u trag svakom pojedinom. Pri tom iztraživanju lebdile su pred njim razne metode: geografička, kojom je mogao nekim načinom putovati kroz razne prediele Europe; kronologička, kojom bi sliedio vrieme postanka pojedinih sveučilišta; genetička, pomoćju koje bio bi dokazao, kako je jedno teklo od drugoga, što se moglo glede dosta sveučilišta obistiniti, ali ne glede svih. Ali da uzmogne bolje pobiti neke krive nazore o postanku sveučilišta, volio je dieliti sva sveučilišta u četiri kategorije: 1. Sveučilišta bez ute-

Digitized by Google

meljiteljne diplome, kakva su samo ona u Parizu i Bolonji; 2. sveučilišta, utemeljena papinskom diplomom; 3. sveučilišta, utemeljena vladarskom diplomom; 4. sveučilišta, utemeljena papinskom i vladarskom diplomom. Sveučilišta parižko i bolonjsko, spadajuća u prvu kategoriju, zvala su se još pod konac XIII. vieka sveučilišta ex consuetudine. Zaista plemeniti plod običajnoga prava; sva ostala ex privilegio; a od ovih je, kako pokazuje izkaz nalazeći se na svršetku djela, 21 osnovano papinskom diplomom, 15 diplomom vladara, a 10 zajedničkom. Taljanska, francuska, engleska, portugalska i njemačka sveučilišta ponajviše osnovaše pape, veći dio španjolskih utemeljiše vladari. Od pet sveučilišta naše monarkije osnovana bijahu ona u Pragu, Krakovu i Beču zajednički papinskom i vladarskom diplomom, u Pečuhu i Budimu samo papinskom.

Ovaj izkaz učini mogućim, da je Denifle držeći se gore spomenute metode, kadar bio ipak predočiti sva sveučilišta obzirom na države u koje spadaju, na godinu njihovog postanka, na uzrok kojemu ga imadu zahvaliti, na fakultete, koje su imala, i na oblast, koja im podielivaše licentiam docendi, koja redovito bijaše biskup ili u obće duhovna oblast, gdjegod kancelar (u Pariz-u, Toulouse, Cahors, u Oxford-u, Cambridge, i Dublinu), a u Orange profesori.[15]

Ove četiri kategorije obuhvaćaju 46 sveučilišta; pa ako se ovim doda još 9 sveučilišta, koja dobiše diplome, te se počeše ustrajati, ali se ne uvriežiše, imamo, kako rekosmo, eto 55 sveučilišta, koliko do sada nitko prije Denifle-a niti iz daleka nije poznavao. Nu pisac, koji je izneo na vidjelo nekoliko universiteta, do sada ili malo poznatih ili zaboravljenih, otriebio je neke, koji su do sada bez temelja uživali ime i ugled sveučilišta, a to jer ili nikada ne bijahu universiteti, ili postadoše mnogo godina poslje 1400. Denifle broji takih krivih sveučilišta 12, i to 8 u Italiji, 3 u Franceskoj (Lion, Vienne, Reims) i jedno u Španjolskoj, te prije nego uze izpitivati postanak svih ostalih, očisti tako zemljište od krivih.

[15] Denifle o. c. p. 807—810.

Digitized by Google

Pošto smo prikazali, kako pisac crta postanak i ustrojstvo dvijuh majka svih sveučilišta, parižkoga i bolonjskoga; zaustavit ćemo se malko kod postanka universiteta naše monarkije, a ponajviše kod dvajuh slavenskih: u Pragu i Krakovu.

Prag. Premda postojaše već u XIII. vieku u Pragu „particulare studium", gdje su se predavale liberales artes, gramatika, logika i libri naturales Aristotela, te je škola imala svojega Rectorem scholarum; premda je kralj Večeslav II., prijatelj znanosti, nastojao g. 1294. „generale quarumlibet facultatum studium in Pragensi civitate instaurare", kako pripovjeda ljetopisac Aulae regiae[16]: ipak na temelju izvora pisac dokazuje, da je Prag stekao svoje glasovito sveučilište oko polovice XIV. vieka, dakle prije nego li je ikoje njemačko podignuto.[17] G. 1346.—1347. Karlo IV., tada kralj češki, ali ne još car rimski, zamoli papu, da „in hereditario suo regno Boemie multisque aliis eidem regno finitimis regionibus atque terris generale studium, quod in aliis partibus summe foret expediens, non haberetur, quodque metropolica Pragensis civitas in ipsius regni medio sita et a diversarum partium gentibus frequentata .... ad hujusmodi generale studium erigendum, cum particulare dudum in ea fuerit, accomoda multum existeret". Ove rieči auktor vadi iz zakladnog pisma od 26. siečnja 1347. pape Klementa VI., koje je čitao u vatikanskih regestih. Papa, koji je bio g. 1344. podignuo pražku biskupiju na arcibiskupiju, zadovolji kraljevoj molbi da u Pragu „generale studium vigeat in qualibet licita facultate", te podieli djakom „in generali studio commorantibus" obične povlastice. Stoprv 7. travnja sliedeće godine kralj mogaše izdati svoju glasovitu zakladnicu (Stiftbrief) sazvanomu saboru. U velike ju hvale Höfler, Friedjung i Paulsen, ali Denifle dokazuje, da je gotovo ciela sastavljena iz one Fridrika II. za Napulj, a ponajviše kralja Konrada za Salerno, koji su plagiat znali dobro aragonski kraljevi upotrebiti za španjolska sveučillšta. U toj zakladnici bijaše vlastito kralju češkomu

[16] Denifle, o. c. s. 227, 583—585.

[17] Pače koji svojataju i Češku za Njemačku, označuju pražko sveučilište najstarijim njemačkim.

Digitized by Google

samo to, što je djakom podieljivao povlastice doktora, kakove imadjahu doktori sveučilišta parižkoga i bolonjskoga. Döllinger prigovara u svom djelu „Die Universitäten sonst und jetzt", da ovo sveučilište nije poteklo „aus dem Schosse der Nation", nego da se ima zahvaliti postanak slučaju, naime što je kralj na uspomenu svojih djačkih godina, sprovedenih na parižkom universitetu, htio da nešto sličnoga ustroji „in seinem Erblande Böhmen". Ali Denifle ga pita, kad i gdje je kakvo sveučilište postalo „aus dem Schosse der Nation laut gewordenen Verlangen"; jer niti občinska vlast, niti zemaljski vladar sa svojimi savjetnici nisu narod, ni „njedro naroda". Sam Karlo IV. kaže razlog osnivanju sveučilišta, hotio je najme podignuti duševno zemlju, te dati prilike onim, koji su vapili za znanosti, da ju crpe kod kuće; a postavi, istina, za uzor novomu sveučilištu ono u Parizu. S početka učila se: teologija, jus canonicum, medicina i artes liberales, jer u prvoj dobi nije se predavalo civilno pravo. Denifle prvi sliedi razvitak pražkoga sveučilišta od god. 1348.—1366. koje je razdobje do sada i Paulsen mimoišao. Tako n. pr. pripovjeda, da je 12. lipnja 1359. podieljena prva doktorska diploma po arcibiskupu Ernestu, koja bijaše „universitatis studentium studii Pragensis cancelarius". Ova doktorska diploma ima veliku važnost, jer po Denifle-u nema starije na njemačkih sveučilištih. Za gore rečeno razdobje najvažnija izprava jest molba, koju Karlo IV. jur kao „romanorum imperator semper Augustus" podastire Inocentu IV. proseći posebnu milost za nekolicinu doktora, magistrâ i bacalaura pražkoga sveučilišta; iz ove listine, kao i iz drugog pisma careva od g. 1362. može se stalno zaključiti, da je već u onoj periodi sveučilište bilo liepo napredovalo.

Kako u ono vrieme svuda tako je u Pragu bila u početku tanka dotacija za sveučilište. G. 1352. bje dozvolom nadbiskupa pražkoga nametnut porez svjetovnomu i redovničkomu svećenstvu, pa je nadpastir, veliki mecenas universiteta, tim novcem kupio nekoliko dobara, da se dohodci njihovimi nagradjuju profesori; a kralj ih oslobodi običnih daća.

Digitized by Google

30. srpnja 1366. ustroji kralj i obskrbi Collegium Carolinum sa 12 magistri artium, od kojih su dva imala predavati teologiju, 10 artes, a uz to ova desetorica učiti bogoslovje. Osim toga dade zavodu liepu biblioteku. 23. srpnja 1367. oprosti kralj Collegium od svih poreza, a iste godine odredi, da se u buduće imadu po starosti podieljivati članovom Collegii Carolini kanonička i prebendarska mjesta u kolegialnoj crkvi svih svetih.

Neumoran do smrti u svom nastojanju Karlo IV. darova g. 1373. pravnikom, koji se godinu prije ustrojiše kao posebna universitas sa svojim rektorom, liepu kuću, u kojoj se smjestiše. Od svih vladara, koji su se XIII. i XIV. vieka bavili universiteti, samo engleski kraljevi, i španjolski Alfonso el Sabio mogu se — kaže Denifle — takmiti sa Karlom IV.

Pražko sveučilište brzo izadje na glas; na njem se sabiralo djaka iz svih strana Njemačke, Engleske, Franceske, Lombardije, Ugarske i Poljske od najotmenijih stališa. „Et facta est civitas Pragensis — kaže ljetopisac češki Beneš de Waitmuel — ex studio hujusmodi famosa et celebris in terris alienis valde, et propter multitudinem scholarium tempora in eadem aliquantulum cariora fuere, quia multitudo maxima eorum illuc confluebat". Juriste sačinjavahu, kako rekosmo, universitatem juristarum od g. 1372., koje godine bje 155 članova utjelovljeno u nju, a od ovih 37 Čeha i 41 Poljak. Ovaj je broj svake godine rasao. Nema izvješća o teologih i medicinarih. God. 1409. nastade velika seoba svih nečeških djaka iz Praga. Denifle u ovoj knjizi ne kaže razloga tomu; po svoj prilici da su bile religijozne smutnje, prouzročene Husitima, glavnim uzrokom. Neki kroniste kažu, da je bilo godine 1409. imatrikulirano 34.000—36.000 djaka, pa da ih je izašlo jednog tjedna 26.000. Nu Denifle dokazuje nepobitnimi podatci, da ljetopisci pretjeravaju seobu stranih djaka, kojih jedan dio utemelji sveučilište u Leipzigu g. 1410., a drugi odoše na universitete u Erfurt i Heidelberg. Svakako je tom seobom zadan glavnomu gradu češke kraljevine veliki udarac.[18]

K procvatu pražkog sveučilišta doprinesoše mnogo pape, kako jur vidismo. Urban V. podieljuje god. 1366. djakom nove

[18] Denifle o. c. s. 600 nota 1554, 601.

Digitized by Google

povlastice, te ih oprosti kroz pet godina dužnosti prebivanja u residenciji.

U suprot antipapa Klement VII. pokuša u vrieme zapadne schizme 1380. lišiti sveučilište svih pravâ, jer Prag sa plemstvom pristajahu uz zakonitoga papu Urbana VI. Pokraj toga priestolnica češke kraljevine i sveučilište ostadoše vjerni zakonitomu papi, koji 31. kolovoza i. g. uzme sveučilište pod svoju zaštitu protiv svim progonstvom. Najviše povlastica dobi sveučilište pražko od Bonifacija IX., koji 17. srpnja g. 1396. ne samo da oslobodi djake od dužnosti residencije, nego 21. prosinca 1397. i od svake nadležnosti biskupske, ma bio Ordinarius legatus natus rimske stolice, te ih stavi pod jurisdikciju njihovog rektora. A Inocent VII. 13. siečnja 1405. dade mu u slučaju vakancije nadbiskupske stolice, i kod nekih razpra, pravo podieljivati „magisterium et licentiam docendi".

Dalnja povjest pražkoga sveučilišta, i rad Večeslava IV. oko sveučilišta, stoje u savezu sa ustrojstvom universiteta te spadaju u drugu knjigu.[19]

Beč. I Beč imadjaše u drugoj polovici XIV. vieka svoj „particulare studium" kod sv. Stjepana, kako se vidi iz zakladnog pisma (Freiheitsbrief) vojvode Albrechta.

God. 1364. obrati se vojvoda Rudolf IV. (der Stifter) na papu Urbana V. sa željom „generale studium literarum statui et ordinari per sedem apostolicam in villa seu oppido Viennensi". Papa naloži 22. rujna iste godine vojvodinom kancelaru, biskupu Ivanu od Brixena, da se obavjesti o privoli grada i o povlasticah, koje se namjeravaju dati budućemu sveučilištu, te da mu se priobći uspjeh. Biskup obavi svoju misiju, te po njegovom nastojanju tri vojvode: Rudolf, Albert i Leopold sastaviše zakladno pismo (Freiheitsbrief) od 12. ožujka 1365., koje bje 17. istoga mjeseca podastrto papi.

Vrlo obširna zakladnica, koja se nemože prispodobiti nijednoj sličnoj, izdana bje na latinskom i njemačkom jeziku. Beč imao je dobiti po uzoru Atene, Rima i Pariza „schole publice ac ge-

[19] Denifle, o. c. s. 582—603.

Digitized by Google

nerale et privilegiatum studium . . . ibique legantur, doceantur et discantur divina scientia, quam theologiam vocamus, artes et sciencie naturales, morales et liberales, iura canonica et civilia, medicina et alie facultates licite et permisse". Sveučilištu dodieljen je posebni prediel grada. Djaci i njihovi pripadnici, na putu i dok prebivaju u Beču, uživaju oprost od poreza i carine; imovinska i osobna sloboda zajamčena im je, te imaju posebno sudište. Prepošt svih svetih (svetoga Stjepana) ima vrhovnu nadležnost, te je kancelar sveučilišta. Svi djaci diele se u četiri naroda, svaki ima svoga prokuratora. Na čelu im je rektor, koji, kao i prokuratori, treba da spada u fakultet „artium liberalium", i on je u isto vrieme glava ostalih triuh fakulteta, kojih svaki ima svoga dekana. 16. ožujka Rudolf zakladatelj (der Stifter) izruči prepoštu kancelaru svih svetih ili sv. Stjepana zakladno pismo. Medjutim dodje zakladnica u ruke Urbana V., a ovaj 18. srpnja iste g. 1365. izdade svoju, koja je suglasna sa svimi ostalimi one dobe, gdje papa dozvoljuje „ut in dicta villa de cetero sit studium generale illudque . . . vigeat tam in juris canonici et civilis quam alia qualibet licita preterquam theologica facultate". Djaci uživaju sve obične sveučilištne povlastice. Prepošt sv. Stjepana, eventualno kaptol, nadzira promocije i podieljuje „licentiam docendi". 19. srpnja oprašta ih dušnosti rezidencije.

Tražilo se: zašto je papa izključio teologiju? te auktor oprovrgavajući razne uzroke, koji se navadjaju, kaže, da se to sbilo, jer u XIV. vieku naučavanje teologije bijaše redovito izključeno iz sveučilišta (a kazati će razlog u II. knjizi) i da su to pravilo sliedili baš pape, koji su stanovali u Avignonu. Prvi bečki rektor bijaše Albert von Sachsen, koji je pred tim dugo vrieme predavao u Parizu, a kasnije postade biskupom u Halberstadtu.

Nema dvojbe, da se sveučilište bečko nije onako brzo podiglo na visinu, na koju se u kratkom vremenu pope pražko; pače bečko sveučilište vrlo se je sporo razvijalo od g. 1366. do 1377., i jedva je davalo znakova života. Prve matrikule spadaju u g. 1377. i 1378., i tiču se djakâ juridičkog fakulteta.

Digitized by Google

Uzrok slabomu napredku treba prije svega tražiti u nenadanoj smrti zakladnika Rudolfa (25. srpnja 1365), i u nastalih ljutih borbah braće Albrechta III. i Leopolda III. o diobi teritorija. Nu čini se, da izuzev gore spomenutoga Alberta von Sachsen, sveučilište u onoj dobi nije imalo znamenitih profesora, pa zato nije moglo privlačiti kao pražko inozemske djake. Osim toga učitelji bijahu mršavo i slabo dotirani tako, da je čudo, što nije sveučilište u razdobju do g. 1383. propalo.

Ove godine zapane vojvodu Albrechta III. ciela vojvodina austrijska. Po njem započe novi život za sveučilište, a on se može nazvati njegovim drugim utemeljiteljem. Nastoji taj vladar, da dobije novih sila iz vana, da papa dozvoli ustrojiti teologički fakultet, te da preustroji universu novom povlasticom. A glavni naslon svomu poduzeću nadje u Heinrichu Langensteinu, glasovitom profesoru teologije na parižkom sveučilištu. Uz to razdor, koji je bio puknuo na parižkoj universi usljed zapadne skizme, bijaše uzrokom, da ju je dosta izvrstnih sila ostavilo, kojimi se Albrecht okoristi za bečko sveučilište.

Papa Urban VI. dozvoli bulom od 20. veljače 1384. ustrojenje teologičkoga fakulteta „quod in eadem theologia sit studium generale", te podieli bogoslovcem iste povlastice, koje uživahu teologički fakulteti u Parizu i Bolonji. Isti prepošt sv. Stjepana nadzirat će promociju, a teolozi biti će kroz 5 godina oprošteni dužnosti rezidencije.

Albrecht ostvari takodjer nakanu svoju, te izdade novu povlastnicu, kojom se popunjavala zakladnica Rudolfova. O njoj govori auktor u drugoj knjizi; ovdje iztiče, da Albrecht u povlastici ovdje precisira, ondje preinačuje ustanove, koje se tiču dielenja djaka u narode, a universe u fakultete. Važna je bila ona točka, gdje vojvoda predaje sveučilištu kuću, ležeću blizu Dominikanaca, da u njoj stanuje 12 magistri artium, kojih jedan je imao biti bacalaur teologije, i jedan ili dva doktorâ istoga fakulteta, i tim stvori „Collegium". Osam kanonikata sv. Stjepana imali su se podieljivati za slučaj vakancije magistris artium toga novoga Collegium-a, koji dobi ime „Collegium ducale". Vojvoda Albrecht naredi takodjer u svom povlastnom

Digitized by Google

listu, da svaki vojvoda ima, nastupiv vladu, potvrditi povlastice universiteta, ako to ovaj poželi, te da načelnik (Bürgermeister) bečki, kad bude izabrán, uputi se da će ih točno vršiti. Petoga listopada pako iste godine podieli sveučilištu pravo, da si izradi statut, koji zaista g. 1385. bijaše sastavljen; a kroz četiri godine bijahu izradjeni statuti pojedinih četiriuh fakulteta.

Ali za neko vrieme opazilo se, da sveučilište treba mnogo toga, kako se vidi iz izvješća (informatio) Heinricha von Langensteina, koji mu je bio dušom. Ovaj ističe pred vojvodom, koli je nuždno, da se podignu nova collegia slična „collegium ducale", te pripisuje procvat parižkoga sveučilišta mnoštvu njihovom". „Nihil enim aliud Parisiense studium indefectibiliter firmavit et extulit, nisi ibidem solida tot collegiorum fundatio".

I tako bečko sveučilište utemeljeno po Rudolfu god. 1363., preustrojeno bje g. 1384. po Albrechtu, a reorganizacija ta tako nadkrili utemeljenje, da su vojvodu Albrechta nazvali osnovateljem sveučilišta. I u Beču pak kako u Pragu civilno pravo za dugo vrieme ne bje stalno zastupano; jedva tamo i amo koji pravnik se ističe u Beču do god. 1494.

V.

Krakov. — Pečuh. — Budim. — Zakladnica Leopoldova za Zagreb.

Krakov. Prva misao utemeljiti sveučilište za Poljsku potekla je od kralja Kažimira Velikoga, koji 12. svibnja 1364. izdade zakladnicu, kojom uredjuje u Krakovu generale studium in qualibet facultate sa svimi povlasticami bolonjskog i paduvanskog sveučilišta. Zanimivo je čitati u toj zakladnici, da se dopušta djakom uzeti novca u zajam kod židova, a ovim nije bilo dozvoljeno uzeti u ime mjesečnih kamata više od jednog groša na jednu marku. Rektor, koji nije smio biti ni doktor ni magister, imao je vršiti jurisdikciju nad djaci u civilnih i u lakih kriminalnih stvarih. Kao što se je u Beču vojvoda Rudolf obratio na papu, tako se obrati kralj Kažimir na papu Urbana V., koji izda onakovu zakladnicu, kakovu je dao i bečkomu sveučilištu; podieli djakom iste povlastice, te naredi, da krakovski biskup, a eventualno vikar ima podieljivati „licentiam docendi". Samo onaj

Digitized by Google

paragraf kraljeve povelje, da „Cancellarius Cracoviensis“ ima nadzirati ispite i odobriti ih, dokine papa; ta vlast bje podieljena biskupu ili vikaru njegovomu.

Nezna se dobro, koliko je kralj mogao od svoga zadatka izpuniti. Stoji to, da je sveučilište sasvim propalo poslje njegove smrti g. 1370., a uzrok bijaše nesigurno političko stanje Poljske. Kralj ugarski i poljski Ljudevit više se je starao za Ugarsku, a svedjer je bio zapleten u ratove, te se nije moglo očekivati, da će se išta učiniti, da se uzpostavi sveučilište u dobi Interregna (1382.—1384.), kraljice Hedvige (1384.—1386.), i prvih godina Vladislava Jagelonskoga. Ovaj kralj je pravi utemeljitelj krakovskoga, istinito nazvanog jagelonskoga universiteta. Još 11. siečnja g. 1397. papa Bonifacij IX. na njegovu i molbu kraljice Hedvige izda zakladnicu za teologični fakultet sa povlasticami sveučilišta parižkoga za djake. Diploma, kojom kralj uzpostavlja sveučilište, izdana je 26. srpnja 1400. On je namjeravao ustrojiti studium generale za sve fakultete, da privlači „longinquarum incolas regionum“, po primjeru drugih naroda: „quomodo Bononia et Padua Italiam fortificat et exornat; qualiterque Praga Bohemiam illuminat et extolat . . .“[20] Sa diplomom bje bez odlaganja poduzeće izvedeno. Series rectorum počimlje sa godinom 1400. Odmah se poskrbilo za dotaciju profesorâ. Prvi Collegium ustrojen je g. 1400. God. 1409. Ivan Isser, profesor teologije, ustanovi stipendij za „pauperes studentes“, te im ostavi svoj imetak oporukom od 22. ožujka 1410.

Bonifacij IX. dozvoli 10. svibnja 1401. Cistercitom, da uče na sveučilištu i stiču doktorat teologije. Na molbu kralja papa Ivan XXIII. potvrdi 28. srpnja 1410. povlastice sveučilišta, te 21. istoga mjeseca namjesti „tres conservatores“ za čuvanje pravâ sveučilišta. Za kratko učvrsti se universitet i dodje do takvoga ugleda, da podastre 12. kolovoza 1416. crkvenomu saboru kostničkomu pismo, podpisano „in collegio illustris principis

[20] Poljsko sveučilište uzelo je za uzor bolonjsko i padovansko, dočim se glede ugarskih (Pečuh i Budim) nemože ništa stalnoga o tom reći. (Denifle, o. c. s. 751.

Digitized by Google

regis Wladislai". Veliki polet uzme sveučilište pod kraj stoljeća usljed astronomičkih i humanističkih nauka na njem njegovanih.

Pečuh. I u Ugarskoj, kao i drugdje, znanstveni se život ne probudi stoprv utemeljenjem sveučilišta. Čini se, da se najviše njegovalo pravoslovje; još u početku XIII. vieka polaze Ugri taljanske pravničke škole, n. pr. u Vicenci, Bologni i Padovi. Neki Ugrin bijaše kao pravnik prije god. 1344. rektor u Bolonji; a o nekom „Paulo Hungaro" čita se u Regestis Klementa VI.: „ultra viginti annos Bononiae in artibus rexit". U suprot teologički nauk bijaše u ono vrieme i odavna u najžalostnijem stanju, kako se vidi iz molbe kralja Ljudevita i kraljice Elisabete, podnesene Klementu VI., u kojoj se tuže, da u kraljestvu, gdje radi množtva poganâ, heretikâ i skizmatikâ, više nego bud koja zemlja treba učenih teologa, nemože se naći ni jedan „magister theologie". God. 1353. bijaše, kako sam kralj priznaje, u cieloj Ugarskoj samo jedan „magister theologie", t. j. biskup u Njitri. Napokon zemlja dobi dva teologa. Ovo su bili prvi znakovi potrebe, da se utemelji sveučilište u Pečuhu. Na molbu kralja Ljudevita papa Urban V. izdade zakladnicu 1. rujna 1367., kako to dokazuje auktor pobijajuć one, koji pripisuju zakladnicu Inocentu VI. god. 1364. Iz zakladnice se vidi, da je kralj izabrao mjesto, podielio djakom povlasticâ, te izdao izpravu, koja nije povelja, kako dokazuje auktor. Urban V. ustanovljuje „ut in dicta civitate Quinquecclesiensi de cetero sit studium generale . . . tam in juris canonici et civilis, quam alia qualibet licita preterquam in theologica facultate". Biskup će ravnati promocijami. Papa učini izvedenje bule odvisnim o tom, da kralj ima obskrbiti plaćom učitelje. Uz to ga moli, da potvrdi povlastice po njem podieljene, i da druge doda. Kasnije, 12. rujna iste godine, papa oprašća djake od residencialne dužnosti, što protegne Grgur XI. 16. siečnja 1376. na dalnjih 5 god. Spominje se oko g. 1369. glasoviti kanonista Galvanus de Bononia, kojega je, na želju pečuhskoga biskupa Vilima, pozvao kralj Ljudevit iz Padue. Plaće imadjaše 300 maraka u srebru, koju dobivaše iz biskupske nadarbine; ali ga već g. 1374. opet nalazimo u Bolonji.

Digitized by Google

Nemogu, zaključuje Denifle, više kazivati o tom sveučilištu, a ni Ugri sami više o tom ne znaju. Meni se čini, da je ono jedva prekoračilo prag XV. vieka, da ga je zamienilo budimsko sveučilište. Istina, pod konac XV. vieka pomalja se opet neka „schola major Quinquecclesiensis“, ali se ova ne smije mješati i sa sveučilištem. „Schole majores“ postajahu i u mjestih, gdje nije bilo sveučilišta, te izraz „schola major“ ne bijaše terminus technicus za studium generale. Scholae magnae ili majores u oprieci sa scholae parvae bijahu namienjene mladićem (pueri).

Budim. Nijedno sveučilište nezadaje toliko potežkoća iztraživaocu koliko budimsko. Ipak auktor naš može o njem dati sigurnijih vjesti od dosadanjih. Papa Bonifacij IX. utemelji na molbu kralja Sigismunda g. 1389. budimsko sveučilište u Starom Budimu, te imenova prepošta sv. Petra sveučilištnim kancelarom. Ali zakladnica ne bje nikada izdana, niti se znade gdje je. Ipak je pošlo za rukom Denifle-u ući u trag toj važnoj izpravi, jer je prebirajuć „Indices“ vatikanskog i lateranskog arkiva, sastavljene prošloga stoljeća, našao sliedeću bilježku: „Erectio universitatis studii generalis in oppido veteris Budae Vesprimiensis dioecesis. AB. Bonif. 9. XIV. 12 p. 127“. Pomoćju ovoga miga, tako reć, i drugih zanimivih podataka, Denifle dokazuje eksistenciju Bonifacieve bule, koja uz sijaset dragocjenih vatikanskih dokumenata biti će da se je izgubila kod prenašanja iz Rima u Pariz i natrag na početku ovoga vieka. Tim auktor podupire ono, što u tom obziru više je naslućivao nego li znao Inchofer u svojih „Annales ecclesiastici regni Hungariae (Romae 1644.)“, a Wallaszkyi i najnoviji povjestničar ugarskih sveučilišta u srednjem vieku, Abel Jenö, naprosto su ga sliedili u tom. Auktor dakle čini prvi put nedvojbenim, da je Bonifacij IX. izdao zakladnicu, ali nije sigurno koje godine. On drži, da je izdana u prvoj godini njegovoga vladanja. „Dakle — veli auktor — dok se nedobiju stalnije viesti, uzimam kao datum zakladnice g. 1389. do 1390.“ A on to izvadja iz dalnjih dogadjaja. Jer 6. listopada 1395. isti papa Bonifacij IX. imenuje prepošta sv. Petra u Starom Budimu csanadskim biskupom, te mu dozvoljuje, da pridrži prepoštiju „et officium cancellarie studii dicti oppidi Veteris Bude

Digitized by Google

exercere, non obstante quod in aliqua facultate doctor non existat". Očevidno, ovo papino pismo predpostavlja ono drugo, kojim je prepošt imenovan kancelarom studii, t. j. predpolaže gorepomenutu zakladnicu. Već g. 1396. obavljene su na budimskom sveučilištu promocije, kako je to Franknoi iznio, ali auktor opaža, da se dotični spisi tiču samo fakulteta „Artium". Medjutim dogodi se nešto važnoga.

Papa Ivan XXIII. naloži 1. kolovoza 1410. taljanskomu biskupu Brande, koji se bavio radi crkovnih posala u Ugarskoj, da potraži, saslušav kralja, prikladno mjesto „ad conservationem et exaltationem studii in ipso Ungarie vel alio regno[21] seu partibus regi subditis erigendi", te da obavjesti papu, da uzmogne ovaj dotične korake učiniti „ad erectionem dicti studii et alia concedenda indulgenda privilegia". Iz rieči, da se nadje mjesto ne samo „ad exaltationem", nego i „ad conservationem studii", vidi se, da je budimsko sveučilište bilo ili nazadovalo, ili valjda posve zapelo, te se tražilo mjesto, gdje bi novi zavod imao boljeg izgleda da procvate. Ovomu svomu koraku papa navadja za razlog „volentes regis (Sigismundi) in hac parte annuere regnumque ipsum Hungariae vel alia dicto regi supposita decore generalis studii illustrare". Ali Brande ne nadje prikladnijega mjesta od Budima, gdje je do nedavno bilo sveučilište, te su mu valjda i ostanci još postojali, tako da papa izdade zakladnu bulu za Budim g. 1411. Stoji, da od g. 1412. opet imamo viesti o budimskom sveučiištu, koje traju nekoliko decenija. Nu medju poslanici na kostničkom saboru bijahu tri Ugrina „magistri theologiae", dva „doctores decretorum" i jedan medicinar, što dokazuje, da na budimskom universitetu nije teologija bila izključena, kao u Pečuhu, a po svoj prilici to se ima zahvaliti Bonifaciju IX., koji ju dozvoli sveučilištom u Ferrari, Paviji, Krakovu i Fermu.

Ali po drugi put zape budimsko sveučilište. Nijedan dokumenat, veli Denifle protiv nedokazanih tvrdnja Abela[22], ne

[21] Ne natuca li papa riečmi „alio regno" na Hrvatsku?

[22] U ostalom Denifle hvali Abelovo djelo, štampano magjarski g. 1881. „Der Autor — kaže — hat mit grossem Fleisse das auf dieselben (Universitäten des Mittelalters) bezügliche Material gesammelt und zumeist in extenso mitgetheilt" o. c. s. XVIII.

Digitized by Google

obistinjuje, da je ono obstojalo pri smrti Sigismunda god. 1437. Moralo je dakle mnogo prije propasti, te kasnije opet oživjeti. Papa Pavao II. dozvoli u listu upravljenom na „Vitez i Janus Pannonius“ (sic!), da kralj Matija Korvin, koji predstavi papi „quod in regno Hungariae, licet amplo et fertili non viget aliquo modo studium generale“, ustroji „generale studium ad instar studii Bononiensis“ u svojoj kraljevini „cum quibuscumque facultatibus etiam cum cancellaria ac salarii deputatione inibi pro tempore legentium, erigendi et constituendi“. Auktor pobija Wallaszkoga[28], koji bi htio, da se one rieči „non vigere studium generale“ odnose samo na „studia altiora“, dočim one jedino znače, da Ugarska bijaše o polovici XV. vieka opet lišena sveučilišta. Novi universitet, utemeljen po kralju Matiji Korvinu, bje ustrojen zadnje četvrtine XV. vieka u Budimu pod naslovom „universale gymnasium“. Nešto prije podignuta je visoka škola u Požunu. Ovo su novi zavodi, a ne uzpostavljenje starih, spadaju u XV. viek i stoje izvan okvira Denifle-ova iztraživanja.

„Skrajni iztok — zaključuje auktor — naobražene Europe u srednjem vieku može se, glede sveučilišta, uzporediti sa skrajnim zapadom i jugom. U Ugarskoj opaža se kao i u Portugalu te u Napulju neprestano kolebanje. Ipak skrajni zapad i jug, premda su izgledali daleko nestalniji od Ugarske, donesoše obilnijega ploda, nego li skrajni iztok. Ugarska zaprema medju svimi zemljami, koje su u srednjem vieku imale sveučilištâ, zadnje mjesto, a tomu, ovo nevalja zaboraviti, turski susjed nije malo kriv“.

Da nebijaše ovoga i Hrvatska bi odavna bila imala svoje sveučilište. Pročitav kritičnu besjedu, koju je M. Mesić, prvi rektor našega sveučilišta, držao pri njegovom otvorenju, mislimo, da je vriedno ovdje neke činjenice, koje se nas tiču, nadovezati. Hrvati s ovu i s onu stranu Velebita hrle u XII. i XIII. vieku na novo ustrojena sveučilišta u Bolonji, Padovi i u Rimu, a iz Banovine u XIV. vieku u Prag i u Beč. Ne govorimo o našoj Ateni na jadranskom moru, koja šalje svoje sinove u Firencu, Bolonju, Padovu i u Rim, te privlači k sebi iz Italije u isto

[28] Tentamen historiae literarum sub rege gloriosissimo Mathia Corvin. Lipsiae 1759.

Digitized by Google

vrieme znamenitih učenjaka. Istom da je bačeno sjeme uljudnosti i naobrazbe u zemlji medju Savom i Dravom, eto Turčina, koji obustavlja prvo proklijanje znanja i umienja, te sili cieli narod i sve stališe na onaj strašni odpor, koji spasi istina Hrvatsku od turskog jarma, ali ju u naobrazbi potisne natrag za dva vieka. Nu i ovdje crkva kroz dva zaslužna reda: Pavline i Isusovce počimlje dizati prve humanistične škole, Pavlini g. 1582. u lepoglavskom samostanu, Isusovci g. 1607. u Zagrebu. Škola ovih zadnjih „najprije je k naukam humanističkim, uz pomoć biskupa Franje Ergelja, pribrala bogoslovje moralno, a poslje jošte filosofiju“[24]. Ovoj školi Nikola Dianežević, veliki prepošt zagrebačkoga kaptola, dade liepu zakladu, jer ga je boljelo, što hrvatska mladež nema kod kuće, poput susjednih zemalja, sveučilišta. „Otci Jezuite, revno tražeći načine što širemu i što moćnijemu svojemu djelovanju, prigrliše misao potaknutu, te njihov rektor Filip Kavšić, moleći cara i kralja Leopolda, da potvrdi zakladnicu Dianežićevu, podjedno zamoli, da Leopold zagrebačko učilište uzvisi na dostojanstvo visokoga učilišta, i da ga obdari onimi povlasticami, koje su imala sveučilišta toga vremena. Car i kralj Leopold rado usliša podastrtu molbu, te izdade povelju, pisanu u Ebersdorfu na 23. rujna 1669. i zlatnom njegovom pečaću potvrdjenu, kojom zagrebačku akademiju pod svoju najvišu zaštitu prima, te njoj, njezinim vlastim, učiteljem i djakom sva ona prava i sve one povlastice podjeljuje, koje su imala i vršila sveučilišta po njegovoj njemačkoj carevini i nasljednih mu pokrajinah“[25]. Povelja je prava zakladnica (Stiftsbrief), kakvu spomenusmo više puta tečajem ove razprave. Podloga novomu sveučilištu imaše biti zaklada prepošta Dianeževića, kojom bi se imali uzdržavati „tres professores philosophiae pro triplici cursu philosophico in collegio . . . . societatis Jesu Zagabriae“. Ovaka collegia, kako spomenusmo, bijahu stožeri novih sveučilišta, jer obskrbljivahu kad profesore, kad djake. Car i kralj hoće da novo sveučilište „possit et valeat“ kako „caetera gy-

[24] Mesić, govor pri otvorenju hrvatskoga sveučilišta, štampan u „Spomenici na svečano otvorenje kr. sveučilišta Franje Jos. I. itd. — Str. 85 i sl.

[25] Mesić, o. c. s. 91.

Digitized by Google

mnasie, studia generalia, academiae et universitates" . . . kako „Coloniensis, Viennensis, Moguntina, Ingolstadiensis, Pragensis, Holomuciensis, Graecensis, Tyrnaviensis et Cassoviensis". Ovdje vidimo navedena kao primjere tri od onih starodavnih sveučilišta, koja spadaju u razdobje prije g. 1400., kojih postanak opisuje Denifle: kolonjsko, pražko i bečko; za čudo da se ne spominje budimsko, koje je bilo, kako vidismo, iz nova pod konac XV. vieka ustrojeno po kralju Matiji Korvinu. Leopold podieljuje r e k t o r u, k a n c e l a r u, d e k a n o m, d o k t o r o m i p r o f e s o r o m novoga sveučilišta, da „ius habeant ad omnes doctoratus, licentiaturae, magisterii, baccalaureatus ac universim omnium graduum titulis et ornamentis cohonestandos, quos praevio rigoroso examine dignos his ornamentis repererint". Znamenita je odredba glede jurisdikcije nad djaci. Neće kralj da obtereti profesore Isusovce tom službom, jer i „religiosa quies" i „spirituales occupationes", i druge neudobnosti ne dopuštaju im toga, nego si pridržaje kralj podieliti jurisdikciju sudcem, koje će mu predložiti akademički rektor. Ovdje se vidi velika promjena u odnošajih, stvorenih djacima na sveučilištu. Od stare djačke autonomije, od jurisdikcije, koju su oni vršili u civilnih i u kaznenih poslovih putem starešinâ svojih korporacija, nema ni sjene. Istina, da su izuzeti ispod jurisdikcije grada, kako to kralj izrično veli, ali sudce predlaže akademička oblast na potvrdu kralju. Nu drugo nam se još važnije pitanje ovdje namiće. Mesić pripisuje neizvedenje kraljeve zakladnice: prvo, što je ona istom dvie godine kašnje proglašena na saboru, 3. studenoga g. 1671. Za tim kaže: „Proglašujući ju stališi u sboru svomu, nezaboraviše ubilježiti, da ju proglašuju „salvis tamen juribus et libertatibus Regni in suo vigore permanentibus". Za ta svoja prava i sloboštine svoje, kao što i za prava krune kraljevske nazrievahu oni veliku pogibelj u tom, što se je od njih zahtievalo od strane Jezuita, da z a t r a ž e p o t v r d u kraljevske povelje u generala jezuitskoga. Tomu zahtjevu nehtjedoše stališi zadovoljiti, a budući da niti Jezuite, u svem svojem školstvu što veću neodvisnost tražeći, nisu htjeli popustiti, zato se povelja kralja Leopolda nikada

Digitized by Google

posvema neizvede, i zagrebačka akademija bijaše odsudjena, da nestupi sada u red najviših učilišta“[26].

Mesić se pozivlje na Krčelića[27], koji za taj važan čin ne donosi nikakvoga dokaza, a imamo razloga držati, da ih nije mogao donieti. Jer kako su smjeli i mogli Isusovci zahtjevati, da kraljevu zakladnicu potvrdi njihov general, kad u svem srednjem vieku, a kamo li u modernom, neima slučaja, da bi kraljevske zakladnice potvrdjivali sami pape ni u dobi njihove svemogućnosti? Zakladnice najviše crkovne i svjetovne oblasti kod ustanovljenja sveučilišta nekim načinom bi se susretale, te je svaka vlast vršila sa svoje strane pripadajuću si moć, kad bi se udarao temelj najvišemu naučnomu zavodu u kojoj zemlji. Pače, kako dokazuje Denifle, ima sveučilišta u srednjem vieku, koja imadu svoj postanak zahvaliti ili jedino papinskoj, ili jedino kraljevskoj povelji; ali nema primjera, da bi kralj tražio, da papa potvrdi njegovu povelju, jer svaka vlast djelovala je kod toga zajedničkog posla unutra granica svoje nadležnosti. Nije dakle moguće pomisliti, da je XVII. vieka, kad papinska vlast nije vršila više ni sjene onoga upliva, koji negda u srednjem vieku, red tako prosvjetljeni, pače najprosvjetljeniji onog vremena, tražio od sabora hrvatskoga, da ne papa nego vrhovni starešina reda potvrdi kraljevu povelju. Jedino su mogli Isusovci tražiti, da papa izdade i svoju povelju, kako vidismo, da je to učinio kod utemeljenja pečuhskoga i budimskoga sveučilišta. A da su ovo zadnje tražili, nebi se tim nimalo bila povredila „jura

[26] Mesić, o. c. s. 90, 91.

[27] „Accademia item (i. e. Zagabriae) sive scholae publicae in qua PP. Societatis Jesu non solum humaniores tradunt scholas, sed Philosophiam casuisticam, Canones, et speculativam scholasticam Theologiam. Philosophiam meus Proavunculus Nicolaus Dianessevich, Praep. Zagrab. fundavit. Theologiam Thom. Augustich Zagrab. Canonicus. Imperator et Rex Leopoldus Accademiae privilegium est largitus, gradusque accademicos conferendos concessit. Occasione publicationis Regii Privilegii (uti acta Regni anni 1671 hoc acceptatum salvis Regni juribus et libertatibus) urgebant Jesuitae, ut Status Ordinesque Regni Sclavoniae a generali illorum orent confirmari Privilegium Begnim. Quod quia in Regiae Mattis (Majestatis) prejudicium Status noluissent, gradus non confirmatur“. Kercselich, Notitiae Praeliminares p. 455, 456. — Zagrabiae Typis demum Antonii Jandera.

Digitized by Google

et libertates Regni"; jer taka povelja, kad se radi o katoličkom sveučilištu, nije nego vršenje vlasti vrhovnoga učitelja, katoličke crkve, koju je sad živući papa pred našima očima vršio, kad je utemeljeno sveučilište u Freiburgu i Baltimoru u slobodnoj Švicarskoj i Americi, a da nisu niti rieči prigovorile svjetovne vlasti dotičnih država. Mislimo dakle, da je ograda stališa i redova, kad je bila proglašena Leopoldova diploma, išla za tim, da se očuvaju prava, koja su pripadala zemlji kod utemeljenja tako velikog zavoda, u koje je kralj sam onom poveljom utjecao. A možebiti da su stališi i redovi zamjerili onim riečim povelje, gdje kralj obećava, da će novo sveučilište pridružiti „reliquis provinciae Austriae societatis Jesu universitatibus, signanter Viennensi et Graecensi". Nisu li u tom vidjeli moguću povriedu samostalnosti Hrvatske? Bilo što bilo, uzrok naveden po Krčeliću nema smisla niti je dokazan, a neznamo za prave uzroke, radi kojih kraljeva povelja nije bila izvedena. Valjalo bi prije dobro iztražiti „acta Regni" od god. 1671. i napred s jedne strane, a s druge prelistati, ako ih još ima, listine bivšega jezuitskoga kolegija. Ali jedno se može kazati, da razlog naveden po Krčeliću, da je i obstojao, što je veoma nevjerojatno, nebi bio mogao imponovati saboru, niti obustaviti ostvaranje Leopoldove povelje. Koji god razlozi tomu bili, posljedice za Hrvatsku bijahu veoma štetne. Što bi bilo sa našim sveučilištem, da je nastalo pred dviesto godina! Koji prosvjetni upliv bilo bi ono vršilo na Hrvatsku i na susjedne zemlje! Kakav bi bio razvitak naše književne i znanstvene literature! Možemo si to predstaviti, kad gledamo kakve plodove su kroz dva stoljeća donašala sveučilišta u drugih zemljah. Mjesto toga naše mlado sveučilište ne podpuno otvoreno g. 1874., mora se boriti za ustrojstvo medicinskog fakulteta, dok sabor hrvatski još g. 1840.[28], dakle pred pol vieka, zaiska, da se na akademiji podigne stolica za kirurgiju. Nek nam štioci ne zamjere ovu zaporku, kojoj študij Denifle ova djela dade povoda da ju otvorimo. (Svršit će se.)

[28] Mesić, o. c. s. 94.

Digitized by Google

Tarifa za odvjetničke tekuće poslove.

Zakonom od 26. ožujka 1890. (d. z. l. br. 58) valjanim za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću, opredieljuju se odvjetničke činitbe i radnje, za koje se smiju pobirati fiksne pristojbe, a vlada se ovlašćuje, da izradi tarifu pristojbenu za te činitbe. Naredbom c. kralj. ministarstva pravosudja od 25. lipnja o. g. (d. z. l. komad 36) proglašuje se ta tarifa. Naredba valja za sve kraljevine i zemlje izuzev Dalmaciju, Tirol i Vorarlberg. — Naredba, a osobito priložena njoj tarifa, jamačno će zanimati sve naše čitatelje, pa zato ih priobćujemo. I kod nas se je pred više godina predlagalo i zagovaralo, da se za currentia uvede tarifa. Kasnije to sve zaspalo. U slavenskih i njemačkih zemljah zapadne pole monarkije, izim jedne ili dvijuh, sve komore odvjetničke izjaviše se za tarifu. Sada je eto izradjena; neki strukovni listovi prigovaraju joj, da nije dosljedno provedena; da se je protegnula na poslove, na koje se neda sigurno primeniti. Ali, čini se, u cielom da su s njom zadovoljni.

Naredba u glavnom glasi ovako:

1. Po tarifi, priloženoj naredbi, imadu se nagradjivati (plaćati) one činitbe odvjetnika i njihovih pisarna, u sudbenom postupku, kojih se promjerna vriednost dade konstatovati, jer su jednostavne, te se opetuju. Ovom tarifom u ostalom netangira se pravo slobodnim dogovorom ugovoriti honorar, ali niti vlast sudca, da prosudjuje nuždu i shodnost pojedinih činitba.

Sudovi mogu za činitbe, u tarifi navedene, obrediti i veći iznos od onoga u tarifi, ako se u pojedinom slučaju neda prosječna vriednost činitbe ustanoviti, jer manjkaju za to zakonske predpostave.

2. Tarifa se dieli u tri razreda. Prvi razred vredi za Beč i za mjesta ležeća u obsegu policajnoga područja bečkoga; drugi razred vredi za Prag, Brno, Lavov, Krakov, Gradac i Trst; treći razred za sva ostala mjesta onih kraljevina i zemalja, u kojih vredi i naredba ova od 25. lipnja ove godine.

3. Nagrada ravna se vazda po onom razredu tarife, koji vredi za obitavalište odvjetnikovo; samo ako bi odvjetnik obavio kakav posao posredovanjem drugoga odvjetnika, ravna se nagrada od tako obavljena djela po razredu tarife, koja valja za obitavalište ovoga potonjega odvjetnika.

4. Iznos nagrade, koja odlučuje, da li će se ova ili ona stavka tarife uporaviti, izračuna se u parbenom postupku po vrednosti glavnoga zahtjeva, uvaživ i eventualne promjene, sbivše se tečajem postupka; u izvanparbenom postupku po vrednosti predmeta, na koji se činitba od-

Digitized by Google

nosi. — Ako vrednost nije izražena u izvjestnoj cifri, a niti se ne može razabrati iz drugih podataka, uporavlja se ona stavka tarife, koja je ustanovljena za predmete od 200 do 500 for.

5. Nagradu za trud, kad se prima informacija od stranke (species facti) i za informaciju iz spisa, obuhvaća stavka tarife, koja vredi za sastavak spisa ili za obavljanje ročišta.

Ako se ispituje, da li je dostavljen spis, da li je pravomoćnim postalo kakovo sudbeno riešenje, da li je koja stvar u sudbenom pologu, ili nepokretnost upisana u javne knjige i za druge jednostavne izvide ove ruke dozvoljuje se posebna nagrada samo onda, ako ovakova ispitivanja nespadaju k onim pripravljajućim djelom, koja su redovito nuždna, da se obave poslovi one vrsti, koji su označeni u stavci tarife što no se ima uporaviti; ili ako se ovako ispitivanje moralo posredovanjem drugoga odvjetnika preduzeti.

6. Trošak za biljegovke, pristojbe poštanske i ostali izdatci u gotovom moraju se napose naknaditi.

7. Ako je koji posao vrsti navedene u stavki 13 tarife obavio odvjetnik, ili kandidat odvjetničtva, pripada mu samo onda nagrada viša od one, koja je u tarifi opredieljena za slučaj, da posao obavlja osoba, koja nije upisana u listinu kandidata odvjetničkih, ako je sud pronašao shodnim, da takav posao obavi odvjetnik ili kandidat odvjetničtva.

8. Ako se za jednoga putovanja obave dva ili više posala, putni trošak smije se samo jedan put računati. Putni trošak u takom slučaju repartira se pravično na pojedine poslove".

Iz tarife, priložene ovoj naredbi, evo više primjera, da se vidi kako se naplaćuju kurencija.

Poslovni honorar.

	Nagrada za razred I., f.	II., f.	III. f.
1. Sastavak jednostavne tužbe ili molbe, da se izda uvjetni platežni nalog u postupku opomenbenom:			
a) ako se ima povesti malični postupak, ili ako predmet preporni ne vredi više od 50 for.	1.50	1.50	1.50
b) ako vrednost predmeta premašuje 50 fr. do uključivo 200 for.	2.50	2.25	2.—
c) ako iznos prekoračuje 200 f. te ide uključivo do 500 for.	3.—	2.75	2.50
d) za iznose pako 500 do uključivo 1000 for.	4.—	3.50	3.—
e) od svakoga dalnjega iznosa, koji prekoračuje 1000 for., od svake 1000 for. više	—.50	—.50	—.50
ali nikada neplaća se više od	10.—	10.—	10.—

Digitized by Google

	Nagrada za razred I., f.	II., f.	III. f.
2. Kad se sastavljaju jednostavni podnesci n. p. molba da se nastupi dokaz; molba, da se postavi skrbnik, da se dozvoli ugledati trgovačke knjige ili isprave, da se odgodi ili reasumira ročište; molbe za uskladu ili raskladu spisa, da se izdadu prepisi isprava ili zapisnika, da se obustavi, odgodi ili reasumira dozvoljena ovrha; molba, da se odredi ročište za razdieljenje kupovnine, itd.			
a) ako je podnesak učinjen u maličnom postupku, ili ako predmet kojega se tiče, nevredi više od 50 f.	1.50	1.25	1.—
b) u svih ostalih slučajevih	2.—	1.75	1.50
3. Sastavak molba za ovršnu pljenitbu, procjenu, transferiranje, uzki zatvor, ili za ovršnu sekvestraciju pokretne imovine; molbe, da se uruči ili izda plaća, berivo ili ine naplate, molbe za ovršnu javnu dražbu pokretnih stvari, itd.			
a) kod iznosa do 50 for. uključivo	1.50	1.25	1.—
b) kod iznosa od 50 for. do uključivo 200 for.	2.—	1.75	1.50
c) kod iznosa preko 200 f. do uključivo 500 f.	2.50	2.25	2.—
d) kod iznosa preko 500 f. do uključivo 1000 f.	3.50	3.—	2.50
e) kod svakoga iznosa, koji ide preko 1000 for. od svake tisuće više	—.50	—.50	—.50
ali nikada više	5.—	5.—	5.—
f) ako se kumuliraju dva stepena ovrhe ide za to viša pristojba od	—.50	—.50	—.50
4. Molba za upis u gruntovnicu ili za prodaju nepokretnih dobara.			
a) kod iznosa do 50 for.	2.—	1.75	1.50
b) kod iznosa preko 50 f. do uključivo 200 f.	3.—	2.75	2.50
c) kod iznosa preko 200 f. do uključivo 500 f.	4.—	3.50	3.—
d) kod iznosa preko 500 for. do uključivo 1000 for. itd.	5.—	4.50	4.—
Opazka. Naplata za sastavak dražbenih uvjeta nesadržaje se u ovih stavkah.			
5. Za sastavak podnesaka, u kojih se moli, da se kod suda pohrane, i to:			
a) novac, dragocjenosti, vredni papiri i štedioničke uložnice prema vrednosti.			
aa) kod iznosa do 50 for.	1.50	1.25	1.—
bb) kod iznosa preko 50 do uključivo 200 f. .	2.—	1.75	1.50
cc) kod iznosa preko 200 f. do uključivo 500 f.	2.50	2.25	2.—
dd) kod iznosa preko 500 f. do uključivo 1000 f.	3.50	3.—	2.50
ee) od svakoga dalnjega 1000 for. premašućega iznosa i to od svake 1000 f. više	—.50	—.50	—.50
ali nikada više od	10.—	10.—	10.—

Digitized by Google

	Nagrada za razred I., f.	II., f.	III. f.
6. Isto ovolike pristojbe pripadaju odvjetniku za podneske, da se izdadu sudbena deposita.			
7. Za sastav, prepis i ekspediciju jednostavnih poslovnih pisama	1.—	—.75	—.50
8. Za sastav, prepis i odpravak pisma, kojim se stranka pozivlje u odvjetnikovu pisarnu	—.50	—.40	30.—
9. Za izdanje punomoći odvjetničke	—.50	—.50	—.50
10. Za ročište, gdje se niti mnogo diktira u zapisnik, niti ima dužega dogovaranja, ravna se pristojba prema vrednosti predmeta, ili prema iznosu: najniža je pristojba	1.50	1.25	1.—
najviša	3.50	3.—	2.50
11. Ako odvjetnik prima, upisuje u knjige, pohranjuje, obračunava te izdaje novae ili vredne papire, štedioničke uložnice, ide ga za taj posao nagrada, i to:			
a) kod iznosa do 1000 f. uključivo	$^1/_4$ %	$^1/_4$ %	$^1/_4$ %
b) kod iznosa preko 1000 for., od svote, koja prekoračuje 1000 for. još naposeb	$^1/_{20}$ %	$^1/_{20}$ %	$^1/_{20}$ %
12. Za jednostavno dogovaranje, ako traje najviše pó ure, (ovamo nespada, ako se stranka popita, kako stoji tekuća parnica)	1.—	1.—	1.—
13. Ako se kakov sudbeni posao mora obaviti izvan pisarne odvjetnikove, koji posao redovito obavljaju osobe, koje nisu upisane u listinu kandidata odvjetničtva, u koliko u obće za ovakov posao pripada posebna nagrada, i u koliko tarifa neodredjuje što inoga, ima se računati:			
a) ako je trebalo pó ure	—.75	—.75	—.50
b) za svaku dalnju ma samo započetu polovinu ure do ukupno 4 ure	—.50	—.50	—.30
c) za svaku samo započetu dalnju polovicu ure .	—.25	—.25	—.25

14. Ako se ima da obavi posao u sudb. postupku u mjestu, više od 2 kilm. dalekom od obitavališta odvjetnikova, pripada odvjetniku osim honorara za sam posao:

a) naknada pristojbe za željeznicu ili parobrod; a i naknada za kola, ako je od stana odvjetnikova do željezničke stanice, ili od stanice željezničke do mjesta gdje se posao obavlja, više od 2 kilm.;

b) ako neima željeznice ili parobroda, ili ako se njimi ne bi mogao odvjetnik poslužiti, a da neizgubi mnogo vremena, pripada mu naknada za kola tamo i natrag. Pri tom se računa za odvjetnika na željeznici i parobrodu I. razred, dotično kola sa 2 konja; za odvjetničkoga kandidata II. razred na željeznici, I. razred na parobrodu, kola sa jednim konjem; a drugoj osobi iz pisarne odvjetnikove na željeznici 3 razred, na parobrodu 2. razred;

c) u ime pristojbe o b s k r b e: ako je dotičnik odsutan najmanje 6 sati računajuć ovamo i podne t. j. od 12—1 ure, pripada za svaki dan, kad ova predpostava nastupi, odvjetniku 5 for., kandidatu odvjetničtva 3 for., drugom

Digitized by Google

službeniku 2. f. Isto ovolika se plaća pristojba, ako mora odvjetnik ili kandidat odvjetničtva ili ina osoba noćevati izvan obitavališta;

d) pristojba za dangubu, u koliko se posao zajedno sa dangubom nehonorira po tarifi: za svaku uru, probavljenu na putu ili na mjestu, gdje se posao preduzimlje, osim vremena potrebita za samu obavu posla, računajuć započetu uru za cielu: za odvjetnika 1 for., za kandidata odvjet. 75 novč.

15. Pristojbe manipulacionalne. Za čistopis poslovnih komada i priloga uključiv ovamo i kolacioniranje, instruiranje i nabavu pisaćega materijala, od svake strane, imajuće barma 20 pisanih redaka, računajuć započetu stranu za cielu, 10 novč. bez razlike, da li je rukom prepisan komad ili se rabile tiskanice ili mekaničko sredstvo kakovo.

Nu ako se prepisuju komadi velikoga formata, računi, skrižaljke (tabelle), ili izkazi, sastojeći većom stranom od brojeva, treba od svake, ma bilo samo i započete strane platit 20 novč.

16. Za predaju poslovnih komada na poštu ili oblasti, ako se stvar šalje uz retour-recepis, od svakoga komada poslovnoga 10 novč.

17. Kad se digne poštanska doznačnica 20 novč.

18. Kad se zabilježi rok ili ročište ili što drugoga, pa se u tu svrhu moraju ugledati poslani ili uručeni spisi, 15 novč.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Dokazna moć zaduženice o zajmu (§ 1001 ogz. i § 119 pgp.); prigovor rei judicatae (§ 15 pgp.); hipotekarnom dužniku pripadaju svi prigovori osobnog dužnika, kad je bila zabilježena priepornost tražbine; razlika založnog tereta od založnog duga (§ 443, 449 i 1843 ogz.); pravna narav zajamne pogodbe kao realnog ugovora (§ 957, 971, 983, 1368 i 4490 ogz.) i teret dokaza (§ 119 i 104 pgp.)

Kr. sudbeni stol u Osieku osudom od 9. lipnja 1888. br. 3448 odbacio je tužbu Katarine udove pl. Radić i njene ustupovnice Pauline Georgievič proti suprugom Konstantinu i Jelisaveti Dević te Pavlu Stanimiroviću, te osudio tužiteljicu i Paulinu Georgievič, da moraju in solidum naknaditi tuženikom parbene na 114 for. 30 novč. sudbeno umjerene troškove, a takodjer eraru platiti pravnu pristojbu, koja će se odmjeriti.

Razlozi: Tužiteljicá Katarina pl. Radić tvrdi u svojoj tužbi, da je dokazom obveznice od 17. veljače 1862. A. na I. sada već pokojna Marija Stanišić primila od nje i od pokojnog joj supruga Gavre pl. Radića u zajam 20.000 for. u gotovom i obvezala se tu svotu zajmodavcem po volji odplaćivati i 5% kamata od nje plaćati, pa pošto je na temelju

Digitized by Google

te obveznice na nekretninah bivših Marije udove St. u grunt. nap. broj 24, 1771 i 2394 obć. Osiek uknjiženo pravo zaloga za rečeni zajam na korist Gavre i Katarine R., to da je smrću Marije St, po § 904 ogz. tražbina ova dospjela, a pošto su tuženici sada gruntovni vlastnici onih nekretnina, i pošto od uknjižene tražbine sa 20.000 f., po odredbah ogz. o zajednici prava vlastničtva, polovina 10.000 for. pripada tužiteljici Katarini pl. R., to ona zahtjeva izdanje platežne zapovjedi proti tuženikom Konstantinu Deviću, njegovoj supruzi Elizabeti Dević i Pavlu Stanimiroviću kao vlastnikom navedenih založenih nekretnina, dakle kao hipotekarnim dužnikom, da imadu platiti 10.000 for. avr. spr.

No pošto je po prvom sudu izdana platežna zapovjed od 1. listopada 1881. br. 5279, usljed utoka tuženika, riešenjem kr. banskoga stola od 5. travnja 1882. br. 3219 ukinuta s razloga, što se vidi iz grunt. izvadaka B., C. i D., da je zabilježena priepornost prava zaloga ove tražbine, odnosno cjelokupne tražbine od 20.000 for., i što je unatoč izpravam F. i G. ad I. ova zabilježba sveudilj obstojala u vrieme predane tužbe na izdanje platežne zapovjedi, — poveden je na ovu tužbu redoviti ustmeni postupak.

Tuženici su u odgovoru porekli tvrdnju tužbe, da je pokojna Marija St. uzajmila od Gavre R. i Katarine R. 20.000 for.; prigovorili su, da zajamna pogodba ta nije nikada po ugovarajućih strankah ozbiljno ni mišljena, ni sklopljena, nego da je obveznica od 17. veljače 1862. A. na I. samo prividan posao; jer da su Gavro pl. R. i tužiteljica zaveli Mariju udovu St. u bludnju, koja se tiče bitnosti pravnog posla (§ 871 ogz.) i po tom da je obveznica A. na I. ništetna, da iz nje nije nastala nikakova obveza za Mariju St. — Nadalje razlažu tuženici, kako je postala obveznica A. na I., vele naime: da je Mariju udovu St. god. 1859. razbojnik Mihael Romanić, provaliv u njenu kuću, po glavi tako ozliedio, da je poslje više godina slaboumna i smušena bila. U takovom stanju da se je Marija St. upoznala god. 1862. sa bivšim c. kr. poručnibom Gavrom pl. R., a ovaj da ju je tako za sebe predobio, da je u sred zime, mjeseca valjače 1862., iz Osieka pošla u Vršac, gdje ju je sklonuo, da izda darovno pismo od 2. marta 1862. broj 3, kojim sav svoj pokretni i nepokretni imetak daruje za slučaj smrti Gavri pl. R. i tužiteljici Katarini pl. R. Poslje da su nadarenici, bojeć se da bi Marija St. mogla još većma obteretiti svoje nekretnine, a njezini zakoniti nasljednici da bi mogli poslje njene smrti pobijati darovnicu, sklonuli Mariju R., da im je izdala obveznicu A. na I. na 20.000 for. tobože u zajam dobivenih i dozvolila uknjižbu prava zaloga za korist Gavre i Katarine pl. R. Mariji St. nisu mogli supruzi R. uzajmiti novca, jer nisu imali nikakvoga imetka, a najmanjo gotovog novca. Tuženici dokazuju da je to bio prividni posao i odatlje, što je u isto vrieme iste nekret-

Digitized by Google

nine, na koje je tobožnji zajam od 20.000 for. uknjižen, Marija St. tobožnim zajmodavcem darovala za slučaj svoje smrti, kao i odatlje, što se je Marija St. obvezala proizvoljno zajam vratiti, što nebiva u pravnom životu skoro nikada, a najmanje kod zajma od 20.000 for.; tuženici pozivlju se na izvansudbeno priznanje Gavre R., koje je učinio pred svjedoci Dragutinom Galcem i Petrom Vučetićem, koji su svjedoci već sudbeno saslušani u parnici vodjenoj radi brisanja prava zaloga za ovih 20.000 for. u zapisniku od 19. listopada 1866. pod br. 4. Osim toga pozvali su se tuženici i na svjedoke na obveznici A. na I. podpisane: Gjorgja D., Lazara C. i Svetozara P. iz Vršca, koji su takodjer u gore rečenoj parnici pod zakletvom preslušani izjavili, da prigodom podpisa obveznice Marija St. nije primila ni 20.000 for. niti ikakova novca od Gavre i Katarine R. A suviše navratili su tuženici tužiteljici odlučnu neuzvrativu zakletvu, da se zakune, da je bud ona, budi njen pokojni suprug Mariji udovi St. odbrojila u zajam na obveznicu A. na I. zajamnu svotu od 20.000 for., a naročito utuženu svotu od 10.000 for. a. vr.

Tužiteljica Katarina R. u protuodgovoru izjavi, da je utuženu svoju tražbinu od 10.000 for. ustupila u vlastnost Paulini Georgievič, a ova priloživ ustupnicu od 12. ožujka 1886., uknjiženu gruntovno na tu tražbinu Katarine R. od 10.000 for., preuzela je dalnje vodjenje ove parnice u svoje ime kao tužiteljica te stavlja a) prigovor, da je predmet ove tužbe već riešen pravomoćnom osudom, jer je osudom vrhovnog suda pravomoćno riešeno, da pravo zaloga za 20.000 for. pravno obstoji, i b) prigovor, da tuženikom, kao hipotekarnim dužnikom, nepripada pravo na one ekscepcije, koje pripadaju osobnoj dužnici Mariji St.: naime, da oni ne mogu pobijati obstojanje zajamne pogodbe i prigovarati, da zajamna valuta nije predana i da je posao zajma iz obveznice A. na I. prividan posao. Poriče nadalje sve po tuženicih navedene okolnosti glede postanka obveznice A. na I., kao i to, da kod izdavanja obveznice A. na I. nije o zajmu ni govora bilo, i da zajamna svota nije nikad ni predana Mariji St. Glede vansudbenoga priznanja Gavre R. pred svjedoci G. i V. prigovara tužiteljica, da to priznanje G. ne može imati nikakovih pravnih posljedica za Katarinu R., jer da on nebijaše ovlašten i u njeno ime takovo priznanje učiniti.

Tužiteljica nije prihvatila navraćene Kati R. odlučne neuzvrative zakletve, nego je prosto očitovala, da ta zakletva nije ni odlučna ni dopustiva: prvo zato, što tuženici kao hipotekarni dužnici nisu ovlašteni na prigovor nedobrojene valute; a drugo zato, što je preslušanimi svjedoci: episkopom Emilijanom Kengelcem, Rahilom J., Gjorgjem D., Lazarom C., Svetozarom P. i Štefanom L. dokazano, da je Marija St. priznala, da je ona na obveznici A. na I. zajam izbrojen primila, kao i što

Digitized by Google

predleži res judicata u dvie predjašnje parnice, koje je pokojna Marija St. vodila proti Gavri i Katarini R., prvu radi brisanja prava zaloga za glavnicu od 20.000 for., a drugu na uzpostavljenje zemljištnika u predjašnje stanje brisanjem založnog prava za 20.000 for., u kojih je parnicah Marija Stanišić pravomoćno odpućena.

Tuženici u drugotnici opetuju sve prigovore u odgovoru navedene i dodaju, da su oni ovlašteni na sve prigovore, koji su pripadali i Mariji St., jer da oni nisu preuzeli uknjiženi dug od 20.000 for., kada su od Marije St. nekretnine kupili, i jer je već Marija St. sudbeno pobijala obstojanje zajamne pogodbe i dokazala, da joj zajam nije nikada dan, i jer je u gruntovnici zabilježena priepornost tražbine od 20.000 for.; tako darovateljno pismo broj 3, kao i obveznicu A. na I. izdala je Marija St. istodobno u kući episkopa Emilijana K. u Vrščcu, koji je u srodstvu sa Gavrom i Katarinom R., a pošto je Marija St. timi poslovi zavedena i prevarena, to je odmah vrativ se u Osiek učinila prijavu radi prevare proti c. kr. poručniku Gavri R., proti komu je pred tadašnjim pukovnijskim sudom kaznena iztraga vodjena, ali je obustavljena u pomanjkanju dokaza kažnjivoga učina.

Poslje ovako na temelju parničnih spisa izloženog stanja ove parnice valja najprije riešiti predhodna prieporna pitanja, i to: 1. da li postoji tužiteljičin prigovor rei judicatae? i 2. da li pravno postoji prigovor tužiteljice, da tuženici, kao hipotekarni dužnici nisu ovlašteni na prigovore, koje je mogla podizati osobna dužnica Marija St.?

Ad 1. Po § 15 pgp. nije dokazan prigovor tužiteljice, da je predmet ove tužbe već pravomoćnom osudom riešen, jer predmet tužbe i ove parnice jeste platež zajamne tražbine od 20.000 for. u utuženom iznosu od 10.000 for., dočim je predmet već pravomoćno riešenih parnica pobijanje uknjižbe prava zaloga i brisanje toga prava za uknjiženu glavnicu od 20.000 for. U ovoj parnici je Katarina R. tužiteljica, a u rečenih pravomoćno riešenih parnicah bijaše ona tuženica, dočim su u ovoj parnici tuženici pravni nasljednici bivše u rečenih riešenih parnicah tužiteljice Marije St. kao hipotekarni dužnici najme: Konstantin i Elisabeta D. te Pavle St.

No i bez obzira na to, predmet je parnice sasvim različit: tamo bijaše predmetom tužbe akcesorno pravo zaloga, dakle stvarno pravo, ovdje pak obligatorno pravo zajamne tražbine, a usljed toga je i dokazna dužnost druga, naime tamo je tužiteljica Marija St. morala odbijena biti, čim je sud smatrao da nije dokazala, da uknjižena zajamna tražbina pravno nepostoji; ovdje pak obratno, pada na tužiteljicu (tadašnju tuženicu) teret dokaza, da dokaže istinitost i obstojanje tužene zajamne tražbine od 10.000 for. — Po

Digitized by Google

tom dakle ništa nesmeta, ako se sadanji tuženici brane istimi prigovori te istimi dokaznimi sredstvi po svjedocih, kojimi se je služila njihova prednica Marija St. kao tužiteljica u rečenih riešenih parnicah, koja su dokazna sredstva samo za nju kao za tužiteljicu i to za sasvim drugi predmet tužbe bila nedovoljna, jer tamo je ona kao tužiteljica imala dokazati tužbene činjenice, a ovdje obratno ima tadašnja tuženica kao sadašnja tužiteljica, dokazati svoje tužbene činjenice; pa kao što je onda Marija St. po načelu „actore non probante reus absolvitur" odbita bila, tako i sada u ovoj parnici, može tužiteljica Katarina R. odbita biti po istom načelu, ako svoje tužbene tvrdnje nedokaže; a nemora ona već zato sa svojom tužbom uspjeti, što u predjašnjih parnicah dokazna sredstva tužiteljice Marije St. nebijahu dovoljna, i što se sada istimi dokaznimi sredstvi služe tuženici kao kupci založenih nekretnina Marije St.

Za to se ne može uvažiti tužiteljičin prigovor rei judicatae.

Ad 2. Valja prije svega iztaknuti, da je već osobna dužnica Marija St. pobijala obstojanje tražbine od 20.000 for., kao i pravo zaloga, te da je u vrieme, kada su tuženici založene nekretnine od Marije St. kupili, zabilježena bila priepornost prava zaloga za tu tražbinu.

Po § 443 ogz. nemože se smatrati, da je kupac nekretninâ već tim, što je kupio i na sebe gruntovno upisao pravom zaloga obterećene nekretnine, postao hipotekarnim dužnikom, nego valja razlikovati uknjižene terete od uknjiženih tražbina. Za uknjižene tražbine uvjek se predpostavlja, da za nje jamči kupac hipotekarno samo onda, ako su po osobnom dužniku neprieporno priznate, ili ako ih je kupac izrično preuzeo pod platež uračunanjem u kupovninu. Ovo predpostavlja takodjer i sama rješitba vrhovnog suda u Beču od 18. travnja 1872. broj 15.298 (4579 G.-U.) priložena po tužiteljici, a još se bolje to razabrati može iz rješitbâ istog vrhovnog suda u Beču od 21. lipnja 1871. br. 5844 (4208 G.-U.), 19. prosinca 1867. br. 8916 (2953 G.-U.) i od 28. kolovoza 1874. broj 8012 (5460 G.-U.), jer na novog vlastnika prelazi sa vlastničtvom nekretnina eo ipso samo uknjiženi teret, dakle pravo zaloga (Pfandlast), a ne takodjer i Pfandschuld, buduć da pravo zaloga, kao akcesorno pravo, samo po sebi nikada nemože utemeljiti pravni obstanak tražbine, jer je pravo zaloga po § 1343 ogz. samo način osjeguranja pravno obstojeće tražbine, koja je uvjek po § 449 ogz. predpostavka pravu založnom.

Pošto se dakle i proti hipotekarnom tuženiku uknjižena tražbina mora uvjek likvidirati, to nemože biti dvojbe, da ovomu pripadaju svi oni prigovori, koje je osobni dužnik, — **proti komu**

Digitized by Google

tražbina još nije pravno ustanovljena, — ovlašten bio podizati, a to u ovom prieporu tim većma, što je i osobni dužnik Marija St. obstojanje tražbine pobijala i što je priepornost prava zaloga zabilježena.

Zato sud nije mogao u ovom pravcu stavljeni prigovor tužiteljice uvažiti. Prelazeć na glavni priepor o pravnom obstojanju uknjižene tražbine, mora se prije svega iztaknuti, da je procesualno pravo gpp. javno pravo i da po tom sud mora ureda radi paziti na to, što je koja parbena stranka dužna dokazati i na koji način (§ 104 i § 46 pgp.). Po § 104 p. g. p. ima tužiteljica dokazati kao factum obligatorium u tužbi navedenu činjenicu, da su Gavro i Katarina pl. R. zaista uzajmili pokojnoj Mariji St. u gotovom 20.000 for., jer zajamna pogodba jeste realna pogodba, a taka ne može pravno obstojati, ako stvar nije predana ili barem nemože nastati obveza na povratak zajma, posude, ostave itd. prije nego što je stvar u istinu predana bila; jer kod ovih realnih pogodba nevaži ona ista obveza, kao kod pogodba konsensualnih: tamo se čini ili daje za protučinitbu, — do ut des — a ovdje pak, kod realnih pogodba, predaju se na povratak iste stvari ili kod zajma iste vrsti, količoće i dobrote; ovdje nije „do ut des", nego je „do ut reddas", ovdje nema i nemože biti obveze na povratak bez dokazanog datka. (Hasenöhrl — Obligationenrecht, I. str. 328). Ovo je sve jasno izraženo takodjer i u §§ 957, 971, 983, 1368 i 4490 ogz.

Po tom dakle samo onda prelazi na tuženike dužnost, da dokažu, da Mariji St. nije predana zajamna svota od 20.000 for., ako i kada tužiteljica utvrdi to kojimgod sredstvom podpunoga dokaza, a to će reći: poricanje tuženika, da je Marija St. primila zajamnu svotu novaca, pretvara se u prigovor „non numeratae pecuniae" samo onda, ako je tužiteljica podpuno dokazala, da je zajamna svota u istinu predana, i samo su onda dužni tuženici taj prigovor non numeratae pecuniae dokazati, a taj dokaz po svojoj procesualnoj naravi nije i nemože biti ništa drugo nego protudokaz; — a gdje neima dokaza, nije potreban ni protudokaz.

Tužiteljica se upire na obveznicu Marije St. od 17. februara 1862. o zajmu od 20.000 f. Valja dakle prosuditi, da li obveznica ta ima sve nutarnje potrebnosti § 1001 ogz. i sve formalnosti § 119 ogz.

§ 1001 ogz. izrično upućuje, da gpp. ustanovljuje vanjsku formu zadužnice o zajmu, koja je potrebna za podpunu njenu dokaznu moć; § 119 pgp. pako izrično propisuje, da zadužnice o zajmu imaju podpunu moć dokaza onda, ako su ili vlastoručno pisane i podpisane po izdatniku, ili vlastoručno podpisane po izdatniku i dvojici svjedoka; vidiv, da pgp. (poglavlje osmo) jasno razlikuje dokaznu moć izpravâ javnih i privatnih, da ob ovih potonjih § 117 pod sl. a) gpp. postavlja pravila u obće, i

Digitized by Google

samo kod tih izprava u § 118 pgp. dozvoljuje, ako tko neumije pisati, ili poradi tjelesne mane ne može pisati, da ima prizvati dvojicu svjedoka, od kojih jedan ima podpisati ime, a on sam ima udariti obični svoj rukoznak; nu vidiv, da odmah iza toga § sliedi kao posebno pod b) „pri zadužnicah o zajmu“ § 119 pgp., koji u njemačkom izvorniku počimlje sa: „Schuldscheine über Darleihen aber“, a u prievodu hrvatskom sa: „A zadužnice o zajmu imaju podpunu moć dokaza onda samo“, itd.: to se jasno vidi, da rieč „aber“, ili u hrvatskom „a“ podpuno razstavlja § 119 pgp. kao samostalan za sebe stojeći.

Pri ovako jasnoj ustanovi § 119 pgp. nedvojbeno je, da izprava kao zadužnica o zajmu, ako je samo rukoznakom po izdatniku podkrižana, nemože nikada imati podpunu moć dokaza tako, da je po drugoj alineji § 119 pgp. izdatnik dužan dokazati prigovor neizbrojenog novca.

Obveznica A. na I. izdana je 17. februara 1862., ime izdatnice podpisao je umoljeni imenapodpisatelj Lazar C., a uz ime Marije St. nalazi se znak krsta. Osim imenapodpisatelja nema na toj obveznici nikakova svjedoka, negò je naknadno, 2. marta 1862. napisana na obveznici ova zaporka: „Da je gja. udova Stanišić Marija sadržaj predizložene, njoj pročitane obligacije, za istinit priznala i podpisala, svjedočim“, a tu zaporku podpisali su vlastoručno kao svjedoci: Svetozar Peša, veliki sudac, Stevan Lučić, veliki bilježnik, Lazar Stefanović i Gjorgje Demeter. Za ovom zaporkom sliedi zaporka ovjerovljenja suda varoškog u Vršcu od 4. ožujka 1862. br. 204, u kojoj se potvrdjuje jedino to, da je Marija St. spomenutu obveznicu kao istinitu priznala i da je priznala, da je postavila svoj rukoznak na istu, te da je svoje ime po varoškom fiškalu Lazaru Cveiću podpisati dala.

Odavlje se vidi, da kod sastavljenja ove obveznice niti obćeniti propis § 118 pgp. nije obdržan, a kamo li propis § 119 pgp., nezna se naime kada, gdje i pred kim je Marija St. rukoznak postavila, jer nikakvog svjedoka nema osim imenapodpisatelja.

Da je pak onakovom zaporkom ovjerovljenja obveznica zadobila dokaznu moć javne izprave po § 114 sl. a) i § 115 pgp., to se ozbiljno ni uztvrditi nemože, jer Svetozar P. i Stefan L. svjedoci su na vansudnoj zaporci obveznice, a varoški fiškal Lazar C. je imenapodpisatelj, dočim istodobno sud varoški po istom svjedoku vel. bilježniku Stevanu L. potvrdjuje istinitost podpisa svjedoka i istinitost svoga vlastitoga podpisa kao svjedoka.

No ma se ova zaporka suda smatrala javnom ispravom, njom se ništa drugo nedokazuje, nego jedino to, da je Marija St. priznala, da je svoj rukoznak na tu obveznicu postavila i da je priznala sadržaj te obveznice istinitim. Ali nije time dokazano, da je Marija Stanišić zaista primila od Gavre i Katarine R. zajam od 20.000 for., jer tu činjenicu

Digitized by Google

po § 119 pgp. sa podpunom moći dokaznom dokazuje samo zadužnica vlastoručno pisana i podpisana po izdatniku, ili vlastoručno podpisana po izdatniku i po dvojici svjedoka. Kad pako obveznica A. na I. po § 119 pgp. sama po sebi nema p o d p u n e dokazne moći, ne može joj ni zaporka varoškog suda u Vršcu tu moć dati, a najmanje onda, kad je sudbena osoba ujedno i svjedok na toj izpravi.

Odavlje sliedi, da tužiteljica, da tužbom uspije, mora dokazati po § 104 pgp. svoje tužbene navode, i da obveznica A. na I. sama za sebe nema takovu podpunu dokaznu moć, da bi tuženici morali dokazati prigovor neizbrojenog novca. Mora dakle tužiteljica Katarina R. odnosno njena ustupovnica Paulina Georgievič dokazati svoju tužbenu tvrdnju, da je zaista zajamna svota od 20.000 for. Mariji St. predana,

No u ovoj parnici sporazumno obje parbene stranke pozivlju se na svjedoke, preslušane već u predjašnjoj parnici i pristaju, da se taj svjedokodokaz po § 202 pgp. i u ovoj parnici upotrebi i to tužiteljica za dokaz, da je zajamna svota od 20.000 fr. Mariji St. predana, a tuženici za dokaz, da ta svota novca nije predana.

U obveznici A. na I. izrično se tvrdi, da je Marija St. „današnjim danom", dakle 17. februara 1862., primila od Gavre i Katarine R. 20.000 for. novca u zajam. No preslušani svjedoci Gjorgje D., Lazar C., Rahula J., Lazar S., Svetozar P., Stevan L. i Emilijan K. pod zakletvom suglasno izkazaše, da pri podpisu obveznice Marija St. nije nikakova novca a najmanje 20.000 fr. primila od Gjure i Katarine R., nego je samo priznala, da je već primila tu zajamnu svotu.

No i ovo priznanje, koje u ustalom ne dokazuje, da je zaista novac izbrojen i predan, samim kazivanjem svjedoka tako je uzdrmano, da se nemože ni kao priznanje po § 109 pgp. kao dokaz smatrati, jer svjedok Lazar C. veli, da je Marija St. upitana za novac rekla: „šta treba o tom toliko razgovarati, novci su već ovdje" — udarala se rukom po žepu, a svjedok Svetozar P. kazuje, kad je primjetio, da se nemože podpisati kao svjedok, pošto novca nije vidio, da je episkop Emilijan K. rekao: „da o tome sumnjati netreba, da je Marija St. rečenu svotu zaista primila i njemu na ostavu dala, i da se ta svota u njegovom ormaru nalazi"; a kad je svjedok na to zapitao Mariju St., da li ona to priznaje, da se je ona izjavila, da je to istina; — dočim naprotiv svjedok Emilijan K. pod zakletvom saslušan, to posvjedočio nije, niti ostali svjedoci. Vidi se dakle odavlje, da tužiteljica svoje tužbene tvrdnje nije dokazala, kako je dužna po § 104 pgp., pa bi se već usljed toga imala tužba odbiti.

Što se tiče tuženika, na nje ne pada teret dokaza, ali se ipak mora obrazložiti, kako su oni podpuno dokazali, da Gavro i Katarina R. nisu ne samo pri izdatku obveznice A. na I., nego nikada svote od 20.000 f. Mariji St. u zajam dali.

Digitized by Google

Premda se i predmnjeve po § 105 pgp. imadu dokazati, to je ipak po istom § dopušten indirektan dokaz izpravnim zaključenjem iz čina, dokazanih posve. Tako je dakle kazivanjem svjedoka Svetozara P. i priznanjem tužiteljice podpuno dokazano, da je istodobno s obveznicom A. na I. Marija St. izdala i rukoznakom podkrižala darovateljno pismo od 2. marta 1862. br. 3, koje su isti svjedoci: Lazar C., Gjorgje D., Stefan L., Lazar Št. i Svetozar P. istoga dana kada i obveznicu podpisali, kojim ona kad umre daruje Gavri i Katarini R. cieli svoj pokretni i nepokretni imetak, naročito i one nekretnine, koje se u isto vrieme pravom zaloga za zajam od 20.000 for. obterećuju.

Iz ovih dokaznih činjenica nedvojbeno se po § 105 pgp. mora zaključiti, da je dokazano, da je posao o zajmu od 20.000 for. samo prividan posao, jer Marija St. daruje cieli svoj imetak Gavri i Katarini R. zato, da ju oni do smrti hrane i izdržavaju, a kad je tako, onda se razumno nemože pomisliti, da će isti obdarenici uzajmiti toliki novac, a mora se pitati: odkuda i u koju svrhu?

No ne samo ovaj indirektni dokaz, i ne samo predmnjeve, da su Gavro i Katarina R. zaveli u bludnju Mariju St., te njeno slaboumno stanje na svoju korist upotrebili, premda se sada o slaboumnosti Marije St. nemože nabaviti dokaz, ali je ipak priloženimi svjedočbami liečnika dra. Kallivode i dra. Zechmeistera, barem vjerodostojno zasvjedočeno, da je zaista Mariju St. g. 1859. razbojnik R. na glavi ozliedio i da je 4—5 godina, dakle i u vrieme izdatka obveznice A. na I. umno bolovala, — nego naprotiv doprinieli su tuženici po 109 pgp. podpuni dokaz, najme vansudbeno priznanje pokojnoga Gavre R.

Svjedok Dragutin G. kazuje, da je pred njim rekao Gavro R.: „da valjda nijedan sud njega za toli bedasta držati neće, da bi on, kad bi imao novca, uzajmio 20.000 for. na zadužene nepokretnine, nego da se to mora tako uzeti, da je njemu udova St. 20.000 f. darovala za slučaj, ako bi njeni zakoniti nasljednici htjeli uništiti ugovor, kojim mu svoje nekretnine predaje. Isto tako izjavio je Gavro R. pred svjedokom Petrom V., da on Mariji St. na obveznicu A. na I. nije ni novčića uzajmio, nego da je tu obveznicu od nje zaiskao samo za to, da obtereti uknjižbom njene nekretnine sa 20.000 fr., da Marija St. na iste nekretnine nebude više mogla za života svoga duga praviti, pošto mu je te nekretnine za slučaj svoje smrti darovala. A što se tiče prigovora tužiteljice, da se ovo priznanje Gavre R. nemože ticati njegove supruge Katarine pl. R., niti imati pravnog učinka glede nje, valja iztaknuti, da je Gavro R. već po zakonu kao suprug zastupnik Katarine R. bio i da je on izrično, kao takovi zastupnik supruge si Katarine ugovorio i podpisao darovateljno pismo od 2. marta 1862., a po tom nemože biti sumnje o tom, da je

Digitized by Google

on i gore rečeno priznanje pred svjedoci učinio ne samo u svoje ime, nego i u ime svoje supruge kao njezin zakoniti zastupnik.

Tuženici navratiše u odgovoru tužiteljici Katarini R. odlučnu neuzvrativu zakletvu, neka se zakune, da su ona i njen suprug Gjuro R. zajam od 20.000 for. Mariji St. zaista predali; ali izpred ove zakletve uzmakla je tužiteljica, te je ustupila utuženu tražbinu od 10.000 for. Paulini G., koja preuzev vodjenje parnice nije tu zakletvu prihvatila, smatrajuć ju suvišnom i nedopustivom. I sud takodjer smatra tu zakletvu suvišnom i nedopustivom, ali s razloga § 233 pgp., jer se dokaz prisegom ima dopustiti samo onda, kada glede okolnosti odlučnih neima drugih sredstva podpuna dokaza.

Pošto dakle tužiteljice svoje tužbene tvrdnje po tuženicih porečene nisu dokazale i pošto su tuženici nasuprot, premda na nje nepada dužnost dokazivanja, podpuno dokazali, da pravni posao zajma od 20.000 f. u obveznici A. na I. nije istinit i da zajamna svota nije nikada Mariji St. predana: to je sud s ovih razloga tužiteljice morao odbiti, te ih po § 573 pgp. na naknadu parbenih troškova osuditi. (Svršetak sliedi.)

Naknada troška narasla u izvanparbenih pravnih poslovih.

Po kr. kot. sudu u Krapini na molbu Tereze D. proti zadruzi P. dozvoljena je predbilježba prava vlastničtva na nepokret. grunt. ul. br. 4 občine Gjurmanec; nu budući da Tereza D. nije ovu predbilježbu niti opravdala niti rok otvorenim držala, s toga zamoli zadruga, da se ova predbilježba prava vlastničtva briše, te na odredjenom ročištu zaišće, da joj imade Tereza D. nadoknaditi trošak skopčan sa brisanjem gore rečene predbilježbe. Kr. kotar. sud u Krapini dozvolio je brisanje predbilježbe prava vlastničtva, nu glede troška rieši, da se obredjuje na 10 f. 76 novč., a glede plateža te svote da se tužena zadruga P. upućuje na put gradjanske parnice.

Proti ovoj odluci uloži zadruga P. po svom kuće gospodaru utok. Kr. banski stol svojim riešenjem od 16. travnja 1890. br. 7832 vidiv, da izvanparbeni postupnik, na koji spadaju i uredovanja po grunt. redu, ne propisuje niti da se imade obrediti trošak postupka, a niti da se imade naložiti nadvladanoj stranki platež troška prouzročena protivniku, obnašao je uz odpućenje utoka, — potvrditi prvosudnu odluku.“

Protivno od ovoga riešen je sliedeći slični slučaj: Kr. kot. sud u Krapini svojom odlukom od 7. prosinca 1885. odsudio je Antoniju baronicu R. zastup. po dru. M. na trošak razprave na 7 fr. 10 nvč. i naložio joj, da ga za 14 dana pod prietnjom ovrhe molitelju brisanja predbilježbe Stefanu O. nadoknadi. Podneseni utok i žalbu ništovnu proti ovoj odluci zabaci kr. banski stol riešenjem svojim od 4. ožujka 1886. broj

Digitized by Google

4634 i potvrdi napadnutu odluku iz ondje navedenih razloga, koji da su osnovani na propisih §§ 92, 101 gr. reda § 573 i 583 zadnja alinea gpp.

Priobćio dr. M.

Obredjenje pristojba c. kr. bilježnika kao sudbenog povjerenika ima se po ustanovi § 27 bilježničke tarife k zakonu od 21. svibnja 1855. broj 94 d. z. l. preduzeti. — Pripada dakle bilježniku za svako uredovanje, koje netraje više nego li pol dana nagrada od 3 for. 15 novč. avr.

U ovršnom predmetu A. proti B. pcto 140 for. obredio je c. kr. trgovački sud u Pragu odlukom od 25. studenoga 1889. broj 69.636, usljed sistiranja odlukom od 24. listopada 1889. br. 61.502 dozvoljenu ovršnu dražbu pokretnina, c. kr. javnomu bilježniku C. kao sudb. povjereniku, koji je imao dražbu obaviti, trošak u iznosu od 3 for. 15 novč.

Povodom utoka ovršenice A. preinačio je prizivni sud u Pragu riešitbom od 23. prosinca 1889. broj 82.657 prvomolbenu odluku, te je c. kr. bilježniku C. dopitanu pristojbu snizio na 1 for. 50 novč. s razloga: što je odlukom od 24. listopada 1889. br. 61.502 A-u dozvoljena ovršna prodaja pokretnina B-ovih, za koje provedbu bje prvo ročište na 15. studenoga 1889. naredjeno, usljed molbe ovrhovoditeljice od 14. studenoga 1889. odlukom od 18. studenoga 1889. br. 67.917 sistirano, koja je odluka glasom dostavnog arka c. kr. bilježniku C. kao sudbenom povjereniku dne 14. studenoga 1889. dostavljena, stoga se je rad (Mühewaltung) sudbenog povjerenika sastajao samo u tom, da je zabilježio naredjenu dražbu te sistiranje iste u zabilježbenu knjigu, da je naredio izklicatelja i podnio izvješće, s kojim se vraća biljeg na zapisnik od 36 novč., za koji je rad nagrada od 1 for. 50 novč. primjerena.

Prividni utok ces. kralj. bilježnika C. uvaži vrhovno bečko sudište te svojom rješitbom od 25. februara 1890. br. 2039 preinači odredbu prizivnoga suda, potvrdi odluku prvosudnu s razloga, jer po § 27 tarife k zakonu od 21. svibnja 1855. br. 94 d. z. l. pripada c. kr. bilježniku kao sudbenom povjereniku za njegova uredovanja, koja neprelaze pol dana, 3 for. 15 novč., pak na temelju iste zakonske ustanove pripada utjecatelju po prvom sudu dosudjeni iznos od 3 for. 15 novč., koji iznos nije previsoko uzet.* *Pr. P.*

---

* I kod nas se dogadja, da niži sudovi obaljuju pristojbene iznose kr. javnih bilježnika, već bilježničkim redom tarifirane, čim daju povoda mnogim utokom kralj. javnih bilježnika proti takovim odlukam. Upozorujemo s toga na ovu rješitbu, koju priobćuje „Zeitschrift für das Notariat" etc. broj 21 g. 1890.

Digitized by Google

Moć dostavnice.

1.

Tužbom de pres. 23. lipnja 1888. tužio je F. L. mlinsku občinu „Plavnice" na platež odštete od 225 for. spp. Prvo je ročište odredjeno na 4. listopada 1888., a odluke indorsirane na tužbu dostavljene bijahu mjeseca kolovoza, dakle 2 mjeseca iza podnešene tužbe i 2 mjeseca prije odredjenog ročišta. Ovo je ročište zastupnik tužitetja u prisutnosti tuženih odgodio. Na drugo ročište 28. siečnja 1889. dodjoše tuženici, ali prekasno, jer je već zaključen bio oglušni zapisnik. Tuženici propustiše zamoliti povratu u prijašnje stanje. Osuda od 24. svibnja 1889. br. 9559 dostavljena je mjeseca srpnja 1889., usljed česa pristupiše tuženici dne 27. srpnja 1889. na uredovni dan k sudu, da ulože priziv proti osudi. Sudac, koji je priziv u zapisnik primio, opazi, da dostavnica nije ispunjena kako propisuje minist. naredba od 3. travnja 1854. (broj 82 d. z. l.), pa s toga uztvrdi u prizivu, da tuženici nikada nisu tužbu potvrdili, a niti netvrdi, da ju tuženici nisu nikada primili.

Kralj. banski stol rješitbom od 19. veljače 1890. br. 28.203 vidiv, da prizivatelji tvrde, da im tužba sa ročištnom odlukom od 26. lipnja 1888. br. 6701 nikada nije bila dostavljena, a protivno im se dokazati nemože, pošto odnosna dostavnica, bar glede većine tuženičkih tutora, nije udešena prama propisom min. naredbe od 3. travnja 1854. — ukine po § 339 t. 3. gpp. napadnutu osudu zajedno sa činom dostave tužbe sa prvom odlukom br. 6701, ter kot. sudu u B. naloži, da odredivši novo razpravno ročište tužbu sa prvom odlukom tuženičkim punomoćnikom iznova redovito dostaviti odredi, ter dalje po zakonu postupa.

Proti toj presudi uloži tužitelj previdni utok, koji je kr. stol sedmorice rješitbom od 21. lipnja 1890. br. 1613 odbacio, potvrdiv napadnutu odluku banskog stola s razloga u ovoj navedenih.

Usljed toga odredio je kr. kotar. sud u B. odlukom od 20. srpnja 1890. br. 8467 novo ročište na tužbu.

Dakle nakon 2 godine i 3 mjeseca Jovo na novo!

2.

Tužbom hipotekarnom de praes. 29. kolovoza 1889. tužio je G. K. supruge F. i K. K. na platež uknjižene svote od 80 for. spp. Prvo ročište bijaše odredjeno na 19. studenoga 1889., a odnosne odluke indorsirane na tužbu dostavljene mjeseca rujna 1889., dakle dva mjeseca prije odredjenog ročišta. Na ročište dodjoše tuženi, ali prekasno, jer je već zaključen bio oglušni zapisnik. Tuženici propustiše zamoliti povratu. Osuda od 21. studenoga 1889. broj 11.114 dostavljena bje mjeseca pro-

Digitized by Google

sinca, usljed česa dodje prvotuženi sam i bez punomoći svoje supruge dne 7. prosinca 1889. k sudu, da dade priziv. I opet pade sudcu, koji je priziv u zapisnik primio, dostavnica u oči, te utemelji priziv na tvrdnji, da tuženi nikada dostavnicu podpisali nisu, već da ih je morao tko drugi podpisati, sve da i jest po njima podpisana.

Kr. banski stol rješitbom od 27. veljače 1890. br. 4372 s razloga, što polag predložene dostavnice dostava tužbe i na nju izdane prve odluke nije obavljena po propisu § 28 nar. minist. pravosudja od 3. travnja 1854. br. 82 d. z. l. i zato neima jamstva, da je tužba sa tužbenom odlukom zaista tuženikom na vlastite ruke dostavljena, što je po § 66 i 68 gpp. obvezatno propisano, da se dalje postupati može — ukine po § 339 br. 3 gpp. napadnutu osudu sa čitavim postupkom do uključivo dostave odluke od 10. rujna 1889., ter kotar. sudu naloži, da za razpravu stvari odredi novo ročište i da tužbu dade iznova prema propisu zakona dostaviti tuženikom i da zatim postupa dalje po zakonu.

Proti toj odluci uloži tužitelj utok, u kojem izvede, da je glavna stvar, da je dostava doista učinjena i da je naslovnik odluku doista primio, pa čim je to dokazano, to da se dostava nemože niekati, makar je na dostavnici i jedan samo svjedok podpisan; da je sud morao prije nego li je uzeo tvrdnju tuženikovu istinitom, preslušati dostavljača i osvjedočiti se, da li je taj doista obavio dostavu, kako je u dostavnici potvrdio. Odlučan da je samo čin dostave, a ne formalnost dostave.

Nu kr. stol sedmorice rješitbom od 7. lipnja 1890. br. 1685 odbaci previdni utok tužiteljev i potvrdi napadnutu odluku banskoga stola s razloga tamo navedenih.

3.

Tužbom de pr. 13. lipnja 1884. br. 3783 tužila je B. K. i tražila izdanje platežne zapovjedi pcto. 200 for. spp. proti J. B-u. Platežnu zapovjed izdade kr. kotar. sud u Č. 30. lipnja 1884. i dostavi ju mjeseca srpnja iste godine. Usljed toga prijavio je tuženi tužiteljicu radi zločina prevare, jer da je obveznicu, na kojoj se platežna zapovjed temelji, krivotvorila. Pošto je bila kaznena iztraga zavrgnuta, zatražena je molbom de pr. 23. kolovoza 1887. ovršna dražba tuženikovih nekretnina, koja je odlukom kr. kot. suda u K. od 17. studenoga 1887. br. 1920 dozvoljena. Proti toj odluci podnese ovršenik utok, tvrdeć da platežne zapovjedi nikada nije primio.

Kr. banski stol rješitbom od 6. ožujka 1889. br. 3765, vidiv, da utjecatelj tvrdi, da nikad platežne zapovjedi od 30. listopada 1884. br. 3783 primio nije, pa da ni nezna, tko je pod njegovim imenom, ali bez njegovog znanja, molbom od 2. rujna 1884. broj 5601 tu platežnu zapovjed sudu podneo; vidiv, da je dostavnicu o dostavi platežne zapovjedi

Digitized by Google

a i rukoznak utjecatelja primetnuo sam dostavljač, ali da svjedoka tomu nema, da indi dostavnica neodgovara naredbi ministar. pravosudja od 3. travnja 1854., pa da se niti tom dostavnicom, a ni drugčije obezkriepiti nemogu prigovori utjecatelja; da se po tom ta platežna zapovjed pravomoćnom uzeti nemože, da indi ovrhovodja prema § 438 br. 1 i 441 gpp. pravo na ovrhu izkazao nije — uvaži utok, preinači napadnutu odluku, te odbije za sada molbu za ovrhu, ter podjedno prvomu sudu naloži, da u spisih se nahodeći primjerak platežne zapovjedi utjecatelju propisno dostaviti učini.

Proti toj rješitbi uloži ovrhomoliteljica previdni utok, u kojem iztaknu, da je uknjižba prava zaloga od 20. listopada 1883. pravomoćnom postala, da je ovršenik usljed dostavljene mu platežne zapovjedi predao kaznenu prijavu, pa da je prisutna bila, kad je občinski pisar P. ovršeniku uručio platežnu zapovjed: dakle pošto je dokazan čin dostave, da se radi pomanjkanja formalnosti dostave nesmije ukinuti postupak, koji se i onako jur (kao mandatni) kroz 5 godina vuče.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 29. kolovoza 1889. br. 2197 uvaživ, da je kazivanjem obć. pisara M. P. od 11. prosinca 1888. oprovrgnut navod ovršenika J. B., da nije platežnoga naloga nikada primio; uvaživ, da je dalnja tvrdnja ovršenika, da on tobož nezna, tko je predao sudu podnesak od 2. rujna 1884. br. 5601, kojim se traži obustava platežne zapovjedi i povedenje kaznenoga postupka, i kojemu je priložen primjerak platežne zapovjedi, glaseći na ovršenika, očito neistinita, jer je on bivší preslušan pred kaznenim sudom pod 28. srpnja 1884. i naročito pod 14. studenoga 1885. izrikom potvrdio sadržaj svoje prijave, na koju se pozivlje i u podnesku od 2. rujna 1884.; uvaživ, da se s toga platežna zapovjed nemože smatrati nedostavljenom: uvaži previdni utok ovrhovoditeljice, preinači rješitbu banskog stola i potvrdi odluku prvoga suda.

Prama tomu obdržavana je dražba 30. siečnja 1890., dakle 5 godina i $7^1/_2$ mjeseca nakon predane mandatne tužbe!

Opazka. Priobćujem ova tri slučaja iz velikog niza jednakih i sličnih slučajeva, nebi li se formalnosti izpunjenja dostavnice oduzela ova silna moć, kojom na gradjanski postupak sada kao nikada prije djeluje.

Priznati će svatko, da je kod dostave sudbenih odluka i rješitaba odlučan jedino čin dostave, a da je po sam postupak i po samom postupniku sasma uzgredna formalnost dostave.

Mnogo citirana ministarska naredba služi kao instrukcija za obć. činovnike o načinu i o potrebštinah dostave sudbenih odluka, te nije niti nadopunjak niti izpravak gpp.

Provede li se do skrajnosti ovo u gornjih rješitbah izraženo načelo, tad bi se morale pretraživati sve sudbene registrature i ukinuti mnogo gradjanskih parnica od mnogo godina amo, naime sve one, gdje dostav-

Digitized by Google

nica ob uručenju tužbe nije udešena po propisu ministar. naredbe od 3. travnja 1854.* *Priobćio dr. Strižić.*

B. Kazneno.

Ako je osuda samo djelomice ukinuta (§ 289 austr. kp., § 285 hrv. kp.) te se glavna razprava ponoviti mora, dužan je postupajući sud u krieposti održane česti prve osude pri izricanju nove osude uvažiti i uzeti za podlogu kod odmjere nove kazne.

Nemože se uporaviti ustanova § 400 austr. kp. (§ 341 hrv. kp.) u slučajevih, gdje blaža osuda krivca nije posljedicom pravnoga lieka na korist njegovu izvedena, nego zato što je § 362 austr. kp. (§ 303 hrv. k. p.) uporabljen.

(Rješitba c. kr. vrhov. bečkoga suda od 13. studenoga 1889. br. 12.942.)

Osudom c. kr. okružn. kao porotnoga suda u Rovignu od 23. siečnja 1889. broj 430 bude Matej R. zločinstva potajnoga umorstva (§§ 134 i 135 br. 1 kz.) i onoga bludnosti suprot naravi (§ 129 I. b) kz.) u iztražnom zatvoru počinjena, krivim proglašen i osudjen na kazan smrti vješali.

Ništovnicu osudjenika zabacilo je ukidno sudište; nego uporabom § 362 (§ 303) kp. bude osuda — na koliko se ticala zločinstva potajnoga umorstva, odmjere kazne, zahtjeva odštetnoga i naknade troškova kaznenoga postupka — ukinuta i nižemu sudu naloženo, da u iztaknutom pravcu dopuni izvide i svu stvar na novo pretrese. U koliko se osuda ticala zločinstva bludnosti suprot naravi, ostavljena je netaknutom. Ponovljeni izvidi proti Matiju R. radi zločinstva potajnoga umorstva posliedišе obustavom svakoga postupka poradi toga zločinstva. Nakon produljenih i zaglavljenih izvidâ protegne kr. državno odvjetničtvo svoju obtužnicu proti istomu Mateju R. još radi zločinstva javnoga nasilja § 81 kz., koje je takodjer za iztražnoga zatvora počinio bio. Isti postupajući sud proglasi Mateja R. krivcem i ovoga novoga zločinstva § 81 kz., te ga osudi po višoj stavci § 82 kz. s obzirom na netaknutu krivuju radi zločinstva bludnosti suprot naravi na 18-mjesečnu težku tamnicu, razno pooštrenu.

U ništovnici proti zadnjoj osudi, utemeljenoj na razlog § 281 br. 11 austr. kp. (= § 277 br. 11 hrv. kp.) naveo i naglasio je pritužitelj, da prvi presudni sud nije bio ovlašćen nametnuti kazan takodjer poradi

* Ovi i drugi do sada priobćeni slučajevi, odnoseći se na dostavnice, dokazuju, da bi trebalo naredbu minist. pravosudja od 13. travnja o. g. temeljito revidirati ali nebi se moglo preporučiti, da se sve formalnosti ob uručenju dostavnica dokinu, jer bi se tako palo iz jedne pogreške u drugu. Ur.

Digitized by Google

zločinstva bludnosti suprot naravi, koje zločinstvo pred njim nije bilo ni razpravljeno, to da se je imalo ostaviti ukidnom sudištu. Po § 400 austr. kp. (§ 341 hrv. kp.) da se je imao iztražni zatvor, pretrpljen poradi zločinstva potajnoga umorstva od dana prve osude, t. j. od 23. siečnja 1889. do dana obustavljena postupka (25. kolovoza 1889.) uračunati u kaznu; jer je pravni liek poradi zločinstva potajnoga umorstva po nj uspješno riešen bio. Ova ništovnica bila je zabačena po § 4 br. 1 zakona od 31. prosinca 1877. d. z. l. br. 3 ex 1878., a da razprava ni naredjena, dotično obdržavana bila nije.

Razlozi: Ništovnom žalbom namjerava se uglaviti razlog § 281 br. 11 (§ 277 br. 11) kp. ne zato, što su granice kaznene stavke prekoračene, što medjutim niti nije bilo uztvrdjeno, niti nepredleži, nego zato, što je prekoračena povlast kaznjenja, te se u njoj naglašuje, da nije c. kr. okružni kao presudni sud, nego da je samo vrhovno ukidno sudište bilo pozvano odmjeriti kaznu na zločinstvo bludnosti suprot naravi, koje je samo osudjeniku zločinstvo to u grieh upisano ostavilo. Ništovnica medjutim tako tvrdeć na krivu je putu. Prije svega krivo je shvaćeno, kada se u ništovnici u načelnom pravcu tvrdi, da prema temeljnim principima kaznenoga postupnika može ustanoviti kaznu samo onaj sud, pred kojim je tekla razprava glavnoga delikta, kojega je netko bio obtužen i kojega je krivim pronadjen; u protivnom slučaju bi za postupajući sud odpala mogućnost i on nebi mogao pretresti ni ocieniti važne za odmjeru svake kazne okolnosti otegoćujuće i olahkoćujuće. Da ovakav nazor nemože postojati, razabira se odtud, ako se uvaži, da ništovnicom orisani i kaznenomu postupniku opriečni razmjer dolazi do eksistencije samo onda, kada prizivni sud (kod zločinstva i prestupka u obće, a kod prekršaja jedino, ako proti krivnji neima priziva) biva pozvan, da kaznu ustanovi (odmjeri). Sijaset inih ustanova §§ 289, 360, 362 i 400 austr. kp. (§§ 285, 301, 303, 351 hrv. kp.) nametava sudcu upravo dužnost, da odredi i ustanovi kaznu u slučajevih, u kojih je drugi sudac osudu glede krivnje izrekao. Ako je prema tomu u ništovnici razvijeni nazor načelno neprav, to so isti u ovom konkretnom slučaju imade smatrati upravo opriečnim sadržaju ukidne rješitbe od 25. svibnja 1889. br. 2560. Ako je ovom rješitbom osuda krivnje poradi zločinstva bludnosti suprot naravi ostavljena netaknutom, te ako ukidno sudište za potonje zločinstvo nije nikoje kazne odmjerilo ni ustanovilo: to se je za okružni sud u Rovignu pokazala potreba i zadaća i ovaj je neriešeni dio osude punim pravom imao uzeti u pretres i konačno odlučiti.

Ništovnom žalbom potaknuto pitanje već je dakle odlučeno rješitbom ukidnoga sudišta u istoj stvari izdanom, i ništovna žalba u prvom redu neobara se toliko na osudu c. kralj. okružnoga suda u Rovignu od 30.

Digitized by Google

rujna 1889. br. 371, koliko je njom napadnut sam pravac vrhovno-ukidnoga sudišta, koji pravac kani ništovnica svesti na bludnju — bez svakoga razloga; — jer nemože biti sumnje o tom, da je ukidno sudište, sliedeć u analognih slučajevih odabrani i uobičajeni pravac, namjeravalo da ustali praksu, prema kojoj da sudovi prve molbe kazne odmjeruju i opredieljuju.

Koliko je nazočnom žalbom ništovnom pokrenuto pitanje, da u ovom slučaju bude uporabljen § 400 austr. kp. (§ 341 hrv .kp.) nemože se takovo smatrati predmetom nazočnoga slučaja; jer se to pitanje nemože uvažiti kod odmjere, nego kod ovrhe kazne, na što već naslov glave šestnaeste — u koju i § 341 hrv. kp. spada — zaključiti dopušća; pitanje dakle ovo nemože biti predmetom ništovnice ove. Ravno tako prikazuje se napadnuta osuda i s toga stanovišta na zakonu osnovana; jer u predležećem slučaju nemože biti rieči o uporabi § 400 austr. kp. ne samo zato, što je pravni liek obtuženika — njegova žalba ništovna — bez svakoga uspjeha i što je vrhovno ukidno sudište po § 362 austr. kp. (§ 303 hrv. kp.) lih ureda radi postupalo; nego i zato, što se je ta odredba ukidnoga sudišta ticala izključivo zločinstva potajnoga umorstva, nipošto pako konkurujućega zločinstva bludnosti suprot naravi, a pretrpljeni iztražni zatvor, koji je osudjenik izdržao, bio je uvjetovan; jer je obtuženik bio obiedjen zločinstva, na koje je po zakonu kazna smrti ustanovljena. *Pr. L. Matasović.*

Ustanove predzadnje i zadnje alineje § 5 austr. kp. (§ 3 hrv. kp.) predpostavljaju, da kaznjivost obtuženika zavisi o pitanju: da li je ženitba valjana ili ne. Na incidentna pitanja procesualna (§§ 143 i 144 k. p.) nisu te ustanove uporabljive.

U kaznenoj parnici proti Aronu S. poradi zločinstva težke tjelesne ozlede pojavilo se i imalo riešiti pitanje: da li ozledjeniku Saulu A. odtud, što se je njegova sestra udala za obtuženika, pristoji pravo odkloniti svjedočenje? Prvi sud (c. kr. okružni sud u Tarnovu) unatoč okolnosti, da ova ženitba nije bila zabilježena u upisniku, koji je o sklopljenih brakovih dotične občine prema propisom vodjen bio, uzeo je na temelju izvida, obavljenih u pravcu, za ustanovljaj valjanosti ženitbe postojećem, te izrekao, da je upitna ženitba ipak valjana. Saulu A. bude od postupajućega suda priznano, da je oprošten od dužnosti svjedočenja; tim pako dobio jo dokazni materijal takovo lice, te obtuženik Aron S. bude odriešen krivnje zločinstva, radi kojega je obtužba protiva njemu podignuta bila.

Proti toj osudi podigne državno odvjetničtvo ništovnicu, upirajuć se na ustanove predzadnje i zadnje stavke § 5 austr. kp. (§ 3 hrv. kp.)

Digitized by Google

C. kralj. kasaciono sudište bečko rješitbom od 11. studenoga 1889. br. 7949 zabaci ništovnu žalbu s r a z l o g a: Iznimne ustanove § 5 kp. mogu se uporabiti samo onda, kada o riešenju predpitanja zavisi odluka: da li kazneno-pravni delikt postoji ili ne. Iste te ustanovo nemogu se podnipošto protegnuti i na riešavanje incidentnih pitanja, na poseb ne na pitanje: da li se tko kao svjedok imade preslušati ili ne. — Ovdje odlučuje kazneni sudac posve samostalno, oslanjajuć svoju odluku na izreku ili svjedočanstvo oblasti, koja je za sklapanje ženitba pozvana i nadležna; ili — gdje ove neima — na dokazni materijal, sabran u tom pogledu, ili na izjave ad hoc preslušanih osoba, dotično svjedoka. Za ovaj nazor vojuje ne samo znanost i historički razvitak dotične zakonske ustanove (v. § 5 kp. od g. 1850., zatim § 4 kp. od g. 1853.), nego i okolnost, što bi se izčekivanjem gradjansko-pravnih odluka i za incidentna pitanja okončavanje kaznenih parnica (iztraga) u nedogledne i isto tako neizvjestne daljine zateglo. Kada je prvi postupajući sud u ovom slučaju na temelju izjavâ ad hoc preslušanih svjedoka riešio nametnuto si pitanje tamo, da je ženitba izmedju obtuženika i sestre preslušat se imajućega svjedoka Saula A. valjana, nemože se ta odluka nikako svesti na pravnu bludnju, i upravo zato pokazuje se ništovna žalba državnoga odvjetničtva neosnovanom. *Pr. L. Matasović.*

Ako okrivljenik u svom prizivu uztvrdi, da je na razpravi zahtjevao zaprisegnuće svjedoka, uzima se to kao istina.

Kralj. kot. sud u st. P. osudio je osudom od 17. ožujka 1890. broj 166 kz. Mihajla Lj .... radi prekršaja § 411 kz. na zatvor od tri dana.

Kr. sudb. stol u Mitrovici odlukom od 14. lipnja 1890. broj 2675 kz. riešio je okrivljenikov priziv ovako: Vidiv, da se iz razpravnog zapisnika nevidi, da su svjedoci preslušani u smislu § 396 kp. z a v j e r e n i; vidiv, da okrivljenik u svom i z v e d e n o m p r i z i v u d a p a č e t v r d i, d a j e o n z a h t j e v a o z a p r i s e g n u ć e preslušanih svjedoka, koje mu u smislu § 396 kp. i pristoji, da se uglavi krivac u koliko kazneni čin niječe; vidiv dakle, da je po tom učinjena ništetnost § 418 kp. br. 2, jer je zakonski propis zanemaren, obnašao je napadnutu osudu temeljem § 421 kp. ukinuti, itd. *Y.*

Priziv proti osudi kotarskoga suda o prekršaju nemora biti signiran po branitelju; propis § 281 toč. II. sl. c) kp. vriedi samo za ništovne žalbe.

Kr. kot. sud u V. rješenjem od 24. lipnja 1890. br. 1848. odbaci priziv privatnoga tužitelja G. M. proti odrešujućoj osudi od 12. lipnja 1890. br. 1426 sbog prekršaja supret sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 kz. kako sliedi: „Nazočni priziv se vraća prizivatelju tim, da ga

Digitized by Google

dade u roku od 8 dana u smislu § 281 toč. II. sl. c) kp. po kojem branitelju signirati".

Na pravodobnu pritužbu prizivatelja G. M. kr. sudbeni stol u O. rješitbom od 19. srpnja 1890. broj 4269: „Vidiv, da je odluka od 24. lipnja 1890. broj 1848, kojom je priziv G. M. istomu u smislu § 281 toč. II. sl. c) kp. povraćen tim, da ga u roku od 8 dana po kojem branitelju signirati dade, — skroz netemeljita, jer se ustanove § 281 k. p. nikako u postupku glede prekršaja uporaviti nemogu (§ 281 kp. govori naime o žalbi ništovnoj, dočim u postupku glede prekršaja žalbi ništovnoj osim slučaja § 434 kp. nikada mjesta neima), ukine napadnutu prvomolbenu odluku i kr. kot. sudu u V. naloži, da priziv pod broj 1848 kz., ako je za dobe podnešen, i bez signature branitelja (koja propisana nije) primi i dalje po zakonu postupa". *Priobćio Drag. Markovac.*

Kada se može uporaviti izvanredno ublaženje kazne po § 266 kz.? Sudb. stol kao prizivni sud vlastan je ublažiti kaznu i preko § 266 ali vršenje toga prava zavisi, da ima pretežno olahkotnih okolnosti. (Tumačenje § 266 kz. i § 292 kp.)

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 19. srpnja 1890. br. 1064.)

Kr. kotarski sud u O. osudom od 29. srpnja 1889. br. 693 osudio je R. B. radi prekršaja § 512 sl. a) kz., a S. D. radi prekršaja § 512 sl. c) kz. po § 513 kz. i to prvu na strogi zatvor od tri mjeseca, a drugu uporabom § 266 kz. na strogi zatvor od mjesec dana.

Usljed priziva obtuženica obalio je kr. sudbeni stol u O. osudom od 28. prosinca 1889· broj 8626 uporabom § 266 kz. kaznu na strogi zatvor od šest nedelja, odnosno na zatvor od tri nedelje.

Na žalbu ništovnu kr. državnoga nadodvjetničtva na obranu zakona sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice, da je osudom kr. kotarskoga suda u O. od 29. srpnja 1889. br. 693 i to onom točkom iste, kojom se glede S. D. uporavljuje § 266 kz. pri odmjerenju kazne zakon u § 266 kz. povriedjen; zatim da je osudom kr. sudbenog stola u O. od 28. prosinca 1889. br. 8626, u koliko se njom obtuženicam R. B. i S. D. uporabom § 266 kz. kazna obaljuje, zakon u istom § povriedjen.

Razlozi: Sud prve molbe odmjerujuć kaznu za S. D. uvažio je jedino olahkotnu okolnost dosadanje neporočnosti, a kano otegotno uvažio je nastavak i opetovanje čina; a unatoč tomu uporavio je § 266 k. z. Budući pako da je izvanredno ublaženje kazne, o kojem § 266 kz. govori, dopustivo samo u slučaju, ako predleži više i to takovih okolnosti, koje pružaju nadu, da će se krivac poboljšati, to je sud prve molbe u nazočnom slučaju očito krivo uporabio § 266 kz. S toga valja po § 286 II. kp. udovoljiti žalbi ništovnoj kr. državnoga nadodvjetničtva.

Digitized by Google

Po istoj ustanovi zakona valja udovoljiti žalbi i glede osude kralj. sudbenog stola u O. od 28. prosinca 1889. br. 8626.

Ovaj bo sud takodjer uzimlje na korist obtuženica jedino neporočnost kao olahkotnu okolnost, a glede okolnosti otegotnih neoprovrgava izreku suda prvoga, dakle i on uzimlje proti obim otegotnu okolnost opetovanja i nastavka, a kod R. B. još i to, da je činom njezinim nevina osoba zavedena: pa unatoč tomu uporabljuje glede obiuh § 266 kz., što prikazuje povriedu zakona.

Istina da sudbenomu stolu kano prizivnomu sudu po § 292 k. p. pripada pravo ublaženja kazne i preko § 266 kz., no i § 292 k. p. čini vršenje toga prava ovisnim ob uvjetu, da predleže pretežne okolnosti olahkotne, koji uvjet u nazočnom slučaju nastupio nije.

Priobćio dr. Šilović.

C. Upravno.

Tumačenje § 6 zakona od 9. svibnja 1889. o zadrugah.

Katarina J. iz Zemuna kao cesionarka Nikole P. zamoli kr. kotar. sud u st. Pazovi po odvj. dra. N. za ovršnu uknjižbu prava zaloga na idealni dio nekretnina Nikole M., koji ovomu pripada u zadruzi njegovoj, radi dužnih 10 for. 12 novč.

Kotarski sud odbio je moliteljicu na temelju § 5 zakona o zadrugah, jer se idealni dielovi zadrugara, niti privolom njihovom, ovrhom nemogu obteretiti.

Na utok moliteljice proti odluci ovoj kr. banski stol rješitbom od 23. srpnja 1890. br. 17.078 potvrdi napadnutu odluku s r a z l o g a: što je po § 6 zakona od 9. svibnja 1889. o zadrugah vjerovnik za obveze iz pogodaba i za štete, učinjene po pojedinih zadrugarih prije dana kreposti ovog zakona, doduše vlastan, ako zadruga nebi htjela priznati obvezu iz pogodbe odnosno odštetiti štetu, tražiti svoje namirenje iz diela zadrugara, koji ga ide iz zadružne imovine, ali samo p u t e m i z l u č e n j a t o g a d i e l a, — a buduć da postupak izlučenja nespada pred sudbene oblasti, to je zahtjev ovrhovoditeljice za ovršnu uknjižbu na idealni dio ovršenikovih zadružnih nekretnina po zakonu nedopustiv". *Y.*

Kod potajnih dioba neisplaćuje se u gotovom novcu dio pripadajući ženskim članovom zadruge (§ 34 zakona od 9. svibnja 1889. o zadrugah).

Dioba zadruge Pavlak iz O. kbr. 16. provedena je potajno jur pred godinom 1859., te je imovina razdieljena bila na dvie polovine: jedna zapade lozu pokojnoga Šimuna, a druga lozu pokojnoga Andrije Pavlak. U lozu ovoga potonjega spadale su Bara i Magda Pavlak. Magda, kći

Digitized by Google

pokoj. Andrije, rodjena god. 1845., udala se god. 1872. u vlastitoj zadruzi za Valenta Žugca.

Prigodom provedene potajne diobe zapade Magdu jedna četvrtina zadružnih nekretnina u naravi, koja joj je četvrtina dopitana po kr. kot. oblasti sv. Ivan Zelini odlukom od 19. kolovoza 1888. br. 518, koju odluku potvrdi rješitba upravnoga odbora od 4. listopada 1889. br. 1629.

Proti drugomolbenoj rješitbi uložiše Petar i Kata Pavlak, članovi druge loze, utok na kr. vladni odjel za nutarnje poslove, u kojem zatražiše, da se Magda obzirom na ustanovu § 34 zak. od 9. svibnja 1889. o zadrugah prema procjeni u gotovom novcu izplati.

Rješitbom od 1. svibnja 1890. br. 47.386 kr. zem. vladni odjel za poslove nutarnje odbaci podneseni utok i potvrdi odluku druge molbe kao izpravno donešenu uz dodatak, da valja gruntovno unieti gore označene suvlastničke razmjere, u koliko nebi uzsliedio upis na zadruge po smislu šeste stavke § 56 zak. od 9. svibnja 1889. o zadrugah.

Razlozi: Napadnuta drugomolbena odluka potvrdjuje se, jer zakonito odobrava dokazanu, mnogo godina postojeću otajnu diobu i posve izpravno ustanovljuje sadanje zadružne ovlaštenike i faktične posjednice kod obajuh dielova, dočim se je proti njoj iznešeni utok zabaciti morao, kao skroz neosnovan; jer s jedne strane pobija bezrazložnim načinom ovlaštenje u kući, odnosno u zadruzi udate Magde Žugec, koja tom udajom nije izgubila ni zadrugarstva ni predstavničtva loze; a s druge strane zahtjeva, da smiju članovi loze Šimunove izplatiti Magdu Žugec u gotovom novcu, kojemu se zahtjevu udovoljiti nemože, budući kod dioba otajnih neima mjesta prisilnoj izplati ženskoga diela. *Pr. Franjo Malvić.*

KNJIŽEVNOST.

— Pravoslavno crkveno pravo po općim crkveno-pravnim izvorima i posebnim zakonskim naredbama, koje važe u pojedinim samoupravnim crkvama, napisao dr. Nikodin Milaš, archimandrit. Zadar, tiskom Ivana Vodicke 1890. Velika osmina XVI. 656. Cijena 5 for.

Kao što je početkom 13. vieka jedan Srbin (mitropolit sv. Sava Nemanjić) dao svima Slovenima istočne pravoslavne crkve slovenski zbornik kanona, tako evo u 19. vieku jedan Srbin prvi napisa i izdade prvo sistematično djelo o pravoslavnom crkvenom pravu, za koje mu želimo od srca, da ga proslavi onako, kako je onaj zbornik Sv. Savu proslavio. G. pisac, koji je medju tim postao episkopom zadarskim, priznaje sam u pristupu poteškoće, koje je imao da svlada; sam priznaje, da o cjelom pravu pravoslavne crkve do sada nije izdano ni jedno djelo. I ja priznajem poteškoću u prosudjivanju ovoga njegovog djela, jer ne imajuć drugoga djela o istom predmetu, ne imam o čem mjeriti vriednost nje-

Digitized by Google

gova djela. G. pisac radio je malo ne dvie desetine godina u nauci crkvenoga prava i kao profesor i kao plodan pisac. Osobito se je bavio izvorima crkvenoga prava i tumačenjem istih, pak se je tako malo po malo pripravio i usposobio i za ovu znamenitu radnju. Poznajuć dobar dio njegovih prijašnjih radova oko crkv. prava držao sam g. pisca od svih meni poznatih pisaca o pravosl. crkvenom pravu najsposobnijim, da napiše sustavno djelo o crkv. pravu. Drago mi je, što se nisam prevario, a drago mi je i to, što sam imao priliku odvratiti g. pisca od njegove prvobitne nakane, da napiše djelo o pravosl. crkv. pravu komparativno s pravom rimo-katoličke i protestantske crkve. Ovako bi djelo bilo mnogo obsežnije, izgubio bi se pravi pregled prava pojedine crkve, a možda se ne bi održala potpuna objektivnost, koja je u svakoj znanosti, napose u ovoj, nuždna i opravdana.

Po razdiobi samoga djela sliediti ću gosp. pisca, te ću ondje, gdje držim za nuždno, istaknuti svoje primjetbe. U pristupu (uvod, prolegomena) govori se o općim osnovima crkvenoga prava i o literaturi. U § 1—8 razlaže se nauka o crkvi i njenoj zadaći, kako crkva zalazi u oblast (polje) prava, o pojmu i diobi prava, o nauci crkv. prava i njegovoj metodi i napokon o sistemi crkv. prava. Ta nauka nije i nemože biti nova, te je g. pisac dobro učinio, što je usvojio nauku ponajboljih novijih zapadnih, osobito njemačkih kanonista. Što se sisteme tiče, g. pisac se ne slaže s nijednom od poznatih sistema zapadnih kanonista navodeć, da prava sistema jos nije utvrdjena. Nu znanost crkv. prava ne štetuje time, sto jedan pisac ovako, drugi onako gradju crkv. prava poreda, samo ako ju valjano izloži i razloži. Tako je i g. pisac izvadio sistemu svoga djela iz organizma crkvenoga i njegova djelovanja (fungiranja), te je podielio nauku crkv. prava na tri strane: na crkv. ustrojstvo (organizaciju), na crkvenu upravu i na crkveni život. Buduć se pako ove tri strane osnivaju na pozitivnih crkvenih propisih, to se treba prije upoznati s izvorima crkv. prava; a pošto crkva kano cielost stoji u odnošaju napram drugim organičnim cjelostim, a to su država i druge crkve, odnosno vjere, to je nuždno u posebnom dielu i o tom progovoriti. Ovako i po tome g. pisac dieli svu nauku na pet dielova: izvori prava, ustrojstvo, uprava i život crkve i odnošaj crkve prema državi i onima, koji crkvi ne pripadaju. I drugi meni poznati kanonisti (n. pr. Schulte) poredaju slično razlaganje nauke o crkv. pravu: u općenitom dielu govore o izvorima crkv. prava, u posebnom o javnom crkvenom pravu (ustrojstvo, uprava i sudstvo), i o privatnom crkv. pravu (priv. pravo crkve = imovinsko pravo, i priv. pravo u crkvi = život crkve po g. piscu). Ako se historički razlaže odnošaj izmedju crkve i države, umjestnije je o njem govoriti u općenitom dielu, na pr. u nauci o izvorih; ako li se govori o sadanjem odnošaju izmedju crkve i državâ, biti će bolje o njem govoriti poslje nauke o javnom pravu crkve (ustrojstva i uprave) ili po primjeru g. pisca, poslje sve razložene nauke. Tako bi i gosp. pisac bio dobro radio, da je u pristupnom ili općem dielu progovorio obširno ob odnošaju crkve napram državi u istočnom rimskom carstvu ili, kako on većinom kaže, u grčko-rimskom carstvu, jer je ta nauka vrlo važna ne samo za najstarije i sredovječno, već i za današnje pravo istočne pravoslavne crkve. S istoga razloga govore mnogi rimo-katolički kanonisti o tom odnošaju u nauci ob izvorih ili u općem dielu, pak privode histo-

Digitized by Google

rički ili, kako sada postoji, i one obćenite i posebne izvore pravne (na pr. konkordate), na kojih se onaj odnošaj osniva.

Od strane 26—34 privodi gosp. pisac literaturu crkv. prava, te se pravedno osvrće na pisce istočne i zapadne crkve, koji su mu u ičem poslužili ili mogli poslužiti. Samo bi dobro bio učinio, da je uz Čižmana, Zachariae a Lingenthal, Al. S. Pavlova i arhimandrita Jovana, koje osobito i sa zahvalnošću ističe, da jih je sliedio, spomenuo i druge pisce, koje je u obćenitim naukama skoro doslovno sliedio, odnosno upotrebio. Ja bi čestitao g. piscu, kad bi znao, da je on u posjedu svih onih djela, što jih nabraja i da jih je proučio. Uz mnogo spomenuta u literaturi djela citira g. pisac i druga djela i izvore onako obilno, kako to većina njemačkih učenjaka u svojih spisih čini. Osim što je to za veliku većinu čitalaca bezkoristno i suvišno, to je na štetu same ekonomije. Ispuštanjem citata suvišnih moglo se je za dobru četvrtinu prištediti za tekst; jer ako je g. pisac želio, da mu djelo do ovoga objema naraste, mogao je unieti u sam tekst mnoge i mnoge kanone i zakone, koje će mnogi čitalac zahman tražiti po citatih, jer ne ima citiranih izvornika i djela pri ruci. Svoj zbornik pravila, krmčiju knjigu, corpus juris civilis i canonici, pa još koji izvornik za partikularno pravo da je g. pisac samo citirao — ne bi ništa svomu djelu naškodio niti mu znanstvene vriednosti umanjio. Ovako pako, uz veliki znanstveni aparat pod tekstom, ostavio je čitaoca u neizvjestnosti glede mnogih pitanja. To ću za neka odnosna mjesta napose istaknuti.

U prvom dielu od 35—206 strane govori g. pisac o izvorih i zbornicih crkv. prava, i to u glavi prvoj (strana 35—55) o teoriji izvora, u drugoj o primjeni pravnih izvora (str. 55—74), u trećoj o samih izvorih crkv. prava i to obćih i posebnih, i o zbornicih crkv. prava. Ova je nauka obširno razložena, zauzimlje malo ne trećinu svega djela, pak se čini, da je ta obširnost na štetu samoj nauci crkv. prava u ostala 4 diela. Sa znanstvene strane ne bi se dalo toj obširnosti ništa zamašnijega prigovoriti, ali sa naučne svakako; jer ne ima ni profesora, koji će tako obširno predavati, ni učenika pravnika ili bogoslova, koji će sve to naučiti. O kodifikaciji izvora crkv. prava, kako g. pisac § 36 na str. 157 započimlje, ne ima ni u istočnoj pravosl. crkvi govora, već je to sastavljanje ili priugotavljanje zbornika, koji su kašnje dobili službeni ugled, ako su po osnovi odobrenoj zakonodavnom crkv. vlašću sastavljeni i priznani bili. Ovaj dio je i najsamostalnije izradjen, u koliko g. pisac govori o specifičnih izvorih prava istočne crkve.

U ostala 4 diela (vidi gore, o čem rade) opaža se u razlaganju osobito obćenitih načela upliv zapadne kanonistike. Ništa se ne bi bio g. pisac ni o svoju crkvu ni o znanstvenost ogriešio, da je za mnoge pravne institute i ustanove uzeo i prihvatio i znanstveno nazivlje zapadnih kanonista, pak bi tako bio mjestimice kraći i razumljiviji, osobito onim, koji znadu pravo rimo-katol. crkve, a sada imadu prvi put priliku upoznati se pravom istočne crkve. G. pisac je svoje više znanstveno naobraženje stekao u Rusiji, razumje dobro ruski, pak se na vrlo mnogo mjesta nalazi rusizama. Istina, od bogoslova ne možemo zahtievati, da bude skroz i skroz pravnik i da mu bude razlikovanje pravnih pojmova posve jasno, osobito ondje, gdje je juristična terminologija još nesigurna, kao što je kod nas. Tako na pr. veli jednom j a m č e v i n a (svota, koju jamac ima

Digitized by Google

dati), a drugi put posve pravilno jamstvo (sigurnost); ustanova je jednom constitutio, drugi put pravni institut; uredba mu je organ, dočim se tako u karlovičkoj mitropoliji zovu štatuti kongresom stvoreni; ustav znači mu monašku (ili u obće crkvenu) regulu, dočim mi pod ustavom nešto drugo razumiemo.

Po odobrenoj sistemi II. dio „ustrojstvo crkve“ zauzimlje strane 207—392. Po odabranom načinu izlaganja ili metodi (§ 6) u ovom i u drugih dielovih razlaže g. pisac ponajprije postanak i razvitak pojedinog pravnog inštituta, pak onda sadanje pravo. Ovo je sasvim opravdano. Pri tom se osvrće, što više može, na partikularno pravo pojedinih samoupravnih crkava, kojih imade petnaest. Samo bi dobro bilo, da je s obzirom na austro-ugarsku monarkiju partikularno pravo kod pojedinih pravnih inštituta obširnije u samom tekstu izložio. Tako na pr. u § 58, u kom govori o vaspitanju i naučnoj spremi klirika kao o uslovu primanja u jerarhiju, spominju se i sjemeništa, pak bi dobro bilo, da je spomenuo, koliko jih imade u samoupravnih crkvah naše monarkije i kako su ustrojena. U nauci o rukopoloženju nije g. pisac sliedio uobičajenu nauku zapadnih kanonista, naime, ko nije sposoban, da bude primljen u hierarhiju (irregularitas ex defectu corporis, animi, famae i irregularitas ex delicto), već ko je sposoban, ili kakove kakvoće mora da imade kandidat. Ipak u resultatu razlaganje izlazi na jednako. Ovdje je kao i drugdje bilo umjestno znanstveno nazivlje zapadnih kanonista usvojiti, pak bi u § 66 bio ponukan g. pisac rastaviti nesposobne ex defectu famae od nesposobnih ex delicto; a u § 65 na kraju dobro bi bio učinio per extensum privesti vojnički zakon od 11. aprila 1889., koji govori o vremenitom oprostu svešteničkih kandidata od vojničke službe. §§ 68 i 69 mogli su se lahko u jedan spojiti. Govoreć dalje g. pisac o sastavu jerarhije, dieli ju na hierarchia ordinis i h. jurisdictionis poput mnogih zapadnih novijih kanonista.

U trećem razdijelu govori poglavito o ustrojstvu pomjestnih crkava, što je nuždno s obzirom na upravnu samostalnost i neodvisnost pojedinih narodnih crkava prijašnje i sadašnje dobe. O postanku patriarhata ima g. pisac drugo učenje nego li zapadni kanonisti, koji uče da su to biskupske stolice od nekih apoštola utemeljene i zapremane*, dočim gosp. pisac uzimlje izhodište od metropolita (prvih biskupa), od kojih nekoji u 4. vieku dobivaju preimućtva mjesta i časti. U § 81 govoreć g. pisac o vrhovnoj upravnoj uredbi (organu) u mitropoliji propustio je spomenuti, kako se kanonično pomaže onda, ako su u nekoj mitropoliji uz mitropolita samo dva eparhijalna episkopa, pak jedan umre ili ne može s opravdana razloga na sinodu da dodje. U § 93 nije dosta juristično opredieljen položaj vikarnih episkopa, jesu li to generalni vikari ili su vicarii in pontificalibus (episcopi titulares, auxiliares) rimo-katol. crkve. U obće manjka nauka o jurisdictio ordinaria et propria i mandata i delegata, po kojoj je nauci i razlici g. pisac položaj crkvenih službenika bolje juristički označiti mogao. Isto tako je samo natuknut u § 59 titulus ordinationis (str. 241), a nauka o službi (officium) i izvoru službenoga dohodka (beneficium) posve manjka, a mogla se je per analogiam

* Po Krmčiji Evt. Joanović piše, to su katedre četrima evangelistima zapremane (Rim, Aleksandrija, Antiochija i Jerusalem).

Digitized by Google

iste nauke u rimo-katol. crkv. pravu razložiti. Na ovu je nauku mogao nadovezati nauku o zbornih eparhijalnih uredbah (organih) u § 94 te bi dobro bio učinio, da je Čižmanovu, odnosno svoju monografiju (Die Episcopalämter, dostojanstva) iscrpljivo upotrebio, jer većina čitalaca će želiti tu nauku u ovom djelu imati, a ne u posebnih monografijah. U § 95 trebalo je spomenuti, da je okružni protopresbiter ujedno i paroh. U § 98 u kratko je spomenuto osnovateljsko pravo (jus patronatus) na temelju monografije prof. dra. Čižmana. Ako pok. mitropolit Šaguna i izrično veli, da u ist. pravosl. crkvi ne ima patronatskoga prava, a g. pisac ga samo donekle priznaje: to je baš spomenuta monografija protivno dokazala. Gospod. pisac bi bio dobro učinio, da je ovdje kao i na mnogih drugih mjestih barem spomenuo, da je razvitak nekih pravnih instituta, dok je crkva jedna bila, do nekog razdoblja jednako tekao, a od razdvojenja da je na zapadu svojim putem i načinom tekao dalje, a na istoku ili še zaustavio ili drugčije tekao. Tako je bilo i s pravom patronata. Uz razvitak beneficijalnoga ili feudnoga sustava na zapadu razvijao se je i patronat, dočim je na istoku ostao onako, kako se je do Justinianove dobe po prilici razvio. Na kraju nauke o parohiji dobro bi bio učinio g. pisac, da je spomenuo, na kojem temelju manastiri vrše parohijalna prava i dužnosti u selima oko manastira, i na kojem temelju pojedini jeromonasi dobivaju upravu parohije, nije li prvo vrsta inkorporacije.

III. dio „uprava crkve“ zauzimlje stranu 393—520. Glava I. govori o vlasti učenja, glava II. o vlasti sveštenodjejstvovanja, glava III. o vlasti upravljanja sa podrazredima o crkvenom zakonodavstvu, o crkv. sudstvu i o imovinskom pravu crkve.

Kako se ima tumačiti i priznati sadržaj sv. pisma, u tom ne ima razlike izmedju crkve istočne i zapadne, pak tu razliku nije stvorio ni vatikanski sabor, kako to g. pisac u opasci 6 st. § 103 spominje, jer i on u § 113 priznaje za istočnu crkvu učenje ili mnijenje jednoga arhipastira obvezatnim za sve, ako se sabor ne može sastati, a svi ostali arhipastiri na ono učenje ili mnijenje, a priori ili naknadno pristanu. Ako treba koje učenje utvrditi ili obraniti, mora uvjek netko u crkvi inicijativu poprimiti. U crkvi rimo-katol. utvrdjeno je dogmatično, tko je to; u crkvi istočnoj mora to ili pojedina pomjestna crkva biti ili pojedini arhipastir. Teorija o vaseljenskom saboru (aekum. sinodi) za staro pravo, čini mi se, da nije podpuno izložena. Ne ima naime spomena: tko sazivlje sabor, kako se na njem zaključuje, tko zaključke potvrdjuje, proglašuje i provadja.

U nauci o crkvenom sudstvu dobro bi bio radio g. pisac, da je rastavio i za prošlost i za sadašnjost gradjansku i kaznenu sudbenost crkve. Ta bi nauka tako u mnogom kraća i preglednija bila. U § 119 str. 432 tačka 3 imala bi pravilno glasiti: ako se p r i j e povede parnica kod episkopskog suda, jer u krivičnih poslovih odlučivala je praeventio. Isto tako dobro bi bio uradio gospod. pisac, da je istaknuo, da u crkvi sudstvo od uprave nije ni danas rastavljeno, pak uprav radi toga može se i protopresbiterim u nekom smislu priznati administrativna sudbenost, dočim krivična ili druga nikako, osim što mogu kao povjerenici episkopa ili konsistorija predizvide ili druge parnične čine obavljati. U § 121 preobširno je sudski postupak historički razložen, a ipak mu manjka znan-

Digitized by Google

stveni oblik, jer da je g. pisac spomenuo akuzatorni, denunciatorni i inkvizitorni ili ex officio (sc. judicis) postupak, odmah bi svaki jurista bolje razumio samu stvar. U § 122 bilo bi pravilnije reći sumarni i r e d o v i t i postupak mj. formalni. Drugi razdio ovoga § (str. 452—456) govori o bračnih parnicah i o postupku u njih; a po mom mnijenju bolje bi bilo, da je ovu nauku g. pisac prenio u ženitbeno pravo na zgodno mjesto.

U crkvenom kaz. pravu mogao je g. pisac posve dobro upotrebiti učenje zapadnih kanonista za obćenitu nauku, razdiobu kazna i zločina, pak da je još k tomu i znanstveno nazivlje latinsko barem u zaporkah dodao, ova bi mu partija mnogo bolje izašla. Poenae i censurae nisu točno razlučene, niti su pojedine iscrpljivo razložene, što bi željeti bilo, pošto se po citatih vidi, da je g. pisac imao odkuda i više toga navesti. Na kraju bio bi dobro učinio, da je progovorio o priznanju i izvršenju crkv. kazni. Na kraju § 129 spominje se vladarsko pravo pomilovanja odsudjenoga svećenika, koje je po mom mnijenju dvojbeno za današnje pravo, jer svaki vladar, u kojeg državi imade pravoslavnih, nije supremus ecclesiae tutor et canonum custos.

Za imovinsko pravo crkve mogu reći, da ga je g. pisac dobro rasporedio i razložio, samo da je još uzeo terminologiju kod nas uobičajenu i najnovijim zakonodavstvom primljenu. Tako na pr. vikli smo testamentum nazivati o p o r u k o m (ili naredbom pošljednje volje, u kojoj se baštinik imenuje), a legatum z a p i s o m, dočim g. pisac za prvo veli zavještaj, a za drugo isporuka. Naši pravnici, osobito stariji, trebali bi mnogo, dok se na ove nazive priuče, a dvojbeno je, jesu li bolji od prvih i već udomljenih. Da je crnogorski imovinski zakonik prije 30 do 40 g. izašao, sigurno bi se njegovo pravno nazivlje do sada većinom prihvatilo. Ovako treba ga malo po malo prihvaćati, kako ga je i g. pisac donjekle (koliko je trebao) prihvatio. U § 141 dobro bi bio učinio gosp. pisac, da je napose raspravio o pravu raspolaganja inter vivos i mortis causa, napose o posljednjem po partikularnom pravu. U § 142 (pomoć iznemoglim sveštenim licima) ostala je praznina, barem kako ja mislim, jer neima spomena o pomoći ili obskrbljenju svećeničkih udovica i siročadi, a ovo je jedno od važnijih crkveno-socijalnih pitanja u istočnoj pravoslavnoj crkvi.

IV. dio „život crkve“ sadrži ono, što na pr. po Šultovom sustavu „privatno pravo u crkvi“. Najvažnija je svakako glava treća „o braku“, od §§ 149—172 (str. 532—601). Za ovu partiju željeti će svaki što interesovani čitalac, da je obširnije razložena, a mogla je biti, pošto po riečih samoga pisca ženitbeno pravo imade najobilniju literaturu. Trebalo je samo veliku monografiju Čižmanovu obilnije iscrpsti, osvrnuti se obširnije na partikularna zakonodavstva, pak bi se zadovoljilo bolje i naučnoj i praktičnoj cielji. I ovdje imam primjetiti, da je g. pisac razdiobu ženitbenih zaprieka (pak i nazivlje: zaprieka — zabrana) od zapadnih kanonista poprimio, bio bi bolje učinio, jer bi preglednije sve bilo. Ovako se, osobito zabrane (impedimenta prohibentia) pomrsuju, a ni zaprieke nisu dosta obširno razložene, kako bi to trebalo, jer nauka o zaprekama najvažnija je u svem ženitbenom pravu. Jedan error facti (a ne juris) imadem istaknuti. G. pisac u poglavlju o žen. pravu nekoliko puta citira II. poglavlje o. austr. gradj. zakonika, ali nigdje ne dodaje, da po

Digitized by Google

uvodnom patentu to poglavlje ne vriedi za pravoslavne u Hrvatskoj, Ugarskoj i Erdelju, a ako vriedi za pravoslavne u zemljama, zastupanim u carev. vieću, ne znam, kako se je to moglo dogoditi, a da nitko do sada nije digao svoj glas, da se ženitbena sudbenost povrati crkvi.

U glavi četvrtoj govori se o crkveno-zadružnom životu na zgodnom mjestu i prema sustavu crkv. prava. Samo manjka poslje ovoga posebno poglavlje ob odnošaju crkve napram nastavi, odnosno napram učevnim zavodima, od pučke ili narodne škole počamši do najviših učevnih zavoda.

U V. dielu napokon govori se „ob odnošaju crkve prama državi i prama onima, koji crkvi ne pripadaju". Ovo je crkveno-političnо pitanje, koje zanima ne samo kanoniste, već i državnike i diplomate, dapače svakoga naobraženoga čovjeka. U ovoj nauci sliedi gospod. pisac u glavnom rimo-katoličke kanoniste, samo u nekih pitanjih dolazi do različitih rezultata, kao na pr. u § 183 str. 628, da je u rimo-katol. crkvi sukobe izmedju crkve i države većinom crkvena vlast izazvala, a svagda državna vlast u oblasti istočne crkve. Kad je g. pisac diljem cieloga svoga djela propustio analogije, mogao je to i u ovom dielu učiniti nuždne objektivnosti radi. Bilo bi bolje, da je obširnije razložio odnošaj izmedju crkve i države na istoku do propasti istočnog rimskog carstva, da je spomenuo odnošaj izmedju crkve i ostalih država, koje su se tečajem srednjega vieka osnovale i propale, pak da je onda prešao na sadanji odnošaj izmedju crkve i država, u kojih je istočna crkva gospodujuća, ravnopravna ili trpljena. Učeć sam načelo neodvisnosti i slobode crkve u svim njezinim odnošajima g. pisac sam znade, da je to načelo ideal, i da se sloboda i nezavisnost samo borbom postići može, pak ta borba rimo-katol. crkve od srednjega vieka do sada traje, sad s jednom, sad s drugom državom, jednom žešće, drugi put slabije. Pak ako se sporazum izmedju crkve i države poslje borbe o granicah vlasti države i crkve posebnimi ugovori — konvencijami ili konkordatima utvrdjuje, nikomu ne bi to smjelo zazorno biti, kad bi se i istočna crkva s pojedinom državom za svoju slobodu i nezavisnost borila i ovu posebnim dvostranim ugovorima osigurala. Ovdje bi bilo umjestno, da je g. pisac istaknuo, za što toga pojava u ist. crkvi ne ima. Istina g. pisac nastoji dokazati, da je učešće državne vlasti u crkv. poslovima načelno priznato crkvom; ali ovo može vriediti samo za crkvu i istočno-rimsku državu, kako je u istinu bilo, premda se može dvoumiti o tom, je li dobro bilo, što je crkva državi toliko učešće dopuštala. Za današnji odnošaj izmedju crkve i države ja ovo načelo ne bi mogao nikako odobriti i volio bi vidjeti istočnu crkvu u borbi sa svakom državom, koja joj Bogom danu slobodu i nezavisnost ne priznaje ili čak krnji; a da ovoga imade, to sam gosp. pisac dobro znade. Sve što je spomenuto ob odnošaju rimo-kat. crkve i države moglo je biti ispušteno, a obilnije ispunjeno onim, što valja za ist. crkvu samu.

Što je g. pisac u § 185 str. 646 spomenuo, da je do toleranz-patenta Josipa II. od g. 1781. pravoslavna crkva bila gotovo bespravna u državi, ja bi rekao da se je zapisao; jer do te godine i nije bilo pravoslavnih u austrijskim nasljednim zemljama; a što se tiče pravoslavnih u Hrvatskoj i Slavoniji, priznanje njihove crkve nije nikada preporno bilo, te ne ima ni jednoga autonomnoga zakona o tom priznanju, jer ga nije ni trebalo. U 17. i 18. vieku u Ugarskoj su pravoslavni najprije privilegijami, za tim carsko-kralj. reskriptima, a najzad zak. člankom 27 od

Digitized by Google

g. 1790./1 dobili podpunu ravnopravnost. Patentima i zakonima 19. vieka samo je to potvrdjeno ili opetovano. Čini mi se, da g. pisac nije dovoljno obrazložio opravdanost izdavanja interkonfesionalnih zakona po državnom zakonodavstvu, jer je svaka kršćanska konfesija isključiva, ter ne stoji s drugima, a još manje s nevjernicima u nikakvom pravnom odnošaju, a budući faktično postoje u jednoj državi, to je samo ona nadležna njihove faktične zamienite odnošaje normirati, obziruć se pri tom na svaku kršćansku konfesiju jednako. Nutrnja pako crkv. pitanja, koliko ona mogu izmedju dvie crkve ili kršćanske konfesije ili izmedju pojedinih pripadnika raznih crkava praktična biti, nadležna je svaka crkva za sebe normirati. To dobro ističe g. pisac u § 187.

Ovako sam po mogućnosti prošao i prosudio cielo ovo znamenito djelo. Velim s pravom znamenito, jerbo je prvo svoje vrsti i kako sam se uvjerio, objektivno od početka do kraja pisano, osim istaknutih malih iznimaka. Nisam podpuno niti sve nedostatke istaknuo, da neoduljim ovu ocjenu. Jezik je i štil dobar do nekih jezičnih i stilističnih osebujnosti, kojim će se čitalac lako priučiti. Šteta, što pisac nije dodao t. zv. alfabetični stvarni registar, što bi lagljoj porabi djela vrlo pomoglo. Ako bi se i moglo reći, da je ovo djelo kompilatorna radnja, može se odgovorlti, da je kompilacija dobra i da će ju svatko s veseljem prihvatiti, tko se išto zanima za pravo pravosl. istočne crkve. Ako bi se itko drugi primio ovoga teškoga posla, ne bi mogao drukčije raditi, nego li je g. pisac radio. Ja za se mogu reći, da mi je ovo djelo dobro došlo. Moja škripta, po kojima sam do sada predavao pravo istočne crkve, kao da su iz ovoga djela izvadjena; ali priznajem, da ću jih moći uprav iz ovoga djela popuniti. Crkveno-pravna literatura, a naša literatura napose, mora g. piscu zahvalna biti, što je toliku muku uložio, da nam predoči sliku pravnoga života ugledne istočne crkve ukupno i pojedince. Sada se nitko ne smije već ispričavati neznanjem prava ist. crkve. Evo mu dobre knjige! A presvietlomu g. piscu od srca želim, da dodje skoro u priliku, da priugotovi drugo popravljeno izdanje, ne tražeć ni najmanje od njega, da se u svem odazove mojim dobro mišljenim i posve objektivno iznesenim opaskama, već onomu, što na svom rodjenčetu tečajem vremena sam kao manjkavo ili suvišno opazio i uvidio bude.*

Prof. dr. L. Marjanović.

— Кривична одговорност у светлости данашње науке. Написао др. Мил. Р. Веснић. Београд. Крал. српска штампарија. 1890. Стр. X и 275. Cena 3 dinara. Za sada objavljujemo samo ovu radnju, nadamo se pako, da će ju do skora ocjeniti pero strukovnjaka.

— *Schroeder Eduard August:* Das Recht im Irrenwesen Kritisch, systematisch und kodificiert, Mit Benützung einer Nachricht über den Gesetzentwurf Leon Gambetta's. — Pisac odsudjuje u ovom spisu način, kako se do sada običaje na temelju mnenja na to pozvanih liečnika, proglasiti koga ludim. On postavlja načelo, da je važnija zaštita osobne slobode nego li njega zdravlja. Ludnice imale bi se svakih 14 dana pregledavati, porota imala bi odlučiti, da

* Ovu sam ocjenu napisao u mom zagorskom zaselku, ne imajuć ništa drugo pred sobom osim ocienjene knjige.

Digitized by Google

li će se primiti u zavod osoba, o kojoj se misli, da je oboljela. Odsuda izriče se sa tri četvrtine glasova; proti osudi može se podnieti utok na vrhovno sudište, ako je počinjena formalna pogrieška. Isto ovako odpušta se čovjek iz ludnice, k tomu mora liečnik dati očitovanje, da je ozdravio. — Djelo ovo pobudilo je veliku pozornost. Profesor R. *Ihering* piše o tom piscu: „Mislim, da ne mogu bolje označiti dojam Vašega djela na mene, nego ako reknem: da ono sadržaje borbu za pravo. Vi ste izvadili jednu od *najranjivijih* točaka našega dosadanjega pravnoga stanja, pa ste razgaliv pogibelji njegove, upozorili zakonodavstvo neka se otrese svoje indolencije, te sjeti svoje dužnosti: da na mjesto pravne nesigurnosti postavi pravnu sigurnost. Tim ste si stekli veliku zaslugu za družtvo, i ja sam uvjeren, da Vaše opomene nisu uzalud izrečene".

† Ivan Mažuranić.

Posvećujuć ovo nekoliko rieči mužu, kojega smo 6. kolovoza o. g. dostojno do groba ispratili, te ga u grobnici medju zaslužne pokretače preporoda hrvatskoga naroda sahranili, nebojimo se prigovora, da pišemo prekasno. Ivan Mažuranić doživiv 76. godinu, ostavio je toliko i takovih tragova svoga rada iza sebe, da se njegovo ime neće zaboraviti, dok bude hrvatske knjige, i dok se bude čitala biser pjesan „Čengijić-aga" i Gundulićev „Osman". Već samo ovo dvoje ovjekovječuje Mažuranićevo ime u hrv. knjizi.

Nu Bogom nadahnuti pjesnik svojim je perom poslužio, da se doskoči raznim prekim potrebam života. Uz mnogo hvaljenu i spominjanu brošuru „Hrvati Magjarom", u družtvu sa prijateljem Užarevićem, pomagani još nekimi rodoljubi, sastavi rječnik „juridičko-političke terminologije", kroz dugo vrieme jedino to vrelo, iz kojega je sudac, odvjetnik a i zakonodavac crpio pravničke nazive. Mažuranić prevede na hrvatski jezik: kazneni zakon od 27. svibnja 1852., koji još i danas u Hrvatskoj vredi; mjenbeni zakon (car. patent od 25. siečnja 1850.), koji je sve do g. 1876. valjao u Hrvatskoj, pa se može reći, da valja i danas, jer zakon. član. XXVII: 1876. sabora hrvatsko-ugar. nemienja nigdje bitno dotad. mjen. zakon; hrvatski termini prenešeni su iz staroga u novi zakon. Pravnikom pako netreba dokazivati, koliko je bilo mučno prevoditi oba zakona, osobito mjenbeni, za koji nismo imali nikakova nazivlja; to mogaše obaviti samo temeljito obrazovani pravnik, kakav je bio Mažuranić, koji je boraveći u Beču s ostalimi pouzdanici iz Hrvatske g. 1850. i poslje mnogo obćio s odličnimi pravnici onoga vremena, sa Schmerlingom, prof. Hye-om i dr.; imenito Hye je pokojnika veoma zavolio, vrlo ga poštovao, te s njim i kasnije dopisivao. Spominjemo još po njem postavljenu klasičnu predstavku banske konferencije od 26. studenoga 1860., zatim osnovu naputka za privremeno uredjenje županija, slob. kr. gradova, slob. kotara,

Digitized by Google

povl. trgovišta i seoskih občina u kralj. Hrv. i Slavoniji, koju je izdala banska koferencija a izradio Mažuranić. Ustrojenjem dvorskoga dikasterija pod konac g. 1860. Ivanu Mažuraniću otvori se široko polje rada, jer je on imenovan predsjednikom te oblasti, koja se do brza pretvori u dvor. dalm.-hrv.-slav. kancelariju, a Ivan Mažuranić imenovan prvim kancelarom hrvatskim. U ono vrieme najme god. 1861. i 1862. ustrojeno bje namjestničko vieće kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, te podignuto najviše sudište: kr. dalm.-hrv.-slav. stol sedmorice, stečevina ogromna domašaja; za njegova kancelarovanja (g. 1864.) prva bijaše priredjena izložba trojedne kraljevine.

Pozvan g. 1873. na stolicu hrvatskih banova — muž gradjanskoga roda — Mažuranić je predložio saboru povorku osnova zakona, kojimi se sudstvo, pol. uprava i školstvo postavljaju na nove osnove. Rastavom sudstva od uprave zadovoljeno je bitnoj potrebi života i zajamčeno uspješno djelovanje jedne i druge grane uprave; sudstvu je zakonom zajamčena neodgovornost i samostalnost — bitni to postulat za sigurnost sudačkih izreka; — zaključen zakon ob odgovornosti bana i odjelnih predstojnika; uveden novi kaz. postup., tiskovni zakon sa porotom za tiskovne delikte; preustrojene kaznione i podčinjene vlad. odjelu za pravosudje; u interesu kredita i pravne sigurnosti odredjeno novo sastavljanje gruntovnih uložaka; doneklje preinačen gpp., uvedeni mjestni sudovi te zakonom uredjen postupak u poslovih manje vrednosti i t. d.; nutarnja uprava reformirana i po mogućnosti obskrbljena valjanimi činovnici; pučka škola s temelja preustrojena krasnim zakonom od 14. list. 1874., sveučilište ustrojeno i otvoreno; pod njegovim okriljem izradjena osnova kaz. zakona za kralj. Hrvatsku i Slavoniju, koja — na žalost — kao da je poslje njega posve zaboravljena. U svih granah javnoga života, koje su pridržane samostalnoj dispoziciji hrvatske legislative i executive, banovanje Mažuranićevo znači novu epohu.

Pravničkomu družtvu pokojnik je od osnutka njegova pripadao kao član; pod njegovim banovanjem je bilo ustrojeno, on je pozvao predstojnike svih triuh odjela zem. vlade, da naredbe zem. vlade, koje se neoglašuju u „Sborniku“, onda pojedina riešenja i odluke, koje su od načelne važnosti, priobćivaju uredničtvu „Mjesečnika“; njegovim posredovanjem zapade prav. družtvo čast, da smije svake godine jedan exemplar svojega časopisa predati u Previšnju privatnu knjižnicu: riečju prav. družtvo ima mnogo razloga, da sačuva harnu uspomenu Iv. Mažuraniću.

Nevelimo, da je sve savršeno, što je učinjeno pod Ivanom Mažuranićem; nu o tom neka sudi hladna i nestranačka kritika, pa će ona jamačno naći medju njegovimi djeli takovih, koja će sačuvati Mažuraniću slavnu uspomenu u hrvatskom narodu, kao što se priznaje občenitom hvalom njegovo čisto hrvatsko rodoljubje, zasvjedočeno riečju i djelima

Digitized by Google

svagda tako na stolici banskoj, kao i kancelarskoj, a ne manje u vrieme kruta absolutizma (g. 1858.), kad se ga htjelo maknuti od službe drž. nadodvjetnika.

Slava Ivanu Mažuraniću! *Dr. L.*

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta.) Dru. Josipu *Šiloviću*, sudb. pristavu, podieljena je, na predlog prof. sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta našega sveučilišta, „venia legendi“ za kaz. materijalno pravo na istom fakultetu.

Na kralj. hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu bilo je u ljetnom poljeću naukovne godine 1889./90. upisano slušaoca: 1. na bogoslovnom fakultetu redovitih 39, izvanrednih 65; 2. na pravo- i državoslovnom redovitih 171; 3. na mudroslovnom redovitih 51, izvanrednih 13, pharmaceuta 24.

U minuloj naukovnoj godini 1889./90. podvrgla su se 43 kandidata pravno-povjestnom državnom ispitu, od ovih su 34 aprobirana (medju ovimi 8 s odlikom iz jednoga ili više predmeta), a 9 reprobirano. Sudstveni državni ispit pravilo je 28 kandidata, od kojih je 25 aprobirano (2 s odlikom iz jednoga ili više predmeta), a 3 reprobirana. Državno-znanstvenomu ispitu državnomu podvrgla su se 34 kandidata, od kojih je 30 aprobirano (3 s odlikom iz jednoga ili više predmeta), a 4 reprobirana.

Strogih ispita iz pravo- i državoslovnih nauka bijaše tečajem minule naukovne godine 60, a na čast doktora prava promovirano 10 kandidata; na čast doktora bogoslovja 1.

(Pr. g. Julio Bestall), viećnik kr. stola sedmorice, proslavio je 28. kolovoza o. g. četrdesetgodišnjicu svoga službovanja, pak mu je tom prilikom čestitao preuzviš. gosp. predsjednik stola sedmorice na ime najvišega sudišta, te mnogi prijatelji i štovatelji.

(G. dr. Oskar Kornitzer) otvorio je odvjetničku pisarnu u Zagrebu, na Jelačićevom trgu kbr. 25, I. kat (palača baruna Živkovića).

(Preminuli) su u Zagrebu: 5. kolovoza Dragutin *Šaj*, kralj. domobranski kapetan-auditor, te izvjestitelj hrvatskoga oružničkoga zapovjedničtva, u 44. godini života; 8. kolovoza Stevan *Gjorgjević*, kr. kot. sudac u Iloku u 38. godini života; 22. kolovoza Aleksander *Hondl*, kroz mnogo godina mjestni sudac u Zagrebu u 59. godini života; 30. kolovoza u Opatiji kraj Rieke Lazar *Davidović*, umirov. vel. župan, zastupnik na hrvatskom i zajedničkom hrv.-ugar. saboru. Lahka im zemlja.

(Ob uvjetnom odsudjenju) piše „Berliner Gerichtszeitung“: Medju sredstvi, koja se u kriminalističnoj literaturi sada preporučuju, da se rabe na mjesto kratkotrajne kazne slobode, osobito se ističe t. z. „uvjetno odsudjenje“. To je potaknulo ministra pravosudja, te je pozvao predsjednike viših sudišta i državne nadodvjetnike monarkije neka se izjave o tom pitanju. Te izjave nalaze se već u rukama ministra pravde; od trinaest izvješća dvanaest njih odlučno se protivi, da se zakonom uvede uvjetno odsudjenje; trinaesto takodjer ne zagovara, da se već sada prihvati i uvede uvjetno odsudjenje, ali veli da je načelno ova uredba shodna, pak misli, da bi se moralo raditi, da se u budućem prikladnom vremenu svakako uvede.

Digitized by Google

Sveučilišta u srednjem vieku.

(Svršetak.)

VI.

Odnošaji sveučilištâ prema prijašnjim školam.

Pošto je Denifle naslikao pravi postanak pariškoga i bolonjskoga sveučilišta, te svih ostalih, koja nastadoše u Europi prije g. 1400., — u IV. i u V. odsjeku razpravlja neka prevažna pitanja, koja se tiču njihovog postanka, pobijajući tamo i amo dosta velikih bludnja, koje su se ušuljale u znanstveni sviet pod plaštom velikih, glasovitih imena.

U IV. odsjeku proučava on, u kojem odnošaju stoje sveučilišta prama prijašnjim školam, te i ovdje počima sa pariškim, nastavlja sa onimi izvan Italije, a svršuje sa sveučilišti taljanskimi, te dolazi na sliedeće rezultate.

Prije svega Denifle dokazuje, da je kriva općenita zasada, kao aksioma prihvaćena većim brojem auktora, da su sveučilišta potekla iz starih manastirskih učiona, ili iz katedrala. A s druge strane kriva je i protivna zasada nekih modernih auktora, koji drže, da su sveučilišta nastala ne samo nezavisno od crkvenih školâ, nego u oprieci s njimi, i da se njihov razvitak ima zahvaliti borbi proti pretensijam crkve. Auktor drži, da glede pitanja, da li sveučilišta proizlaze iz prijašnjih škola, treba praviti mnogo razlika obzirom na mjesta i na vremena.

Što se tiče Pariza, auktor dokazuje protiv Du Boulay, Crevier, Remusat i Paulsen, da ne stoji, da bi sveučilište nastalo bilo iz spojenja škole Artium sv. Genovefe sa teologičkom školom Notre Dâme i sv. Viktora. U suprot prava koljevka pariškoga sveučilišta jest biskupska škola Notre Dâme

Digitized by Google

na otoku, koja bje prvi i glavni stožer, okolo kojega se okupi sveučilište.

Što se tiče sveučilišta izvan Italije, vez koji ih je s početka skopčavao sa prijašnjimi školami, budi crkvenimi budi svjetovnimi, različiti je i elastičan, tako da se ne može ovdje postaviti općenito načelo, te, u obće govoreći, Denifle drži, da je teško vjerovati, da bi ta sveučilišta proiztekla iz crkvenih škola, a evo zašto: Civilno pravo, navlastito rimsko, i medicina bijahu dva glavna fakulteta, s kojimi se rodiše i procvatoše ne-taljanska sveučilišta. Nu ova dva fakulteta nisu bila u cvietu u crkvenih školah, dapače bijahu općenito izključeni, jer se u njih predavalo kanoničko pravo sa teologijom i s Artibus. S druge strane teologija, u kojoj neki nazrievaju jezgru sredovječnih sveučilišta, bez koje nije se moglo dati „studium generale", bijaše nasuprot u obće najmanje njegovani fakultet, dapače bijaše izključen od većeg diela sveučilišta tako, da od 46 universiteta, koji procvatoše prije g. 1400., skoro dvie trećine, 28, nisu imali teologičkog fakulteta. Bogoslovje se običavalo predavati u samostanih, a tako se bio proslavio teologički fakultet Pariz-a, da od XII. vieka privlačivao bi djake od svih strana Europe.

Dakle civilno pravo i medicina — ta dva glavna fakulteta, koji sačinjavahu tadanja sveučilišta — nisu mogli niknuti iz crkvenih, a još manje iz samostanskih škola. A što se tiče Artes liberales (treći fakultet), koje su se gotovo na svakom universitetu predavale, a u mnogih bijahu najvažniji fakultet, istina da su cvietale jako liepo u samostanih i u drugih crkvenih školah prije universiteta, te kod njih nazadovaše, kad se ovi podigoše; ali njihov upliv na sveučilišta bijaše neznatan, daleko manji od onoga, što su ga vršile municipalne škole; prem da se to u obće zanemaruje od auktorâ.[29]

Poslje dugoga izpitivanja i dokazivanja Denifle dolazi u tom pitanju na sliedeće zaključke: 1. Nijedno od netaljanskih

[29] Denifle, o. c. 696—722.

Digitized by Google

sveučilišta nije proizteklo iz samostanske škole. 2. Neka sveučilišta u svom postanku stoje u savezu sa biskupskimi ili sa drugimi crkvenimi zakladnimi školami (Domschulen, Stiftsschulen), a da ne proizlaze iz ovih, kako n. pr. Kolonja i Erfurt u Njemačkoj, Salamanca u Španiji. 3. Neka sveučilišta, premda ne iztiču iz crkvenih škola, razviše se u formi universiteta ili Studii generalis pod biskupskim kancelarom ili školskim nadzornikom (Scholasticus), kako u Oxfordu, u Cambridge-u, u Orleans u i u Angers-u. 4. Neka sveučilišta stranom su proiztekla iz municipalnih škola (Stadtschulen, Bürgerschulen), kako n. pr. Valladolid u Španiji i Beč. 5. Veći dio sveučilišta bijaše tvorba posve nova, t. j. ne imaše nijednog saveza sa prijašnjimi školami, bud crkvenimi bud svjetovnimi, n. pr. Seviglia, Lisbona-Coimbra, Heidelberg, Krakov, Budim, Pečuh, i pet sveučilišta, koja ne dozrieše. 6. Ima sveučilišta, postanak kojih red je raznim uzrokom pripisati. Tako pražko sveučilište bijaše stranom nova tvorba, a stranom poteče iz municipalnih i crkvenih škola; tako montpellierško, koje eno pred skoro svetkovaše svoju šeststogodišnjicu, stranom postane autonomno, stranom zavisno od biskupa Maguelonne.

Za sveučilišta dakle izvan Italije Denifle zaključuje, da se nemože postaviti obćenito načelo, ali je pravednije reći, da većom stranom ne potekoše iz školâ, nego postadoše poslje školâ, sie seien zum grossen Theile nach, als aus den Schulen gekommen".[30]

Što se tiče taljanskih sveučilišta, i ovdje auktor s izpravami u rukuh dokazuje, da je glavna i obćenita bludnja držati, da su taljanska sveučilišta, a navlastito ono u Bolonji, nikla iz crkvenih škola: dočim u suprot ona proiztekoše u obće iz laikalnih škola (Laienschulen). Tako n. pr. glede Bolonje stoji, da njezini glasoviti pravnici, koji utemeljiše sveučilište, nisu spadali u nijednu bud crkvenu bud samostansku školu. Tako napuljski universitet ima zahvaliti svoj postanak jedino kralju Fridriku II. g. 1224. Dva rimska sveučilišta, Studium romanae Curiae postade g. 1244.

[30] Denifle, o. c. 728.

Digitized by Google

do 1245. jedino po papi Inocentu III.; universitas studii urbis ili Sapientia, koja još postoji, bje utemeljena g. 1303. po Bonifaciju IX. Sveučilište Pavia istomu papi zahvaljuje svoj postanak g. 1303. Od svih ostalih taljanskih sveučilišta najveći dio imade svoj korjen u municipalnih, dakle u laikalnih školah (Stadtschulen) po zaslugah onih slavnih Comuna (općina), koje daleko prije nego nastadoše sveučilišta, bijahu počele pozivati profesore civilnog prava, medicine i Artium, te ustrojivati posebnih škola, koje se pretvoriše u fakultete dotičnih sveučilišta. I sbilja municipalna štatuta XIII. vieka, koja sva je Denifle prelistao iz najbogatije štatutarne sbirke, koja se nalazi u Rimu kod senata taljanske kraljevine, sadržavaju puno propisâ, tičućih se školâ, obskrbe profesora i povlasticâ za ove i za djake. Iz ovih škola niknuše sveučilišta. A k tomu auktor iznaša i ovaj očevidni dokaz, da nijedan Cancellarius ili Scholasticus crkveni, koji je vršio u crkvenih školah ovu službu, nije ju nastavio pod novom formom u novostvorenom sveučilištu, niti mu je dana vlast, da podieli licentiam docendi, kako je bilo u Parizu, Oxford-u i Cambridge-u, gdje je universitet niknuo iz crkvene škole. Da su se taljanska sveučilišta razvila ab origine pod Cancellario vel Scholastico, nigda se ne bi bile ustrojile korporacije, niti bi se bio stvorio rektorat prije ukinuća Cancellarii. U Bolonji mogao je nastati Rector universitatis (korporacije) Scholarium, jer su djaci imali vis-à-vis ne kancelara stolne crkve, kako u Pariz-u, nego općinu, municipij, kojemu je bilo svejedno kako bi se djaci ustrojili: ovdje leži bitna razlika izmedju Pariza s jedne strane, a s druge Bolonje i ostalih taljanskih sveučilišta, koja se po bolonjskom urediše.

Stoji dakle, da u Italiji gotovo sva sveučilišta, a ne samo ona, koja se rodiše ex privilegio, nego i prvobitna, koja nastadoše ex consuetudine ili usljed seobe, imadu zahvaliti svoj bujni cvat municipijom, te kako su se ovi razvijali, tako i sveučilišta. Taljanski Comuni doživiše najsjajnije razdobje od XII. vieka do konca XIV., a baš kroz ova tri stoljeća postadoše i razviše se u Italiji više nego u ijednoj zemlji sveučilišta, tako da dočim g. 1400. Franceska nije ih brojila nego 11, Engleska 2, Špa-

Digitized by Google

nija 8, naša monarkija 5, Njemačka 3, — Italija je imala dvadeset i tri sveučilišta!

VII.

Uzrok postanku sredovječnih sveučilišta.

U petom i posljednom odsjeku Denifle razpravlja „ob uzroku postanka sredovječnih sveučilišta“, te izmedju ostalih velikih pitanja, koja razpreda n. pr. zašto, poslje parižkoga i bolonjskoga, nastadoše toliki universiteti u XIII. vieku, i to po kalupu onih prvih; zašto je u toliko sveučilišta prevladalo bilo rimsko pravo napram narodnomu, longobardskomu, franačkomu, germanskomu, itd.[31] — ustaviti ćemo se kod najvažnijega: „komu je od XIII. vieka napried pripadala vlast dizati nova sveučilišta, slična onim u Parizu i Bolonji, koja se na neki način rodiše po svojoj vlastitoj snagi?“ Ovdje Denifle oprovrgava mnoge krupne bludnje. Pogreška je držati, da je papa sam imao tu vlast, kako misle Paulsen, Meiners, Stein, Schulte i drugi. Ne stoji, da je imao tu vlast samo vladar dotične zemlje, kako sciene neki španjolski pisci. Pogrieška je misliti, da je ona pripadala samomu caru, kako kaže Haute. Ne stoji takodjer, da ju je vršio sam papa za fakultete teologije i kanoničkoga prava, a

[31] Denifle (o. c. 754—757) navadja sliedeće glavne razloge, s kojih se rimsko pravo predavalo i na universitetih onih zemalja, gdje se je domaće narodno pravo u praksi uporavljivalo. Smatralo se naime rimsko pravo kao carsko pravo, valjano za vas sviet (Kaiserrecht als Weltrecht) — jer svi narodi po nazorih onoga vremena, smatrahu se podčinjeni rimskomu caru, romano imperio —, a uživalo je u nekih granicah i priznavanje vasione crkve (Ecclesia vivit lege romana). Držalo se uz to R. P. kao neka vrst pisanog naravnog prava, koje kao pomoćno vrelo služi u praksi kod uporavljivanja domaćih zakona. A pošto se u malo zemalja bilo pokušalo znanstveno razpravljati zavičajno privatno pravo, dok se je R. P. odavna u Bolonji i u drugih taljanskih universitetih znanstveno naučavalo, — držalo se, da samo R. P. je bilo sposobno biti iz učiteljske stolice predavano, a to tim više, što se domaće privatno pravo uporavljivalo samo unutra granica jedne zemlje ili jednog grada, a sveučilištâ po svojoj zadaći bijahu ustanovljena ne za djake jedne zemlje nego za djake svega svieta. Osim toga neizmjeran bijaše upliv, koji Bolonja i universe od nje viseće izvršivahu svuda radi predavanja R. P. Sam Paris glede ovoga je visio od Bolonje. Taj upliv bolonjske škole dojmio se i kanoničkog prava, koje ima rimskom pravu zahvaliti svoje znanstveno naobrazovanje, tako da za razumjevanje kanoničkog prava bilo je potrebito naučavanje rimskoga.

Digitized by Google

car samo za civilno pravo, kako su mislili Eichorn i Bardinet. A golema je pogrieška tvrditi, da nije bila potrebna ni papina ni careva diploma za ustrojstvo sveučilišta, kako misli Savigny.[32] Stvar ovako stoji po dokumentih, na koje se upire auktor. Treba razlikovati dva razdobja: prvo gdje diploma nije bila potrebita za ustrojstvo sveučilišta; drugo, gdje bez diplome nije ga bilo moguće osnovati. U prvom, koje dopire do blizu g. 1230., nastadoše bez diplome, ex consuetudine, universiteti, o kojih rekosmo, da spadaju u prvu kategoriju, n. p. universiteti u Parizu, Bolonji, Oxfordu, Orleansu, Angersu, Salernu, Padovi, Vercelli, Reggio, Modeni, Vicenzi, pa premda kasnije svi dobiše diplomu, ipak i prije toga bijahu priznati kao prava sveučilišta, kao studium generale. Ali poslje 1230. nijedna se universa ne ustrojava bez diplome, a evo zašto. Do one godine samo velika dva sveučilišta: parižko i bolonjsko bijahu stekla zamašnu povlasticu podieljivati licentiam ubique docendi (t. j. u čitavom izobraženom svietu) svojim djakom, navlastito pariško sveučilište usljed poveljâ papâ Inocenta III. i Honorija III., koji naredišе, da pojedini metropolitanski kaptoli imadu slati u Pariz svoje klerike, da poluče doktorat, i da uzmognu po tom predavati u dotičnih diecezah. Doktor parižki smatran je bio kao „doctor universalis Ecclesiae", kojemu je parižki kancelar podieljivao licentiam docendi ne samo u ime biskupa, nego i pape. Usljed toga nastade kako neko običajno pravo, da nijedan novi zavod (Studium) nemože polučiti povlastice parižkog i bolonjskog sveučilišta, nego usljed diplome podieljene po nadležnoj oblasti.

Predpostaviv ovo, Denifle ovako rješava pitanje, kojoj vlasti pripadalo je pravo izdavati diplomu, a s ovom licentiam ubique docendi s ostalimi povlasticami „studii generalis".

Prije ovoga ta vlast je pripadala u najvišem stupnju papi, kao vrhovnomu naučitelju kršćanstva; moć, koju su mu svi narodi i vladari priznavali u srednjem vieku. Zato i sami slobodni municipiji moljahu od njega dozvolu za osnovanje i svjetovnih

[32] Denifle, o. c. s. 763 - 771.

Digitized by Google

sveučilišta. I sbilja od 44 sveučilišta, nastalih diplomom do god. 1400., 21 dobi diplomu od samoga pape, 10 od pape i od vladara, tako da trideset i jedno sveučilište od 44, t. j. tri četvrtine sveučilišta, bijahu utemeljena sasvim ili stranom od crkve.

2. Car, kao vrhovni vladar romani imperii, i „defensor Christianitatis", kojemu pripadaše, kako veli Karlo IV., utemeljitelj pražkoga sveučilišta, totius orbis monarchia, et universo mundo consulere, imao je vlast ustrojiti, i ustroji na molbu gradova i vladara, nekoliko sveučilištâ sa povlasticami pražkoga i bolonjskog, a kancelaru po njem imenovanomu dade vlast podieljivati „licentiam regendi ubique locorum cathedram", a to za sve fakultete, uključiv teologiju i jus canonicum. Istina, papa, kao stojeći poviše cara, mogaše staviti svoj veto, ili ograničiti carsku povelju; mogao je izmedju njih nastati sukob: ali faktično nije nigda nastao prije g. 1400. i puno dalje, dapače papa i car vazda bijahu na tom polju složni, te pape su često bodrili i hvalili careve radi njihove revnosti u promicanju nauke.[88]

3. I vladar pojedinih naroda mogao je diplomom ustrojiti Studium generale sa povlasticom „licentiae ubique docendi", ali taj „ubique" vriedio je samo unutra granica dotične države. Ako je pako vladar htio, da se njegovo sveučilište usporedi sa parižkim i bolonjskim, vazda je tražio ovlaštenje od pape ili od cara. Tako u Beču, u Krakovu, u Pragu dotični vladari nepodieliše svoje diplome prije dozvole pape, koji bi nadodao i svoju bulu, a mogao je pleno jure preinačiti pravila universiteta, stvorena po vladaru, kako je to učinio Urban V. sa bečkim sveučilištem, gdje je zabranio teologički fakultet; i u Krakovu, kako gore kazasmo, gdje je zabranio, da kraljevski kancelar nadzire promocije, odredivši mjesto njega biskupa za to.

[88] Odavlje se vidi, da Leopoldova povelja, kojom bje utemeljeno zagrebačko sveučilište, uzporedivši ga sa svimi europejskimi (ut omnes sic in accademia hac Zagrabiensi promoti doctores... per omnes orbis Christiani speciatim vero Europae accademias pro talibus habeantur", evo licentia ubique docendi), nije imala potrebe, jer izdana po rimskom caru, niti papine potvrde, a kamo li generala Isusovaca, kako Krčelić kaže da su ovi zahtjevali. Papa je mogao samo staviti svoj veto, a nije ni pomisliti, da bi ga bio stavio, jer nikakvoga uzroka tomu nije moglo biti, niti ga je bilo; dapače obim rukami bio bi zagrlio prvo sveučilište na pragu istoka, a još k tomu ravnano po Isusovcih.

Digitized by Google

4. Občina ili biskup u svojem teritoriju ili diecezi nisu imali vlast po sebi ustanoviti studium generale, nego samo mjestnih školâ, „studia particularia". A kad htjedoše, kako se često dogadjalo, podignuti sveučilište, moradoše poslje god. 1230. steći papinsku ili carsku diplomu, kako to učiniše Treviso, Pisa, Firenza.

Denifle osvrće se na koncu svoga velikoga djela na cielu povjest sredovječnih sveučilišta.[34] Ova poviest, kaže, jest povjest umnoga pokreta najprosvjetljenijih europejskih naroda, i najplemenitijih napora njihovih za dovinuti se stalnih i gorućih ognjišta kulture i znanosti. Na tom divnom trkalištu velika dva latinska naroda: taljanski i francuski odnesoše lovor-vienac, a odmah za njimi Engleska sa svojimi starodavnimi i glasovitimi universiteti u Oxfordu i Cambridgu. Odmah za ovom dolazi Španija, pak Njemačka, a da ne bi slavenski narodi izostali iz toga kola, češki i poljski narodi osvjetlaše si lice na tom trkanju. G. 1400. krug onih preko petdeset sveučilišta, koja se tada brojahu, obuhvaćaše veći dio naobraženih naroda Europe. Taj krug se razširio u sliedećem poldrugom stoljeću; ali od g. 1550. poslje Lutherove reformacije zatvori se, te se stoprv dva stoljeća kasnje opet otvori. Hvala tolikom broju po svoj Europi razprostranjenih sveučilišta, bijaše ogromnom broju djakâ pružena prilika naobraziti se, a siromašnim djakom bijahu otvoreni gotovo u svih sveučilištih bezplatni zavodi (Collegia).

U ovom veličanstvenom pokretu stekoše zaslugâ pape i carevi, kraljevi i drugi vladari, gradovi i municipia, svećenstvo i laikat, te crkva i država divnim, jedan put samo kroz tri stoljeća za kratko pomućenim skladom natjecahu se oko unapredjenja i dizanja prosvjete.[35] Karlo IV., car rimski i češki kralj proslavi se svojom revnosti, a za njim španjolski, franceski, engleski i napuljski kraljevi; u Italiji pako djelatnost slobodnih municipija (Comuni) ostavi najsjajnijih tragova. Ali prva i najgla-

[34] Denifle, o. c. s. 792—797.

[35] Taj jedini put sukoba bijaše u Francuskoj izmedju poznatoga siledjije Filipa liepoga i Klementa V. radi orleanskoga sveučilišta, — ali se razpra nakon kratkog vremena utaži (Denifle, o. c. s. 796).

Digitized by Google

vnija zasluga, kako to dokazuju bezbrojni dokumenti, nagomilani u Denifle-ovom djelu, ide pape. Ne samo, da su, kako vidismo, veći dio sveučilišta oni utemeljili, nego g o t o v o s v a, bio koji god njihov postanak, dobiše od papâ množtvo dragocjenih povlastica, jaku obranu i zastitu za profesore i djake svaki put, kad ju tražiše, i najobilnije podpore, kojim imadoše zahvaliti svoj procvat, tako da bi mnoga sveučilišta bila odmah s početka poginula, da ih nisu pape obskrbili prebendami i nadarbinami za plaću profesora. Velikodušnost Nikole IV., Bonifacija IX. i Klementa V. sliedili su njihovi nasljednici na rimskoj stolici.

A vriedno je ovdje iztaknuti, da se shvati domašaj njihovoga velikoga djelovanja za kulturu, da od onih tisuća djaka, koji su pohadjali sveučilišta, veći dio bijahu klerici; da je svećenstvo odmah s početka najviše doprinosilo k njihovom utemeljenju, i da njemu, m a l n e i z k l j u č i v o, i m a d u s e z a h v a l i t i o n a c o l l e g i a za uboge djake, koja ih ne samo obskrbljivahu daleko bolje od današnjih mršavih štipendija, nego nadgledahu njihovu naobrazbu, i čuvahu ih od moralnog izkvarenja te dangube, kojim je siromaštvo današnjih sveučilištnih djaka prvi uzrok.[36] Sva ta collegia, svako na svom mjestu, auktor nabraja. Spomenuti ćemo ovdje samo neka: glasovitu parižku S o r b o n n e, utemeljenu g. 1232. po učenom i pobožnom kanoniku R o b e r t u d e S o r b o n n e; u Oxfordu Collegy M e r t o n god. 1274., a u Cambridgu glasoviti P e t e r h o u s e g. 1284., koji bijaše prvi izmedju mnogih c o l l e g i a, kojim se ova dva universiteta obogatiše. U zavodih naobražava se i sada a r i s t o k r a c i j a i b o u r g e o i s i a engleska, koja od Londona, Edimburga do Bombay-a vlada carstvom od 200 miliuna, te tjera u laž napadaje, koji u zadnje vrieme pretrpi sustav internata u našoj monarkiji, a napose i u Hrvatskoj. A gdje je šest c o l l e g i a, ustanovljenih do god. 1400. u Bolonji? gdje španjolski stvoren god. 1364. po kardinalu Albornoz-u, koji još obstoji; gdje onaj utemeljen Urbanom V. sa 4000 z l a t n i h d u k a t a prihoda? Napokon ćemo

[36] Znadoše što činiše Isusovci utemeljenjem našeg plemićkog konvikta, zavoda, koji puno dobra učini i učinit će ubogim djakom, štiteći ih od napasti siromaštva i nadzirajući njihovo učenje i ponašanje.

Digitized by Google

spomenuti prvi Collegij izmedju svih taljanskih, Collegio Capranico u Rimu, ustanovljen na korist osobito stranih naroda.

Poslje svega onoga što je Denifle dokazao na temelju nepobitnih i bezbrojnih dokumenata o sredovječnih sveučilištih, i o njihovih odnošajih prema papom, lasno je prosuditi koliko vriede zlobne potvore, kojimi se neki moderni pisci nabacuju na pape i crkvu. Izmedju ostalih auktor se osvrće na Kämmela[37], koji griešeći protiv povjesti od tri stoljeća drži, da je s utemeljenjem sveučilišta počelo oslobodjenje znanosti od tutorstva crkve, te hoće da to dokaže borbom profesora i djaka na nekih sveučilištih, kao u Parizu i u Angers-u, protiv cancellaru (koji bijaše gotovo vazda crkvenjak), da se otresu njihove vlasti. Ali Denifle s dokumentima u ruci na tom polju ih tjera u laž dokazav, da baš u tih borbah papa bijaše na strani profesorâ i djakâ te ih uzimaše u zaštitu, tako da dobro reče Paulsen, da se nije tada radilo „um Freiheit von der Kirche, sondern um Freiheiten in der Kirche“.[38]

Ima pisaca, kao n. pr. Döllinger, koji omalovažuju sredovječna sveučilišta napram modernim, a to radi nepoznavanja srednjega vieka, i jer neima dobre volje kod prosudjivanja sredovječnih pojava. Nikakav razumni čovjek, kaže Denifle, neće zaniekat, da sredovječni universiteti stoje u mnogom za modernimi, premda će se vidjeti u tečaju djela, „dass es keineswegs in allen Hauptpunkten der Fall ist“.[39] Jedna od ne malenih mana sredovječnog naukovnog sustava bijaše, kako će se dalje viditi, da odnošaji nižih naukovnih zavoda prama višim i obratno, ne bijahu niti najmanje uredjeni, i na neki način nije bilo pripravnih učiona za sveučilišta, kako su naše sadanje gimnazije. Ali neka se ne zaboravi, da su universiteti postali u vremenu, u kojem bijaše školsko zakonarstvo u povojih, pače da su ga sveučilišta izazvala.

---

[37] Geschichte des deutschen Schulwesens, s. 91. (P. A.)

[38] Denifle navadja rieči Paulsen-ove iz Sybel-ove „Historische Zeitschrift“. Bd. 45. S. 284. (o. c. s. 796).

[39] Denifle, o. c. s. 797.

Digitized by Google

U ostalom srednji viek zaista nema potrebe opravdati se, da nije na tom polju sve učinio, kad savršenstvo niti danas, poslje blizu sedam stoljeća, nije polučeno, pače baš sada su učenjaci na radu, kako bi se reformirala sveučilišta, u kojih nema gotovo sjene onoga obćenja izmedju profesora i djaka, koje toliko doprinaša naobrazbi ovih potonjih; nema iskre onoga djačkog takmenja, koje je glavna poluga svakoga naučnoga napredka, i gdje su djaci prepušteni samim sebi baš onda, kad bi najviše trebali naučnoga i moralnoga ravnanja. A nećemo ni govoriti o težnji našega vremena sve to više skučiti sveučilišta pod državnu oblast, te ih lišiti svake autonomije.

Ako je istina, zaključuje auktor, što reče Paulsen, da svako razdobje u povjesti njemačkoga kulturnoga života označeno je postankom novih sveučilišta: nema dvojbe, da je s utemeljenjem sredovječnih sveučilišta započela jedna od glavnih epokâ u povjesti europejske naobrazbe. Ona bijahu gotovo više nego danas ognjišta europejske naobrazbe. A odgovarala ona ili ne našim pojmovom, ipak zadovoljavahu podpuno potrebam srednjega vieka, pripravljala su osnivanje viših naukovnih zavoda kasnijega vremena sa novim njihovim potrebami, postavši tim širokom podlogom modernim universitetom. I za to potomci imadu sa zahvalnosti gledati na XII. i XIII. viek, jer ovdje leže zametci učenih družtva i jezgre naučnih zavoda sliedećih viekova. Europa primila je najjače duševno bodrenje kroz universitete, nastavše u mladenačkoj snazi XII. i XIII. stoljeća, a ovoga neka ne zaborave ne samo juriste nove dobe, kojih učenost, kako kaže Savigny, počiva na temelju bolonjske škole, nego niti svi oni, koji uživaju blagodat naših kulturnih zavoda.[40]

Čednomu dominikancu, koji je znao izpod svoje biele haljine iznieti na svjetlo učenog svieta toli ogromnu erudiciju, toli obsežnu i pronicavu kritiku, takovo do sada ni neslućeno bogatstvo po njemu iztraženih i nadjenih izvora o zametku duševnog života Europe, ostaje, po jednoglasnom mnenju prvih živućih učenjaka, slava da je on sbilja prvi, kako se jedva u svoj skromnosti nadao

[40] Denifle, o. c. s. 796

Digitized by Google

u uvodu[41], uveo znanstveni sviet u poznavanje jednoga od najvažnijih diela kulturne povjesti, uvjerivši ga, da i na tom polju imamo posla ne sa tamnom, nego sa jako svjetlom periodom, koja se nema sramiti našega vremena, pokraj svega sadanjega napredka u raznih područjih znanja. *Prof. Vojnović.*

Nuždna obrana.[1]

Napisao dr. Jos. Šilović.

Nuždna obrana jest ona obrana, koja je potrebita, da se od sebe ili od drugoga odkloni nazočan, protupravan napadaj.[2]

Ona podpada pod pojam samovlastne pomoći, nu valja ju točno lučiti od samovlastne pomoći, koja je individuu u privatnom pravu dozvoljena.

Nuždna obrana jest samostalna pomoć proti onomu, koji kani počiniti kriminalnim zakonom zabranjeno djelo. Samovlastna pomoć je u modernoj državi, sa malimi iznimkami, zabranjena, i čim je državna vlast razvijenija i jača, tim više nastoji da ju posvema izključi. Pošto je sasvimtim u svih državah nuždna obrana pod stanovitimi uvjeti i stegami dozvoljena, mora obstojati pravni razlog tomu.

Pronaći temelj i pravni razlog nuždne obrane jest neobhodno nuždno, jer bez toga nije moguće dobiti eksaktne formule nje-

[41] Denifle, o. c. Einleitung s. XXX.

[1] Postoj. k. z. § 2 lit. g); njem. k. z. § 53; osn. k. z. za Hrvatsku i Slavoniju § 20.

Literatura: Jenull, Das österreichische Criminalrecht, nach seinen Gründen und seinem Geiste dargestellt, II. Gratz 1809. str. 245 i slj.; Hye, das österreichische Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen und die Pressordnung vom 27. Mai 1852. I. Wien 1852. str. 198 i slied.; Carrara, Programma del corso di diritto criminale. Parte generale. 5. izd. Lucca 1877. I. str. 222 i slj.; Berner, Lehrbuch des deutschen Strafrechts 13. izd. Leipzig 1884 str. 85 i slj.; Hälschner, System des preussischen Strafrechts I. Bonn 1858. str. 243 i slj.; Chauveau, Adolphe et Faustin Helie, Théorie du code pénal IV. Paris 1863 str. 171 i slj.; Rossi, Traité de droit pénal I. Paris 1829. stv. 189 i slj.; Hälschner, das gemeine deutsche Strafrecht I. Bonn 1881. str. 185 i sljed.; Geyer, Holzendorff's Handbuch des deutschen Strafrechts IV. Berlin 1877. str. 94 i sljed.;

Digitized by Google

zine, koja odgovara potrebam praktične aplikacije na pojedine slučajeve. To je tim nuždnije, što je upravo krivo shvaćeni temelj i pravni razlog nuždne obrane dao povoda tolikim zabludam u zakonodavstvu kao i u doktrini.

Ponajprije se dadu razlikovati dvie glavne struje u doktrini: jedna niječe, da je nuždna obrana „pravo", a druga ju smatra „pravom". Ovaj potonji nazor jest danas malo ne isključivo vladajući.

Glavni zastupnici struje, koja poriče pravni karakter nuždnoj obrani, jesu sliedeći[3]: Grolman[4] i Zoepfel[5] obrazlažu ju na temelju Fichteove teorije o nuždi, te kažu: U slučaju nuždne obrane postoji nužda t. j. stanje, u kom je prestala mogućnost koeksisten-

---

Binding, Handbuch des Strafrechts I. Leipzig 1885. str. 7, 32 i slied.; Luden, Abhandlungen aus dem gem. teutsch. Strafrechte, Göttingen 1840. str. 475 i slj.; Sander u Archiv des Kriminalrechtes, Neue Folge. G. 1841. str. 68 i slj.; Zachariä u istom listu. God. 1841. str. 422 i sljed.; Zachariä, Ueber die Strafbarkeit der Widersetzlichkeit gegen öff. Beamten, u istom listu. God. 1843. str. 344 i slj.; Zoepfel u istom listu. God. 1842. str. 118 i slj., 311 i slj.; god. 1843. str 27 i slj.; Berner u istom listu, god. 1848. str. 547 i slj.; Levita, das Recht der Nothwehr, Giessen 1856.; Geyer, die Lehre von der Nothwehr. Jena 1857.; Seeger, Abhandlungen aus dem Strafrechte I. Tübingen 1858.; Glaser, Gesammelte kl. juristische Schriften. Wien 1883 I. str. 187 i sljed.; Buri u Gerichtssaal, god. 1875. str. 117 i slj.; Buri u istom listu, god. 1878. str. 434 i slj.; Wessely, die Befugnisse des Nothstandes u. der Nothwehr nach österreichischem Rechte. Prag 1862.; Janka, der strafrechtliche Nothstand. Erlangen 1878. str. 1 i slj.; Janka u Mittheilungen des deutschen Juristenvereines in Prag. G. 1881. str. 130 i slj. „Grenzen u. Schranken rechter Nothwehr nach österreichischem Rechte".; Wahlberg, Gesammelte kl. Schriften III. Wien 1882. str. 71 i slj.; Carrara, Opuscoli di diritto criminale. 4. izd. Prato 1885. I. „Diritto della difesa publica e privatá, str. 105 i slj.

[3] Ovako difinira nuždnu obranu Geib u Lehrbuch des deutschen Strafrechtes, Leipzig 1862. str. 234; a po njem i njem. kaz. zakon u § 53, za koji § kaže Binding u Handbuch des Strafrechtes I. str. 732 op. 5: „§ 53 ist einer des bestgelungenen Paragrafen des Gesetzbuchs".

[3] Sr. u tom pogledu Janka, der strafrecht. Nothstand. Erlangen 1878. str. 4 i slj.; Levita, das Recht der Nothwehr, Giessen 1856. str. 24 i sljed.; Geyer, die Lehre von der Nothwehr. Jena 1857. str. 17 i slj.

[4] Grundsätze der Criminalrechtswissenschaft. 4. izd. Giessen 1825. str. 22 i 23 Tako i Lucchini u Corso di diritto penale, II. izd. Siena 1881. str. 62 i Pessina, Elementi di diritto penale. I. sv. Napulj 1870. str. 178 i sljed.

[5] Archiv des Criminalrechts. Neue Folge. G. 1843. „Beiträge zur Revision der Lehre von der Nothwehr", str. 43 i slj.

Digitized by Google

cije razboritih bića; a pravno stanje postoji samo ondje, gdje ta mogućnost postoji. S toga se ono nemože smatrati nepravom, što se u nuždnoj obrani dogadja.

Kada bi ovo razlaganje stajalo, onda bi tuj na mjesto prava vriedila sila, te bi se uvjek fakt opravdanim smatrati morao, pobjedio u boju napadač ili onaj, koji se brani. Napadača se, naravno, nebi smjelo kazniti, kada bi izveo svoj napadaj,

Rosshirt[6] i Jarcke[7] osnivaju nuždnu obranu na tom, da se napadnuti u momentu obrane nalazi u stanju neubrojivosti. Oni kažu, da se napadnuti brani pod pritiskom psihološke sile. Ovomu nazoru se donjekle priključuje i Hye[8], kojega je po svoj prilici na to navela stilizacija kaznenoga zakona našeg, koji je u § 2 lit. g) uz neodoljivu silu metnuo nuždnu obranu. Ali on dalje navodi, da je nuždna obrana prouzrokovana protupravnim napadajem, pak da se za to nesmije taj čin ubrojiti napadnutom u krivnju nesamo radi toga, što je radio u stanju neodoljive psihološke sile, već i radi toga, što samo djelo nije nepravo. On dakle naglasuje objektivnu pravednost nuždne obrane.

Ovaj drugi nazor nemože biti izpravan već radi toga, što se u većini slučajeva nalazi napadnuti u stanju podpune ubrojivosti[9], pak je ipak nekažnjiv, ako nije prekoračio mjere pravedne

---

[6] Lehrbuch des Criminalrechts, nach den Quellen des gem. deut Rechts und mit besonderer Rücksicht auf die Darstellung d. römischen Criminalrechts. Heidelberg 1821. str. 53 i slj.

[7] Handbuch des gemeinen deutschen Strafrechts, mit Rücksicht auf die Bestimmungen der preussischen, österreichischen, baierischen und französischen Strafgesetzgebung. Berlin 1827. I. str. 144 i slj.

[8] Das österr. Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen und die Pressordnung vom 27. Mai 1852. I. Wien 1852. str. 198 i slj.

[9] Geyer, l. c. str. 17 veli vrlo zgodno: „Soll man sich denken, jemand handle blos als Maschine, als Instrument einer ausser ihm liegenden Kraft, wenn er sich gegen einen Dieb wehrt, welcher ihm einen geringfügigen Gegenstand, den er gar wohl entbehren kann, entziehen will? Und eine Vertheidigung gegen Rechtsverletzungen ist doch in diesem Falle vorhanden, wo von Unzurechnungsfähigkeit des Angegriffenen zu sprechen, an das Lächerliche streift. Na str. 18 upozoruje Geyer na rekvizit protupravnosti napadaja, te veli: Pošto je psihološko stanje u napadnutog isto, bio napadaj protupravan ili opravdan, to bi po navedenoj teoriji napadnuti morao i u potonjem slučaju nekažnjen ostati.

Digitized by Google

obrane.[10] Odlučno je ustao proti tomu, da je nuždna obrana „pravo“ Geyer[11], koji je medju novijimi kriminalisti jedini zastupnik te struje, te se svi pisci obaziru na njegove nazore, a obširno ga pobijaju Janka[12] i Glaser.[13]

Geyer pristaje uz Herbartovu teoriju, te na temelju njezinom postavlja pojam nuždne obrane. On kaže, da sila nikada nemože biti pravo. Samo družtvo, država ima pravo prisile. Pravo nuždne obrane, t. j. pravo povrieditи napadača, bilo bi pravo, koje dozvoljuje činiti nepravdu. Zato pojedinac neima prava na nuždnu obranu. Ali nuždna obrana se ipak nesmije kazniti, jer i u koliko je „odmazda“ za zapriečeno zlo u napadaju. Kazniti onoga, koji radi u nuždnoj obrani, značilo bi odmazditi preko mjere, t. j. prouzročiti nezasluženo zlo; a proti tomu je već i sama ideja odmazde. Zato, ako napadnuti u nuždnoj obrani odmazdi zlo zapriečeno u napadaju, nepodiže se proti tomu glas etičnih ideja, prema onomu: dobro i zlo djelo imadu se odmazditi. Nuždna obrana ima mjesto u kaznenom pravu medju razlozi, koji izključuju kažnjivost po sebi protupravnog djela.

Na to imamo odvratiti: odmazda i nuždna obrana počivaju na sasma raznih podlogah. Odmazda predpostavlja čin, koji se je dogodio, i na taj čin se ona odnosi. Reakcija proti zbivšem se zlom djelu pripada izključivo državi; ona je kazna. Odmazda u rukuh napadnutoga bila bi kazneno pravo individua u državi.

Geyer se i sam boji, da će mu se prigovoriti, da je pomiešao pojmove nuždne obrane i kazne, pak kaže: Povrieda na-

[10] Zato Carrara, Opuscoli di diritto criminale. 4. izd. Prato 1885. I. „Diritto della difesa publica e privata“, str. 145. kaže, da se netreba napadnutom, došav pred sudca radi ozlede napadača izpričavati i hiniti neubrojivost, već: „Ei guarda il suo giudice con fronte sicura, e egli dice — io fui nel mio diritto esercitando la difesa privata, quando la tua protezione era tarda al bisogno — tu non sei nel tuo diritto quando pretendi punir mi; perchè la lege di natura ti armò di cotesta scura pel fine chè gli innocenti fossero tutelati, non perchè fossero ucisi.

[11] Die Lehre von der Nothwehr, v. Holzendorff's Rechtslexikon. 2. izd. Leipzig 1876. II. str. 244—246; Holzendorff's Handbuch. Berlin 1877. IV. str. 94—95.

[12] L. c. str. 5 i slj.

[13] Gesammelte kl. jurist. Schriften. 2. izd. Wien 1883. I. str. 193 i slj.

Digitized by Google

padača poslje napadaja bila bi kazna, koja pripada izključivo državi; nu obrana proti prisutnom napadaju počiva takodjer na ideji odmazde, jer je prietnja napadajem već po sebi zlo, koje se odmazditi mora.

To stoji, da je prietnja napadajem zlo, koje odmazditi valja, ali odmazda toga zla pripada izključivo državi.

Posljedak Geyerovog shvaćanja bio bi, da napadnuti nesmije napadaču većega zla prouzročiti, nego li je ovaj njemu zaprietio. To je u većini slučajeva nuždne obrane nemoguće postići, jer tuj ima napadnuti pred sobom ili trajući napadaj, ili grožnju zlom, dakle nješto budućega, što se absolutno protivi odmazdi — jer kako će napadnuti naći mjeru odmazde za zlo djelo, koje će se tekar u budućnosti sbiti, koje se dakle sada opredieliti neda.

Geyer doduše tvrdi, da se tuj nemože tražiti objektivna mjera, već uvjek individualna, subjektivna. Ali odmazda nesmije po svojoj etičnoj važnosti temeljiti se na nesigurnom tlu subjektivnoga nazora čovjeka, koji je vrlo često u takovom momentu sav preplašen i smućen.

Kada Geyer zahtieva, da se nekazni onoga, tko je u nuždnoj obrani ozledio napadača, jer je odmazdio zlo djelo, to se nerazumie, kako može dozvoliti (Geyer), da se po drugi put kazni napadača, komu je već po napadnutom podpuno odmaždjeno za zlo djelo, kojemu je kriv bio.

Da se konačno i prihvati stanovište Geyerovo, iz njega nebi nikako sliedilo ono, što Geyer navodi, najme, da nuždna obrana nije pravo; jer ako je odmazda zapriećenoga zla pravedna, ako ona odgovara etici, ako ju dapače etika zahtjeva — a na etici osniva on pravo — to mora nuždna obrana biti svakako pravo.

Od pisaca, koji nuždnu obranu smatraju pravom, jedni ju osnivaju i obrazlažu sa filozofskoga stanovišta, drugi ju izvadjaju iz državne vlasti, kao delegaciju podieljenu po državnoj vlasti individuu, da ondje, gdje država nemože, štiti pravne interese i dobra proti protupravnim napadajem; a treći joj nalaze izvor u naravi ljudskoj, a opravdanost njezinu u pojmu prava. Od filo-

Digitized by Google

zofskih škola priznaju Kantova i Hegelova pravo nuždne obrane.

Kantova škola, koju zastupaju Feuerbach[14] i Jenull[15], umuje, na temelju subjektivnoga principa, ovako: Državljani su samovlastnu pomoć prenieli ugovorom na državu, ali samo pod tim uvjetom, da im država nuždnu zaštitu pruži. S toga u svih slučajevih, kada država državljanom nuždne zaštite pružiti nemože, oživljuje ponovno pravo obrane pojedinca, koje je posjedovao prije, nego li je stupio u državnu zajednicu.[16]

Sa absolutnom ćudorednom nuždom države neda se složiti navedeno uvjetno stupanje u državnu svezu uz pridržanje prava izlaza iz nje, te se ovakovo stanje, u kojem bi čovjek bio izuzet od prava i države, u nutar države pomisliti neda.

Uz Hegelovu teoriju pristaju Köstlin[17], Heffter[18], Levita[19], Berner[20], Hälschner[21] i Wessely.[22] Ovi osnivaju nuždnu obranu na absolutnoj ništetnosti neprava, koje se mora uništiti. Negacija neprava pripada svakako državi, ali u slučaju nuždne obrane pripada to pravo napadnutomu individuu.

Osobito se razilaze u pobližem obrazlaganju Köstlin i Hälschner.[23]

---

[14] Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts. Giessen 1801. § 36.

[15] Jenull, das österreichische Criminalrecht nach seinen Gründen und seinem Geiste dargestellt. II. Gratz 1809. str. 246 i slj.

[16] Starije austrijsko pravo je — kaže Wahlberg u Gesammelte kleine Schriften III. Wien 1882. str. 71. — prihvatilo takodjer onu nauku naravnoga prava, da je samovlastna pomoć prirodjeno izvandržavno pravo, koje je prenešeno na državu pod uvjetom, da pruži individuu svakom zgodom nuždnu zaštitu, pak da u slučaju pomanjkanja iste od strane države, naravno pravo individua opet oživi. Nu ovo tradicionalno izvadjanje nuždne obrane od naravnoga prava ipak nije dovelo do slobodoumnoga shvaćanja njezinoga.

[17] Neue Revision der Grundbegriffe des Criminalrechts. Tübingen 1845. str. 711. System des deutschen Stafrechts. I. Tübingen 1855. str. 75.

[18] Lehrbuch des gem. deut. Strafrechts mit Rücksicht auf ältere und neuere Landesrechte. 6 izd. Braunschweig 1857. str. 41.

[19] L. c. str. 17.

[20] Archiv des Criminalrechts. Neue Folge. G. 1848. str. 557.

[21] Das gemeine deutsche Strafrecht. Bonn 1881. str. 473.

[22] Die Befugnisse des Nothstandes und der Nothwehr nach österreichischem Rechte. Prag 1862. str. 36. i slj.

[23] V. Janka, l. c. str. 12.

Digitized by Google

Köstlin stavlja pravo nuždne obrane principijelno u odvisnost od državne vlasti. Državna vlast pozvana je da štiti pravni red. Ali ona nemože svaku povriedu prava zapriečiti. Iz toga se radja antinomija, riešenje koje leži u pravu nuždne obrane.

Hälschner smatra pravo nuždne obrane kao pravo osobe, neodvisno od države. On kaže, da nema država izključivo pravo štititi privatnih prava svojih državljana. Pod vršenjem prava nerazumjeva se samo poraba istoga prema njegovom opredieljenju, nego isto tako obrana njegova od svih povrieda. Po tom nesmatra on nuždnu obranu posebnim pravom individua, već samo formom, pod kojom se stanovito pravo u konkretnom slučaju vrši.

Proti Hegelovoj teoriji, koja je još i danas vladajuća, ustao je veoma oštro Janka.[24] On kaže medju ostalim, da je eksaktna dialektika — dialektika t. zv. čistoga pojma — kao što i sva metafizika, bez sjegurne i čvrste podloge, za znanost bez svake vriednosti. Ona može znanosti samo škoditi, jer vodi na krivi put. Nije pojam stvorio realnoga svieta; realni se sviet neda dialektično urediti, on se mora shvatiti iz njega samoga. Kod eksaktno jednostranoga i krivoga pravca, koji je Hegel sliedio, naravno bijaše, da su se kod njega tragovi realnosti izgubili, te da je morao doći do svojevoljnih i krivih rezultata.

Teorija, koja se temelji na njegovom pravnom principu ništetnosti neprava, koje se mora uništiti, jest u svom temelju promašena i kriva. Što je po sebi ništetno, nemože niti doći do eksistencije, te po tom nemože biti niti uništeno, niti odklonjeno.

Ovaj prigovor Jankin, koji je već i Geyer u svojoj navedenoj monografiji dobacio Hegelovoj teoriji, dade se odstraniti, ako se ona izreka: „Nepravo je ništetno, zato se ima uništiti", tako shvati, da je nepravo u toliko ništetno, u koliko nemože tražiti pravne eksistencije, te da se mora predusresti tomu, da nedodje do pravne eksistencije; a ako je jednom nastalo, da valja kaznom proti njemu reagirati.

Proti obrazlaganju pravnih ustanova filozofskimi principi ustadoše Glaser[25] i Carrara[26]. Nije uputno, veli Glaser, već

[24] L. c. str. 15 i slj.
[25] L. c. str. 189.
[26] Opusculi. I. str. 145.

Digitized by Google

onako abstraktan postojeći zakon mjeriti o abstrakcijah, koje po sebi mogu biti i vriedne i izpravne, ali se ukazuju podpuno neuporabljivimi na zdrav, jedar, ali i nješto svojeglav život.

Mnienje, da je jedina država pozvana, da štiti pravni red, dakle i prava svih državljana, te da pravo nuždne obrane pripada državljanom samo temeljem delegacije sa strane države, zastupaju Sander[27], Wahlberg[28], Janka[29] i Buri[30].

Već je Sander god. 1841. kazao, da pravo nuždne obrane izvire iz države, pak da je to pravo opravdano tim, što država ništa drugoga nemože htjeti, već uzdržanje prava. Radi toga je podielila napadnutomu ovlast, da za nju i u njezino ime svoje napadnuto pravo ondje brani, gdje je to njoj nemoguće radi nenadanosti napadaja.[31]

Janka definira pravo kao zaštitu dobara i interesa. Pošto je država stanovita dobra kao pravna označila i ustanovila zakonom, mora ona ta dobra svakako štititi. Nu pošto ona to sama u svakom slučaju nemože, mora dozvoliti individuu, da u slučaju, kada država nebude mogla, sam brani napadnuto dobro proti protupravnim navalam. Zato je nuždna obrana iznimno dozvoljeno po državi pravo individua, da brani protupravno napadnuta dobra i interese, t. j. pravo.

Wahlberg[32] smatra nuždnu obranu kao stanovitu mjeru prava upravne prisile, koje pravo redovito samo državnim organom pripada. To pravo je država podielila državljanom u in-

[27] Archiv des Criminalrechts. Neue Folge. G. 1841. str. 68 i slj.

[28] L. c. str. 71 i slj.

[29] L. c. str. 19 i slj.

[30] Gerichtssaal. G. 1878. str. 474 i slj.

[31] Zachariä u istom listu od iste godine odgovara Sanderu na str. 424 medju ostalim sliedeće: Die Anwendung des Satzes, dass im Staate nur positives Recht gelte, kann nicht als gerechtfertigt erscheinen. Ewig wahr wird wohl bleiben, dass dasjenige, was durch den Begriff und das Wesen der Sache, welche die Gesetze nicht umändern können, gegeben ist, auch für den Richter im Staate keiner besonderen Bestätigung bedürfe, und so wird das Recht der Nothwehr, welches auch z. B. das römische Recht bloss aus der naturalis ratio ableitet, und zum jus gentium zählt, selbst da in Betracht kommen müssen, wo das positive Gesetz dasselbe überhaupt nicht, oder in Beziehung auf einen besonderen Fall nicht ausdrücklich anerkannt hat.

[32] Wahlberg, l. c. str. 13 i slj.

Digitized by Google

teresu pravne zaštite. Ovo pravo je javno pravo. S toga je onaj, koji se nalazi u nuždnoj obrani, te neprekoračiv granica njezinih, ozledi napadača, providjen sredstvi javne vlasti. Zato je samo logična posljedica navedenoga načela, da se imade sa onim, koji se pravednoj obrani silom suprotstavi, analogno postupati kao i s onim, koji se silom suprotstavi javnim organom, dok vrše svoju službu.

Proti ovim nazorom vojuje Hälschner[33], a u najnovijoj dobi i Binding.[34]

Ovdje je odlučno pitanje: u čem sastoji i u čem jedino može sastojati djelatnost države obzirom na pravnu zaštitu? Državna djelatnost u tom smjeru jest sudbena i policajna. Sudbena djelatnost države se po svojoj naravi nemože protezati na to, da štiti državljana proti svakoj prietećoj mu pogibelji. Policajna djelatnost države imade doduše zadaću odvraćati pogibelj prieteću pravnomu redu, po tom i pravu državljana; ali ona se može obazirati samo na konstantnu i obćenitu pogibelj. Zato si nemože država prisvajati izključivoga prava zaštite, pošto nije u stanju podpune zaštite u svakom slučaju pružiti.

Svakako bi zastupnici navedenoga nazora morali bili iz njega povući konsekvencije, koje iz njega logično sliede, te koje je Buri[35] i zbilja povukao; a te jesu: Pošto je nuždna obrana pravo izvedeno od državne vlasti, koje pojedinac vrši u ime države, kao njezin zastupnik, nesmije državljanin u nuždnoj obrani dalje ići, nego bi bio u istom slučaju išao javni organ. Državljanin mora, prije nego li će se braniti, ako je ikako moguće, pozvati državnu vlast u pomoć; on mora nastojati svimi silami, da izbjegne napadaju, pak ako inače nemože, mora sramotno pobjeći; a što je najglavnije, on nesmije teško ozlediti, a najmanje ubiti napadača, braneći svoju stvar manje vriednosti — jer toga državni organ u analognom slučaju nebi učinio, niti učiniti smio. Tuj se bo neradi o pravu državljana, već o javnom interesu, a svakako je veći javni interes povriedjen, ako napad-

[33] System des preussischen Strafrechts I. Bonn 1858. str. 252 i slj.
[34] L. c. str. 734 i 735.
[35] L. c. str. 463 i slj.

Digitized by Google

nuti ubije napadača, nego ako napadač uzme napadnutom stvar neznatne vriednosti. Država bo je dužna trpiti postanak neprava, ako se njim manji javni interes povriedi, nego li osujećenjem toga postanka, pak onda proti tom postalom nepravu kaznom reagirati. Država nesmatra protupravnog napadača bezpravnim, kako je to Luden[36] u obrazloženju nuždne obrane naveo.

Od pisaca, koji izvor nuždnoj obrani nalaze u naravi ljudskoj, a razlog njezin u pojmu prava, najvažniji su Carrara[37], Glaser[38] i Binding[39]. Ovaj nazor jest, po našem mnienju, jedino opravdani.

Pravo nuždne obrane obstojalo jest prije, nego li je država, barem u današnjem smislu, postojala. Ovo pravo moralo se je, sa rastućom moći državne vlasti, pozitivnimi zakoni s t e z a t i, a ne po državi stvarati i razširivati, te je — kako liepo veli Glaser — pod rukami abstraktne filozofije često malo ne skoro izčezlo; ali nikada nije pošlo za rukom onaj glas u srdcu svakoga čovjeka, najsurovijega kao i najnježnijega, najnaobraženijega, kao i najdivljega, koji ju svečano i jasno izpovjeda, ugušiti. Najljepše joj je opisao izvor Cicero, kad je u svom govoru pro Milone, cap. 4. kazao: Est haec non scripta sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.[40] (Sliedi.)

---

[36] Abhandlungen aus dem teutschen Strafr. Göttingen 1840. str. 475.

[37] Opusculi, l. c. str. 105 i slj.

[38] L. c. str. 188 i slj.

[39] L. c. str. 733 i slj.

[40] Carrara, l. c. str. 133 kaže: „La natura, che par diede all'uomo forze sue proprie valevali in molti casi alla protezione di si stesso e degli altri, volte essa col comettere all'autorità sociale la difesa degli uomini, che questi abdicassero assolutomente ogni esercizio della difesa privata?“ Rossi, Traité de droit pénal. Paris 1829. I. str. 189: „Le droit naturel de la défense est le droit de reponsser la force par la force; c'est le droit de reponsser l'attaque actuelle ou imminente. Chauveau Adolphe et. Faustin Helie, Théorie du code penal V. Paris 1863. str. 172: La civilisation, en multipliant les moyens de police et de secours, a du tendre a r e s t r e i n d r e de plus en plus l'exercise de ce droit de défense; mais elle ne l'a pas éffací, parce qu'il constitue un droit naturel do l'homme, et que sa sanction est dans notre conscience.

Digitized by Google

Voda u pravu.

Piše dr. F. J. Spevec.

Mnogi i važni oni interesi, kojima što služi što prijeti voda, morali su vazda, i u staro i u novo doba obraćati pozornost prava na taj predmet. Ne dakako posvuda u istoj mjeri. Veća ili manja množina te kakvoće vode u području dotičnoga zakonodavstva, više ili manje razviti odnošaji gospodarskoga života, poljodjelstva, industrije i trgovine, prema svemu tomu morala se je ravnati briga zakonodavca. Imenito pak u našem stoljeću, od druge mu polovice, bave se zakonodavstva obilno tim predmetom. I u nas sprema se, kako javiše novine, osnova zakona o vodi, koja bi se imala predložiti saboru, čim se sastane. S obzirom na to mislim, da će biti dobro, pogledamo li, kako su uredjivala i jošte uredjuju taj predmet druga prava. Razumije se dakako samo od sebe, da zakonodavcu treba komparativno poznavanje prava, po tom upoznaje se on s mnogim tudjim idejama, ili mu se radjaju nove slike i nuance iste ideje, ter će biti sposobniji za produkciju, ne će li da bira od onoga, što ima. „Nema bolje legislativne škole nego je iztraživanje udesa pravnih instituta u druga vremena i u drugih naroda".[1] No i čitatelji „Mjesečnika" rado bi možda znali, kako uredjuju odnošaje vode druga prava, a nije im tako lako saznati to inim putem. Navest ćemo s toga važnija tudja prava starijega i novijega doba, glavna im dakako načela, a s njima porediti onda osnovu zakona proračunanoga za nas, kad bude ona izdana.

I.

Rimskomu je pravu m o r e zajedno sa svojim obalama r e s c o m m u n i s o m n i u m.[2] Brodarstvo i ribolov u moru dopušteni su svakomu. No pored svega toga, što se obala morska

[1] Vidi moje ženitbeno imovinsko pravo. Predgovor str. VIII.

[2] Kao što zrak i aqua profluens kao takova u obće, ... „naturali jure communia sunt omnium: aër, aqua profluens et mare, et per hoc litora maris". § 1 J. de rer. div. 2 1, l. 2 § 1. D. de div. rer. 1 8. Te stvari kao takove ne mogu po svojoj prirodi biti predmet izključive faktične, a po tom ni pravne vlasti, no mogu to biti pojedini njihovi dijelovi.

Digitized by Google

smatra kao res omnium communis, ipak se za gradnju na obali traži oblastna dozvola[3], Celsus pak upravo veli: „Litora, in quae populos Romanus imperium habet, populi Romani esse arbitror“.[4]

Kopnene vode poznaje rimsko pravo javne i privatne. Što spada u jednu, što u drugu kategoriju, to je prijeporno. Po nauci, što gospoduje, u kategoriju javnih voda spadaju one veće vode, rijeke, koje neprestano teku, flumina perennia. „Fluminum quaedam publica sunt, quaedam non; publicum flumen esse Cassius definit quod perenne sit: haec sententia Cassii, quam et Celsus probat, videtur esse probabilis“.[5] One naproti vode, koje ne teku u obće ili ne teku neprestano, već presahnjuju, spadaju u kategoriju privatnih voda. Ovamo spadaju i manje tekuće vode, potoci, ma baš tekli neprestano. Potoke bo izrično luči rimsko pravo od rijeka: „flumen a rivo magnitudine discernendum est aut existimatione circumcolentium“;[6] za njih vrijedi ono, što i za flumen privatum, na ime: „nihil differt a ceteris locis privatis“.[7] Samo veće dakle neprestano tekuće vode sposobne su i od prirode odredjene za to, da služe općoj porabi, samo one su javne.[8]

1. Javne vode na porabu su svima, in usu publico; ta obća poraba kriterij je njihove javnosti. Dok one služe toj općoj svrsi, ne mogu biti predmet vlastnosti ni drugoga privatnopravnoga odnošaja; one su extra commercium. Svako se služi njima slobodno, dum tamen hoc sine incommodo cuiusquam

[3] L. 50. D. de A. R. D. 41. 1.

[4] L. 3. pr. D. ne quid in loco publico 43. 8.

[5] L. 1. § 3. D. de fluminibus 43. 12. Ulpianus libro 68. ad edictum.

[6] L. 1. § 1. cit.

[7] L. 1. § 4. ibid.

[8] To je u ostalom mnogo prijeporno. Mnogi ubrajaju u kategoriju javnih voda sve, koje neprestano teku, dakle i potoke, negiraju, da je medju flumina i rivi bilo juridičke razlike. Tako imenito Börner, der Rechtsbegriff des öffentlichen Wasserlaufs (1867.), Hesse, Grundzüge des Wasserrechts, Jahrbuch für Dogm. VII. 5. Jičinsky, Vodní právo, v Praze 1870. str. 51. slijed. Peyer, das österr. Wasserrecht str. 12. slijed., Dernburg, Pandekten § 72. 2. Protivno medju ostalima Windscheid, Pandekten § 147. 3., Baron, Begriff u. Bedeutung des öffentl. und privaten Wasserlaufs, Zeitschrift für vergl. RW. I. str. 262. slijed. Cf. Brinz, Pandekten § 125.

Digitized by Google

fiat, si sine injuria alterius id fiat.[9] Obću onu porabu uredjuje i nadzire država na temelju svojega vrhovničtva,[10] štiti je posebnim interdiktima, a gdje nije moguća poraba za svekolike, tamo se ona primjereno, prema potrebi ograničuje. Napose

a) plovitba na javnim vodama svakomu je slobodna.

Posebni interdikti štite tu plovitbu, da se ne čini na javnoj vodi ništa, što bi plovitbi smetalo: „ne quid in flumine publico ripave ejus fiat, quo pejus navigetur" (tit. D. 43. 12.), „ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque uti priore aestate fluxit" (tit. D. 43. 13.); nadalje da se u obće ne prieči nikomu plovitba: „ut in flumine publico navigare liceat" (tit. D. 43. 14.).[11] Isto tako slobodno je

b) pojenje stoke,[12] a bez dvojbe i zahvaćanje vode, kupanje i pránje.

c) Svakomu je slobodno navraćati vodu na svoju zemlju radi svojih gospodarskih potreba. Zabranjeno je samo navraćati vodu iz brodive rieke i one, po kojoj biva druga brodiva, a i to ne, kako se obično misli, bezuvjetno, već u toliko, u koliko bi to bilo pogibeljno za samu brodivost rijeke.[13] I navraćanje vode iz nebrodive rijeke može državna oblast zabraniti,[14] ono nije nadalje dopušteno u tolikoj mjeri, da bi uslijed toga morala rijeka presahnuti,[15] isto tako nesmije ono biti na štetu susjednim zemljama.[16] Nema li prema tomu dovoljno vode, imade se poraba podijeliti prema veličini zemalja, koje valja natapati.[17]

---

[9] L. 24 pr. D. dammo inf. 39., 2., l. 17. D. de serv. pr. rust. 8. 3.

[10] Prijeporno je, da li je pravo države glede javnih voda pravo vlastnosti, ili se osniva ono na vrhovničtvu države. V. djela op. 8.

[11] „Hoc interdicto prospicitur, ne quis flumine publico navigare prohibeatur" l. 1. § 1.

[12] L. 1. § 8. eod.

[13] L. 2. D. de flum. 43. 12; l. 10. § 2. D. de aqua 39. 3: „Si flumen navigabile sit, non oportere praetorem concedere, ductionem ex eo fieri, Labeo ait, quae flumen minus navigabile efficiat".

[14] L. 2. D. de flum. 43. 12.

[15] L. 1. § 12. eod.

[16] L. L. 3. § 1. D. de aqua quot. 43. 20.

[17] L. 17. D. de serv. pr. rust. 8. 3: „Imperatores Antoninus et Verus Augusti rescripserunt, aquam de flumine publico pro modo possessionum ad irrigandos agros dividi oportere".

Digitized by Google

d) Ustavljati vodu (nabirati je) u gospodarske svrhe (za natapanje zemlje, tjeranje vodenice) takodjer je dopušteno, u koliko ne nastaje odatle šteta za druge,[18] u koliko dakle ustavljanje vode ne čini kvara gornjo- ili dolnjozemcu. Pod istim uvjetom dopuštene su i gradjevine u vodi. Da ne smiju one smetati plovitbu, već smo spomenuli, no ne smiju ni drugomu činiti kvara, ne smiju n. pr. mienjati tijek vode, činiti ga bržim, žeščim na štetu susjedu.[19] Ista načela, koja za gradjevine na vodi u obće, vrijede bez dvojbe i za vodenice, u koliko se u obće služilo njima, s toga vrela napose o njima ni ne govore.

e) Ribolov u javnim vodama slobodan je svima: . . . „jus piscandi omnibus commune est in portu fluminibusque".[20]

2. Privatne vode u vlastnosti su privatnih osoba, onih, u čijoj ili na čijoj zemlji se nalaze. Ta vlastnost ne luči se od vlastnosti na drugim objektima . . . nihil differt a ceteris locis privatis flumen privatum.[21] Prema tomu ima se rješiti pitanje, u kojoj mjeri može se dotični vlastnik služiti privatnom vodom, da li mora uzimati on kod toga obzir na one, čiju zemlju presijeca voda ili teče pokraj nje, na dotične gornjo- ili dolnjozemce. Pravilno će doduše nastajati poraba, suporaba, jer pojedini vlastnik obale neće neprestano, neprekinuto trebati vodu, ali načelno svaki je vlastnik ovlašten služiti se njom za svoju potrebu neograničeno, ne morajući je možda dijeliti sa susjedom. Vrela vele izrično, da vlastnik zemljišta može podzemne vodene žile upotrebiti za sebe, kopati si bunar, makar odveo time vodenu žilu susjedu, te mu njegov bunar presahne; samo naravno ne smije činiti toga od puke zlobe, tek da naškodi susjedu.[22]

---

[18] L. 1. § 12, D. de flum. 43. 12.

[19] L. 1. § 3. D. ne quid in fl. publ. 43. 13 . . . „Et generaliter dicendum est, ita demum interdicto quem teneri, si mutetur aquae cursus per hoc, quod factum est, dum vel depressior, vel altior fiet aqua, ac per hoc rapidior fit cum incommodo accolentium. Et si quid aliud vitii accolae ex facto eius, qui convenitur, sentient, interdicto locus erit".

[20] § 2. I. de rer. div. 2. 1.

[21] L. 1. § 4. D. de flum. 43. 12.

[22] L. 1. § 12. D. de aqua 39. 3. Ulpianus libro LIII ad edictum. Denique Marcellus scribit cum eo, qui in suo fodiens vicini fontem avertit, nihil

Digitized by Google

Posebnih propisa imade rimsko pravo o vodi kišnici. Prirodni tijek kišnice dužan je svaki trpjeti, on se može doduše braniti protiv njega, ali samo u toliko, u koliko ne čini tim drugomu štete. Ne može premu tomu pojedini posjednik glede otjecanja kišnice činiti na svojem zemljištu, što ga volja. Jer kad bi bilo dopušteno svakomu, da po volji gradi nasipe ili kopa grabe samo u interesu svojega zemljišta, imalo bi to često za posljedicu, da bi susjedno zemljište postalo močvara, propalo. S toga je pravilo, da niko ne smije na svojem zemljištu navalice činiti ništa, što bi prirodni tijek kišnice mijenjalo na štetu susjeda. Napravi li on što takova — kaki opus — ter odatle prijeti susjednomu zemljištu šteta, služi ovomu za zaštitu actio aquae pluviae arcendae.[23] Ta actio štiti vlastnika niže zemlje (dolnjozemca), koji se brani njom od svega, što bi mijenjalo prirodni tijek kišnice na štetu niže zemlje. No tužba ta štiti i vlastnika više susjedne zemlje — gornjozemca, jer vlastnik niže zemlje dužan je primati kišnicu, kako ona teče od sebe, ne smije se prema tomu braniti od nje nasipom ili inako na štetu više zemlje. Dužnost je u obće niže zemlje, da prima vodu, koja pada s više susjedne zemlje sama od sebe, a da nije čovječjom rukom navalice navraćena. Ta dužnost zakonska je služnost u korist gornje zemlje.[24] No za nižu zemlju samo je dužnost, da prima vodu, što pada s više, a nema prava, da si ju dovodi.[25]

Načela o vodi kišnici vrijede i za ostale privatne vode, napose potoke (rivi), koje i onako sačinjava većim dijelom voda kišnica. Vrela naročito naglasuju, da načela, što ih postavljaju za aqua pluvia, vrijede ne samo kad se radi o čistoj kišnici, već

posse agi, nec de dolo actionem: et sane non debet habere si non animo vicino nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi id fecit.

[23] L. 1. § 1. D. eod: „Haec autem actio locum habet in damno nondum facto, opere tamen jam facto, hoc est de eo opere, ex quo damnum timetur: totiensque locum habet, quotiens manu facto opere agro aqua nocitura est, id est cum quis manu fecerit, quo aliter flueret, quam natura soleret, si forte immittendo eam aut majorem fecerit aut citatiorem aut vehementiorem aut si comprimendo redundare effecit. Quodsi natura aqua noceret, ea actione non continetur".

[24] L. 1. § 23., l. 2. D. cit.

[25] L. 1. §§ 11. 21. D. eod.

Digitized by Google

i onda, kad je ona pomiješana s drugom vodom,[26] da je actio aquae pluviae arcenda osnovana, prijetila štetom aqua pluvia kao takova ili aqua quae pluvia crescit.[27] Prema tomu može vlastnik obalnoga zemljišta uzimati iz potoka vodu ne obaziruć se na vlastnika niže zemlje; jer i vodu kišnicu može svako pridržati za sebe: „aquam pluviam in suo retinere . . . omnibus jus est, — prodesse enim sibi unusquisque, dum alii non nocet, non prohibetur.[28] No on ne smije potočne vode tako ustavljati, da bi gornjim zemljama prijetila odatle poplava; jer actio aquae pl. arc. osnovana je i onda, si comprimendo redundare fecerit.[29] Isto tako ne smije ustavljenu vodu naglo spustiti tako, da bi za dolnju zemlju nastala pogibelj odatle, što je voda postala maior aut citatior aut vehementior.[30] Nesmije nadalje ništa graditi u potoku, odakle bi za druge nastajala šteta uslijed promjene tijeka vode. Napokon zabranjeno je, da onečisti vodu i onda je pusti susjedima; jer actio aquae pluv. arc. može se podići i onda, si quis spurcam immitet.[31]

O dužnosti, čistiti vode i učvršćivati obale ne govore vrela rimskoga prava ništa, već samo o pravu činiti to i o zaštiti onoga, koji to hoće da čini.[32]

II.

1. Germansko pravo već najstarijega doba, kako ga poznajemo iz raznih izprava, pravi razliku izmedju flumina publica i aquae aquarumque decursus, što no se nalaze u vestituri (posjedu) pojedinih osoba ili zajednica, osobito zajednica marke. Ove posljednje vode predmet su pravnoga prometa, one se sma-

[26] L. 1. pr. D. eod: . . . „Aquam pluviam dicimus, quae de coelo cadit atque imbre excrescit, sive per se haec aqua coelestis noceat, ut Tubero ait, sive cum alia mixta sit".

[27] L. 1. § 15. eod. „In summa puto, ita demum aquae pluviae arcendae locum actionem habere, si aqua pluvia vel quae pluvia creseit noceat non naturaliter, sed opere facto . . .

[28] L. 1. § 11. D. eod.

[29] Vidi op. 23.

[30] Ibid.

[31] L. 3. pr. eod.

[32] Tit. D. 43. 15. 21—23.

Digitized by Google

traju kao uzgredice zemalja, na kojima se nalaze, dijele s njima njihovu sudbinu, s njima se prodavaju, daruju itd., one služe za porabu točno odredjenih osoba. Naprotiv javne vode to su veliki vodeni putevi, rijeke, što spajaju razne zemlje, po kojima se kreće svijetski promet i koji su po tom otvoreni svakomu. Te javne vode služe za svačiju porabu, one su prave res extra commercium, ne nalaze se u ničijoj vestituri, ni onoj kralja.[33] To je bilo sigurno izprvice narodno shvaćanje; obseg porabe dotične vode bijaše kriterij, po kojem se je ubrajala ona medju javne ili privatne.

Još saksonsko zrcalo (II. 28. §§ 1. 2. 4.) luči vodu, što teče poput rijeke, strames (= stromweise), zatim, watere an wilder wage", pod čim se imadu razumijevati manje tekuće vode, potoci, napokon vodu u kopanom vodištu, (ribnjaku) — in diken die gegraven sin.[34] Pod vodom, što teče strames, imadu se razumijevati veće rijeke; te rijeke smatrane su za javne, služile općoj porabi, napose slobodan je u njima ribolov i plovitba. „Svelk water strames vlüt, dat is gemene to varene unde to vischene inne".[35] Naprotiv voda an wilder wage i voda u ribnjaku privatna je voda, kojom se smije služiti samo dotični ovlaštenik. Lovi li s toga drugi u njoj ribu, plaća globu. „Sve to vischet in enes anderen mannes watere an wilder wage, sin wandel dat sint dree schillinge".[36] „Vischet he in diken, die gegraven sin, . . . he mut drittich schillinge geven".[37]

---

[33] Tvrdi se doduše, da je već u najstarije doba pripadala kralju ne samo nad javnim putevima i vodama, nego i nad cijelim tlom privatnopravna vlast, koju zovu sad regal tla, sad upravo vlastnost, sad nadvlastnost i t. d. Vidi o tom i protiv toga Heusler, Institutionen I. § 73.

[34] Slično i njemačko zrcalo c. 138. i švabsko c. 197.

[35] § 4. cit.

[36] § 1. cit.

[37] I to je prieporno. Mnogi slijedeći glosu saks. zrc. razumijevaju pod watere an wilder wage mrtvu vodu, voda pak, što teče strames da je svaka voda tekućica. No čemu bi onda saksonsko zrcalo pored watere an wilder wage spominjalo i vodu u diken, die gegraven sin, i čemu onda riječ „strames"? Stobbe. PR. § 64. 31. Baron cit. str. 282.

Digitized by Google

No čim jača bivala ie kraljevska vlast, tim više zahtijevala je ona javne vode kao što i druge javne stvari za sebe, kao svoje pravo. Na temelju toga porodi se borba izmedju ta dva shvaćanja. Na jednoj strani staro narodno, popularno shvaćanje, po kojem javne vode služe za obću porabu, na drugoj strani novo shvaćanje, po kojem pravo na porabu javnih voda pripada kralju. Ovo posljednje shvaćanje održi napokon pobjedu ter bi i javne vode uvršćene medju kraljevska r e g a l i a.

Regalilet voda stali su si vindicirati već karolinžki kraljevi. Tako se veli u njekoj izpravi kralja Ljudevita Pobožnoga: „Siquidem cujuscumque potestatis sint littora, nostra tamen est r e g a l i s a q u a".[38] No važna je osobito Constitutio Friderici I. a. 1158. de regalibus,[39] koja odredjuje: „R e g a l i a s u n t . . . viae publicae, f l u m i n a n a v i g a b i l i a e t e x q u i b u s f i u n t n a v i g a b i l i a, portus, ripatica". Ta konstitucija dana je doduše u Italiji i prije svega za Italiju, no isti princip provadjan je i u Njemačkoj mnogo prije, nego su recipirani libri feudorum. Ona reservira državi brodive rijeke i one vode, po kojima bivaju one brodive. Kriterij za javnost voda postane sada njihova b r o d i v o s t. No dočim su prije javne vode bile na obću porabu, sada su one regalne, pravo služiti se njima imade samo država. a privatnici tekar ako im to dopusti država, za to pak moraju joj plaćati stanovite daće. Pak ako pored svega toga zastupaju zrcala još staro narodno shvaćanje,[40] onda je to samo znak, da se u vršenju regalnoga prava jošte nije polazilo do skrajnosti. No po težnji onoj, da se pribave državi nova vrela dohodka, bivao je regalitet rijeka sve intensivniji. Juristički mu je princip isti s ostalim regalima, na ime, da država kao država imade pravo koristovati se stvarima, koje se ne nalaze u fiskalnoj vlastnosti. No inače razlikovahu se pojedini regali jedan od drugoga. Najvažnije bijaše u tom pogledu to, što je kod jednih sama stvar, na kojoj obstajaše regal, kod drugih pak sam regal postao fiskalna vlastnost. Prvo zbilo se s rijekama i cestama, koje su,

[38] Vidi Kraut, Grundriss 6. izd. § 89. a.
[39] Sadržana u libri feudorum II. 56.
[40] Op. 34—36.

Digitized by Google

kako je regalitet bivao sve intensivniji, proglašene upravo za vlastnost kralja odnosno države, tako da se je regal sam prikazivao kao pravo vlastnosti. Tako i njekoja novija prava, kako ćemo vidjeti, bez okolišanja govore, da su rijeke vlastničtvo države.[41]

Svoja prava glede javnih voda čuvala je država bolje nego mnoga druga prava. Brodive rijeke smatrane su za „državne drumove" „regia strata", „via regis" ili kako veli sgoreličko zemaljsko pravo: „Jegelich vlizinde wazzir heizet des riches straze". Kao takove, kao kraljevi ili državni drumovi otete bijahu one ne samo svakoj privatnopravnoj sferi, već i onda, kad su se razvili bili mnogi oni teritoriji, ne spadahu one pod teritorijalno vrhovničtvo, već ostadoše njekim načinom eksteritorijalne. Pripadahu dakle one izključivo državi, koja je ne gledeći na to, komu pripadaju obale, mogla slobodno razpolagati njima. Samostalna bijaše imenito sudbenost glede rijeka, nadalje conductus in flumine, pravo graditi luke, mostove, prijevoze, mlinove i druge gradnje na vodi. Korito rijeka vlastničtvo je države, otok, što bi nastao u rijeci, pripada državi. Prema svemu tomu mogli su drugi, pa tako i teritorijalni vladari glede rijeka imati samo toliko prava, koliko im je to sa strane države izrično dano. Bez takove podjelbe prestajaše teritorijalna vlast na obali. Medjutim nijesu takove podjelbe bile baš rijetke, ter su teritorijalni vladari pravilno sticali bilo sva prava glede javnih voda svojega teritorija — takozv. obćeniti regal vode — bilo opet samo pojedine porabe kao posebna regalia, kao što n. pr. ribolov, prijevoz, mlinsko pravo i t. d.

Sudbina ostalih, nebrodivih voda bila je različita i često nesigurna. I na njih uporabljivan je princip regaliteta, no nije bilo stalnih pravila o tom, čije su to vode, ko i u koliko imade pravo služiti se njima. Sada smatrane su one kao dio almende

[41] Na protiv kod lova nije se sama zvjerad mogla smatrati za objekt vlastnosti, nego pravo lova, venatio, dakle sám regal. U tom pogledu odijeli se onda pravo ribarije od regala vode te se pridruži pravu lova. Već spomenuta konstitucija od god, 1158. luči: regalia sunt viae publicae, flumina navigabilia, piscationum redditus. Heusler cit. str. 372. 336.

Digitized by Google

ter služile za porabu svim članovima dotične općine, sad opet i to pretežito pripisivahu se dotičnoj gospoštini, njoj pripada sámo pravo na vodu, a podanicima dopušta ona porabu, za koji su dužni oni njoj stanovite protučinitbe. Gdje su općinari imali pravo na vodu svoje općine, tamo su oni na svojim skupštinama rješavali kao što mnoge druge općinske poslove, tako i pitanja o porabi vode, o ribariji, mlinskom redu, o obrani od vode, glede česa valjalo je načelo, da si susjedi imadu medjusobno u obrani pomagati.[42]

2. Slična načela, kakova u Njemačkoj, vrijedila su i u drugim državama. I drugdje su izprvice velike vode bile sigurno proste svakomu, manje pak služile za zajedničku porabu cijeloga sela, općine. Još danas ima u njekim našim krajevima shvaćanje, da „voda nikomu nije nikako zabranjena", da bi bunar, s koga ne bi slobodno bilo svakad vodu nositi „presahnuo s nepravde, jer je voda božija".[43] Kad se razvila i ojačala kraljevska vlast, onda si je ona i u drugim državama, kao što u Njemačkoj, prisvajala izključivo pravo barem na veće, javne vode. One postadoše i ovdje kraljevski regal ili se smatrahu upravo za vlastnost kralja odnosno države. Kao javne vode vrijedile su samo brodive. Tako je u Franceskoj valjalo načelo: „Les rivières navigables appartiennent au roi".[44] U Italiji, za koju je najprije dana spomenuta gore konstitucija de regalibus, držalo se naravno načela, da su samo brodive rijeke javne. No malo po malo taj je kriterij napuštan, ter su u većini Italije proglašene sve tekuće vode, brodive i nebrodive, velike i male za javne i regalne, tako da se niko nije smio služiti vodom bez oblastne dozvole.[45]

U Rusiji je u obće vlastnost imenito nekretnina bila ograničena u tolikoj mjeri, da mnogi uvaženi pisci misle, da se pojam

[42] Glede svega toga vidi imenito Baron cit. str. 285. slijed. Peyrer cit. str. 17.

[43] Bogišić, Zbornik običaja pit. 202.

[44] Vidi Warnkönig et Stein, französ. Rechtsgeschichte II. § 173. Gautier· Precis de l'histoire du droit français. str. 316.

[45] Const. Mediol: „Omnibus interdictum est, ne utantur aquis fluminum regalium, sive navigabilium sive innavigabilium". Pertile, Storia del diritto italiano IV. str. 379.

Digitized by Google

privatne zemljištne vlastnosti u Rusiji nije ni poznavao sve do Katarine II.; vlastnik svega tla da je bio samo vladar, a bilo je tako po jednima već od početka, dočim po drugima nastalo je to tekar od tatarske vlade. Moskovski vladari u istinu nijesu respektirali privatne vlastnosti, uzimali je u slučaju potrebe po volji u državne svrhe. Tim više mora da je pravo na rijeke pripadalo samo njima odnosno državi, a oni dopuštali su drugima porabu, darovali im „рѣчки и озера дикие". U vrijeme imperije još je više ograničivana privatna vlastnost s fiskalnih obzira. Petar Veliki ukazom od g. 1704. proglasi pravo loviti ribe pravom države, mlinove pako otereti daćama tako, da je svaki mlin morao davati državnoj blagajni $^1/_4$ dohodka; zataji li mlinar dohodak, onda je davan mlin u zakup drugomu tako, da je $^3/_4$ zakupnine dobivao prijašnji mlinar, $^1/_4$ pak državna blagajna. Ta i mnoga druga ograničenja dokine Katarina II., a po najnovijem pravu pripadaju k državnomu vlastničtvu morske obale, jezera i brodive rijeke zajedno sa svojim obalama.[46]

U Poljskoj se brodive rijeke zovu kraljevske „fluvi regii", „flumina nostra regia", „rzeki koronne".[47] Te rijeke su javne, „juris publici",[48] nec potest illa (flumina) quisquam jure privato vendicare".[49] One imaju služiti prije svega za slobodnu plovitbu po njima, s toga ne smije niko činiti na tim rijekama ništa, graditi n kakove gradnje, koja bi priječila plovitbu, one „maią bydź wolne . . . od zabudowania wszelakiego, co zwykło impedyować nawigacyą".[50] Nije s toga dopušteno graditi mlinove, ustave, prijevoze i t. d. „od tych mieysc, od ktorych navigabiles są na tych rzekach żaden ani grobel, ani tam ani młynow nie ma budować".[51] Takove gradnje na korist privatnika mogla je

[46] Сергѣевич, Лекціи и изследованія str. 941. 952. slijed., Владимирскій-Буда новъ, Обзоръ исторіи русскаго права str. 478. slijed.

[47] Volumina Legum II. str. 1279.

[48] „Rzeki navigabiles . . . są juris publici y do pożytku i do używania wszystskim należą". Konstituc. sabora varšavskoga g. 1598. V. L. II. p. 1457.

[49] Statut Kazimira IV. g. 1447. V. L. I. p. 151. Statut Ivana Adalberta god. 1496. V. L. I. p. 257.

[50] Konstit. sabora varšavskoga 1598. vidi op. 48.

[51] Ibid.

Digitized by Google

dopustiti samo država, a moralo se naravno graditi tako, da ne bude to na spačku plovitbi, „aby statki y naczynia wodne, ktoregokolwiek stanu ludzi, bez wszelakiej trudnośći, wzgorę i na dol idące liberum transitum miały“.[52]

Za plovitbu javnim rijekama nijesu plemići plaćali ništa od svojih tovara, što su ih vozili za sebe, samo „ludzie kupieckie“ plaćahu carinu.[53] Što se tiče napose ribolova, to navedena gore konstitucija sabora varšavskoga od god. 1598. veli doduše, da brodive rijeke „do pożytku i do używania wszystkim należą, odakle bi slijedilo, da je u tim rijekama i ribolov slobodan svakomu bez razlike. No kako svjedoče drugi zakoni, mislila se pod onom obćom porabom poglavito plovitba, a ribolov dopušten bje samo vlastnicima obala i to „juxta latitudinem bonorum suorum adjacentium“. Tako odredjuje statut Sigismunda I. od g. 1507. De usu fluviorum, bona regia et subditorum disterminantium,[54] nadalje konstitucija sabora varšavskoga od g. 1776., koja glede brodive rijeke Warte odredjuje: „iż nikomu odtąd lowić ryb na teyże rzece wolno ne będzie, oprocz samych brzegow teyże Rzeki Dziedzicow y Possessorow Prawo do niey wlasności maiących“.[55] Razumijeva se samo od sebe, da nijesu u svrhu ribolova smjeli graditi na javnoj vodi nikakih sprava, koje bi smetale plovitbu; već statut od god. 1447. veli, da se imade loviti riba „non sepibus, sed retibus“.[56]

Isto takova načela vrijedila su u Českoj,[57] u austrijskim zemljama i po hrvatsko-ugarskom pravu. Brodive rijeke bile su

[52] Konstitucija sabora varšavskoga god. 1601. V. L. II. 1517.

[53] Vol. L. II. p. 1457. 1463. Bandtkie, Jus Polonicum p. 467. 470.

[54] V. L. I. p. 362.

[55] V. L. VIII. p. 918.

[56] Vid. op. 49. O svem: Bandtkie, Práwo prywatne polskie str. 218. sl., Czacki, o polskich i litewskich prawach str. 221. sl., Dutkiewicz, Prawa cywilne str. 86., Burzyński, Práwo polskie II. str. 334. sl., Helcel, Pism pozostalych wydanie pośmiertne str. 98. sl.

[57] U Českoj su vladari rano porabu rijeka smatrali svojim pravom, kojim oni po volji razpolažu, daruju ga, zalažu itd. God. 993. daruje knez „villam Skochovic cum flumine Wltawa“, »Heridel cum flumine Ogre usque ad Albiam“; god. 1159. „aquam a superiori parte inferioris insulae (Pragae) usque ad pontem cum piscatione et omnibus aliis commodis, quae inibi possunt haberi“. Carine, plaćane za plovitbu rijekama, bijahu dohodak vladara, isto tako

Digitized by Google

javne, nazivane sad kraljevski regal, sad vlastničtvo države, premda propisi, kakove je izdavala država glede tih javnih voda slijede iz njezinoga vrhovničtva, ne trebajući za to ni regala ni vlastnosti. Još dvorski dekret od god. 1776. veli, da brodove rijeke pripadaju k općoj imovini države, da su one Regalia principis. Javnost njihova značila je poglavito to, da je plovitba njima slobodna, i ovdje dakle brinulo se imenito za plovitbu, za to, da joj ne bude ništa na putu, „ut fluvii navigabiles publico commercio adcommati sint", kako veli Kelemen.[58] Prema tomu propisi, što ih je izdavala država glede javnih voda, tiču se pretežito plovitbe, zabranjuju gradnje na vodi, koje bi smetale plovitbu. Tako česko zemaljsko pravo 1550. odredjuje: „A také silnice na wodach, jeziech, w postředku maji byti odevřieny svobodně, tak jakž od starodavna wždycky to bývalo, bez překážky, tak aby lide muhli doluov i nahoru jezditi bez útiskuov i bez překažky, s lodimi i s lesi.[59] (Sliedi.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Dokazna moć zadužnice o zajmu (§ 1001 ogz. i § 119 pgp.); prigovor rei judicatae (§ 15 pgp.); hipotekarnom dužniku pripadaju svi prigovori osobnog dužnika, kad je bila zabilježena priepornost tražbine; razlika založnog tereta od založnog duga (§ 443, 449 i 1343 ogz.); pravna narav zajamne pogodbe kao realnog ugovora (§ 957, 971, 983, 1368 i 4490 ogz.) i teret dokaza (§ 119 i 104 pgp.)

(Svršetak.)

Kr. banski stol osudom od 10. listopada 1888. br. 21.448 usljed priziva tužiteljice preinači osudu kralj. sudbenog stola u Osieku od 9.

daće za dozvoljenu mlinariju i ribolov, a sve to odsvajali su oni dalje privatnicima, kao što i u Njemačkoj. Vidi Jireček, Slovanské právo II. str. 269. 145. slijed.

[58] Institutiones juris hungarici II. § 380.

[59] Z. Z. Vlad. čl. 552. Pobirati cla i mýta na vodi nije smio niko bez posebne kraljevske dozvole, ib. čl. 450. Cf. obnovljeno zemaljsko pravo od g. 1627. Q. 40. O svem imenito Jičinsky, Vodní právo str. 65—79. Za hrvatsko-ugarsko pravo zakone od g. 1662. čl. 40., g. 1723. čl. 15. § 9., čl. 122., god. 1751. čl. 14. i 17. itd. Kelemen cit.

Digitized by Google

lipnja 1888. br. 3448 i osudi tužene hipotekarne dužnike Kostu i Jelisavu D., te Pavla St. da plate 10.000 for. spp., a parbene troškove prebije.

Razlozi: „Mandatnom hipotekarnom tužbom tužila je vjerovnica Katarina pl. R. odnosno njezina ustupovnica Paulina G. po § 366 ogz. sadanje posjednike hipoteke, da plate polovicu uknjižene tražbine od 10.000 for. avr. spr.

Hipotekarni dužnik, kojega tuže na izplatu uknjižene tražbine iz hipoteke, ne može kao osobni dužnik tužećemu vjerovniku suprotstaviti prigovore, koji pristoje osobnomu dužniku iz pravnoga posla, sklopljena po ovom potonjem s vjerovnikom. Hoće li hipotekarni dužnik ipak da se služi timi prigovori, proizvirućimi iz odnošaja osobnoga dužnika prema vjerovniku, treba da pozove osobnog dužnika na izbjedu — kako to propisuju § 928 ogz. i § 27 pgp. Neučini li toga, može se poslužiti samo onimi prigovori, koji se daju izvoditi iz same hipoteke, upisane u javnih knjigah, ili koji izviru iz činjenica sbivših se za njegova posjeda.

Nu prigovora ove potonje vrste tuženici nisu stavili.

A što se tiče prigovora, izvirućih iz same hipoteke, stoji ono što tvrde tužiteljice, da je najme stvar već pravomoćno presudjena (res judicata); jer u prijašnjih parnicah, povedenih tužbami pod br. 7 i 8 po osobnoj dužnici na brisanje prava zaloga za svotu od 20.000 fr., na koju spada i utužena svota od 10.000 for., odnosno na uzpostavu prijašnjega gruntovnoga stanja, riešeno je pravomoćno pitanje ob obstojnosti prava zaloga za tu svotu na korist tužiteljice.

Da je tomu tako, biva jasno, ako se uvaži, da se sudačkom osudom ustanovljuje konačno prieporni koji pravni odnošaj, a u spomenutih prijašnjih parnicah bilo je upravo pitanje ob obstojnosti prava zaloga za upitnu svotu od 20.000 for. prieporno. Tuženici ne mogu po tom u ovoj parnici više pokrenuti pitanja, da li obstoji to pravo založno, pri čem se samo to jošte opaža, da obstoji i identitet subjekta izmedju prijašnjih i sadašnje parnice, jer ova potonja teče medju pravnimi sliednici prijašnjih parničnih stranaka, koji su stupili u obveze i prava prijašnjih stranaka. U ostalom nisu tuženici niti u ovoj parnici stavili nikakovih prigovora, proizvirućih iz same hipoteke, niti su naveli činjenica, koje bi se bile sbile za njihova posjeda, i kojimi bi bilo utrnulo pravo hipotečno.

Konačno se dodaje, da tuženici niti takovih momenata iztaknuli nisu, iz kojih bi se vidila zla vjera prvobitne tužiteljice, odnosno njezine ustupnice. — S tih razloga valjalo je, itd.

Usljed previda uložena samo od strane tuženika Koste i Jelisave D., kralj. stol sedmorice osudom od 23. svibnja 1890. br. 3723 preinači osudu kr. banskog stola i sudi, da su tuženici Konstantin i Jelisaveta Dević, kao vlastnici nekretnina gr. ul. br. 24 občine Osiek dolnji grad,

Digitized by Google

dužni Paulini Georgievič, kao ustupovnici prvobitne tužiteljice Katarine udove pl. Radič, polovicu pravom zaloga na pomenutih nekretninah osigurane svote od 20.000 f., dakle 10.000 f. sa 5% kamati za 3 godine od dana dostavljene tužbe i dalje od tog dana do izplate tekućimi izplatiti, ali samo onda, ako prvobitna tužiteljica Katarina pl. R. položi navraćenu joj neuzvrativu odlučnu prisegu sliedećega sadržaja: Istina je, da je bud ona bud njen suprug sada već pokojni Gavro pl. Radič dobrojio Mariji udovi Stanišič na zadužnicu A. na I. zajam u obće, a naročito iznos od 20.000 f. ili barem u ime njezino, t. j. u ime tužiteljice Kate udove pl. Radič po njoj utuženi iznos od 10.000 for. avr.

Ako se prisega nepoloži, odbija se tužiteljica Katarina udova pl. Radič i odnosno Paulina Georgievič kao ustupnica njezina sa svojim tužbenim zahtjevom proti tuženikom Kosti i Jelisaveti Devič, a parbeni troškovi prebijaju se medju strankami. U dielu odnosećem se na trećeg tuženika Pavla Starimirovića, ostaje banskostolna osuda netaknutom".

Razlozi: Proti banskostolnoj osudi uložili su previd samo tuženici Konstantin i Jelisaveta D., dosljedno tomu ima se vrhovna osuda ograničiti samo na ove tuženike, dočim se banskostolna osuda u dielu odnosećem se na trećega tuženika, Pavla Stanimirovića, kao nenapadnuta, ostavlja netaknutom (§ 324 i 333 gpp.).

Nepreporno je medju strankami, da je u vrieme, kad su tuženici kupom stekli nepokretnine zem. nap. broj 24 obć. Osiek dolnji grad i br. 1771 obć. Osiek gornji grad, zabilježena bila prepornost hipotekarne tražbine supruga Gavre i Katarine pl. R. u iznosu od 20.000 fr. Od te glavnice utužila je Katarina udova pl. R. odpadajući na nju dio od 10.000 for., pa je tečajem parnice dotičnu tražbinu ustupnicom od 12. ožujka 1886. Paulini Georgievič ustupila. Odavlje sliedi, da se tuženici mogu poslužiti svimi prigovori, koji su pristojali i osobnoj dužnici Mariji udovoj Stanišič i to kako glede obstojnosti utužene zajamske tražbine, tako i glede valjanosti uknjiženoga za rečenu glavnicu založnoga prava, jer su oni kupom stekli hipoteku u onom njenom pravnom položaju, u kojem se je nalazila u vrieme te kupoprodaje, dakle u položaju pobijane valjanosti zajamske pogodbe i stečenoga za istu založnoga prava.

U ovom pravnom odnošaju parbenih stranaka nije se ništa promienilo niti tim, što je vjerovnica Katarina udova pl. R. cedirala utuženu tražbinu kao svoj dio zajma 20.000 for. Paulini Georgievič i to kako s toga ne, što cedent nije mogao prenieti na cesionara pravo bolje, nego li ga je sam imao (§ 1394 ogz.), a tako ni s toga ne, što je rečena cesija udjelotvorena istom poslje kako je vjerovnica i cedentica Katarina udova pl. R. podigla tužbu u vlastito ime na izplatu svoga diela od 10.000 for. od rečene zajamske glavnice sa 20.000 for.

Digitized by Google

Tuženici hoće da obore tužbeni zahtjev prigovorima: a) da zajam od 20.000 for. nisu supruzi R. nikad dobrojili dužnici Mariji udovi Stanišić; b) da je pogodba o zajmu, zasvjedočena obveznicom A. ad I., posao prividan, i c) da osobna dužnica Marija udova St. nije bila u ubrojivom stanju u vrieme izdanja one obveznice.

Prigovor pod c) odpada. U podkriepu toga prigovora priključiše tuženici dupliki svjedočbu liečnika dra. Kalivode i dra. Zechmeistera, kojimi se potvrdjuje, da Marija udova St., bivša god. 1859. od razbojnika R. težko ozliedjena po glavi, nije kroz nekoliko mjeseci mogla ni misliti i govoriti kako valja; da je slabo čula i vidila, te da joj je usljed ove ozlede kroz više godina tako oslabila bila sposobnost duševna, da tečajem od 4—5 godina, osobito u žestokih afektih, kojim bijaše podvržena, nije znala što čini i govori, i da je bila nesposobna za administraciju svoje imovine. Nu pošto se iz rečenih liečničkih svjedočba ne vidi, da je duševna nesposobnost Marije udove St. postojala baš u vremenu od 17. veljače do 2. ožujka 1868., t. j. onda, kad je ona pred supodpisanimi na obveznici A. na I. svjedoci udarila svoj rukoznak na istu obveznicu, te kad je pred istimi svjedoci, nakon pročitanja, priznala istinitom tu zadužnicu te izrično izjavila, da ju je podpisala rectius podkrižala, — to se prigovor tuženika pod c) uvažiti nemože, jer nije kadar obezkriepiti valjanost i dokaznu moć obveznice A. ad I.

Što se pak tiče prigovora pod a) i b) to im je tužiteljica Kata pl. R. odnosno Paulina G. kao ustupovnica suprotstavila prigovor rei judicatae (§ 15 g. p. p.) pozivom na osudu kr. stola sedmorice od 8. lipnja 1867. broj 255, kojom je Marija udova St. u parnici, zametnutoj proti suprugom R. radi brisanja prava zaloga za zajam od 20.000 for., utemeljen na obveznici A. na I., odpućena bila s razloga, što se je preslušanjem svjedoka podpisanih na obveznici izpostavilo, da je Marija St. priznala pred rečenimi svjedoci, da je zajam od 20.000 f. primila i što se neda uvažiti vansudno, pred svjedoci D. G. i P. V. učinjeno priznanje zajmodavca Gavre pl. R., da on nije nikada izbrojio rečeni zajam od 20.000 for. Mariji udovi St.; zatim, pozivom na osudu kr. stola sedmorice od 1. kolovoza 1874., kojom je Márija udova St. i u iznovičnoj parnici, zametnutoj proti ostavini Gavre pl. R. i proti Kati pl. R. radi brisanja prava zaloga za isti zajam od 20.000 for., opetovano odpućena bila i to obzirom na propis § 15 gpp.

No ako se i uzme, da su tuženici Kanstantin i Jelisaveta D. istovjetni s osobom Marije udove St., od koje su gore naznačene nekretnosti kupili: to ipak neima mjesta prigovoru rei judicatae po § 15 gr. p. p., pošto je predmet nazočne parnice posve različan od predmeta prijašnje parnice, koju je bila Marija udova St. povela proti su-

Digitized by Google

prugom R. tužbom na brisanje založnoga prava za upitnu zajamnu tražbinu od 20.000 for.

U nazočnoj parnici ima tužiteljica Kata pl. R. i odnosno ustupovnica Paulina G. po § 104 gpp. dokazati obstojnost utužene tražbine od 10.000 for. avr. spr., a tuženici su vlastni po § 12 g. p. p. suprotstaviti im sve svoje prigovore bez obzira na to, da je Marija ud. St. već u prijašnjih parnicah nastojala pobijati obstojnost dotične tražbine, ali da ona nije uspjela dokazati, da joj supruzi R. nisu nikada upitnoga zajma od 20.000 for. izbrojili, pa da izmedju nje i supruga R. pogodba o zajmu u istinu nikada sklopljena nije bila, nego da je ona (Marija St.) suprugom R. prividno izdala zadužnicu A. na I. (§ 916 ogz.).

Odavlje sliedi, da ne stoje razlozi, s kojih je kr. banski stol prvosudnu osudu preinačio.

Nasuprot ide prvosudna osuda predaleko, kad uzimlje, da se zadužnici A. na I. i kazivanju svjedoka Gjorgje, Demetra i Lazara Cveića, Lazara Stefanovića, Svetozara Peše, Stefana Lucića i Emilijana Kengelca neima pripisati nikakova dokazna moć; jer zadužnicom A. na I. u savezu s očitovanjem sada navedenih svjedoka, ima se obstojnost utužene tražbine po §§ 109 i 119 gpp. dokazanom smatrati sve dotle, dok tuženici nepruže valjana protudokaza o tom, da je Marija ud. St. suprugom R. samo prividno izdala zadužnicu A. na I.; ili da supruzi R. Mariji udovi St. zajam od 20.000 for. na istu zadužnicu dobrojili nisu.

U tom pogledu jest odlučna neuzvrativa glavna prisega, koju su tuženici u odgovoru navratili prvobitnoj tužiteljici Kati pl. R. o tom, da je bud ona, bud njezin sada pokojni suprug Gavro pl. R. na zadužnicu zajam zaista dobrojio.

Istina, da je Paulina G. prigovorila toj prisegi, da je neodlučna i nedopustiva, pošto je ona (Paulina G.) utuženu tražbinu stekla ustupom i to bona fide i vjerom u javne knjige; ali taj se prigovor nemože uvažiti s gore navedenih razloga, pošto je Paulini G. poznato bilo, da je utužena tražbina preporna.

S toga valja povodom previda tuženika banskostolnu osudu u dielu odnosećem se na nje t. j. Kanstantina i Jelisavu D. preinačiti, ter izlazak parnice po § 260, 265 i 266 gpp. obzirom na § 238 i 242 gpp. učiniti ovisnim o položenju tužiteljici Kati udovi R. navraćene neuzvratne odlučne prisege, kako je to učinjeno u dispositivnom dielu ove osude, a parbene troškove po § 573 gpp. medju strankami prebiti, pošto svaka stranka ima za sebe povoljnu osudu.

Priobćio Stevan Popović.

Digitized by Google

Za vrieme izpravnog postupka vlastniku zemljišta povriedjenu u njegovih pravih upisom kmetskog prava u listu starih tereta, ne ime drugog lieka, van prigovora u smislu § 14 zak. od 25. srpnja 1871 br. 96 d. z. l.

Za vrieme izpravnog postupka, povedena usljed osnivanja zemljištnika spljetske porezne obćine, P. J. prijavom dp. 26. rujna 1889. br. 4159 zatraži, da mu izpravnim putem bude dozvoljeno brisanje iz lista C. starih tereta zemljistničkog uložka 448, bića 43, čest. zem. 4497 prava kmeta T. A., da u slučaju odpusta bude mu naknadjena čitava vriednost zidova i da može otudjiti trećemu težačke poboljšice, a da bude to pravo nasuprot uknjiženo kako sliedi: da pripada težaku vriednost zidova u slučaju odpusta razmjerno prama težačkoj kvoti, i da nemože otudjiti trećemu kmetska prava bez dozvole vlastnika. C. kralj. okružno sudište u Spljetu odlukom 12. listopada 1889. br. 4159, u smislu § 7 sl. b) zak. od 25. srpnja 1871. br. 96 d. z. l. primilo je prijavu.

Proti ovoj odluci T. A. predao je utok, koji odbije c. kr. prizivno sudište dalmatinsko odlukom od 27. ožujka 1890. br. 1328 sa sliedećih r a z l o g a: Vidiv, da se je pitao izpravak odnosno brisanje iz lista starih tereta, uknjiženih u zemljištniku, i da se takov upit odnosi na pravo predvidjeno u § 7 sl. b) zak. 25. srpnja 1871. broj 96 d. z. l.; vidiv, da proti odluci osnovanoj na propisu §§ 12—13 ist. zak., nije dozvoljen prizivni liek već onaj prigovora § 14 pomenutog zakona.

C. kr. vrhovno sudište bečko odlukom od 17. lipnja 1890. br. 6955 ukine odluku nižih sudova naloživ c. kralj. okružnom sudištu u Spljetu, da dade na molbu P. J., kao prigovor u smislu § 14 zak. od 25. srpnja 1871. br. 96 ono riešenje, koje će smatrat sgodnim u tom slučaju.

R a z l o z i: Vidiv, da kmetsko pravo sačinjava onaj teret, koji se upisuje u odnosnom listu po § 10 zak. od 10. veljače 1881. br. 15 p. z. l. valjana za kraljevinu Dalmaciju, i da upis ima sliediti do roka odredjenog u prvom izroku, proglašenom krepošću §§ 5 i 6 zakona od 25. srpnja 1871. br. 96 u smislu § 7 sl. b), 12, 13 ovog zakona, kada se to nije učinilo, kao što u ovom slučaju, već usljed izvidâ propisanih u § 21 br. 2 i 39 ministarske naredbe od 7. lipnja 1881. broj 29 p. z. l.; vidiv, da zakon od 25. srpnja 1871. br. 96 ne dozvoljuje vlastniku, koji se cieni da je povriedjen u svojih pravih, ovisno o tom upisu, drugi liek nego liek prigovora predvidjenog u § 14 istoga zakona, koji se prigovor podnašao do roka odredjenog u drugom izroku, i usljed kojeg se povadja postupak previdjen u § 15 i sliedećih spomenutog zakona; vidiv pak, da se molba P. J., o kojoj se razpravlja, predana bila za to, da se preinači upis kmetskih prava, nemogaše pripustiti kao prijava u smislu § 7 sl. b) zak. od 25. srpnja 1871. broj 96, ali da se može držati kao prigovor u smislu i rad posljedica § 14 ovoga zakona; vidiv, da s toga

Digitized by Google

i odluke prve i druge molbe očevidno stoje u protuslovlju sa zakonom, i radi česa ih je trebalo ukinuti; vidiv, da po uredovnih obavjestih rok drugoga izroka već je odredjen, a minuti će tek 30. rujna 1890.; valja itd. *Priobćio A. S.*

Imade li se sadržaj ustmene oporuke smatrati dokazanim, ako treći svjedok kaže, da se „nesjeća" više sadržaja oporuke. (Prinos tumačenju § 586 o. g. z.).

A. C. iz O. tuži sudu A. C. udatu G. i mld. F. C. te zahtieva, da imadu priznati ustmenu oporuku 9. listopada 1880. u O. preminuloga T. C., kojom je tužitelja A. C. imenovao svojim universalnim nasljednikom, i da su tuženice dužne privoliti, da se usuprot uručbenoj izpravi od 20. lipnja 1886. br. 214. pravo vlastnosti na dio nepokretnosti prije T. C. danas A. C. udate G. i mld. F. C. ul. br. 187 obć. O. na korist tužiteljevu gruntovnički uknjižiti može. Kr. kot. sud u N. zadovoljio je tužbi sa sliedećih razloga: Sva tri pod zakletvom saslušana svjedoka J. V., S. J. i F. P. izkazaše skladno, da je pokojni T. C. svoju posljednju volju očitovao u njihovoj istodobnoj prisutnosti, pri podpunoj sviesti i razumu, ozbiljno i promišljeno, ter je po tom pokojnik u smislu § 585 ogz. ostavio tvrdu ustmenu oporuku.

Svjedoci J. V. i F. P. kazaše suglasno pod zakletvom, da je pokojnik očitovao svoju posljednju volju tako, da cieli svoj pokretni i nepokretni imetak ostavlja tužitelju kao nasljedniku, koji ima njegovoj djeci izplatit neke legate, čim je sadržaj ustmene oporuke i odlučna činjenica tužbe dokazana u smislu § 158 gpp. u savezu sa § 586 ogz., jer tim što se treći svjedok S. J. ne sjeća sadržaja oporuke (testamenta), nije još dokazano, da ta nepostoji; usuprot je obstojnost oporuke dokazana načinom propisanim u gradj. parb. postupniku po dva zakleta svjedoka. Što se pako treći svjedok ne sjeća sadržaja oporuke, uzima se po analogiji § 586 ogz. da se on saslušati ne može, jer je naštupila psihična nemogućnost svjedoka o sadržaju oporuke saslušati.

Usljed priziva tuženica preinačio je kralj. banski stol rješitbom od 5 veljače 1890. br. 2443 prvosudnu osudu ter odbio tužbu.

Razlozi: Po § 586 ogz. treba za valjanost ustmene oporuke, da ju potvrde sva tri oporučna svjedoka suglasnim zakletim svjedočanstvom, ili bar ostala dva svjedoka, ako se jedan od njih nebi više mogao saslušati. U ovom slučaju potvrdiše samo dvojica oporučnih svjedoka J. V. i F. P. suglasno, da je pokojni T. C. ustmeno svojim universalnim nasljednikom imenovao tužitelja A. C., dočim je treći svjedok S. J. toli kod svoga preslušanja prije zametnute parnice, koli kod ponovnoga preslušanja u ovoj parnici doduše potvrdio, da je pokojni T. C. svoju po-

Digitized by Google

sljednju volju pred njim i pred ostalom dvojicom svjedoka ustmeno očitovao, ali da se sadržaja toga očitovanja više nesjeća.

Nije pako slobodno uzporediti takav slučaj, gdje se svjedok sadržaja očitovanja posljednje volje više nesjeća s onim, kada se treći oporučni svjedok više preslušati ne može, jer je ustanova § 586 ogz. strogo iznimne naravi, koja se na druge slučajeve analogno uporaviti ne može.

Pošto dakle ustmena oporuka T. C. po propisu § 586 ogz. dokazana nije, mora se tužba na priznanje valjanosti te oporuke odbiti.

Kr. stol sedmorice usljed tužiteljevog previda potvrdio je svojom osudom od 10. srpnja 1890. br. 1711 osudu kr. banskoga stola.

Razlozi: U ovom slučaju ne može biti dovoljno kazivanje dvajuh svjedoka, da se dokaže sadržaj ustmene oporuke, jer nije nastupila predpostava § 586 ogz., da se najme treći svjedok nemože saslušati; treći bo svjedok upitne oporuke bio je preslušan, no nije ništa kazati znao, radi česa manjka zakoniti dokaz o sadržaju te oporuke.

S toga je pravilna osuda banskoga stola, ter valju istu uz odpućenje previda tužitelja potvrditi. *Pr. A. Batušić.*

Od uživanja zajedničke stvari izključeni suvlastnik nemora poradi tražbine ekvivalenta za prikraćene koristi uživaoca dotične stvari predhodno tužiti na polaganje računa u smislu §§ 830 i 1039 ogz. Takova tražbina nepada pod pojam „odštete", pa s toga nezastaruje tužba poradi nje po pravilu § 1489 ogz.

Stj. i T. M. jesu sa L. i Stj. G. suvlastnici nekretnina, upisanih u grunt. nap. br. 92 por. obć. Odra; nu L. i Stj. G. uživahu sve ove nepokretnosti kroz tri godine počam od 1. svibnja 1881., izključivši suvlastnike Stj. i T. M od posjeda i uživanja.

S toga tužiše Stj. i T. M. kr. kot. sudu u Velikoj Gorici L. i Stj. tražeći odštetu od 150 for. spp. za polovinu probitaka od istih nepokretnina u spomenutom vremenu. Nu kotarski sud osudom od 15. studenoga 1887. br. 7355 odbije predbježno tužbu na temelju § 830 ogz., po kojem bi trebalo tuženike prije poćerati, da polože račun o prihodu nekretnina u spomenutom vremenu. Nu kr. banski stol ukine, na priziv tužitelja, riešenjem od 11. travnja 1888. br. 5962 osudu prvoga suda i odredi, da se mimo gore spomenutoga § 830 o. g. z. rasprava nadopuni i nova osuda izreče.

Kot. sud podpuniv raspravu u odredjenom pravcu, najme procjenom koristi priepornih nepokretnosti, osudom od 1. srpnja 1888. broj 4428 odsudi tužene L. i Stj. G. da imadu solidarno platiti tužiteljem Stj. i T. M. u ime polovine prihoda nepokretnosti grunt. nap. br. 92 por. obć. Odra za vrieme od 1. svibnja 1881. do 1. svibnja 1884. 108 for. 99 n.

Digitized by Google

sa 6% kamati od dana dostavljene tužbe do plateža i naknaditi parbeni trošak od 58 for. 55 novč.

Razlozi: Osudom B. na I. deklarirano je pravomoćno, da medju tužitelji i tuženici postoji zajednica vlastnosti nekretnina. Priznadoše tuženici, da su kroz tri godine počam od 1. svibnja 1881. te nekretnine posjedovali i uživali, pa je s toga pravo, da tužitelji dobiju pripadajući im dio koristi, koje one nekretnine u tom vremenu donesoše (§§ 839 i 840 ogz.). Sliedeć pravac gore citirane drugomolbene rješitbe napušta ovaj sud pravilo, na kom je osudu od 15. studenoga 1887. br. 7355 zasnovao bio: da bi se najme u duhu § 830 ogz. imali tuženici poćerati na polaganje računa o dohodku tih nekretnina — te ustanovljuje iznos tih koristi na temelju sudbenoga očevida i mnenja zaprisegnutih vještaka — procjenitelja. Tim se putem nije dalo ustanoviti, koliko su te nekretnine upitnih godina koristi zaista doniele, niti to, kakova je plodnost u tih godinah bila, zato je uzeta za temelj srednja plodnost i prema tomu procieniše vještaci ukupni čisti prihod popriečno na godinu na 72 f. 66 n. Pošto su tužitelji vlastnici polovine nekretnina, pripada im i polovica prihoda (§ 839 ogz.), a to čini za tri godine 108 for. 99 novč. Prigovor tuženika, da je tražbina radi izminuća 3 godina zastarjela, nestoji, jer naslov ove tražbine nije odšteta, nego izdanje koristi zajedničke imovine, a za ovakovu tražbinu nevriedi trogodišnji zagodni rok.

Tuženici moraju u duhu § 575 gpp. cieli parbeni trošak naknaditi, ma da je samo dielom tužbi udovoljeno, i to s razloga, što su tuženici tvrdokorno kratili tužiteljem njihovo pravo i tom objektivnom povriedom tudjega prava ovu parbu izazvali, pa nebi bilo pravedno, da se tužiteljem okrnji njihovo pravo štetom parbenoga troška".

Na priziv tuženika L. i Stj. G. potvrdi osudu kot. suda kr. banski stol svojom osudom od 2. kolovoza 1888. br. 19.562 s ovih razloga: Tužba na izplatu ekvivalenta za pobrane po tuženicih plodove, što no jih moraju tuženici u smislu §§ 335 i 338 ogz. izplatiti tužiteljem kao suvlastnikom nekretnina zemlj. br. 92 občine Odra u jednoj polovini, nemože se smatrati odštetnom tužbom u smislu § 1489 ogz., jer se tuj neradi o naknadi štete prouzročene tužiteljem protupravnim činjenjem tuženika, već ob izdatbi onoga, što tužiteljem kao suvlastnikom pripada. Na takovu tužbu neda se pako uporaviti niti ustanova § 1480 ogz., jer se neradi o periodičnih davanjih iz imovine tuženika.

O dužnosti polaganja računa nemože se ovdje u smislu § 1039 ogz. radi toga govoriti, što poslovodstvo bez naloga uvjek predpostavlja, da je dotičnik, premda bez naloga, radio u ime i u interesu drugoga, što se nikako o tuženicih reći nemože, jer oni tužiteljem ovako pravo na pobrani prihod

Digitized by Google

uzkraćuju. S tih i sa razloga po prvom sudu navedenih valja, odbaciv priziv tuženika, potvrditi riešenje prvoga suda.

Kr. stol sedmorice osudom od 30. siečnja 1889. broj 3984 zabaci izvanredni previd tuženika L. i Stj. G. proti osudi kr. banskoga stola i nametne tuženikom trošak previdnoga protuizvedenja sa sliedećih razloga: U suglasnih osudah nižih sudova nepredleži nijedan od uvjeta, koji bi po § 334 gpp. podoban bio opravdati izvanredni previd. Zato se mora ovaj po § 334 gpp. kao neumjestan odputiti.

Opazka. Dr. Kirchstetter u svom komentaru ogz. na str. 179 izravno riešava pitanje: kako se imade izvojštiti tražbina koristi stvari proti nepoštenomu posjedniku. Tumačeć § 335 ogz. nabraja, što sve nepošteni — za pravo neopravdani (ungerechtfertigte) — posjednik povratiti imade i zaključuje doslovce: „Sve se to ima ustanoviti putem polaganja računa". K tomu citira inter parentesim § 1039 o. g. z.; aplicira dakle protivno nauci, što ju gore citirana drugomolbena riešitba usvaja, pravilo o poslovodstvu bez naloga na nepoštenoga posjednika.

U Ungerovom sistemu o. g. z. niti u Stubenrauchovom komentaru o. g. z., a niti u sbirci Glaser-Ungerovoj, u koliko sam primjetio, neima odgovora na ovo zanimivo pitanje. Da je pako odštetna tražbina vlastnika proti nepoštenomu posjedniku puki izliev vlastničkoga odnošaja i s toga da nije podvržena kraćemu zagodnomu roku § 1489 ogz., to je i bečko vrhovno sudište izreklo rješitbom od 11. prosinca 1878. br. 10.491. (Pravnik 1879. br. 60). *Pr. Dragutin Markovac.*

Da li se imade predbilježba prava zaloga radi svote od 45 for. avr. spp. opravdati pred redovitim sudom ili po zakonu maličnom?

A. R. preda kr. kot. sudu u G. tužbu, u kojoj išće da mu se plati zajam od 45 for. a. vr. spp. te ujedno opravdava odlukom od 20. kolovoza 1888. br. 6658 stečenu predbilježbu na nekretnostih P. F. Kr. kot. sud u G. osudom od 14. prosinca 1889. br. 4679 dosudi tužitelju samo 30 f., što tužitelj išće preko one svote sud odbija, kao što odbija i opravdanje predbilježbe — a parbeni trošak prebije.

Tužiteljica prizva proti ovoj osudi, koju je kralj. banski stol rješitbom od 14. svibuja 1890. br. 10.039 ukinuo sa cielim postupkom, te odredio, da se imade razprava provesti po propisih zakona o postupku maličnom.

Razlozi: Po § 54 sudovnika treba tužbe za opravdaj predbilježbe prava zaloga podignuti ili pred sudom, koji je nadležan po prebivalištu tuženikovu, ili pred onim sudom, kojemu bi bio podvržen tuženik, da prebiva na dobru nepokretnom; kojom je zakonskom ustanovom potvrdjen onaj već na pravnoj naravi takove tužbe, kojoj nije predmet stvarno pravo na dobro negibivo, utemeljeni nazor, da takove tužbe ne spadaju pred molbu realnu, nego pred obični sud; uvaživ, da je zakonodavac nedvojbeno namjeravao, da sve parnice o novčanih tražbinah, koje bez

Digitized by Google

pripadaka ne nadilaze 100 for. — u koliko ne spadaju pred mjestni sud, i u koliko nisu po § 2 maličnoga zakona izuzete izpod nadležnosti maličnih sudova, imadu se razpravljati i riešavati po propisih maličnoga zakona; uvaživ, da baš s toga ima viši sud, ako je takova tužba primljena i razpravljena po redovitom postupku, ureda radi postupak ukinuti i stvar uputiti na postupak mališni, ma da nije stranka prigovorila nadležnosti redovitoga suda; uvaživ, da se po § 33 mal. zakona sudac i u maličnom postupku ima držati onih zakonskih ustanova, kojimi se izpravi kojoj daje moć podpuna dokaza; uvaživ, da je tuženik porekao, da je od tužiteljice primio u ime zajma 45 for. nego samo 30 for., da se pri izdanju obveznice A. od I. nisu obdržavali propisi § 121 g. p. p., jer je podpisan na istoj samo jedan pismeni svjedok, usljed česa svega nije dokazano, da je izbrojen tuženiku zajam od 45 for, a to tim manje, što sama tužiteljica priznaje, da je prvobitno uzajmila samo 30 for. i da je obveznica A. na I. na temelju obavljena s tuženikom obračuna izdana o obračunanoj svoti od 45 for.; uvaživ, da je s toga svakako potrebno, da tužiteljica dokaže učinjeni s tuženikom obračun i posljedak toga obračuna i da se za to provede po tužiteljici ponudjeni dokaz kroz svjedoke, te upotrebe eventualno ponudjena druga sredstva dokaza; uvaživ, da se tuženik ima pozvati neka dokaže po njem uztvrdjene odplate, učinjene na obalu tužene tražbine, pri čem se ima osobita pozornost obratiti na to, ter ustanoviti, da li su te navedene odplate učinjene prije ili poslje obračuna, — u koju je svrhu potrebno i to, da se ustanovi čas toga obračuna; — obnašao je, i t. d.

Proti ovoj rješitbi nije dalnji pravni liek poprimljen, te će usljed toga sliediti ponovna razprava po propisih maličnoga zakona.

Pr. dr. Fran Kucelić.

B. Kazneno.

Zakonska duljina malih pušaka (pištolja, revolvera).

(Rješitba c. kr. bečkoga kasacionoga suda od 22. studenoga 1889. br. 7331.)

Okružni sud u Roverti osudom svojom od 6. travnja 1889. broj 1086 odriešio je po § 259 br. 3 austr. kp. (§ 250 hrv. kp.) Ivana P. svake krivnje prestupka čl. II. c. patenta od 18. siečnja 1818., jer da je bio zatečen u posjedu zabranjena oružja. Povodom ništovne žalbe, koju je državno odvjetničtvo uložilo, ukidno sudište ukine spomenutu osudu i uputi prvi sud, da razpravu ponovi, dopuni i izrekne novu osudu.

Razlozi: Punim pravom smatra se državnoga odvjetničtva ništovna žalba na ustanovi § 281 br. 9 a) austr. kp. (§ 277 br. 9 a) hrv. kp.) opravdanom. Člankom VI. patenta od 18. siečnja 1818. izjavljene

Digitized by Google

su dopušćenimi samo one kratke puške (pištolje, revolveri), koje su najmanje 6 milanezkih unca duge, t. j. po prilici $11^1/_8$ beč. palca po gubernijalnoj naredbi od 31. prosinca 1829. za južni Tirol; to pako imade se po zakonu od 23. srpnja 1871. d. z. l. broj 16 ex 1872. smatrati ravnim 29 cm. 7 mm. — Revolver dakle, koji je kraći od 29.7 cm. imade se prema ustanovam, za južni Tirol valjajućim, smatrati zabranjenim.

Prvi presudni sud ustanovio je, da je revolver, koji je u posjedu obtuženika bio zatečen, bio duljine 30.2 cm., ali izmjeren tako, da je duljinom uzeta diagonalna crta od skrajnih točaka, a nije se pri tom držao propisa ministarskoga odpisa i naredbe od 19. ožujka 1866. dzl. br. 35, kojim je ustanovljeno, da se kod oružja — kojega držalo (kundak) nije ravna pravca s ostalim dielom oružja (sa cievlju revolvera) — duljinom imade uzeti razmak paralelan sa pravcem cievi do točke, u kojoj taj sa cievi paralelni pravac sječe s protivne strane oružja (od vrška cievi) vertikalno spuščena i protegnuta crta.

Svakako je pravo — kako se u razlozih prve osude naglašuje — da je malo prije spomenuta ministarska naredba formalno izdana lih u svrhu, da njom ustanova § 2 oružnoga patenta od 24. listopada 1852. d. z. l. br. 223 bude protumačena. Nego ipak ako se uvaži, da pri izdavanju te ministarske naredbe nije namjeravan ustanovljaj nove pravne norme, nego — kako se iz uvodnih rieči iste vidi — autentičan izraz i tumač ustanove § 2 oružnoga patenta, da se dakle nemože svrgnuti s uma manifestacija zakonodavčeve namjere za tumačenje ustanova oružnoga patenta za južni Tirol, koji je i po formi i po sadržini posve suglasan s ustanovami oružnoga patenta od g. 1852., istom ministarskom naredbom protumačena; da dakle razlika u postupku — kako se duljina oružja opredieljuje — u raznih pokrajinah monarkije ne samo da nebi odgovarala namisli i volji zakonodavca, nego baš obratno ostavila bi širom otvorena vrata eventualnostim, te bi se oružje — kada bi bilo slobodno mjeriti, kako je u razlozih napadnute osude postupano i ustanovljeno, u južnom Tirolu (gdje su u tom pogledu puno strožije mjere) — moglo smatrat slobodnim, dočim bi u inih zemljah, u kojih je oružni patenat u krieposti, zabranjenim ostati moralo; napokon ako se uvaži momenat, da odpis ministarstva za pravosudje od 19. ožujka 1866. dzl. br. 35 sadržaje ustanovu za pravilnu uporabu načela geometričkih, pa da se ta ustanova i bez naročite odredbe zakonodavstvene, budući jedino mjerodavnom, uporabljuje; jer visina trokuta, čuna, cylindra ili pyramide biva ustanovljena okomitim pravcem, koji s vrha (odnosno s gornje ploštine) pada na temeljnicu ili produljaj ove, a nipošto kosom crtom, koja najdulji razmak od vrha do temeljnice predstavlja. Tako se ništovna žalba osnovana na § 281 br. 9 a) austr. kp. (§ 277 br. 9 a) hrv. kp.)

Digitized by Google

prikazuje na zakonu opravdanom, te se je sva ova stvar morala nazad uputiti, da se ponovi i upodpuni razprava, izmjera oružja ustanovi po načelih sada razvijenih, te izrekne nova osuda. *Pr. L. Matasović.*

Slobodno uvjerenje sudca.

Kr. kotar. sud u st. Pazovi osudio je osudom od 2. prosinca 1889. broj 638 Heinrika L. radi prekršaja § 460 kz. na zatvor od mjesec dana. Razlozi: Prijavom oružn. postaje u st. Slankamenu te izkazom oštećenika Ljubomira M. ustanovljeno je, da je noćju od 19. na 20. travnja 1889. iz nezaključene zgrade Ljub. M. nestalo vola, 40 for. vrednoga; suglasnimi izkazi Ljubomira M. te svjedoka V. Č. i V. Č. ustanovljeno je, da je trag nestalog vola odveo upravo u selo K.; a vlastitim priznanjem okrivljenika, prijavom i izkazima imenovanih svjedoka, da je iza kradje vola nadjena u posjedu okrivljenikovu volovska koža, koju su oštećenik i gornji svjedoci po dlaci, a naročito po rani, koju je vol na lievoj strani rebara imao, prepoznali kao kožu od nestalog vola. Okrivljeni H. L. brani sa, da je kod njega nadjenu kožu kupio od „nepoznatog čovjeka" na vašaru na G. za 1 for. 20 nvč. Po okrivljeniku nadjeni svjedoci S. T., J. A. i V. M. potvrdjuju, da je on (okrivljenik) prošle godine, neznadu kada, u G. kupio kožu bez glave i repa. — Uvaži li se, da je trag nestalog vola odveo upravo u selo K., prebivalište okrivljenikovo; da su oštećenik i svjedoci V. Č. i V. Č. po dlaci i rani, koju je vol na sebi imao, prepoznali u koži, nadjenoj u posjedu okrivljenika, kožu nestalog vola: neima dvojbe, da su izkazi svjedoka S. T., J. A. i V. M. nevjerojatni i neistiniti tim više, što neznadu ni vremena vašaru, kada je okrivljenik tobože kožu kupio, pa im s toga sud nevjeruje. Usuprot sve ove činjenice, a navlastito po okrivljeniku očitovana pripravnost, kada su kožu kod njega na tavanu našli, da će oštećenom svu štetu naknaditi, uvjerila su sud o krivnji H. L., da je nestalog vola prisvojio si, pak ga je s toga sud proglasio krivim prekršaja kradje".

Kr. sudb. stol kao prizivno sudište u Mitrovici presudom od 31. svibnja 1890. br. 1442 preinačio je osudu kotarskog suda i okrivljenika riešio od obtužbe s razloga: „Što okrivljeni nepriznaje, da je on pomenutu kradju počinio i što su mu svjedoci Stevan S., Joca A. i Vasa M. doista posvjedočili, da je on još u jeseni god. 1888. na vašaru u G. od nekog nepoznatog im čovjeka kupio kožu za 1 for. 20 novč. od juneta i to bez repa i glave, kakova bijaše ona nadjena na tavanu okrivljenika; pa što su oštećeni Ljubomir M., njegovi svjedoci V. Č. i V. Č., koji su uztvrdili, da je ta koža upravo od juneta noćju od 19. na 20. travnja 1889. oštećenom nestalog, jer da su ju upoznali po dlaci i po rani, koju je to june na rebrih na lievoj strani imalo, lahko mogli u

Digitized by Google

bludnji biti,* dakle što to i što je tobož neki trag vodio od sela S. u selo K., i što je okrivljeni izjavio, da je pripravan june platiti, ako oštećeni upozna kožu: nemože jošt biti dovoljnim dokazom za osudjenje okrivljenika, koji djelo nepriznaje, kad drugog razloga nikakovog sumnje za njegovu krivnju neima". X. Y.

1. Korporacija (juristična osoba) može biti objektom prekršaja suprot sigurnosti poštenja po § 496 kz. — 2. Subjektivna zastara u smislu § 530 kz. počimlje za korporaciju teći onim danom, kojega njen predsjednik za uvriedu njenoga poštenja doznade.

Kr. kot. sud u Osj. osudom od 4. siečnja 1889. br. 2771 proglasi J. Sch-a krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 496 kz., a počinjenoga tim, da je nekoga dana mjeseca listopada 1888. javno i pred više ljudi nazvao članove odbora osj. dolnjo-gradske kasine „Rotzbuben, die sich kein Sacktuch kaufen können", te ga osudi na zatvor od 8 dana, koji se prema § 261 kz. pretvara u globu od 40 for. na korist ubožke zaklade grada Osj.

Razlozi: Drag. B. kao predsjednik osj. doljnjogradske kasine tuži J. Sch-a, da je 19. listopada 1888. javno i pred više ljudi rekao, da su članovi odbora „Rotzbuben, die sich kein Sacktuch kaufen können", čim da je uvredio ne samo spomenuti odbor, nego i cielo družtvo, koje je u odboru reprezentirano. — Kazivanjem svjedoka D. H., A. H. i G. J. ustanovljeno je, da je obtuženik zaista inkriminirane rieči javno na ulici i pred više ljudi izustio, pa pošto naziv „Rotzbub" svakako u sebi sadržaje kriterija uvriede u smislu § 496 kz., ustanovljen je objektivni učin i dokazana subj. krivnja tuženikova.

Obtuženi prigovara, da je po § 530 k. z. tužbovno pravo tužitelja utrnulo, jer tužba nije podnešena u roku od 6 nedjelja od dana učinjene uvriede, već istom 30. studenoga 1888. — Istina, da je na razpravi dokazano, da one uvriedljive rieči nisu izrečene 19. listopada 1888., nego dan ili dva prije; nu pošto vrieme zagode ne teče od dana, kad je uvrieda učinjena, već od dana, kojega uvriedjenik za uvriedu sazna, a odbor družtva kasine saznao je za uvriedu tek u sjednici 19. listopada 1888. — protivno bar nije dokazano, — pošto se konačno razlogom uztvrditi neda, da je odbor već s toga morao znati za učinjenu uvriedu, jer je predsjednik za svoju osobu odmah isti dan, kad je

* A nisu li mogli biti i još u većoj bludnji svjedoci okrivljenikovi? Osuda druge molbe neuvažuje koliko bi trebalo ono, što je konstatovano po prvom sudu niti se neobazire na uvjerenje prvoga sudca (§ 249 kp.), pa se nam čini u obće netemeljitom.

Digitized by Google

učinjena, za nju doznao: to sud nije mogao prigovor zagode uvažiti.*

Proti ovoj osudi dade J. Sch. kod kot. suda pravodobno u zapisnik priziv glede krivnje i kazne, koji je kr. sudb. stol u Osj. osudom od 19. ožujka 1889. broj 1545 glede krivnje zabacio: „uvaživ, da je prvi sud glede krivnje odlučio po § 249 kp. i svoju osudu obrazložio; uvaživ, da nepredleži nijedan od razloga ništovnih § 418 odnosno 277 kp., po pritužitelju navedeni ništovni razlog, koji se temelji na § 418 br. 3 i 277 br. 9 sl. b) kp.: da predleži zastara, da nije osnovan, jer po § 530 kz. počima zastara prava tužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja teći od onoga časa, kada uvriedjeni za uvriedu sazna; a u ovom slučaju je ustanovljeno, da je odbor družtva osj. doljnjogradske kasine za uvriede saznao 19. listopada 1888., a pošto je prijava sudu predana 30. studenoga 1888. t. j. 42. dan, to je prijava podnešena unutar roka od 6 nedjelja, dakle nije tužbovno pravo zastarjelo, itd.“

Pred prizivnim senatom sudb. stola zastupao je državni odvjetnik mnienje, da družtva in abstracto nemogu biti objektom prekršaja suprot sigurnosti poštenja po § 496 kz. i da je pravo tužbe radi toga prekršaja zastarjelo, te je predložio, da se tuženi J. Sch. rieši od obtužbe; ali prizivno sudište neusvoji njegove nazore.

Kr. državno nadodvjetničtvo ustade žalbom ništovnom na obranu zakona poradi obiuh osuda prve i druge molbe i u tom povodu izreče kr. stol sedmorice osudom od 19. srpnja 1890. na broj $\frac{3297 \text{ ex } 1889.}{2440 \text{ ex } 1890.}$ nakon obavljene javne razprave:

1. da je osudom kr. kot. suda u Osj. od 4. siečnja 1889. br. 2771 i osudom kr. sudb. stola u Osj. od 19. ožujka 1889. br. 1545 povriedjen zakon u § 530 k.z.;

2. da istimi osudami nije povriedjen zakon u § 496 k. z. i § 390 c) k. p.

---

* Naglasiti valja, da je kaznena prijava, na koju je ova osuda sliedila, primljena kod kralj. kotar. suda 30. studenoga 1888. br. 2771 i da rubrum iste doslovce glasi: tužba Dragutina B. kao predsjednika osj. doljnjogradske kasine u zastupanju istog družtva proti J. Sch-u u Osj., a u kontekstu veli se: „dne 19. listopada t. g. saznao sam ja kao predsjednik osj. doljnjogradske kasine u istog dana držanoj odborskoj sjednici, da je etc.“; zatim se veli: „Timi je psovkami J. Sch. uvriedio ne samo odbor osj. doljnjogradske kasine, nego i cielo družtvo iste kasine u poštenju, pošto odbor representira cielo družtvo, a ja kao predsjednik istoga družtva obvezan sam družtvo proti svakoj uvriedi štititi. — Usljed toga sam ja kao predsjednik osj. doljnjogradske kasine dužan i obvezan J. Sch-a radi pogrde družtva po § 496 kz. tužiti etc.“ Na ovoj je prijavi podpisan B.

Digitized by Google

Razlozi: U žalbi ništovnoj, podignutoj na obranu zakona, ističe se, da je osudami kr. kot. suda u O. od 4. siečnja 1889. br. 2771 i kr. sudb. stola u O. kao prizivnoga suda od 19. ožujka 1889. br. 1545 povriedjen zakon u § 496 kz. § 390 c. kp. i § 530 kz. s razloga, što je zahtjev na progon stavljen po osobi na to neovlaštenoj (§ 390 c. kp. u svezi sa § 496 kz.), i što je tužbeno pravo usljed medjutim nastupivše subjektivne zagode u smislu § 530 kz. utrnulo.

Povrieda zakona u § 530 kz. u istinu i postoji, jer je sud uzeo za dokazano, da je Drag. B. za nanešenu uvriedu saznao odmah, kada je izrečena (dakle dan ili dva prije 19. listopada 1888.), a tužba je po njem predana istom 30. studenoga 1888. (dakle nakon 42 dana), iz česa sliedi, da je kažnjivost čina u vrieme tužbe već zagodom utrnula bila po § 530 kz.

Što se pak tiče uztvrdjene povriede zakona u ustanovi § 496 kz. i § 390 c. kp., to je bezdvojbeno cielim smjerom i sadržajem inkriminiranih rieči ne samo članovom odbora rečenog družtva kao takovim nanešena neposredna uvrieda, već posredno takodjer i samom družtvu, koje je takove osobe za svoje odbornike izabralo. Osim toga se izrično u podnešenoj tužbi ističe, da se tim riečima osjeća uvredjenim osim družtva takodjer i odbor, u koji spada i sam, po §§ 11—14 naredbom kr. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove od 12. listopada 1882. broj 37.663 odobrenih družtvenih pravila, iz sredine odbornika i po istih izabrani predsjednik, koji je po §§ 495 i 496 k. zak. vlastan u ime istoga družtva i kao predstavnik družtva i samog odbora na temelju § 15 družtvenih pravila tužbu na progon podići, — pa s toga nije rečenimi osudami zakon povriedjen u ustanovi § 496 kz. i § 390 c) kp. Prema tomu valja po § 286 II. kp. dielomice udovoljiti, a dielomice neudovoljiti podignutoj na obranu zakona žalbi ništovnoj, kako je to učinjeno u dispositivnom dielu vrhovne ove osude". *Priobćio Dragutin Markovac.*

C. Upravno.

Potajne diobe imadu se u smislu §§ 56 i 57 zak. od 9. svibnja 1889. po faktičnom posjedu provesti.

Oko god. 1866. provedena je potajna dioba u zadruzi Orešić iz D. kbr. 6 na 4 strane tako, da su dobili Stjepan, Petar, Janko i Josip svaki ¼ te su pojedini članovi svaki svoj dio u tom razmjeru do god. 1885. uživali; a te godine, budući je Josip 8. veljače 1885. umro, preuzeše njegovu četvrtinu njegova mld. djeca: Mijo, Jana, Marica i Vjekoslav sa majkom si udovom Barom; ovi preuzeše i dio Janka, koji je takodjer 17. veljače 1885. umro, te svoj dio oporučno, neimajući odvjetka, navedenim malodobnikom ostavio.

Digitized by Google

Nu tim nije se zadovoljio Stjepan Orešić, već je zatražio, da se na temelju rodoslovja dioba preduzme i sav zadružni imetak na tri strane podieli, najme medju njega (Stjepana), Petra i mld. djecu pokoj. Josipa, svakoga $^1/_3$.

Odlukom kr. kot. oblasti u Stubici od 13. rujna 1887. broj 1643 odbijen je bio zahtjev Stjepana O. te potvrdjena potajna dioba.

Proti toj odluci uloži Stjepan utok na upravni odbor županije zagrebačke, u kojem dokazuje, da je proti njegovoj volji pokoj. Joso prije više godina dao sav zadružni imetak na 4 diela razdieliti, premda se je imala imovina na šest dielova razdieliti, jer bijaše i toliko braće; zatim, da su pojedine parcele odviše pociepane; da Janko nije imao prava oporučno sa svojom četvrtinom razpolagati; da oporuka nije valjano sastavljena, jer nebijaše nitko prisutan od strane poglavarstva ili odbora.

Upravni odbor županije zagrebačke uvažio je taj utok i rješitbom svojom od 3. prosinca 1888. br. 1329. dokinuo prvomolbenu odluku, te odredio, da se zadružna imovina po zahtjevu Stjepana O. na tri diela razdjeli, i to s razloga, što su g. 1874. na zadružnom selištu živjeli Stjepan, Petar, Janko, Josip, mld. Jakov i mld. Bara O., sve po ocu braća, pa bi se potajna dioba na šest, ne pako na četiri diela provesti bila imala; obzirom i na tu okolnost nije se potajna dioba potvrditi mogla, jer bijaše na štetu malodobnika. Pa pošto je mld. Jakov g. 1882. umro, a mld. Bara istom početkom g. 1885. se udala, mogla se je ova zadruga tek god. 1885. u gore navedenom razmjeru na 4 diela potajno razdieliti; nu jer god. 1885. nije na temelju tada postojećeg zakona bilo dopustivo provedenje potajne diobe, to naravno i nije se mogla oko god. 1866. provedena potajna dioba, koja bijaše na uštrb navedenih dvajuh malodobnika, potvrditi.

Proti ovoj rješitbi uložiše Petar Orešić i ostali utok na kr. zemalj. vladu, odjel za nutarnje poslove, a ovaj je odlukom od 24. srpnja 1890. br. 12.756 dokinuo drugomolbenu rješitbu a potvrdio onu kotar. oblasti s razloga, što se na temelju predležećih razpravnih spisa mora uzeti uglavljenim, da su Stjepan i Petar O., jur više od 20 godina odieljeni od ostale djece pok. Ivana O. i to svaki za $^1/_4$ zadr. nekretnina. To izpovjeda više saslušanih svjedoka, a potvrdjuju to imenito sa Stjepanom jednako interesovani Petar O., koji bi redovnom diobom dobio više od jedne četvrtine, te u stvari neinteresovane udate Ivanove kćeri Jela i Bara, koje su do svoje udaje obitavale na zadružnom selištu, te im mora po tom biti dobro poznato posjedovno stanje kod ove zadruge.

Temeljni razlog drugomolbene odluke, najme, da se razmjerje posjeda, kako ga potvrdjuje prva molba, prihvatiti nemože zato, što je dioba sa takovim razmjerom ili sa drugim tadanjem rodoslovju protivnim diobnim razmjerom mogla biti izvedena samo na štetu tada u zadruzi ži-

Digitized by Google

vućih malodobnika, t. j. mld. Jakova i Bare, neima ni pravne ni zakonite podloge, jer ako se i priznaje, da su faktičnom diobom, izvedenom oko g. 1866., prikraćeni bili tada mld. Jakov i Bara: to je taj nedostatak faktične diobe odpao g. 1882. usljedilom srmću Jakova te udajom Bare, pa neima sada postojeće prikrate malodobnoga kojega zadrugara, koju bi valjalo sanirati u smislu zakona, a ponajmanje može s toga naslova crpiti imovinsku korist Stjepan O., koji je u vriemenu izvedene diobe bio davno jur punodoban i zadovoljio se sa primljenom $^1/_4$ neprituživ se radi diela. Dodaje se konačno, da nije Stjepan O. ni sada tražio diobu, već je zakonito uredjenje ove diobe zatražio Petar O., iztičuć u svom podnesku de praes. 3. studenoga 1886. broj 1387 posjedovno razmjerje, koje služi temeljem prvomolbenoj diobnoj odluci.

Ona četvrtina zadružnog posjeda, koju je g. 1885. preminuli Janko oporučno namjenio djeci brata si Josipa, mora se dosuditi Josipovoj djeci i bez obzira na oporuku Jankovu, budući se razabire iz razpravnih spisa, da su po odieljenju Stjepana i Petra O. preostalu polovicu zadružnog posjeda skupno uživala ostala djeca pokoj. Ivana.

Obzirom na sve to odredjuje se oblastna provedba ove diobe po faktičnom posjedu po smislu §§ 56 i 57 z. z. od 9. svibnja 1889.

Priobćio Franjo Malvić.

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta.) G. dr. Jos. *Šilović*, koji je nedavno zadobio veniam legendi za kazneno pravo, oglasio je kolegij od tri sata „kazneno pravo, posebni dio“, koji će čitat u zimskom poljeću nauk. g. 1890./91. — Ovaj broj „Mjesečnika“ donaša početak njegove habilitacionalne radnje „Nuždna obrana“.

(Umrli.) Medju Hrvati, koje ljuta smrt pokosi mjeseca kolovoza o. g. nalazi se i bivši ban, barun Levin *Rauch*, koji je 25. kolovoza na svom imanju Lužnica u 71. godini života preminuo. Pokojnik — rodjen 6. listopada 1819. — živo utjecaše u javne poslove domovine zauzimajući u stranki unionističkoj odlično mjesto. Uvedenjem dualizma barun R. bje imenovan banske časti namjestnikom, a nakon ugovorene i u saboru hrvatskom prihvaćene nagode s Ugarskom postane 8. prosinca 1868. hrvatskim banom; previš. ručnim pismom od 26. siečnja 1871. bijaše riešen te časti. Za namjestnikovanja i banovanja pokojnikova uglavljena je — kako je malo više rečeno — nagoda medju Hrvatskom i Ugarskom (zak. čl. I. hrv. sabora god. 1868.); zak. čl. II. god. 1869. ustrojena kr. hrvatsko-slavonska dalmatinska zemalj. vlada; zak. čl. I. god. 1869. ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu učinjen prvi korak, da se ostvari davni postulat hrvatskoga naroda; stvoreno više drugih zakona, n. pr. zakon ob uredjenju sabora, o zadrugah, ob uredjenju zemaljskoga arkiva, ob uredjenju občina i trgovišta, koja neimaju uredjenoga magistrata, ob ustrojstvu županija itd. Neki tih zakona već su izmienjeni drugimi, dočim neki još i danas valjaju, n. pr. zakon ob uredjenju ze-

Digitized by Google

maljske vlade, ob ustroju seoskih občina, ob *arkivu*, itd. Pokojnik spadao je medju prve veleposjednike u Hrvatskoj, te se smatrao vrlo dobrim gospodarom. Lahka mu zemlja!

Romuald Hube, slavni poljski pravnik i pisac, umre 9. kolovoza o. g. u Varšavi. Rodio se god. 1803., učio je u Krakovu, Varšavi i Berlinu, gdje je slušao predavanja *Savignya*, *Hegela*, *Rittera* i dr. Vrativ se u domovinu predavaše kao magister legens poviest prava, navlastito povjest rimskoga prava na sveučilištu varšavskom; uz više rasprava napisanih za poljsku „Themis“ (časopis) izda g. 1826.—1828.: Gaji institutionum commentarii IV., Ulpiani libri singularis regularum fragmenta“ i „de furtis doctrina et jure Romano“. Zasjev stolicu kaznenoga prava na varšavskom sveučilištu napisa u tom vremenu više radnja spadajućih u ovo područje: o teorijah kriminalnoga prava, o starih pismenih spomenicih kaznenoga prava u Poljskoj; obća načela nauke prava kriminalnoga. G. 1832. postade članom zakonodavne komisije kraljestva poljskoga; od g. 1843. predavaše na sveučilištu u Petrogradu povjest prava poljskoga, pravo kazneno i kanoničko. U tom vremenu štampana su njegova studia o starom poljskom pravu: o statutih malopoljskih, prinos da se objasni povjest statuta Vislickoga, itd. God. 1861. vrati se opet u Varšavu, te ga imenovaše senatorom, tajnim savjetnikom, itd. Od g. 1866. ovamo izdao je: Kodeks cywilny właski; Prawo salickie; O znaczeniu prawa rzymskiego i byzantyjskiego u ludów słowianskich; O datach nadawanych statutom Kazimierza Welkiego; Kodeks diplomatyczny tyniecki; Prawo polskie w wieku XIII. a XIV., itd.

Hube steče si za povjest prava poljskoga neumrlih zasluga. „U sabiranju i obradjivanju materijala“, piše Gaz. sąd. Warsz. „nemože se Hube-u staviti o bok nijedan poljski pravnik. Nečuvenom strpljivosti pretraživaše arkive, sabiraše listine, materijal za neke radnje sakupljaše kroz više godina“. O jednom spisu njegovom „wrožda ili wrožba“ napisao je prof. dr. Spevec obširnu ocjenu u ovom listu (Mjesečnik str. 89 i sl. god. 1885.). Hube bijaše dopisujućim članom naše akademije znanosti u Zagrebu.

(Juristički curiosum.) Magjarski pravnički časopis „Ugyvedi lapok“ priobćuje sliedeći zanimivi slučaj: „A. i B. putuju u istom coupeu na Rieku. Na jednoj *hrvatskoj* postaji srazi se osobni vlak sa tovarnim, pri čem su A. i B. tako težko ozledjeni, da kroz duže vrieme nemogahu ništa raditi ni privredjivati. Pošto ravnateljstvo kr. drž. željeznica nije htjelo dati im nikakove odštete, dignu oba oštećenika tužbu proti ravnateljstvu. Ravnateljstvo željeznica prigovori nenadležnost suda; sud zabaci u oba slučaja taj prigovor i proglasi se nadležnim. Tuženo ravnateljstvo podnese utok na kr. tablu (prizivni sud ugarski u Budimpešti). Ovdje dodieljena bijahu oba predmeta dvim referentom, od kojih je svaki u drugom senatu izvješćivao. I tad sgodi se ovo: U *jednom* slučaju potvrdi kr. tabula odluku kr. budapeštanskoga sudb. stola, pozivljuć se na § 33 z. čl. 54 g. 1868., jer da ravnateljstvo drž. željeznica ima sjedište u Budimpešti, dakle da se može kod budimpeštanskoga suda tužiti. U drugom slučaju *promjeni* kr. tabula odluku kralj. budimpeštanskoga sudb. stola, te izreče, da budapeštanski sudb. stol nije *nadležan* u ovoj stvari postupati ni suditi, jer da § 7 z. čl. 13 g. 1874. (? Ured.) odredjuje, da se ovakove parnice o naknadi štete imadu povęsti pred onim sudbenim stolom, na kojega teritoriju se dogodila nesreća, koja čini temelj tužbi za naknadu štete; pošto se u ovom konkretnom slučaju nije dogodila nesreća u području kr. sudb. stola budapeštanskoga, to niti nemože ovaj sud odlučivati u ovom predmetu“.

Digitized by Google

Izkaz

plemićkih dobara, za koja su usljed naredbe kr. zemalj. vlade odjela za pravosudje od 19. rujna 1890. br. 11.521, novosastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kralj. sudbenim stolovom, i to:

Tekući broj	Ime sudb. stola kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime plemić. dobra	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka		Opazka
					započeo	iztiče	
					d a n a		
1	Z a g r e b	1	Brlog	1. l i s t o p a d a 1890.	1. l i s t o p a d a 1890.	31. o ž u j k a 1891.	
		2	Bubnjarci				
		3	Drešerovac				
		4	Drežnik				
		5	Grdun I.				
		6	Grdun II.				
		7	Griče dolnje				
		8	Hrastje				
		9	Jaškovo				
		10	Jankovvrh				
		11	Jurovo				
		12	Kaštel				
		13	Pokupje Hrnetičko				
		14	Mahično				
		15	Mrzljaki				
		16	Novigrad				
		17	Ozalj				
		18	Ozalj-Orlovac				
		19	Pokupje na Mohoru				
		20	Rečica				
		21	Ribnik stari				
		22	Stative dolnje				
		23	Stari i Mali Modrušpotok				
		24	Svetice				
		25	Šišlavić				
		26	Šimunec				
		27	Šipak				
		28	Tomašnica				
		29	Zaluka				
		30	Žorkovac				
		31	Žakanje I.				
		32	Žakanje II.				
		33	Žakanje III.				
		34	Žakanje IV.				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime sudb. stola kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime plemić. dobra	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
					dana	dana	
2	V a r a ž d i n	1	Bedekovčina dol.	1. l i s t o p a d a 1890.	1. l i s t o p a d a 1890.	31. o ž u j k a 1891.	
		2	Bedekovčina gor.				
		3	Belec				
		4	Budinšćina				
		5	Konšćina				
		6	Lipje				
		7	Lobor				
		8	Mihovljan				
		9	Poznanovec				
		10	Ratkovec				
		11	Sv. Križ k. Bud.				
		12	Šikad				
		13	Turnišće dolnje				
		14	Turnišće gornje				
		15	Veleškovec I.				
		16	Veleškovec II.				
		17	Veternica				
		18	Zajezda				
		19	Zlatar				
		20	Črešnjevec				
		21	Dubravica				
		22	Erpenja velika				
		23	Gredica				
		24	Gubaševo				
		25	Hruševec I.				
		26	Hruševec II.				
		27	Hruševec III.				
		28	Hruševec IV.				
		29	Miljana I.				
		30	Miljana II.				
		31	Mokrice				
		32	Novidvori I.				
		33	Novidvori II.				
		34	Poklek				
		35	Pluska				
		36	Razvor				
		37	Tomaševec				
		38	Trgovište malo				
		39	Vadina				
		40	Zabok				
		41	Bežanec				
		42	Črek				
		43	Dubrava				
		44	Erpenja mala				
		45	Gorica				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime sudb. stola kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime plemić. dobra	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
					d a n a		
2	V a r a ž d i n	46	Gregurovec	1. l i s t o p a d a 1890.	1. l i s t o p a d a 1890.	31. o ž u j k a 1891.	
		47	Grletinec				
		48	Horvacka				
		49	Klemenovo				
		50	Klokovec				
		51	Kovačevec				
		52	Pavlovec				
		53	Poredje				
		54	Selno I.				
		55	Selno II.				
		56	Tabor novi				
		57	Tabor veliki				
		58	Višnjevec				
		59	Vražja peć				
		60	Bračak				
		61	Grdenci gornji				
		62	Grdenci dolnji				
		63	Hiacintovo				
		64	Krapina				
		65	Mackova ves				
		66	Mirkovec				
		67	Popovec gornji				
		68	Popovec dolnji				
		69	Pretkovec I.				
		70	Pretkovec II.				
		71	Puhakovec				
		72	Svedruža				
		73	Sv. Križ-Začret.				
		74	Škarićevo I.				
		75	Škarićevo II.				
		76	Trnovec				
		77	Bisag				
		78	Breznica				
		79	Butkovec				
		80	Kiš Marton				
		81	Sudovec				
		82	Sv. Martin				
		83	Varaždi. Toplice				
		84	Bukovec veliki				
		85	Dubovica				
		86	Ludbreg				
		87	Martijanec				
		88	Kuzminec				
		89	Rasinja				
		90	Varaždin sen. d.				

Digitized by Google

Tekući broj	Ime sudb. stola kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime plemić. dobra	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče	Opazka
					dana	dana	
2	Varaždin	91	Varaždin grad	1. listopada 1890.	1. listopada 1890.	31. ožujka 1891.	
		92	Sv. Ilija				
3	Ogulin	1	Bosiljevo				
		2	Lipa				
		3	Žubrinci				
		4	Čabar				
4	Požega	1	Daruvar				
		2	Sirač				
		3	Uljanik				
		4	Toranj				
		5	Pakrac				
		6	Buč-Kamensko				
		7	Lipik				
		8	Brestovac				
		9	Alaginci				
		10	Marindvor				
		11	Završje				
		12	Mitrovica				
		13	Požega				
		14	Blacko				
		15	Kaptol				
		16	Cernik				
		17	Velika				
		18	Lučinci				
		19	Škenderovac				
		20	Stražeman				
5	Osiek	1	Našice				
		2	Podgorač				
		3	Orahovica I.				
		4	Orahovica II.				
		5	Orahovica III.				
		6	Orahovica IV.				
		7	Suha mlaka				
		8	Feričanci				
		9	Čačinci				
		10	Granica				
		11	Mikloš				
		12	Virovitica				
		13	Špišić-Bukovica				
		14	Gradina				
		15	Suhopolje				
6	Mitrovica	1	Ruma				
		2	Čerević				
		3	Čalma				
		4	Kuveždin man.				

Digitized by Google

Nuždna obrana.

Napisao dr. Jos. Šilović.

(Nastavak.)

Hälschner[41] kaže, da kada bi se moglo govoriti o prapravih čovjeka, pred svimi ostalimi bi se nuždna obrana takovim smatrati morala; a Heffter[42], da je to zadnje pravo individua, pa kad bi mu se ono oduzelo, nebi više individuum nikakvoga samostalnoga prava posjedovao.

Da vidimo, koji je pravni razlog nuždnoj obrani.

Pod pravom u obj. smislu razumjevamo zakon, koji ravna djela i odnošaje družtva.[43] Pod subjektivnim pravom razumjevamo ne ono, što bi nam drugi priznavati imali, već ono, što nam drugi priznavati moraju. Ako se stanovito stanje smatra da odgovara momu pravu, to ja smijem to stanje, dok hoću, sa svimi sredstvi, koja mi na razpolaganje stoje, uzdržati. Neovisnost o volji neovlaštenog jest upravo karakteristično obilježje prava. Dok se individuum kreće u granicah svoga prava, može on da slobodno razvija svoju djelatnost. Ako jedan individuum ostavi granice svoga prava, pak predje u sferu prava drugoga individua, našao je tamo odpor prava, odpor, koji počima sa napadajem i svršuje s njim. Napadač nije kažnjen, on je samo suzbit. Qui suo jure utitur, nemini facit injuriam.

Proti napadaču braneći se nije dakle počinio neprava. Pita se sada: nije li se ogriešio proti državi? To bi bilo samo u onom slučaju, kada bi si država bila pridržala izključivo pravo odbijati

[41] Das gem. d. Strafrecht I. str. 477.
[42] L. c. § 42.
[43] Glaser, l. c. str. 189.

Digitized by Google

prieteće povriede prava. Ali toga niti biće države sobom donosi, niti joj to nalažu razlozi shodnosti.[44] Država razborito nemože onoga za pojedinca učiniti, što ovaj može sam za sebe učiniti. I najjača država morala bi se prepasti toga, da bude u prvom redu ona odgovorna za svaku povriedu privatnoga prava; ona bi tim uzgojila generaciju, koja bi, bez svakoga spontaneiteta, vična bila za svaku nezgodu tražiti pomoć od zgora; a tim bi država sama bacila u pogibelj vlastitu moć, sjaj i napredak.

Država bi mogla mirno prepustiti gradjanom obranu svojih prava, kad bi oni imali uvjek dovoljno snage, da se protupravnom napadaju opru, pak kada bi napadnuti u onom momentu imao dovoljno mira, da prosudi veličinu protupravnoga napadaja i prema tomu udesi svoju obranu. Ali obično biva protivno, da je onaj, koji protupravno napada drugoga, jači od napadnutoga, jer slabiji će riedko napasti jačega. Slabiji će se moći samo tako uzdržati u svom pravu, ako bude država uvjek pripravna štititi njegovo pravo. Onaj, koji je u pravu, obično će radje dozvati državnu vlast u pomoć, nego li se sam izvrći pogibelji protupravnoga napadaja. S druge strane mogao bi onaj, koji je prekoračio granice pravedne obrane, te hotomice prouzročio veće zlo napadaču, nego li je bilo nuždno, da suzbije protupravni napadaj, izgovoriti se na pravednu obranu svoga ili tudjega prava.

S tih razloga postavljala je država uvjek granice pravednoj obrani, prekoračenje kojih ona kazni, makar se tim prekoračenjem neučinilo nepravo napadaču, kao uzbunu proti njezinoj vlasti. Nu bila bi negacija svakoga prava, kada bi država branila individuu i u onom slučaju suzbiti protupravan napadaj, kada njezini organi nisu u stanju sami suzbiti ga.

Pošto se pravo nuždne obrane temelji na naravi čovjeka, priznano je ono kao naravno pravo individua kod svih naroda i država. Dok je u kojega naroda krvna osveta postojala i po državnoj vlasti trpljena bila, obuzimala je ona i nuždnu obranu. Ali čim je krvna osveta u kojem narodu izčeznula, pojavila se je kod njega nuždna obrana kao samostalno pravo.

[44] Glaser, l. c. str. 190 i slj.

Digitized by Google

Mi ćemo se u historičkom promatranju nuždne obrane ograničiti na kratki navod onih pravnih vrela, koja su uplivala na naše postojeće pravo.[45]

Na postojeće pravo uplivalo je r i m s k o pravo u onom obliku, u kom se je uzdržalo po Justinianu; zato ćemo se obazrieti samo na Justinianovo pravo.

U rimskom pravu se nerazpravlja o nuždnoj obrani napose, o njoj se govori samo kod razglabanja ostalih materija. Razlog tomu nalazi se u naravi rimskoga naroda[46], koji nije htio ovako naravno pravo kao ovo, pošto ga je u principu priznao, obširnimi ustanovami razglabati i umjetnimi ograničenji opet uništiti.

Temeljno načelo nuždne obrane u rimskom pravu nalazi se na početku Digesta, gdje se u l. 3. D. de justitia et jure I. 1. kaže: „(Jus gentium est) ut vim atque injuriam propulsemus. Nam jure hoc evenit, ut, quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur; et cum inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse. L. 4 princ. D. ad legem Aquiliam IX. 2: Itaque si servum tuum latronem insidiantem mihi occidero, securus ero; nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere. L. 45 § 4 D. eodem: Qui, cum aliter tueri se non possunt, damni culpam dederint, innoxii sunt. Vim enim vi defendere omnes leges, omniaque jura permittunt. L. 1 § 27 D. de vi et de vi armata XLIII. 16: Vim vi repellere licere Cassius scribit: idque jus natura comparatur. L. 1 C. unde vi VIII. 4. Recte possidenti ad defendendam possessionem, quam sine vitio tenebat, inculpatae tutelae moderationem illatam vim propulsare licet. L. 3 § 9 D. de vi et de vi armata XLIII. 16: Eum igitur, qui cum armis venit, possumus armis repelere, sed hoc confestim, non ex intervallo, dummodo sciamus non solum resistere permissum, ne deiciatur, sed etsi deiectus quis fuerit, eundem deicere non ex intervallo, sed ex continenti.

Rimljani su posve opravdano smatrali pravo nuždne obrane naravnim pravom, koje nije osebina civilnog prava, već spada u

[45] Obširno razpravljaju o nuždnoj obrani kod Rimljana i Germana Geyer, l. c. str. 54 i slj.. Seeger, Abhandlungen aus dem Strafrechte, Tübingen 1858 str. 173 i slj., Zöpfel, l. c. str. 118 i slj.; Levita, l. c. str. 31 i slj.

[46] Levita, l. c. str. 32.

Digitized by Google

jus gentium, jer je osnovano na naturalis ratio.[47] Gore navedeno mjesto iz Ciceronova govora pro Milone cap. 4., koje tako krasno označuje izvor prava nuždne obrane, glasi u cielosti: „Est igitur haec, judices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari jubent, cum ei qui expectare velit, ante injusta poena luenda est, quam justa repetenda".

Premda se, kako navedosmo, u Justinianovih zakonicih nalaze raztrešene ustanove o nuždnoj obrani, ipak se nemože rimskom pravu prigovoriti, kao što je to učinio Zöpfel[48], da nije nuždne obrane izcrpivo razpravilo.

U navedenih citatih posve je jasno i jednostavno izraženo načelo nuždne obrane, koje načelo je onda sa podpunim pouzdanjem prepušteno porabi sudaca i njihovomu tumačenju.

Geyer[49] tvrdi, da niti rimsko pravo nije priznavalo „pravo" nuždne obrane, te kaže, da rieči u l. 3. D. de just. et jure I. 1 „jure fecisse existimetur" neznače ništa drugo, nego da onaj, koji se je branio proti pogibelji, nije zato odgovoran. Proti ovomu shvaćanju govori sam smisao citirane izreke, jer kad se kaže „jure fecisse existimetur", nemože se pod tim drugo razumievati, već da je imao pravo braniti se.

U navedenih izrekah izraženo je jasno načelo, da su Rimljani kao uvjet nuždnoj obrani postavili protupravni napadaj.

[47] Zato veli Geib, l. c. str. 228: Dieses aus der allgemeinen Menschennatur hervorgehende Gefühl, worauf die Rechtmässigkeit und Straflosigkeit der Nothwehr sich gründet, ist auch die Ursache, weshalb dieselbe eigentlich keine Geschichte hat und keine haben kann . . . Mit dem Untergange der Blutrache tritt sofort und überall die Anerkennung der Nothwehr hervor, und zwar in einer Weise, dass hier — und gerade darin liegt das historische Interesse dieser Lehre — von einem historischen Werden, Sichverändern und Fortbilden gar nicht zu sprechen ist, sondern das vielmehr zu allen Zeiten dieselben Grundsätze gegolten haben.

[48] Arch. des Criminalrechts. Neue Folge. G. 1842. str. 124 i slj.

[49] L. c. str. 56.

Digitized by Google

Povela se je medju kriminalisti prepirka o tom, da li je u rimskom pravu dozvoljena nuždna obrana samo proti napadajem na osobu, ili proti napadajem na svako dobro. Zastupnici prvoga mnenja tvrde, da „vis“ znači siloviti napadaj proti osobi, pak da je po tom samo proti takvom napadaju nuždna obrana dozvoljena.[50] Ali u rimskom pravu je pojam „vis“ veoma širok.[51] U l. 1 § 5 D. quod vi aut clam XLIII. 24 kaže se: Vi factum videri Quintus Mucius scripsit, si quis contra, quam prohiberetur, fecerit; a u l. 20 § 1 D. eodem veli se: Prohibitus autem intelligitur, quolibet prohibentis actu: id est, vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillumve jactantis prohibendi gratia. Iz ovih mjestah sliedi, da „vis“ znači svaki čin protivan zabrani onoga, koji ima pravo zabraniti takav čin. Ta zabrana može biti i u riečih i u činih izražena. Ako dakle tat meni uzme stanovitu stvar, pak opaziv mene hoće da pobjegne, a ja mu doviknem, da stane, a on se nepokori, počinio je po rimskom pravu „vis“, i ja imam pravo braniti se. Još valja primjetiti, da se osobnost čovjeka neuvažuje samo u njegovom tielu, već u cieloj njegovoj pravnoj sferi, u koju je prodrla njegova volja. Iz navedenog možemo sa sigurnošću zaključiti, da je u rimskom pravu bila nuždna obrana dozvoljena i proti napadajem na osobu i proti napadajem na imetak.

Da je bila dozvoljena proti napadajem na poštenje, razabire se iz toga, što je dozvoljena „ut vim atque injuriam propulsemus“. Injuria jest pako svako dolozno smetanje osobe u njezinom slobodnom kretanju, u njezinoj po državi priznatoj pravnoj sferi, samo ako se to smetanje proteže na osobu, a ne na imetak.[52]

Kako iz navedenoga mjesta L. 45. § 4. D. ad leg. Aquil. IX. 2. sliedi, bila je nuždna obrana dozvoljena u rimskom pravu samo u onom slučaju, kada nije bilo drugoga sredstva, da se odkloni protupravan napadaj.

---

[50] Luden, l. c. str. 489.

[51] Geyer, l. c. str. 59 i slj.

[52] Köstlin, die Ehrverletzung nach deutschem Rechte u Zeitschrift für deut. Recht XV. str. 155. Levita l. c. str. 36. Geyer, l. c. str. 63.

Digitized by Google

Konačno nam je primjetiti, da je bila dozvoljena nesamo na vlastitu obranu, nego i na obranu drugoga; što već iz njezinoga principa u rimskom pravu sliedi, te toga napose niti spominjati trebalo nije.

Važne su za nuždnu obranu i knjige pokornice radi njihova upliva na germansko pravo i na „Corpus juris canonici". Ako se uvaži, veli Levita[53], kako daleko ide crkva u knjigah pokornicah, te nalaže već i za same misli, nazore i želje, još prije nego li su ove ostavile polje nutarnjega života, pokoru; ako se uvaži, kako je bogata kazuistika u njih osobito kod zločina usmrćenja: to se mora svakako važnim smatrati, da se usmrćenje, koje je tko počinio, da spasi sebe ili svoje iz pogibelji, nije smatralo niti zločinstvom, niti nećudorednim djelom. Tko je bio tako nesretan, pak je morao takovo usmrćenje počiniti, neka čini pokoru i posti, ako ga njegovo srce na to nagoni, da se očisti od nevino proljevene krvi; nu crkva nema kazne, ili barem nema stroge kazne, već najviše kakovu blagu pokoru za onoga, koga više sažaljivati valja, nego li progoniti. Ovaj nazor izražen je u „Poenitentiale Pseudo Bedae c. XXIX. de div. causis § 3": Si autem se defendendo aut parentes suos aut familias occidisset aliquis, non erit ille reus; si voluerit jejunare, in illius potestate est, quia coactus hoc fecit homicidium.[54]

Corpus juris canonici osniva se pogledom na nuždnu obranu stranom na knjigah pokornicah, stranom na rimskom pravu.

U Decr. Grat. dist. 1. can. 7. veli se: Jus naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturae, non constitutione aliqua habetur: ut viri et feminae conjunctio, liberorum susceptio et educatio, communis omnium possessio, et hominum una libertas, acquisitio eorum, quae coelo, terra marique capiuntur; item depositae rei, vel commodatae pecuniae restitutio, violentiae per vim repulsio. § 1: Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam injustum, sed naturale aequumque habetur.

[53] L. c. str. 53.

[54] Wasserschleben, die Bussordnungen der abendländ. Kirche. Halle 1851. str. 275.

Digitized by Google

Braniti se mora „cum moderamine inculpatae tutelae“ i „in continenti“, te ako se predje moderamen, sljedi kazna. To dokazuje c. 18. X. De homicidio voluntario vel casuali V. 12: Quamvis vim vi repellere omnes leges et omnia jura permittant; quia tamen id debet fieri cum moderamine inculpatae tutelae, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam. C. 3. X. De sent. excomm. V. 39: Si in continenti vim vi repellat: cum vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant.

Pravo nuždne obrane nije samo dozvoljeno na obranu sebe i svojih, već i na obranu drugih; pače je dužnost svakoga kršćanina, da pomogne drugomu, koji je u pogibelji, te se ovaj smatra sukrivcem napadača, koji nepriskoči u pomoć napadnutom.[55] To se razabire iz c. 6. § 2. X. de homicidio voluntario vel casuali V. 12: Quia cum scriptum est: Qui potuit hominem liberare a morte, et non liberavit, eum occidit: constat, ab homicidii reatu immunes non esse, qui occisoribus opem contra alios praestare venerunt; non caret scrupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obviare.

Nuždna obrana bila je u kanoničkom pravu dozvoljena i za zaštitu imetka, premda je usmrćenje napadača u tom slučaju imalo za posljedicu iregularitet napadnutoga; jer se je kanoničko pravo držalo načela, da se radi vremenitih dobara ljudska krv proljevati nesmije. To proizlazi iz c. 6. in 6. V. 11: Praeterea cum omnes leges omniaque jura vim vi repellere, cunstisque sese defensare permittant, licuit utique ipsi decano (si praedictus ballinus cum bonis suis mundanis injuriose spoliare, vel ea violenter occupare praesumserit) contra illius violentiam injuriamque se tueri.

U germanskom pravu nalazi se princip prava nuždne obrane već u njegovih prvih početcih. Ovaj princip je s početka veoma manjkavo formuliran, te se je po malo razvijao, dok nije u bamberškom zakonu i Carolini našao podpunijega izraza, i tim postao temeljem razvoju i tumačenju današnjega prava. Ovaj princip

[55] Geyer, l. c. str. 74. Carrara, l. c. str. 146 kaže: Pensare altrimenti sarebbe lo stesso, che santificare l'egoismo . . . . Che il paganesimo romano parve dubitante in ciò; sarebbe vergognoso il dubbio dopochè il christianesimo ha fatto un domma della frattelanza universale degli uomini.

Digitized by Google

našlo je rimsko pravo, kad je počelo uplivati na germansko, te je ono samo k tomu doprinielo, da je taj princip dobio podpunu juridičku formu i da su bile odstranjene njeke granice nuždne obrane, koje nisu odgovarale naravi njezinoj.[56] Ovaj upliv rimskoga prava opaža se već u bamberškom zakonu i u Carolini; ono bo je za vrieme Schwarzenberga bilo općim pravom u Njemačkoj priznato, te se je i znanstveno obradjivati počelo.

I Bambergensis i Carolina shvaćaju nuždnu obranu kao pravo individua braniti se proti prietećemu napadaju protupravnom.[57]

Čl. 139 C. C. C. glasi: Item welcher eyn rechte notweer zu rettung seines leibs ond lebens thut, und den jhenen, der in also benöttigt inn solcher notweer entleibt, der ist darumb niemants nit schuldig.

Čl. 140. Item so eyner jemant mit eynem tödtlichen waffen oder weer überlaufft, anficht oder schlecht ond der benöttigt kan füglich an ferlichkeyt oder verletzung seins leibs, lebens, ehr ond guten leumuts nicht entweichen, der mag sein leib ond leben on alle straff durch eyn rechte gegenweer retten. Vnd so er also den benötiger entleibt, er ist darumb nichts schuldig, ist auch mit seiner gegenweer, bis er geschlagen wirt zu warten mit schuldig, unangesehen ob es geschrieben rechten und gewohnheyten entgegen war.

Da je nuždna obrana dozvoljena za obranu osobe i imetka drugih, dokazuje čl. 150. „Item so eyner zur rettung eines anderen leib, leben oder gut jemandt erschlecht".

[56] U tekstu navedeno mnienje zastupaju: Levita, l. c. str. 65., Berner, l. c. str. 547., Wessely, l. c. str. 41. Protivnoga mnienja je Zöpfel, l. c. str. 129. i slj., koji dokazuje, da germansko pravo nije poznavalo prava nuždne obrane, već je u njoj smatralo protupravno djelo, koje se nema kazniti radi nužde, u kojoj se napadnuti nalazi. On se pozivlje pri tom osobito na ustanove germanskoga prava, koje nalažu, da i napadnuti u takovom slučaju „vraždu" platiti mora. Toga mnienja je i Geyer, l. c. str. 75. Samo što Zöpfel drži, da je recepcijom rimskoga prava germanski princip nuždne obrane sasma izčeznuo, te bio poprimljen rimski i tako nuždna obrana postala pravom, dočim Geyer poriče, da je i u rimskom pravu nuždna obrana pravom smatrana.

[57] Prvo izdanje Bambergensis jest od god. 1507. „Bamberg Sambstag nach sanct Veyt"; a prvo izdanje Caroline od g. 1533. „Gedruckt zu Meyntz bei Ivo Schöffer als man zalt nach der Geburt Christi unseres Herrn MDXXXIII jar (iñ monat Hornung"). Službeni naslov Caroline glasi: „Des allerdurchlauchtigsten grossmechtigsten unüberwindlichsten Keyser Karls des fünften: und des heyligen Römischen Reichs peinlich gerichts ordnung (auff den Reichsstägen zu Augspurgk und Regenspurgk in jaren dreissig) iñ zwey und dreissig gehalten auffgericht und beschlossen.

Digitized by Google

Buduć je dozvoljena za obranu imetka drugih, naravno da je dozvoljena tim više za obranu vlastitoga imetka.

C. C. C. dozvoljavala je nuždnu obranu i proti napadajem na poštenje. To sliedi odatlje, što ona nije zahtievala, da napadnuti sramotno bježi pred napadačem. Buduć nije zahtjevala bježanja na račun poštenja, to je smatrala poštenje takovim dobrom, koje se u nuždi nemora žrtvovati, te za zaštitu kojega je nuždna obrana dozvoljena.[58]

Kako rimsko pravo tako i Carolina razpravlja o nuždnoj obrani u kratko, ali postavlja stalne temeljne principe, na koje se ova svesti dade, te upućuje sudca u čl. 142 i 143, da na temelju navedenih principa u pojedinom slučaju prama individualnosti istoga sudi. Sva umjetna ograničenja uvela je u nuždnu obranu kašnja doktrina, koja nije bila kadra shvatiti jednostavnih, ali naravi nuždne obrane posve odgovarajućih ustanova Caroline.

Dvie se značajne osebnosti ističu u Carolini.[59] Jedna osebnost jest, da Carolina govori o nuždnoj obrani u savezu sa slučajevi kažnjivoga usmrćenja; a druga, da ona govori samo o usmrćenju počinjenom u nuždnoj obrani, a ostale povriede niti nenapominje. Radi toga i dokazuje Geyer[60], da je u Carolini nuždna obrana bila ograničena na usmrćenje u obrani proti životu pogibeljnom napadaju, nu pojedini uvjeti njezini da su tako izvrstno iztaknuti, da ju je doktrina lahko mogla protegnuti na svaku ozledu. Proti tomu navadja Levita[61], da je nuždna obrana radi toga metnuta u savez sa kažnjivim usmrćenjem, što se je htjelo kod ovoga najobičnijega slučaja upravo upozoriti sudca na pravo nuždne obrane. Schwarzenberg poveo se je tuj za taljanskimi kriminalisti, napose za Angelusom Aretinusom, koji razpravlja o nuždnoj obrani u savezu sa usmrćenjem, kao najobičnijom posljedicom obrane; ali nije tim hotio izključiti ostale ozlede počinjene u nuždnoj obrani.

[58] Heffter, l. c. § 43 op. 4.
[59] Wessely, l. c. str. 43.
[60] L. c. str. 135.
[61] L. c. str. 143.

Digitized by Google

Oslanjajući se na Carolini razpravljahu i kašnji zakonici, sve do najnovijega vremena, o nuždnoj obrani u savezu sa slučajevi kažnjivoga usmrćenja.

Što se austrijskoga zakonodavstva obzirom na nuždnu obranu tiče, spomenuti nam je Landesgerichtsordnung Ferdinanda III. za Austriju pod Enzom od 30. prosinca 1656. Ovaj zakon nije ništa drugo, već nješto preradjena Carolina.[62] O nuždnoj obrani govori čl. 62. § 8. i čl. 63. Ovaj zakon važan je radi toga, što je u materialnom dielu temeljem bio Teresiani.[63]

Teresiana po primjeru Caroline i Ferdinandovoga zakona razpravlja takodjer o nuždnoj obrani u savezu sa kažnjivim usmrćenjem u čl. 83. i 84.

Čl. 83 § 9 . . . . Und zwar zuförderist ergeben sich einige Fälle, wo der Todschlag gar nicht gestrafet wird, dergleichen sind vornehmlich diese: Drittens: Wenn wer einen anderen aus rechter Nothwehr umbringt . . .

Sechstens: Wenn einer aus Rettung eines anderen Leib und Lebens Jemand erschlägt, und somit dar Angegriffene anderes Gestalt nicht wohl hätte erettet werden können.

Čl. 84 § 1. Zu einer rechtmässig zugelassenen Nothwehr wird vornehmlich erfordert:

Erstlich: Dasz derjenige, so sich derselben in Rechten bedienen will von seinem Gegentheil mit tödtlichen Waffen, oder mit anderen lebensgefährlichen Zeug widerrechtlich und unversehens angefochten, überloffen, oder geschlagen, und also zur Gegenwehr seie genöthiget worden.

Anderstens: Dass er sein Leib, Leben, Ehr, oder guten Leumuth weder mit der Flucht, noch auf eine andere fürträgliche Weise habe retten können, sondern gezwungen und gedrungener seinen Feind dem damals zur Hand gestandenen Gewehr habe umbringen, und also sein Leib, Leben, Ehr und guten Leumuth erhalten müssen.

Drittens: Dass es gleich an dem Ort oder Platz wo der Handel entstanden, von Stund an, und nicht etwann über eine merkliche Zeit

[62] Geyer, l. c. str. 145.

[63] „Constitutio Criminalis Theresiane“ ili „Der Römisch Kaiserl. Majestät Mariä Theresiä peinliche Gerichtsordnung“, von letzten Montag Decembris 1768.

Digitized by Google

hernach geschehe; so ist aber ein solch benöthigter mit seiner Gegenwehr bis er geschlagen wird zu warten nicht verpflichtet".

Sasvim tim, što je Teresiana dva vieka mladja od Caroline, neopaža se upravo nikakav napredak u njoj u pogledu normiranja nuždne obrane, kao što se vidi iz navedenih mjesta.

Josipov kazneni zakonik od god. 1787. jest plod napredka onoga vremena. U njem se opaža nastojanje za sistematičnošću. On naziva nuždnu obranu pravednom, te ju razpravlja načinom, koji više odgovara zahtjevom legislative.[64] Ali i on govori o njoj u savezu sa kažnjivim usmrćenjem po staro-germanskom običaju, te navadja samo usmrćenje napadača, a manje ozlede nenapominje.

Isto tako razpravlja o nuždnoj obrani kazneni zakon od g. 1796. u § 124.

I kazneni zakon od g. 1803. normira nuždnu obranu u savezu sa kažnjivim usmrćenjem u § 127, koji glasi:

„Derjenige, der Jemanden in Anwendung einer gerechten Nothwehr tödtet, begeht kein Verbrechen. Es muss jedoch bewiesen, oder aus den Umständen der Person, der Zeit, des Ortes mit Grund zu schliessen sein, dass der Thäter sich der nöthigen Vertheidigung gebraucht habe, um sein oder seines Nebenmenschen Leben, Vermögen oder Freiheit zu schützen".

Zasluga je Jenullova[65], da je, uzprkos položaju nuždne obrane u zakonu, pojam njezin razširen prema zahtjevom znanosti. On je argumentirao a majori ad minus: ako je dozvoljeno usmrćenje u nuždnoj obrani, mora da su tim više dozvoljene manje ozlede. Ali on je s druge strane rieči „nöthige Vertheidigung" tako tumačio, da mora ozleda, nanešena napadaču, biti jedini način, kojim se je moglo spasiti napadnuto dobro. Zato mora biti dobro, proti kojemu je napadaj upravljen, nenadoknadivo, ili da bar ne smije napadnuti imati nade, da će mu napadač moći to dobro nadoknaditi. Nadalje, da napadaj ima biti nenadan tako, da se napadnuti biegom nemože spasiti. Ako bi se napadnuti bjegom spasiti mogao, dužan je to učiniti.

[64] V. §§ 96 i 97. J. z.

[65] L. c. str. 245.

Digitized by Google

Ovo tumačenje rieči „nöthige Vertheidigung“ je krivo, jer te rieči — kako ćemo kašnje vidjeti — neznače ništa drugo, nego da se napadnuti nije poslužio većom silom, te da nije prouzročio veću ozledu napadaču, nego li je bilo nuždno, da suzbije protupravni napadaj; ili barem, da se nije poslužio većom silom nego li je, prema danim okolnostim, mogao držati da je nuždna, da se suzbije navedeni napadaj.

Ovo tumačenje Jenullovo našlo je sljedbenika i u literaturi i u praksi, premda nije imalo oslona na zakonu.[66]

Postojeći kazneni zakon od 27. svibnja 1852. negovori o nuždnoj obrani poput prijašnjih zakona u savezu sa kažnjivim umrćenjem, već ju je uvrstio medju razloge, koji izključuju zlu nakanu, a tim i ubrojivost čina, u § 2. lit. g.

Tim se je doduše stalo na put krivom tumačenju nuždne obrane, izvirućemu iz njezinoga saveza sa kažnjivim usmrćenjem; ali pošto je nuždna obrana navedena medju razlozi, koji izključuju zlu nakanu i time ubrojivost te metnuta u savez sa neodoljivom silom, porodilo se je krivo tumačenje, da zakon nuždnoj obrani samo subjektivnu važnost pripisuje, t. j. da je razlog nekažnjivosti ozlede u nuždnoj obrani samo ta okolnost, što se napadnuti nalazi u stanju neubrojivosti.[67] Ovo shvaćanje se je našem

[66] Ivan Metzburg dokazuje dapače u Zeitschrift für österreich. Rechtsgelehrsamkeit g. 1847. I. str. 317 i sljed., da je nuždna obrana po § 127 samo ondje dozvoljena, gdje je osoba čovjeka u pogibelji. On nastavlja, da se osobito vidi oprieka u obrani stanovitoga dobra medju vriednošću napadnutoga dobra i sredstvom obrane, ako tat ukrade nješto malo siena, pak bude zato ubit. S toga je uzkliknuo: „Welch ein Gegensatz!, eine Handvoll Heu, und das Leben eines Menschen!“ Nadalje dodaje: Es ist schön, wenn die Gerichte das Eigenthum vertheitigen, allein das Leben ist ein Gut, welches höher steht, weil es ohne dasselbe gar kein Eigenthum gibt.

Na ovo je vrlo liepo u istom listu iste godine II. str. 9 i slj. odgovorio dr. Passy, da o navedenih tvrdnjah Metzburgovih nema niti slovca u kaz. zak., već da § 127 sasma jasno dozvoljava ubiti napadača u obrani osobe, slobode i imetka, te dodaje: „Es würde wohl kaum irgend eine paradoxe Meinung geben, welche nicht ihre Vertheidiger finden könnte, wenn man sich erlauben dürfte, willkürliche Definitionen aufzustellen, und aus solchen Schlüsse zu ziehen, welche mit dem von dem Gesetze ausgesprochenen Grundsätzen im offenbaren Widerspruche stehen“.

[67] Hye l. c. str. 198. Herbst, Handbuch des allg. österr. Strafgesetzes. 7. izd. G. 1882. I. str. 67 i slj. V. o tom Janka u Mittheilungen des deut. Juristenvereines in Prag. G. 1881. str. 130.

Digitized by Google

kaznenom zakonu tim laglje pripisivati moglo, što je u vrieme njegovoga postanka u znanosti obstojala struja, koja je navedeno načelo zastupala.

Da naš kazneni zakon nije razlogom nuždne obrane smatrao pomanjkanje ubrojivosti, vidi se iz toga, što je nuždna obrana sa neodoljivom silom disjunktivno spojena, te je — kako Wahlberg pravo kaže[68] — samo gramatičkim izvraćanjem moći doći do zaključka, da naš zakon kod nuždne obrane predpostavlja neodoljivu silu. Proti tomu shvaćanju govori i taj razlog, što naš zakon naziva nuždnu obranu „pravednom", što ona u onom slučaju nebi bila, kad bi jedino neodoljiva sila bila razlogom njezinoj nekažnjivosti. Konačno se to posve jasno razabire iz okolnosti, što naš zakon pravednost nuždne obrane veže na rekvizit protupravnoga napadaja. Ovaj rekvizit je skroz objektivan; jer je duševno stanje napadnutoga, koje je influirano samo intenzivnošću napadaja, posve isto, bio napadaj opravdan ili protupravan, pak je ipak ogromna razlika u prosudjivanju jednoga i drugoga slučaja.

S toga moramo i po austrijskom kaznenom zakonu smatrati nuždnu obranu objektivno pravednom.

Osnova kaznenoga zakona za Hrvatsku i Slavoniju od god. 1879. govori o nuždnoj obrani u obćenitom dielu[69] u § 20., gdje se kaže: „Nije kažnjivo djelo, koje je tko počinio vršeći pravednu obranu ili prekoračiv ju bez vlastite krivnje.

Ona je obrana pravedna, koja je potrebna, da se od sebe ili od drugoga odbije nepravedna i započeta ili neposredno prieteća navala na osobu ili imetak.

---

[68] L. c. str. 92.

[69] Od postojećih zakona govori Code pénal o nuždnoj obrani u posebnom dielu, u savezu sa kažnjivim usmrćenjem, u čl. 328 i 329. Iz toga položaja izvadja Zöpfel, l. c. str. 37 i sljed., da Code pénal nesmatra nuždnu obranu pravom, već samo razlogom, koji izključuje kažnjivost protupravnoga usmrćenja. Nu već sam naslov k § III. „Homicide, Blessures et Coups non qualifiés crimes nis delits" pokazuje, da Code pénal smatra nuždnu obranu pravom. Isto tako govori i talij. kaz. zakon od god. 1859. o nuždnoj obrani u čl. 559 i 560.

Digitized by Google

Uzima se, da je netko bez svoje krivnje prekoračio granice pravedne obrane onda, kada ga je navala lišila razboritosti potrebne, da spozna nuždnu mjeru obrane".

Mnienje profesorskoga sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta na sveučilištu Franje Josipa I. (u Zagrebu g. 1881. str. 19) kaže o toj ustanovi sliedeće: Ustanova § 20 osnove, koja govori o pravednoj obrani, korektna je i u oznaci pravedne obrane i u opredjeljenju ekscesa pravedne obrane. Jedino, što nije posve jasno u tom pitanju, jest ustanova o objektih pravedne obrane. Najbolje bi bilo svakako držati se vele jednostavnoga teksta njem. k. z. (§ 53), te nenabrajati objekte, već obćenito reći, da je svaka obrana pravedna, kojom se suzbija nepravedna, protupravna navala, na koga mu drago naperena bila. (Tako i cisl. osnova u § 59).

Zakoniti uvjeti nuždne obrane jesu:

1. Napadaj od strane onog, proti komu se nuždna obrana poduzimlje. Napadaj taj mora biti naperen na osobu ili na koje pravo njezino. Pod napadajem se razumjeva pozitivno djelovanje.[70] Zato nema nuždne obrane proti negativnom nepravu, t. j. proti propustu onoga, što je tko bio dužan učiniti. Ako se lječnik krati u pomoć priteći bolestniku, nema proti njemu nuždne obrane, premda je ta uzkrata protupravna. U onom slučaju postoji pravo nuždne obrane, ako je tomu propustu predhodio pozitivan čin, te je propust samo hotomična posljedica toga čina.

Ako nas tko zatvori, a da mi toga niti opazili nismo, pak se krati otvoriti, pristoji nam proti njemu pravo nuždne obrane.

2. Taj napadaj mora kiti protupravan. Zlo shvaćen izvor i razlog nuždne obrane izazvali su kod ove, a i ostalih točaka, raznovrstnih bludnja.

Tako je starija doktrina držala, da napadaj mora u sebi sadržavati sve bitne potrebštine zločina.

Tomu je dalo povoda i obrazlaganje nuždne obrane absolutnom vriednosti prava i absolutnom ništetnosti neprava.[71] Pošto

[70] V. Wessely, l. c. str. 47 i slj.

[71] Binding, l. c. str. 727.

Digitized by Google

ova absolutna ništetnost pripada samo zakrivljenom protupravnom djelu, to se je držalo, da je nuždna obrana dozvoljena samo proti deliktu napadača, t. j. proti napadaju onoga, koji se je nalazio u stanju ubrojivosti.

U novije doba razprela se živa prepirka medju kriminalisti o tom: da li je za nuždnu obranu dovoljan objektivno protupravan napadaj, ili mora da bude napadaj i subjektivno protupravan?[72]

Hälschner[73] kaže, da je protuslovje govoriti o pravu i protupravnosti ondje, gdje manjka slobodna volja. Napadaj ludjaka mora se uzporediti sa napadajem koje naravne sile Proti jednom i drugom napadaju možemo se braniti; ali ta naša obrana nepodpada pod pojam nuždne obrane, već pod pojam nužde.

Merkel[74] veli: Pravo je skup zapovjedi i prepovjedi pravnoga karaktera; nepravo je dakle povrieda tih zapovjedi i prepovjedi. Te zapovjedi obraćaju se na volju ubrojivoga čovjeka, pak se s toga o povriedi istih, t. j. o nepravu može govoriti samo obzirom na volju čovjeka. Protupravno je dakle samo djelo ubrojivoga čovjeka.

Janka[75] drži, da protupravan čin može samo iz protupravne volje slieditи; a protupravan napadaj, proti kojemu nam pristoji pravo nuždne obrane, da mora biti protupravan čin. Taj napadaj mora dakle biti i subjektivno i objektivno protupravan. Ako se u obzir uzme — nastavlja Janka — vanredno velik obseg nuždne obrane; ako se u obzir uzme, da napadnuti radi očuvanja svoga sata ili kese smije ubiti napadača: onda će se morati sasvim odlučno zahtievati, da napadač stupi u oprieku sa auktoritetom prava, sa voljom prava. To je pako moguće samo kod ubrojivoga napadača činom, koji mu se u krivnju ubrajati mora.

Zahtjev subjektivne protupravnosti napadaja osniva se na krivom shvaćanju nuždne obrane, koja ima sasma drugu pravnu

[72] V. Janka, der Strafrechtliche Nothstand. str. 33.

[73] System I. str. 263 i slj.

[74] Kriminalistische Abhandlungen. Leipzig 1867. I. str. 42 i slj.

[75] L. c. str. 33 i slj.

Digitized by Google

narav nego li kazna.[76] Kazna, kojoj je svrha uspostava poremećenoga pravnoga reda i izgladjenje subjektivne krivnje, predpostavlja ubrojivost krivca, jer je njegova ubrojivost nuždni uvjet krivnje, a krivnja nuždni uvjet svake kazne. Nuždnoj obrani je svrha odvraćanje protupravnoga napadaja. U naravi prava, po tom i pravnoga reda, jest, da se mora štititi i uzdržati proti svim napadajem, koji se proti njemu nepočinjaju temeljem prava, koje pravni red temeljem prava nije dužan trpiti. Proti napadaju, na koji je napadač imao pravo, nema nuždne obrane. Tako nemaju prava nuždne obrane djeca proti disciplinarnoj vlasti svojih roditelja, učenici proti onoj svojih učitelja, itd. Isto tako nema nuždne obrane proti nuždnoj obrani, jer je nuždna obrana pravo. Protupravan je napadaj u toliko, u koliko mu je svrha pravom zaštićena eksistencija.[77] Protupravnost valja tražiti u smjeru napadaja, a ne u njegovoj zločinstvenoj kakvoći, jer inače je cieli temelj prava nuždne obrane poremećen.

Zahtjevom subjektivne protupravnosti napadaja ciela bi se nuždna obrana problematičnom učinila, jer se nemože zahtievati od napadnutoga, da u času pogibelji, gdje valja braniti sebe ili drugoga, pravi psihološka opažanja ob ubrojivosti svoga napadača

[76] Da je dovoljan objektivno protupravan napadaj za nuždnu obranu, drže Köstlin, System I. str. 85. Neue Revision. str. 726; Levita, l. c. str. 185, Wessely l. c. str. 55. Ova trojica su si sa svojega stanovišta nedosljedna, jer osnivaju nuždnu obranu na absolutnoj vriednosti prava i absolutnoj ništetnosti neprava, te bi s toga i ovdje moralí zahtievati za nuždnu obranu objektivno i subjektivno protupravan napadaj. Nadalje Wahlberg, l. c. str. 77 i Hiller, Die Rechtsmässigkeit der Amtsausübung im Begriffe des Vergehens der Widersetzlichkeit. Würzburg 1873. str. 65. Već je Boehmer, Observationes ad Carpzovium. Que. 28. obs. 2 kazao: Oportet vero offensionem injustam esse, qualem vulgo vocant, quae legis prohibitione nititur, et a privato in privatum injuriae causa suscipitur, sed parum accurate, quum periculum, quod difensione propellimus, saepe tali offensioni proprium, quae in solo facto physico subsistet, et ad quam legis prohibitio proprie non protenditur, ut ex invasione furiosi liquidum est. Planius dixeris: offensionem hoc loco dici, ad quam inferendam offendendi nullum jus est, ad patiendum offenso nulla obligatio incumbit.

[77] Seeger Abhandlungen aus dem Strafrechte. Tübingen 1858. str. 397. Binding, l. c. str. 738.

Digitized by Google

— opažanja, koja teško podju za rukom hladnomu i trieznomu razmatranju lječnika i sudca.[78]

Buduć napadaj netreba da bude zločinstvom, sva protupravna djela, koja, ma budi s kojega razloga, nisu kažnjiva po kaznenom zakonu, prouzrokuju nuždnu obranu.[79] Iznimke kaznenoga zakona neprotežu se bo na ovo pravo. I proti protupravnim djelom stranih vladara i njihovih poslanika dozvoljena je nuždna obrana. Domaći vladar jest absolutno nepovrediv u svojoj osobi, pak s toga nije proti njegovoj osobi u nijednom slučaju nuždna obrana dozvoljena; ali je dozvoljena u nuždnoj obrani ozleda njegovih dobara ili prava.

Što se neubrojivih ljudi tiče[80], valja nam navesti, da niti oni nisu prestali biti pravni subjekti, pak da se i kod njih može govoriti o pravu i nepravu prema tomu, da li su imali pravo počiniti stanoviti čin ili nisu. Medju čovjekom, makar i neubrojivim, i naravnom silom uvjek je velika razlika; čovjek bo ostaje uvjek pravni objekt, pravna osobnost. Čin, koji je neubrojivi čovjek počinio, jest takov, koji je kao čovjek počiniti mogao i smio, ili takov, koji počiniti nije smio. Ovaj potonji čin jest protupravan, ali nije kažnjiv. Ako dakle neubrojiv čovjek koga protupravno napadne, smije se napadnuti proti njemu braniti, premda napadač nije za taj napadaj kazneno-pravno odgovoran. Kada bi se kod neubrojivoga čovjeka uzelo, da proti njegovomu napadaju nema nuždne obrane, već s a m o n u ž d a, bila bi tomu posljedica praktična, da napadnutom nitko treći nebi smio u pomoć priteći. Po našem postojećem kaznenom zakonu smio bi se onda napadnuti samo u slučaju neodoljive sile proti napadaju braniti.

[78] Binding, l. c. str. 736. veli dapače, da postoji nuždna obrana i proti napadajem sa strane životinja; jer ako uzmemo, da to nije nuždna obrana, već nužda, onda nam u tom slučaju treća osoba u pomoć priteći nesmije. Tomu se donjekle priključuje i Levita, l. c. str. 86 op. 22, a i Rossi, l. c. str. 194, koji kaže: Et si l'on veut appeller du nom de défense toute réaction de ce droit, quel qu'en soient l'objet, les circostances et la forme, ou reconnait qu'il réagil également contre les objets inanimés et animés, contre les êtres moraux et les êtres sans moralité, contre les coupables et, en ou certai sens, même contre les innocens.

[79] Binding, l. c. str. 737.

[80] Wessely, l. c. str 56.

Digitized by Google

Preporno je pitanje: da li je dozvoljena nuždna obrana proti napadaju u „nuždi?“ Kriminaliste, koji se povadjaju za Hegelom, te luče „pravo nužde“ od „nužde“, vele, da proti „pravu nužde“ nije dozvoljena nuždna obrana, dočim proti nuždi jest. Tako veli Wessely[81]: Ako život čovjeka dodje u koliziju sa kojim uvjetnim pravom osobnosti, nastaje „pravo nužde“ onoga, čiji je život u pogibelji, da spasi svoj život žrtvujuć uvjetno pravo druge osobe; te je nesamo on, već i svatko treći ovlašten uništiti uvjetno pravo, da spasi život čovjeka. Pošto se tuj radi o „pravu nužde“, nema proti tomu pravu onaj, na čije uvjetno dobro jest napadaj naperen, pravo nuždne obrane. U svih ostalih slučajevih nužde ima napadnuti pravo nuždne obrane, jer je, premda napadač nebiva iz subjektivnih razloga radi napadaja kažnjen, njegov čin ipak protupravan.

Na to imamo odvratiti. Nužda je stanje čovjeka, u kom može jedino protupravnim činom spasiti svoje dobro ili izpuniti svoju dužnost.[82] Pošto on ovdje vriedja tudje pravo, postoji proti njemu napadnutom i svakom trećem pravo nuždne obrane, premda on za taj svoj čin sa subjektivnih razloga nije kažnjiv.

Napadaj nemora biti nesakrivljen po napadnutom — agressio culpa non causata.[83]

Mnenje, da mora napadaj biti nesakrivljen po napadnutom, osnovano je na krivom nazoru subjektivne protupravnosti napadaja. Po tom nazoru nebi imao začetnik svadje — auctor rixae — proti začetniku faktičnoga napadaja — auctor pugnae — prava nuždne obrane. Isto tako nebi imao napadač prava nuždne obrane proti ekscesu napadnutoga.[84]

Ovaj nazor protivi se naravi nuždne obrane. Sakrivljenje napadnutoga nelišava bo protupravni napadaj njegove protuprav-

[81] L. c. str. 51.

[82] Binding, l. c. str. 759.

[83] To je tvrdila doktrina starija, imenito Grolman, l. c. str. 25., Feuerbach, l. c. § 37.; Luden, l. c. str. 495. Sada su malo ne svi pisci u tekstu navedenoga nazora. V. Köstlin, Neue Revision, str. 727., Geib, l. c. str. 233. Wahlberg, l. c. str. 74. Starije doktrine drže se Pessina, l. c. str. 179. i Lucchinia, l. c. str. 62.

[84] Luden, l. c. str. 495. op. 2. Pessina, l. c. str. 179. Lucchini, l. c. str. 62.

Digitized by Google

nosti, pak se mora proti tomu napadaju dozvoliti nuždna obrana, jer se za nju zahtieva samo protupravni napadaj. Ovaj nazor mogao je tako nastati, da se je razlog, koji je važan po sudca kod odmjerenja kazne unutar maksimuma i minimuma, uvrstio kao uvjet nuždne obrane. Začetnik svadje imade dakle, premda je dao povoda sukobu, pravo nuždne obrane proti začetniku faktičnoga napadaja.[85] Isto tako ima i prvobitni napadač pravo nuždne obrane proti ekscedentu. Tuj se bo nemože upotrebiti pravilo: Proti nuždnoj obrani nema nuždne obrane; jer je prikraćenje nuždne obrane samostalan protupravan napadaj, koji je doduše sakrivljen po napadaču, ali mu ta okolnost protupravnosti neoduzimlje. Što se zakonarstva pogledom na ovo pitanje tiče, to već Teresiana nije zahtievala nesakrivljenosti napadaja sa strane napadnutoga. Josipov kazneni zakon zahtievao je u § 96 kao uvjet nuždne obrane, da napadnuti nije dao povoda napadaju. Kašnji kazneni zakonici nisu više toga uvjeta tražili, pak ga niti naš postojeći zakon nezahtjeva, već dozvoljava nuždnu obranu proti protupravnom napadaju, bio on sakrivljen po napadnutom ili nebio. Obrazloženje osnove kaz. zakona za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju pristaje uz starije, u tekstu pobijano mnienje, te veli na str. 139: „Navala mora biti nepravedna, dakle nesmije biti skrivljena po onom, proti komu je naperena".

Nije nuždno za nuždnu obranu, da dodje napadaj nenadano. Jenull[86], polazeći sa stanovišta, da je za pravo nuždne obrane potrebito, da bude ozleda nanešena napadaču jedini uvjet očuvanja napadnutoga dobra, zahtieva, da bude napadaj nenadan; jer kad bi ga napadnuti mogao izčekivati, morao bi mu se ugnuti.

Pravo nuždne obrane osnovano je na obrani prava proti protupravnomu napadaju. Napadaj ostaje svejedno protupravan, bio on nenadan ili nebio, te mogao mu se napadnuti ugnuti ili

[85] Binding, l. c. str. 749. op. 60 kaže medjutim: „Zweckmässig wäre demjenigen, der den rechtswidrigen Angriff absichtlich provocirte, um sich so das Recht der Nothwehr zu verschaffen, die Nothwehr gesetzlich zu versagen. Aber lex lata ist dies nicht".

[86] L. c. str. 246.

Digitized by Google

nemogao. Ovim zahtjevom[87] ograničilo bi se svako pravo slobodnoga kretanja osobe. Tko znade, da će kod njega tati provaliti ili da na nj razbojnici na stanovitoj cesti vrebaju, nije radi toga dužan izbjegnuti ta mjesta, prijaviti to vlasti ili obustaviti putovanje, već mu je slobodno ići kud i kamo hoće; pak ako zaprieti pogibelj njegovoj osobi ili imetku od protupravnoga napadaja, smije se poslužiti nuždnom obranom.

Breidenbach[88] drži, ako tko pouzdano znade, da na stanovitom mjestu na njega vrebaju, pak to neprijavi vlasti, već podje tamo, te bude napadnut, da se nenalazi u nuždnoj obrani. Jer ako je mogao poći tamo, mogao je i do policije; a osim toga neugiba se napadaju, već mu polazi u susret, i to hotomice; zato mora biti kažnjen radi doloznoga prekoračenja nuždne obrane. Isto biva i onda, kada tko, mogav se ugnuti onom mjestu, gdje znade da na nj vrebaju, ipak se neugne, nego podje tamo i bude napadnut; jer samo razbijači mogu u izbjegivanju takovog sukoba nazrevati štogod nečastna. Ali ako koga na navedeno mjesto zove služba ili privatna obveza, koju ako neizpuni, jest odgovoran za to, pak bude napadnut, pristoji mu pravo nuždne obrane.

Vrlo liepo odgovara na to Levita[89] veleć: Zar čovjek slobodan, koji ima pravo kretati se kuda mu drago, u koliko time pravo drugoga nevriedja, treba podpore službene ili privatne obveze, da svoju slobodu brani proti razbojničkim napadajem? Zar se onaj mora nazivati razbijačem, koji drži, da je nedostojno muža, da si daje propisivati puteve i ciljeve po razbojničkih napadajih! Naravno, da je u mnogih slučajevih razboritije i shodnije ugnuti se onom mjestu, gdje znamo, da nam pogibelj prieti, nego li uputiti se onamo, te se upustiti u borbu; jer je uspjeh te borbe uvjek problematičan. Ali dužnost naša nije i nemože biti u svakom slučaju ugnuti se toj pogibelji. Takov zahtjev nebi bio

[87] V. Levita, l. c. str. 190. Toga mnenja je i Berner, l. c. str. 561. Binding, l. c. str. 748. Wessely, l. c. str. 68 i 69. Seeger, l. c. str. 403.

[88] Commentar über das grossherzoglich-hessische Strafgesetzbuch. Darmstadt 1842. str. 616. Toga mnenja jest i Köstlin, System str 90 i 91 i Buri, l. c. str. 468.

[89] L. c. str. 191.

Digitized by Google

ništa drugo, već pogodovanje zločinaca na štetu poštenih ljudi. U tom slučaju bi čestit čovjek bio lišen slobodnoga kretanja, jer njegov neprijatelj bi ga mogao na svih njegovih putevih, za koje bi znao, čekati, te bi konačno bio prisiljen ostati kod kuće. Dužnost ugnuti se mjestu, gdje znamo da nas protupravni napadaj čeka, neznači po tom ništa drugo, nego nevinomu i čestitomu čovjeku svako slobodno kretanje nemogućim učiniti, da se zločinac tim slobodnije kretati uzmogne.[90]

Teresiana u čl. 84. § 1. zahtievala je za nuždnu obranu nenadanost napadaja riečmi „und unversehens". Kašnje austrijsko zakonodavstvo napustilo je sasma taj uvjet, te ga niti postojeći kaz. zakon nepostavlja. Budući naš postojeći kaz. zakon neizključuje nuždne obrane u onom slučaju, ako je napadaj sakrivljen po napadnutom, još ju manje može izključiti, kad je napadnuti propustio ugnuti se napadaju, premda je mogao.[91]

Vrlo je preporno pitanje, da li je dozvoljeno pravo nuždne obrane proti protupravnim napadajem organa državne vlasti. Tuj si stoje naprotiv dva mnenja: jedno zagovara absolutnu kažnjivost svakoga odpora proti organom državne vlasti, te izključuje pravo nuždne obrane proti ovim; a drugo zagovara da je dopuštena nuždna obrana proti protupravnim napadajem ovih.

Zastupnik prvoga mnenja je Luden[92], koji kaže: Nemože biti govora o nuždnoj obrani proti mjeram javnih oblasti, kojim se napadnuti pokoriti mora bez obzira na to, da li su one pravno opravdane ili nisu. Samo ako organi državni prekorače svoju vlast i upotrebe silu, koja očito nosi karakter zločina, dozvoljena je proti njim nuždna obrana.

Isto tako zahtjeva Jugeman[93], da su bezuvjetno poslušni državljani organom državne vlasti, te izključuje pravo nuždne obrane proti njoj, jer je jedina sa praktičnom upravom državnom spojiva ideja, da državljani ili mirno slušaju naloge njene; ili, ako je tomu vremena, upotriebe proti istim zakonite pravne

[90] Binding, l. c. str. 748.
[91] Janka, l. c. str. 133.
[92] L. c. str. 494.
[93] U Archiv des Criminalrechtes. Neue Folge. G. 1842. str. 593.

Digitized by Google

ljekove. Nuždna bo obrana proteže se samo na privatne odnošaje, te je samo iznimka, koja je dozvoljena po državi, da štiti pojedinac svoje pravo u slučaju, kada mu pogibelj zaprieti, a državnih organa ondje neima. Nemoguće je, da će država dozvoliti proti samoj sebi takovu iznimku, jer bi time sama sebe lišila svoje vrhovne vlasti. Često se govori o nuždi, gdje gradjaninu nepreostaje ino, nego ili se oprieti državnoj vlasti, ili pretrpiti nenaknadivu štetu. Ako se dogodi takav slučaj, da život gradjana dodje u pogibelj, to je tuj kažnjivost njegova reducirana na minimum, ali sasma nemože nikada izčeznuti, jer se pod nikakovimi uvjeti nemože dozvoliti, da si državljani sami proti državi pravo kroje.

Posve pravo odgovara na ovu dedukciju Zachariä[94]: Samo teorija absolutne države, koja proždire sva prava državljana poput Leviatana, može državljanu oduzeti sva prava proti javnoj vlasti. Oni, koji zahtievaju bezuvjetnu kažnjivost odpora, neznaju navesti za to niti jednoga pravnoga razloga, već nam samo pružaju politički raisonnement, kad tvrde, da uz dopustivost odpora nebi država postojati mogla, te da bi time djelatnost javnih organa neutralizirana bila. Zastupnici teorije bezuvjetnoga posluha neizkazuju državi baš osobite usluge. Jer to je duboko u naravi ljudskoj usadjeno, da se ćudoredno čuvstvo podiže proti svakomu nepravednomu zahtjevu, te se onoga, koji pod tim nepravednim zahtjevom trpi, smatra žrtvom sile, a ne zakona, pak javno mnenje izriče osudu, da se je sa stanovitim gradjaninom postupalo kao sa bezpravnim objektom — pa ma deduciralo se kako vješto, da se je to učinilo samo radi boljka gradjana.

Obrazloženje Jagemanovo nuždne obrane pokazuje, da je sasma krivo shvatio njezin princip, pošto ju smatra iznimnim pravom individua, koje mu je iz milosti podielila državna vlast; dočim je ona neodsvojivo pravo njegovo, koje ima izvor u naravi ljudskoj, a razlog u samom pojmu prava. (Sliedi.)

[94] U Archiv des Criminalrechts. Neu Folge. G. 1843. str. 362.

Digitized by Google

Voda u pravu.

Piše dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

Tako su dakle brodive vode kao javne smatrane za vlastnost države, a ova dopušta, da se državljani služe njima bilo bezplatno, bilo da plaćaju za to odredjenu daću. Bilo je to, da je država vlastnica tih voda, tada obćenito shvaćanje, koje gospodovaše sve do konca 18. stoljeća. Miješalo se kod toga javno i privatno pravo, prava što ih imade država kao država, i ona, koja izviru iz vlastnosti, miješao se i često identifikovao pojam regala i pojam vlastnosti.

Kako su brodive vode proglašivane za vlastnost države, tako su se ostale vode nalazile u vlastnosti što obćina, što opet pojedinaca privatnika. Jednostavni su odnošaji voda, koje se nalaze izključivo na zemljištu jedne te iste osobe, koje to zemljište okružuje sa svih strana, kao što su jezera, ribnjaci, bunari, čatrnje, ubli, itd. Te vode dio su zemljišta, na kojem se nalaze i prepuštene slobodnoj razpoložbi vlastnika toga zemljišta. Naprotiv zamršeniji su odnošaji ostalih nejavnih voda, koje ne ostaju na jednom zemljištu, već teku zemljištem raznih vlastnika, kao što su nebrodive rijeke, potoci, kanali, umjetni vodovodi. I za ove se je vode držalo, da su vlastnost onih, čije obale plâču, većinom bile su one pripadak dotične gospoštine, imanja, kojim teku, to su „r z e k i d z i e d z i c z n e“, kako se veli u poljskom pravu. Na te vode rado su uporabljivana načela, kakova su vrijedila za javne, državne vode, prava dotične gospoštine glede tih voda smatrana su gospoštinskim regalom, imenito pravo loviti ribu, graditi mlinove, prijevoze i pobirati od ovih prijevozninu. No premda su smatrane predmetom privatne vlastnosti, nijesu ipak ni te vode mogle biti prepuštene posve slobodnoj bezobzirnoj disposiciji dotičnoga vlastnika, one tekući zemljištem raznih vlastnika sačinjavaju cjelinu, koja seže preko pojedinog zemljišta i glede koje interesirani su svi ti vlastnici, pa su ti interesi lako mogli doći u koliziju. Te poglavite interese imade na umu zako nodavstvo, u koliko se je u obće brinulo za nejavne vode i nor-

Digitized by Google

miralo njihove odnošaje. Valjalo je i ovdje načelo, da se svaki vlastnik može služiti vodom, što teče njegovim zemljištem, u koliko ne biva uslijed toga voda neporabljiva ili škodljiva za druge interesente.

Teče li voda zemljištem istoga vlastnika tako, da su obije obale njegove, onda je ta cijela voda u koliko je obkoljena njegovim zemljištem, njegov „fluvius proprius", kako govore vrela, i samo on imade pravo koristovati se tom vodom. Imenito može vlastnik takovoga zemljišta, koji imade „in suo haereditate fluvium totum proprium cum utraque ripa", unutar granica svojega zemljišta po volji mijenjati tijek vode, voditi je po svojem zemljištu, no ne može je odvesti sa svojega zemljišta po volji, već je mora opet navesti u staro korito. Tako odredjuje medju ostalima mazovsko pravo: „Cum aliquis in sua haereditate habet fluvium totum proprium cum utraque ripa, poterit hujusmodi fluvium et aquam ex cursu et alveo ejus antiquo recipere in bonis suis, et ad alium alveum seu cursum novum convertere, ac ipsum fluvium nova fossa ducere per bona sua pro utilitate et commodo suo, eo tamen modo, quod eundem fluvium et aquam intra limites et granicies haereditatis suae praedictae tenebitur et debebit restituere et immittere in alveum antiquum, quo prius ante talem receptionem aquae currebat, juxta consuetudinem terrae antiquam".[60]

Teče li pak voda izmedju zemljišta raznih vlastnika, tako da je ona „tanquam limes et paries perpetuus inter hujusmodi haereditates"[61], onda jedna polovica pripada k jednomu, druga k drugomn zemljištu i svaki se vlastnik može služiti vodom do polovice. „Čigova je godi dionica, rekući zemlja pa brigu ali po kraju rike ali tekućine: tada kako godi drži dionica po kraju, tako e negovo do pô rike; to-j zakon stari".[62] Ne smije naravno ni ovdje poraba, što je čini jedan vlastnik obale, nanositi štete vlastniku druge obale niti dolnjo- ili gornjozemcu. Može se poslužiti on vodom, da si sagradi vodenicu ili ribnjak, ali „talis

[60] Jus polonicum p. 385. de receptione aquae.
[61] Ibid. p. 384.
[62] Statut poljički čl. 173.

Digitized by Google

providere et custodire tenetur, ut aqua ex dimissoriis dctae piscinae fluens transeat et fluat per bona dicti domini, cujus est piscina, et ad alveum antiquum inducatur intra granicies bonorum eiusdem domini, ne bona vicinalia per hujusmodi aquam destruantur.[63] Isto tako ne smije graditi ništa, odakle bi višoj zemlji prijetila poplava.[64] Spominjemo u mah ovdje, što naš statut poljički govori glede gradnje vodenica u naslovu LVI. zakon od kolovaj[65]: „Ako li tko hoće načiniti novu kolovaju, gdi nije prvo bila: ako je na njegovoj dionici osobita, da je volan na svomu graditi[66], a kako godi drži dionica po kraju (rike ali tekoćine), tako je njegovo do pô rike".[67]

Ako takova voda, što teče izmedju zemljišta raznih vlastnika, ter čini granicu medju njima, polagano podriva jednu obalu, ter se širi na njezinu stranu, ipak ne može vlastnik te obale tražiti za sebe veći dio vode, već polovica ostaje drugoj obali.[68]

---

[63] Jus polon. p. 385. de aqua infra molendinum.

[64] Ibid. de revisione inundationis aquae.

[65] Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка, što ga je izdala petrogradska akademija, u kojem sam jedinom našao riječ kolovaja, veli, da znači ona: „рыболовный снарядъ устроенный изъ кольевъ". No po našem statutu znači kolovaja u obće stroj, što ga okreće voda poput mlina. Ovdje je to obćeniti izraz (možda ono, što zovu Nijemci Triebwerk), koji obuhvaća i mlin, tako da je mlin samo jedna vrst kolovaje. Naslov LVI. normira odnošaje i mlina, a ipak se zove samo: zakon od kolovaj. Čl. 170. govori: „kolovaje mlinske ali stupne"; čl. 171—2 govori o gradnji nove kolovaje, a razumijeva pod tim, kako se iz svega vidi, i mlin, ter se ovaj kasnije i naročito spominje: „i jur se obrnuo mlin ali ina kolovaja" (čl. 172.)

[66] Čl. 171.

[67] Vidi op. 62. „Po staromu zakonu mlin se čini na pet dilov. Prvi dio gre zemli, na koi se stavi; drugi dio gre na vodu, ka se dovede k mistu, gdi će mlin biti; treti dio zgradam, kući i zidu i lisu i svemu, ča se hoće lisa u (svemu) mlinu; četvrti dio na žrvne i gvoždja; a peti dio meštru, ki ga čini i drži, i načina i nastoji" (čl. 173.). Zanimljiv je zakon od reda u mlinu, naslov LXXXI. Odredjuje on, da se imade mljeti onim redom, „kako je tko prija došao u mlin a žito donio" (čl. 227.). „Odlože, gospodar od mlina volan je zamliti ujam jednu kvartu priko reda, da veće ne, ni pak inoga žita nego ujam, ki su u mlinu« (čl. 228.). Dopušta se nadalje iznimka, kad je osobita sila, onda: „more se samliti brez reda, jere nevola nima zakona" (čl. 229.). Zatim stari je zakon: „more se kovaču samliti nikoliko priko reda; zač i u kovačnici mlinskomu gvoždju red je neto doide" (čl. 230.).

[68] Quandocunque inter aliquas haereditates fluvius mediat, et pro granicie perpetuo habetur, si in parte unius haereditatis idem fluvius propria virtute alluit terram et ripam suam, paulatimque et insensibiliter adicit de eadem

Digitized by Google

Kada pak takovi „fluvius granicialis“ sam od sebe, bez čovječje ruke promijeni svoj tijek i ostavi dosadanje korito, ter prijedje posve na jedno od zemljišta, koja je prije dijelio, onda „talis novus fluvius“ cijeli pripada onomu, na čije je zemljište prešao, ter čije su i obije obale. No granica izmedju oba zemljišta ostaje staro korito, k zemljištu dakle, kojim teče sada voda, pripada i onaj prostor, što se nalazi izmedju staroga i novoga korita, sve do polovice staroga.[69] No ako jedan od medjaša navalice, svojom rukom promijeni tijek vode tako, da ona podje samo njegovom zemljom, onda to novo korito i nova rijeka čine granicu izmedju oba zemljišta, tako da cijelo staro korito i prostor izmedju toga staroga korita i polovice nove rijeke pripada onomu, od čijega je zemljišta odvraćena voda.[70] Na protiv druga prava odredjuju

terra alveo suo, dilatando fluxum suum, extunc vicinior haereditas, a qua fluvius iste granicialis tali fluxu alluvionis videtur aliquantulum et discedere et dilatari, aquam et ejus cursum sequi debet, et semper medietatem ejusdem fluvii habebit, prout ante habuit, absque omni contradictione domini ejusdem haereditatis, cujus ripa isto modo alluitur et per fluvium absorbetur“ . . . . Jus pol. p 385. de alluvione riparum.

[69] „Accidit inter multas haereditates fluvius decurrens pro veris limitibus et graniciebus esse; ita quod medietas talis fluvii cum una ripa ad unam haereditatem, et altera medietas talis fluvii cum alia ripa ad aliam haereditatem spectat et pertinet, fitque talis fluvius cum suo alveo naturali et antiquo tanquam limes et paries perpetuus inter hujusmodi haereditates; si vero hujusmodi fluvius granicialis propria virtute, et absque omni ministerio hominis, relicto priori et antiquo alveo, per alia loca nova conversit cursum et meatum suum et in haereditatem alterius influxit, extunc talis fluvius novus totus erit illius cum utraque ripa, in cujus bona intravit et influxit. Nec non et insula seu pars terrae, quaecunque fuerit inter antiquum alveum et novum istius fluvii, ejusdem erit, cujus ante fuerat cum medietate fluvii seu alvei antiqui, qui alveus antiquus semper erit et esse debet limes perpetuus inter praedictas haereditates, et utraque pars potest eodem alveo et fluvio antiquo uti et piscaturas in eodem facere, prout ante faciebant et utebantur“. Ib. p. 384. de fluvio graniciali consuetudo.

[70] „Quod si idem fluvius (granicialis) a cursu suo et alveo priori industria et opera hominis aversus fuerit, et, ommisso alveo antiquo, novo meatu in alium alveum defluueret, extunc iste alveus novus et fluvius eo decurrens erit limes et granicies perpetua inter easdem haereditates; cujus fluvii novi erit medietas cum una ripa unius, et altera medietas cum altera ripa alterius haereditatis in perpetuum, et nihilominus totus alveus antiquus cum tota terra et agris inter eundem alveum antiquum et novum fluvium existens, ad illam haereditatem et ejus dominium, a quo aversus est fluvius praedictus, isto modo spectabit et pertinebit pleno jure in perpetuum“. Ibid. Cf. statut vislički XXVI. Verbőcz Tripart. I. t. 87.

Digitized by Google

u takovom slučaju, da se imade vodi povratiti stari tijek i staro korito.[71]

Druge vode bile su općinske. Ovdje je sama općina pobliže uredjivala odnošaje vode, pravilno su mogli služiti se njom samo članovi općine, dočim su stranci izključivani.[72] I ovdje su nadalje njekoje najobičajnije porabe vode dopuštene svima, tako zahvaćanje vode posudom, pranje, kupanje, pojenje stoke. U tom smislu veli statut poljički: „Voda živa ima biti općena, gdigodir je, na čigovoj je godi zemlji“[73], dočim „voda rvenica osobita onoga je, tko ju na svom izrve“.[74] Za druge pak porabe vode napose za ribolov, gradnju mlinova, trebala je ili posebna dozvola općine, koja je često pobirala zato odredjene daće, ili su pak pridržane te porabe prije svega onima, čijim zemljištem teče dotična voda, čije su obale, kako to već spomenusmo po statutu poljičkom za mlinove i kolovaje, a glede ribolova veli naročito: „Gdi je čije lovišće ili ribnak ili zatoč: tada niktor ne more s pravdom prez negove vole onde loviti, kako da mu ono iz doma vazima“.[75]

III.

Novija zakonodavstva bave se, kako jur spomenusmo, obilno pravnim odnošajima vode. Kako su propisi, što ih imade rimsko pravo, u mnogom pogledu prijeporni, oni pak sredoviječnoga prava i prijeporni i manjkavi, kako nadalje prilike poljodjelstva

[71] Tako litvanski statut razd. IX čl. 20, 21. Czacki cit. II. str. 198 sl.

[72] Tako u mnogim taljanskim općinama. Pertile cit. p. 377. „Nullus forensis, qui non sit regulerius et vicinus in loco de Vallesella (pro eo) quod habet aliquod domicilium, non audeat uti et frui fonte nec aqua in potandis animalibus, nec usu personarum vel operum, nisi prius fuit in concordio cum communi de Vallesella, et si voluerit esse in concordio tunc subjaceat taxae ei imponendae; et si quis fuerit inventus uti ipsa aqua vel fonte contra voluntatem ut supra et concordium incurrat pro qualibet vice ad poenam vadiae et nihilominus desistat a potatione“.

[73] Čl. 205.

[74] Čl. 206. O živoj vodi i vodi rvenici veli napose čl. 77. govoreći o tom: ča je stabulo ali gibuće: „I voda živa, ka nigdar ne prisiše, zove se da je stabula i negibuća, i ča je voda rvenica, kâ je rukami učinena, to-j je rič gibuća“.

[75] Čl. 186. Statuti dalmatinskih gradova i otoka mnogo imadu propisa o ribolovu i prodavanju riba.

Digitized by Google

i industrije u naše doba potrebuju od vode druge i veće usluge, nego u staro doba: bila je živa potreba zakonâ o vodi. Takovih zakona stvoreno je u našem stoljeću mnogo, jedni su od njih više ili manje samostalni, drugi opet većim dijelom kopije tudjih, jedni normiraju obširno svekolike odnošaje vode, drugi opet samo pojedine važnije odnošaje. Noviji ti zakoni napustiše princip regaliteta voda, gospoštinska pak prava glede vodâ, koje su dokinuta koje odkupljena Za jurističu konstrukciju odnošaja vode nije od potrebe pojam regala, prava, što pripadaju državi glede voda, pripadaju joj po korektnom shvaćanju na temelju njezinoga vrhovničtva, ona su javnopravne, ne privatnopravne naravi.[76] Prema tomu preteže kod tih odnošaja upravnopravni elemenat, ter vodno pravo sačinjavaju norme stranom privatnopravnoga, stranom javnopravnoga karaktera. U privatno pravo spadaju one, koje se tiču pos-bnih prava pojedinih privatnih osoba na vodu, u javno pravo naprotiv one, koje štite i uredjuju javni obći interes glede voda. Ove normiraju obću porabu, brinu se za to, da ne nastane ili da se ukloni šteta, boju bi mogli imati drugi ili cijelost odatle, što se pojedinac bezobzirce služi vodom, one ograničuju pojedince i nalažu im stanovite dužnosti u javnom interesu Upravo tomu upravnopravnomu dijelu posvećuju noviji zakoni osobitu pažnju i dop'tuju kompetenciji upravnih oblasti mnoga pitanja vodnoga prava. Za njeke porabe vode traži se dozvola nadležne upravne oblasti, druge opet porabe može ona u javnom interesu zabraniti; ona može nadalje, kad više njih imadu pravo služiti se vodom, svojim odredbama uredjivati tu porabu. Napokon se može, gdje je to u interesu racijonalne porabe vode, imenito za natapanje zemlje kao što i odvodnju, oteretiti pače ekspropriirati tudje zemljište. Dočim je inače pravilno dopuštena eksproprijacija samo u javnom interesu, ovdje dopušta se ona i u privatnom interesu, ali dakako takovom, koji je više ili manje i javni interes. Takovih prisilnih prava (Zwangsrechte) nije poznavalo ni rimsko ni obće pravo, izuzmemo li možda na-

[76] Medjutim je glede toga jošte različito shvaćanje i pojedinih zakona i teorije.

Digitized by Google

čelo, da donjozemac mora primati kišnicu, što teče na njegovu zemlju s više susjedne zemlje. Inače je rimsko pravo provadjalo strogo načela privatnoga prava, nepoznavajući stega vlastnosti u interesu agrikulture. Javnopravne norme vodnoga prava odnose se imenito na javne vode, no i odnošaji mnogih privatnih voda uredjuju se pored privatnopravnih norama i redarstvenim propisima tako, da za porabu mnoge privatne vode vrijede po novijem pravu u bitnosti ista načela kakova i za javne vode.

Medju novijim zakonodavstvima najprije je prusko stalo pobliže uredjivati pravne odnošaje vode pojedinim zakonima. Već obće zemaljsko pravo od g. 1794. normira mnoge odnošaje kao što javnih voda, koje su mu s jedne strane „obća vlastnost države", s druge pak strane koristi što ih donose, ubraja medju regalia minora, tako i voda privatnih.[77] Te ustanove obćega zemaljskoga prava koje popunjuju koje mijenjaju ili dokidaju zakoni od 15. novembra 1811., 28. februara 1843. (o porabi privatnih rijeka), 23. januara 1846., 11. maja 1853., 28. januara 1848. i zakon o ribolovu 30. maja 1874. za cijelu državu, Osim toga imade množina provincijalnih zakona. Tako za okružje Siegen od 28. oktobra 1846. tičući se natapanja livada[78], za Hannover zakon od 22. augusta 1847. o natapanju i odvodnji zemljišta kao što i ustavljanju vode, za Holstein zakon od 16. jula 1857., za Kurhessen naredba od 31. decembra 1824. i zakon od 28. oktobra 1834., za Nassau naredbe od 12. septembra 1829. i 27. jula 1858., za vel. kn. Hessen zakoni od 7. oktobra 1830., 18. februara 1853., 20. februara 1853., 19. februara 1853. i od 2. januara 1858., za Hessen-Homburg zakoni od 1. jula 1862., 15. jula 1862. suglasni u bitnosti s veliko-kneževskim hessenskim zakonima. Spominjemo napokon zakon od 1. aprila 1879. izdan za cijelu državu, a tiče se vodnih udruga, družtava u svrhu natapanja zemlje i odvodnje.

---

[77] II. 14. § 21. 24., II. 15. odsj. 2. i 5, I. 8. §§ 96.—117. I. 9. §§ 170.—192.

[78] Siegenski sistem natapanja mnogo hvale. Vidi o tom imenito Jičínský cit. str. 212. sl zavlazovací systém Siegensky.

Digitized by Google

Za Bavarsku stvorena sa 28. maja 1852. tri zakona, o porabi vode, k ovomu dodatak 15. aprila 1875., o natapanju i odvodnji, o zaštiti obala i obrani od poplave. To su relativno najpodpuniji zakoni o vodi, po njima sastavljen je medju ostalima i austrijski zakon.[79] Njekoja samo pitanja vodnoga prava u Saksonskoj uredjuju zakoni od 15. augusta 1855. i 9. februara 1864. U Badenskoj uredjivani su pravni odnošaji vode po zemaljskom pravu i raznim starijim zakonima, onda zak. od 13. februara 1851., dok je u najnovije doba stvoren zakon o vodi od 25. augusta 1876., koji normira u I. naslovu porabu vode, u II. uzdržavanje, u III. nadležnost oblasti. K tomu imade raznih novijih naredaba.

Hessen ima zakon od 7. oktobra 1830. tičući se livadarstva, 18. februara 1853. glede čišćenja i uzdržavanja potoka, 2. januara 1858. glede odvodnje zemljišta.

Sachsen-Weimar ima zakon od 16. februara 1854., koji uredjuje zaštitu od tekuće vode i njezinu porabu, k tomu dodatak od 21. maja 1872. Sachsen-Meiningen zakon od 6. maja 1872. o porabi voda i postupanju s njima, Sachsen-Altenburg zakon od 18. oktobra 1865. o pravnim odnošajima vode, njeke promjene čini zakon od 7. augusta 1866. i 25, aprila 1868. Gotha zakon od 12. aprila 1859. o porabi vode i o zaštiti od nje; glede porabe vode slijedi bavarski zakon, glede zaštite većinom je kopija weimarskoga. Zakon Gothe slijede mnogi drugi, tako navedeni gore zakon altenburžki, zatim zakon kneževine Koburg od 7. februara 1871., nadalje zakon Schwarzburg-Rudolstadta od 7. februara 1868., kao što i zakon kneževine Reuss od 6. aprila 1872. Za kneževinu Schwarzburg-Sonderhausen navodimo zakon od 26. januara 1868. u bitnosti kopija weimarskoga zakona, za vojvodinu Oldenburg vrijedi vodni red od 20. novembra 1868., za Braunschweig zakon od 20. juna 1876. o uzdržavanju, promjeni i porabi vode, za Waldeck zakon od 18.

[79] Jičínský veli o njima: „vodní zákony bavorské my dle svého přesvědčeni mezi nejvzornejši a pro naše poměry v Čechách za nejhodnějši pozornosti své považujeme“. cit. str. 14.

Digitized by Google

juna 1862. o natapanju zemljišta i odvodnji, zatim zakon od 17. marta 1858. o vodovodima, za kneževinu Lippe zakon od 17. marta 1859. o natapanju i odvodnji; za Bremen zakon od 27. decembra 1878., 15. decembra 1880. itd. itd. Kanton Zürich imade novi zakon o vodi od 14. aprila 1872.

U Franceskoj normiraju odnošaje vode Code civil art. 538, 556—563, 640—645, 650—681, nadalje specijalni zakoni, tako neglededći na starije ordonnance i reglemente zakoni od 29. aprila 1849., 11. jula 1847., 15. juna 1854. i 23. jula 1858. U Italiji codice civile imenito članci 534—545, zatim zakon od 20. marta 1865. sulle opere publiche i dr., imenito pak obilatih propisa o pravnim odnošajima vode imadu mnogi oni statuti talijanskih gradova i država,

U Austriji pored ustanova občega gradjanskoga zakonika uredjeni su odnošaji vode državnim zakonom o vodi od 30. maja 1869., kojemu su kao uzor služili bavarski vodni zakoni, nadalje zemaljskim zakonima za pojedine zemlje, izdanim na temelju onoga državnoga zakona i sadržavajućim one norme, koje su kompetentni stvarati samo dotični zemaljski sabori. Ti zemaljski zakoni popunjuju prema tomu državni zakon, a medjusobno se, i što se tiče glavne stvari i većinom od riječi do riječi slažu. Izdani su pak 28. augusta 1870. za Česku. 12. oktobra 1870. za Moravsku, 28. augusta 1870. za gornju i dolnju Austriju, od istoga datuma za Goricu, Istru, Korušku, isto tako Solnogradsku, Tirol i Vorarlberg i Trst, 15. maja 1872. za Kranjsku, 18. januara 1872. za Štajersku, 6. marta 1873. za Bukovinu, 7. marta 1873. za Dalmaciju, 14. marta 1875. za Galiciju i Krakov.[80]

Ugarska imade novi zakon o vodi od g. 1885. zak. čl. 23, sankcijoniran 14. juna 1885.[81]

---

[80] Otisnuti su u 18. svezku Manzove sbirke. Vidi o svemu tomu imenito Neubauer, Zusammenstellung des in Deutschland geltenden Wasserrechts einschliesslich des Mühlen-, Flösserei- und Flötzrechts, Berlin 1881. Jičinsky cit. str. 9.—15., Mayer, Lehrbuch des Verwaltungsrechtes I. § 106. op. 4., Stobbe cit. § 64. op. 27. Baron cit., Randa Beiträge zum österr. Wasserrechte str. 12. slijed. Peyrer cit. Schenkel, das badische Wasserrecht str. 1—6.

[81] O njegovim načelima govorit ćemo napose u savezu sa zakonom, što ga očekujemo za nas. Da i nama nuždno treba taki zakon, ko bi dvojio o tom!

Digitized by Google

Kako se vidi iz ovoga kratkoga pregleda, koji nije nipošto podpun, imade novije doba množinu zakona o vodi, koji premda se u glavnome slažu, ipak se u mnogim pitanjima luče medjusobno. Ovdje se moramo mi ograničiti tek na glavna načela, pa kako je i po novijem vodnom pravu osobito važna razlika izmedju javnih i privatnih voda, razložit ćemo najprije pravne odnošaje javnih voda (A.), a onda one vodâ privatnih (B.). Državnoj vlasti podvrgnute su naravno samo one vode, koje su dio državnoga teritorija. Dočim su si u starom i srednjem vijeku često države graničěći s morem, vindicirale pojedine dijelove mora kao svoje vlastničtvo, vrijedi u novije doba načelo: mare liberum! Pravne odnošaje mora uredjuje medjunarodno pravo, samo zaštita primorskih zemalja od mora predmet je brige one države, čije su to zemlje.

A.

1. Medju javne vode ubraja i novije pravo pretežito samo one vode, koje su brodive ili splavne.[82] Taj karakter javnosti pripada rijeci po korektnom shvaćanju samo dotle, dokle je ona u istinu brodiva ili splavna, t. j. samo onomu dijelu, po kojem mogu ploviti brodovi ili splavi, nije dakle javna takova rijeka u cijelom svojem prostranstvu sve do izvora, nije javni gornji njezin nebrodivi ili nesplavni dio.

Njekoja prava proglašuju za javne i ŏtoke brodivih rijekâ, makar one same nijesu brodive ili splavne. Spadaju ovamo na-

---

Niti mi nijesmo bez onakovih interesa, kakovi su u drugim državama zahtijevali, da se urede odnošaji vode. Kad budemo imali zakon o vodi, neće valjda, da negovorimo o namakanju konopalja i drugim neurednostima, biti moguće ono, što sam vidio jesenas u Zagorju. U loborskoj gori imade g. P. svoju pilanu, koja pili danomice množinu drva. Piljevina od svega toga baca se u vodu, koja teče Loborom, Zlatarom i t. d. Uslijed toga voda je neprestano nečista, neporabljiva za pojenje stoke, kupanje, poginuše u njoj ribe, a kad nabuja potok (tamošnji vele rijeka), donosi voda piljevinu na susjedna zemljišta, kojima to, kako mi govorahu tamošnji ljudi, mnogo škodi. Interesenti tražili su već više puta pomoć, a nema nikakove dvojbe, da bi nadležna oblast mogla i morala pružiti tu pomoć i nečekajući novoga zakona o vodi.

[82] Po pruskom zemaljskom pravu nije sama splavnost dovoljna, već se traži brodivost, druga pak prava drže za kriterij javnosti i brodivost i splavnost, tako francezki code civil (čl. 538.), tako zakon bavarski (čl. 2.), badenski (čl. 3.), austrijski čl. 2.) i dr.

Digitized by Google

ravno samo ŏtoke u pravom smislu, rukavi rijeke, a ne pritoci (Nebenflüsse), koji imadu svoju samostalnu narav, ter se imadu prosudjivati samostalno.[83]

Dočim je po starijem pravu a i po većini novih zakona za javnost vode odlučna njezina brodivost ili splavnost kao takova, odredjuju njekoji noviji zakoni, da imade biti odlučna za to ne samo brodivost ili splavnost kao takova, već **faktična poraba** vode za plovitbu, tako da nije javna svaka voda, koja je sposobna, da plove po njoj brodovi ili splavi, već samo ona, po kojoj se faktično plovi. Tako austrijski zakon o vodi § 2 veli: „rijeke i velerijeke (Flüsse und Ströme, češki: řeky a velřeky) od onoga su mjesta, gdje se **počinje njihova poraba za plovitbu** brodovima ili splavima, zajedno sa svojim rukavima javno dobro"; javne su dakle samo one rijeke, koje su u vrijeme, kad je stao zakon na snagu — 24. jula 1869. — u istinu rabljene za plovitbu, i one, koje vlada u smislu § 6 proglasi za takove.[84]

Ako se brodiva ili splavna voda prestane upotrebljavati za plovitbu, ipak pridržaje ona svoje svojstvo kao javna voda.[85]

Težnja je novijega doba, koja se pokazuje i u znanosti i u zakonodavstvu, da se pojam javne vode raširi. Jer i mnoge od onih voda, koje ne spadaju u kategoriju brodivih i splavnih, služe više ili manje na obću porabu, i s njima skopčan je mnogi javni interes, i to tim više, čim veće i znatnije su te vode. Za to mnogi pisci i mnogi noviji zakoni stavljaju u kategoriju javnih voda i nebrodive rijeke i potoke, često sve naravno tekuće vode.

---

[83] Bavarski i austrijski zakon spominju jednostavno i ŏtoke, dočim badenski naglašuje, da ŏtoke imadu služiti barem onda, kada glavna rijeka obično nabuja, za odvodjenje njezine vode. „Auch die Nebenarme eines schiff- oder flossbaren Gewässers sind Zugehörden des Staatseigenthums, wenn sie mindestens bei den gewöhnlichen Anschwellungen des Hauptgewässers zur Abführung der Wassermasse dienen" (čl. 3.).

[84] Bavarski zakon govori slično, da su javne one rijeke „koje i u koliko **služe za plovitbu**", odakle se takodjer može izvoditi, da i ovdje odlučuje faktična poraba rijeke za plovitbu. To načelo jedni kude, drugi opravdavaju. Vidi Randa cit. str. 17. op. 2., Peyrer cit. str. 109.

[85] Bavarski zakon čl. 2. alin. 3., badenski čl. 3. alin. 3., austrijski § 2. Peyrer cit. str. 111. sl.

Digitized by Google

Ti dakle zakoni ne priznavaju brodivosti kao temelj za diobu i razlikovanje voda. To nam se čini da je napredak. Dioba voda u brodive i nebrodive nije niti rimskopravna, niti je ona poznata starom germanskom pravu. Tu razliku pravi najprije navedena gore konstitucija Fridrika I. de regalibus, a pravi je s čisto fiskalnih razloga, koji danas, gdje vlada drugi porezni sustav, ne mogu biti mjerodavni. Nema dvojbe, da je plovitba najvažnija korist, što je daje rijeka, s toga već rimsko pravo i sva moderna slijede načela, da interesi plovitbe imadu prednost pred svakom drugom porabom rijeke. No odatle ne slijedi, da imadu za brodivu rijeku vrijediti posve druga načela, nego za nebrodivu; nije bo plovitba jedina korist, što je daje brodiva rijeka; ona je faktor obćenite kulture, ona je važna kao što i druge vode za natapanje zemljišta, za odvodnju i industrijalna poduzeća, a glede svega toga imadu vrijediti za brodivu i nebrodivu vodu ista načela. Niti talijanski codice civile ne luči vode po njezinoj brodivosti, no njegova dioba u bitnosti je ona rimskoga prava, on luči s jedne strane „fiumi e torrenti" kao javne vode, s druge strane manje naravno tekuće vode „acqua che corre naturalmente e senza opere manufatte" (čl. 427, 543), medju ove posljednje ubraja taljanska praksa i potoke — rivi — ter im pripisuje „indole privata". Ta dioba nije sretna, jer može imati za posljedicu mnogu nesigurnost, budući niti granica medju većom i manjom rijekom, rijekom i potokom nije odredjena niti sigurna.

Na protiv mnogi noviji njemački zakoni prosudjuju sve tekuće vode jednako, smatraju ih za javne, tako da kao privatne vode vrijede samo one, koje su sa sviju strana okružene zemljištem ovlaštenika; jedino čine njeke razlike glede jaža (pretaka, kotarača), kojima otječe voda iz vrela, ribnjaka, bunara, i t. d. Tako weimarski zakon od 16. februara 1865., premda Weimar imade brodivih voda, ipak ne razlikuje voda po njihovoj brodivosti, već brodive i nebrodive prosudjuje jednako. Jedino pretake vrela, ribnjaka, čatrnje, bunara, ubla, i t. d., dok se nalaze na zemljištu istoga vlastnika, na čijem je i vrelo, ribnjak, i t. d., vlastničtvo su toga vlastnika (§ 32). Tako i gore navedeni zakoni Gothe, Koburga, Schwarzburg-Rudolstadta, kneževine Reuss

Digitized by Google

i zakon altenburžki od 18. oktobra 1865. Ovaj posljednji n. p. dijeli svukoliku vodu u „javnu i zatvorenu“.[86]

Zatvorena je voda, koja se nalazi u vrelima, bunarima, ribnjacima, čatrnjama i drugim spravama ili u podzemnim žilama, ili koja dolazi iz zemlje na vidjelo pomoći umjetnih aparata; zatim voda, koja se nakupi na površini zemljišta uslijed same njegove naravi, imenito nakupila se tako voda kišnica ili snježanica; nadalje voda u kanalima i u drugim umjetnim vodovodima, posljednja u toliko, u koliko je odredjena, da se potroši u gospodarske ili obrtne svrhe. Pretake zatvorene vode, zatim vodovodi iz zatvorene vode imadu pravnu narav te vode sve dotle, dokle teku na zemljištu njezina vlastnika, i u koliko nijesu one samo nastavak javne vode (rijeke ili potoka), što ju dotična zatvorena voda prekida (§ 2). Kanalna voda, u koliko je odredjena za potrošak, vlastnost je onoga, čiji je kanal. Onakovi umjetni vodovodi, kojih voda nije odredjena za to, da se potroši u gospodarske ili industrijalne svrhe (već n. p. za okretanje vodenica) spadaju medju javne vode (§ 5). Javna je t. j. odredjena za obću porabu svaka voda, koja ne spada medju zatvorene vode, tekla ona rijekom, potokom ili inim koritom (§ 10). Zakon oldenbužki od 20. novembra 1868. takodjer zabacuje diobu vode po brodivosti, on luči javne vode države, ove su točno izbrojene; nadalje javne vode obćinâ, to su one, koje su unesene u registar, što se imade voditi kod svake obćine; napokon ostale, to su privatne vode, kamo spadaju poglavito umjetni vodovodi i pretake bunara, vrela, i t. d. Isto tako gore spomenuti zakon za Braunschweig od 20. juna 1876. ubraja medju javne vode sve one, koje teku raznim obćinama ili raznim imanjima, a dokle tekuća voda ne ostavlja dobara onoga, na čijem zemljištu postaje, dotle je ona privatna voda.[87] Takodjer austrijski zakon osim rijeka i velerijeka, po kojima se plovi brodovima ili splavima, ubraja medju javne vode jošte njekoje druge, tako one dijelove rijeka i velerijeka, po ko-

[86] § 1. „Alles Wasser zerfällt im Sinne dieses Gesetzes in öffentliches und geschlossenes“.

[87] Neubauer cit. str 54.

Digitized by Google

jima se ne brodi, nadalje potoke, jezera i druge tekuće ili mrtve vode, ali sve to samo onda, ako te vode ne pripadaju po zakonu ili na temelju kojega privatnopravnoga naslova komu drugomu (§ 3). Tako su dakle tom ustanovom pridržana prava što ih stekoše treće osobe glede nebrodivih i nesplavnih voda, a ujedno izriče ona presumciju, da se i nebrodive ili nesplavne vode imadu u dvojbi smatrati za javne vode, na ime u koliko se nedokaže eksistencija privatnih prava na temelju zakona ili posebnoga privatnopravnog naslova.[88]

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Sdanja — pokretne stvari.

I.

Tužbom de pr. 27. travnja 1888. br. 2941 zatražio je Janko Fabijančić, da je Imbro Šipušić dužan priznati pravo njegovo vlastničtva na drvenu od 3 dupla štalu, nalazeću se na njegovom zemljištu pod kbr. 16 u K. vriednu 400 f., te dopustiti, da si tu štalu odpremi sa grunta i da mu naknadi parbene troškove.

Kr. kotar. sud u Vel. Gorici osudom od 22. studenoga 1888. br. 7359 zadovoljio je tužbi posvema.

Razlozi: Pošto je tužitelj po svjedocih: Josipu L., Ivanu F., Pavlu i Mari Š. dokazao, da je doista svoju štalu od 3 dupla, dobljenu na diobi zadruge svoje prenio na zemljište Mare Š., te ju tamo, dozvolom iste opet sastavio; pošto tuženi svoju tvrdnju, da je i on dao materijal k štali, ničim dokazao nije: to je za riešenje ove parnice odlučno, je li štala pokretna stvar i je li tuženi dosielošću kroz 3-godišnji posjed stekao na tu štalu pravo vlastničtva.

Što se prvoga pitanja tiče, to se mora gledeć na to, da je štala razložena prenešena sa zemljišta tužiteljeve zadruge na zemljište sadanjeg tuženika, da u zemlju nije pričvršćena i da se može opet bez povriede sućanstva na drugo mjesto prenieti, priznati, da spada medju pokretne stvari.

Što tvrdi tuženik, da je na tu štalu dosjelošću stekao pravo vlastničtva, nije temeljito, jer po duhu § 1462 ogz. nemože on kao uživaoc

[88] Randa cit. str. 18. Peyrer str. 113. sl.

Digitized by Google

bez pravnog naslova nikada steći dosjelošću prava vlastničtva, jer tuženik pravni naslov na posjed rečene štale dokazao nije.

Osuda na nošenje troškova temelji se na ustanovi § 573 gpp.

Kr. banski stol osudom svojom od 2. kolovoza 1889. br. 5210 odbaci priziv tuženikov a potvrdi osudu prvoga suda sa sliedećih r a z l o g a: Tuženik upire svoj priziv na tvrdnju, da po tužitelju tužbom o vlastničtvu zahtievana štala nije stvar pokretna, već nepokretna, jer leži na njegovom (tuženikovom) zemljištu.

Nu kao što je to medju strankami nepreporno, ta štala leži samo na kamenju, koje je na zemlju položeno; ta štala nije na sadanjem svom mjestu gradjena u pravom smislu rieči, već je jur od prije obstojavša drvena štala razmetana, drvo prenešeno na mjesto, gdje se sada nalazi, pa opet složena od prijašnjih svojih sastojina, pak je ta nepreporna okolnost najboljim dokazom, da su svi interesenti tu štalu smatrali stvarju pokretnom, i da se prema razloženom stanju stvari doista i pokretnom smatrati ima.

Prvomolbena osuda je indi opravdana na stanju stvari i na zakonu, a priziv tuženikov neosnovan, pak ga je s toga valjalo odputiti.

Proti ovoj osudi uložio je tuženik izvanredni previd, na koji je tužitelj svoje protuizvedenje podnesao i ujedno na temelju dvijuh jednakoglasećih osuda zamolio ovršno razloženje preporne štale u sastavne dielove i predanje iste u faktični posjed ovrhomolitelju Janku F., što je odlukom od 5. listopada 1889. br. 6592 dozvoljeno i provedeno, a kralj. stol sedmorice osudom svojom od 24. svibnja 1890. br. 774 odbaci izvanredni previd tuženika s r a z l o g a, što su osude nižih sudova dobro obrazložene, te nisu utemeljene na tumačenju ili uporavljenju zakona očevidno pogriešnom, ili na predpostavi takovoj, koja je protivna jasnomu sadržaju spisa. *Pr. J. Štancer.*

II.

Saobćujemo diljem riešitbu kr. banskoga stola od 5. travnja 1888. br. 31.219, neprimjećujući ništa, jer njezin sadržaj sam o sebi čitav predmet razjasnjuje.

„Riešavajući izviešće ob utoku sa žalbom ništovnom ovršenika M. M. iz K. proti tamošnjoj odluci, kojom se odobrava izvedena ovršna dražba njegovih zaplienjenih pokretnina radi ovrhovoditelju M. H. dužnih 247 for. spp. — kr. banski stol vidiv, da se glasom pljenitbeno-procjenbenoga zapisnika popisani škedanj može, a da mu se nepokvari sućanstvo, premjestiti sa jednoga na drugo mjesto, jer niti je podzidan, niti u zemlju uzidan, pa je taj škedanj dakle po §§ 297 i 293 ogz. sasvim samostalna, sa nikakovom sgradom u savezu nestojeća, pokretna stvar, koja kao ta-

Digitized by Google

kova i kao gibivi imetak utjecatelja može biti predmet ovrhe — obnašao je odbacujuć utok i žalbu ništovnu napadnutu odluku potvrditi".

Priobćio G. St.

Gruntovnomu izpravku pogrieške, počinjene prigodom lokalizacije tim, što su nekretnine mjesto na ime zadruge, upisane na ime samo jednog člana porodice, neima mjesta po prvom dielu gruntovnog reda pred gruntovnom oblasti sve dotlje, dok politička oblast nerieši pitanja, da je naselbina za vrieme lokalizacije bila zadružne naravi.

Tutorstvo mldb. Dore Mikac tuži kr. kotar. sudu kao gruntovnoj oblasti u Križevcih očitovane nasljednike pok. Pavla Mikca i traži, da su dužni priznati, da je Pavao Mikac pogriešno prigodom lokalizacije kao posjednik nekretnina u z. z. br. 147 obć. Gradec unešen, te da imadu dopustiti, da se zadruga Mikac kbr. 6 iz Velikog Brezovca kao posjednica putem izpravka unese, itd. Za obrazloženje svoje tužbe navodi i nudja tužeće tutorstvo dokaz po svjedocih, da je za uvadjanja gruntovnice više obitelji živjelo na gruntu M. kbr. 6 iz Velikog Brezovca, pa s toga prema §§ 22 i 29 naredbe minist. pravosudja od 18. travnja 1853. imala se je upisati posjednicom kućna zadruga obiteljskim svojim imenom, a ne samo Pavao Mikac kao član porodice.

Kot. sud odsudom ob 9. prosinca 1887. br. 2125 sudio je prema zahtjevu tužbe.

Razlozi: U ovoj parbi radi se ob izpravku gruntovnoga unosa u z. z. br. 147 občine Gradec, glasećega na ime pokojnoga Pavla M. najme radi se o tom, tko je prigodom uvadjanja gruntovnice kao posjednik urb. selišta Mikac kbr. 6 imao biti unešen, da li Pavao M. ili pako zadruga M. kbr. 6; dakle nadležnost suda ovoga je utemeljena, jer se ovdje neradi o tom, da li obstoji zadruga M. kbr. 6 ili ne; neradi se o tom, tko je vlastnik uparničenih nekretnina i tko ima ovlaštenje na nje, jer prosudjivati ova pitanja nespada na djelokrug ovoga suda.

Malodobna Dorica M., ovlaštena po nadtutorstvenoj oblasti, podigla je tužbu na izpravak z. z. br. 147 občine Gradec; nu ona je povrh toga kao član zadruge M. kbr. 6 po zakonu (§ 11 z. zak.) ovlaštena pače dužna u ime zadruge ovom tužbom ustati, ta se njoj legitimacija ad causam nemože zaniekati.

Što se pako same stvari tiče, to je ovdje prema § 22 naredbe minist. prav. od 18. travnja 1853. odlučno, tko je bio u posjedu prepornih nekretnina za obavljanja lokalizacije. Preslušanjem tužiteljičinih svjedoka dokazano je, da je na gruntu Mikca kbr. 6 iz Vel. Brezovca za uvadjanja gruntovnice više obitelji živjelo, i taj grunt posjedovalo, a ne sam Pavao M., pak je tomu dosljedno i prema ustanovi § 29 gore

Digitized by Google

citirane naredbe imala se prigodom lokalizacije upisati posjednicom kućna zajednica (Hauscommunion), ili po današnjem shvaćanju zadruga M. kbr. 6 iz Vel. Brezovca, ne pako pojedini član porodice kao u nazočnom slučaju Pavao M.

Dokazano je dakle, da je unos Pavla M. kao posjednika nekretnina u z. z. br. 147 obć. Gradec pogrešno usledio, te ovaj valja izpraviti prema tužbenom zahtjevu. Naknada parbenog troška osniva se na § 573 g. p. p.

Povodom priziva sa ništovnicom kralj. banski stol riešenjem od 7. lipnja 1888. br. 2584 odbaciv žalbu ništovnu tuženika potvrdi u glavnoj stvari prvosudnu odsudu; u pogledu pako parbenih troškova preinači ju tako, da se ovi medju strankami prebijaju.

Razlozi: Obrazloženjem prvosudne osude dovoljno su oprovrgnuti prigovori tužene Kate Gambice radi tobožnje nenadležnosti suda, kao i radi tužećemu tutorstvu mldb. Dore M. tobože manjkajuće aktivne legitimacije ad causam. U samoj stvari ustanovljeno je rodoslovjem H. IV., da je zadruga M. kbr. 6 u Vel. Brezovcu, sastojeća od dvijuh obitelji, Bolte naime i Pavla M., koje su zajedno živile na urb. zemljištu broj 147 občine Gradec kao zadruga obstojavša još prije godine 1848., pa da su njezini članovi obstanak te zadruge u svoje vrieme priznavali, dapače još i g. 1885. Nadalje ustanovljeno je spomenutim rodoslovjem kao i izjavami svjedoka: Vida, Bare i Josipa Seljaka, ter Miška i Tome Tuka, da su u doba osnutka grunt. zapisnika (god. 1857. i 1858.) na tom zadružnom gruntu skupno živili, te s gruntom vladali ne samo Pavao M. sa svojom obitelju, nego s njimi i Mato M. sa svojom obitelju, po čem je jasno, da je Pavao M. neimajući nikakova pravnoga razloga za samoposjed onih nekretnina, tek pogriešno mogao upisan biti kao samoposjednik, dočim se je po pravu kao posjednica upisati imala zadruga M. br. 6 iz Vel. Brezovca.

Budući pako da na temelju toga pogriešnoga gruntovnoga unosa nitko još nije poštenim načinom stekao bio dalnjih uknjižbenih prava, to se mora dozvoliti izpravak pogriešnoga gruntovnoga unosa po I. dielu gruntovnog reda, odnosno tako glaseća prvomolbena osuda potvrditi, dočim se preinakom prvostepene osude izrečeni preboj parbenih troškova medju strankami pokazuje opravdanim uvaživ, da je zanemarenje svojih prava od tužeće stranke kroz skoro 30 godina izazvalo, ili svakako bar znatno otegotilo provedenje ove parnice, i da se tuženici nipošto nemože predbaciti objest što se je u parnicu upustila.

Na previd tužećeg tutorstva radi preboja parbenih troškova, a na izvanredni previd sa ništovnicom tuženika radi glavne stvari, kralj. stol sedmorice, riešenjem od 14. veljače 1889. br. 3592 ex 1888. ukine obie dolnjesudne odsude.

Digitized by Google

Razlozi: Uvaživ, da je medju strankami preporno, da li je naselbina grunt. nap. br. 147 obć. Gradec (Vel. Brezovec), o kojoj tutorstvo tužiteljice Dore M. tvrdi, da je pogriešno unešena u gruntovnici kao samovlastnost pokojnoga Pavla M., prigodom lokalizacije bila zadružne naravi; da li je na ovom gruntu obstojala ili još sada obstoji zadruga i da li tužiteljica spada medju ovlaštenike dotične zadruge; uvaživ, da riešenje ovih pitanja nespada u djelokrug sudbenih oblasti, već je priuzdržano političkim oblastim (§§ 1 i 2 naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. vlad. odjela za unutarnje poslove od 30. travnja 1874. br. 21 Sbornika, kojom se izdaje naputak za provedbu zadružnoga zakona od 30. ožujka 1874.); uvaživ, da je tutorstvo tužiteljice Dore M. molbi svojoj de praes. 10. travnja 1884. br. 4201 priklopilo doduše uredovnu svjedočbu poglavarstva obć. Vrbovec od 21. veljače 1884. br. 478., kojom se posvjedočava, da zadruga M. kbr. 6 u Vel. Brezovcu faktično još sveudilj obstoji, ter da je posjed te zadruge pogriešno unešen u grunt. nap. broj 147 občine Gradec na ime Pavla M.; no da ova svjedočba nije potvrdjena po kralj. kotar. oblasti, pa da se po sadržaju ove svjedočbe nemože uzeti ustanovljenim, da je gore iztaknuta pitanja nadležna politička oblast jur konačno riešilà po §§ 1 i 2 gore citirane provedbe ne naredbe: — uvaži žalbu ništovnu tužene Kate G. po § 46 gr. sud. te ukine obie dolnjosudne osude, i pogledom na propise § 2 sl. b i § 3 gpp. odredi, da se dalnji postupak u ovom parbenom predmetu obustavi, dok se konačno rieši pitanje, da li naselbina grunt. nap. br. 147 občine Gradec spada pod ustanove zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874., ili da je ova naselbina barem za vrieme lokalizacije bila zadružne naravi, i da li tužiteljica Dora M. spada medju ovlaštenike navodno još nerazriešene zadruge M., ter u tom pogledu uputi stranke na nadležnu političku oblast tim, da im je slobodno iza konačnog riešenja pitanja po političkih oblastih zaiskati nastavak razprave ove parnice kod suda prve molbe. *Pr. dr. M. A.*

§ 1309 ogz. Osamgodišnji dječak osakati druga vršnjaka; uvjeti, koji se moraju steći, da roditelji oštetitelja budu obvezani ozledjeniku nadoknaditi štetu, ozledom uzročenu.

Otac nedorasloga Mile G. podigne tužbu proti suprugom B. pcto. 500 for. c. o. c. odštete za izgubljeno oko, koje je nedoraslom sinčiću njegovom takodjer nedorasli sin tuženih supruga u igri strielicom izbio. Tužitelj osnovao je svoju tužbu na tom: da su tuženi roditelji zanemarili potrebitu pazku na svojega sinčića; jer da su oni — kako zakon donosi — pazili, nebi se bila dogodila nesreća, koja je povod i temelj parnici nazočnoj. Tuženici poriču, da bi bili i najmanje krivi zanemarene pazke na svoga sina tvrdeć, da se oštećenje ima pripisati pukomu

Digitized by Google

nesretnomu slučaju, a štetu slučaja da ima trpiti sam gospodar, pa traže, da se tužitelj odbije.

Kralj. kotar. sud u Ogulinu osudom od 26. studenoga 1888. broj 10.265 odputi zahtjev tužbe uz preboj parbenih troškova.

Razlozi: Dana 25. kolovoza 1886. igralo se u dvorištu občinskoga ureda u Ogulinu više dječaka, medju njimi maloljetni sin tužitelja u 10. godini dobe, i takodjer maloljetni sin tuženika u 8. godini; tom prilikom odapeo je tuženikov sinčić naproti tužiteljevu sinčiću sliepu strielicu, sličnu jačemu i oduljemu držalu od pera i pogodio ovoga u lievo oko, iz kojega je na mjestu krv pocurila, i na kojem je ozledjenik nakon duljega bolovanja posvema osliepio. Da je tužiteljev sin u lievo oko doista ozledjen, biva dokazano preslušanim svjedokom drom. J. Ž., koji je ozledjeniku prvu liečničku pomoć pružio; a da je na isto oko doista i posvema osliepio, dokazano je sudbenim očevidom vještačkim.

Tuženi supruzi poriču, da bi tužiteljev sin baš od njihovog sina rečenu ozledu po oku bio zadobio; no i neobaziruć se na ovo nijekanje, dvie su okolnosti, koje se ustanoviti imadu, da se ova parnica na osnovu postojećih zakonskih ustanova pravedno riešiti uzmogne, i to: 1. da li su tuženi supruzi kao roditelji za čin svoga djeteta odgovorni; onda 2. da li je baš sinčić tuženika tužiteljevu sinčiću sliepom strieljicom doista oko izbio?

Ad 1. Po §§ 1308 i 1309 ogz., ako diete ošteti koga, imadu oštećeniku naknaditi štetu one osobe, koje su zanemarile staranje, njim povjereno nad tim djetetom, i kojim se šteta s toga zanemarenja pripisati može. Uvaživši to, neima dvojbe, da se tu u prvom redu misli na roditelje. Pita se sada, da li su roditelji mlj. tuženikovog sinčića zakonom propisano staranje nad njim zanemarili?

U nazočnom slučaju stoji prvi sud na stanovištu, da je krivnja na strani roditelja jednoga i drugoga djeteta. Istina je doduše, da su tuženi roditelji propustili staranje njim povjereno nad djetetom svojim; ali su s druge strane to staranje zanemarili i roditelji djeteta ozledjenoga; jer ni ovi ni oni nisu dovoljno nadzirali svoje sinčiće, u kakovu su družtvu, ni čim se zabavljaju i igraju. To je svakako svakdanja dužnost roditeljska; da su jedni i drugi taj nadzor u istini savjestnije vršili, a mogli su to posve lahko, jer je dvorište obć. ureda neposredno i tik njihovih stanova — bili bi se osvjedočili, da se djeca igraju načinom, tjelesnoj sigurnosti njihovoj pogibeljnim, te bi po dužnosti svojoj bili uklonili svoje dječake iz toga zabavišta, njima pogibeljna. Ostaje još nuždnim ustanoviti, koji od dječaka je kriv ozlede; jer po § 1308 ogz. ako diete ošteti koga, koji je tomu dao sam povoda po kojoj god krivini, takovi nemože n kakove naknade tražiti. — Na čijoj strani pogledom na dječake leži krivnja? To niti se je u ovom slučaju ustano-

Digitized by Google

vilo, a niti se dade ustanoviti; jer manjka vjerodostojan i klasičan svjedok, koji bi to iz vlastita opažanja posvjedočiti mogao. Iz svega ovoga sliedi, da se ova nesreća imade pukomu slučaju pripisati, a po § 1311 ogz. sami nenadani slučaj škodi onomu, u čijoj se imovini ili osobi dogodio „casus nocet domino“; u ovom pako odnošaju nema nikoga, komu bi se dalo pripisati, da bi nenadanu slučaju kriv bio.

Ad 2. Sve kada bi se u nazočnom slučaju tuženikovim roditeljem krivnja ubrojiti dala, morala bi se k tomu još i druga puno važnija okolnost dokazanom uzeti: da je baš maloljetni sin tuženika sinčiću tužitelja sliepom strielicom oko izbio. To medjutim nije po sadržaju spisa izvan dvojbe stavljeno ni dokazano, a u svakoj gradjanskoj parnici vredi ovo: „quod non in actis, etiam non in mundo“.

Za uglavljenje upitne činjenice pozvao se tužitelj na svjedokinje K. R. i M. G., od kojih prva pod prisegom tvrdi: da je k njojzi supruga tužitelja neposredno iza nesreće došla s ozledjenim na oku sinčićem i pripovjedila joj, da je tuženikov sin njenoga sina Juru strielicom po oku ozledio; a da li je ovaj na oku krvario, toga da vidila nije, jer je podalje od nje (svjedokinje) stajao, a bilo se onda već i smračilo. Druga svjedokinja zna isto toliko, koliko i prva, kako je sin tuženika sinu tužitelja strielicom naneo ozledu po oku, na to da je svjedokinja otišla u posjete k tužitelju i tamo našla dječaka u postelji zavitih očiju mokrim oblogom; krvarenje oka da nije primjetila. Iz kazivanja ovih svjedokinja nedade se ništa dokazanim uzeti; jer one nepotvrdjuju baš ništa iz neposredna zrenja i opažanja, a samo takova izpovjedka dade se uvažiti po § 160 gpp.

Zahtiev tužitelja, da se preslušaju svjedoci očevidci Dane G. i Frane G. morao je sud odbiti; jer tih svjedoka — kako tužitelj sam priznaje i dopušća — nijedan nije navršio 14. godinu, te se po § 153 gpp., buduć svjedoci završni, k svjedočanstvu ni pripustiti nisu mogli.

S tih razloga odbijen je zahtjev tužbe, a da se iznos njegov ni pretresao nije.

Preboj parbenih troškova osniva se na § 573 gpp., a opravdava se tim, što se nijednoj stranci, a najmanje tužitelju, nemože temeljito predbaciti, da se je objestno zaparničio.

Na priziv tužitelja spojen s ništovnicom, u kojem je tužitelj naglasio, da se u dvojbi uzima, da je šteta nastala bez tudje krivnje (§ 1296 ogz.), u nazočnoj bo parnici nije tečajem razprave dokazano, da bi oštećenju bio kriv njegov sin, — kr. banski stol riešenjem od 27. veljače 1889. br. 807 zabaciv priziv potvrdi osudu prvosudnu.

Razlozi: Po samoj ekspoziciji tužbe došao je 10-godišnji sin tužiteljev 25. kolovoza 1886. u dvorište občinskoga ureda u Ogulinu i našao ondje zabavljajuće se dječarce: 8-godišnjega sina tuženika, te si-

Digitized by Google

nove obć. bilježnika Frana u 12. godini i Danu u 9. godini dobe; da su se svi dječarci već odprije strielicami igrali, proizilazi već odtud, što se u tužbi navodi, da je sin tuženika pozvao tužiteljeva sina, da mu dohvati odapetu s luka strielicu, a kad toga ovaj nehtjede učiniti, da mu je zaprietio, da će drugu u njega odapeti, ako zahtjevu njegovu neudovolji; a kada ovaj sveudilj nije htio, da je u istinu strielicu (u formi držala od pera) u njega odapeo, te mu lievo oko izbio.

Da li se je čin u istinu tako sbio, to dosele nije ustanovljeno, niti bi se to predvidno s uspjehom dalo ustanoviti i to s razlogâ po prvom sudu navedenih; nu niti se neukazuje nužda, da se za ustanovljenje ove činjenice podpuna razprava odredi; jer kad se uvaži, da se je čin, kroz koji je sinčić tužitelja lievo oko izgubio, kod igre i usljed igre sbio; kad se nadalje uvaži, da se tuženikom kao roditeljem oštetitelja u ovom slučaju nemože imputirati, da su nadležeće im dužnosti staranja u toliko zanemarili, da bi im se nastavša s tog zanemarenja šteta u krivnju pripisati mogla (§ 1309 ogz.): tad nisu dužni tu štetu niti nadoknaditi.

S ovih i prvomolbenih razloga morala se napadnuta osuda potvrditi i priziv tužitelja odputiti.

Kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 18. listopada 1889. br. 2936 zabaci izvanredni previd tužitelja i potvrdi osudu nižih sudova.

Razlozi: Osude nižih sudova dovoljno su obrazložene, te nepočivaju niti na tumačenju ili uporavljanju zakona očito pogrešenom, niti na predpostavi takovoj, koja bi bila protivna jasnomu sadržaju spisa: zato je valjalo izvanredni previd tužitelja po § 335 gpp. odputiti, pa to tim više, što se navod tužitelja u izvanrednom previdu, da su mu tuženici obećali odštetu, kao novota obzirom na propis § 326 g. p. p. uvažiti mogao nije.

* * *

Posvema i skoro na vlas sličan slučaj nalazimo u pravničkom listu „Allg. österr. Gerichts-Zeitung“ od 18. ožujka 1890. br. 11, koji u prevodu glasi:

Dana 18. travnja 1885. ozledi Lavoslav N., dječak onda u 10. godini svojega za dvie godine mladjega vršnjaka Adolfa Z. odapevši u ovoga strielicu, kojom ga zahvati u lievo oko, u kojem strielica ostane visećom. Nastrieljeni bude spravljen u obću bolnicu, gdje mu ozleda zacieli, ali tako da je na isto oko posvema osliepio. — Na tu činjenicu oslonjeno podigne tutorstvo Adolfa Z. tužbu proti otcu Lavoslava N. zahtievajuć, da ozledjenomu plati 1000 for. c. s. c. u ime odštete za izmaklu zaslužbu, koju će dječak usljed izgubljena na lievom oku vida pretrpiti imati.

Prvi sud odputio je tužbovni zahtjev i to s razloga: Nazočnom parnicom pozivlje se tuženik na odgovornost za čin svojega nedorasloga

Digitized by Google

sina i on bi po § 1325 ogz. jamčio samo u slučaju onom, kada bi se uvjeti §§ 1301, 1309 i 1313 ogz. stekli i kada bi te uvjete u svem obsegu njihovom tužitelj dokazao bio; jer u dvojbi — ako se nezna, tko je kriv, te mu je šteta učinjena — valja predmneva § 1296 ogz., da se je šteta dogodila bez tudje krivnje. Tužitelj netvrdi doduše, da bi tuženik svojemu sinčiću bio dao strielicu, kojom je dječak Adolfo Z. ozledjen; ni da bi mu inako bio na pomoći, te je ovaj do strielice došao; što više netvrdi ni to, da je otac bud samo znao, da mu sinčić strielicu imade: i upravo zato nemože se prva alineja § 1301 ogz. na tuženika uporaviti. Jedino ostaje još odgovoriti na pitanje: da li je tuženik možebit zanemario svoje osobite dužnosti, da zlo zaprieči (§ 1301 zagl. st. ogz.), ili da li nije zanemario staranje, povjereno mu nad sinom (§ 1309 ogz.), ili da li on za staranje nad sinom svojim nije možebit upotrebio osobu nesposobnu (§ 1315 ogz.). Sve da i jest istina, da ima otac pravo i dužnost nadzirati svojega nedorasla sina u svakom pogledu; ali isto tako je istina, da on to svoje pravo i dužnost sa suprugom svojom, a materom dječaka dieliti može i neosvrtajuć se na to, da je otac ovlašten to staranje i tu pazku povjeriti i inim za to sposobnim osobam.

Tužitelj netvrdi, da je tuženik ostavio svoga sina bez nadzora i staranja; što više iz svega razlaganja tužbe u savezu s tuženikovimi navodi, koje tužitelj nije porekao, jasno daje se razabrati, da je baš onoga dopoldneva — kadno se je nesreća pripetila — supruga tuženika i mati dječaka na ovoga pazila i nadgledala ga; jer baš ovu je majka ozledjenika zatekla u stanu tuženika, kada je tamo ozledjenoga svoga sinčića dovela. Suvišno je pretresivati i dokazivati, da je osobito mati obvezana starati se za njegu tiela i za zdravlje svoje djece (§ 141 ogz.); to pravo — koje se ujedno i dužnošću smatrati imade — nije njojzi možebit od supruga joj i od otca djeteta tek povjereno, nije ona k tomu od ovoga posebice ovlašćena ili imala biti naručena, dotično najmljena; odtud sliedi: da tuženik, — što u kritično vrieme nije sam neposredno svoga sina nadzirao, — nije nikoju osebnu dužnost zanemario niti je propustio staranje nad svojim sinom; nemože se dakle reći ni tvrditi, da je on nesreću skrivio tim, da je nadzor nad sinom svojim povjerio osobi za to nesposobnoj.

U koliko se namjerava na ovaj slučaj protegnuti ustanovu § 1309 ogz., nesmije se smetnuti s uma, da § 1309 ogz. u savezu s § 1308 ibid. uredjuje obvezu za čine i djela ludjaka, slaboumnika ili ovim pred zakonom ravnih osoba malodobnih bez razuma. Pod izrazom § 1302 ogz. „djeca“ imaju se razumievati osobe, koje još sedmu godinu života nisu navršile (§ 21 ogz.). Buduć je sin tuženika za vrieme izvedena čina bio već u 10. godini, a tužitelj nije naveo nikojih činjenica, koje bi dopustile zaključak, da je dječak bio bez pameti ili bez razuma: to se upo-

Digitized by Google

raba § 1309 ogz. nemože podnipošto dopustiti; jer neposredni počinitelj neima svojstava, koja rečena zakonska ustanova predpostavlja. Zato je tužitelja zahtjev, naperen proti tuženiku, bez svakoga zakonskoga uporišta, te se je tužitelj morao odbiti.

Prizivni sud na priziv tužitelja potvrdio je prvosudnu osudu još s ovih razloga: Što se tuženiku nemože upisati, da je zanemario nadzor i staranje nad svojim 9-godišnjim sinom; jer je baš onoga dana, kada je Adolfa Z. nesreća zadesila, tuženikova supruga, a mati počinitelja bila kod kuće, i ona je za odsutnoga otca imala starati se, pa je doista i vršila nadgled nad sinom im; niti nepredleži dokazano, da bi supruga tuženika za nadziranje sinčića svoga bila nesposobna; što se dakle uporava § 1309 ogz. na konkretni slučaj nikako dopustiti nemože.

Najviše sudište pronašlo je zabaciti izvanredni previd tužitelja i obadvie niže osude potvrditi.

Razlozi: Jer maloljetnici, koji su sedmu godinu dobe navršili, obzirom na svoju gradjansko-pravnu — a ne i kazneno-pravnu odgovornost, nemogu se nikako ravnima smatrati ludjakom ili umobolnikom, kako se to vidi iz ustanova §§ 310 i 865 ogz.; zatim jer se „nadziranje“, koje je nuždno za skrbljenike, kada su dobu djetinstva (sedmu godinu) prekoračili, posve razlikuje od „staranja“ nad osobami § 1308 ogz., koje u pravilu trebaju trajan i neprekidan nadgled, da dakle u ovom danom slučaju, — gdje je devetgodišnji dječak uzročio ozledu, — glavni uvjet i bitna predpostava uporabe alegovana § 1309 o. g. z. manjka; napokon jer nije bila uztvrdjena nikoja okolnost ni činjenica, odkud bi se dao na zakonu utemeljiti zaključak, da bi tuženi otac bio suodgovoran za štetu, koju je njegov 9-godišnji sinčić uzročio, da dakle manjkaju svi uvjeti dvorskoga dekreta od 15. veljače 1833. sbirke pr. z. 2593.

(Rješitba c. kralj. vrhovnoga suda bečkoga od 23. listopada 1889. br. 9688., kojom se suglasne osude c. kralj. zemaljskoga suda u Beču od 15. ožujka 1889. br. 13.633 i c. kralj. prizivnoga suda u Beču od 21. svibnja 1889. br. 6597 potvrdjuju.) *Pr. L. Matasović.*

Ako je tužba kumulirana, imade tuženi radi toga prigovora poslužiti se utokom proti prvoj odluci izdanoj na tužbu, ako taj prigovor čini u smislu § 12 gpp. kod razprave, razlog je, da se parbeni troškovi prebiju. Sud može ureda radi pribaviti občinsku svjedočbu, da njom dokaže tko što uživa, i u kojem obsegu i koju nepokretnost; pa ova svjedočba, akoprem stoji izvan djelokruga občinskih poglavarstva, ima podpunu moć dokaza (§§ 106, 107 i 114 gpp.).

A. i B. tužili su jednom tužbom C. i D. kr. kot. sudu u Stubici i tražili, da priznaju njihovo pravo vlastničtva i ustupe im u posjed ne-

Digitized by Google

pokretnosti grunt. ul. br. 153 čestice br. 283 i 284. Tuženi na ročištu medju ostalim prigovoriše, da ove čestice uživaju i posjeduju ne pro parte indiviso, već diviso najme, da svaki za sebe odieljeni dio od utuženih parcela uživa i posjeduje, te ponudiše vrhu ove okolnosti i sudbeni očevid uz pridruženje vještaka.

Prvomolbeni sud odbije tužitelje s drugih razloga neuvaživ prigovor kumulacije te ih obsudi, da imadu tuženim platiti parbeni trošak u iznosu od 63 for. 51 novč. Na priziv tužitelja kralj. banski stol rješitbom od 21. svibnja 1890. br. 9911: vidiv, da su se tuženici već u svom odgovoru poslužili prigovorom kumulacije tužbe, jer da oni utužene čestice ne posjeduju pro indiviso već razdieljeno i to: C. od izhoda sunca, D. od zapada, a isto tako da razdieljeno posjeduju i klet na tom zemljištu nalazeću se; vidiv, da je ova okolnost izravno posvjedočena naknadno doprinešenim, usljed rješitbe banskog stola od 9. siečnja 1890. br. 21.781 dopisom poglavarstva občine Marija Bistrica od 5. ožujka 1890. br. 609; vidiv prama tomu, da tužitelji traže jednom te istom tužbom različite površine od različitih tuženika, što se nemože dopustiti; gledeć na ustanove § 4 br. 5 i 11. gpp., jer se razna potraživanja proti više tuženika spojiti mogu samo onda u jednu tužbu, ako su utemeljena na istom pravnom razlogu, i ako se rečena razna potraživanja temelje na više istovrstnih sa svimi tuženimi sklopljenih posala, nu koji slučajevi ovdje nastali nisu; vidiv s toga, da u takovom stanju stvari nije moguće prosuditi stvar temeljito: — ukine po § 339 točka 3 i § 343 gpp. napadnutu osudu zajedno sa čitavim u toj stvari povedenim postupkom do uključivo odluke, izdane na tužbu de p. 24. srpnja 1886. br. 2690, koju imade kr. kot. sud tužiteljem povratiti time, da im prosto stoji posebnimi tužbami ustati proti faktičnim posjednikom prama razmjerju njihovog faktičnog posjeda.

Troškovi parbeni se prebijaju medju se, jer su tuženi sakrivili narasli trošak, te se nisu poslužili utokom odmah proti prvoj odluci, izdanoj na tužbu prim. 24. srpnja 1886. br. 2690. *Priob. dr. R. M.*

B. Kazneno.

Zločinstvo ubojstva imputira se, ma da je moguće, da je smrt ozliedjenoga nastupila usljed uzgrednoga uzroka, koji se slučajno pridružio, ali u povodu djela počinitelja.

I.

Kr. sudbeni stol u V. proglasio je osudom od 21. prosinca 1886. br. 5912 „Hilarija Č. krivim ubojstva, označenoga u § 140 kz., ter ga

Digitized by Google

kao neposrednoga počinitelja osudio po § 142 kz. na težku tamnicu od 5 godina.

Razlozi: „28. siečnja 1886. na večer dodje pokojni Marko Č. do Hilarije Č., da ga pozove na odgovornost, jer da mu njegova goveda jedu slamu na stanu. Na to skoči obtuženi Hilarija Č. te pograbi pokojnog Marka Č., koji je htio u kuhinju unići, i durnu ga rukom u prsa tako, da je odmah na zemlju preko skalinah pao; a zatim dohvati štap sa kvrgom na kraju, te onako ležećeg udari 5—6 puta govoreć „ustani“; a kad ovaj neustade, uhvati ga i preko ljese (ograde) baci na ledinu. Tu ostade pokojni Č. ležeć preko noći, nemogavši se dići, a u jutro sliedećega dana, pri punoj sviesti, prituži se nadošavšem L. L. krvav u licu, da ga je Hilarija Ć. zlostavljao, prebio nogu i tukao u prsa. A kad je L. htio da ide za svinjami u šumu, izjavi mu pokojni, da netreba javiti to njegovu sinu, pošto mora i onako na stan doći, nego ga umoli, da ga samo prisloni o plot — što ovaj i učini a zatim se udalji. Pred večer istoga dana, kada se je L. L. vraćao s paše istim putem, nadje Marka Č. ležećega, ali već mrtva, što ga veoma prestraši; pa kada nadodje s kolima Andrija Č., koji je takodjer vidio mrtvog, ali još cielog od svinja nedirnutog Marka Č., odvezu se oba u selo Vrbanja, gdje prijaviše stvar snahi pokojnika i obć. četniku B., koji potonji odmah se uputi sa sinom pokojnika M. Č. na lice mjesta. Došav tamo vidiše, kako baš svinje pokojnog Marka Ć. jedu, koje odmah raztjeraše, nu opaziše, da su dvoje liese otvorene i svinje po njihovom mnienju hotomično napuštene, da pokojnog razderu i pojedu.

Sudbeno-liečničkim očevidom ustanovljeno je, da od trupla pokojnog Marka Č. manjkaju svi mekani dielovi glave, zatim desna strana prsiju, rebara i svi organi prsa i trbuha; desna noga bijaše posve odieljena od trupla, te su ostanci iste nadjeni 2 koraka od trupla. Nadalje je pronadjeno na ostatku prsa podlet krvi u veličini talira, kao i u sredini ljevog podkoljenca jedna derotina, velika kao zrno grahovo. Glasom nalaza sudb.-liečničkih vještaka od 10. veljače nije se moglo konstatirati, jesu li bile pokojnomu Marku Č. smrtonosne ili težke ozlede zadane, jer je truplo većim dielom raztrgano i pojedeno bilo, te na temelju toga nalaza nemogahu liečnički vještaci absolutno reći, što je bilo uzrok smrti.

Obtuženi Hilarija Č. priznaje doduše, da je spomenutom sgodom turio sa skalina pokojnoga Č.; priznaje, da ga je vlastitim štapom nekoliko puta ošinuo preko ledja; ali poriče, da je pokojnoga preko liese bacio te svinje na njeg pustio.

Ako se uvaži, da sluga K. na glavnoj razpravi od 21. prosinca 1886. pod prisegom potvrdjuje, da se je stvar onako dogodila, kako je gore navedeno, te da je njemu obtuženi priznao, da je on Marka tukao i da se je već občini prijavio; ako se nadalje uvaži i kazivanje L. L.,

Digitized by Google

koji pod prisegom potvrdjuje, da je tjerajuć svinje u šumu onoga dana našao blizu stana Hilarije Č. ležećeg Marka Č, koji mu je na pitanje odvratio, da ga je Hilarija Č. po prsima izlupao i nogu prebio, da pokojni Marko Č. nije mogao više na noguh stajati, nego da je na koljenih puzao, — pošto dakle pokojni Marko Č. usljed zlostava, nanešenih mu po obtuženiku, se micati mogao nije; te pošto je na onom mjestu, bilo radi toga, jer se je razladio, bilo jer su ga svinje osakatile i nagrizle, poginuo, te pošto obtuženik po § 1 kz. za posljedice svoga djelovanja, ma da ih predviditi nije mogao, odgovara: to prema svemu tomu predleži u nazočnom slučaju zločinstvo ubojstva označeno u § 142 kz.

Uvaživ pako kazivanje navedenih svjedoka, te priznanje samoga obtuženika, sud je crpio podpuno uvjerenje o krivnji obtuženika, te ga s toga proglasio krivim u osudi navedenog zločinstva.

Kazna je odmjerena po § 142 kz.

Otegotno je težka surovost, jer je obtuženik izprebijao bez ikakvog razloga slabog starca § 43 kz.; olahkotno je: sudbena neporočnost (§ 46 kz. sl. b.) i zanemareno odgojenje (§ 46 kz. sl. a.).

Proti ovoj osudi podnese obtuženi Hilarija Č. žalbu ništovnu na osnovu § 277 toč. 5, 9 sl. a. 10 kp., u kojoj medju ostalim pobijaše kausalni nexus izmedju inkriminiranoga čina i smrti zlostavljenoga naglasiv, da su preslušana tri lječnika vještaka suglasno rekla, da je obzirom na starost (od 84 do 87 god.) pokojnika smrt mogla nastupiti i usljed starosti-slabosti, s toga da nije izključena mogućnost, da je zlostavljeni umro naravnom smrti, i da su ga već mrtva svinje nagrizle. Sa žalbom spoji obtuženi i priziv radi pretežke kazne.

Kr. stol sedmorice zabaci žalbu s osudom od 17. prosinca 1887. br. 1689 sa sliedećih razloga: „Akoprem se obtuženi Hilarija Č. u svojoj žalbi ništovnoj pozivlje na nullitet toč. 5, 9 sl. a. i 10 § 277 k. p., ipak se ova obzirom na obrazloženje njeno svadja u bitnosti na nullitet točke 5 § 277 kp. Nu pošto je prvi sud u priznanju obtuženog Hilarije Č., da je Marka Č. tako iztuko, da se ovaj nije mogao dići, da ga je u tom stanju u večer 28. siečnja 1886., dakle u zimskoj dobi, bacio preko ljese svoje kuće, te ondje ležati ostavio ne brineć se za njega više; pošto je Marko Č., starac od 84 godina ostao ležati ondje, kamo ga je obtuženik bacio, u onom nemoćnom stanju svom do pod večer drugoga dana, te pošto je već mrtav bio prije, nego su ga svinje počele derati, kako to prvi sud u suglasju sa spisi u razlozih svoje osude ustanovljuje; pa pošto se napokon § 140 kz. glede kauzalne sveze izmedju čina i smrti zlostavljenoga pozivlje na § 134 kz., koji ustanovljuje, da i onda predleži umorstvo odnosno ubojstvo, ako je smrt dotičnika nastupila i samo usljed slučajnih okolnosti, u kojih se je čin sbio, ili samo usljed

Digitized by Google

nuzgrednih uzroka, pridruživših se slučajno, u koliko je tim uzgrednim uzrokom samo djelo počinitelja povoda dalo: to je obzirom na sve ovo osuda prvosudna opravdana, a žalba ništovna obtuženikova neosnovana, pa se po § 282 kp. zabacuje".

Priziv pako uvaži vrhovno sudište i obali obtuženiku kaznu na 2 godine težke tamnice, uzevši kao olahkotne okolnosti obtuženikovu dosadanju neporočnost, zanemareno odgojenje i priznanje onih momenata, koji su za uglavljenje njegovo dovoljni; a glede otegotne, po prvom sudu uvažene okolnosti osobite surovosti, da je sama po sebi izljev posve zanemarenoga odgojenja. *Pr. D. Markovac.*

*Ako osudjenik prigovori proti kaznenoj odredbi, nesmije se u osudi izreći stroža kazna, nego li je kaznenom odredbom ustanovljena.**

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 19. srpnja 1890. br. 670.)

Kr. kot. sud u G. osudom od 24. lipnja 1889. br. 2623, izrečenom nakon, na prigovore istog okrivljenika proti kaznenoj odredbi istoga kot. suda od 4. ožujka 1889. br. 1623, povedene i dovršene razprave, proglasi V. M. krivim prekršaja proti sigurnosti vlastničtva (§ 460 k. z.), te ga osudi na osam dana zatvora. Proti toj osudi podnese V. M. priziv, a kr. sudb. stol u P. kao prizivna molba, osudom od 6. srpnja 1889. br. 3034 obali tu kaznu na 48 sata zatvora.

Usljed žalbe ništovne kralj. državnog nadodvjetničtva **na obranu zakona**, sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice, da osudom sudb. stola u P. kao prizivnog suda od 6. srpnja 1889. br. 3034. nije zakon u § 290 alin. 2 kp. povriedjen.

Razlozi: Na prijavu kr. kot. šumarije u V. izdao je kr. kot. sud u G. proti V. M. kaznenu odredbu od 4. ožujka 1889. br. 1623, kojom se proti istomu radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva (u § 460 kz.) odredjuje kazna zatvora od 48 sati po § 409 kp. Usljed prigovora V. M. poveden je redoviti postupak, a nakon toga je kr. kot. sud u G. osudom od 24. lipnja 1889. br. 2623 V. M. radi istoga prekršaja osudio na kaznu zatvora od 8 dana. A povodom priziva istoga okrivljenika obalio je kr. sudb. stol u P., osudom od 6. srpnja 1889. broj 3034., kaznu na zatvor od 48 sati, i to **s razloga**, jer po § 290 kp. nemože kr. kot. sud izreći strožije kazne, nego li je kaznenom odredbom ustanovljena.

U žalbi ništovnoj, podnešenoj proti ovoj osudi na obranu zakona — radi povrede § 290 al. 2 k. p., ističe se, da se kaznena odredba nemože smatrati osudom, niti prigovor proti kaznenoj odredbi pravnim ljekom,

* Vidi takodjer: „Mjesečnik" g. 1889. br. 9 str. 522.

Digitized by Google

pa da se s toga na mandatni postupak nemogu protezati načelni propisi o reformatio in pejus vel durius.

No i ako se kaznena odredba neima izdavati u formi kaznene osude, to ipak valja uvažiti, da kaznena odredba po § 410 kp. u bitnih točkah sadržaje sve one odredbe, koje ima sadržavati po § 251 k. p. kaznena osuda, i da se kaznenom odredbom po § 409 k. p. prijavljeni prekršaj riešava meritorno pod uvjetom, ako se nepodnese u roku označenom u § 411 k. p. prigovor; pa upravo obzirom na pravne posljedice, koje od tuda potiču, da li se prigovor pravodobno podnese ili ne, nemože se prigovoru odreći svojstvo pravnog lieka, a to tim manje, što se § 411 kp. izrično pozivlje na propise § 305 toč. 1 i 2 kp., koji govore o povrati u stanje predjašnje proti minulom roku, ako se ovaj promaši za prijavu pravnog ljeka. U istom § 411 kp. ističe se kao pravna posljedica naročito to, da izmakom roka za podnešenje prigovora neće biti pravnog lieka proti kaznenoj odredbi osim u slučaju povrate po navedenom paragrafu.

Pošto je pak kr. kotar. sud u G. osudom od 24. lipnja 1889. br. 2623 tim, što je okrivljenog V. M. osudio radi istog čina na težu kaznu nego što je bila sadržana u kaznenoj odredbi od 4. ožujka 1889. broj 1623., svakako po § 277. 11 kp., obzirom na načelne ustanove §§ 286 al. 2, 288 al. 3, 300 al. 4, 368 al. 8 i 421 kp. prešao svoje pravo kažnjenja; to kr. sudb. stol u P. kao prizivni sud svojom napadnutom izrekom nije zakon u § 290 al. 2 kp. povriedio.* *Priobćio dr. Šilović.*

C. Upravno.

Občinski pašnjaci u bivšoj Krajini.

Kr. kotarska oblast u Brodu izreče odlukom od 19. siečnja 1888. br. 358 sliedeće: Občinski pašnjaci prešli su po § 17 krajiškog temeljnog zakona od 7. svibnja 1850. u podpunu vlastnost onih občina, u kojih obsegu su se nalazili, ter su u gruntovnici upisani na ime dotičnih sela (katastralnih ili poreznih občina), koja su tada sačinjavala mjestnu ob-

---

* Mišljenje, da se kaz. odredba neima smatrati osudom, nemože se onako na lahku ruku odbiti. Kad se na prigovor povede redoviti postupak, sudac mora takodjer uvažiti olahkotne i otegotne okolnosti, i tu naravski nemože biti vezan na kaz. odredbu. Kad se prigovori, nestaje kaznene odredbe i svega, što je do tada sudac odredio; prigovor nije toliko pravni liek u strogom smislu rieči, nego neka vrst protesta proti jednostranoj odredbi, te mu je svrha, da se povede redoviti postupak. Ured.

Digitized by Google

ćinu. Oni su dakle kao i ina zemljišta, koja su na ime pojedinih sela uknjižena, podpuno vlastničtvo dotičnih sela, ter ostaju njihovo vlastničtvo i nakon spojenja takovih sela sa kojom političnom općinom.

Prema tomu pripada pravo uživati seoske pašnjake, u koliko nebi u smislu § 3 obć. zakona od g. 1862. što inog valjano ugovoreno bilo, samo žiteljem one katastralne općine, na koje su ime gruntovno uknjiženi, te se imadu ti pašnjaci smatrati onom posebnom imovinom općinskom, o kojoj § 13 obć. zak. govori da je mogu samo oni općinari uživati, kojim to pravo (s naslova vlastničtva) izrično pripada.

Prema ovim zakonskim ustanovam nemože se katst. obć. Bebrina na više puta kod one kot. oblasti stavljenu molbu po J. M. i drug. u Bebrini priznati pravo na suuživanje pašnjaka kat. obć. Banovci.

Navodi obć. Bebrina, da one pašnjake općina Banovci u zajednici uživa već od vajkada, ne mogu se ovdje uvažiti, pošto taj fakt nije ničim vjerodostojno dokazan; ne predleži daklem pravo služnosti obć. Bebrina na pašnjacih općine Banovci; barem to pravo nije uknjiženo u gruntovnici. Ako u ostalom kat. obć. Bebrina odnosno J. M. i drug. misle, da su stekli pravo služnosti načinom, što ga propisuje ogz., prosto im stoji parbenim putem to pravo ustanoviti dati; ma dok to nebude, kr. kot. oblast zabranjuje žiteljem sela Bebrine suuživanje pašnjaka sela Banovci pod pretnjom zakonskih posljedica.

Kr. županijska oblast odpisom od 21. veljače 1888. br. 1566. potvrdila je u cielosti gornju odluku, jer je opravdana razlozi u istoj navedenimi.

Dalnji liek nije poprimljen. *Pr. dr. J. Jančiković.*

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) imao je 18. listopada o. g. sjednicu, prvu poslje praznika. Predsjednik pozdraviv srdačno članove odbora, zahvali se toplimi riečmi na čestitki, koju mu izrazi odbor povodom previšnjega odlikovanja, kojim ga Nj. Veličanstvo obdari podieliv mu plemstvo za odlične zasluge, stečene u javnoj službi domovine. — Zatím riešeno je više tekućih posala; zaključeno, da se presv. g. episkopu u Zadru N. *Milašu*, koji je jedan eksemplar svoga liepoga djela „Pravoslavno crkveno pravo“ poklonio prav. družtvu, izrazi zahvala i ujedno da mu se čestita na imenovanju za episkopa. — Iz izvješća blagajnikova o gospodarstvu družtva razabire se, da družtveni prinos nepritiče kako bi trebalo, te je g. blagajnik družtveni ovlašten, da u ime odbora učini što je potrebno, da se to popravi.

(Hrvatski sabor) sastao se 25. listopada u jesensku sjeditbu. Medju predlozi, što ih je vlada predala saboru na raspravu, nalazi se: *„Osnova zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zem. kaznionami u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji“* sa obrazloženjem; zatim: Osnova zakona, *kojim se odredjuju kaznene ustanove*

Digitized by Google

sbog zavedenja na nepokoravanje vojničkoj poživnoj zapovjedi" sa obrazloženjem. Zakon, prihvaćen po saboru, ob osobnih odnošajih, ured. dužnostih itd. pravosudnih činovnika, povraćen je nesankcioniran.

(Umrli.) 24. rujna o. g. preminuo je u Weidlingau kraj Beča dr. Lovro vitez *Stein*, umirovljeni profesor polit. znanosti na sveučilištu bečkom, u 76. godini života. Pokojnik, dobro poznata ličnost napose onim našim pravnikom, koji su na bečkom sveučilištu učili pravne nauke, bijaše neobičan pojav u nauci i kao profesor i kao pisac; pa ćemo u budućem broju obširnije progovoriti o njegovom znanstvenom radu i nastojanju.

— U Varaždinu preminu 16. listopada o. g. Pavao *Čepolo*, odvjetnik i zastupnik grada Varaždina. Rodjen u Dalmaciji god. 1842. pokojnik je svršio pravne nauke na bivšoj našoj pravoslovnoj akademiji u Zagrebu; stupio je zatim u službu sudačku i postao pristavom sudbenim; nu kašnje napusti to zvanje, te se posveti odvjetničtvu otvoriv odvjet. pisarnu u Varaždinu, gdje ga je i smrt zatekla. Vrstan pravnik, sdušan odvjetnik, uztrajan i značajan rodoljub, Čepolo je uživao obće poštovanje; svomu stališu bijaše na čast, a narodu, narodnoj stvari i idejam narodnim služio je radostno i koristno. — U Rumi preminu Stjepan *Jalžić*, kralj. sudb. pristav, još u mladih godinah, ali maran i čestit sudac. — U Ogulinu umre 6. listopada o. g. Robert pl. *Vernić*, branitelj u kaznenih stvarih, u 41. godini života. Pokojnik, svršiv pravoslovne nauke u Zagrebu bijaše prvi na hrvatskom sveučilištu promoviran na čast doktora prava; stupiv u državnu službu postade kot. sudcem, odavlje ode za viećnika grada Karlovca; a kad je to mjesto izgubio, nastani se stalno u Ogulinu kao branitelj u kaznenih stvarih. „Mjesečnik" izgubio je u njem umna i revna suradnika. — Sva trojica bijahu članovi pravničkoga družtva. — Lahka im zemlja.

Gg. članovom prav. družtva.

Član upravnoga odbora pravničkoga družtva, g. dr. Mihovil Bišćan čitat će mjeseca prosinca o. g. razpravu **„Kako da se, nedirajuć u temeljna načela, na kojih počiva u nas valjajući gradjanski parbeni postupnik, isti postupnik preuredi, e da se polučí brži postupak u redovitih gradjanskih parnicah?"** Reforme, koje će pomenuti član predložiti, tiču se §§ 318, 320, 334 i 335, zatim čitavog odsjeka I. poglavja petnaestog, imenito §§ 356—358 i napokon § 447.

Dan, ura i mjesto predavanja naznačit će se kasnije.

Upravni odbor.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

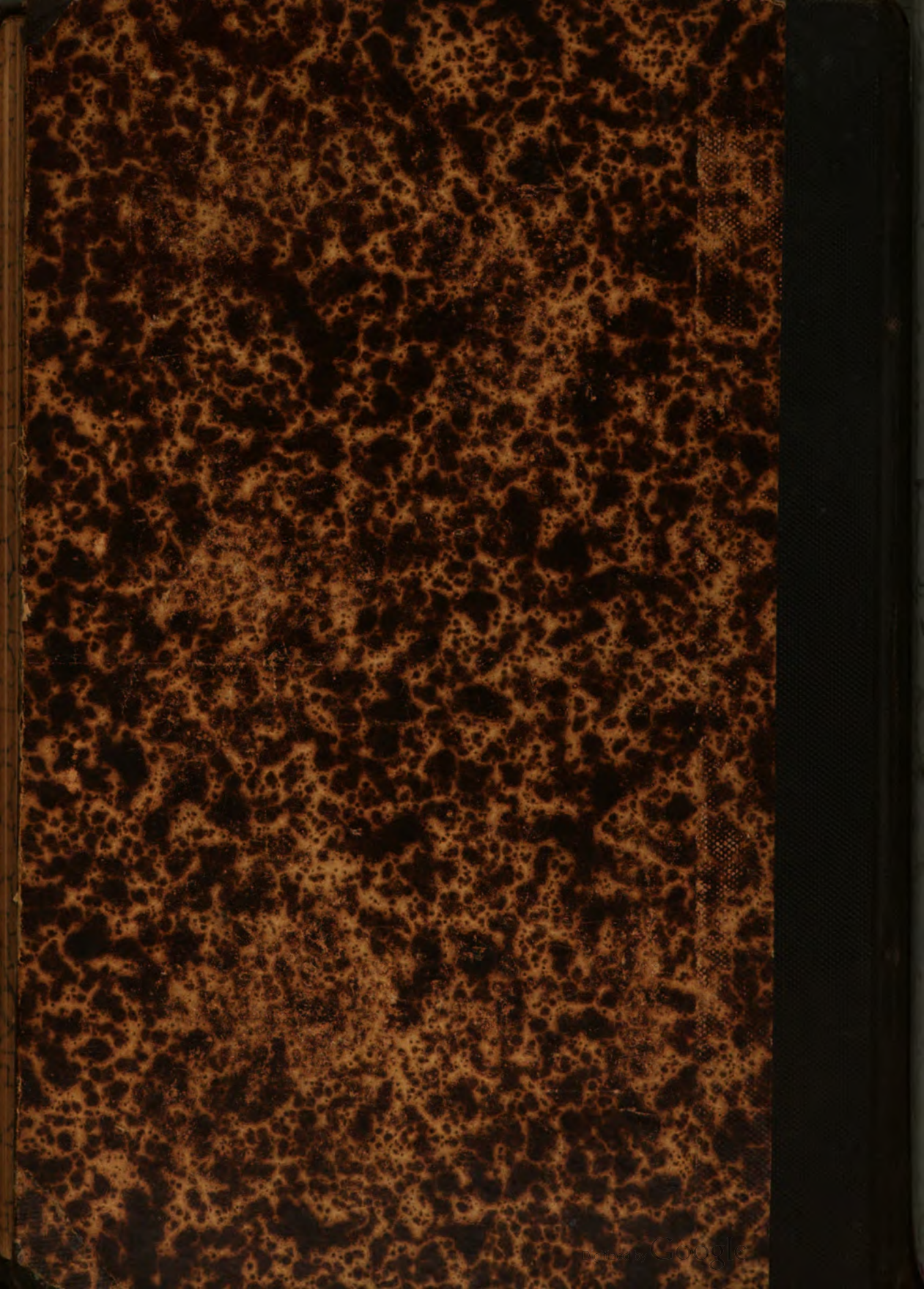

Digitized by Google